

خوسره و جاف
مه ولانا و
رازی نهی

لہرہ

بہترین و بہترین و بہترین کتبہکان

بہ خوراسی و بہ شہود PDF داگرہ

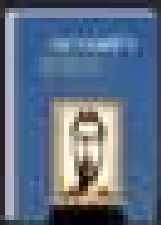
Ganjyna

لہکی کتبہکان ہم لینکہ بکھرہوہ بڈ داگرہلی کتبہکان

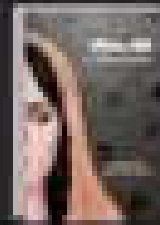
drive.google.com/folderview?id=1gk8e3nSJGJLu36xeLUjwdbjgTSVslbo_

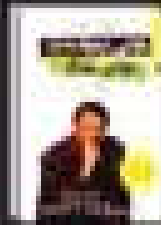
Ktebi_PDF

بہترین و بہترین و بہترین کتبہکان
بہ خوراسی و بہ شہود PDF داگرہ

بہترین و بہترین و بہترین کتبہکان
بہ خوراسی و بہ شہود PDF داگرہ

بہترین و بہترین و بہترین کتبہکان
بہ خوراسی و بہ شہود PDF داگرہ

بہترین و بہترین و بہترین کتبہکان
بہ خوراسی و بہ شہود PDF داگرہ

بہترین و بہترین و بہترین کتبہکان
بہ خوراسی و بہ شہود PDF داگرہ

بہترین و بہترین و بہترین کتبہکان
بہ خوراسی و بہ شہود PDF داگرہ

ناوهندی ئاویر بو چاپ و بلاوکردنموه
ژماره‌ی بلاوگراوه: ۲۴۶

AWER
Newandi Awer

مه‌ولانا و رازی نه‌ی

خوسره‌و جاف

- هونه‌ری ناوه‌وه: خه‌لیل هیدایه‌ت مام شیخ
- به‌رگ: ئاکار جه‌لیل کاکه‌وه‌یس
- شوینی چاپ: چاپخانه‌ی رۆژه‌لات/مه‌ولیر
- نرخ: (۱۲۰۰۰) دینار
- تیراژ: (۱۰۰۰) دانه
- له به‌رپوه‌به‌رایه‌تی گشتی کتیبخانه گشتیه‌کان ژماره‌ی
- سپاردنی (۳۲۳) ی سالی ۲۰۱۵ ی پی دراوه

مافی له‌چاپدانه‌وه‌ی پارێزراره‌و بو ناوهندی ئاویر

ناوهندی ئاویر
بوچاپ و بلاوکردنموه
ناونیشان: همولیر-بشت پاریزگا-بهرابهر دهرگای شهنات

ژماره‌ی موبایل: 07504209495 - 07504242101

لیمه‌بیل: Newandi.aver@yahoo.com
فیس بوک: www.facebook.com/newandi.aver

مه ولانا

و

رازمی نه می

خوسره و جاف

مهولانا جه لالوديني به لخي رومي

شمس تبریزی که نور مطلق است آفتاب است و زانوار حق است

شمس تبریزی

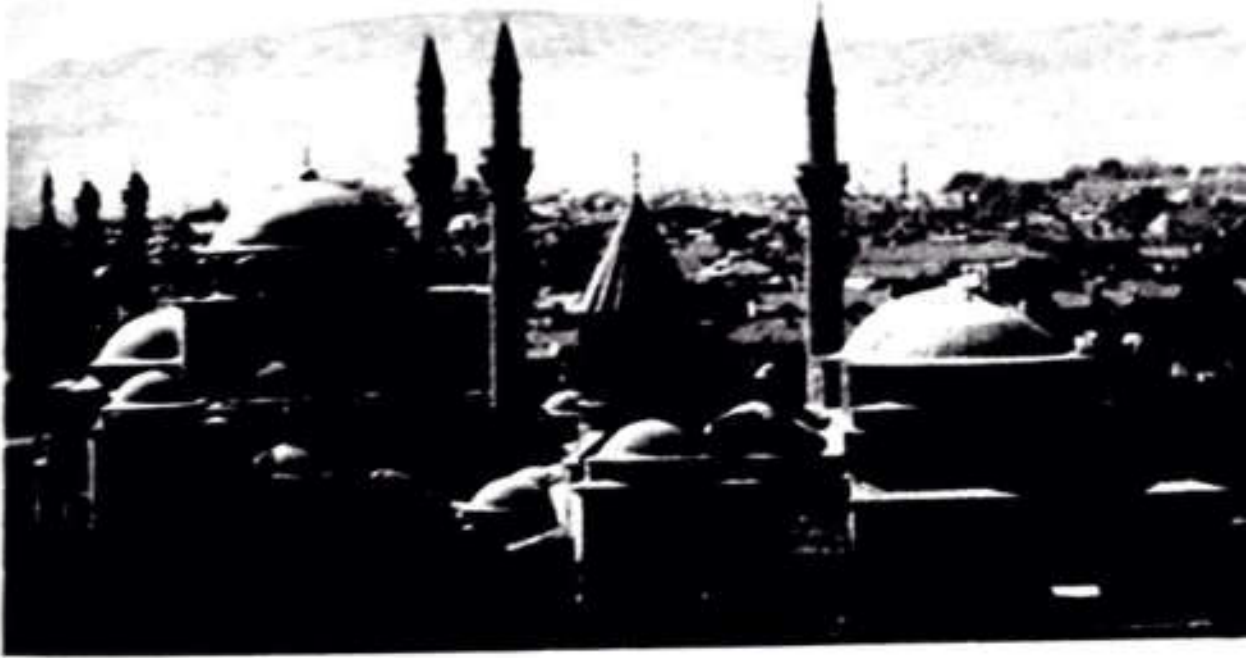
حاصل علم و کرم سے سخن بینش پرست

خام بدم با پیکر شکرست
سردم با گو خرم

سہر جہمی زینتہ گیم سج و تہیہ و بہس
کال بووم، برژام، سہر تہ انجام سو تاد

مہ ولہ و تہ

نمای خانه‌قا و مه‌زاری مه‌ولانا
له شاری قونیه‌یدا

سەرمتا

دوو دل بووم له م گیتا به م بینووسم یا هه لیگرم بۆ زه مانیکی که، له نینو
لیتاوی دوو دلیدا ده پلکامه وه... به راوردم ده کرد و هه لم ده سه نگاند، به لی
ئاوا باس و لیدوانیک هی ئەم سه رده م و قۆناغی نییه و خه لکه که خراپ به
ئامیر و تازه باوه کانه وه سه رقالن و نایان په رژیته سه ر دونیای عیرفان و
حیکمه ت و رازی مه عریفه تی رۆحی، له ولاشه وه بیرم لینه کرده وه وا خیل
به ره و خواره و ده نگیک په یتا په یتا به گویمدا ده یچرپاند، کوره نه وه بۆ
راوه ستاوی..؟ له چی تۆقیایوی..؟

وه ره، پیاوی چاک به قۆلی لینه له مال و ملی پینوه بنی، گوئی له م ئاشوفته
بازاریه ی مه ده و بیر له داها توو بکه ره وه، ترسه که ت له چیه؟ نه ورۆکه
گرنگی به ته قه لاکه ت ناده ن؟ ده با نه یده ن.. زۆر که س به ره مه ی له تۆ
باشتریان نووسیوه و زۆر شاکاری هونه رییان خولقاندووه و له هه ژاری و
نه داری و فه رامۆشیدا سه ریان ناوه ته وه.. بۆ خۆت زۆر جارن لیت
بیستراوه و تووته: مرۆف به مه زلوومیه ته وه جوانتره تا زالم بوون..

ئەم بی سه روبنی دونیای رۆشنییری نه ورۆی ئیمه یه، خۆ هه ر ئیمه ی
کوورد وانه بووینه، زۆر له گه لانسی دوورو نزیککی پینگه یشتوو و
تینگه یشتوو، ئیستایه له میژدا به م قۆناغی ئیمه یه ییدا گوزه راون و بوون به
خاوه نی ئیستای خۆیان.. له و دوودلیه گه ری، ئیمه ش رۆژیک له رۆژان به
شیوه یه کی شیاوتر دینه کایه، کۆمه لگای بی عیرفان و حیکمه ت وه ک نانی

بی خوی وایه...

کوره، برا.. زهمانیکه نهوهی دهزانم.. لهم رۆژگارهدا نهوی بزنه ریه
پینداچوومهوه، نهوهی قوربه سه ریه تیابوومه، نهوهش دهزانم کیتابخانهی
کوردی ئاوا باسیکی کهمه و زۆر کهس چیژ له ئاوا کیتابینک ناباو رهنگ
گالتهشم پینکاو بلینت، ئەم کابرا لهوهی دهچیت شهوارهی کردوینت و
نه زانیت خه لکه که به چیه وه سه رگهرمن و تازه ده مانگیریته وه بۆ دونیای
حیکمهت و عیرفان و کهرامات و پشتی په ردهکان..

بهنده باوهرم به ئازادیی به یانه، چۆن تیده فکرین، چۆن ئەم کیتابهی
هه لده سه نگینن ئازادی، ئازادن، هه ر به و نه ندازشه نه و مافه ی به خۆم
دهدم، نهوهی باوهرم پینی هه یه بیکه م، به مه رجینک زهره ر و زیانی بۆ
یه کینکی که نه بیت لیره دا ته نها دا وایه کم هه یه:

ئه گه ر ئاگاداری دونیای ته سه ووف نیت، تکایه ئەم کتاوه مه خوینه وه..

له گه ل ریزی فراوانمدا

خوسره و جاف

۲۰۱۴/۳/۲۱

ناوی محمه‌ده و نازناوی جه‌لالودینی هه‌بووه و له زۆر لیدوان و باسه‌کاندا به "مه‌ولانا" ناوبراوه، نه‌حمه‌دی "ئه‌فلاکی" له باسیکیدا نووسیویه‌تی: که گوايه له به‌هائولوله‌دی کورپی مه‌ولانای بیستووه وتوویه‌تی: ..خاوه‌ن و خواوه‌ندگاری من له توخم و ره‌چه‌له‌کیکی گه‌وره‌ی ره‌گه‌زداره، وشه‌ی خواوه‌ندگار، یانی خواوه‌ندی سه‌رزه‌وی، بریک له سۆفیان لایان وایه پیرو مورشیده‌کانیان خاوه‌نی دوو جزر ده‌سه‌لاتن.. دونیایی و مه‌عنه‌وی..

دوای هیرشی خویناوی مه‌غۆل و ده‌سه‌لاته‌که‌یان بریک له پیرانی ته‌ریقه‌ت نازناوی "شاه‌یان پێ و تراوه.. نازناوی مه‌ولانا له‌پیش مه‌وله‌وی جه‌لالودیندا به‌کار هینتراوه، په‌یره‌وانی مه‌ولانا "مه‌وله‌ی‌یان به مه‌ولانا ناوبردووه..

له‌سه‌ده‌ی شه‌شه‌مدا زۆربه‌ی نازناوه‌کان پیتی "ی" یان ده‌کرده‌ پاشگری ناوه‌کان، وه‌ک [ئه‌سفه‌هانی، ئه‌وحه‌دی، ئه‌ربیلی، نه‌حمه‌دی، خوسره‌وی] ..وه نازناوی مه‌ولانا هه‌ر له‌و بابه‌ته‌ی بووه، له‌ کتاوی [نفحات الانس] دا نازناوی [خزمه‌تی مه‌ولانا] زۆر به‌کار رویشتووه، له‌وه‌ی گومان نیه نازناوی "مه‌ولانای روم" مه‌ولانا جه‌لالودین محمه‌د ناوبراوه نه‌حمه‌دی ئه‌فلاکی ئه‌وی به "رازی خوای گه‌وره" ناوبردووه، به‌لام له‌سه‌رچاوه‌ی‌دیدا ئه‌و نازناوه‌ی دووباره نه‌کراوه‌ته‌وه، بریکی‌تر لایان وایه "خاموش‌ی به‌خۆی وتووه، بۆیه له بریک له پایانی قه‌سیده‌کانیدا "خاموش‌یان" خمش کن‌ی به‌کار هینتاوه..

له دایک بوونی مهولانا

مهولانا له رۆژی شهشه می زبیعولیه که می سالی شهشسه و چواری کۆچی له شاری بهلخ دا هاتوو ته دونیاوه، هژی شورهتی رومی و له شاری قونیه و ههر له و شارهیشدا کۆچی کردوو.. زۆر جارن له مهولانا بیستراوه که به شانازییه وه وتوو یهتی، زادهی خاکی پاکی خوراسانه و شاره که ی خزی زۆر خوشویستوو.

برینک سه رچاوه باس له وهی دهکن، که به رهگهز دهگه ریته وه سه ره خهلیفه ی یه که م، نه بووبه کری سدیق، مهولانا بۆخۆی ده رباره ی کوره روحیه که ی حوسامه دین چه له بی وتوو یه تی: [صدیق ابن الصدیق رضی الله عنه و عنهم الارموی الاصل المنتسب الی الشیخ المکرّم بما قال امسیت کردیا و اصبحت عربیا].. نه وهی روونه که نازناوی "صدیق" نازناوی نه بووبکر بووه، وه به کارهینانی سدیقی کوری سدیق، مه به ست له وهی نییه که له نه وه و نه تیجه ی خهلیفه ی یه که م بووینت، به لکو و نه و ته شبیهه و نازناوه، مهولانا به "حوسامه دینی" داوه، که بۆخۆی حوسامه دینی په روه رده ی رۆحی کردوو و بۆ خزیشی له نه وه و نه تیجه ی نه بووبه کری سدیق بووه..

باوکی مهولانا، ناوی محمه دی کوری حوسهین خه تیبه، به به هائولوله د ناسراوه و نازناوی سولتانولعه ماشی هه بووه، باپیری مهولانا یه کیک بووه له زانا ناسراوه کانی زهمانی خزی .. عالمی ناسراو نه یشاپور ره زیدینی نه یشاپوری، فهقی و قوتابی نه بووه، که به شاعیریکی بالا ده ست له کاتی خۆیدا ناویان ده برد، له چه ند سه رچاوه ی باوه رپینکراودا هاتوو، که وا دایکی بهائودین له خانه واده ی خوارزم شاهیه کان بووه، چی به ره یه کیان؟ نه وه یان نه زانراوه، نه حمه دی نه فلاکی ده لیت: خیزانی مهولانا که ده کاته دایکی به هائولوله د کچی عه لائودین محمه د مامی سولتان محمه د خواره زه مشا بووه.

نه مه له راست ناچیت و هه له له ناوه کاندایه، چونکه جگه له نیل

نرسه لانی کوری نه تزا، هیچ کهس له و سازادانه به نازناوی عه لاندوین ناو نه براوه.. له هیچ سه رچاوهی تردا نه بینراوه که دایکی مه ولانا له و بنه مال به بیت، نه و زانیارییه سه رچاوهی به که می له نه فلاکی به وه هاتووه جامی و رازی له ویان و هرگرتووه، وه ده ولت شا نووسه ری کتابی، آتشکده که پره له سه رچاوهی جزراجزر و دهربارهی مه ولانا زور دواوه، هیچی له م رووه وه نه نووسیوه..

به هاتلولوله د ۸۵ سال ژیاوه، به یه کیک له سزفیه که وره کانی سه رده می خزی ده ژمیردریت، وه په یرووهی [نهی له مونکر] بووه نه وهی کردوته درووشمی ژیان و رینبازی تایبته به خزی، وه خه لکی شاری [به لخ] ریزی فراوانیان لی گرتووه، ده سه لاتی خواره زمشاهیان له زوری په یروهوانی توقیاون، ناچاری کزچیان کردووه له به لخ وه دهرهاتووه، ده لین نیکه رانی سه ره کی ده سه لات له وهی بووه که:

به هاتلولوله د له مینبه ردا وتهی ناشیرینی به حکیم و فه یله سووفه کان دهوت، به تایبته فه خره دینی رازی که ماموستای [خواره زمشاه] بووه و نه ویش شای له به هاتلولوله د هانداوه، سه ره نه نجام جیگه ی پین له ق کردووه ولاتی به جینه یلاوه و سویندی خواردووه تا محمه دی خواره زمشاه به سه ر ته خته وه بیت نه که ریته وه بز شاری به لخ، کاتیک له شار دهرچووه مه ولانا له ته مه نی پینج سالییدا بووه..

رهنگه ته نها له ناکامی هاندانی رازی دا نه بووینت که شاه باش نه یروانیته باوکی مه ولانا دا.. ده سه لاتی خواره زمشاهیان له گه ل په یروهوانی کبراییه دا سازگار نه بوونه، وه مه جده دینی به غدادی که به خه لیفه ی نه و ده سته یه ده ناسرا بز شاری جه یحون دور خراوه ته وه.. وه حه مه ده لای مسته فی ده لیت: باوکی مه ولانا له سه ر نه و گرووپه ی ده ژمیردرا و به خه لیفه ی نه جمه دینی دور خراوه، ناسراو بووه..

با بزانیان ناکزکی فه خره دینی رازی له گه ل باوکی مه ولانا له سه ر مه سائیلی سزفیکه ری بووه یا خراپه وتنی باوکی مه ولانا دژ به

فهیله سوفه کان؟
 رازی له لایهن دهسه لاتی خواره زمشاوه ریزی فراوانی لینگیراوه، وا باره
 سولتان محهمه له سه رتاوه په یرویه دونیای ته سه وف بووه لایه نگری
 عوله ما و زانیاره کانی نه کرده و، خو مه حروم کردنی سؤفیان له
 له زه ته کانی زینده گی به لای سولتانه وه شایانی ریزلینگرتن بوونه.. به لام
 ماموستا که ی که بکاته "رازی" لایه نگیری عوله ما و عه قیل پران و تویره رانی
 ژیربیری و لیکدانه وه ی عه قیلانی بووه، ورده ورده توانیویه بیرو برای
 سولتان بگوری بز نه و بز نه و نه و مه به سه.. مه یته ریک دینی و جلی شرؤل
 له به رده کا و چند قوتابیه ک به دهوریدا داده نیت و شا قانع دهکا که چاوی
 به و کومه لیه بکه وی، شا له ده ربار یاپشه یاپشه دهکه ویته ری و دهگات
 لای کابرای شرؤل و قوتابیانی دهوری.. شا وهک قوتابیان له زه ویدا
 داده نیشیت و داوای دوعا و نزای له کابرا دهکا، شا و رازی له ویرا دینه
 دهروه و رازی ده لیت: نه وه ی جه نابت داوای دوعا و نزات لی کرد، دوینی
 هاوه ناسه و نه فه سی نه سپه کانی ته ویله ی سولتان بوو، من هیتام و له ویرا
 دامنا، نه وسا جه نابی سولتان داوای دوعات لیکرد.. مه به ستم له وه یه
 زه حمت و کارو کرده وه ی زانیان و دونیای زانست پیمال نه کریت و
 جه نابی سولتان به چاوی مه رحه مه تی زورتره وه له و کومه له بنواریت و
 نه و جزره شینوه و شه مایله هیچیان نه له توانا دایه و نه وزه ی جولانه وه ی
 خویان پی ده کری، سولتان دانی به لیزانی و تاقیکردنه وه ی "رازی" دا ناوه و
 ورده ورده له سؤفیان و شینوه ی ژیانیان دوور که وتوته وه..

له کتاوی روضة الجنان دا له لاپه ره ی ۱۹۱ به رگی چواره مدا هاتوه
 که وا نیوانی فه خره دینی رازی و مه جده دینی به غدادی چه قو و په نیر بووه،
 وه سه ره نه نجم سولتان فرمانی دا، مه جده دین له رووباری "جه یحون" دا
 بخنکینن.. له وه ی گومان نییه که وا "رازی" دوژمنی بابه کوشته ی رینیازی
 ته سه وف بووه و چاوی دیتنی سؤفیه کانی نه بووه، که وا لی خویندنی بز
 به هانلوله د کرده وه وه له وهش گوزه شته له دیرزه مانه وه حوکه ما و

فەیلەسوفەکان دوژمنی سەرسەختی رییازی تەسەوف و پیرەکانی
 سوفیگەری بوونە و بە کۆمەڵیک بی کارە و تەمەل و موفت و بەلاش
 خۆری بۆش و بەتالیان زانیون، وە ئەو کۆمەڵە هیچ جۆرە توانایەکی
 غەیبیان نەبوو و نەهەشیانە، لە سەدەئە شەشەمی کۆچیدا بریک شاعیری
 گەرەبی سۆفی سەفەت هاتنە مەیدانە وەک [سەنائی، خاقانی، نیزامی] فکر
 و ئینکاری حوکەما و فەیلەسوفەکانیان رەتکردووە و بەهائولولەد و
 پەیرەوانی و چاوساقانی تەسەوف باش دەربارەیان نەدواوە، بە تایبەت
 فەخرەدینی رازی، کە زۆر لە سولتانە وە نزیک بوو.. وە مەولاناش لەم
 روووە چەندین قەسیدەئە نووسیوە، وەک:

فلسفی را زهر نی تا دم زند
 دم رند قهر حقش برهم زند
 فلسفی کو منکر حنانه است
 از حواس انبیا بیگانه است

ئەوانەئە پەیرەوی دونیای فەلسەفە و زانستە غەیری ئیسلامیەکان بە
 وردی ئاگاداری مەعریفەتی دونیای باتنی نین و لە دونیای پەيامبەرە وە
 بەدوورن. هەم بەهائولولەد و هەم فەخری رازی سۆربوونە لەسەر
 بیرورای خۆیان و رۆژ بە رۆژ لە یەکتەر دوورتر کەوتونەتەو، بەلام
 ناوێژیکەرانى نىوان هیچیان بە هیچ نەکردووە.. ئەوانەئە کە پەیرەوانى
 خانەقا و تەکیەکان و لای شیخ و پیرە ناسراوەکان بوون، رۆژانە بە ئایەتی
 قورئانی و تەکانی پەيامبەری خودا گوئیان دەدزرنگایە وە زۆرتر
 نیگەرانی ئەو شەرە دەمەئە بوون، وە لەو سەردەمەیدا زۆربەئە مەلاو
 شەرعیەت ناسان بە کار و کردووەئە دەولەتەو خەریک بوونە و لە
 خانەقاو تەکیە و حوجرەکانە وە بە دوور بوونە، خەریکی قەزاوئەتی خۆیان
 بوونە.. وە بەسەر ئەو وئەشدا خەلکە رەش و رووت و زۆرەکە لایەنگیری
 خانەقا و تەکیەکانیان کردووە و هیچ لە بۆچوونی عولەماو فەیلەسوفەکان
 نەگەشتون، وە عالمەکانیان بەبێ ئیمان و خوانەناس و مورتەد دەناسی و

لايان و ابووه كه وا دوورن له [حبل الله] .. به تاييهت له كاتى نه بو حامدى
 غزالى، قولى دژ به فهيله سوفه كان هه لمالى و كه و ته ته قه لنيان، به تاييهت
 [نه بو على سينا و فارابى] ي به كافر ده زانى ..

فهخرى رازى له زانستى نه رهستو و كو فريائى ئيبينولسينا و فهلسه فهى
 فارابيدا باله مه له ده كرد، ناكوكى كه و ته فنوان "رازى" و قازى
 عه بدولمه جىدى كورى عومەر، كه به [ئيبينولقدوه] به ناوبانگه، باس و
 موجدوله له مه جليسى شازاده غياسودينى غوريدا "مجادله" كه و ته
 ننيوانيانه وه، وه نه و قازيه له مزگه و تدا كه و ته ليندوان ده ربارهى "رازى" وه
 "رازى" به ناچارى شارى به جينه يلا، له راستيدا شار به ده ركرا، "رازى" له
 دلدا كينهى سزفيانى له دلدا بووه، كه به لاي سولتان خواره زمه وه قه درو
 قيمه تى به رز بوپه وه، نه وهى بيتوانيبا دژ به خانه قا و سزفيان ده يكره، وه
 هه ر نه و بووه توانيوپه بيري سولتان ده ربارهى باوكى مه ولانا بگورريت.
 وه نه و شه ره ده نو كه له سالانى ٦٠٥ كزچى به دواوه بووه، كاتيك باوكى
 مه ولانا ناچارى شارى "به لخ" به جينه يلان بووه ته مه نى مه ولانا پينچ سال
 بووه، وه له بهر نه وهى له وه دلنيابن مه ولانا له سالى ٦٠٤ كزچى دا هاتو ته
 دونيا وه، وه باوكى مه ولانا له سالى ٦١٠ كزچى به لخي به جينه يلا وه و
 فهخره دينى رازى له سالى ٦٠٦ كزچى مردو وه، ناكورنى و نه شيا وه، باوكى
 مه ولانا شاره كه ي به جينه يليت كه چوار سال به سه ر مردنيدا گوزه راييت.
 ئاغاي "ئه فلاكى" ده ربارهى ساله كان له زور رووه وه تينكه ل و پينكه لى
 كردو وه، له لايه كه وه ده لى ت، باوكى مه ولانا كه به لخي به جينه يلا وه مه ولانا
 ته مه نى پينچ سالان بووه، له لايه كه ي تر دا ده لى ت كاتيك مه ولانا له به لخي دا
 شه ش سالان بووه .. يان به هائولوه له ده به غدا بووه كه مه غزل ده ورى
 شارى به لخيان دا وه، له كاتيك دا دواى هه شت سال له وجودى باوكى
 مه ولانا له به غدايدا نه و په لاماره روويدا وه .. مه به ستى "ئه فلاكى" نيشاندانى
 كه رامات و چاوساقى بنه مالهى مه ولانا يه، وه ماموستا دوكتور فروزانقه ر
 ليزان و ئاگادارى مه ولانا ده لى ت: به داخه وه هه له كانى "ئه فلاكى" بووه ته

سەرچاوه و تهزكهره نووسينهكانيش هه مان هه له ی ئه و یان نووسیوه ته وه. ماموستای گه وره و لیزان فروزانفهر ده لیت: "من لام وایه كۆچی به هائودین وه له د له شاری به لڅ له بهر دووركه و تنه وه ی له هیرشی مه غوول و په لاماره كانیان بووه نه ك لینهویندن رازی به لای شای خواره زمه وه.. وه ئه و ترسه زۆر له عوله ماو زانایانی ناچاری هیجرهت کردووه، وه سولتان وه له دی كۆری مه ولانا له "مه سنه وی وه له دی" دا هۆی هیجره تی باپیری له ترسی مه غوول و نابابی خه لکی به لڅی له قه له م داوه، وه کاتیک هه والی بریاری هیجرهت ده گاته سولتانی خواره زم، په کیک له وه زیره کانی ده نیریته لای تا له هیجره ته که ی په شیمان بیته وه، وه زیر سه رناکه وی و ده گه پریته وه لای سولتان دوا ی ئه وه ی به هائولوه له گه ل خیزانه که یدا كۆچه که ی ده ست پینه کات به ناوی چه ج کردنه وه روو به شاری به غدا به پرینکه و تووه، که ده گاته شاری نه یشاپور له گه ل فه ریده دینی عه تتاردا په کتر ده بینن، گوایه عه تتار رژیشتوووه بۆ لای باوکی مه ولانا وه ئه و کاته مه ولانا مندال بووه، عه تتار کتاوی [اسرارنامه] ی به دیاری به مه ولانا ده دا و به باوکی ده لیت: [ئه م كۆره ی تۆ ئاگر له دلی شه یدایان به رده دا].. ئه و وته یه له چه ند سه رچاوه یه کی تر دا دووباره کراوه ته وه..

فروزانفهری لیزانی مه سنه وی و ژیانی مه ولانا ده لیت: "من به نه شیاوی ده زانم "عه تتار" ئه سرارنامه به مندالینکی شه ش سالان بدات.. " چه مه دوللای مسته فی وه لیکدانه وه ی "وه لدنامه" هیجره تی باوکی مه ولانا له سالی ٦١٨ كۆچی ئه وده م مه ولانا چواره سالان بووه، وه له وه یدا گومان نییه که مه ولانا چه ند داستانیکی ناو ئه سرارنامه ی له مه سنه ویدا گونجاندوه.. برینکی تر ده لین، مه ولانا به گه نجی گه یشته وه ته خزمه تی عه تتار و بووه به رازداری عه تتار، وه گوایه ئه مه له "سه نائی" بیستراوه. له کاتیکدا سه نائی له سالی ٥٤٥ كۆچی مردوووه، یانی په نجاو نۆ سال له پینش له دایک بوونی مه ولانا دا مردوووه، ئه وه له راستیه وه دووره.. شیخی جامی له کتاوی [نفحات الانس] دا ده لیت:

کاتیک به هائولوه‌دی باوکی مه‌ولانا گه‌یشتووته به‌غدا خه‌لکی به‌غدا
پرسیویانه نه‌مانه کوینه‌رین و له چ ولاتیکه‌وه هاتون و بۆ کوئی ده‌رژن،
مه‌ولانا "به‌هائودین" فه‌رمویه‌تی:

"من الله و الی الله، ولا قوة الا بالله.." ئەو وته‌یه‌ی باوکی مه‌ولانا
ده‌گه‌یه‌ننه خزمه‌تی شیخ شه‌هابودینی سه‌هره‌وه‌ردی [۵۳۹ - ۵۳۲ کۆچی]
له وه‌لامدا ده‌لێت به‌ ته‌ئکید ئەوه [به‌هائولدینی به‌خیه] و رویشتوووه بۆلای و
ته‌نها سی رۆژ له به‌غدادا ماوه‌ته‌وه و گوایه خه‌لیفه سی هه‌زار دیناری
میسری به‌ دیاری بۆ هه‌ناردوو به‌هائولوه‌ده‌رهدی کردووته‌وه و قه‌بوولی
نه‌کردوه و دوا‌ی سی رۆژ مانه‌وه‌ی له به‌غدا روو به‌ حج حه‌ره‌که‌تی
کردوووه..

قوتابخانه‌ی موسته‌نسریه

ئەو قوتابخانه‌یه له‌لایه‌ن موسته‌نسیر بیلا ئەبوجه‌عفه‌ری مه‌نسوری
کۆری زاهیر خه‌لیفه‌ی عه‌باسی [۶۲۴ - ۶۴۰ کۆچی] یه‌وه دروست کراوه،
ئیبینولفوتی ده‌لێت: ئەو قوتابخانه‌یه له‌ سالی ۶۲۵ کۆچی ده‌ست به
دروستکردنی کراوه، وه‌ له‌ سالی ۶۳۱ کۆچی ته‌واو کراوه، وه‌ له‌ هه‌ر یه‌ک
له‌ مه‌زه‌به‌کاندا [شافعی، مالکی، حنفی، حه‌نبه‌لی] شه‌ست و دوو قوتابی له
وێرا خویندویانه، یانی سه‌رجه‌م ۲۴۸ قوتابی تیادا بووه، وه‌ هه‌ر ده‌سته‌یه‌ک
له‌وانه مامۆستا و لیزانی ئەو مه‌زه‌به‌ وانیه‌ی تیادا وتوه‌ته‌وه، له‌ ساختمانی
[دار الحدیث] دا رۆژانه ده‌کس باسیان له‌ وته‌کانی په‌یامبه‌ری خودا
کردوووه.. له‌وێرا کتاوخانه‌یه‌کی ده‌وله‌مندی تیادا بووه، پرپوووه له‌ کتاوی
زانستی ریازیات و پزیشکی و ته‌واوی ئەوانه خه‌رجیان به‌سه‌ر ده‌وله‌ته‌وه
بووه..

فروزانفه‌ر ده‌لێت: "ساختمانی موسته‌نسریه له‌ سالی ۵۳۱ کۆچی ته‌واو
بووه، وه‌ به‌هائولوه‌ده‌ر له‌ سالی ۶۱۸ کۆچی رویشتوووته به‌غدا" ئەفلاکی
ده‌لێت:

"بهائولوله د" له و کاتهیدا مردووه، وه رژیشتنی بهائولوله د بۆ ناو
موسته نسریه و مانه وهی تیایدا راست نیه و له گهل واقیعدا ناگونجیت.."
دیاره موسته نسریه له و کاتهیدا پایه بهرزترین جینگه ی زانستی ئیسلامی
و پزیشکی بووه بریک له شاعیرانی ئه و دهمه شیعیان پیادا هه لداوه..
بهائولوله د دوا ی به جیهیتانی ره سم و ره والی حج به ره و شام
گه راوه ته وه.. چه ندیک له شام ماوه ته وه به وردی نه زانراوه.

"جامی" ده لیت: "دوا ی چه جکردنی ماوه ی چوار سال له "ئه رزنجان"
ژیاوه، گوا یه "ئالمه نجوک" فه رمانره وای ئه و شاره ی بوونه بریک له و
بنه ماله یه گرنگیان داوه ته زانست و زانسته کان و شاعیر و ئه دیبان،
به تاییه ت [فه خره دین بارامشاه] له ناویاندا له هه موویان زۆرتر دهر و
دهر وازه ی دهر باری بۆ ئه و توژیژانه ئاواله بووه، وه ئه و پاشایه له دوا به شی
سه ده ی شه شه می کۆچیدا ژیاوه و بریکی سه ره تاکانی سه ده ی چه وته م..
ئیببولئه سیر که له باره ی رووداوه کانی سالی ۶۲۲ کۆچی دواوه، باس له
مردنی شای ئه رزنگان ده کات که بکاته [فه خرودینی به هرام شاه].. وه
په لاماری عه لائودین که یقوبادی سه لجوقی بۆ سه ر شاری [ئه رزنجان یان
ئه رزنگان] ئه و به هرام شایه، شه ست سال پاشایی کردووه، نیزامی
گه نجه وی له کتاوی "مخزن الاسرار"ی به ناوی ئه وه وه نووسیوه وه
ئویش پینج هه زار دینار و پینج سه د هینستری وه ک خه لات بۆ ناردووه،
وه عه لائودینی داودی کورپی به هرام شاه، ئویش دهستی کراوه و هیمه تی
بلندی هه بوه ه له رژیشتیری ئه و چه له یدا دهستی بالای هه بووه، وه
موه فه قولدینی ناسراو به [ابن لباد] ۵۵۷ - ۶۲۹ کۆچی یه کیک بووه له
حه کیم و پزیشکه ناسراوه کانی سه ده ی چه وته م. به لای عه لائودینی کورپی
بارام شاوه بووه..

ئه وه حاشا هه لئه گره به هائولوله د به لای به هرام شاو عه لائو دینه وه
گیرساوه ته وه بۆ ماوه ی چوار سال له وی چه ساوه ته وه و نیشته جی بووه..
ئه حمه دی "ئه فلاکی" ده لیت: "حه زره تی به هائولوله د دوا ی چه جکردن

چوار سال له "مهلاتیه" و جهوت سال له "لارنده" بهلای میرموسای
 فرمانرهوای "لارنده" وه ماوهتهوه و فخرودینی برای مهولانا له و شماره
 مردووه.."

فروزانفر دهلیت: "نه میر موسا له هیچ سرچاوهی تردا ناوی نه هیتراوه.
 به ته نکید برای [به دره دینی کوری قرمان]، که "تیببولبه توت" ناوی دهبا، ک
 شاری "لارنده" ی ته سلیمی مهلیک ناسری کردووه.."

زور سهیره سولتان وه له د [مهسنهوی ولدی] ادا جگه له وهی دهلیت،
 باپیری دوی دوو سال ژیان له قونیه دا مردووه، - ۶۲۸ کزچی - هیچی تری
 دربارهی نه نووسیوه.

نه فلاکی و جامی دهلین: مهولانا له ته مهنی ههژده سالیدا له شاری
 "لارنده" دا گوهه ر خانمی کچی خواجه لالای سه مه رقه ندی خواستووه -
 ۶۲۲ کزچی - وه به هائودین محمه د له گوهه ر خانم بوونه..

دوی مانه وهی به هائولوله د له شاری لارنده دا ناوچاکی و لیزان له
 ده و روبه ردا بلاوبوته وه، پاشای سه لجوقی روم عه لائودین که یقوباد له پایه
 چاوساکی به هائولوله د ناگادار کرایه وه، ده عوه تی لیکردو گوینزایه وه بز
 شاری قونیه..

عه لائودین که یقوباد

یه کیک بوو له شه هریاره ناوداره کانی سه لجوقی روم، وه هوشیار و
 ناگاداری زانسته جزرا و جزیره کان و لیزان له فرمانره واییدا، ناسایش و
 بهختیاری له ولاندا کردبووه دروشمی خزی و خه لکی، هه قده سال
 فرمانره وایی کردوه و جار جارهش شیعیری نووسیوه، گوایه نه م دوو
 بهیتهی خواره وه هی نه و بیت، به لام به یه قین نه و دوو بهیته هی حکیم
 عومهری خه یامه: هر نه بیت کاکله و ماناکهی

«تا هشیارم بر خردم تاوانست
چون مست شدم عقل ز من پنهانست
می خور که میان مستی و هوشیاری
وقتی است که اصل زندگی آنست»

به‌نده کتاوینکی چوارسهد پهریم دهرباره‌ی خه‌یام نووسیوه به‌ناوی
[کورده و خه‌یام نه‌ناسین] چه‌ندین جار چاپ کراوه‌ته‌وه، داخه‌که‌م بز خوم
یه‌ک دانه‌م نییه.. ناخ بز مه‌ردیک یه‌ک نوسخه‌م پیشکه‌ش بکات تا‌قیامه‌ت
مه‌منوونی ده‌بم....

هر له و بابته خه‌یام فهرمویه‌تی:

«تا هشیارم طرب ز من پنهانست
چون مست شوم در خردم نقصانست
حالی است میان مستی و هشیاری
من شادم از آنکه زندگانی آنست

به‌نده له کتاوه‌که‌ی خه‌یامدا به‌م شینوه کردومه‌ته کوردی
که هوشیارم کژلیک غه‌م له‌سه‌ر شانه
که سه‌ر خوشم هوشم گیز و پهریشانه
به‌نده‌ی نه‌و ده‌مه‌م نه‌مه‌ستم و نه‌هوشیارم
بی‌یه‌ک و دو‌نه‌وه رازی راسته‌قینه‌ی ژیا‌نه

سه‌د ره‌حمه‌ت له خه‌یام نه‌و زاته هه‌میشه له دهرباره‌که‌یدا، دهرباره‌ی
فهرمانره‌وایانی رابوردو دواوه، باسی له مه‌حمودی کوری سبکتکین و
قابوسی کوری و شمگیری کردووه و کوشاوه وهک نه‌وان وایت.. یه‌کینک
بووه له شه‌تره‌نج زانانی سه‌رده‌می خوی.. له‌وانه گوزه‌شته یه‌کینک بووه له
هونه‌رمندانی نه‌و کاته‌ی تابلوسازی په‌یکه‌رسازی دارتاشی هه‌تاوه‌کو
چهرم دورین و جه‌واهیرسازی زانیوه..

له سالانی دوایدا په‌نای برده‌ته بیروپای ته‌سه‌ووف و رویشتووه
دهستی "سوره‌وه‌ردی" یان سه‌هره‌وه‌ردی ماچ کردووه، له کاتینکا بنه‌ماله‌ی
نهم شایه به تومه‌تی لایه‌نگیری کردنی عوله‌ما و حه‌کیم و فه‌یله‌سوفه‌کانه‌وه

تومه تباری زهندیقی کراون دیاره له بنه چه که وه لایه نگیری زانستیان کردووه. باپیره که وره بیان [شه هابودینی قتلش] بۆ خۆی یه کینگ بووه له نهستیزه ناسه ناسراوه کان، وه کور و نه وه کانیشی پهیره وی دونیای زانست بوونه، وه تویژی زانیار و فهیله سوفه کان له هر کویرا لینیان قه و مابا په نایان ده برده ده سه لاتی ئەم بنه ماله یه و ئەوانیش ده بوونه باوانیان..

هیرشی مه غول و ره وشته خویناویه که یان ترس و تۆقیانینکی وای له دلی میلله ته کانی ناو ئیراندا خولقاندبوو هه تا وه کو لادییه کانیش خۆیان پی رانه ده گیرا و بۆ دوورتر کۆچیان ده کرد.. به هائولوله د له سه ره فهیله سوف و چه کیمه کان نه ده ژمیردرا به لام له دونیای ته سه وفدا که یشتبووه جینگه و مه قامینکی به رزو بالا، عه لاثودین که یقوباد فه رمانره وایی روم و شاری قونیه، ئەوهی بۆ ده رکه و تبوو بۆیه ناردی به دوایداو له شاری قونیه دا جینگیری کرد، ئە فلاکی ده لیت: له سالی ۶۱۷ کۆچی به هائولوله د که یشتوته قونیه، وه هر بۆ خۆی له جینگه ی تردا ئەو میژووه ره تده کاته وه..

ئەو چه ند سالی پیش مه رگی به هائولوله ده له شاری قونیه دا توانیویه پینگه ی به رزی خۆی له دونیای ته سه وف و زانیاریه ئیسلامیه کاندا به شارو ده وره به ری بسه لمینیت وه هه تا وه کو خودی شای روم بوو به یه کینگ له موریده کانی، وه زۆربه ی زۆری ده سه لاتدارانی ژیرده سته ی شا چاولینکری شایان کردو هه ره مووان بوون به موریدی به هائولوله ده.. له [وه له دنانه] دا هاتوو، به هائولوله د ته نها دوو سال له قونیه دا ژیاوه و مردوووه.. ئە فلاکی ده لیت - ۶۱۷ کۆچی - سالی ۶۲۸ کۆچی مردوووه.. به هر حال به هائولوله د په یوه ندی له گه ل زۆر له زانیاران و تویژه ره جۆرا و جۆره کاندا پته و بووه.. به لام جگه له کتاوی "معارف" هیچ کتاویکی تری لی به جی نه ماوه، ئەو کیتابه پره له په خشان ی زه ریف.. مه ولانا له "مه سنه وی" دا سو دی له و کتیبه وه رگرتوووه..

سەردەمی گەنجی مەولانا

کاتیک بە هائولولەد مردوو، مەولانا تەمەنی بیست و چوار سال بوو، لە سەر وەسیەتی باوکی و هەروەها موریدان و سولتان عەلانودینیش مەولانا جینگە ی باوکی گردۆتەو و لە کاروباری شەرع و فەتوا و کاروباری ئاییندا سەرگەرم بوو، وە لە کاتەیدا بورهانودینی موخەقیقی ترمزی دەگاتە شاری قونیه و لەوێرا نیشتەجێ دەبیت.

بورهانودینی موخەقیقی ترمزی

بەرەگەز دەگەریتەو سەر حەزرەتی حوسەین و یەکیک بوو لە سەرسوپوردهکانی باوکی مەولانا و لە شاری "بەلخ"دا لە خزمەتی بە هائولولەدا بوو و بۆ خۆیشی رۆژ بە رۆژ لە دونیای تەسەوف و ریازەتی عیرفانیدا پلە پلە سەرکەوتوو.. بڕیک سەرچاوە باس لەوەیدەکا لە شاری بەلخدا بە هائولولەد مەولانای بەو سپاردوو وەک لە لینی دوورنەکەوتۆتەو..

کاتیک بە هائولولەد شاری "بەلخ"ی بەجێهێشتوو بە هائودین لە شاری ترمزیدا گۆشە ی خەلوەتی هەلبژاردوو و بە عالەمی عیرفان و زیارەتەو خەریک بوو، بەلام کە بە هائولولەد لە بەلخ وەدەردەچیت قۆناخ بە قۆناخ هەوالی بە دەست دینێ و سەرئەنجام بۆی دەردەکەویت بە هائولولەد لە شاری قونیهدا گیرساوتەو و بورهانودین کۆچ و بار دەبەستی و روو لە شاری قونیه دەکات، کە دەگاتە شاری قونیه یەک سال بە سەر مەرگی بە هائولولەدا گوزەر ابوو یانی سالی ۶۲۹ کۆچی.. ئەفلاکی لە کتاوی "مناقب العارفین"دا جامی لە کتاوی [نفحات الانس]دا دەلین: بورهانودین بە

وانه وتنه وه خهريك بووه، له پر روو به قوتابيه كاني دهكا و دهليت: حهيف
پيره كه م جيهاني به جينهيلو كوري پيره كه م "جهالودين" نيگه راني رويشتني
منه. وه نه وه نركينكه كه وته سه رم دهبن روو به شاري قونيه به ربي بگوم
و نه و نه مانه ته ي پيره كه م به مني دابوو بيده مه وه دهستي...

به ديغولزه ماني فروزانفر دهليت: نه م باستان و كه رامه ته ي له
وله دننامه ي سولتان وه له ددا نه هاتووه، وه "وله دننامه" به سه رچاوه ي
باوه رپينكراوي سه ره كي بورهانوديني زانيوه، هيچي له و رووه وه
نه نووسيوه، نه وه نه بيت دهليت: هيرشي مه غول و كرده وه كانيان بووته
هزي كزچي بورهانودين له شاري ترمزه وه بؤ شاري قونيه...

نه فلاكي دهليت: كاتيك بورهانودين گه يشتو ته قونيه، مه ولانا له شاري
لارنده بووه و بورهانودين له مزگه وتي "سنجاري" دا ژياوه و له ويزا
نامه يه ك بؤ مه ولانا ده نووسيت به گه يشتني نامه كه ي، مه ولانا ده گه رپيته وه
قونيه، به لام له "وله دننامه" دا ئامازه ي به و نامه يه نه كراوه... له وه له دننامه دا
هاتووه، سه يد بورهان له زور رووه وه مه ولانا تاقي ده كاته وه و ده نواري
ئاماده گيه كي به رچاوي هه يه له زانياربه كاندا، وه به مه ولانا ده ليت: سه ر
به رانبه ري باوكت به تواناتري، با نه ويشه بلينم..

باوكت له زانياري وتندا به توانا بووه، هه روه ها له حاليشدا ديسان به
توانا بووه، ده مه وي بؤ له مه ولا له زانياري سلووك و حالدا به خوتا راگه يت
و بكه ويته ته قه للاوه، وه من نه وه م له باوكت وه رگرتووه و تويش له مني
وه رگره، تا له و رووه يشه وه ببى به وارسى باوكت..

نه و ته يه ي سه يره به لاي مه ولانا وه جينگه ي خوي گردوته وه و مه ولانا
به رينمايي سه يد ورده ورده ده روا ته خه لوته و سلوكي رياه ته وه، نه و
ماويه نو سالي كيشاوه؟

مهولانا له شاری حهله بیدا

وهك له كتاوی مناقب العارفین دا هاتووه، دوو سال دواي مهرگی باوکی. رووی له شاری حهله ب کردووه رژیشتنه که ی له سهر قسه و ریتمایی بورهانودین بووه.. وه بز خژیشی تا قهیسهریه له گهلیا رژیشتووه. وه بورهانودین له شاری قهیسهریه دا نیشته جی بووه و مهولانا روو به حهلهب وهری که وتووه و لهویدا به خوینندنه وه خهریک بووه، وه گومان له وهیدا نیه، که مهولانا ناشناییه کی بهربلاوی له زانیارییه نیسلامهکاندا هه بووه له و کاتهیدا دیمه شق و شام به تینکراییی بوو بووه هه وارگی زۆربهی زۆری عوله مای شه ریه تی نیسلامی و ههروه ها لیزانانی دونیای نه ده بی عاره بی و فارسی، به تایبته له ترسی هیزشی مه غولدا زۆربهی زۆری چاوساقانی ئیرانی له ویرا نیشته جی بوو بوون، ئیرانیه کان زۆرتر له جبهه ل لبنان دا سه قام گیر بوونه، وه شینخ محی الدین لیزان و چاوساقی دونیای عیرقان و ته سه وف له و ناوچانهیدا ژیاوه و دهست به کار بووه...

مهدره سهی حهلاویه

نه فلاکی ده لیت: مهولانا و چند که سینک له موریده کانی باوکی له و قوتابخانهیدا جیگیر بوونه.. نه و مهدره سهیه له سه ره تاوه بز خزی کلیسایه کی سه رده می ده سه لاتی رۆمانه کان بووه، گوایه حه زره تی عیساو هاو دمه کانی له و بوقعه یهیدا بز ماوه یه ک ژیاون، که هیزشی له شگری سه لیبی په لاماری نه و ده قهرانه ده دن - ۵۱۸ کۆچی - میری نه و ده قهره تیلخازی کورپی نه رته ق شهرو به ران به ره کی به لاوه ناوه و بز ی ده رچووه.. به لام له دوا ییدا [قازی نه بولحه سه نی کورپی محه مه دی کوری په حیای کورپی خشاب] چوار له کلیسای گه وره ی نه و شاره ی گۆرپوه و کردوویه به مزگه وت، وه به دوا ی نه ودا نوره دین زهنگی، ناسراو به [مه لیک عادل - ۵۴۱ - ۵۶۹ کۆچی - چند ژوو رو نیاز مه ندی تری بز نه و مزگه وتان

دروستکردوه و به‌شینوهی قوتابخانه‌ی لیکردوه و کردوویه به وهقی

نه‌بوچه‌نیفه...

له سالی ٦٤٣ کۆچی، ئیبنولنه‌دیم له‌سه‌ر فه‌رمانی مه‌لیک ناسر، نه‌و قوتابخانه‌یه دووباره نوێژهن کراوه‌ته‌وه، وه بۆ جارینکی‌تر له‌سه‌رده‌می ده‌سه‌لاتی عوسمانیدا سولتان "مه‌مه‌دخان - ١٠٧١ کۆچی - نه‌وسازی کراوه‌ته‌وه...

نه‌و قوتابخانه‌یه وه‌قی زۆری هه‌بووه و قوتابیان تیایدا هه‌ساونه‌ته‌وه، وه‌له‌به‌ر نه‌وه له مانگی ره‌مه‌زاندای شیرینه‌مه‌نیان دابه‌شکردووه‌ته‌سه‌ر قوتابیاندا، به‌ناوی "حلاویه" ناوی ده‌رکردووه، وه به مامۆستای نه‌و مه‌دره‌سه‌یه ده‌ژمێردریت، وه بوره‌انودینی سه‌له‌فی بووه به یاریده‌ده‌ری...

که‌مالودین ئیبنولعه‌دیم

کاتیک مه‌ولانا له‌و قوتابخانه‌یه‌دا قوتابی بووه، ئیبنولعه‌دیم سه‌په‌رشتی نه‌و مه‌دره‌سه‌یه‌ی کردووه، وه ناوبراو به ره‌گه‌ز ده‌گه‌رپه‌ته‌وه سه‌ر [نه‌بی جه‌راده عامری کۆری ره‌بیعه]، که یه‌کینک بووه له یارانی هه‌زره‌تی عه‌لی، وه بۆ یه‌که‌مین جار موسای کۆری عیسا چواره‌مین کۆری نه‌بوچه‌راده له شاری هه‌له‌بدا گیرساوه‌ته‌وه، هه‌روه‌ها نه‌وه‌ونه‌تیجه‌یان له‌ویزا ماوه‌ته‌وه و به‌کاروباری جۆراجزه‌وه خه‌ریک بوونه...

نازناوی ئیبنولعه‌دیم به‌ووانه‌ی وتراوه [قازی هیبه‌تولای کۆری نه‌حمه‌د] که له‌و بنه‌ماله‌یه بووه تا خوا هه‌ز بکات ده‌وله‌مه‌ند بووه، له نووسین و شیعه‌ره‌کانیدا په‌یوه‌سته له ده‌ست نه‌داری و هه‌ژاری نالاندویه‌تی، بۆیه به‌ناوی هه‌ژار و نه‌دار ناویان بردووه و بنه‌ماله‌که‌شی به‌ناوی "عه‌دیم" ناو بردووه.

که‌مالودینی عه‌دیم کۆری چواره‌می "هه‌به‌توللا عه‌دیم" بووه، له سالی ٤٨٨ کۆچی هاتووه‌ته‌دونیاه، له زانیاری و نه‌ده‌بیاتدا ناوبانگی گه‌وره‌ی سه‌رده‌می خۆی به‌ده‌ست هه‌تاه، له هه‌مان کاتدا یه‌کینک بووه له

خزشتنوسه به تواناکان و شیعری زهریفیشی نووسیوه.. یاقوتی حه موی، که له سالی ٦١٤ کۆچی به خزمهتی که مالودین گه یشتوو له و حه لیدا له ته مهنی بیست و ههشت سالییدا بووه، بووه به مامزستا له مه دره سهی شاد به خت، دیاره له دوا ییدا له "حه لاویه تا بووه به مامزستا، له سالی ٦٣٤ کۆچی به فه رمانی مه لیک ناسر مه دره سه که نو یکر او ده ته وه.. ئەم ئیبنولعه دیمه چه ندین کتاوی نووسیوه، یه کینک له وانه میژووی حه له ب به ناوی [زبده الطب]، ههروه ها کتا بیک تری نووسیوه به ناوی [الاخبار المستفاده في ذکر بني جرادة]، له سه ر داوای یاقوت نووسیویه تیه وه، کتیبیک تری هه یه به ناوی [الدراري في ذا الذراري] پینشکه شی مه لیک زاهیری کردوو ه.. کاتیک مه غول گه یشته حه له ب - ٦٥٨ کۆچی :- ئیبنولعه دیم به ره و میسر بۆی ده رچوو ه، دوا ی چۆل کردنی مه غول گه راوه ته وه بۆ شام، له دوا ی دوو سال مردوو ه ٦٦٠ کۆچی..

ئه فلاکی زۆری ده رباره ی که مالودین وتوو ه و ده لیت: به ده سه لات و تیرنه خۆر و به ناوی مه لیکولمولکی حه له ب ناو ده برا.. له بهر ئه وه ی ههستی به زیره کی و لینه اتویی مه ولانا کردبوو زۆری ریز لی ده گرت و زۆر به ده میه وه بوو. له بهر ئه وه ی که مالودین په ی ره وی مه زه بی "حه نه فی" بوو، مه ولانا ناچار بوو ده بوا فه قهی حه نه فی بخویندایه.. نه زانراوه مه ولانا چه ندیک له شاری حه له ب ماوه ته وه، فروزانغه ر ده لیت: له و رووه وه ئه فلاکی دیسانه وه با سه کانی تینکه ل کردوو ه، له با سینکا مه ولانا رو یشتوو ه بۆ دیمه شق، هه ر له و میژوو ه دا ده لیت: سولتانی روم به دوا یا نار دوویه تی تا بۆ قونیه بگه ریته وه. ئه مه ش له گه ل سالانی ده سه لاتی سولتان عزه دیندا نا گونجیت..

مه ولانا له شاری دیمه شق

دوا ی ئه وه ی مه ولانا له شاری حه له بدا بۆ شاری دیمه شق

دهیگویزیتتهوه، بۇ ماوهی چوارسال، یا حوت سال له و شارهیدا ماوتهوه به خویندن و ریازهتهوه سرگرم بووه، وهک له میژدا وتمان شاری دیمهشق بووبوو ههوارگهی زۆربهی زۆری ههلاتوانی زانیاران و ئه‌دیپانی ولاته داگیرکراوهکانی ژیر سمی ئه‌سپی مه‌غول..

وه له و کاتهیدا شیخ محیدینی عه‌ره‌بی [۵۶۰ - ۶۳۸ کۆچی] دوا سالانی ژیانی گوزهراندوووه .. ئه‌و زاته ناوی محیدین کورپی محه‌مه‌دی کورپی عه‌لی تائی ئشبیلی بووه، یه‌کیک بووه له گه‌وره سۆفیانی سه‌رده‌می خۆی و ئیستاش .. توانیویه ریپازی سۆفیگه‌ری له قالبینکی عه‌قلانی و زانستیدا بخاته روو، و تراوه که له ژیانیدا ۲۴۰ کتاوی نووسیوه، وه کتابی [فتوحات مکیه]یهی یه‌کینکه له گرنگترین کتاوه‌کانی.. ئه‌و زاته له دیمه‌شقا مردوووه و له گۆرستانی سالحیه‌دا نیژراوه..

تیکه‌لاویهکی دیاری و به‌رچاو ده‌که‌وی له نیوان ژیانی مه‌ولانا و شاری دیمه‌شقا، وه له قه‌سیده‌کانی مه‌ولانادا زۆر باس له دیمه‌شق و تاقیکردنه‌وهی خۆی له و شاره‌دا هاتوووه، هه‌روه‌ها رۆیشتنی شه‌مس بۇ دیمه‌شق و دووری مه‌ولانا له شه‌مس، مه‌ولانا دوو سه‌فه‌ری دیکه‌ی شاری دیمه‌شقی کردوووه، سالی ۶۱۵ کۆچی و سالی ۶۴۷ کۆچی وه ناردنی کورپه‌کانی بۇ خویندن بۇ ئه‌و شاره‌ نیشانه‌ی گرنگی پینگی شاری دیمه‌شق ده‌رده‌خات له فکری مه‌ولانادا..

ئه‌فلاکی ده‌لینت: زانیان و حوکه‌مای شاری دیمه‌شق کاتی زانیان مه‌ولانا بۇ شاره‌که‌یان هاتوووه، رۆیشتونه‌ته پینشوازی و له مه‌دره‌سه‌ی "مقدسیه‌دا نیشه‌جینیان کردوووه، وه له و شاره‌یدا مه‌ولانا گه‌یشتوه‌ته خزمه‌تی محیدینی عه‌ره‌بی.. که مالودینی حوسه‌ینی خواره‌زمی له کتاویکیدا به‌ناوی "شه‌رحی مه‌سنه‌وی" جواهر الاسرار ده‌لینت:

کاتیک مه‌ولانا له دیمه‌شق بووه، زۆر جار گه‌یشتوه‌ته خزمه‌تی [مه‌لیکولعارفین] موحد محقق کامل الحال و القال شیخ محی الدین العربی و سید المشایخ المحققین شیخ سعدودینی حمه‌وی وه هه‌روه‌ها

عمده تولىمشايه خ و المحدثين عوسمان الرويى، هروره ها شيخ سه دروديني قونوي وه نه وحه دوديني كرمانى] و مامزستاي گه وره فروزانقهر ده لنت: مانه وهى مه ولانا له ديمه شقدا بؤ ماوهى حهوت سال له حهقيقه ته وه به دوره..

گه رانه وهى مه ولانا بؤ قونيه

دواى نه و ماوهيهى مه ولانا له شامدا ماوه ته وه، كه به دروستى نه زانراوه، تايا چوارسال بووه، يا حهوت سال، بئى شك له حهوت سال كه متر بووه، له گه رانه وهيدا عوله ماو زانايان تا قهيسه رى رۇيشتون به پيريه وه، هه تا وهكو له لايه ن شا عزه دين كه يك اوسه وه [٦٤٤ - ٦٥٥ كزچى] وه زيريك به ناوى [ساحب شه مسوديني نه سفه هانى] له و پيشوازيه دا به شدار بووه.. كه مه ولانا گه راوه ته وه، به پيى ريئمايى ريزه ته وه به سه ريه كه وه سئ چلهى نه نجام داوه، وه به پني سه رچاوه كاني وهك.. [نه حمه د ده ده] مه قالاتى وهلد چه له بي سه رجه مى خه لوه تى مه ولانا به هزار و يهك رۇژ گه يشتووه.. له دواى نه و ماوهيه سه يد بورهانوديني موحه قق، به مه ولانا راده گه يه ننت ئيتر ريزهت بؤ تۇ نه شياوه و گه يشتويته ته نه و رادهيه نيازت به ريزهت نه ماوه..

له وهدا گومان نيه كه مه ولانا قوتابى بورهانوديني موحه قق بووه، وه له نووسينه كاني مه ولانا و هروره ها وه له دنامه شدا به روونى دياره، له وه له دنامه دا هاتووه، مه ولانا نؤسالى ته واو له ژير چاودينى راسته و خؤى بورهانوديندا هه لساوه و دانيشتووه، وه له سه ر فه رمانى نه ويش نه و ماوه زؤره له شامدا ماوه ته وه..

نه فلاكى ده لنت: كاتيك سه هره وه ردى هاتووه بؤ ولاتى روم - ٦١٨ كزچى - و له گه ل بورهانوديندا يه كترين ديوه، يانى له شارى قهيسه ريديا. سه يد بورهانودين له شارى قهيسه ريديا مردووه - ٦٤٤ كزچى - ساحب شه مسوديني نه سفه هانى مه ولانا له مردنه كهى ناگادار ده كاته وه و

په کراست خزی دهگه په نیته قهیسریه و نه وهی کتاب و نووسینی هه بووه
له گل خزیدا دهیبا بز قونیه.. نه وه ناشکرایه که وا سهد له ریازی
ته سهوف و زانسته کاندای دهستی بالای هه بووه، نه گینا که سیکي وهک
مهولانا له خورا ناوا پابهندی نه ده بووه، نه گه ر ماموستایه کی لیزان و لیهاتر
نه بوینت..

نه فلاکی ده لیت: سهد خانمه، ناسراوینکی نه وه ده مه موریدی بووه و به
سهد ده لیت: تز له کهنجیتیدا رور و ریازهت و نویترت نه انجامداوه، به چی
مه عنایهک له پیریدا رور ناگریت و زوربهی نویژه کانت له دهست ده پروا؟
سهد له وه لامدا ده لیت: روله ئیمه وهک حوشتره بارکیشه کانین باری
گران و قورسمان زور کیشاوه، نه وهی دژواری و زهحمه تی ژیان هه به
دیومانه و کیشامانه، نه وهی رینگای دووری پر له مهینهت هه په پیوامانه،
نه وهی تزکی پشتمان هه په وه ریوه و سواوه..

بنی نه اندازه زه عیف و له پرو ناتوان بووین و کهم خوری و تهنگ قورگی
توانای پاروقوتدانی بز نه هیلاینه ته وه به تیکه یهک نانی جزو رازی ده بین و له
چه ژنی مهرگا ده بینه قوربانی، نه وهی له چیشته خانای سولتاندا
سه رده برریت نه وانان له زور خواردندا هه لئاوساون.
سهد له عارفانی رابردودا مه یلی زورتر به لای سه نائی هوه بووه، له
وتوویره کانیدا په یوهسته شیعیری سه نائی خویندو ته وه.

مهولانا دواي مردنی بورهان موحه قبیق

دواي مردنی سهد، مهولانا که وته وانه و تنه وه و ئیرشادکردن، یانی
به دریزایی پینج سال، وه له مه دره سهی باوکیدا زورتر له چوارسه د فقهنی
تیا دهیخویندو مهولانا ده رسی بنی ده و تنه وه.

سهردهمی کودهتا و ناشوقتهگی مهولانا

مهولانا مژله تنامهی له بورهان موحه قیق وهرگرت بوو، وه له هر چوارلاوه ته له به و فهقینی له مه دره سه که ی باوکیدا کزبوو بوونه وه، له ژیر چاودیری مهولانا دا به زانسته کانه وه سهرگرم بونه و له پرسیار و وه لامه کاندا و له شهریه تدا به وتهی [یجوز و لایجوز] وه لامی ده دایه وه. وه له همان کاتدا ژیانی ساده و بی نارایشی مهولانا، ریازهت و خه لوه ته کانی مهولانا بوو بووه هزی سهرسامی دوورو نزیک و خال و دیارده یه کی نمایان له یه کتاپه رستیدا.. هیتده خه لکه که باوه ریان پین په پیدا کردبو به دل و داوه وه به ته مای دوعایه کی ده بوون و به پینشه وایه کی گهره ی نایینی دایان دهناو هه موو وته و هه موو جزلانده وه یه کی به چاوی ریز و سهرسامیه وه له فکر و زکری خه لکه که دا ده قی ده به ست.

نهم چوار به یته له مه سنه وی وهرگیراوه، داخه که م ناوی شاعیره که م بز روون نه بووه ته وه، ههرکی نووسیویه تی رژی شاد و دوعای به خشینی بز ده که م..

زاهد کشوری بدم صاحب منبری بدم
کرد قضا دل مرا عاشق کن زنان تو
غزل سرا شدم از دست عشق و دست زنان
بوقت عشق تو ناموس و شرم هرچم بود
عقیف و زاهد و ثابت قدم بدم چون کوه
کدام کوه که باد تو اش چو که نر بود
زاهد سجاده نشین بودم با زهد ورع
عشق درآمد ز درم برد بخمار مرا

هاوار چیم به سهرهات، منی مینبه رنشین، دیاردهیهک بوم و ناماژهی بز
 دهکرا بز ناین و دین.. روزگار وایلینکردم و عاشقی چهپله و دست و
 پنجهی تزی کردم و بهم دهردهی بردم. نهوسا غه زهل سهرای نازو
 کریشمهی ژنان بومه، ویزانه مال بن نهی عیشق.. نابینی چون تیاچومه؟
 منیکی قورس و گران وهک کینوی دالهو.. کام کینو له بن نه هات به

تۆفانی تۆ؟

گزشهگیر و بهرمال نشین بوم نهی عیشق بزانه، که هاتی ده مبینی نیستا
 مه یگیرینکم له گزشهی مه یخانهی عیشقدا نهوه لیکدانه وهی نهو چند
 بهیتهیه.. شاعیر ده لیت، له دونیای رینیازی ته سه وفدا هیچ شتیک سابت
 قدم نیه و هه موو شتی شیاووی گۆزانه، رهنگه سبهی هه ر زاهید و پیار
 چاکینک و سوارکارینک تیوه گلینت و زاتی خوئی هه وه سه کانی زال بینت
 به سهر دونیای پاک و خاوینا، وه به پیچه وانه وه که سینکی له دونیای ویزدان
 و دهرگای حق به دوور روو له دهر وازهی رحمه تی په روو دگار بکاو
 سهری بهنده گی دانه وینیته وه و له رابوردووی په شیمان بیته وه و نینکار
 بکا، هه ر دوو حاله ته که بزبان هه یه و شیاون..

نه م مولانای نیمه یه، هینده ناسک و له سه رخۆ بوو لایه نگیرانی له
 تباتیش ده ترسان نه کا بیبا، که ده هاته قسه و له کاتی مینبه رنشینیدا
 هه ناسه دان ده بیسرا.. حافظی شیرازی له م رووه وه شیعریکی هه یه
 فه رمویه تی:

که ای بلند نظر شه باز سدره نشین
 نشین تو نه این گنج محنت آبادست

نهی دوو براو شابازی سهر بن نشین.. نهی ده مرستی رینیازی
 چاوسا قی و توویژ، نهی شاسه واری دهر د و میحنه ت و خوینتریژ. هیچ
 که نجیک هیچ زهرو سامانیک ناگاته هاو ده میتا..
 ده ورو به رو.. دوورو نزیک و ده سه لاتدار و هه ژارو نه دار، زۆربهی شیخ
 و مه لایه ک رهنگ و یهک دهنگ بوون، له سهر پاکی و پیاوچاکی و ره وشتی

مهولانا.. له پر هه تاوی عیشقی له ئاسزی فکری گر گرتووی مهولانا سه ری
له ئاسۆ وه ده رهینا و درهختیکی ئاگرینی له فکر و زکری مهولانا دا چیتا،
کو ده تایه کی بنه مایی له رۆژگاری مهولانا دا ره شه بای بی گه ردی گه رده لول
ئاسا دهستی پیکرد و ئه وهی ئارامی و ئاسایشی مهولانا بوو رایمالی و
بردی..

مهولانا ئه وهی جارن ده یکرد و له سه ر ره وال و شیوه یه کی ناسراو
ههنگاوی ده ناو ده جولایه وه، تۆری به لاوه دا و شیوه ی ژیا نی گۆری، له
هه مان کاتدا زۆر له ده ورو به ری مهولانا ش روویان له مهولانا
وه رچه رخان دو لینی دو ورکه و تنه وه..

ئه وانه ی که م دید و روانگه یان کورت و ته نها بی نه ری، به رپای خۆبین
بوون، له نورو تیشکی مهولانا خۆیان مه حروم کردو که شتی سه رسامیان
له ده ریای پر له شه پۆلی شک و گوماندا نغو بوو.. شه مسی ته بریزی،
رازی هه لنه هینراوی مهولانا و کو ده تاکه ی بوو له ژیا ن و تیفکرینی
مهولانا دا..

شه مسو دینی ته بریزی

ناوی شه مسو دینی محه مه دی کو ری عه لی کو ری مه لیک داده، خه لکی
شاری ته بریز بووه، له [تذکره دولتشاه] دا لاپه ره ی ۱۹۵ دا هاتووه، که له
بنه ماله که یان دیسان ته بریزی بوونه و که به جه لالودین حه سه ن و نو
موسلمان ده ناسران و له سالی ۶۰۷-۶۱۸ کۆچی، فه رمانه وه ای قه لای
[ئه له موت] بوونه، باوکی شه مسی نار دو وه بۆ ئه ملا وئه ولا بۆ خویندن.

ئه م زانیاریه له راستیه وه به دووره، فه روزان فه ر ده لیت: شه مس که
گه یشتو ته شاری قونیه شه ست سالان بووه، ده بی شه مس له سالی ۵۸۲
کۆچی هاتو بیته دو نیا وه.. ئه وه ش ناگو نجیت له گه ل ئه و میژو وه یدا..

ئه فلاکی له کتاوی [مناقب العارفین] دا ده لیت: شه مسه دین له سه ره تا وه
موریدی شیخ ئه بو به کری زه مبیله ساز بووه، وه له رووی په روهر ده بوونی

شهمسوه زانیاری و امان به دهستهوه نیه، بهلام گومان له وه دانیه
[په رچه مدارو زاناو چاوساکی دونیای دل و دهر وون و عیرفان] بووه، وه
بۆ شهمس روون بووه ته وه که وا له پیره که ی پینگه یشتوتره، وه دهستی به
گهشت و گه ریده یی خۆی کردوو و گه یشتوته خزمهتی پیر و لیزانی
دونیای مه عریفهتی جزراجۆر، وه نازناوی شهمسی بالندهیان لیتاوه..

حه زرتهتی "جامی" ده لیت: ههم فهخرودینی عیراکی که شاعیرینکی
به توانای ئه ده بیاتی سه دهی شه شه می ئیران بووه و ههم شه مسه دین
ته بریزی، ههردووکیان خه لیفه ی "نجم و دینی کبری" بوونه، بهلام
"فروزانفه ر" له و باوه ردها نیه و ده لیت: ئه و وته ی "جامی" یه دهر باره ی
عیراکی له حه قیقه ته وه به دووره، چونکه ئه و له سه ره تاوه موریدی [شیخ
زه که ریای مولتانی] بووه، که بۆ خۆی مولتانیش قوتابی شیخ شه هابودینی
سه هره وه ردی بووه، وه سه رچاوه ی تری باس له وه ی ده که ن، فه خره دینی
عیراکی بۆ ماوه ی بیست و پینج سال له پیش ئه وه ی بر واته خزمهتی شیخ
به هانودین، قوتابی [به هانودینی زه کریا] بووه.. وه برینکی تر لایان وایه،
شهمسودین مورید و قوتابی [رکن الدین سماسی] بووه.. له پیش ئه وه ی
هه تاوی دره خشانای شه مسه دین شاری قونیه روشن بکاته وه، شار به شار
ده که راو له ئه رزورومدا مه کته بداری ده کرد، وه ئه و ده قهره ی به جینه یلاو
رۆیشتوو بۆ شاری ههلب، له ویزا له ژووری یه کینک له مزگه وته کاندای
چوارده مانگ ریازه تی کردوو، وه له فه ره نجی رهش زیاتر هیچی له بهر
نه کردوو، پیرانی ته ریفه تی ئه و ده قهره به [کاملی ته بریزی] ده یانناسی..

چاویکه وتنی ئه وحه ده دینی کرمانی به شه مسی ته بریزی

کاتینک گوزه ری شه مسودین ده گاته شاری به غدا، ئه وحه دودینی کرمانی،
شیخی یه کینک له خانه قاکانی به غدا بووه، له کتاوی "قنطره الحقیقه" دا
هاتوو که وا ئه وحه ده دین پهیره وی عیشق به جوانی و زهریف روخساران
بووه، که بۆ خۆی به شیوه یه کی تایبه تی و ری یازیکی ناسراوی

خودا په رستی ژمیردراوه، که واپه پیره وانی نه و رینبازه عاشقی "جوانی
موتله قن، یانی جوانی خودا هرچی جوانه کانه دیداری نیوان نه و دوو زاته
له بریک سه رچاوه یدا باسی لینه کراوه، گوايه، شمس له نه و حه دودین
ده پرسی: له چیدای؟..

ده لیت: مانگ له ناو ناوی ته شتیکدا ده بینم

شمس ده لیت: نه گهر گهر دنت دومه لی دهر نه کردووه نه ی بز مانگ به
ناسمانه وه نابینی!؟

مه به سستی نه و حه دودین، نه وه بووه که نه و جوانی خودا له مه زه هری
مرؤفی جواندا که لاله ده که م..

شمس وه لامي ده داته وه و ده لیت: نه گهر هه و او هه وه سی حه ز و چیژی
شه هوه ته وه به دوور بیت سه رتاسه هری گیانله به ران دیارده ی جوانی
خودایه..

وتراوه.. شیخ نه و حه ده دین، دوا ی نه و دیداره و تویه تی: نه ی شمس، بز
له مه ولا وهک به نده یه کی خوت تیم بروانه...

شمس ده دین له شینوه ی رهفتار و کرداری زور، له شیخ و پیرانی
ناسراوی نه و حه له نارازی بووه، که چون مزگوت و خانه قا و سه جاده یان
کردووه ته مافور و لاکیشی خو وه دهر خستن و به سه ریا گوزه راون..

ده گینه وه، روژیک له خانه قای [نه سرودینی وه زیر] دا کزبونه وه یه کی
گوره و گران نه نجام ده دریت و ئیتر هه ریه که له عوله ما و زانیاران و
شینخه کان و مورشیده ناسراوه کان دهر باره ی باسیک ده دوین، گوايه
شمس ده دینی ته بریزی له ویدا له گوشه یه کدا کزوله ی کردووه و گوینی له
توره هاتیان ده گریت، له پر خوی پی راناگیری و دهر ده په ری ده لیت: نه وه
ده مینکه من گوینگری ئیوه م و بز خوتان توره هات ده لین و حه دیس و
شه ریعت باس ده که ن.. نه وانه هه موویان نهک یه کجار سه دجاران زیاتر
بیستومانه.. ئیوه شتیک بلین تازه بی، دهر باره ی خوتان، دهر باره ی ئیستا،
هه وینیک بیت بز سبه ی، له یه کینکتانم نه بیست بلیت، خودا خسته یه دلمه وه وا

بکەم.. وا بلینم..

ئەفلاکی دەلایت: دوای ئاشنابونی مەولانا بە شەمس، من ھەر وتەکانی مەولانام دەخویندەو، کە لەپیش ئاشنایی شەمسدا نووسیویەو، رۆژیک شەمس وتی: ئەو توردەرە لاو و مەیخوینتەو، و ھەتاکو شەمس و مەولانا زیندوبون ئەو نوسراوانەم نەخویندەو.. و ھەتاوھکو خودی مەولانا نووسراوھکانی باوکی خستە لاوھو لەدوای ئاشنابوونی بە شەمس نەیانێ خویندەو و مەولانای ھاندەدا کە زۆرتر بە زانستی جۆراجۆری ترەو سەرگەرم بیت و کۆت و بەندی کەس لە دەست و پای خزی نەئالینتی..

رۆیشتنی شەمس بۆ شاری قونیه و رووبەرۆوبوونی لەگەڵ مەولانادا

شەمسو دین لە بەرەبەیانێ رۆژی شەممە ی بیست و شەشی مانگی جەمادولئاخری سالی ٦٤٢ کۆچی گەیشتۆتە شاری قونیه و بە پێی رەفتاری رابوردووی بە ھەر شارێک گەیشتوو لە خانیکێ ئەو شارەدا نیشتەجێ بوو [خانی شەکر فرۆشەکان] و قفلێکی دەکری و لە ژوورەکە ی دەیدا و کلێلەکە ی لەمل دەکرد، تا خەلکی لای وایت بازارگانیکێ گەورە ی، و لە ژوورەکە یدا جگە لە ھەسیریکێ دارزاو و گۆزە یە ک ئاو بەولاو ھێچی دیکە ی تیا وەدی نەدەکراو سەرینەکەشی دوو سێ خشتی کال بوو.. لەپیش ئەو ی مەولانا ببینی چەندە لە قونیه ماوہتەو بێرورا زۆرە کە چەند لە قونیه ماوہتەو، ئیمە دەکۆشین بڕیک لەو بێرورایانە شیبکەینەو:

ئەفلاکی دەلایت: رۆژیک مەولانا لە مەدرەسە ی لۆکە فرۆشانە و بەسواری ھینستریک وەدەردیت، چەندین قوتابی و موریدی بەدواو لە پڕ رووبەرۆوی شەمسێ تەبڕیزی دەبیتەو لە دوایدا مەولانا ئەم دوو بەیتە ی دەربارە ی ئەو لە پڕ و ناکاودیتتە ی دەنووسی:

منم آن ناگهان ترا دیده
گشته سرتا پا همه دیده
جان من همچو مرغ دیوانه
در غمت از گزاف پریده

من بووم له پر تووم بینی سهرتاپاتم ریزه به ریزه وهدی کرد، رۇحم
وهک پهله وهریکی ئاواره ی سهرلینشینواو ئاسمانی دادری، له غمی تۇدا دای
له شهقه ی بال و فری..

هر له م رووه وه مهولانا وتوویه تی:

بر چرخ سحرگاه یکی ماه عیان شد
از چرخ فرود آمد در ما نگران شد
چون باز بر باید مرغی بکه صید
بر بود مرا ان مه و بر چرخ دوان شد

له ئاسمانی به ره به یاندا به ئاسمانه وه مانگینکم دی، مانگ له ئاسمان هاته
خواره وه منی له نامیزگرت هر وهک چۆن باز پهله وهریک دهرفینی ئاوا
گردمی، مانگ منی رفاند و به ره و ئاسمان بردمی.. ئه وه له بسته گویای
له حزه و چرکه ی ناسینی مهولانا و شه مسه.. ئه فلاکی له و رووه وه دهلینت:
که شه مس رووبه رووی مهولانا ده بیته وه له مهولانا ده پرسنی: ئه ری
نالینی کامیان گه وره ترن، په یامبه ری خودا محمد د بخ یا خود بایه زیدی
بستامی؟!

مهولانا وهلامی ده داته وه: ئه وه چ پرسیاریکه، محمد د بخ دوا په یامبه ری
نیردراوی خودایه، چۆن بایه زیدی له گه له ئه ودا به راورد ده که ی؟
شه مس دهلینت: باشه، مه گه ر ئه مه وته ی په یامبه ر نیه که وتویه تی: ما
عرفناک حق معرفتک.. وه بایه زیدیش وتویه تی: سبحانی ما اعظم شانی.. په یامبه ری خودا
فهرمویه تی: ئینه تۆمان به وردی نه ناسیوه، که چی بایه زیدی وتویه تی:
سوبحانه للا من چه نده بلن دپایه م... مهولانا له گه وره یی ئه م پرسیار

شهمسه له هژشی خۆی دهروا و که دیتهوه هژش دهستی شهمس دهگری و به پای پیاده بهرهو مهدرهسهکهی دهپۆن و له حوجرهیهکدا بز ماوهی چل رۆژ کهسیان نهدیوه... ههزرهتی "جامی" له کتاوی [نفحات الانس]دا نه م داستانهی نووسیوهتهوه.

گهڕانهوهی محیدینی موئولیف

محیدین عهبدولقادر [٦٩٦ - ٧٧٥ کۆچی] نووسهری کتاوی "الجواهر المضیئة" وه هاوسهردهمی سولتان وهلهدی کورپی مهولانا بووه، نهو بهم شینوهی خوارهوه باسی دیداری مهولانا و شهمس دهکاو دهلی: "رۆژیک مهولانا لهمالدا دانیشتبوو کتاوینکی زۆرو چهندین قوتابی و مورید دهورهیان دابوو، شهمسهدینی تهبریزی پهیدا بووه و سهلاوی کردوه و دانیشتوووه، شهمس ئاماژهی بز کتاوهکان کردوهو له مهولانای پرسیهوه، نهوانه چین؟ مهولانا له وهلامیدا وتویهتی: نهوانه شتیکن تۆ لینان نازانی، یهشتا مهولانا قسهکهی تهواو نهکردوه، ئاگریک له کتاوهکانی دهوری مهولانا بهربوووه، مهولانا ئاشوفته دهپرسی: نهمه چیه من دهیبینم؟ شهمس دهلیت: نهوه شتیکه تۆ نایزانی.. شهمس نهوهی وتوووه و له زوورهکه وهدهرهاتوووه..

مهولانا پهريشانانه ههلهدستی و دهکهویته دوای شهمس و ههرچی به دوایدا دهگهڕی و ویل دهبی شهمس نادۆزیتتهوه.. "جامی" به شینوهیهکی تر دهیگیریتتهوه دهلیت: "شهمس خۆی دهگهیهنیتته مهجلیسی مهولانا، که چهندین قوتابی و مورید و کتابی جزراجۆر دهورهی دابوو لهلای ههوزینکی ئاوهوه دانیشتبوون.. شهمس روو دهکاته مهولانا دهلیت: نهوانه چین به دهستهوهن؟ دهلیت: نهوانه قالهقالن و کاری تۆ نین.. شهمسهدین ههلساوهو کتاوهکانی تورهداوته ناو ههوزهکهوه، مهولانا به نارههتیهوه دهلیت: دهرویش نهوه بز واتکرد؟ نووسینهکانی باوکمن؟ دهرویش دهستی دریزکردوه و کتاوهکانی لهناو ئاوی ههوزهکه دهردیننی

و هیچ یک له کتاوه تهر بووهکان ناو نه یخوساندبوون.. مه ولانا کاتیک له کتابهکان ورد ده بیته وه و ده بینی هر وهک خویانن روو به شمس ده لیت: نالنی نه وه چ رازیکه؟ شمس ده لیت: نه وه جاریک تز لینی نازانی ده بی له و رووه وه پیکه وه بدوین.

داستانی ده ولت شاه

ده ولت شاه، دربارهی چۆنیه تی سه ره تای دیداری نیوان مه ولانا و شمس ده لیت: رۆژیک شیخ روکنه دینی سنجابی به شیخ شمس ده دینی وت: تز ده بی هه لسیت و برۆیت بز ولاتی رۆم و شاری قونیه له ویرا کرتیبه ربوویه ک هیه گروگله پی ئاگری ده روونی چهند نه وه نده ی تره زورتر بکیت تا ده گاته سوتان نه وه ئه رکی تۆیه..

شمس له سه ر فه رمانی پیره که ی روو له قونیه به ری ده که ویت و له و شارهیدا مه ولانای به سه ر هیستریکه وه ده بینی و چهن دین قوتابی و موریدیش به دوایه وه ری ده که ن شمس ده زانی نه وه بزخوی مه ولانایه و به دوای ده که ویت و له پر پرسیار له مه ولانا ده کا: به من نالنی مه به ست له ریازه ت و به خه لوته رۆیشتن و زانینی زانست چییه؟

مه ولانا وه لامی ده داته وه ده لیت: نه نجامدانی سوننه ت و نه ریتی و شریعه ته..

شمس ده لیت: نه وانه هه مووی له رووی بینین و رواله ته وه یه...

مه ولانا ده پرسنی: تز چۆنی لیکه ده دته وه؟

شمس وه لامی ده داته وه.. زانست نه وه یه بگه یته راستی و نه م به یتی شاعیره ی گوره "سه نائی" ده خوینیته وه:

علم کز ترا نبستاند

جهل از ان علم به بود بسیار

نه گه ر زانست به هه موو جزریک تزی داگیر نه کرد، نه زانین و جه هاله ت که لیک له وه باشترن..

مهولانا له وهلامى شمس سهرسام بوو، ئيتر نهرويشته وه مهدرسه بزو
وانه وتنه وه..

چيروكى ئيبنولبه توته

ئيبنولبه توته، له نيوهى يه كه مى سه دهى هه شته مدا گوزهرى ده كه ويته
شارى قونيه و ده ربارهى مهولانا و په يره وانى كه ميكي نووسيوه و
ده ربارهى كوده تا دهروونيه كه مى مهولانا ده لئيت: ده گيرنه وه مهولانا له
سهره تا وه ماموستاي وانه وتنه وه بووه له مهدرسه سى دينى باوكيدا و
په يوه سته قوتابيان و لايه نگرانى ده وره يان داوه و به دوايه وه بوونه..
روژنيك كابرايه كى هه لوافرؤش سيني هك هه لواي به سهر سه ره وه ده بى و،
هاى هه لوا ده كاو هه ر هه لوايه كى به فلسنيك فرؤش توه و به و شينوه ده روا ته
نيو مهدرسه كه مى مهولانا وه، كه مهولانا نه و كابرايه به و شينويه ده بينى
ده لئيت: سيني هه لواكه ت بزو ئيره بهينه، كابرا هه لوايه ك به مهولانا ده دا و
مهولانا ده يخوات، هه لوافرؤش هه لواي به كه سى تر نه داوه و رويش توه ته
ده ره وه، مهولانا هه لساو به دواى هه لوافرؤش دا رويش ت و هه رچى كه را
هه لوافرؤشى نه دؤزيبه وه، زؤرى كيشا و نه كه رايه وه بزو باز نهى ده رس
وتنه وه.. قوتابيان زؤر به دوايدا كه ران و مهولانا يان نه بينى، دواى چهند
سالنيك گوم بوون كه رايه وه، له شيعرى فارسى نه زانراو زياتر هيجى ترى
نه ده وت و لىي تينه ده كه يشتن.. نه وهى نه و ده يوت قوتابيان ده يان
نووسيبه وه، وه نه و شيعرانه يان كرده كتاويك به تاوى مه سنه وى...

ماموستا به دي عولزه مانى فروزانفهر ده لئيت:

نه گه ر ئيمه به وردى له و گيرانه وا يانه ورد بينه وه، گيرانه وهى نه فلاكى و
ده ولت شا، له يه كه وه نزيكترن و هه ردوو كيان كوكن له سهر نه وهى كه
به هؤى پرسىارى شهمسى ته بريزيه وه مهولانا توشى ناشوفته گى و
كوده تاى فكرى بووه، وه جياوازى نه و دوو گيرانه وه يه له چؤنيه تى
پرسىاره كه مى شه مسدايه، وه گيرانه وه كه مى ده ولت شاه له هى نه فلاكى

لهرزو کتره.. نه وه له حقیقه ته وه بز په کینکی وهک مه ولانا به دووره، که بز
خزی په روهردهی نیو خانقای باوکی و قوتابی که سینکی وهک مو حقیق
بوو بیت و ناو ها زه بون بکریت، له پرسپاری د پرویشینکی نه ناسراو...

به لام گیزانه وه که ی ئیبنولبه توت هیچی به سر هیچه وه نیه و دووره له
حقیقه ته وه، نه و گیزانه وه یه له هیچ سرچاوه یه کی تر دا به و شینوه
نه بینراوه و له عه قله وه به دووره، کابرایه کی داناو ناسراوی وهک مه ولانا
پارچه حه لوایه ک کوده تای د پروونی بز پینکبهیتی، له وهی گوزه شته، گوم
بوونی مه ولانا بز چند سالتک نه ویش و ته یه کی گه لیک بی معنایه و له هیچ
سر چاوه یه کدا ناماژه ی بز نه کراوه، له وهی د پروا ئیبنولبه توت یا له
دوژمنانی بنه مالهی مه ولانای بیستووه، یا خود له گیل و نه خوینده وارن..
بگرنینه وه سر گیزانه وه که ی نه فلاکی و ده ولت شاه، نه و پرسپاریه ی
شمسی کردوویه، پرسپاریکی یه کجار ساده و بی گریبه و ساف و
ساده یه، نه شیواوه زانیاریکی وهک مه ولانا نه توانی وه لای بداته وه.
فروزانفر ده لیت: من لام وایه و دلنیام که وا له شاری حه لدا مه ولانا و
شمس یه کترین دیوه و ناسیوه، وه رهنگه پرسپاریه که ی شمس بوو بیته
هزی بیره وه ری قونای ناشنایه تیان له شاری حه لدا نه م جزره په روبا ل
دروستکردنه کارو کرده وهی ته زکه ره نووسان و گیزانه وه بی بنه ماکانه، یا
وهک ده ورو به ره که ی مه ولانا که کوشاون به رزی و بلندی، پینگ و جینگه ی
رؤحی و خودایی مه ولانا به رزتر وه ده رخن.

نه و دیان حاشا هه لنه گره، گری د پروونی مه ولانا په یتا په یتا بلنسه ی
ده سندن و ناماده ده بو بز سوتانی هه تاهه تای و چاوه روانی ده کرد و
دهیزانی مه شخه ل به ده ست به ریگه وه یه و هاکا گه یشت.. ئیتر چاو له دهر
چاوه روانی هه وال و خه به هر رینوارینکی به وه ده زانی به نهرم و نیانی
ده پیرسی نه ری بلن.. مه شخه ل به دهستی دونیای عیشق و سوتانی منت
نه دیوه؟ نه ری نازانی نه و یاره نادیاره له کام هه وارگه دا به زیوه؟ تو خوا
مه بز ده بلن و ته یه کی دلخوش که ری په له مه که هه والینکم به ری..

مهولانا زوری جیژاو چاوهروانی زوری کیشا، سهرنه‌نجام کلیل
 به‌دهستی شوره‌و دهروازه‌ی عیشقی خودایی گه‌یشته هه‌وارگه له قه‌لار
 ته‌لبه‌ندی که‌ولی مهولانادا کرایه‌وه ده‌رگه به‌ده‌رگه. مهولانا که‌وته فرین و
 په‌رواز، که‌وته کردنه‌وه‌ی قفل و پیوه‌ندو کۆت و راز، له‌پر به‌ده‌ما که‌وت.
 نه‌خیر هه‌ستایه‌وه که‌وته سه‌ما، به‌زمانیکی ئاسمانی په‌تی، په‌یتا په‌یتا
 تالاندی و وتی:

بشنو از نی چون حکایت میکند

وز جداییها شکایت میکند

مهولانا تا ئه‌و حه‌له خه‌لک و خوا و ده‌ورو به‌ر به‌و نیازمه‌ند بوون، به
 پیریکی گه‌وره‌یان ده‌زانی وه ده‌ست به‌دامانی ده‌بوون، که‌چی له
 چرکه‌یه‌کدا تۆفان هه‌لیکرد و مهولانای بردو دووچارای سۆزو ئیشیک
 بوو.. ئه‌ویش چ ژان و ئیشیکی ئاسمانی

عاشق و سه‌رسوپورده‌ی نه‌ناسراوینک، رووته‌یه‌ک، ده‌رویشیک بوو، له
 ده‌وروبه‌ر دوورکه‌وته‌وه. به‌ده‌م شه‌یدایی و هه‌لس و که‌وته‌وه له‌گه‌ل
 ده‌رویشدا رویشته خه‌لوه‌ته‌وه.. ئیتر ده‌ست به‌دامینی ده‌رویشته رووته‌ی
 مامۆستا، مهولانا گه‌ری ده‌گرت و ده‌سوتا.. هه‌ر دوو له‌ستایشی په‌کتاییدا
 توانه‌وه چل روژی ره‌به‌ق دوور له‌خه‌لک له‌خه‌لوه‌تدا مانه‌وه.. پرسیاریکی
 بی وه‌لام لای من و خه‌لکی له‌سه‌ر زمانه، کام ئه‌فسون، کام راز له‌نینوان
 شه‌مس و مهولانادا روویداوه؟ لای ئیمه په‌نه‌انه؟

مهولانا له‌قوماری خۆشه‌ویستیدا دارونه‌داری دۆراند، له‌وه‌ردی
 مه‌ینه‌تدا تزوی چاند، تزوی میوه‌یه‌کی نه‌ناسراو دلی هه‌زاران و ملیونه‌های
 هینایه‌تاو.. ئه‌وسا نزیکه‌ی هه‌زار سال له‌وه‌که‌مین خه‌لوه‌ته‌تینه‌په‌په‌وه،
 که‌سینک به‌دووچاو له‌شینوه‌ی مهولانایان نه‌دیوه.. کاتیک پیره‌میردیکی
 هه‌شتا ساله، به‌وه‌حواله، سه‌ر و پرچ په‌ریشان له‌سه‌ر به‌زم و نه‌وای نه‌ی
 و خرنگی ده‌ف هه‌لسی و بکه‌ویته خۆ سوردان و ستایش و سه‌مای
 یه‌زدانی بکا و به‌و شیعره‌ جوانانه‌وه بکه‌ویته پارانه‌وه و بیته‌تکا تکای حق

و حقیقت، تکای دەرگای پهروهردگار به ئاههنگی موسیقاوه له خوا
 پارانهوه بکات به، شینوهیهکی پهسهندی، پهسهند و شیایوی دور له
 دهمارگرژی و بهربهریهت تا به ئهمرز بیکاته دیاردهیهکی بهشهریهت ئهوهیه
 زهرافهتی جوانی، ریبازی خودایی، راسته خودا جوانه و جوانانیشی لا
 خوشهویسته، بهنده لهگهل وژداندا مامهله دهکهه، لاشم وایه وژدان بوخۆی
 رهوشتیکی یهزدانیه و روکنیکی بنهههتی ئاینه ئاسمانیهکان و غهیری
 ئاسمانیهکانیشه، وژدان کاکلهی حهقیقهتی ئینسانه و داینه مۆی بهردهوامی
 کۆمهلگا جوړاجۆرهکانه، وژدان تهیف و سیوهرو شوعاع و تارمایی
 خودایه.. دیموکراتیهت بهشینکه له وژدان، وژدان شتیک نیه له بازاردا
 بگردی، وژدان بیژنگیکی ئاسمانیه خویهتی له کۆزهرو نهشیاوهکان
 دهپالئوی، وژدان تهرازویهکه کهیل و کینشانهکانی له بهرد و بنهمای
 بههشتهوه هینراوه، وژدان پهیکهریکی پر له روحیانهته ساکارهکانه،
 رهوشت و ریبازی پهروهردگار دهکاته نهغمه و نهوایهکی رۆحی و وزه و
 توانا دهبهخشیتته خاوهنهکهی، ئهوانهی ئهلف و بای ئه و کیتاوه ئاسمانیه
 نازانن به دلنیاپیهوه دهیلیم خهلکی بناری دۆزهخستانن.. مهولانا پیش
 ئهوهی تیشکی مامۆستاکهی له ئاسز دهرکهوی بوخۆی پهیکهریک بووه له
 وژدان، وژدانی پاک و خاوین دور له ههواوههوهسی کهس، مهولانای
 نهدیوه تهرازوو میزانی لارهسنگ بی کهس گوئی له مهولانا نهبووه به
 هات و هوت و هاوار و به دهنگ بی، بهو خهسلهتانهوه تاریک و روونی
 ناوته لاهو که شهوق و شهفهقی شههسی دایگردهوه له خزمهتیدا رویشت
 به چۆکاو سهری تهعزیمی دانهواندهوهو ئیتر مهولانا له قوماری عیبادهتدا
 دۆرا، ئیتر مهولانا له بنهماوه گۆرا، کهناری گرت له یاران، وهک جارانی
 نهما، به ئاههنگی موسیقاوه هاته سهما ئیتر موفتی و شیخ و شیخ زاده،
 کولکه مهلا.. دژ به دهرویشی نهناسراو "شههس" خرۆشا و جۆشاو بووبه
 بگروه بهرده دژ به ریبازی تازه و رهوشت و داهیتانی مهولاناو
 مامۆستاکهی، شههس به وردی ئاگاداری دهوروبه ربوو، وای به چاک

زانی به پنهانی له مهولانا دورکه ویتته وه تا ئه و خه لکه ئیره یی و کینه ی
ئهویان له بیر بچیتته وه.

رؤیشتنی شه مس بۆ شاری دیمه شق

شه مس له رهفتار و کرداری ده مارگرژانی ده وروبهری مهولانا دل شکار
ره نجاو بوو، وای به چاک زانی بی سهر و شوین برّوا، بی پهروا له
غه زه له جوانه کانی مهولانا دورکه ویتته وه دوا ی رؤیشتنی شه مس، مهولانا و
گری دهروونی هینده ی تره بلنسه ی سه ند و ناشوفته تر دهیوت و دهویوت،
وهک له م غه زه له یدا ده لیت:

روشنی خانه توئی خانه مگذار و مرو
عشرت چون شکر ما را تو نگهدار و مرو
بشنیده ام عزم سفر میکنی مکن
مهر حریف و یار دیگر میکنی مکن
می بینمت که عزم جفا میکنی مکن
عزم عقاب و فرقت ما میکنی مکن

لیزه دهرویت ، به جیم دیلی و خانه و کاشانه م تاریکستانه بی تۆ.. مهرو،
هاوده می شه که ربارت به ته نهایی جی مه هیله مهرو. ده لنین به نیازی برؤیت
و سه فهرت له پیشه توخوا مهیکه. دونیای من نو قمی ژیر دهر د و ئیشه
هاوده می تازه دهگری مهکه.. به م دهرده م ده به ی دیاره هه زت له سزادانه
مهیکه، بزانه عیشقی تۆیه مایه ی فرین و پهروبالمه..

شه مس رؤیشت و قۆنیه ی به جیهیلاو مهولانا تاک و ته نها مایه وه، له
شار به دهرچونی شه مس له روژی پینج شه ممه ی بیست و یه کی مانگی
شه والی سالی شه ش سه د و چل و سنی کوچی یه.. واش زانراوه خودی
مهولانا به حوسامه دینی وتوو به نووسه:

لِإِذَا فَرَغَ الْمَوْلَى الْأَعْزَى الدَّاعِي إِلَى الْخَيْرِ خَلَاصَةَ الْأَرْوَاحِ سِرِّ الْمَشْكُوتَةِ وَالزَّجَاجَةِ وَ
الْمُصْبِحِ شَمْسِ الْحَقِّ وَالِدِينَ نَوْرَ اللَّهِ فِي الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ أَطَالَ اللَّهُ عَمْرَهُ وَ لِقَانَا

بالخير لقائه. يوم الخميس الحادي والعشرين من شهر شوال سنة ثلاثة و اربعين و
ستمائة للهجرة].

دوای رؤیشتنی شه مس، مه ولانا ویل و سهرگهردان به دوایدا دهگهرا و
دهگهرا و هیچ هه والینک، زانیاریهک نیشانه و دیاردهیهک له لایهن شه مسه وه
نه ده بیسرا، نه بوی ده هات، سهرته نجام دوای یهک مانگ پهریشانی و
چاوه پروانی زانی هه وارگهی "شه مس" شاری دیمه شقه. ئیتر مه ولانا که وته
ناردنی په یک و غه زهل و رجا و تکا بو خزمه تی شه مس، وه له و ماوه یه دا
چوار غه زهلی ناردووه، یه کیکیان به زمانی عاره بی و نه و سیانه که ی به
فارسی "موله مع" به نده، ته نها سهر غه زه له کانی ده نووسم، له بهر دوو رو
دریژی قه سیده کان:

نامه ی یه که م:

أیها النور فی الفواد تعال
غایة الوجد و المراد تعال
انت قدری حیاتنا بیدیک
لاتضیق علی العباد تعال

ئه ی تیشک و رؤشنایی دلم، وه ره، ئه ی ته واوی هه ست و مه به ستم
وه ره، تۆ ده زانی زینده گانیم به دهستی تۆیه، بۆیه بو تاوینک نیمه سه پوری..
هینده مه مکوزه به دهردی دووری وه ره..
نامه ی دووهم:

ای ظریف جهان سلام علیک
إن دائی و صحتی بیدیک
گر عزمتم نمیرسم بیدن
انما الروح و الفؤاد لدیک

ئه ی په سه ند و دلخوازی جیهان سه لاوت لی بیت، دهر دو ده وام
به لاته وه یه.. باوهک به له ش و نه ندام لیته وه دوورم، دل و دهر وون و رۆحم
په رژینی دهوری بالاته، وهک "با" له دهوری ئالاته.

غزهلی سییه م:

زندگانی صدر عالی باد

ایزدش پاسبان و کالی باد

هرچه نسیه است مقبلان راعیش

پیش او نقد وخت جالی باد

ژیانی به بهرزی و نزمیه وه هموو پهروه ردگار پاسه وانیه تی، نه وهی
نه کراوه و کراوه همووی له یهک ساتا دهخه مه بهرچاوت.

غزهلی چواره م:

نجوائی که در آزل بوداست

حی و دلنا و قادر و قیوم

نور او شمعه های عشق فروخت

تا که شد صد هزار سر معلوم

به و خوابیه ی که بووه و هه تاهه تایه، زیندو به دهسه لات و به توانایه،
تیشکی نه وه مومی عیشقی هه لگیرساند تا له نیو تاریکیدا سه دهه زار نه زانراو
راز ناشکرا بیت، نه و نامانه که به کؤنترین نامه کانی مه ولانا ده ژمیندرین و
هاتونه ته دست سه رنه انجام دلی شمس نه رم دهکا و ناماده ی گه رانه وهی
قونیه ده بی، له لایه کی تره وه یاران و لایه نگرانی مه ولانا که ساس و دلته نگی
و په ژمورده گی مه ولانا ده بینن که چه نده لیان وه دور که وتوه ته وه کبی و
گؤشه گیری کرده ته پیشه له کارو کرده وهی رابوردوویان په شیمان
بونه ته وه و به شهرمه زاریه وه په نایان برده لای مه ولانا تزبه ی وتی
ناشایسته یان کردو دست به دامین سویند و په یمانی تازه بوونه وه که بز
له مه ولا دربارهی شمس هیچ نه شیاوویه کیان به دلدانه یهت، مه ولانا
په شیمانیه که یانی سه لماندو "سولتان وه له دی" کورپی هه نارده دیمه شق
به دوا ی شمسدا..

شمس یازده مانگ له دیمه شقدا مابویه وه.. دهوله تشاه ده لیت: شمس

رؤیشتوه بۆ تهبریز و مهولانا بۆخۆی رؤیشتوو به دوایدا، به لام نه ئه فلاکی
و نه سولتان وهله د، باسیان له وه نه کردوو.

گه رانه وهی شه مس بۆ قونیه

له کتاوی "وه له دننامه" دا هاتوو، که مهولانا سولتان وهله دی کوری
دهنیریته دواي شه مسدا بۆ شاری دیمه شق و داوا له شه مس دهکات تاوانی
پهیرهوانی و دهورو بهره که ی بیه خشیت و بگه ریته وه. تا له وه زۆرتر
کولزاری عیشقی حهقیقهت بی ئاو و باران نه مینیته وه، هه رچی زووتره
بگه ریته وه.

سولتان وهله د، به بیست که سه وه، که زۆر به یان یارانی ناسراوی مهولانا
بوونه، دهگه نه خزمه تی شه مس و سه ری سه رسوپورده گی له ئاستی دا
دهنویننه وه.. ده ریای دلی پر له ره حمی شه مس ده که ویته کولان و
جۆشه ش و گه رایه وه بۆ شاری قونیه [٦٤٤ کۆچی]. ته واوی رینگای نیوان
دیمه شق و قونیه سولتان وهله د به پای پیاده گه رایه وه و شه مس گه یشته
قونیه، خونچه ی په ژمورده ی مهولانا ده می کرده وه و ئاونگی ئاسمانی
گه لاکانی تیر ئاو کردو هات و هوتکه ران له خزمه تی شه مسدا
شهرمه زارییان بۆ مایه وه و داواي لیبوردنیان کرد.. زۆری نه کینشا هر
ئوانه دووباره که وتنه به ندو بالۆره ی نه شیوا، مهولانا له م به یته دا ده لیت:

باز گستاخان ادب بگذاشتند

تخم کفران و حسدها کاشتند

دیسانه وه روودارو بی په رواکان ئه ده بیان به لاوه ناو تۆو توخمی کفرو
ئیره بیان له وه ردی مهینه تدا وه شانده. خه لکی شاری قونیه خرۆشان و
تومه تی شیتی و دیوانه گیان کرده مهولانا داو شه مسیان به جادوگه ری
تومه تبار کرد.. وه نه بی ئه و تیفکرینه ته نها له ده می مه لاو عوله مای
مزگه وته کانه وه بیسترابینت، سه رتاسه ری شاری قونیه له وه دا یه ک ده نگ و
یه ک ره نگ بوون، مهولانا به رده وام بوو له ته ماشای سه ما و نه وا ی نه ی و

موسیقادا، جل و بهرگی خۆی گۆری و دهرس و تنه وهی به لاوه ناو کلاویکی قوچی له خوری دروستکراوی له سه ر ناو پارچه په شمی هندی له بهر کرد و کهوشی تایبتهی له پا کرد هه تا وهکو دهستگای "ربابه"ی له چوارخانه وه کرده شهش خانه، ئیتر شه وو روژ به زمی "سماع" له خزمهتی مه ولانا دا نه نجام ده درا.. به ته نکید دهرس و مه درسه به لاوه نان و جل و بهرگی نه بینراو له بهر کردن و به زم و موسیقا و سه ما کردن له چوار ته نیشتیکی داخراوی وهک قونیه دا، که پر بووه له پهیره وانی ده مارگرژی ئاینی، هه روا بی ده رده سه ر نه ده گوزه را، ئه وانه ی وا پهیره وی راسته قینه ی مه ولانا بوون شیوه ی تازه ی زینده گی و کارو کرده وهی مه ولانا یان نه ده سه لماند و به خه فه ته وه ده یان وت: حه یف، ئه و پیاو ه مه زنه، ئه و عالمه هۆشیاره، بنواره چۆن عه قلی له ده ست داوه، به م دهر د و فه تاراته یدا رویشتوو ه سه ری لی شیواوه، دوژمنانی مه ولانا و بنه ماله که ی ئه ویان به هه ل زانی که وتته ریکه خستنی قسه و قسه لۆکی ناپه سه ند و بلاو کردنه وهی، ده نگزی نه شیاو و ناپه سه ند و که شیوه ی "سماع"ی مه ولانا یان له رووی شه رع وه به نه شیاو و یاسای له قه له م دا، هه تا وه کو وته و که لامی مه ولانا شیان به کفر و بیدعه ت ژمارد و له ناو خه لکه زۆره که شدا "شه مس"یان به جادو که رو مولحید له قه له م دا، له به رانه ریدا مه ولانا ناوی شه مسه دینی کرده [مه غزه دین] جار و باریش [سه رالله] هه ندی جاری تریش ده یوت [شه مسی من، خوای من] به روانه ئه م به یته که ده لیت:

باز گستاخان ادب بگذاشتند

تخم کفران و حسدها کاشتند

له م قه سیده یه دا سه رتاسه ری دوای به یته کان به وشه ی "شمسی من و خودای من" کۆتایی هاتوو، ئه وه ش به لای عوله ماو خه لکه که وه به وته یه کی نه شیاو و کو فرتامیز له قه له م دراوه.

له لایه کی تره وه بریک له موریده کانی مه ولانا خه لکی شاری به لخ بوونه و خه لیفه و موریدی باوکی بوون، وه تاوتاو، ده م ده م ده رویشته لای

مهولانا و سوديان له رينمايييه كانيان وهردهگرت، كه شمس هات و مهولانا
 دهرس وتنهوه و مهجالسي شهرعي خسته لاه، ئيتر نهوانه، نه ياندهتواني
 مهولانا ببينن، له ولاشهوه، شمس مهولاناي له ژووريكدا دادهناو بز
 خزيشي له ده مي دهرگادا وهك "حاجب" نه وهستا و ههركه سينك بهاتا با بز
 چاو پينكه وتني مهولانا، يه خهي پيندهگرو ده يوت: ده ي بز انم چيت هيتاوه
 بهدياري؟

خزمان و نزيكاني مهولانا، نه ياندهتواني وهك جار ان به ئاساني مهولانا
 ببينن. وه كوره بچوكي مهولانا "عه لائودين محمه د" دهستي له گهل
 دوژماناندا تيكه لاهو كروو بريك سه رچاوه لاي وايه دهستي له كوشتني
 شمسدا هه بووه..

ون بووني شمس

له وه له دنامه دا هاتووه كه وا موريدان و ياراني مهولانا كينه و بوغزي
 شه مسيان له دلدا بوو، كه وتنه ئازارداني، شمس له شاري قونيه بينزار بوو
 برياري دا له وشاره دهرچيت، جاريكي تر سه ري پيدا نهكات و جوړيك بروا
 كهس نه يدوزي ته وه، نه فلاكي ده لئيت: له وه له دنامه يدا هاتووه كه ده لئيت..

شمس له خزمه تي مهولانادا ده بيت، كه سينك ديت و به چپه ده چرپينيته
 گوڼي شمسدا كه له دهره وه بانگت ده كه ن، شمس به مهولانا ده لئيت..
 ئه وسا ده يانه وي بمكوژن.. دواي ماوه يهك مهولانا وتي: [الا له الخلق والامر
 فبارك الله]، ده لئيت هوت كه سي حه سود و خوڼنريژ په يمانيان به ستبو كه
 شمس بكوژن وهك هه ليان به ده سته ينا به چه قو به ربوونه شمس و
 شمس كه هاواريكي كرد، نه و هوت كه سه بينه وش كه وتن.. كاتيك هه واله
 كه ده گاته مهولانا وتي: [يفعل الله ما يشاء و يحكم ما يريد] "جامي" نه م
 داستانه ي له "نه فلاكي" يه وه وهرگرتووه، ته نها به م جياوازيه [نه و هوت
 كه سه كه به هوش دين جگه له چه ند دلزپ خوڼن نه بيت هيجي تريان له
 شمس وه دي نه كرووه له و روزه وه ئيدي هيج ناو نيشانينك و سوراخينك له

شەمس بە دەست نەكە وتووہ..]

لە چەند سەرچاوەی تردا هاتووہ، كەوا خەلكی شاری قونیه كۆرہ
بچوكی مەولانا هان دەدەن تا شەمس بكوژیت و سەرفوقمی بكات..
مامزستای گەورە فروزانفەر دەلێت:

ئەوہی لە ھەمووی شیاوترو راستتر ئەوہیە، سولتان وەلەد لە
وەلەدنامەدا وتووێت: ئەوانی تر لەگەل عەقڵدا ناگونجیت، مەولانا بیسینت
ئەوا شەمس بۆ دەرەوہ بانگ دەكریت دەكوژریت.. چۆن ئوقرەھێ گرتووہ لە
كاتێكدا بۆ یەك سەعات دووری شەمسی بەلاوہ دژوار بووہ؟ ئەھى شەمس
چۆن وەك كاوڕ دەرواته بەر دەستی قەساوہكانی؟
لەوانە گوزەشتە، ئەو رووداوہ لە مال و خانە و كاشانەھى مەولانا
روویداوہ، بە دنیایبەوہ سولتان وەلەدی كۆرہ گەورەھى مەولانا لە ھەموو
كەس ئاگادارتر بووہ..

یەشتا تاكو ئەمرۆ بە دروستی نەزانراوہ شەمس چى بەسەر هاتووہ و
گۆرہكەشى نادیارە.. چەند سەرچاوەیەك باس لەوہ دەكات كە گوايە گۆرہ
شەمس لە بن دەستی گۆرہكەھى مەولانا دا، یەكێكى تر دەلێت، نەخیر گۆرہ
شەمس لە بن دەستی گۆرہى دروستكەرى قوتابخانەكەیدا كە [ئەمیر
بەدرەدینە]، ئەم ھەوالە جۆراو جۆرانە ئەوہى كەلالە دەكات تەزكەرە نووسان
بە دروستی ئاگاداری ئەو رووداوہ نەبوونەو ھەركەس بە ھەوہسى خۆى
ئەوہى لە لا خۆش بووہ، ئەوہى نووسیوہو ئەویش بە پالپشتى ئەفلاكى كە
گوايە لە وەلەدنامە وەرێگرتووہ.. كەچى لەخودى وەلەدنامەدا بەو شێوہیە
نەوتراوہ.. دوای بى سەروشوینی شەمس، مەولانا ئاگرى عیشق بەربووہتە
كۆل و دەروونى.. دووجار كەوتە رى بۆ دیمەشق بەدوای شەمسدا
نائومید گەرايەوہ.. ئەگەر مەولانا یەقینی لە كوشتنى شەمس ھەبوایە
دووسالى رەبەق بە دوایدا گەراوہ گەرمى و ساردى رینگاوبانى نینوان قونیه
و دیمەشقى نەدەكرد، كەواتە ئەوہى لە وەلەدنامەدا نووسراوہ ئەوہ
دروستە، بەندە لەوہى دنیام كە شەمس لە قونیهدا نەكوژراوہ، بەلكو

غەبەتە شەمس لە قونیه دا لە ساڵی ٦٤٥ كۆچى بوو.. تا ئيره ئەو بېروراي
فروزانفەرە...

دوای بى سەر و شوین کردنى شەمس لە شارى قونیه هەوالى كوشتنى
شەمس بلاو بوو وە، ئەو هەوالەش بە مەولانا گەيشتوو، بەلام دلى ناهىتى
بېسەلمىنى و باوەرى نە دەکرد بۆيه وتويه تى:

«گفت يکى خواجە سنائى بمر
مرگ چنين خواجە نە کارىست خود
شمسى مگو مفخر تبريزيان
هرکه بمر از دو جهان او نمرد»

يەكێك هات و وتى، خواجە سەنائى مردوو، نانه شياو، ناوا مەرگى،
شەمس مەلى، بلى شانازى تەبرىزىەكان، هەرکى بمرىت ئەو لە دو دۇنيادا
زىندوو...

دوژمىنانى مەولانا بۆ دلازارى مەولانا رۆژانە سەدبەنوباو يان دەنايه وەو
بكوژ بكوژى شەمسىيان دەگەيانده مەولانا.. ئەويش لە دەرياي ئوميد و
ناوميديدا تۆفان دەبىرد و دەيهيتا سەرگەردان، پەريشان، وەك كەشتيه كى
شكاو و پينه كراو تۆفان دەست بەردارى نە دەبوو، نەيدەتوانى لە لىوارى كدا
لەنگەر بگرى و ئارام ببىته وە، گوئى هەلخستوو بۆ هەوالىك بۆ رىيوارىك
و دەپرسى، ئەرى مەعشوقى پايه دارى منت نەديوه؟ نەشياو، ئەى رىيوارى
نازىز ئەم هەموو رىنگەوبانە، ئەو هەموو دۆل و دەربەندو شارو وىرانەت
ديوه، دەكرى نازىزى دلى منت نەدى بىت؟ ئىتر زۆركەس شىفته كى
مەولاناي قۆزايە وەو دەرويشتنە خزمەتى و دەيان وت، لەو يرا شەمسىيان
ديوه، تا مژدانەيان بداتى.. دەلین رۆژىك يەكێك هات و وتى: شەمس لە
دیمەشقادا دیوه.. مەولانا دەستىك جل و بەرگى سەرتاپای پى بەخشى،
يەكێك لە دانىشتوان وتى: قوربان ئەو كابرایە بە درۆ ئەو هى عەرزى
جەناپت كرد.. مەولانا وتى: من بۆ هەوالى درۆ ئەو هى دەدم، بۆ هەوالى
راستى شەمس ئامادەم رۆح پىشكەش بكەم، بۆيه وتويه تى:

«خبر رسیده بشام است شمس تبریزی

چه صبحها که نماید اگر بشام بود»

هه والیان هیتا که وا شه مسی ته بریزی له شامه، زوربه ره به بیان هات و
ئه و نه هات و نه هات، نه گه ره له شام بوايه، مه به سستی مه ولانا له و به يتهدا
ئه وهيه ده لیت: زوربه ره به بیان چاره روانیم کردو نه هاتی، خژ وتیان ئیواره
درهنگ تزیان دیوه..

مه ولانا، زور به په رۆشه وه به دواي هه والی شه مسه دیندا شهیدا و
په ریشان به دهوری خۆیدا ده سورایه وه و شیعی دهوت، دواي چل رۆژ
له گوم بوونی شه مس میزه ری سپی به لاوه ناو میزه ری ئاوریشمی له سه ر
کردو تامرد به و میزه ره وه ژیا.. شیوه ی "سماع" ره وه شتی مه ولانا بوو به
هزی گلیر بوونه وه ی خاوه ن زه و قه کان و حال داره کان و په روانه ئاسا به
دهوری مه ولانا ده سورانه وه هه واداریان ده کرد وهک:

[قازی شه مسه دینی ماردینی، سه راجودینی ئه رمه وی] که هه ردو وکیان
به عوله مای سه رده می مه ولانا ده ژمیردران. دوژمنانی مه ولانا سماع و
سه مایان قه دهغه کردبوو، به لام رۆژ به رۆژ بازنه ی ئه و ته حریم و
بانگه وازی بدعه تو کوفری مه لاو شیخه ده مارگرژه کان بری به ر ده رگای
خۆیان نه ده کرد، چه ند مه لایه ک رۆیشتنه لای قازی سه راجه دینی ئه رمه وه ی
وتیان: جه نابت له جینگه ی په یامبه ری خودا دانیشتووی، چون ریگه به خۆت
ده ده ی و ده رۆیته بازنه ی "سماع" سه مای مه ولانا وه؟

قازی له وه لامدا وتبوی: ئیوه نازانن.. ئه و پیاره ده ست نیشان کراوی
خودایه و هه ر به و نه ندازه شه ئاگاداری زانستی جزراجوره، ئیوه گه لینگ به
هه له دا رۆیشتون...

بریاریان دا کۆمه لینگ په رسیار ئاراسته ی مه ولانا بکه ن و له رووی زانستی
ئه و کاته وه ئه وه ی زانیان، کردیانه په رسیار و ناردیانه لای مه ولانا و ئه ویش
به و په ری لینه اتوییه وه وه لامی په رسیاره کانی دانه وه...

مهولانا بق ديمه شق دهروا

دواى هه والى جزراجور وا به چاكي زانى به ره وشارى ديمه شق به رى
بكه و نيت، رهنگه شه مس بدوزيته وه، له بهر نه وهى يه كه مين ديدارى نينوانيان
له شارى ديمه شقدا بووه، بهو نومينده وه به ره و ديمه شق به ريكه وت، له و
رووه وه وتويه تى:

ما عاشق و سرگشته و شيداي دمشقيم
جان داده و دل بسته سوداي دمشقيم
زان صبح سعادت كه بتايد از آن سو
هر شام و سحر مست سحرهاى دمشقيم

نيمه عاشقى زارى بن قهرارى ديمه شقين، بن روح و بن گيان مه ستى
سه وداى ديمه شقين، نه گهر به ره به يانى خوشبهختى له ويرا ناسزى
وه ده ركه وى هه موو شه وگار و به ره به يانينك مه ست و مه ده زشى جادوى
ديمه شقين

مهولانا له شارى ديمه شقدا مه جليسى "سمع" و سه ماى پينكه يتناو ناله و
شيوه نى ده ورووبه رى ده گرتيه وه و نينواره تا به يان ناله ي شه مس، شه مسى
له ده م نه ده كه وت، له م به يته ورد به ره وه:

چند كنم ترا طلب خانه بخانه در بدر

چند گريزى از برم گوشه بگوشه كو بكو

به دواته وه ده ره به ده رم و سه ركه ردان و ويرانه حال، مال به مال وا
ده گه ريم، تزيش كزان به كزان، شاخ به شاخ ليم دوورده كه ويتيه وه.. زور
له خهلكى شارى ديمه شق، نه وانهى نه هلى حال بوون، بوونه موريدى
مهولانا، نه وانهى نه يانده ناسى سه رسام ده يانروانى، شه مس له باره ي
زانيارى زاهيرييه وه نه ده گه يشته پاى مهولانادا، به لام ناوا عيشقينك و
په ريشان حاله كه مهولانا بز ده رويشينكى نه ناسراوى وهك شه مس، بوو
بووه سريكى هه لئه هيتراو، ته قه للاو ده ره به ده رى مهولانا بن سود بوو..

ناثومید که رایه وه،

زوری نه خایاند له قونیه وه دووباره که رایه وه دیمه شق به دواى شه مسدا،
یانی گه شته کانی مه ولانا بز دیمه شق سه رجه م چوار جاران بووه، نیمه جگ
له کتاوی (وه له دنامه) هیچ زانیاریه کی ترمان ده رباره ی دوا سه فوری
مه ولانا بز دیمه شق نیه.. ئیتر مه ولانا له پیدابوونی جسمانی شه مس
ناثومید بووه، وه له هه مان کاتدا، یانی له پزپه ی ناثومیدی مه ولانا
"ئه فلاکی" ده لیت: له نه بوونی مه ولانا له شاری قونیه دا ده مرستان و
چاوساقانی ئه و شاره مه زبه ته یه ک ده کهن و ده نینز نه لای سولتانی روم، تا
بکه ویتته فکری گه راندنه وه ی مه ولانا بز شاری قونیه.. گوایه سولتان چند
وه زیریک ده نیریتته دواى مه ولانا دا...

مامۆستای پایه بهرز "فروزانفر" ده لیت:

من لام وایه و له وهش دلنیا م گه رانه وه ی مه ولانا بز قونیه، ته نها له
رووی ناثومیدی وه بووه و بهس.. که وا ئیتر چاوی به شیوه ی بایه لژی
شه مس ناکه ویتته وه.. بزیه گه راره ته وه بز قونیه، وه ئه و ماوه یه که له
دیمه شقدا بووه له گه ل که سینکدا به ناوی شیخ "حمده دین" بووه.. ئه وه ی
کردوه ته ئاوینته ی سلوک، که گه راره ته وه بز قونیه، حه میده دینی له دیمه شق
به جی هیلاره..

به ره مه کانی شه مسه دینی ته بریزی

وهک زاناره شه مسه دین پیاوینکی دونیادیده و چاوکراوه و گه شتیارینکی
هه میشه یی بووه، هاو ده م و هاو چه رخی زور له پیاوانی گه وره ی ئاینی
رۆشنبیری زه مانى خۆی بووه، وه له دونیای سلوکی به رچاو و شاراره ش
خاوه نی پایه ی خۆی بووه..

ئه گه ر ده ستی به لام شه مس پاریزی له وه کردوه، وه تا کو ئینستاش
کتاوینکی نووسراوی قه له می شه مس به ده ست نه هاتوه. به لام له دور
سه رچاوه دا، یه که م، کتاوینکه به ناوی "مقالات"، دووه م، ده به شی و ته کانی

شەمس لە لایەن "ئەفلاکی" یەوێ تۆمار کراون بەناوی [معارف العارفین] ئەو
دوو کتاوێ لە لایەن موریدانەوێ نووسراون، ئەک خودی شەمس، ئەو
نووسراوانە بریتین لە بریک لە وتەکانی شەمس و وەلامی پرسپاری
موریدانە، یا وەلامی دوژمنانی شەمس، ئەوێ لەو پرسپار و وەلامانەدا
هاتووێ پینگە و جینگە و حەقیقی شەمس و پەيوەندی پر لە رازی نیوان شەمس
و مەولانا روشن دەکاتەوێ. بەتایبەت کتاوی "مقالات" پر لە خالی پەسەندو
پر لە زەرافەت و بە گەنجینە یەکی ئەدەبیاتی فارسی دەژمیردریت.. وێ ئەوێ
دە فەسلە ی "ئەفلاکی" دەربارە ی شەمس نووسیویەتی.. [فروزانفەر] لای
وایە لە کتاوی "مقالات" ی وەرگرتووێ..

فروزانفەر، دەلیت: کۆمەلە شیعریک کراوێ کتاویک بەناوی [مرغوب
القلوب]، سەرچەم سەد و پەنجا دێرە شیعەرە و لە هیندوستان چاپکراوێ،
گوايە شیعری شەمس، بەلام ئەو شیعرانە هیچ پەيوەندیەکی بە شەمسەوێ
نیە، چونکە شەمس شاعیر نەبووێ، وێ بە پنی خودی ئەو شیعرانە
نووسینی ئەو کتاوێ شیعریە لەسالی ۷۵۷ کۆچی نووسراوێ، یانی سەدو
دوانزەدە سال بەسەر مەرگی یا ون بوونیدا گوزەراوێ.

دوای ونبوونی شمس و رۆژگاری مهولانا

مهولانا له پهیداکردنی شمس، که ناومید بوو که رایه وه بز شاری قونیه به شینوهیهکی جیاواز له رابوردوو کهوته وه ئیرشاد و رینعمایی خه لکی دهکرد، به رهوشتی ساکار و کرداری شیاو خه لکه که ی هان ده دا.. له راستیدا نهو ماوهیه که هاوده می شمس بووه و نهو کاتانه ی به دوای شه مسدا که راه به موسافه ره تیکی عهقلانی دا ناو دل و دهروونی پری پر بووه له حهقیقهت و زهوقی جوان و شهوقی دیدار و تهواوی ههسته کانی که لاله دهکردو وهک دوررو جهواهیتر به ناو موریدانیدا په خشی ده کرده وه، له میژووی [۶۴۷ کزچی] تا مهرگی [۶۷۲ کزچی] مهولانا به بلاوکردنه وهی زانیاری ئیلاهییه وه سرگه رم بووه، به لام له رهوشت و تینفکرینی چاوساقانی ریبازه جزراجزیه کانی رابوردوو ههروه ها دهرووبه ری به دور بوو په یوهسته به دوای ئاوینه یه کدا ده که را تاخزی تیادا ببینیته وه و بیکاته به لکه و خزی بدوینی، وه بز نه انجامدانی نهو مه بهسته شیخ سهلاحودینی هه لیزاردوه..

شیخ سهلاحودینی زه رکوب قونیه وی

سهلاحودین فرهیدون، سه رهتا موریدی به هانودینی موحه قیق وه دۆستی نیتوان نهو و مهولانا، به هزی به هانودینه وه بووه، له کهرانه وهی مهولانادا بز دیمه شق و مردنی به هانودین، رۆژیک سهلاحودین ده روا بز مزگه وتی "ته بولفه زل" بز نویژی جومعه، له و رۆژه دا مهولانا له مزگه وتدا ده داو قسه ی بز خه لکی ده کرد، له پر عیشقی مهولانا له سهلاحودیندا ته جلی کرد و سهلاحودین ههلساو خزی به سهر پای مهولانادا دا، ئیتر سهلاحودین بووبه سهرسوپورده ی مهولاناو، مهولاناش له موحه بهت و

ریزلیتانییدا درینگی نه ده کرد، به لام سایه و سینبهری شه مس یه شتا فکر و زکری مه ولانای داپوشی بوو، نهختیکی خایاند تا مه ولانا راسته وخز سه لاحودین بکاته ئاوینه ی خوی.. که ده وروبه ر روانیان وا مه ولانا کابرایه کی زرنگری کردو ته ئاوینه نماو شیخی خوی، نه چوونه ژیر بارو دووباره له مه ولانا یاخی بونه وه.. نه ده چووه عه قلیانه وه مه ولانا کابرایه کی زرنگری نه خویندوه اری خه لکی شاری قونیه بکاته مورشید و شیخی خوی، به لایانه وه نه شیاو و نه گونجاو بووه، هه تاوه کو به "قفل"ی دهوت "قفل" و به [مویته لا]ی ده گوت [موفته لا] مه ولانا کابرایه ک نه بوو برواته ژیر ئیراده ی هه سودانی ده ورووبه ریدا، ئه وه ی قه ناعهت و باوه ری پنی بوایه ده یکرد، هه مان سۆز و عیشقی شه مسی هه لرژانده سه ر سه لاحودین دا، وه به گویره ی نزیک بوونه وه ی رۆحی مه ولانا له سه لاحودین به و ئه ندازه رق و کینه ی ده ورووبه ری مه ولانا دژ به سه لاحودین په ره ی ده سه ند، هه وال گه یشته سه لاحودین که ده یانه وی بتکوژن وه لامی دایه وه، ئه گه ر فه رمانی خودای له سه ر بیت ئه وا خو شحالم به و کوشتنه، وه من جگه له خیری خه لکی، هه تاوه کو بکوژه کانم هیچی ترم له دلدانیه.. و ته که ی سه لاحودین دل ره قی پیلان گیرانی نه رم کردو تۆبه یان کرد، رۆیشتنه خزمه تی مه ولانا و په شیمانیان ده ربهری. یه کینک له وانه که هاوده م و ره فیقی سه لاحودین بووه به ناوی [ئیببولچاوش] په رچه می دوژمنایه تی دژ به سه لاحودین به رز کردو ته وه..

ئیتیر عیشقی مه ولانا رۆژ به رۆژ بو سه لاحودین له په ره سه ندندا بوو تا وای لینهات مه ولانا فه رمانی دا به خزمان و منداله کانی و ده ست به دامیتی سه لاحودین بن، هه ر واشیان کرد، وه بریکی زۆر له هه لبه سه ته کانی به سه لاحه دیندا هه لداوه وه ک ده لیت:

یکی گنجی پدید آمد در آن دکان زرکوبی

زهی صورت، زهی معنی، زهی خوبی، زهی خوبی

ئاگاتان لی نیه خه زینه ی زهر ه گه نجینه یه که له دوکانی

زهرنگه ربه دایه.. نیت پره له معناو معنویهت و چاکه و دیسان چاکه...
روژیک مولانا له حالی "سمع" دابوو سه لاجودین له گزشه یه کدا
راوه ستابوو، له پر مولانا قه سیده یه کی دوورو دریزی به دمدا هات و
سه ره تاکی به م به یته دست پنده کات:

نیست در آخر زمان فریاد رس

جز صلاح الدین صلاح الدین و بس

گر ز سر سر او دانسته ای

دم فروکش تا نداند هیچکس

هیچ که سیک له ناخر زه ماندا فریات ناکه وی، جگه له سه لاجودین و
سه لاجودین و بهس.

نه گه ر په یته به سه ره تایی رازی نهوت بردووه، بی دهنگ به با کهس بیت
نه زانی.

جگه له په یوهندی رژی نیوان مولانا و سه لاجودین نزیکه ژن و
ژنخوازی که وته نیوانیانوه فاطمه خاتونی کچی سه لاجودینیان له سولتان
هوله د ماره کرد، وه له شهوی شاییدا مولانا نه م شیعره ی وتووه:

بادا مبارک در جهان سور و عروسیهای ما

سور و عروسی را خدا بپرید بر بالای ما

پیرزبیت له جیهاندا شایی و ژنهیتانی ئیمه.. خودا بیکاته نه سییمان
شایی و شادی بز ئیمه..

مولانا په یوهندی کی پتهوی به بنه مالهی سه لاجودینه وه پیدا کردبوو.
بز خزی دهرسی قورثانی به فاطمه ی بوکی دهوت، کاتیک ناخوژی که وته
نیوان فاطمه و سولتان وهله دی هاوسه ریوه، مولانا که وته نیوانیانوه وه بز
ناشت بوونه وهیان..

مردنی شیخ سه لاجودین

ده سالی ره به ق مولانا و سه لاجودین زرکوب هاوده می یه کتر بوون، له

ناکاو سه لاحودین نه خۆش کهوت و نه خۆشیه که ی دریزی کیشا، تا بوو به هژی مه رگی، سه لاحودین داوای له مه ولانا کرد تا له به ندینخانه ی له شی خۆی رزگار کات، مه ولانا سی رۆژ نه رۆیشه دیداری سه لاحودین و ئەم نامه یه ی بۆنارد:

خودا سه لامه تت کا، ئینشاللا، وه چهند بهیت هه لبهستی جزراجور، پر له دوغای بۆ نووسیوه و بۆی ناردوه..

له پیش مردنیدا وهسیه تی کردبوو هیچ جزره شیوهن و عه زاداری ره سم و ره والی پرسه و هاتوچۆی بۆ نه کریت و به پیچه وانه وه شایی و "سماع" ئەنجام بدهن، که مردوه مه ولانا سه ری سه لاحودینی له کفن دهرهیناوه و به نه قاره و موسیقاوه هه شت دهسته شیعر بویزان له پیشی تهرمه که یه وه رۆیشه توون، وه مه ولانا له گه ل تهرمه که یدا به سه ماوه رۆیشه تووه تا مه زاری به هائولوه له دی باوکی، وه له ویرا تیژراوه [له مانگی موحره می شهس سه د و په نجاو هه وتی کۆچی].. ئەم شیعره ی له رینوره سمی جه نازه که یداوتوه:

ای ز هجرانت زمین و آسمان بگریند

دل میان خون نشسته عقل و جان بگریند

ئهی ئەو که سه ی له دووریت زهوی و ئاسمان فرمیسک دهریژی دل خه لتانی خویته و پر له ئیشه رۆح و ره وان سه رگه ردانه و گریانی کردۆته پیشه..

شینخ سه لاحودین پیاویکی به ئاین و خواپه ره ست بوو، تا خوا هه ز بکات ئارام و له سه ر خۆ، به پیچه وانه ی شه مس که یه کپارچه شۆرو ته قه للاو جولانه وه ی لی ده باری. سه لاحودین تامول، له سه رخۆیی و هیمنی لی ده باری، ئەو ئارامیه ی بووبه هژی ئاسایشی و له سه رخۆی مه ولانا.

حوسامه دین هه سه ن چه له بی

حوسامه دینی هه سه نی کوری محمه دی کوری هه سه ن، که مه ولانا له سه ره تای مه سه نه ویدا ناوی به [کلیلی گه نجینه ی عه رش، رازداری گه نجینه و

بایه زیدی زه مان و جونهیدی ئەم قۆناغەیی ناو بردوووە [لە بنه چه کدا خەلکی
 شاری ئورمیەیی ئازەربایجانی ئیترانە، وە مەولانا ناوی بە ئەرمەوی رەگەز
 ناو دەبا، بنه ماله کەیی لەوێرا کۆچیان کردوووە لە قونیه دا نیشتەجێ بوونە
 حوسامەدین لە شاری قونیه دا هاتووتە دونیاو ۶۲۲ کۆچی نازناوی
 چەلەبی، لە شیعرەکانی مەولانا دا یا تەزکەرە نووساندا بە حوسامەدین
 وتراوە، جگە لەو ناو بە [اخی ترک]یش ناو دەبرا، چونکە لە بنه ماله
 ئەودا چەندین قەلەندەر و ئازا رەفتاریان زۆر تیا دا بوو "فتوت" بە مانای
 کە لە پیاوی مەردی مەردانە کە بازوو و شمشیرە کەیی لە پیتاوی هەژاران و
 لێ قەوماواندا بوو و درییان لە یارمەتی و بەهاناو چوونی مەزلومەو
 نەکردوو، ئەو رەفتارە یەکیکە لە بەندەکانی رییازی تەسەوف، لە
 سەرەتاو دیار دەیه کی تاکە کەس و مەزاجی بوو، لە دوایدا کە زۆر بوون
 و بوونە بە کۆمەلگایە ک، مەرج و رییازیان بۆ خۆیان داناو چەندین تاقم و
 کۆمەلێ تریان لێ جویی بوو تەو، وەک "عەیاران" ئەو کۆمەلانە گرنگیان
 داو تە هیزی بازو کارو کردەو هی جەنگی و چەک، بە هەموو جوریکی..
 دیارە چەند کەسێک لە باو باپیرانی شیخی "ئەخیان" بوون، بە
 حوسامەدینیش وتراوە "ئەخی" حوسامەدین میرد مندال بوو باوکی
 مردوو، لایەنگرانی باوکی دەستیان گرتوو و پارێزگاریان لیکردوو، زۆری
 نەکیشاو لەو کۆمەلە دوور کەوتو تەو و بوو بە موریدی مەولاناو
 خەرقەیی بەندەگی پۆشیو و لەریزی یەکەمی پەیرەواندا جیگەیی بۆ
 تەرخانکراو، ورده ورده لە رووی رەفتار و کرداری خودی
 حوسامەدینەو، لە مەولانا رۆژ بە رۆژ نزیکتر بوو تەو، بە جۆریکی و لە
 خزمەکانی مەولانا نزیکتر. ئیتر ئەو، عەتایاو دیاریانەیی لەلایەن خەلکەو
 دەهینراو ناو خانەقا دەرا بە دەستی حوسامەدینەو. بەرپۆه بردن و
 ئەمانەتی حوسامەدین چەندین بەرانبەر باوهری مەولانای پتەو کردو،
 رۆژیک ئەمیر "تاجودین موعتەز" بری حەفتاه زار دره می سولتانی
 بەدیاری بۆ مەولانا دەنیریت و مەولانا دەلێت، ئەو پارێه تەسلیمی

حوسامه دینی بکریت، سولتان وهلد به باوکی دهلیت: هیچ له مالدا نیه، هرچی دیاری دهگاته خانهقا هه مووی دهدریته دهستی حوسامه دینه وه، نهی نیمه چۆن بژین؟ مهولانا دهلیت: به وه لاهی به بیلاهی به ته لاهی نهگر سهدهزار پهیره وه له برسیتیدا بیت و تاکه نانیک به دهسته وه بیت نهویش دهنیزمه لای حوسامه دین.. ئیتر په یوهندی مهولانا له گهل حوسامه دیندا وای لینهات، بن حوسامه دین کاتژمینکی لا دژوار بووه.. له کتاوی [مناقب العارفین] دا هاتووه: [معین ولدهولهی په روانه] له سهه شهرفی مهولانا کۆمه لیککی زۆر گلیرده کاته وه وه دهعهوه تی مهولانا دهکات.. مهولانا دهنواری که حوسامه دینی تیادا نیه، بن دهنگ داده نیشیت و هیچ نالیت.. مو عینولدهوله، ههست به وه دهکا و دهنئیرنه دوای حوسامه دیندا، نهو دهه مهولانا دیته وته، ئیتر دهوره بهر نهوهیان لا روون بووه تسماع یک حوسامه دینی تیادا نه بوایه، ده می مهولانا گهرم نه ده بووه.. له پینشهکی مهسنه ویدا و دهفته ری چواره م و پینجه م و شه شه مدا به ئاشکرا پینگه ی حوسامه دین به لای مهولانا وه دیاره، وهک له م قه سیده دا و چه ندین قه سیده ی تر دا ده رده که وی:

ئه ی ضیاء الحق حسام الدین توی

که گزشت از مه بنورت مثنوی

ئه ی تیشک و نوری حق و حقیقهت که له تۆدایه، ئه ی حوسامه دین نهوه تیشکی تز بوو بهرپای رۆشنکرده وه، تا من بتوانم مهسنه وی بنوسم..

لایه نگرانی مهولانا، وهک سهرده می شه مس و سه لاجودین ئیره بیان به حوسامه دین نه ده برد و خهلیفه یی نهویان قه بول کرد بوو، له کتاوی "مناقب افلاکی" دا هاتووه، شینخیکی گهره ی هاو سهرده می مهولانا پیری دوو خانهقا بووه، پیر دهمریت و ئه میرکبیر تاجودین موخته ز، وا به چاک دهزانی نهو دوو خانهقایه بکاته ناوی حوسامه دین چه له بیه وه له سولتان فهرمانی نهو پینشیاره وه رده گریت و رۆژیک ته رخان ده گریت بژ نهو ری و

رہسمہ و ٹمیر تاجودین خہلکینکی زور و ناسراوان کڑ دہکاتہوہ تا ٹہو
خانہقایہ کہ ناوی خانہقای 'زیائودین و ہزیر' بووہ رادہستی حوسامہدین
بکریٹ. مہولانا و برینکی زور لہ پیرہوانی دہرؤن بڑ ٹہو خانہقایہ..
"نہفسہدین" کہ ٹہم داستانہ دہگیریتہوہ و دہلئت:

بہرمالی حوسامہدینم ہلڈہگرت لہپر مہولانا بہرمالہکھی لہمن و ہرگرت
و دای بہ کڑلی خزیدا و وتی: من بڑی ہلڈہگرم بہرمالیان لہپیشہوہ دانا
تا حوسامہدین پیش نویژی بکات، لہپر [ٹہخی ٹہحمہد] کہ یہکیک بوو لہ
کڑمہلہی قہلہندہران، لہپر بہرمالی حوسامہدینی لابر دو وتی:

ٹیمہ ٹہممان قہبول نیہ.. مہولانا نارہحت بوو لہ خانہقا و ہدہرہات،
ٹہمیر تاجہدین "ٹہخی ٹہحمہدی" گرت و ویستی ٹیعدامی کا، مہولانا
نہیہیلا، سہرٹہنجام حوسامہدین ٹہو خانہقایہ پنی سپیراو بہرینوہی دہبرد..

سہرہتای دانانی مہسنہوی

کہورہترین و گرنگترین ٹاکامی پہیوہندی نیوان مہولانا و حوسامہدین
کتاوی مہسنوہیہ، کہ کتاوینکی ہرہگہورہی ٹہدہبیاتی ٹیرانیو و
گہورہترین کتاوی دونیای تہسہوفہ، لہ دونیای ٹیسلامدا، وہ ٹہو کتاوہ لہ
رووی پیشنیاری حوسامہدینہوہ مہولانا دہستی پیکردوہ، وہ لہ پیش
مہسنہویدا لایہنگرانی مہولانا بہرہمہکانی [عہتتاری نہیشاپوری و
سہنائی]یان دہخویندہوہ.. غہزہلیاتی مہولانا باوہک پرہ لہ حکمہت، بہلام
لہ دونیای تہسہوفدا ناگاتہ پینگہی مہسنہویدا، لہو رووہوہ شہویک
حوسامہدین لہ خزمہتی مہولانادا دہبیت و پیشنیار دہکات تا مہولانا
کتاویک بہ شینوہی [ٹیللاہی نامہی سہنائی] یا [مہنتیقولتہیری عہتتار]
بنووسیتہوہ، لہ پر مہولانا دہست بہ نووسین دہکا و قہسیدہی [بشنو از
نی چون حکایت میکند] تا دوا بہیتی کہ دہلئت [بس سخن کوتا باید
والسلام] دہنووسی و دہیدا بہ حوسامہدین.. یانی دہمہوی ٹہوہی بلیم
شاکاری مہسنہوی بہو شینوہ بہ وجودہاتوہ.. با ٹہویشہ بلینین، تیشک

و شوعاعی حوسامه‌دین به‌سەر مه‌ولاناوه له شه‌مس ته‌بریزی که‌متر
نه‌بووه.. په‌ریای فکر و زکری مه‌ولانا دیسان که‌وته شه‌پۆلدان و شه‌وی‌دا
به‌دهم رۆژه‌وه‌و به‌رده‌وام به‌نوسینی مه‌سنه‌وییه‌وه‌و خه‌ریک بوو مه‌ولانا
ده‌یوت و حوسامه‌دین ده‌ینووسییه‌وه، به‌دهنگی به‌رز بۆ مه‌ولانای
ده‌خوینده‌وه، ئه‌و به‌زمه‌ تا نوێژی به‌یانی به‌رده‌وام ده‌بوو، به‌و شینوه
به‌رده‌وام بوون تا خیزانی حوسامه‌دین مردووه، ئیتر حوسامه‌دین گرفتاری
غهمی خانمه‌که‌ی بووه و بۆ ماوه‌ی دوو سال مه‌سنه‌وی راگیراوه و له
سالی ٦٢٢ کۆچی دووباره مه‌ولانا ده‌ستی به‌مه‌سنه‌وی نووسین
کردووه‌ته‌وه، ئیتر تا کاتی مردنی مه‌ولانا حوسامه‌دین و که‌سانی‌تر به
نوسینی مه‌سنه‌وییه‌وه خه‌ریک بوون..

وتووێژی مه‌ولانا و حوسامه‌دین چه‌له‌بی پازده سالی کینشاوه.

مردنی مهولانا

مهولانا دهم گهرمی شیعر و مهعنهویات بوو له ناو یاران و پهیرهوانیدا، له پر هستی به نازارو ئینشینی سخت کردووو که وتووته ناو پینخفی نهخزشیهوه، هرچی تهیبب و چهکیمان کوشاون پلهی تاو گهرمی لهشی داگرن نهیانتوانیوه، سرته انجام رژی یهک شه ممهی پیتجه می مانگی چه مادولئاخری سالی ۶۲۷ کزچی له خورئاوادا نهو هه تاوه تیشک داره له ناسزی رژی نایب ئاوابوووه.. له و دهمهیدا مهولانا نهخوش که وتوووه، خه لکی شاری قونیه دهمی خانه قایان چؤل نه کردووو و کز مه ل کز مه ل خه مزده له ویرا چاوه روانی هه والی تهنروستی مهولانایان پرس و چو ده کرد.

شینخ سه دره دین که یه کیک له گوره پیاوانی قونیه بووه، هاتوووه بز هه وال پرسینی مهولانا و وتویه تی:

﴿فياك الله شفاء عاجلاً﴾ پلهت به رزبیت چاک ببتوه ئینشاللا، مهولانا چاری بهرز کردوتهوه و له وهلامی دوعاو گریانی شینخ و یاراندا مهولانا فرمویه تی:

چه دانی تو که در باطن چه شاهی همنشین دارم
رخ زرین من منکر که پای آهنین دارم
بدان شه کو مرا آورد کلی روی ئاوردم
زان کو آفرید سنم هزاران آفرین دارم
گهی خورشید را مانم گهی دریای گوهر را
درون دل فلک دارم برون دل زمین دارم
دریون حمزه عالم چو زنبوری همی پرم
مبین تو ناله ام تنها که خانه انگبین دارم
دلا گر طلب مائی بر آید چرخ خضرای
چنان قمریست شاه من که امن الامین دارم

ئەو چەند بەیتەى سەرەووە لە سەرەمەرگدا وتویەتى تو لە کوی دەزانی
من لە غەیبدا کى هاوئشینمە مەنوارە رەنگى زەردمدا من پای ئاسنینم هەیه
بزانە ئەو شاهەى منى هیتاوتە ئیزە، لە گۆشە و کەنارى سەودای ئافەرینم
هەیه

لە نیو کۆپەى جیهاندا وەک هەنگ وا دەفرم مەنوارە نرکە و نالەمدا من
خانە و کاشانەى نەخشینم هەیه.

ئەى دل ئەگەر منت دەوى رووبەرۆوى چەرخى شینى کۆشکینى
شاهانەى و ئاسایشى هەتا هەتايم هەیه..

ئەفلاکى دەلێت: خیزانەکەى مەولانا پینی دەلێت، خۆزگە و هەزار خۆزگە
چوار سەدسال تەمەنت دەکرد، تا جیهانت پڕ لە زانیارى دەکرد، مەولانا لە
وەلامیدا وتبووى: لینگەرئى مەگەر من فیرعەونم یا نەمرودم، ئیمە لە خۆرا
نەهاتوینەتە دونیاوہ.. ئیمە لەم جیهانەدا زیندانین، هیوادارم بەم زوانە
بگەمە بەزمى ئازیزاندا.. ئەگەر لەبەر ریتمایى خەلکى بێچارە و گومرا
نەبوايە گەلێک زووتر ئەم ژيانە خاکيەم بەجى دەھیلا دەلێن مەولانا ئاوا
وەسیەتى کردووە:

[اوصيكم بتقوى الله في السر و العلانية و بقلة الطعام و قلة المنام و قلة الكلام و
هجران المعاصي و الآثام و مواضبة الصيام و دوام القيام و ترك الشهوات على الدوام و
احتمال الجفاء من جميع الآثم و ترك مجالسة السفهاء و العوام و مصاحبة الصالحين
و الكرام فإن خير الانسان من ينفع الناس و خير الكلام ما قل و دل و الحمد لله
وحده..]

وەسیەتتان بۆ دەکەم هەمیشە بە ئاشکراو نەهیتى لە خودا بە دور
نەکەونەو، کەم بنون کەم بخۆن، کەم بدوین، دووربن لە گوناه و تاوان
ئاگاتان لە نوێژو رۆژو بێت، دووربن لە هەواو هەوسەکانەو، تامولتان
هەبیت دووربن لە ناکەس بە چەو گەوجەکانەو، بکۆشن لەگەل پیاوہ
چاکەکاندا تیکەلاوبن، ئەوانە پیاو چاکن خیرو بەرژەوہندى خەلکى
دەپاریزن، جوانترین وتە ئەوہیە کەم بللیەیت و پرمانا، سوپاس بۆ خواى

ناک و تنها.
 خه لکی شاری قونیه که وره و بچوک له ری و ره سمی ته رمی مه ولانا دا
 به شدار بوون. مه سیحی و جوله که و غهیره دینی تر له رووی عقل و
 دله وه. له ری و ره سمدا به شداریان کردووه. شیخ سه دره دین نویژی
 به سهردا خویندووه و له غمدا بینه زش که وتووه. ماوهی چل رژژ پرسهی
 مرگی مه ولانا به رده وام بووه.. مه ولانا له پینش مرگیدا نه م قه سیده ی
 نویسیوه که ده لیت:

بروز مرگ که تابوت من روان باشد
 گمان مبر که مرا درد این جهان باشد
 برای من مگری و مگو دریغ دریغ
 بدام دیو درافتی دریغ آن باشد
 جنازه ام چو ببینی مگو فراق فراق
 مرا وصال و ملاقات آن زمان باشد
 مرا بگور سپردی مگو وداع وداع
 که گور پردل جمعیت جنان باشد

له رژژی مرگمدا که تابوتم به لاتا گوزه را، وا تینه گی غه مزه دهی نه م
 جیهانه م.. بز من مگری و بلنی حیف که رژیی.. نه وه نارده وا وه وه سه.
 ترمه که مت ده، نه لنی نه وه رژیشتنه بز هه تاهه تایه من نه وه سا خانه ی
 هه میشه ی نشینم

که منتان دا به ده ست خاکه وه نه لنی وا رژیشتی.. باوه ربکن نه وه ده مه یه
 من له به هشتی به رینم...

دوای مرگی مه ولانا [عهله مودینی قه یسه ر] که ده مرستیکی شاری
 قونیه بووه. به بری سی هزار (۳۰۰۰۰) دره می به خشی تا ساختمانیکی
 جوانی رازاوه ی به سر گزری مه ولانا وه دروه ست بکات [موعینه دین
 سلیمان په روانه] هه شتاهه زار (۸۰۰۰۰) دره می خسته سه ر نه وه بره

پارهیه و له دواییدا بری په نجا هزار (۵۰۰۰۰) دره می تری به خشیه رازاندنه وهی گومه زو ساختمانی مه زاری مه ولانا.
مه ولانا له نزیك مه زاری باوکیه وه نیژراوه تا ئیستا زیاتر له په نجا کهس له بنه مالهی مه ولانا له و مه زاره دا نیژراون..

رۆشنییران و شیخ و سوفیانی سه رده می مه ولانا

مه ولانا له گهل زۆر له چاوساقانی زه مانی خۆیدا ئاشنایه تی په یدا کردووه، شیوهی ژیان و رینیازی مه ولانا سنوورشکین بووه و چاوساقانی دوورو نزیك بووه به خولیایان تا به خزمه تی بگهن.
له وانه گوزه شته که مه ولانا له بنه مالهی کی ناسراوی خانه قاداردا هاتو ته دونیاوه بۆ خۆی له زانست و ئه دهب و زانیاری ئیسلامیدا پۆپه نشین بووه و شیوهی رینیازه کهی بووه ته هۆی بیروپرای جوراجۆر و بریک به په سه ندو بریکی تر به ناپه سه ندیان داناوه، هر دوو راکه نه یتوانیوه بیروپرای مه ولانا بگۆریت و له کارو کردووهی خۆیدا تا ده می مهرگ به رده وام بووه..

سه درۆدین محه مه دی کوری ئیسحاق قونه وی

ئهم زاته یه کینک بووه له په یره وانی محیدین عه ره بی و خه لکی شاری قونیه یه و خانه قاداری کردووه، زۆر به ره می زانستی و سوفیانه ی لی به جیماوه، وه دایکی ئهم زاته شوی کردووه ته محیدین عه ره بی ئه لبه ته به بیوه ژنیتی.

هر به لای ئه وه وه په روه رده بووه، جگه له دونیای ته سه وف و زانیاریه کانی، ئاگاداری زانستی ئاینی و زانستی رۆژو سه رده مه کهش بووه، وه له شاری قونیه دا مه دره سه و خانه قای هه بووه و زۆر کهس له ژیر چاودیری ئه ودا پله و پایه ی زانستی و ته سه وف فیربووه، وه ک سه عده دینی حه مه وی، موئه یه دودینی جندی، فه خرودینی عیراقی. کتاوی "مفتاح الغیب" و "نصوص وفکوک" و "نفحات إلهیه" له لایهن ئه وه وه

نوسراوه...

سهرتا سهرودين دژ به مهولانا دواوه ههنگاوى ناوه، سهرتهنجام له ريگهى شيخ سراجودينهوه بووه به موريدى مهولاناو وتويهتى: تهگه ر بابه زيدى بسطامى و جونهيدى بهغدادى مهولانايان بديايه دهست به دامينى دهبوون..

رژينك كز مه ليك له حزورى سهردهديندا دانيشتبوون له پر مهولانا دهكهوى، شيخ و خهلكه كه رويشته پيشوازى، له خوارهوه داده نيشيت، شيخ هرچى كوشاوه تا له سهر مافوره كه دانيشت، وتويهتى: نهخير، وهلامى خودا چزن بدهمه وه... مهولانا نهچووه ژير داواكه يه وه..

سهردهمى ناكوكى شيخ و مهولانا..

رژينك مهولانا مل دهناو دهروا بز لاي شيخ، جى نشينهكهى ديته دهروهو دهلى: شيخ ليره نيه.. مهولانا پنى دهلى: وسبه، تژ نه وهنده له شيخه كهت فيرنه بويته تا له خژته وه قسه نهكهى.. مهولانا دهگه رپته وه..

قوتبهدين مهحمود شيرازى

ناوى قوتبهدينى مهحمودى كورپى مهسعودى كورپى موسلمى گازهرونى شيرازى بووه، يه كينك بووه له زانايانى سهردهمى خژى [٦٧٤ - ٧١٠ كزچى] هر له باو و باپيره وه له كاروبارى رۇشنبيريدا كاربان كردووه، وه له همان كاتدا دهستى له كار و كرده وهى پزيشكيدا هه بووه و يارمهتى خهلكى داوه، وه له قهزويندا له ژير دهستى [نهجمهدين نه بولحه سن على كورپى عومەر] مردوى ٦٧٥ كزچى، كارى كردووه. قوتبهدين له هونه ره ئيسلاميه كاندا وهك حيكمهت ئيلاهى، تهبيعى،

پزيشكى، رياضى، مامزستايهكى لينزان بووه، چه ندين كتاوى له و بابته تانه نووسيوه، وهك [شرح حكمة الاشراق] و [شرح كليات قانون] و [نهاية

الادراك] و [تحفة الشاهي] و [درة التاج] ...

قوتبهدين، گهشتی ولاتی رومی کردووه، سهردهمیک قازی بووه له شاری سووس..

ئه فلاکی دهلینت: روژنیک قوتبهدين بۆلای مهولانا دهروا و دهپرسی: ریبازی تۆ چیه؟

مهولانا دهلینت: ریگی ئیمه مردنه و ئهوهی ههمانه لهگهله خۆماندا بیهین بۆ ئاسمان وه تاكو نه مری پنی ناگی..

قوتبهدين له وهلامدا دهلینت: ئای خودایه چی بکه م..؟

مهولانا له وهلامدا دهلینت: ئه م چی بکه مه، بهسه..

له وکاته وه قوتبهدين بووه به موریدی مهولانا..

فهخره دینی عیراقي

ناوی فهخره دین ئیبراهیم شههاریار بووه [۶۰۰ - ۶۸۸ کۆچی] له بنهچه دا خه لکی شاری هه مه دان بووه و نازناوی "عراقی" له بهر ئه م ئیراقي لای خومانهی هه لئه بژاردوه ئه و دهم دهقه رینکی پان و پۆری ناو ئیران به عیراق و ئیستا به ئه راک ناوده بریت..

به گویره ی گیزانه وه ی "دهوله ت شاه" دوا ی ته واو کردنی خوله کانی خویندن [شینخ شههابودینی سه هره وه ردی] به پیشه واو مورشیدی خۆی هه لبژاردوه، له دوا ییدا له رووباری شینخ به هائودینی زه که ریای مولتانیدا له نگه ری خستوه و به دریزایی بیست و پینج سال له خزمه تیدا گوزه راندوه، یانی له سالی ۶۴۱ تاكو ۶۶۶ کۆچی، که سالی کۆچی شینخی ناوبراوه، وه دوا ی مه رگی شینخه که ی له سه ر جینگری شوینی شینخه که ی له گه له خزمانیدا تینکه ده چن و به به هانه ی هه ج کردنه وه، مولتان به جی ده هیلینت و له شاری مه که و مه دینه دا چه ندین قه سیده ی نایاب ده نووسی.. عیراقي یه کیکه له که و ره شاعیرانی ئه ده بیاتی ئیران و دونیایه ک زه رافه ت و پاکی و ناسکی له خزی به جینه یلاوه. عیراقي دوا ی هه ج، ده گاته ولاتی روم و له خزمه تی شینخ سه دره دین قونه وی به فیربوونی ئوسولی عیرفانی ده ست به کار

دهبن... وه له شاری قونه یه دا ناوبوای شیعر و شاعیریتی عیراقتی دهگاته زور جینگه و شوین. وه "موعینه دینی په روانه"، گه لیک ریژی لیگرتوو و له شاری توقات دا خانه قایه کی بو دروست کردوو، دواي ئه وهی موعینه دین گرفتاری دهستی خانی مه غول [ئه باقان ٦٧٥ کۆچی] ده بیت و ده کوزریت، ولاتی روم به جی ده هیلئ و ده روا بو شام و میسر. له میسر دا ریژی زوری لیده گیرری و ده گه ریته وه بو شام و له شام کۆچی دواي کردوو و له ساحیهی دیمه شقدا ده نیژریت..

بینگومان عیراقتی گه یشته وه ته خزمه تی مه ولانا، وه به بۆنه ی دۆستایه تی نیوانی مورشیده که ی عیراقتی که [سه دره دین] ه مه ولانا له ری و ره سمی "سماع" دا به شدار ده بوو، ئه فلاکی ده گیریتته وه: من عیراقیم له جزوری مه ولانا دا دیوه و یه کیک بووه له خانه قا نشینه کانی سه دره می مه ولانا، وه یه کیک بووه له گه وره شاعیرانی رۆژگاری خۆی..

شیخ نه جمه دینی رازی

ناوی نه جمه دین ئه بوبه کر عه بدووللا کورپی محمه د [٦٥٤ کۆچی] مردوو، له شاری "ره ی" دا هاتوو ته دونیا یه و یه کیک بووه له خلیفه کانی نه جمه دین کوبرا، له لایه ن نه جمه دینه وه نیردراوه بۆلای خلیفه که ی که ناوی "مه جد ه دین به غدادی" بووه، تا له ژیر چاودیری ئه وا قوئاغه کانی زانیاری ببرییت، وه له سه دره می هیرشی مه غولدا ئه وه ی بیتوانییا خۆی رزگار ده کرد له گه ل چه ند دۆستینکی دا رایکردوو بو ئه رده بیل و له ویرا خۆی گه یاندوه ته ولاتی روم و [عه لائودین که یقوباد] به خۆیه وه ی ده گری و ریژی فراوانی لیده گریت..

شیخ نه جمه دین کتاوی [مرصاد العیاد] ی نووسیوه که به یه کیک له کتاوه پایه داره کانی دونیا ی ته سه وف ده ژمیردریت، وه ئه و کتاوه به زمانی فارسی نووسیوه، ئه م زاته زور تیکه لاوی مه ولانا و شیخ سه دره دین بووه، له کتاوی [نفحات الانس] دا هاتوو:

کاتیک نه و سئ نهستیرهیه، یانی مهولانا جهلالودین و سهدره‌دین قونه‌وی و شیخ نه‌جمه‌دینی رازی کز ده‌بنه‌وه تا نویژی خورثا‌وایان کردووه. داوا له شیخ نه‌جمه‌دین ده‌کن تا به‌رنویژیان بز بکات، دووجار سوره‌ی [یا ایها الکافرون]ی خویندوته‌وه، که نویژ ته‌واو ده‌کن، مهولانا جهلالودینی رومی به‌گالته‌وه به شیخ سهدره‌دین ده‌لنت: وا دیاره نه‌و دووباره خویندنه‌وه‌ی سوره‌تی یا ایها الکافرون‌ه، به‌کیکیان بز تویه و نه‌وی تریان بز منه..

به‌هائودینی قانع توسی

به‌هائودینی نه‌حمه‌دی کورپی مه‌حمودی قانع توسی، نه‌ویش له ترسی په‌لاماری مه‌غولدا ولاتی خزی به‌جینه‌یلاوه و خزی که‌یاندوته روم و له سه‌رده‌می ده‌سه‌لاتی [عه‌لائودین که‌یقوباد]دا که‌یشتوته نه‌وی و ریژی زوری لینگیراوه، وه مه‌دحی عه‌لائودین که‌یقوباد و غیاسه‌دین که‌یخوسره‌و و عیزه‌دین که‌یکاوسی، کردووه، وه میژووی سه‌لاجقه‌ی به‌ناوی سه‌لجوقنامه نووسیوه‌ته‌وه هه‌روه‌ها کلله و دمنه‌ی کردوته شیعر و که‌یشتوته خزمه‌تی مه‌ولانا..

ده‌گیزنه‌وه: رژییک مه‌ولانا له مه‌دره‌سه‌که‌یدا ده‌بن، له‌پر مه‌لیک و شوعه‌را نه‌میر به‌هائودینی قانعی که به‌خاقانی زه‌مان ناو ده‌برا، له‌گه‌ل کز مه‌لینکا دینه‌ه‌زوری مه‌ولانا، قانعی ده‌لنت: سه‌نائی تم خوش ناوی، چونکه موسلمان نه‌بووه، مه‌ولانا ده‌لنت: به‌چی ده‌لیلیک ناموسلمان بووه.. قانعی ده‌لنت: به‌و ده‌لیله‌ی نایاتی قورئانی له شیعره‌کانیدا تینکه‌ل کردووه.

مه‌ولانا له وه‌لامیدا وتویه‌تی: زور به‌توربوونه‌وه وه‌لامی قانعی ده‌داته‌وه ده‌لنت: بنی ده‌نگ به، نه‌گه‌ر موسلمان پله و پایه‌ی به‌رزی سه‌نائی بدیابه، کلاوه‌که‌ی له‌سه‌ری ده‌که‌وته سه‌ر زه‌وی.. گوايه تۆ موسلمانی؟

سراجودینی نه‌رمه‌وی

ناوی قازی سراج‌دین نه بولسه‌نا مه‌حمودی کورپی نه بوبه‌کری
نه‌رمه‌وی. [۵۹۴ - ۶۸۲ کۆچی]. یه‌کینک بووه له‌گه‌وره زانایانی سه‌ده‌ی
هه‌شته‌م. زانا بووه له‌ئسولی دین و فیهو مه‌نتیقدا، یه‌کینک بووه لو
قوتابیانی [که‌مالودین یوسف] کتاوینکی نووسیوه بو ناوی [مطالع الانوار]
وه قه‌تبه‌دین رازی شه‌رحینکی دوورو دریژی بۆ نووسیوه.. سراج‌دین،
سالانی دوادوایی ژینی، له‌قونیه‌ی گوزه‌راندووه، له‌سه‌ره‌تاوه دژ به‌مه‌ولانا
جولاوه‌توه، به‌لام سه‌ره‌نه‌نجام هاتوه‌ته ژیر رکیفی مه‌ولاناوه..

سه‌فیه‌دین هندی

سه‌فیه‌دین مه‌مه‌دی کورپی عه‌بدوره‌حمان هندی [۶۴۴ - ۷۱۵ کۆچی]..
له‌ولاتی هیندوستاندا هاتوه‌ته دونیاوه، له‌ویزا چوو، بۆ‌حه‌ج و گه‌دشته‌وه‌ته
ولاتی میسر و له‌ویوه گه‌یشته‌وه‌ته ولاتی روم و له‌خزمه‌تی قازی
سراج‌دیندا گیرساوه‌ته‌وه‌و به‌کاروباری زانستی ئیسلامیه‌وه‌ خه‌ریک بووه،
سێ سال دوای مردنی مامۆستا که‌ی ۶۸۵ کۆچی ده‌روا بۆ شاری دیمه‌شق
و له‌مه‌دره‌سه‌ی نه‌تابه‌کیه و زاهریه‌دا، ده‌بیته مامۆستا و مانگینک دوای
نه‌وه ده‌مری، سه‌فیه‌دین زانایه‌کی به‌توانا بووه، چه‌ندین کتاوی نووسیوه،
وه‌ک [نهاية الوصول الى علم الاصول و زبدة الكلام في علم الكلام] سه‌ره‌تا
یه‌کینک بووه له‌مونکیرانی مه‌ولانا.. به‌لام له‌دواییدا بووه به‌مورید..
مه‌ولانا وتویه‌تی: هه‌زار گاوری رومی بکه‌یته ئیسلام له‌قه‌ناعه‌ت پێ کردنی
سه‌فیه‌دین پیم ئاسانتره.. سه‌فیه‌دین، له‌مه‌دره‌سه‌ی لۆکه‌فرۆشوکاندا
مامۆستا بووه.

شیخی نه‌جه‌ل سه‌عه‌دی شیرازی

مامۆستای گه‌وره و شاعیری به‌توانا سه‌عه‌دی شیرزای هینده له
نه‌ده‌بیاتی فارسیدا پایه‌ به‌رزه‌ هه‌رچی بۆ بنووسم که‌مه.. ئەم زاته
هاوچه‌رخێ مه‌ولانا بووه، وه له‌گه‌شت و گوزاره‌کانیدا له‌گه‌ل مه‌ولانا‌دا

یه کترین دیوه، دوو سه رچاوه مان به دهسته وهیه، که نه و دوو زاته
یه کترین دیوه، یه که م. "ئه فلاکی" یه دووه م دانهری کتاوی "عجائب
البلدان"، به دریزی له و رووه وه دواوه.

مه لیک شه مسه دینی هندی که فرمانره وای شیراز بووه، پارچه زهوییه ک
بژ شیخی سه عدی دابین دهکا و داوا دهکات به یتیک شیعر له و رووه وه
بنووسیت.. نه و ده مه ش قه سیده یه کی مه ولانا گه یشتبوووه شیراز "سه عدی"..
نه م به یته شیعی مه ولانایه بژ فرمانره واه ده نیژیت:

هر نفسی آواز عشق میرسد از چپ و راست

ما بفلک میرویم عزم تماشاگر است

هر چرکه یه ک ناوازی عیشق له چه پ و راسته وه ده گاته گویم، خۆم پین
راناگیرری، روو به ئاسمان ده رۆم.. له دوا ی نه و به یته وه نووسیویه تی
شایه کی پایه به رز له ولاتی رومدا زهوری کردوووه، که که س له و جوانتری
نه و تووه [مه بهستی له مه ولانایه].. وه من ناتوانم روو به ئه ستانه ی نه و
پاشا بلنده نه رۆم و سه ری ته عزی می بژ دانه نویتمه وه.. وه سه عدی شیرازی
روو به قونیه بژ دیداری مه ولانا که وتۆته ری..

له کتاوی [عجائب البلدان] دا هاتوووه و ده لیت: له گه شت و گوزاره کانی
سه عدیدا ده گاته شاری قونیه و له نزیکه خانه قاکه ی مه ولانا دا جینگیر ده بیت
و ده یه وئ شیعی ریک له بابته و شیوه ی شیعه رکانی مه ولانا بنووسیت و
ده ست پنده کا به م به یته [سرمست اگر درائی عالم بهم برآید] ناتوانی به شی
دوووه می به یته که ته و او بکات ئیواره بژ خزمه تی مه ولانا ده روات، له
"سمع" دا به شدار ده بی.. له پر مه ولانا به ه مان به یتی نه و ده ست پنده کا و
قه سیده یه کی دوورودریژ ده هژنیته وه:

سرمست اگر درائی عالم بهم برآید

خاک وجود مارا گرد از عدم برآید

نه گه ر بتوانی بگه یته پله و پایه ی شه یدایی و مهستی دونیایه کی
به ربلاوت ده ست ده که ویت، خاک و خۆلی ئیمه له دوا رۆژدا ته پوتۆزینی

گورہی لی ہلدہستی..

چند سرچاویہ کی شیعری ہدہستہ وہیہ کہوا سہ عدی لہ چندین
بہیت و قہ سیدہیدا جوانی دہربارہی مہولانای وتوہ.

شاههريار و فهريمانرهواياني سهردهمي مهولانا

برينک له فهريمانرهواياني سهلجوقی که له لايهن مهغوله وه فهريمانرهواييان دهسپينکردووه، له دواييدا په رچه مي سه ربه خوييان هه لگرتووه، زوربه ي زوری شاکانی سه لجوقيه کان ريز و دلنه وازيان له شاعيران و ثوده با و داهينه ران گرتووه، وه به تاييهت "مهولانا" يان گه ليک به لاوه گرنک و ريزدار بووه، په لاماری له ناکاوی مه غول و له ناو بردنی دهسه لاتی خواره زم شاهيان، زور کهس نه وهی به توربه بوونی ئاسمانی خوداييان زانيوه، که خه لکه که له دين و ئاين و شهريعه ته وه دوور که وتنه ته وه، خوداش غه زه بی گرتووه و مه غولی بز هه ناردوون. دواي شهري "کوسه داغ" له نيوان غياسه دين که يخوسره و وه فهريمانده ناسراوه که ي مه غول [بايجونويان] وه سه رکه وتنی مه غول، دهسه لاتدارانی سه لجوقی که وتنه ژير فهريمانی مه غوله وه.. عيزه دين که يکاوس شاه [۶۴۳-۶۵۵ کزچی] به کينک بووه له موريدانی مه ولانا، وه [روکنه دين قليچ نه رسه لان ۶۵۵-۶۶۴ کزچی] چه ندين جار گه يشتو ته خزمه تي مه ولانا، زور له ئومه راو وه زيره کان، له مه جالیسی "سماع" دا به شداریان ده کردو له زه تيان له دونیای ته سه وف ده برد، هه روه ها سولتان روکنه دين، نه ویش خوی به موریدی مه ولانا ده زانی، هه روه ها سولتان جه لالودینی قهره تاي، وه تاجه دين موعتنه ز، وه موعینه دين سه لمان، که ناسراو بووه به [په روانه] وه زيرينکی گه ليک زيره ک و لينه اتوو بووه، که خانی مه غول "ته باقائان" فهريمانی کوشتنی داوه و کولاندويانه و له گزشته که يان خواردووه، هه تاوه کو خودی خانی گه وره، وه ک ره سم و ره وال له و گزشته ي خواردووه

به رهه مه کانی مه ولانا

نه وه ناشکرایه ته واوی ژیانی مه ولانا له بازنه ی روشنبیری و زانیاری به در نه چووه، شه وو روژی ژیانی به فیروون و فیرکردنه وه خریک بووه، ورده وردهش گیشته ته عالمی عیرفانی، به لام نه وه ی ناشکرایه نه توانراوه ته واوی وته کانی مه ولانا بخرینه سر کاغز، وه نیمه له وهی ده دینین که به ده ستمانه وهیه

به کام غزه لیات

نم به شه زورتر به [دیوانی شمس] ناسراوه.. وه نه و غزه لانه ی به ناوی سه لحدین زهرکوب و حوسامه دین چه له بی نووسراون، ناگه نه هامتای غزه له وه به ناوی [خاموش یا خمش کن] پایانی بی هیناوه، نه گه ر که سیک ناگاداری چونیته ی په یوهندی نیوان مه ولانا و شمس نه بیت وا ده زانی شمس شاعیره یکی که وره ی دونیای نه ده بیاتی فارسی یه و [دیوانی شمس یا کلیات شمس] هر بز خزی ناوه که ی وا له ته ماشاکه ر ده کا که تیفکریت نه و دیوانه شمس نووسیویه تی، نه ک مه ولانا.. بز خویشی فرموویه تی

مفخر تبریزیان شمس حق دین بگو

بلکه صدای تو است این همه گفتار من

شانازی ته واوی ته تبریزیه کانه هه تاوی حق و حه قیقه ت و ناینه شمس، نه وه دهنگی تزیه له مندا دهنگ ده داته وه و من دینیته گوفتار.. نه و ناشناییه درو دروازه ی نونی له مه ولانا کردوته وه، دیوانی شمس سه رجه م سی هزار به یته (۳۰۰۰۰)، وه نوسخه ده ست نووسه کان ۴۰۰۰۰ تا ۵۰۰۰۰ به یته، دیوانه چاپیه که ی په نجا هزار به یته، وه له و دیوانه یدا پشکی که وره

بهر شه مس که وتوهو به دواى نهودا سه لاجودين، له و دوانه که متر
حوسامه دين، چونکه له شاکارى مه سنه ويدا زورتتر ناوى حوسامه دين
هاتوه..

ماموستا فروزانفر ده لیت:

له وهى دلنیام برینک له شیعرى شاعیرانى تر که وتونه ته ناو شیعره کانی
مه ولاناوه، وهک شیعرى جه مالودینی نه سفه هانی، وه شه مسی ته به سی و
نه نوه ری و له گه ل بیست غه زه لی سولتان وه له دی کورى..
وهک نه م به یته شیعره که هی جه مالودینی نه سفه هانیه:

یا ترا من وفا بیاموزم

یا من از تو جفا بیاموزم؟

من له گه ل تودا نازانم وه فا فیریم یا بئ وه فایی و جه فا؟

مه سنه وی

کۆنترین شینوهی شیعرى فارسیه و زۆربه ی زۆرى شاعیرانى نه ده بیاتی
فارسی به شینوهی مه سنه وی شینعریان نووسیوه.. حوسامه دين چه له بی،
مه ولانای خسته که لکه له ی نووسینی مه سنه ویه وه و هر نه و له حزه یه
قه سیده ی [بشنو از نی] نووسیوه که یه کیکه له به ناو بانگترین شیعره کانی
له سالی ۶۵۷ کۆچی، ده فته ری یه که می مه سنه وی ته واو کردوه، به شی
دووه می له سالی ۶۶۲ کۆچی ده ست پینکردوه و ئیتر رانه وه ستاوه تا
شه ش ده فته ری ته واو کردوه.. برینک لایان وایه مه سنه وی ناوی [سیقل
الارواح] هوه، نهک مه سنه وی، فروزانفر نه و بزچوونه به هه له ده زانیت و
ره دی ده کاته وه..

ماموستای گوره [نیکلسن] ده رباره ی شه ش ده فته ری مه سنه و دی وای
نووسیوه:

ده فته ری یه که م ۴۰۰۳ به یته

ده فته ری دووه م ۲۸۱۰ به یته

دهفتري سنيهم ۴۸۱۰ بهيته
دهفتري چوارهم ۳۸۵۵ بهيته
دهفتري پينجهم ۴۲۳۸ بهيته
دهفتري شهشهم ۴۹۱۶ بهيته

کزی گشتی دهکاته ۲۵۶۳۲ بهیت، بهلام لهو رووهوه بیرورا جیوازه..
دیاره باوهر پینکراوترین نوسخه وهک ماموستا فروزانفهر دهلینت.. نوسخهی
ماموستا نیکلسن تهواوی له نوسخهکانی تر جینی باوهرتره، چونکه نهو
لهسر نوسخه دهستنووسهکانی سهردهمی مهولانا نووسراونهتهوه،
هروهها ماموستای دانا فروزانفهر دهلینت:

جوانترین باسینک دهربارهی مهسنهوی نووسراوه، له لایهن کهمالودین
حوسهین خوارزه میه که له کتاوی [جواهر الاسرار] دا به فارسی نووسراوه،
هروهها [مهلا حوسهینی کاشفی] نهویش به حق جوانی نووسیوه..

روباعیات

له سالی ۱۳۱۲ کزچی له لایهن چاپخانهی نهخته ره شاری نهسته نیولدا
له چاپدراوه، که سهرجهم ۱۶۵۹ چوارینهیه.. برینکی گومانی لیکراوه هی
مهولانا بن..

فیه مافیه

نهم کتاوه بریتیه لهو وتانهی که له مهجالسدا مهولانا وتویه تی وه
به هانودینی کوری مهولانا ناسراو به سولتان وهله له گهل موریدینکی تردا
یاداشتیان کردووه.. نهو کتاوه پرسیارو وهلامه و برینک لیکدانه وهی
سزفیکه ری وه له ویرا داستان و رووداوی جوراجوری تیا نووسراوه،
وهله و کتاوهیدا مهولانا دهربارهی باوکی و شه مسی ته بریزی و
سهلاحودینی زهرکوب و حوسامه دین چه له بی تیادا باس کردووه..

مه کاتیب

بریتیه له نامه کانی مه ولانا که بز ناسراوه کانی سه رده می خزی
نووسیویه تیه وه.. نامه یه کی ناموشگاری مه ولانایه بز:
[فاتمه خاتون] ای کچی سه لاحودین زهرکوب و ژنی سولتان وه له دی
کورپی، نامه یه ک بز سولتان وه له دی کورپی، نامه یه ک بز سه لاحودین
زهرکوب له کاتی نه خوشیدا..

مه جالس والسعیه

ئه و وتانه یه که له پشتی مینبهره وه وتویه تی..

خیزانی مهولانا

مهولانا چوار مندالی مهبووه..

۱- بههائودین محمهه، ناسراو به سولتان وهلهه.

۲- عهلائودین محمهه [۶۲۴ - ۶۶۰ کۆچی] وا باوه که شههسی

تهبریزی نه و کوشتویهتی.

نه و دوو کوره لهیهک دایک بوونه، دایکیان ناوی [گهوهه ر خاتون] کچی

شههفهه دینی سههه رقههندی بووه..

۳- موزههفهه رهه دین نه میر عالم، له سالی ۶۷۶ کۆچی مردووه..

۴- مهلهکه خاتون [له ۷۰۳ کۆچی مردووه]. دایکی ناوی [گرا خاتون

قونه وهی] بووه له سالی ۶۹۱ کۆچی دا مردووه. جگه له سولتان وهلهه، هیهچ

یهک له مندالهکانی مهولانا پله و پایهی زانستی یا ئاینیان به دهست

نههیناوه..

بههائودین محمهه، ناسراو به سولتان وهلهه له شاری (لارنده) دا له

۶۲۵ کۆچی هاتۆته دونیاوه، وه مهولانا بو خویندن و فیربوون لهگهه

براکهیدا ناردویانیه شاری دیمهشق دواي حهوت روژ له مردنی مهولانا

شینخ حوسامه دین و بریکی کهی پیرانی تهریقته دهروونه لای سولتان وهلهه

و دهلین: دهبن له جیگهی مهولانا دا بیت. سولتان وهلهه، نهوه قهبول ناکاو

دهلین، تۆ له زهمانی باوکمدا جینشینینی نه و بویتهوه تا دهگهیتهوه خزمهتی

باوکم من ههه بچوکی تۆم و ههلههستی دهستی ماچ دهکات..

یازده سال خهلیفهگهه ری کردووه، له سالی ۶۸۳ کۆچی مردووه،

خهلیفهتی سولتان وهلهه دواي حوسامه دین سی سال کیشاوه، له سالی

۷۱۲ کۆچی مردووه.. چوار کوری مهبووه، بهناوی:

عارف چهلهبی

عابد چهلهبی

زاهد چله بی

واجد چله بی

دوای عارف چله بی که کوره گورهی سولتان وهلد بووه. عابد
چله بی ده بیته خلیفه [۶۸۲ - ۷۲۹ کزچی] واجد چله بی ۶۸۵ - ۷۳۳
کزچی ده بیته خلیفه و پیتجه مین خلیفه می مولانا زاهد چله بی له [۶۸۶ -
۷۳۴ کزچی] خلیفه بووه.

سولتان وهلد کچیکی هه بووه به ناوی [مطهره سولتان عابد خاتون] که
شازده هه مین خلیفه می مولانا چله بی مه حمود عارف له نه وهی نه و خانمه
بووه. جگه له نه وانهی و ناومان هینان، تا نیستا [سی که س ۳۰] بوون به
خلیفه می مولانا.. وه دوا خلیفه می نه و بنه ماله یه [بورهانودین چله بی]
بووه. که له خلیفایه تی لبراووه.

مه ولانا و موزیک

بشنو از نی چون حکایت می کند

از جداییها حکایت میکند

نه مه به یه کینک له شابه یته کانی مه ولانا ده ژمیزدریت، مه ولانا، به وردی
ناگاداری موسیقا بووه و بز خویشی په یوهسته نایی یا شمشالی لینه به
دور نه بووه. له وهی دلنیام و ههروه ها زوربه ی زوری چاوساقانی رینبازی
مه ولانا و مه ولانا ناسان هه مان بزچونیان هه یه که و مه به ست هه تا نامیره که
به دم و لیتو بزوی پیاده کریت و مه ولانا له زور جینگه و بابه تیدا به وردی
له و نایه ی دواوه

ای نای بس خوش است کز اسرار آگهی

کار او کند که دارد از کار آگهی

یا ده لیت:

دلیم ز ناله سرنای باید

که از سرنای بوی یار آید

له زور له ههلبهسته کانیدا به شینه وهی جزراجور و جیاواز نامیری نای
کردوته دهسته گیره و زهرافه تی پی نواندووه.
ای درآورده جهانی را ز پای
بانگ نای و بانگ و بانگ نای

یان دهفهرمیت:

ای نای خوش نوای که دلدار و دلخوشی
دم می و هی تو گرم و دم سرد می کشی

نایه کانی مهولانا، فرینه له تهلبنندی له ش و پهیکه ر و توانا و خزی
خستوته جهخت و بهختی عشق و عاشقیه وه، سا نهگه ر شه مسی ته بریزی
یا حوسامه دینی چه له بی کردوبیته دهستگیره و له شکومه ندی پهروه ردگار
خزی نزیک کاته وه، وه له پیش نه وهی له بادهی عیشقی شه مس مهست و
مهدهزش نه بوو بوو تاکه بهیتیک ههلبهستی نه نووسی بوو، نهو عیشقه
خوداییه، نهو ههسته بی پهرواییه، په ر و بالی له مهولانا وهدهرهیتاو
ناسمانی دونیای پر راز و نیازی عیشق و عاشقی تهی کرد و هه ر ساتیک
له قورژبنیکی کاکیشی شینی ناسماندا له پهرواز و فریندا سه رگه رم و
شهیدایانه خولی خواردووه و گوینگری سه رسام کردووه و دهستی بازنه ی
گوینگرتن و تیفکرین بردووه و ناههنگی سحرنامیزی عیشقی چرپاندوته
گوینی داو نهو دم له خلسه ی عیشقی خوداییدا پیکه وه وهک دوو دلزپ
رژاونه ته ده ریای بی لئواری ستایشی خواوهندا، نهوه ناههنگ و ههلبهستی
نهو نییه مرواری ناسا له ده می مهولانا وهدهردین، نهوه جادوی عیشق و
عاشقیه زمان و بیرو نه ندیشه ی نهوی ته سلیم کردووه، نهوه وشه ی
ستایشی پهروه ردگار ده لئی ناههنگ و نهوای ساز و تار له ده لی مهولانا
دهی پرژینینه سه ر بوون و نه بوون و زیندوانا..

سه رجه م نهو وشه و واژانه، دانه دانه چ ناله و دهر دو ژان بی یا ناههنگ
و تهرانه ی جوان بی، یا ناوازی په رته وازی به دۆل و دهر به ندی عیشقا

هات و چۆ بکا، نزیك بوونه‌وه، تۆران و دووری، یا سه‌بوری یا مامه‌له‌ی
 هه‌به‌و هانییه‌ی دونیای رهندی، گله‌مهندی ئامۆژگاری، یا یاخی بوون، ئاویری
 لینه‌یته‌وه، ئەو بێ په‌رواییه‌ هه‌مووی رازی خوداییه، رینبازیکه هۆنراوه‌ته‌وه،
 لێوانیکه خوراوه‌ته‌وه، ریچکه و رینبازی ته‌ریقه‌ته، ملوانه‌که‌ی حه‌قیقه‌ته‌ له
 گه‌ردنی مه‌ولانا نراوه، په‌یوه‌ند و پتوه‌ندی ئەزه‌لیه له ده‌ست و بازووی
 مه‌ولانا خراوه، ئەوه‌ی به‌نده به "مه‌سنه‌وی‌دا چومه، لام مه‌علومه‌ یا
 خویندومه‌ته‌وه، یا بیستومه ئەو رینکخراوه ئاسمانیه‌ی له‌ماوه‌ی ده‌سالدا
 هۆنیوه‌ته‌وه..

حوسامه‌دین چه‌له‌بی ده‌لیت:

ئەو شاکاره‌ی هینایه‌ کایه‌وه ئەگه‌ر به‌و شینوه په‌نجه‌ی له قوفلی
 حه‌قیقه‌ت گیرنه‌کردبا زه‌ره زه‌ره ده‌توایه‌وه، مه‌ولانا وه‌ک شاعیرانی‌تر
 وشه‌و واژه‌ی هه‌لنه‌بژاردوه، سه‌رگه‌ردان به‌ دوای ریزبه‌ندی و سه‌ودادا
 په‌نای بۆ پینچ و خه‌م و لاپنی بیرکردنه‌وه نه‌بردوه.. ئەو په‌نای بردووه‌ته
 به‌ر "نای" و ئەوه‌ی رازو ئەوه‌ی نیاز و حیکمه‌ت هه‌یه بۆی کردووه‌ته په‌ناو
 "نای" هیناوه‌ته ناله و شیوه‌ن، چه‌ند جار ئەوه‌ی کردوه.. چه‌ند بار به
 زیندویی گه‌یشتۆته "فه‌نافیللا" و مردووه.. ئەو "نای" ده‌سته‌گیره‌یه، ئەو
 "نای"ه، بۆ ئاشوفته‌ ده‌رونی مه‌ولانا ته‌کبیره، مه‌به‌ست نزیك بوونه‌وه له
 خودایه، مه‌به‌ست له ئامیری "نای"ه.. بۆیه له حیکمه‌ت سه‌رای مه‌سنه‌ویدا
 هه‌ر پو پیاکردنی نای داستانی بوون و نه‌بوونه، ئاوازیکی خوداییه له
 ده‌ربه‌ندی توناوتونا.. بنواره چی ده‌فه‌رموینت:

ما چو نایم و نوا در ما ز تست

ما چو کوهیم و صدا در ما ز تست

ئەوه نه‌وای ناسکی عیشقی تۆیه نه‌رم نه‌رم ده‌گاته گوی، رازی تۆیه،

بۆیه وه‌ک له چیا‌دا ده‌نگ ده‌داته‌وه ده‌فه‌رموینت:

عالم چو سر نایی و او در هر شکافی میدم

هر ناله دارد یقین زان دو لب چون قند قند

جیهان وهک رازی نایه، پو به هر کونینکی بکهی بانگه وازی یه قینه ل
دوو لینه شهکر ئاسا وهدهردیت و کن دهلینت نای حهقیقهت دهنگی نایه..؟
دهفهرمویت:

بحق آن لب شیرین که میدمد در من

که اختیار ندارد بناله این سرنا

ئهشهه دو پوی ئه و دوو لینه شیرینه، چه پاوکهری ههستی ژینه، ئهوهی
بیهوی کردووویهتی، ئهوی ویستبیهتی بردویهتی، خواجه چ رازیکه ناله و
نهوای ئه و سرنایه؟

مقبل ترین و نیک پی در برج زهر کینت تی

زیرا نهد لب بر لب ت تا از تو آموزد نوا

ئه و نایه شیاوترین پینگی ههیه، ئهوه نایه ریزدارترین جینگه ههیه، که
دهینهیته سهر لیتوت دهنواری چ نهواو ئاههنگینکی ههیه ئای خودایه لهو
ستایشه.

دهفهرمویت:

چگونه زار ننالم از کسی که گرفت

بهر دو دست و دهان او مرا چو سر نای

ئای، چۆن نه نالینم و گریان نه که مه پیشه، وا توانای ههبن، ئه و بهرزه
فریهم ههبن چ نیاز به گفتی زۆر؟

ما چو چنگیم و تو زخمه می زنی

زاری از ما نی تو زاری می کنی

گر بدو نیکم تو از ماهگیر

ما همه چنگیم و دل ما چو تار

گاه یکی نغمه تر می نواز

گاه زتر بگذرد و در خشک از

گر نوازی دل این چنگ را

پس بود اینش که نهی برکنار

له دونیای بهربلاوی سؤفیگه ریدا [فهناى فيعل یا فهناى ئه فعالی] بریک
ئامیری مؤسیقا به کاربراوه، وهک "چهنگ و رهبابه و دهف و تهپل و دههؤل"
ئهو ئامیرانه بی ئه وهی لیدرین دهنگیان لئوه نایه.. ئه وه دهست و پهنجهی
هونه رهنده ئه وانه دینیتته ناله و ههرا، ئه وانه دهسته مزی ریتمه
مهوزونه کانی ژهنیاره وا هونه رهنده دهست به کارن..
بزیه فهرمویه تی:

یکدم بانگ نجات، یکدم آواز مات

می زند آن خوش صفات برمن و بر وصف حال

هاوارم سه رفه رازیه.. ته ماشاکه، بی دهنگیم تیفکرینه، لی دها ئهو جوان
رهفتاره که چۆنم، بۆ من بۆ تو ورده کاریه له وهسفی نه بون و بونم.
یا فهرمویه تی:

همه جهان دهلند و توی دهل زن و بس

کجا روند زنو چونکه بسته است سُبُل

تیکرای جیهان دههؤلنیکه و بۆخۆت دههؤل ژهنی توو ئه وانه بو کوی
دهرۆن، ئه وانه له دهستت وهدهرناچن، باوهر بکه له هه موو لاهه.. رینگه یان
لی گیراوه..

وا وهدهر ده که وی بهو شیوه په نابردن بۆ ئهو ئامیرانه سه رچاوه که ی
دهگه ریتته وه بۆ ئه م ئایه ته که فهرمویه تی مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ الْمَرْمَارِ لَا يَحْسُنُ
صوته الا بخلاء بطنه]

مهولانا له مهسنه وی چاپی [لیدن. ج ع ب ۴۲۱۳] وه ههروهها له دیوانی
کبیردا له بهیتی [۶۴۷۲ - ۱۸۲۳۵] ئاماژی بۆ کردووه، وه بنه ما کۆنه که ی
دهگه ریتته وه بۆ [ئه بو تالب محهمه دی کورپی عه لی کورپی عه تبه ی مه کی] که
له سالی ۱۳۸۶ دا مردووه، مهولانا گۆرپویه تی وه مامۆستای گه وره ی
به ره دار "به دیع الزمان فروزانفهر" له کتاوی "ئه حادیت مثنوی" چاپکراوی

زانکۆی تاراندا، لاپه‌ره‌ی ٢٢٢ دا بلاوکردۆته‌وه...

ئه‌وه خۆخسه‌تی مه‌ولانایه په‌یوه‌سته له‌شتیکی بچوک یا له‌بیرچه
شاکاریکی سازاندووه و کردویه‌تیه هه‌وینی زه‌وق و سازهنده‌گی وه‌ک له
سه‌ره‌تای مه‌سنه‌وی و دیوانی که‌بیردا جزریک وه‌ده‌ری خسته‌وه له هه‌یج
په‌رتوکیکی تردا به‌وشیوه باسی لێ نه‌کراوه...

ئه‌وانه هه‌مووی دیارده‌یه‌کی حاشا هه‌لنه‌گره مه‌به‌ستی مه‌ولانا ته‌نها
نه‌وای جادو ئامیزی نه‌یه که کردویه‌ته پردی عیشق و به‌سه‌ریدا گوزه‌راوه
به‌و ئاهه‌نگه زه‌ریفانه که له ناله نالی ئامیزی نه‌ی هه‌وه وه‌ده‌ره‌تووه و په‌ی
به‌حقیقه‌ت بردووه و رو به‌خودا ئاسمانی عیشقی ته‌ی کردووه، بۆیه
فهرمویه‌تی: ..یاران وا نه‌زانن من مه‌سنه‌ویم نووسیوه.. نا، وا تینه‌گن..
ئه‌وه ویردو وشه‌و واژه‌ی عیشقه، ئه‌وه رازو نیازی مه‌عشوقه، منی بی لاف
و گه‌زاف، به‌لگه‌م، ده‌سته‌گیره‌م، من په‌پوله‌یه‌کی بال سوتاوم، ئاشوفته‌و بی
تاوم، هه‌ناو برژاوم، به‌ده‌وری مۆمی حه‌قیقه‌تدا ده‌چه‌رخیم، عاشقانه
ده‌پۆم و دیم، من ورته‌م له‌ده‌م وه‌ده‌رنایه، ئه‌وه "نای"ه، سروودی یه‌زدانی
ده‌هزینیه‌وه، رازی "نای"ه، به‌غه‌یری خودا هه‌موو شتیکت له‌بیر ده‌چیته‌وه،
من که‌ی ئه‌وانه‌م وتووه وا تێ نه‌گه‌ی، ... فکری من، بیری من ده‌سته‌مۆی
هه‌یزیکی ئاسمانیه، ئه‌وه وشارده‌ی تیفکرینیکی خوداییه، بۆیه شادم، بۆیه
غه‌مگین و به‌ربادم... مه‌ولانا ئه‌و پینشه‌کیه ئاسمانیه‌ی نووسیوه، مه‌ولانا
حه‌وت نه‌مۆی ئاسمانی دیوه بویه له‌ریز و ریچکه‌ی شاعیران و هه‌روه‌ها
بوونی چوارچینه‌دار لا ته‌رازه‌که‌ی به‌سته‌وه‌و توخنی نه‌که‌وتووه‌و له‌پشتی
په‌رده‌وه، په‌رده‌کان داده‌دریت و ده‌رحه‌ق به‌نووسه‌ران و شاعیرانی که‌م
هه‌ناسه و کورت هه‌نگاوانی ئه‌و ده‌مه وه‌ده‌ر ده‌خات که چه‌نده گیلانه
شیفته‌ی خۆ نوان و خام و دوور له‌وژدان لێره‌وله‌وی ده‌پۆن و دین،
ده‌باره‌ی سه‌ماو سه‌فاو "سمع" ده‌دوین و به‌دوور له‌شه‌ریعه‌ت و
ته‌ریقه‌تی داده‌نین، بۆیه له‌دوو به‌یتا وتویه‌تی:

هرکسی از ظن خود شد یار من

سیر من از ناله من دور نیست

ناماژهیه بژ نه و کژمه له کژتا بیرو دوژمن کردارو گهوج رهفتاراو سهودا
گیرانهی دهکا..

نهوهی خویندتهوه، چند بهیتیکی سههتایی "مهسنهوی"یه کهوا
کهمالودین حوسهینی خوارزهمی راستهوخژ ناماژهی بژ کردووه و
عبدالرحمان جامی راستهوخژ ناوی بردووه..

له لایهکی ترهوه، بریک له چاوساقانی دونیای نهدهب و مهسنهوی
ناسان، به شیوهیهکی تر له "نهی" دهدوین، کهوا وشهی "نهی" له نهدهبیاتی
سزفیکه ریدا یانی مهردی تهواو وه له زمانی فارسیدا وشهی "تی" مانای
نهفیه و نهچونه ژیره، واته مهردی تهواو نه و کهسهیه بیر له ذاتی خوی
نهکاتهوه، له کاتیکدا زور له چاوساقانی نهدهبیاتی فارسی نهوهی ره
دهکه نهوه کهوا "نهی" به مانای نهفی بیت، لهوه گوزهشته پیای تهواو پی
گیشتووه له حالی دهردی دووریدا نیه، وه نه و بهیتانه بانگهوازیکی حی
علا سهلاته بژ دووری و پی نهگیشتن. وه پایه و پلهی "کهمال" و
رینگایه که بی سهروبن و تهواو نهبووه، نهگر بهرهو خودا رویشتن
سهرنهجام بیت، لهنیو گورهیی خودی خودایدا پایان و نیهایهتیک نیه..
له فارسیدا فیردهوسی له شانامهیدا وشهی "نهی" وهک نهفی بهکار
هیتاوه.

دل پارسی با وفا کی بود

چو آری رای او نی بود

وه له بریک له دهقههکانی نیراندا وهک بشرویه یان سنوری تهبهس
وشهی "نهی" وهک نهفی بهکار دهبن.

یا دهلین:

"مهبهست له "نهی" پینووسه "قهلم" که ناماژهیه بژ "قلم" و "کوح".

یا دهلین:

نه وه حقیقه‌تی موحه‌مه‌دی‌ه که له‌گه‌ل قه‌له‌م و له‌وحدا نامیخته بووه، وه
نه‌وه ناماژه‌یه بۆ ئایه‌تی [قرأ]، مه‌ولانا بۆ زه‌رافه‌تکاری په‌یامه‌کانی به
"بشنو" ده‌ستی پینکردوو، وه سه‌رچاوه‌که‌ی ده‌گه‌رپه‌ته‌وه بۆ ئایه‌تی "و انا
قرئ القرآن فاستمعوا له و انصتوا له" ..
یا وتویانه:

ئه‌وانه‌ی له دونیاو ئه‌وه‌ی تیادایه خۆیان که‌نارگرتوو، له زیندانی له‌ش
و په‌یکه‌ردا خۆیان به‌ند کردوو، وه له ئاره‌زوی گه‌رانه‌وه بۆ دونیا ناله‌یان
به‌رز ده‌بیته‌وه و گله‌یی ده‌ست پین ده‌که‌ن.

ئه‌و جزره بۆ چو‌نانه له‌گه‌ل که‌سایه‌تی و بۆ چو‌نه‌کانی مه‌ولانا
ناگونجیت..

دانای مه‌زن فروزانفهر ده‌لنیت:

ئه‌و بۆچو‌نانه سه‌رچاوه‌که‌ی ده‌گه‌رپه‌ته‌وه بۆ. نو‌سخه تازه‌کانی
مه‌سنه‌وی، که تیادا نووسراوه. "بشنو از نی چون حکایت می کند... هتد" له
کاتینکا راسترین نو‌سخه که نو‌سخه‌ی قونیه‌یه وه له رووی نو‌سخه‌ی
ده‌سته‌تی خودی مه‌ولانا نووسراوه و له به‌رانبه‌ر خه‌لیفه‌که‌ی "حوسامودین
چه‌له‌بی خویندراوه‌ته‌وه ناگونجین له‌گه‌ل وشه‌ی آین نی‌دا، وه ئه‌و
بۆچو‌نانه که بردویانه‌ته سه‌ر گوايه به‌ مه‌عنای [قه‌له‌م و له‌وح و حقیقه‌تی
مه‌مه‌دی‌یه، به هه‌یج جزری ناگونجین و به‌شیاوای نازانم وه ئیسماعیل
ئه‌نقهره‌وی و یوسفی کوری ئه‌حمه‌دی مه‌ولانا ئه‌م به‌یته‌یان له‌سه‌ر
نو‌سخه‌ی قونیه‌ گه‌ردۆته‌وه:

کز نیستان تا مرا ببریده اند

در نفیرم مرد و زن نالیده اند

لێره‌دا "نفیر" به‌واتای ناله‌ نال و زاری و شیوه‌ن و پارانه‌وه هاتوووه..
له کتاوی "نفیرنامه‌ی" مه‌مه‌دی عه‌وفی‌دا وتراوه "به‌رگی په‌که‌م
لاپه‌ره‌ی ٧٧ جزریک نه‌ی ساز" که له دونیای موسیقا‌دا نامیریکه‌ پۆی پیا‌دا
ده‌که‌ن..

وه به‌پرای به‌نده له لیکدانه‌وهی ئەم به‌یتەدا دیسان سەرنه‌که‌وتو بوونه،
وه عەبدولرەحمان جامی، هەر وه‌ها خەلکانیکی که‌ش به‌ په‌یره‌وی ئەو
وشه‌ی "نیستان" یان نه‌توانیوه هه‌لیسه‌نگینن، گوایه مه‌به‌ست له [حەقیقه‌تی
وجوده] وه وشه‌ی "مرد و زن" یان په‌یوه‌ند داوه به‌ناوی په‌روه‌ردگار وه،
ئه‌وانه دوورن له سه‌لیقه‌و بۆچوونه‌کانی مه‌ولاناوه..
دیسان فه‌رمویه‌تی:

سینه خواهه شرحه شرحه از فراق

تا بگویم شرح درد اشتیاق

شرحه: به واتای توئی توئی، یانی گوشت برین به شینوهی ته‌نک و درێژا
برینه..

اشتیاق: هه‌ستی خروشاوی دل و ده‌روون، بیرو ئەندیشه‌یه بۆ دیداری
خۆشه‌ویست، ئەو که‌سه‌ی نابینریت و له‌به‌ر چاوی نه‌یه، یانی دووری و یانی
ده‌ردی پر ئازاری دوور له سه‌بوری، یانی ئاشوفته‌گیه‌کی ئارام و
خۆشانیکی دوور له هه‌ل هه‌له، ئەو سۆزه وژدانیه نه‌بینراوه ئاسان به
شینوهی نووسین و جومه‌به‌ندی وه‌ده‌ر ناکه‌وی، ئەوه به‌و ئاسانیه‌ی که
بیروپرای عه‌قلی و زانستی ده‌توانریت بنووسریت، ئەو ئازاره ده‌روونیا
ده‌سته‌مزی نووسین نابن.. عاشق دووچاری به‌ندو زنجیره‌ی عیشه‌، عاشق
که‌مه‌نکینشی هه‌ست و هه‌وایه‌کی نه‌بینراوه، نه‌زانراوه، دوور ئەندازه‌کانی
ته‌واوی ده‌ماره‌موه‌کانی فکر و زکری، پینچ و په‌ناکانی نیو ئاوه‌ز و
ئەندیشه‌ی، جگه له مه‌عشوق نه‌بیت که له‌و عاله‌مه‌یدا ره‌هایه، بۆ هه‌ر رازو
نیازیکی تر هه‌چی له‌ده‌ست نایه..

ئەوه‌ی عه‌قل کاری تیده‌کا و هه‌لیده‌سه‌نگینن و هه‌ست و شعور و
لیکدانه‌وه، پله و پایه و پینکه و جینگه‌ی بۆ داده‌نات له دونیای عیشه‌دا
به‌رباده و بین مه‌فهوم.. عاشق بوون، به‌هره‌یه‌کی خوداییه، مه‌رجی خۆی
هه‌یه.. ده‌پرسی چۆنه‌و، چیه‌و، که‌یه..؟ ئەوه رازیکی هه‌لنه‌هینراوی خودایه..
به‌لام ده‌ردی دووری، ئازار و ژانی دونیای دوور له سه‌بووری مه‌ولانا به

شینوهی شکاتی "تهی" دهگه یه نیتته خوینهرانی وه به جوانی توانیویه رازی
سنگی زامدار

و له شی تۆی تۆیهی خۆی بچرپینیتته گویدا و هاواریکی وژدانی و
ژانوی بخاته خولیاوه. خواجه ئه یوبی به حرولعلوم له شی کردنه وهی ئه م
بهیته دا ده لیت:

"مهولانا سنگی تۆی تۆیه بریندار، بی نازه ئاواته خوازه تا عیشقه
شاراوه کانی نیو دل و دهر وون وهدهر بهینیت و بیخاته بهرچاو..

هرکسی کو دورماند از اصل خویش

بازجوید روزگار وصل خویش

ئه و بهیته به پیشه کی ئه م بهیته ناسراوه:

من بهر جمعیتی نالان شدم

جفت بد حالان خویش خالان شدم

بد حال: ئه و کهسهی بیماره، ئه و کهسهی دل پر له نازاره، ئا داگردو،
غمگین و پهریشان حاله...

خۆش حال: به پینچه وانه وه، یانی شادمان و سهرحال و خۆش بهخت،
ئه وهش دهگه یه نیت کهوا بهدحال گویای ههسته ناپاک و نه شیاوه کان بیت،
خۆشحال ئه و دل و دهر وونه کراوانه یه بۆ بیستنی ئاوازی خودایی و پهنا
بردنه بۆ دهر و دهر وازهی پهروهردگار و لیدانی دهرگای چاکی و پاکی..

خۆشن خۆشتر دهبن، ئه وهی غه مگینه دهتوانی به بیستنی نای یا "تهی"
دهردو غه م و نازاره کانی فهرامۆش بکا، به لام به لای مهولاناوه ته رازوه کان
جیاوازن، ئاههنگه کان ههزار ئاوازن، دوور له دهمارگرژی، کراوه،
ههنگاوانان به ره و هه موان، ئه و بی دوو دلی و هاو دهردی هه موانه، ئه و
سفره ی داخراو و خوانه، دهستی موچه به تی دریز کردووه بۆ من و تۆ و
ئه و، به لای مهولاناوه رینگای ته ریهت له خۆ بوردنه، ههزار ئه رک و نیاز و
پنیوست له کردنه، به لایه وه به دخویی و نفرین و سهختگری کاری

ئههریمه نانه، ئهوهی شیاوه و ئهوهی جوانه به لای مهولاناوه شایانه و وهک
ههتاو عه یانه.

هرکسی از ظن خود شد یار من

از درون من نجست اسرار من

زۆر کهس به گوفتاریدا ناخی دلی وهدهر دهکهویت کار و کردهوهی
مرۆف گویای تیفکرین و قولای دهرونیهتی مهولانا دهفهرمی، کاری ئینسان
به بیان حال و چۆنیهتی دهروونه، وه ئه و لیکدانه وه بۆ خۆی باسیکی دوورو
دریژی دونیای رهوان ناسانه که به پنی زانستی سهردهمانه لیکدراوته وه
وه له مهسنه ویدا چهند جاریک مهولانا پهنجهی خستۆته سه...

بینگومان په یوهند له نیوان ههستیار و ههستدا هر ده بییت بنه مایه کی
تایبه تمهندی هه بی وه پالپشتی ئه و حالته هر پینچ ههسته که یه که خودا
به خشیویه تیه مرۆف، بۆ نمونه، گوی دهنگ و ئاواز ده بیستی، چاورهنگ
و شه مایل ده بیستی، دهم و زمانیش تامه کان، که پۆ بۆنه کان، پنیستی دهست و
پهنجش بۆخۆی ئه وانیش ههستیاران وه عهقل تیکرای ئه و ههستانه له یهک
دهداته وه و له بیژهنگی دها، به لام ههستی دهروون و رازه کانی ئه گهر چی
به کاره کانیدا کهم و زۆر وهدهرده که ون، به لام ئه وه ئه بعا و دوور ئه ندازی
وه دیار نیه و شاراو هیه، وه هه لسه نگاندنی وهک ههسته کانی تر ههست پنی
ناکری..

مهولانا دهفهرموی:

جان من از ناله چو طنبور شد

حال دلم بشنو از آواز تار

لیزه دا مهولانا مه بهستی له "جان" رۆحه، رۆحیک له لهش و ئه ندامی
به شهردا مه لاسی داوه و لهش بووه به تهلبن و زیندانیک و بهر به ستیک بۆ
وهدهرچوون و دان له شهقهی بال، له شه وهک مه کینه یهک نیازی به
خۆراک و سوتهمه نی هه یه و نیازه کانی به پنی ده رخواستیه کان بهر ئاورد
دهکا وه رۆح ههست به و نیازانه دهکا و هه م لهش ا هه م رۆح ههردوو بۆ

وهدهست هینانی نه و نیازانه هاوکاری یهکن، هاو مزلگه و شاری یهکن، شتیکه رۆح نابینریت، وه نهو بهیتهی مهولانا ناماژهیه بز نهوه که رازی دل وهک ناله نال خزی وهدهردهخا، که نهو ناله نالهگویای لهشن وه رازهکهش خودی رۆحه.. که ناله نالهکه دینیتته سهروسه دا.. نهگرچی هه موو چار و گونیهک توانای رازی [دل]ی بز وهدهر ناکهوی، وهک رۆح لهش دهچولینن وه نهندام و پهلوپۆی کار و کردهوه دهخولقینن، بزیه دیسان مهولانا دهفه رمویت:

اگر ترکست و تاجیکست بدو این بنده نزدیکست
چو جان باتن و لیکن تن نبیند هیچ مرجان را

یان دهلینت:

آتش است این بانگ نای و نیست باد
هرکه این آتش ندارد نیست باد

باد: "با" راناوهستی په یوهسته له شنه و جولانه وه دایه، نهو فوهی به نهپدا دهکریت، نهی به ناله و دهکه ویته هاوار نیست: تیاچون، نهمانه، هاواری نهی ناگریکه سوتینهر که له کورهی دلی عاشقه وه بلنسه دهسینیت و گوینگر هه لده قرچینن، نهو سوتان و برژانه ده بیته هزی پالاوتنی نفس و دهروون، بزیه دونیای سۆفیگه ری گوینگرتن "سماع" به نامیری پالاوتنی زاتی خۆ دهزانن و روخسار و روو، روو به دونیای پاکي و خاوینتی دهبن، وه نهو راز و نیازه چاره وبار له په رستنی عه یان و بهرچاو به گرنگتر و شیاوتر دهزانن، وه نهو "سماعه" به لای سۆفیانه وه وهک گرو بلنسهی ناگره، هه رچی لینخنی و دهروونی قه تماغه بهستوی به هه وه سهکان دهسوتینیت و خاوین دهکاته وه و پهیره و نامادهی دیتن و بیستنی تیشک و سۆزه ئاسمانیه کان دهکات..

عیشقی مهولانا

سۆفی راسته قینه، دلی پر له ئومید و خۆشه ویستیه نهوی زهوقی نهو

عیشقه‌ی له دلدا نه‌بیت له‌گه‌ل ئاژیل و بی گیاناندا جیاوازی نیه.. بزیه مه‌ولانا هر له‌م رووه‌وه فه‌رمویه‌تی:

آتش فتاد در نی عالم گرفت دود
زیرا ندای عشق زنی هست آتشی

یان ده‌فه‌رموی

آتش عشقت کاندِر نی افتاد
جوشش عشق است کاندِر می افتاد

بریک له‌هه‌کیمان و چاوساقانی رابوردوو و سو‌فیه‌کان لایان وابووه که‌وا ته‌واوی گیانله‌به‌ران و زینده‌وه‌ران عیشق له‌ وجودیاندا هه‌یه. بزیه ته‌واوی گیانله‌به‌ران کۆشای ئه‌وه‌ن بگه‌نه‌ پینگه‌یشتنکی ته‌واو وه‌ به‌ ئنیرژی و ته‌وژمی ئه‌و هه‌سته‌وه له‌ ری پی‌یمایی و ره‌وه‌کانیاندا به‌ر ده‌وامن. ئه‌و فیتره‌ته، ئه‌وه‌ رازی به‌قایه و دوایی نایه..

ئه‌بو‌عه‌لی سینا، له‌ وه‌لامی [ئه‌بو‌عه‌بدوللای فه‌قیه‌ی مه‌عسومی] کۆژراوی ده‌ستی مه‌حمودی غه‌زنه‌وی ۴۲۰ کۆچی، له‌ "رسالة في العشق" له‌و رووه‌وه‌ دواوه، هه‌روه‌ها [سه‌دره‌دینی شیرازی] له‌ به‌رگی سینه‌می کتاوی [الاسفار الاربعة] دا، به‌ وردی دواوه‌و ئاماژه‌ی بۆ گفتاری ئه‌بو‌عه‌لی سینا کردووه.. بزیه مه‌ولانا ئاماژه‌ بۆ شیوه‌نی نه‌ی و جوشش و کولانی مه‌ی ده‌کا، وه‌ په‌یوه‌سته به‌ شیوه‌ی جزراجۆر له‌وه‌ دواوه‌ وه‌ک:

باده کاندِر خنب می جوشی نه‌هان
ز اشتیاق روی تو جوشد چنان

یا:

نی حریف هرنت از یاری برید
پرده هایش پرده های ما درید

حریف: هاوکار، هاوبیر، هاوری، دۆست..
پرده: له‌ جیهانی موسیقادا په‌رده ریتمه، نوته‌یه، نه‌غمه‌یه، نه‌غمه و

ئاوازی مەوزون و رینکی که کینشانەیی تەرازوی پەردە بوو ئەماژەییە بو
مەقامەکان..

۱- عوشاق، نەوا، بوسلیک، راست، عراق، ئەسفەهان، کوچەک، زیرافکند،
بزرگ، زەنگولە، رەهاوی، حوسەینی، حیجاز [نفائس الفنون، چاپی تاران،
بەرگی دووھەم، لاپەرە ۸۲] وەک دەبینی سیازدەییە و دوازدە نیە، وە لە
کتاوی "موسیقایی" ئەبولمەفاخری ئەرمەوی تا که لە ساڵی ۱۶۹۳دا
نووسراوە و ناوی پەردەکانی تیادا هاتوووە پەردەیی "کوچک"ی خستوتە
لاوە، بۆیە ژمارەکانی هەمان دوانزەدە پەردەییە..

لە کتاوی "رسالەیی موسیقایی" دانای ناسراو ئوستاد "فروزانفەر"دا پەردە
دریدن: مەبەست لە رسواکردنە، رازی که سینک بەرچاوخستنە، وە لە
عەرەبیدا زۆرتر بۆ "پینچە" -حجاب- بەکار دەروا.. یا بەکار براوە..

نیستان، مەبەست لە دووری عاشقە، که هەردوو، چ عاشق و چ
مەعشوق بە گرو ئاگری دووری دەسوتین وە ئاھەنگی موسیقا شەفا
بەخشی دەروونی کەف کردوو، نەییە دەرمان و تیماری ناخی زامدارو
بیماری عاشقە، بۆیە مەولانا فەرمویەتی:

نی پەردە راز ما را پاره کرد

وہ ہر لہو بابہ تہ شہیخی ئەجەل سەعدی فەرمویەتی:

مطرب آھنگ بگردان کہ دگر هیچ نماند

کہ از این پەردە کہ گفتی بدر افتد رازم

یا:

ھمچون زھری و تریاکی کی دید

ھمچو نی دەساز و مشتاقی کی دید

تریاق: دەرمانیکە گیراوەی تینکەلەیی زۆر لە دەرمان و ژەھر بۆ نەخۆشی
و درمە، سەخت و دژوارەکان بەکار دەبریت و بەشینک لەو تینکەلەییە
گۆشتی مارە، وە ئەو تینکەلەییە جۆراجۆرەو ناوی جیا جیا یان ھەییە وەک:

تریاقی گوره، تریاقی فاروق، مهسرودیقوس و تریاقی چوار ئه ربعه و
تریاقی سمانيه ههشت، وه بنه مای ئه و تیکه له یه یونانیه و به فارسی پیتی
دهلین تریاک، یانی دهرمانی "دژ به ژهر"، ئه و دهرمانه یا له کان و مهعدهن
دروست دهکریت، یا له تیکه له ی گیان له بهران، وهک سهعدی دیسان
دهفه رموی:

-۲

هر غمی را نه فرجی هست و لیکن ترسم

پیش از آنم بکشد زهر که تریاق آید

حافزیش له م رووه وه و توویه تی:

اگر تو زخم زنی به که دیگری مرهم

وگر تو زهر دهی به که دیگری تریاک

۳- هر دهر دینک دهرمانیکی ههیه و هر غه مینک پایانینک به لام ترسی من
له وه دایه له پیش چاره سه ریمدا ژان و ژهر بمکوژی و دهرمان فریام
نهکوی..

۴- به لات وه به شی که سینک زام و دهر د و ژانه، بژ ئه وی تر ده ئه وهنده
به خسهنده بییت و مه ره م ه دهرمانه یا به پیچه وانه یا ژهره یا دهرمانی
چاکه یا تریاکه. مه ولانا له رووی سه رسامیه وه ده پرسیت، کام هاو ده م
دهگاته پله و پایه ی "نه ی" دا؟

نی حدیث راه حر خون می کند

قصه های عشق ئجنون می کند

راه پر خون: رینگه و ریچکه ی پر له خوین، رینگای عیشق، ههروه ها
دهرباره ی دهردی دووری و ئازاره کانی مه ولانا فه رمویه تی:

کجا رفتی که پیدا نیست گردت

زهی پر خون رهی کاین بار رفتی

کوا له کویه شینوه و شوین یا روخساری تۆز لی نیشوت؟ ریگای
عیشق خویناویه، ئەمجاره به یه کجاری رویشتوی، وه هەر له م رووه وه ک
دهردی دووری و لیکدابران دهخاته بهرچاو ناوی له عاشقه ناسراوه که ی
دونیای عیشق و عاشقی دهبا "مهجنون" و دهلیت:

بنواز سر لیلی و مجنون ز عشق خویش

دلرا چه لذتی تو جانرا چه مهزشی

یا دهفه رمویت:

محرم این هوش جز بیهوش نیست

مرزبان را مشتری جز گوش نیست

هوش: هست پینکردن، هیزی توانای لیکدانه وه، بهراوردی گورج و
گولانه ی عقل و تینگه یشتن و رۆح بهرانبه ره ش:

شب نرفتی هوش ذی فرمان من

زیر دام من بدی مرغان من

یا:

سرمکش اندر گلیم و رو میپوش

که این جهان جسمی است سرگردان تو هوش

بیهوش: ئەو که سهیه بههزی بیماری یا گرفتاری یا نهخۆشی یا
سهرخۆشی دووچاری دهبن و ئەوهی توانای لیکدانه وهی هیه له دهستی
دهدا یا ئەوانه ی مهست و مهدهوشی دونیای خۆشه ویستی دهبن و ئەوهی
لیکدانه وهی بایه لوژی هیه به ره لالا و ره ها دهکه ن.. یان ئەوانه ی دووچاری
حاله تیکی رۆحی دهبن و رهفتاری گیلانه دهکه ن، وهک له چه دیسدا و تراوه:
[اکثر اهل الجنة البله].

ئەوانه سهیرن دونیای من دونیایه کی پر له راز و نیازه، نازانن دل و
دهروونی من له گهل رازی نهی تا ده مسازه، حهقیانه له من ناگه ن.. له بهر
ئوهی یه شتا دل و دهروونیان دووچاری دهورو بهریکی بی حساب بی
ئیدراکن خنکاوی دونیای ئالوده و ناپاکن، بۆیه له رازی راسته قینه ی فکری و

مه‌عرفه‌ت بئى به‌شن. سه‌عدى فه‌رمويه‌تى:

ز دعوى پرى ز ان تهى مى‌روى

تهى آى تا پر معانى شوى

نه‌ركى گوى بيستنه نه‌وهى نياز مه‌نده دووره له ناپاكى سه‌رسوپوردهى

بيروپاى نه‌و. بويه چه‌زره‌تى حافظه فه‌رمويه‌تى:

بر هوشمند سلسله نهاد دست عشق

خواهى كه زلف ياركشى ترك هوش كن

يا:

در غم ما روزها بيگاه شد

روزها با سوزها همراه شد

روزها گر رفت گو روباك نيست

تو بمان آى آنكه چون تو پاك نيست

بيگا: ئىواره خورئاوا.. مه‌به‌ست له و كاتانه‌يه كه له ده‌ست رزىشتون،

خور ئاوا پايانى روزه، نه‌وانه‌ى له خزشيه‌كانى زينده‌گانى سود وه‌رده‌گرن،

له روانگه‌ى عاشقاندا گه‌يشتنه به‌مه‌عشوق، نه‌گه‌ر له وه‌ده‌ستكه‌وته‌وه به

دور بيت، به‌رده‌وامى ژيان چه‌ندان سودبه‌خش له قه‌لم نادرىت، نه‌وه

ته‌مه‌نه بووه به پردىك تا عاشق بتوانى بگاته مه‌راز و له كىوى سه‌ر بلندى

عشق نزىك بيته‌وه و نه‌و ده‌م بكه‌ويته كه‌لكه‌لى هه‌لپياگزانا به‌ره و لوتكه‌و

پزپه، نه‌وانه‌ى بى ده‌ربه‌ستن و په‌يره‌وى ژيانى دور له مه‌به‌ستن و ته‌نها

ئاره‌زوويان درىژى ته‌مه‌نه و به‌س، مه‌ولانا نه‌وه وه‌ده‌رده‌خات.. نه‌وسا

شىخى نه‌جه‌ل سه‌عدى يش، له‌م رووه‌وه ده‌فه‌رموىت:

عمر نبود آنچه غافل از تو نشستم

باقى عمر ايستاده ام بگرامت

نه‌وه‌كه‌ى ته‌مه‌ن بووه من بئى په‌روا له تو ژياوم.. ئاماده‌ى نه‌وه‌م

سه‌رتاسه‌رى ته‌مه‌نم خاوه‌ى نه‌و هه‌رزه ره‌فتارىانه‌ى بده‌م.

مهولانا فەرمویەتی:

که باشم من که مانم یا نمانم
ترانه خواهم که در عالم بمانی

یا

هر که جز ماهی ز آبش سیر شد
هر که بی روزیست روزش دیر شد
بی روزی: بی بهخت و چاره رهش و نه دار و نیازمەند
دیرشدن روز: دل تهنگی و بی تاقەتی

ئەو ئەشکر و روونە مەرگی بەردەوامی ژبانی ماسی ئاوە، ئەو خەییالی
خاوە عاشقی راستەقینە لە عیشقەو بە دووربیت، عیشقە خاک و خۆراکی
بەردەوامی زیندەگی عاشقە، ئەو عیشقە سوتەمەنی تەواوی هەلس و
کەوت و نیاز و راز و ژانی ژبانە، عاشق تیرنەخۆرە، مەعشوق بی پایانە،
هەردوولەت و هەرای هەر شارینکی هەزاران کوچە و کۆلانی تبادایە، ئەو
رینگا دوورو درێژە پرە لە سۆز، پرە لە ژان پرە لە سوتان و برژان، نەبوو
عاشقینک لە بەدەست هینانی عیشق لە نزیک بونەو هە مەعشوق داکەوی و
بلی: ئەو مە بەسە.. عشقی خودایی وەک ئاوی دەریاو ئوقیانوسەکانی
تینویەتی ناشکینتی و تینوترت دەکات و عیشق لەو ئوقیانوسانە قولتر و
بەربلاوترە، تا بە دوایدا برۆیت زۆرتر نیازمەندی دەبی، ئەوانەیی تامولیان
زۆرە و بینیان درێژە لە بەدەست هینانی ئاوی زەلالی عیشقدا دەست
بەردار نەبوونەو پەیوەستە بۆی کۆشاون و شادمانانە رویشتونەتە پیری
دەردو ئیش و خۆیان هاویشتوووتە هەلدیرگای ژانەو، دۆزەخ و
چەرمەسەری زیندەگانیان بە شادیەو قەبول کردووو ئەگەر سیروانینک
ئاوی تەبارو دەقەری عیشق بخۆنەو دیسانەو تینوو لیو هەلقەرچاون..
دەگیرنەو:

که یەحیای موعاز، نامەیهکی بۆ بایەزید نووسیوه "بایەزیدی بستامی"
پنیم سەیره ئەوانەیی شەراو خۆرن چۆن مەستی ئیستاو سبەینێ دەبن؟

له وه لاميدا فەرمويه تي:

من ئەوه نازانم، بەلام ئەوه دەزانم لێرەدا پیاویک هەیه دەریای ئەبەدو
ئەزەل هەلدەلوشی و هاوار دەکات، کوا دیسان هەیه تا هەلی لووشم؟
تذکرة الاولیاء عطار، لیدن ج ١

وه له مهسنهويدا له زور لاوه باسی لهو ماسییهی دهکا که له ئاو
دهبرێ و .. بێ ئاو توانای بهردهوامی نیه..
ئەمەش نموونەیهکی تره:

چو ماهی در دریای معنی

که جز با آب خوش همدم نگرده

ئەم دوو بەیتە نیشانهی فکر و زکری مهولانایه، کۆلدان پاراکێشان له
دونیای عیشقدا وجودی نیه، ئەو نیازەیی سوفی هەیه تی و دل و ئەندیشهی
بهوه بهنده، ئەگەر بهندهگی هەمیشهیی نهکاته پیشه.. پنی ناگا، پیشی بگات،
تیزبونی بۆنیه.. ئەو مهعشوقه نازداره به ئاسمانی چاوی مهرحمهت له
ئاستی عاشق هەلناهیئیته وه:

ریگای عیشق پرە له ناهه مواری و ناسوری و زام و ژان، هەر
هنگاوێک هەلدیرگایهکی ههزار به ههزاری له پیشه، ئەگەر له خۆبوردن
نهکاته پیشه دهستی له دامینی کێوی سهرفرازی عیشق گیر نابیت، به
تایبهتی بۆ ئەوانهی تاقت و توانا و تامولیان کهمه، ئەوانهی ههست و
شعوریان دەم دەمه.. دهسته پاچه له دوورپاندا دەمینن.. واق و پرماو
سهرسام و گێژو و یژ لهی دەمیننه وه..

عهتاری نهیشاپوری، له وهسفی دۆلی نیازدا [وادی الطلب] دا فەرمويه تي:

چون فرود آیی بوادی طلب

پیش آید هر زمانی صد تعب

صد بلا در هر نفسی آنجا بود

طوطی گردون، مگس، آنجا بود

جد و جهد آنجات باید سالها
زانکه آنجا قلب گردد حالها
گر سود در راه او آتش پرید
ور شود صد وادی ناخوش پدید
خویش از شوق او دیوانه وار
بر سر آتش زنی پروانه وار
جرعه ز آن چون نوشت شود
هر دو عالم کل فراموش شود
غرفه دریا بمانی خشک لب
سر جانان میکنی ازجان طلب

کاتیک دهگه‌یته سهره‌تای دۆلی نیاز سهد دژواری و گرفتاریت دیته
پیش، له‌ویرا سهد ئیش و ژان و به‌لات دووچاره، له‌هر لاهه بونه‌هاته‌کان
له‌هیرش و په‌لاماره، له‌ویرا کۆشان و کۆلنه‌دان پیویسته، له‌ویرا دل و
دهروون به‌راستی شهیدا و مه‌سته، نه‌گهر ئاگرو سوتان له‌و دۆله‌یدا
دووچاره بوو، نه‌گهر ته‌واوی ئازاری دونیا سهرکۆل و بارت بوو، نه‌کا
کۆل بده‌ی.. خۆت به‌او‌یژه نیو بلنسه‌ی گری ئاگره‌وه، قه‌ینا په‌پوله ئاسا
په‌رو بالت ده‌سوتی.. کاتیک قومینک له‌و باده‌ی خودایه‌ت نۆشی، کاتیک نه‌و
خه‌رقه رازداره‌ت پۆشی، هه‌ردوو دونیات لا فه‌رامۆشه، نه‌وی ئازاری له
شه‌وه‌ته به‌لاته‌وه خۆشه.

نه‌و ده‌مه‌یه خنکاوی نیو ده‌ریای ئاوی و لیوت وشکی داواو ته‌له‌به..
نه‌وه‌یه رازی وجود.. مه‌ولانا ده‌فه‌رمویت:

در نیابد حال پخته هیچ خام

بسی سخن کوتاه باید والسلام

با، به کورتی بیرینه‌وه، نه‌وانه‌ی پینگه‌یشتون و خام بیران و گه‌وج
ره‌فتاران له‌وانه ناگه‌ن.. مه‌عریفه‌ت مه‌رجی خۆی هه‌یه و له‌گه‌ل حالدا

دهگونجیت و نه و کاتیه که بریک شتی دهخریته بهرچاوانی بهردهوامی
زورتر دهدریت:

یا شیخی سهعدی دهفهرمویت:

حدیث عشق نداند کس که در همه عمر

بسر نکوفته باشد در سرای را

لیدوان دهبراره‌ی عیشق و عاشقی کاری هرکه‌سینک نیه، وهک و ابیت
دهرو دهروازه‌یه به‌سه‌ر لینه‌ی دهی نه‌وه‌ش کارینکی نه‌شیاوه..

درد دل خسته دردمندان دانند

نه خوش منشان و فیره خندان دانند

از سر قلندری تو گر محرومی

سریت در آن شیوه که رندان دانند

مه‌ولانا له‌م دوو به‌یته‌دا ناماژه به‌وه‌ی دهکات که هموو که‌س ناگاداری
حال و نه‌حوالی نه‌و نیه.. نه‌وانه‌ی وهک نه‌و له‌نیو دهردو نازاری دونیای
عیشقدا دهسته‌مزی نازاره‌کانی نه‌بن له‌و تیناگه‌ن، په‌ی به‌ژانه‌کانی نابهن..
یا دهفهرمویت:

بند بگسل باش آزاد ای پسر

چند باشی بند سیم و بند زر

کوت ه زنجیره‌کانی بشکینه‌و نازاد به له نیازی دنیا، زه‌رو زیوو و
مالی دنیا چلکی دهستن، نه‌و دنیا پر نازادیه‌ی سو‌فیان پنی گه‌یشتون
به‌لایانه‌وه نه‌شیاوه، هه‌لقه‌ی به‌نده‌گی و غولامی بز هیچ گیانله‌به‌ریک له
گه‌ردن که‌ن جگه له په‌روه‌ردگار، دنیا و مادیاتی دنیا نیازی چه‌واس و
له‌شه، نه‌و له‌زه‌تانه بین کورتن و که‌م مه‌ودا، به‌و مه‌فهومه مانای
راسته‌قینه‌ی ئیخلاس له فرمان به‌رداری په‌روه‌ردگار ناگه‌ن.. به‌لام بریک
له په‌یره‌وانی ته‌سه‌وف ناسراون به [نه‌باحتی یا نه‌باحیه] لایان وایه مرؤف
ده‌گاته پیگه‌یه له فه‌رامینی شهرع ده‌توانی فرمان به‌ردار نه‌بیت و لئی یاخی

بیت. ئەوانە پەیرەوی کار و کردەووەو بیرى ئازادن دژی هەر بۆ چوینکن، سنورو مەرزو حدود بۆ مرۆف دانیت، وه ئەم جۆره تیفکرینه له بیرو، له فکری پەیرەودا ناخولقیت و بەلکی به گویرهی زەمان هەنگاو هەنگاو پایە پایە دەگاتە ئەو باوەرە که هیچ لەزەتییکی دونیای ئالودەى ناکاو خاوین دەمینیتەوه..

موحیدینی عەرەبی دەلیت:

“فەناقیللا” یا تیاچوون له گەرەبی خودادا بە ئاسانی بە دەست نایەت، ئەوه پلهو پایەى بەرزى پینگەیشتنه پەیرەو دەگەیهنیتە ئەو باوەرە.. ئەوان له نیاز و داپیویستەکانی ژیان و زیندەگانی بى نیاز بوونە له ناو ئوقیانوسی گەرەبی خودادا تیاچونە...

له فەلسەفەى مەولانا جەلالودینی بەلخیدا.. سنور و مەحدودیت جۆریکە له مردن.. ئەو هەوا خۆی زیندەگانی هەتاهەتاییه وه ئەو نیازە ئاسان بە دەست نایە، ئەو پایە رشتەى وههم و بیروپرای هەروا بون کەلتوری بە ئیرس پینگەیشتو تور نەدریتەلاوه، نیعمەتى ئازادى راستەقینه بەدەست نایەو کەسایەتى خودای ئەو پەیرەوه وه دەرناکەوی و ناگاتە زیندەگی هەتا هەتایی.. تا پەیرەوه ئەوی زنجیر و کۆت و بەندە نەیهارپینیتە سەر یەکدا ناگاتە مەرام..

ئەوانەى ئاوا لیبوردن و هیمەتییان نەبیت ناتوانن له دەرو دەروازەى دوو کەون بەدن. ئەوه بى نیازیه له تەواهی بریق و باق و جریوہى زەر و جەواهير و پینگە و جینگە و بازاری هەبەو هانی و سەوداسەرى. بۆیه مەولانا فەرمویەتى:

گر بریزی بحر را در کوزه
چند گنجد قسمت یک روزه
کوزه چشم حریسان پُر نشد
تا صدق صانع نشد پُر در نشد

تەمەنى ئینسان سنوردارە، روژیک دیت هەر دەبى مالئاوایی بکاو بەریت،

نه وی جینگای سه رسورمانه نه و گیانله بهره ته من سنورداره، ناره زوه کانی،
نیازه کانی، ته ماحه کانی سنوریان بز دانه نراوه و مرؤف تیرخواردنی بز نیه،
هرچه نده خاوه نی زیر و سامانی زور بیت ده کوشنی زورتری بکات، بزیه
مه ولانا له و دوو بهیتهیدا ئاماژه ی به ده ریای پان و پورو بی سنور ده کات،
که دونیا په رستان و مالی دونیا کؤکه ره وان ده کوشن بیرژیننه نیو
گوزه یه که وه.. گوزه به نه ندازه ی خزی ئاو ده گری، شتیکه ته ماحکارانی
دونیا تیرخواردنیان بز نیه، بزیه، زوربه ی خاوه ن زیرو دارایی دوورن له
ئاسایشی دهروونیه وه زه لیل و سه رشوری داراییه که یانن، که چی قه ناعت
داران خاوه نی که نجیکی بی پایان و شادمان..

شیخی سه عدی فه رمویه تی:

یکی قطره باران ز ابری چکید

خجل شد چو په نای دریا بدید

مه ولانا له و بهیته دا، ئاماژه به "سه ده ف" ده کات که چون په روه رده ی
ئاوی سویری ده ریایه و به و ئاوه سویره قه ناعت ده کات، که چی مرواری
خولقینه.

هر که را جامه ز عشقی چاک شد

او ز حرص و عیب گلی پاک شد

شاد باشی ای عشق خوس سودای با

ای طیبب جمله علت های ما

ای دوا ی نخوت و ناموس ما

ای تو افلاطون و جالینوس ما

سه ودا: چه ندین خوشک و برای هیه [سه ودا، سه فرا، به لغه م و خونین]
نه گه ر په لاماری دا نه خوش دووچاوی نه خوشی دهروونی و مالیخولیا ده بی.
ناموس: لیره دا مه بهستی خؤ وده خستنه و کراس و که وای شوره تی
خواپه رهستی و بی نیازی و خوش ناویه، به و سیفاتانه ته قوا له گه ردن
نه گردن تاوانی نه شیاوه.

عشق گەر راسته قینه بى يامه جازى ده بىته هوى گورانى ره وشت و نه خلاق، زور بينراوه كه سانىك پيسكه و پاره پاره ست بوونه ههستيان به عيشق كردووه ههستى پول پارهستى له ناخياندا ئازا مردووه و گرنى ده مى كيسه يان شل كردووه به خشنده گيان كردووه ته پيشه، يا برىك ترسنوك بوونه كه عيشق رووى تىكردون بى باكانه له هيج ترس و توقيانىك پهلاماريان داوه، وه له و جزره كه سانه دهكرىت كه يل و كيشانه به دهست بىت و بخرىته ناو تاي ته رازوه وه، وه زور رووداو له و بابته تانه روويداوه، نه وه حاشا هه لنه گره كه وا عيشق تواناى گورانكارى له فكهرو هه لس و كه وتى عاشقدا به دى دينىت، وه هيزى ئيمان بؤ خوى نه وعىكه له عيشق، نه وهى ده بىته دابران له برىك كار و كرده وه و پاريز كردن له زور ئاره زوى نه شياو و گلاو.. نه وه هيزى عيشقه نه و په يوهنده پر و پوچانه ده داته دم باوه و توفانىك له دهروونيدا هه لده كاو له هه وهس به دوور ده كه وىته وه له دونياى سه رسوپه رده گى عيشقدا ده بىته خه لوه ت نشين و له مال و حال به دوور ده كه وىت و ئيماندارانى سه ره تاي مه سىحيهت و ئىسلام بؤ فيداكارى و خؤ به خت كردن نمونه يان زور بووه، بؤيه مه ولانا ده فه رموىت عيشقى نه و پزىشك و ته بىبى ده رده كانىه تى نه و.. ئاوى خاوىتى په تى كانىاوى عيشقى خوار دؤته وه سه رمه ستانه فه رموىه تى:

جوانپه رستى له ته سه ووفدا

عاشقى گرز آن سر است

عاقبت ما را بدن سر رهبر است

ئىمه نه وه مان زانىوه كه دونياى رىازهت و سلوك پره له خؤبوردين، پره له ژان و زام و هه لت و داكه وت رىنگايه كى دوورو درىزى پىچاوپىچه، وه په روه رده كردنى زات و لهش له و دونيا پر له ئازاره دا وهك و ابىت شاخىكى بهرز و بلند به ده رزى به لاوه نهى، به لام رىنگى عاشقى جىاوازه، كورته و

که مەودا، ئەگەر عاشق دوچاری دەرد و مەینەت بێ، لەو رینگەیدا هێزو توانای عیشق یاریدەرە، بۆیە پەیرەوانی رینگای سەرمەستانی عیشق زالن بەسەر بۆنەهاتەکاندا بەسەر دەردو ئازارەکاندا، پرسیارینک دیتە پیش، بۆ حەزرەتی مەولانا لە مەسنەویدا زۆرتر لە سەد لاوە دەربارەی عیشق و چۆنیەتی دواوە؟

برینک لە پەیرەوانی دونیای تەسەوف، پەرسەنتی جوانی و زەرەفەت دەکەن دەستگیرە بۆ پالوتنی هەست و دەروونی کەف کردویان، وە ئەو جوانی و زەرەفەتە بە دەرکەوتنی هەرە گەرەیی خودا و نیعمەتەکانیەتی، وە قافلە سالاری ئەو کۆمەلە "ئەبو حولمانی دیمەشقی"یە، وە پەیرەوانی ناسراون بە [حلمانیه] وە ئەو زاتە کوردی کوردستانی رۆژەلات بوو، بەلام لەبەر ئەوەی بیروپراکەیی لە شاری دیمەشقدا وەدەرخواستوو ناسراوە بە دیمەشقی.. پەیرەوانی "حلمانیه" لە هەر کویدا جوانکیلە و نازدار روخساریکیان بدیبا، کەرنۆشیان بۆ دەبرد، ستایشیان لێدەکرد..

دیارە ئەو زاتە "ئەبو حلمان" لەسەدەیی سیهەمدا ژیاوە ناسراو بوو بە "ئەبو حولمانی سوفی"، وە پەیرەوانی ئەبو حلمان تا سەدەیی پینجەمیش هەر بینراون [عەبدولقادر بەغدادی] کە لە ٤٢٩ کۆچی دوایی کردوو، مەبەست لە غەوزە یەکیەک لەوانەیی دیوو لەگەلیا دواوە...

وا دەردەکەویت لە مەعجەمی ئەدەبیاتی تەسەوف و سۆفیگەریدا وشەیی [شاهد] و [حجت] بە واتای جوان روخسار لە بیروپرای حولمانیانە وە وەرگیرابنیت وە چۆن جوانی و جوان روخساران پەنجەمۆری جوانی خودایە.. وە زۆر لە کەلە سۆفیان جوان پەرسەنت بوونە و بە جوانیدا هەلیانداوە وەک:

ئەحمەدی غەزالی، سالی ٤٢٠ کۆچی دوایی کردوو، عینولقوزانی بەیانجی، لە ٥٢٥ کۆژراوە، ئەوحەدەدینی حامدی کۆری ئەبولفەخری کرمانی سالی ٦٣٥ کۆچی کردوو.

فەخرەدینی عیراقي، سالی ٦٨٦ کۆچی کردوو، داستان و رووداوی ئەو

زاتانه له کتاوی [رجال و حکایات صوفیه] دا به دريژي باسکراوه. بنواره،
له م چوارينه يه دا "ته و حه ددين" چ دهفه رموي:

ز آن مينگرم بچشم سر در صورت
زيرا که ز معنی است اثر در صورت
این عالم صورتست مادر صوريم
معنی نتوان دید مگر در صورت

ته مهش له يهک دانه وه که يه تي:

به چاوانم ده نوارمه روخساردا، له و روخساره يدا زور شتم بو وه در
ده که وي، ته م جيهانه نيگارستانه و ته مهش نيگار يکين، ناتواني به وردی له
يه کی ده يته وه مه گهر نيگار ه که بخه يته ناو ته رازوه و هلی سه نگينيت.

مه ولانا شه مسی ته بريزي ويته په رستی کومه له ی [حلمانیه کانی] به لاره
شياو نه بووه، مه ولانا عيشقی کامل و ته واو له عيشقی خودی خودادا
ده بينن و وه ته وه يان کرده ته ره وشی سه ره کی خویان يوسف کوری
ته حمه دی مه وله وی وه به حر وعلوم و وه لی محمه د ته کبر ثابادی، هر
سی ناکوکن له سه ر ته وه ی که مه ولانا له به يتی

"بنديکسل.. دا ثماژه ی به ره وشت و شيوه و چونیه تی رياهت، وه
شيوه ی قه له نده ران نيشاره ت ده کات به ناوی [ثفلاتون جالينوس] زور به ی
حه کيمه کان زانستی "طب" به به شينک له هونه ره کانی "حیکمه ت" ناسيوه، وه
برينک له حوکه مای نيسلام له ميژدا له زانستی پزیشکيدا ليزان و چاوساق
بوونه وهک:

محمه دی کوری زه که ریای رازی، مردوی ۳۱۳ کزچی ته بو عه لی سینا،
مردوی ۴۲۸ کزچی

ته بو به ره کات هبه توللای کوری ملکا به غدادی، مردوی سه ده می
دووه م.

فه خره دینی رازی، مردوی ۶۰۶ کزچی
نه سرو دینی توسی، مردوی ۶۷۲ کزچی

قوتبه دینی شیرازی، مردوی ۷۱۰ کزچی

ئهوانه سه روکاریان له گهه له زۆر له هونه رهکاندا هه بووه، وه ئه مه به
حیکمهت ناسراوه و زانستی پزیشکیان وه ستاکاران هه زانیوه.
دوو زانای ئیسلام "موبه شری کوری فاتک" و "قفطی" باسیان له وهی
کردووه که له ولاتی یوناندا کابرایهک بووه له زانستی پزیشکیدا دهستی
بالای هه بووه، به ناوی "ثفلاتون"، وه له پینش ئه ویشدا یه کینکی که هه بووه
به ناوی "جالینوس" مه بهستی مه ولانا هه ره ئه و دوو پزیشکهی نه بووه، بزیه
فه رمویه تی:

آنکه افلاطون و جالینوس ماست

بر فنا و علت و بیمار ماست

یا دیسان ده فه رمویت:

درد رنجوری ما را داروی غیر تو نیست

ای تو جالینوس جان و بوعلی سینای من

هیچ به ییتیکی مه ولانا بز سه فه بندی و قافییه و نه زمی شیعره که ی نه بووه.
مه بهسته که ی به شیوه یه ک ده رخستوووه گویای روشن فکریه کی به ربلاوی
ئه و ده مه یه ..

ده فه رمویت:

جسم خاک از عشق بر افلاک شد

کوه در رقص آمد و چالاک شد

من له م کتاوهیدا شیعرهکانی مه ولانا دهق به دهق وهرناگیرم چونکه
تهواوی ماناو زه رافه ته که ی له ناو دهچیت بزیه دهکۆشم کاکله ی مه بهسته که
بخه مه بهر چاو. ئه گهر بیته ئه م به یته وهک دهق وهری گیرمه سه ر کوردی
دهکا [قه باره ی خاک و خۆول له زهوی هه لکه نراو چیاکان هاتنه سه ما]
بهنده ئه م جۆره وهرگیرانه ی به ناقس دهزانم.
له و به یته دا مه ولانا ئاماژه به بوونی عیشق دهکات له تهواوی

گیانله بهران و غهیری گیانله بهراندا خواجه ئه یوب و بریکی تر له مهسنهوی ناسان، ئه و بهیته وا لیکده دهنه وه که مهولانا ئاماژه به میعراجی په یامبهری خودا دهکات و ههروه ها عروجی عیسای کوری مه ریهم و ئیدریسی په یامبه ر. یا، دهفه رمویت:

عشق جان طور آمد عاشقا

طور مست و خر موسا صاعقا

طور: مه بهست له توری سینایه، ئه و چیا به که وتۆته نینوان که نداوی عهقه به و شاری سویسه وه..

یا قوتی حه مهوی ده لیت:

"نزیکی شاری ئیله"یه، دیاره مه بهست له شاری "ئیلاتی" ئیستای ئیسرا ئیلیه، بلندی ئه و چیا به ۷۰۳۵ پایه، وه له کتاوی پیروژدا ناویکی تری ههیه به ناوی "حوریب"، وه ئه و بهیته راسته و خز ئاماژهیه به م ئایاته پیروژه..

[و لما جلهوسی ملیقاتنا و کلمه ربه قال ربّ اُرني انظر اليك، قال لن تراني و لكن انظر الي الجبل فان استقر مكانه فسوف اُناني، فلما تجلى ربّه للجبل جعله دكا و خرّ موسى صعقا..]

کاتیک موسا گه یشته حزوری پهروه دگار و خودا قسهی له گه لدا کرد موسی وتی: خودایا لیکه ری با بتبینم، خودا فه رموی هه رگیز ناتوانی من ببینی، به لام بنواره ئه و کئوه. ئه گه له جینگه ی خزیدا مایه وه ئه و دم ده توانی من ببینی.. که پهروه دگار خزی به کئوه که وه ده رخست، کئو هاته له رزین و هه روژان، وه موسا له تاوا بی هوش که وت. یا دهفه رمویت:

بالب دمساز خود گر جفتمی

همچو نی من گفتنیها گفتمی

له م بهیته دا مهولانا پهیرهوی ده نیای بی دهنگی و سکوته، ئه و ناتوانیت هیچ رازیکی خودایی وه ده رخا، ئه و یه کپارچه له ژیر په رده و لیقه ی عیشق و عاشقیدایه سه رسه ریانه ناتوانیت ئه وه ی ده ببینی، ئه وه ی ده ببیسی وه ده ری خا قفلی بی دهنگی داوه له ده رگای خاموشی و کلیل به دهستی رازه گانه،

که نهی دیته ناله و نهوا نهو دهمه یه مهولانا دیته سهما و شاری خاموشی
پر دهکا له دهنگ و رهنگ و جولانه وه یا دهفهرموی:

در عشق بی قرارش بدمو دنست کارش
از عرش می ستاند بر فرش می فشاند

مهولانا رازداره، مهولانا دل پر له نازاره مهولانا تنها دهتوانی له گهل
رازدارو مهحره مهکانیدا بکه ویته باسی شکاتی دهردی دل و ناشوفته گی فکر
و زکری خودا، نهویش به شینویهک تنها رازداران لینی تیده گن، نهوانن
پن گیشتوانه پهی به ناشوفته گی دهبن، نهگینا هر وشه یهک یا هر
جولانه وه یهک به لای نابابانه وه له سهر هر رازداریک و هر سزفیهک
حیسابه و لی ناگه رین
بویه فهرمویه تی:

با عقل خود گر جفتی من گفتنیها گفتمی
خاموش کن تا نشنود این قصه را باد هوا

نه گهر تو خاوه نی عهقل و درایه تی خۆتی.. نه گهر توانیوته بدهی له
دهرگای تینفکرینی رازداره کان، نهوا دهتوانی گوی له وته کانم بگری و
پرده ی ههروه ها بوون لادهیت و داده بری.. که بیستت وریابه نهکا "با" و
باران نهوی له منت بیست لیت بیببسی.. هر له م رووه وه دهفهرمویت:

هرکه او از هم زبانی شد جدا

بی زیان شد گرچه دارد صد نوا

چونک گل رفت و گلستان در گزشت

نشنوی زآن بس ز بلبل سرگذشت

هم زبان: دوو کهس له زمانی یهکتر تیده گن، دوو هاو دهرد، دوو
هاو فکر.

بی زبان شد: خاموش بوون، سکوت..

نوا: یهکیکه له دوانزه "پرده و مهقام" ه کانه..

یا ده‌لئیت:

جمله معشوقست و عاشق پرده

زنده معشوقست و عاشق مرده

ئه‌گەر مه‌به‌ست له‌ پرده، ئه‌و پرده و پارچه‌یه‌ بێ که به‌ رووی ده‌رو
په‌نجه‌ره‌یدا هه‌ل‌ده‌واسریت.. بۆخۆی پرده‌ توانای جولانه‌وه‌ و
شه‌کاندنه‌وه‌ی تیا نیه‌، مه‌گەر "با" هه‌ل‌کا، یا ده‌ست بیجولیتنی.. عاشقیش
هه‌روایه‌، ئه‌گەر توانا و قودره‌تی مه‌عشوق نه‌یجولیتنی و له‌دل و ده‌روونیدا
رازه‌کان نه‌خولقیتنی بۆخۆی ئه‌و توانای تیا دا نیه‌.. ئه‌گەر مه‌به‌ستیش له
پرده، روو پۆشاندن "حیجاب" بیت، عیشق به‌ ئه‌ندازه‌ی توانا و پینگه‌و
جینگه‌ی مه‌عشوق راز و نیاز ده‌کا و رازه‌کان ده‌درکیتنی و عاشق ده‌دویتنی..
جریوه‌ و شه‌وق و بریق‌ه‌ی عاشقان هه‌ر یه‌که، به‌ شیوه‌یه‌ک له‌وی‌تر
جیاوازه‌، بریک توفان ئاسا له‌ هه‌راو هوریا‌دان، شه‌پۆله‌کانی شیتانه‌ خزی
به‌ تاشه‌ به‌رد و لیواردا ده‌کووتیت و بریکی‌تر بێ ده‌نگ و ئارام له‌ خۆدا
مه‌نجه‌ل ئاسا ده‌کولین. یه‌کیک په‌یره‌وی شیوه‌ن و گریانه‌، یه‌کیک وه‌ک
مه‌ولانا مه‌ست و سه‌رخۆش له‌ سه‌مای عیشقی ره‌بانیدایه‌ و نالانه‌..

قسمت گل خنده بود گریه ندارد چکند

سوسن و گل می شکند در دل هشیارم آزو

وه‌ک زانراوه‌ عیشق نه‌ ره‌نگی هه‌یه‌ و نه‌ پۆو بۆن، عیشق وه‌ک ئاو وایه‌
هه‌مان ره‌نگی سوراخی و لیوانی خزی ده‌نووتنی، وه‌ک جوئه‌یدی به‌غدادی
فه‌رمویه‌تی:

"لون الماء لون انائه"، که واته‌ ئه‌و توانا و ده‌سه‌لات و پینگه‌یه‌ عاشق
هه‌یه‌تی.. ئه‌وه‌ی پینی به‌خشاوه‌، ئه‌وه‌ ده‌ریای مه‌عشوقه‌ به‌و دراوه‌..
خودی عاشق.. عاشقه‌ رووته‌یه‌ و بێ توانا و ده‌سه‌لات.. ئه‌وه‌ ئه‌وه‌ل، ئه‌وه‌
سه‌ره‌تا، ئه‌وه‌ کۆتا، ئه‌گەر بین و وا بلین مه‌به‌ست له‌ پرده‌ نه‌وعی

ئاهەنگ و مەقامە بە تەئکید ئاهەنگ و ئاوازی ریتمدار بێ ئاهەنگ ساز
 نەبوو و نابێ، وە لەبەر ئەوەی جلەوی عاشق بە دەستی مەعشوقەوێ،
 ئەو هاندەر و ری نما.. ئەو نیشاندهر و چاوساکی چرا بە دەست و پەنا
 ئەو ئیلهام دەری ئەنگیزە و هەست.. بێ چارهێ عاشق.. بێ دەسەلاتە
 عاشق، عاشق مردووێکی زیندوو، عاشق جگە لە مەعشوق بەرپای خۆی
 نابینی، عاشق برسی نابێ، تینوی نابێ، عاشق با رووت و رەجال بیت..
 ئەو پزۆشتە، عاشق یا زاهیرەن ئاشوفتە، عاشق لە عیشقادا سەردار و
 سەر رشتە، دۆنیایە پر ئێشە.. عاشق شەیدایە، کە مەن کێشە، عاشق
 مردوو، عاشق زیندوو، عاشق دامینی کەوای حەقی بە دەستەو
 گرتوو.. هەر لەم روووە حاجی میرزا حەبیبوللای مەشەدی فەرموێتی:

شخص ایجاد بدو زنده و او زنده بخویش

جان بخود زند بود لیک بدو زنده تنست

لیزانانی دەریای مەسنەوی "پەردە"یان بە وەحدهتی وجود لیکداوێتەو،
 یا مەبەستیان رەنگە لە بەشی دووھەمی بەیتە کە ئەم ئایەتی بیت:

[کل شی هالک إلا وجهه]

دەریای مەولانا وەک ئیلهامینکی خودایی بێ کەنار و سنورە، ئەوی دەیلی
 دوور ئەندازی ئاسۆی دوورە.. بنوارە چی دەلیت:

چون نباشد عشق را پروای او

او چو مرغی ماند بی پر وای او

پەروا: ئاوردانەو، تیفکرین

وای: بەزەیی پێ هاتنەو، تەرەحوم، شەفەقەت.. ئەم بەیتە دیسانەو
 تەواوکاری بەیتی پێشووە، تیایدا روونە کە دەلیت: ئەگەر عاشق تیزوانینی
 بۆ مەعشوق سەرتاپا و سەرتاسەری نەبێ و سەرسەریانە تێی نواری وەک
 بەلندەییکی بێ پەر و بāl وایە و توانای پەروازو فرینی نابیت و لە
 ئاوردانەوێ مەعشوق مەحرووم و بێ بەش دەبیت و دوو دل و ترسنۆک و
 لەرزۆک هەنگاو دەنا.. ئەوی لە مەعشوقەوێ بە دوورەو ئەو بێ پشت و

من چگونه هوش دارم پیش و پس

چون بنامش نور یارم پیش و پس

نه گهر ئاوردانه وهی مه عشوق له عاشق دهم دهم و سهرتاسه ری نه بی،
 نه گهر تیشک و رم ئاویری تیشک مه عشوق عاشق نه گریته وه.. گه یشتن به
 هه وارگهی مه عریفهت مه حاله.. نه وه عاشقه په یوه سته چاوی دوور نه ندازی
 مه عشوقی تاک و ته نها و ته نیا باله.. نه گهر عاشق له و مهرجانه بی بهش
 بی، دوو دلی ه تیکه لاری بکاته پیشه له پیپلکه ی پی که یشتندا.. که م بر وایه،
 که ل نه فه سه، که م توانایه.. نه وه عاشقه چاوی بریوه ته تاریک و روونی
 ئاسۆ، نوری مه عریفهت ته و هوشیار ده کاته وه، به خشه نده گی مه عشوقه ک
 بتوانی لیوانی بینینی بز دهر که وی، سهرمه سته عاشق، ئاشوفته و پر له
 هه سته عاشق، بی په روایه عاشق، عاشقی خودایه عاشق..

"یوم تری المؤمنین والمؤمنات یسعی نورهم بین ایدیهم و بایمانهم و یجعل
 لکم نورا تمشون به"..
 یا ده فه رموی:

عشق خواهد کین سخن بیرون بود

آینه غماز نبود چون بود

ژان، کاتیک ژانگرتو داده گری هاوارو فه ریادی ده گاته ئاسمان،
 دهرده داران، لی قه وماوان، مه زلومه کان، بی پشت و په نایان، کاتیک زولم و
 زور و ئیش و ژان له له ش و دهر وونیدا ده یکاته هه له له و توفان، نه و
 دهمه یه، دهمی هاوارو ناله و گریان ده کاته وه و بی سه برانه په نا ده باته
 خاوه نی ئاسمان.. مرؤف بزیه دهم به ناله و ئؤفه.. نه وه خه سله تی مرؤفه..
 له لایه کی تره وه، بزچونی تریشی هه یه.. عاشق له گه ل مرؤفتیکی
 سهرمه سته چه ندان جیاوازیه کیان نیه.. نه گهر جیاوازیه ک له نیوانیاننا
 وه دی بکریت مه سته عشق پابه رجایه، شوین پای بته وه، نه رؤژی رؤزه نه
 شهوی شه وه.. رهنگه تا پایان هه ر له و لیوانه بخواته وه و هه ر به خزیبا

دهر واته وه، ئهوانه‌ی مه‌ست و مه‌دهوشی شه‌رابن، بئ په‌روا راز
ده‌درکینن.. مه‌ستی عاشق سه‌د ئه‌وه‌نده‌ی له‌ ده‌ست دئ، عاشقی مه‌ستی‌ش
چاره‌وبار راز درکینه، لیره‌دا به‌رگه‌گرتن و خۆ راگرتن وه‌ک مه‌رجیک سه‌ر
مه‌له‌دا، راز درکین پینگه‌ی خۆی له‌ دونیای مه‌ستی و عیشق و عاشقیدا
له‌ده‌ست ده‌دات.. عاشق ئه‌وه‌یه‌ بیر له‌ به‌رژه‌وه‌ندی خۆی و ئامیر و
داینویسته‌کانی، رازاندنه‌وه‌ی ده‌وره‌به‌ری خۆی نه‌کاته‌وه، ئه‌وه‌ به‌نده‌ی
همیشه‌گی ده‌روازه‌و سه‌رای مه‌عشوقه‌ ئه‌و سه‌رمه‌ستیکی بئ په‌رواییه،
ئه‌و ده‌سته‌مۆی ته‌لیسمیکی خوداییه..

وازانراوه‌ مرۆف و رازی وجودی مرۆف له‌ باس و درکاندنه‌وه‌ به‌ دور
نه‌بووه.. زۆر بینراوه‌ یا بیسراوه‌ مرۆف کاتیک شتیکی نایاب به‌ده‌ست
دینن، یا په‌یقینک، وشه‌یه‌ک چوزانم.. رازیک، قسه‌یه‌ک به‌ ده‌ست دینن خۆی
بئ راناگیرئ و له‌ په‌سا باسی ده‌کات یا بریک له‌ گه‌نجان و هه‌رزه
هه‌وه‌سان له‌لای ئه‌م و ئه‌ودا ده‌که‌ونه‌ باسی رازو نیازی نئوان خۆی و
خۆشه‌ویسته‌که‌ی.. ئه‌و جۆره‌ باس و لیدوانه‌ بۆ ئه‌و که‌سه‌ له‌زه‌ت به‌خشه،
وه‌ک وتراوه: [وصف العیش نصف العیش]، گیزانه‌وه‌ی زینده‌گی بۆ خۆی
نیوه‌ی زینده‌گیه..

ئه‌وه‌ پیشه‌ی عاشقه‌ باس له‌ مه‌عشوق کردن به‌له‌زه‌ت و پینگه‌یه‌کی
دونیای ده‌زانی و ده‌یگیریته‌وه‌ بۆیه‌ گوینگی عاشق راز وه‌ده‌رخه‌ره..
مه‌ولانا فه‌رمویه‌تی:

میل معشوقان نه‌ه‌انست و ستیر

میل عاشق با دوصد طفل نفیر

که‌واته‌ عیشق ئاوینه‌ ئاسایه‌ هه‌ر عاشقینک به‌و شینوه‌ی هه‌یه‌ خۆی تیا
ده‌بینیته‌وه.. سا ئه‌و عاشقه‌ له‌چی پایه‌و پله‌و مه‌زلگایه‌کدا بیت خۆی له
ئاوینه‌ی عشقدا ده‌بینیته‌وه..
به‌یتی داها‌تو په‌نجه‌مۆری ئه‌و به‌یتیه.

زور له مهسنه‌وی ناسان، ئەم به‌یته به نیشانە‌ی خەرمانی یه‌کتاپه‌رستی
و به‌ربلاوی ته‌جه‌لی "مه‌عشوق ده‌زانن.."

آینت دانی چ‌را غماز نیست
زانکه‌ زنگار از رخس ممتاز نیست

فهرمویه‌تی:

آز جنیبت فروگشاید ساخت
آینه‌ش بر عذار بندد صبح

خاقانیش له‌م رووه‌وه و تویه‌تی:

سنگ خون‌گرید بعبرت برسر آن شیشه‌گر
کز هوا سنگ‌عداوه‌ش دردگان آفشانده‌اند

پالاوئتی زات له‌هه‌واو هه‌وه‌س و کارو کرده‌وه‌ی ناپه‌سه‌ند و نه‌شیاو
یه‌کینکه‌ له‌مه‌رجه‌سه‌ره‌کیه‌کانی دونیای ته‌سه‌وف، وه‌ناخ و قولایی
ده‌روونی مرؤف وه‌ک ئاوینه‌وایه و ئاوینه‌نیشانده‌رو نمایانگه‌ری شیوه‌ی
تینفکرینه.. ئەگه‌ر ئاوینه‌پاک و خاوین و بیگه‌رد نه‌بی.. شیوه‌که‌ وه‌ده‌ر
ناخات. مه‌ولانا له‌داستانی نیوان "چین و روم" دا ته‌وه‌ی وه‌ده‌رخستوه
به‌نده‌ی په‌یره‌و تا زاتی خۆی نه‌پالینوی، تا هه‌واو هه‌وه‌سی دونیاو و نیازه
مه‌لموسه‌کانی له‌قوربانگای عشقدا فیدا نه‌کات ناتوانیت به‌پله‌کانی عیشقدا
سه‌ربکه‌ویت و په‌نجه‌له‌هه‌لقه‌ی عبودیه‌تی راسته‌قینه‌ی عیشقی په‌روه‌ردگار
گیر بکات.. بۆیه‌مه‌ولانا فهرمویه‌تی:

اندیشه‌را رهاکن و دل ساده‌شو تمام
چون روی‌آینه‌که‌بنقش و نگار نیست
چون ساده‌شد ز نقشش همه‌نقشها درست
آن ساده‌روز روی‌کسی شرمسار نیست
چون روی‌آهنین ز صفا این هنر بیافت

تا روی دل چه یابد کور اخبار نیست

وه لایه تی بیرو رای ناپاکی جز راجوره ساف و ساده، بنواره بینگه ردی
عشقا بنواره ناوینته دا خز بن نهخش و نیگاره ئه وه توی پاکی و خاوینی
به کار و کرده وه و رازی عشق ده رازینیتته وه رهنگه جوانه کانی
مه لده بژی ری و دهنه خشینی، ئه وه مه مه یه رووی ساده و بینگه ردی تۆ
شهرمه زاری کار و کرده وه ت نابی و سه رب لندانه دهنواریتته ناوینته یدا.. ئه وه
دهم سه فای رۆح به دهست دینی و ورده ورده دونیای رازه کانت بۆ
وه دهرده که وئ و ده بینی..

به نده لیره دا ناچارم له م کتاوه یدا چیرۆکیک بگنیرمه وه، زۆر له حکیم و
داناو زاناو شاعیر و پیاوچا کانی رابوردووی دونیای ئیسلام ئاماژه یان بۆ
کردووه، وه مه ولانا له ژیر سه ردی ری شاو عاشقی که نیزیک ده بی و له
بازاری کۆیله فرۆشاندا ده یکرئ..

ئهم داستانه زانای گه وره ئوستاد به دیع ولزه مانی فروزانفهر له کتاوی
شهرحی مه سنه وی شهریف دا باسی کردووه و لئی دواوه، وه نه بی هر
ئو زاته ئاماژه ی بۆ کرد بی، هر ئهم داستانه "عه لی کوری ره بن" کوردی
ئیرانی ژیاوی ناو سه ده ی سینه می کۆچی، له کتاوی "قردوس الحکمة" دا،
لئی دواوه - چاپی بهرلین، لاپه ره ی ۵۲۸ - وه له و بابته داستانه [ئه بو
محهمدی کوری عه بدووللای دینه وه ری] که له ۲۷۶ کۆچی دا مردووه، که
هاو قزناغی "عه لی ره بن" بووه، له کتاوی [عیون الاخبار] ی چاپی قاهره دا
لئی دواوه.. وه چۆنیه تی ئهم داستانه گوايه سه ره تاکه ی له سه رده می پیش
ئیسلامدا روویداوه و پزیشکی ناسراوی ئه و کاته "حارسی کوری کلده ی
سه قه فی" په نجه ی خستوه ته سه ر دهر دو بیماری "عیشق" .. وه
ئیبینولنالیوسی جوزیه "۶۹۱-۷۵۱" ئهم داستانه ی به دریژا له کتاوی
ئه خبارولنیسا دا باس کردووه و چۆنیه تی تیمار کردنه که شی..

نیزامی عروزی له "چاره مقال یدا" چاپی تاران- که له لایه ن
خاویلخوشبوو "موعین" وه چاپکراوه، باسی کردووه، وه ئه و جۆره تیمارو

دهرمانه گوايه "تیبنولسینا" به سهریه کینک له خزمانی "شه مسولمه عالی قابوسی کوری وشمگیردا ئەنجام داوه..وه "تیبنولسینا" چۆنیه تی چاره سهری نهخۆشی عیشقی له حهواشی چوار مهقاله یدا، لاپه ره ی ۴۲۶ - ۴۲۷ دا، باس کردووه، وه ههروهها "سهید سمایی جورجانی" ته بیبی نیوه یه که می سه ده ی شه شه م له کتاوی [زه خیره ی خوارزه مشاهی] ئەو جزره دهرمان و ره وشتی چاره سهرکردنه که دهگیریتته وه بۆ "ئه بو علی سینای" به ناوبانگ بی بینگومان و بی دوو دلی ئەم داستانه روویداوه.. به لام به جیاوازی که م و کورت گیردراووته وه، له مه سنه ویدا شایه ک عاشق بووه، له فیرده و سولحیکمه یدا ههروهها له "چوار مهقاله" دا شازاده یه ک عاشق بووه..

له مه سنه ویدا مه عشوقه کۆیله که نیزه یه که و شا ده یکریت.. له "فیرده و سولحیکمه" دا عاشقی ژنی باوکیه تی، له "چوار مهقاله" دا خوشکه زای "قابوس" ی وه عاشق و مه عشوق خالززاو پورزای یه کترن.. له مه سنه ویدا، کچه کویله عاشقی زهرنگه ریکه که خه لکی سه مه رقه نده، وه حه کیم کچه که نیزه ی لی ماره ده کات، ئەو ماره کردنه له کتاوه کانی تردا وه دی نا کرین..

له مه سنه ویدا حه کیم شه ره بتینک ده گریتته وه و دهیدا به زهرنگه رو زهردو زه عیف و ناته وانی لی ده کا و زهرنگه ده مریت و کویله که نیز بی مه عشوق ده مینیتته وه بۆ شاه له سه ره چاوه کانی تردا، عاشق و مه عشوق به یه ک ده گن ئوستاد "فروزانفهر" ده لیت:

"وا ده زانم پایانی ئەم داستانه نیزامی که نه جوی له [ئه سکه نده رنامه] یدا باسی کردووه، گوايه زانای یونانی "ئه رشمیدس" عاشقی کچه چینیه ک ده بی و "ئه رستو" رزگاری کردووه..

شینخی عه تار، بی ئەوه ی ناوی "ئه رشمیدس" به یئنی لینی دواوه، رهنگه مه ولانا له شینخ "فه ریدونی عه تار" ی وه رگر دبیته.. له وانه گوزه شته مه ولانا ئەو داستانه ی کردوته هه وینیکی وژدانی ئەخلاق، فه لسه فی، ئاینی،

عیرفانی. وه به زهرافت و لیزانی و لیئاتوی خۆیه وه جۆریک
هونیویه تیه وه ئەزەلیه هەتا هەتایه، ئەو تابلزیانه رەنگەکانی کال نابنە وه و
له پانۆرامای دونیای عیشق و ئەندیشهیدا له بیر ناچیتە وه.

ئیدی ئە وه مهولانایه سوارکارانه ئەسپی حکمەت و شۆره سوارى له
مەیدانی عشقدا تاو دەداو جلەوی حکمەتی به دەستە وهیه و هەلەت و
هەلدیرگا دەخاتە پیش بیسەر و خۆینەر یەک سەلەف تا نزیکى مەیدان
دەر و او دیسان ئەسپی سەرکێشی حکمەت وەر دەچەر خێنیت و سەر له نوێ
دل دینیتە لەرزین، لەش دینیتە حەشۆکە، ئە وهی دەیبیسەم و دەیخوینمە وه
نازانم چیم بەسەر دینى، ئە وه قى"یه، ئە وه تايه یا شۆکە؟ مهولانا له
هەمویان دەدوێ..

مهولانا.. چەندین پەل و پۆ لهو داستانەدا جوێ دەکاتە وه و لە مەبەست
دوور دەکەوێتە وه، له کانیای عیرفانا ئاو دەخواتە وه و دیسان تینووه،
دەر دە دارو لیو بەبار، قیل، قاچ، رەبازی شەیدایانە دەست پێدەکا و
پەیووستە پەیمانەى مەستی تی دەکا و دەیخواتە وه.. ئەو دەمەیه گوینگر،
خوینەر، دل و دەر و ون و ناخ و ئەندیشهى هاوار و هەیاھوی تیا
روودەدات، ئە وه مهولانایه وهک ماسترۆیهکی لیزان و ناودار تەواھى ریتەم
و ئەواو ئاھەنگى ئامیرەکان کۆک و تەرازوی بۆ دادەنا، ئە وه مهولانایه
دووبارە هیور و لەسەر خۆ دەگەریتە وه سەر سەرەتا و ئیدی پەیتا پەیتا
ئەو هەراو هوریا، ئەو رەنگ و دەنگ و بى دەنگیە دەگەیهنیتە دامینى
چىای بەرز و بلندی عیشق و عاشقى و دووبارە و چەند بارە دەکەوێتە وه
وەسفی گریان و زارى و لیو بەبارى کچە کەنیز.. له راستیدا ئە وه عیشقى
شەمسى تەبریزیە، دووچارى بووه، ئە وه ئازار و بارى "شەمسە" وا
سەربارى بووه..

ئە وه دوورى و دونیای دوور له سەبوریە مهولانا تى کەوتوو..
ئەم شیوہیە مهولانا پەیرەوی بووه، لە میژدا خەلکانیکى تر هەر یەکە به
شیوہیە بەپیاچوو، داستانەکانى هەزار و یەک شەو، کلیله و دمنەى

ئىبنولموقه فەقى پەل پەل كراو، ھەروەھا كتاوى "سندىيات نامە" مەرزەبان نامە، فەوائىد و لسلوك.. بەلام لە ھەمووى بالاتر، كليلە و دمنەيە، بۆيە مەولانا زۆرتەر بەھرەى لى وەرگرتووە.. ئەويش بە شىوھى خۆى.. ئازىزان با بىننەو ھەر رووداوەكانى داستان..

عیشقى ئىلاھى و عیشقى بايەلۆژى

دەگىرنەو ھەر شايەك لە شاكانى زەمانى رابوردو زەپى زۆر و دەسلەتاتى زۆر مەكنەتىكى بەربلاوى بە دەستەو بوو و باوھەپى بە پەروەردگار قايم و قول و پتەو بوو، لە دونياو دىندا تەرازو بە دەست فەرمانى راندو لە دەربار و دەردىت بە ھىوای راوکردن، لە شەقامى شاردا كچە كەنيزەكى وەدى كرد، يەك دل نا، سەد دل عاشقى دەبى و دەيكريت.. دواى لەزەت لى بردن لە كچە.. كچە سەخت نەخۆش دەكەويت و رۆژ بە رۆژ زەرد و زەعيف و پەژموردهتر لە دویتى دەداتە چاو.. شا بە دل و داو ژیەى خۆش دەويست، ھەرچى پزىشك و ھەكىمى دوورە نزيكى دەربار ھەبوو لە كچەكەى ئازىزى كۆدەكاتەو، شايتە بتوانن تىمارى بكەن.. زەپو زۆر كەوتە خولياى ھەكىمانەو كۆشان و تەقەللای زۆريان كەردو نەيانتوانى دەردى بى دەرمانى كەنيزە چارەبەكەن.. ئەوانە لە قودرەت و جەلال و تواناى خودا غافل و بى نياز بوون بۆيە دەستەپاچە و واق ورمانيان بووبە بەش..

مەولانا لىزەدا بى دەربەدەستى و دوور لە خوداوەندى ھەكىمان دىنيتە زمان، كە ئەوان ناوى پەروەردگاريان نەھيئاو بۆيە دەست لە پا دريژتر نەخۆشەكەيان بە دەردى خۆيەو بە جىھيلاو.. ئەوانە لە دوعاو نزا لە دەرگاى خوداوەند بى نياز بوونە بۆيە سەرنەكەوتونە.. شا بە دەم پەژارەو گريانەو، سەر دەنيتەو پىرىكى نورانى دیتە خەونى و پنى دەلەيت:

ئەى شای بە توانا.. سبەينى ھەكىمىكى نامۆ و كەس نەديو كەس

نهاس دیته لاتان.. ئەو هه کیمینکی دانایه له زانستی پزیشکیدا زانایه.. ئەو هه
تابلینی چاره که رو به توانایه.. به سبهینیدا، شا دهست به ئەژنۆ چاوه پروان،
که هه کیمی نینو خه ونه که ی وه ده رده که وی، له پر هه وال به شاده که یه نن
به لی وا هه کیمینکی نهاسراو هاتوه و ده یه ویت خۆشه و یسته بيماره که ی شا
تيمار بکات..

مهولانا له م، داستانه یدا توانا و لیزانی هه کیمان و ته قه لالی چاوساقان
زه بون و ناته وان ده داته چاو، تواناو قودره تی ئەولیا و پیاوانی غه یب له و
مورعاده له یه وه ده ردينی، مهولانا له دیداری شاو هه کیمی نهاسراو له
کاکله ی داستانه که دوور ده که ویته وه په نا ده باته ئایاتی قورئانی و نمه ک به
هه رامي قهومی موسا له هه ق هه زره تی موسا، دیداری نینوان شا و
هه کیمی نهاسراو شۆروه یه جانینکی دهروونی له ئەندیشه ی شادا دینیته
شه پۆلدان، ئەو دیداره دیاره مهولانا گرنی ناخ و دهروونی خۆی ده کاته وه
که چۆن بۆ یه که م جار چاوی به شه مسی ته بریزی که وتوه و فکر و زکری
بووه به عیشه ی ئەو.. که چۆن نان و خه و و خۆراک له مهولانا سال به
سال تالتر ده بی شا پزیشک ده باته لای خۆشه و یستی بيماری، هه کیم
ورده کارانه نه خۆش ده خاته ژیر زه ره بینی فکر و لیکدانه وه وه به شا ده لی،
ئەم که نيزه یه ئەم خۆشه و یستی ئەو هه دوو چاری ده ردی ده.. به لام کام
دل؟!

لێزه دا دیسان مهولانا تیشک ئاویژ ده که ویته ورده کاری و هوندنه وه ی
راز و نیازی دونیای عیشه وه وه ئەو عیشه ی سه رتا پای عاشق داده پۆشن،
ئەو عیشه ی باده ی راسته قینه ی مه عشوق ده نۆشن، ئەو عیشه ی له په سا
ده کۆشن عاشق له رزای خودادا بتویته وه له خودی خودادا نه بیت بیر له
هیچ شتیک نه کاته وه، ئەم باسکردنه ناوی خوا به پینچ و په نا بردنه
دهسته گیره وه ده ست گرتنه دونیایه کی بی که نار و لێواره هه له هه له و
شه پۆله کانی تۆفانیکه خۆشه او، ژانه کانی ده م ده مه، تاوتاره.. ده می قاقا،
ده می گریان، ده می هانایه بۆ یه زدان، خۆمه عاشق رانه وه ستاوه.. ده می

سارده، دەمى تاوه، دەمى بېره و دەمى ھەستە، دەمى ھۆشيار دەمى مەستە،
سەرخۆش، دەمىك سۆزى ژان و ويژدان، دەمىك نەشنەى بادەى لىوان،
دەمىك ژيره، دەمىك گيره، دەمى زانا دەمى خامە، دەمى سەركىنش دەمى
رامە، دەمى ژانە، دەمى زامە، دەمى لە خۆيەو ھەستە، دەمى ئازا و بى
دەربەستە، دەمىك غەمگين، دەمىك خۆشە، دەمىك بى دەنگ و خامۆشە،
دەمىك ئاواو دەمىك وانا، دەمىك گەوجەو دەمىك دانا، دەمىك شيرين
دەمىك سویره، دەمى بينا دەمى كویره، دەمىك برسى دەمىك تيره، دەمىك
ئاواو دەمى وانا، دەمىك شەيدای بلویره.. دەمىك گەوجە دەمىك دانا،
دەمىك بۇ مەيخانە ھانا، ھەميشە پەپرەوى مەولانا..

ئەو دەستەگيرەيە مەولانا لە شەمس دروستى کردوو، تيشک و
شەوقى لە دەروون و ئەنديشەى مەولانادا چەندىن بەرانبەر لە تيشكى
ھەتاو بەتینترو سوتینەرتەر بوو، عيشقى مەولانا ھىچى بۇ نەھىلاووتەو،
گرو بلىسەى ئاگرى بەرداوتە خەرمانى تاو و تامول و چاوەروانى، ناتوانى
لەو عيشقە ئەزەليە بە دوور كەويتەو، دەرواو دىەى و تير ئاويژ خزى
دەھاويژتە گرکانى بى ئامانى عيشقى خوداوە. كەوا لای واىە عيشقى
شەمس تيشكى ھەقە، مەولانا، لە مەسنەويدا چەندىن جار زامى دیتەو سز،
خزى دەكوليتتەو، لە لاپەرەى روخسارى شەمسدا عيشقى خوداى
دەخويتتەو.. يارانى مەولانا بە تەواوى تواناوە دەكۆشان عيشقى شەمس
لە بىرو فكر و زكرى مەولانادا بكوژينتەو پەنايان دەبردە بەر وتە
بەناوبانگەكانى دونياى سۆفيگەرى كەوتراو [الوقت سيف قاطع و الصوفي ابن
الوقت].. بگەرينەو سەر داستانى كچە كەنيزەكە، ھەكىم دەكەويتە پشكيني
رابوردوى كچە، دەقەرى سەردەمى مندالى، خزم و خویشى، رابوردوى
و ژيان و كيشمەكيشى، چۆن دووچارى كوئىلايەتى بوو تا دەگاتە ناوى كە
سەمەرقەندە ئەو نيوە دل خورپەو راچەلەكىن لە لەش و دەروونى كچە
كوئىلەدا دەسازيتتە، ھەكىمى دانا، ھەستى بەو خورپەى دل و سلوكينەو
کرد، ھەكىم لە پرسيندا بەردەوام بوو، كەنيز بى ئاگا لە رينچكەى بەرنامەى

حەكیم.. مەولانا ديسان حاشیەنشین دەكەویتیەو تیشك ئاویژو كە چۆن
 بربك لە حەكیمان دوورن لە لینگدانەوہی دەروونیەوہ وە بەپرسیاری پر لە
 وەدکاری و پەسەندە وە پرد دروستکردن و وەلامەكان بە یەكەوہ
 پەپوہنددان، حەكیم بۆی دەردەكەویتی كویلەكەنیز عاشقی كورہ زەرنگەریكە
 لە شاری سەمەرقەند. ئیدی پەنجە دەخاتە سەر گەرەكەكانی ناو شاری
 سەمەرقەند. سەرئەنجام بۆی دەردەكەویتی مەعشوقی كچە مالیان لە
 گەرەکی "سرپل"ەو كۆلانی "غاتفر"ە.. حەكیم بەلین دەدا بە كچە كەوا
 عاشقەكە ی بۆ بەهینیتە ئیرە بە مەرجیک ئەو باسە لای كەس نەدرکیتی..
 مەولانا لەو نیوانەیدا لە بەلینی درۆ و راست دەدوێ كە چۆن لە پیتاوی
 بەرژەوہندیەکی زوو گوزەراودا، زۆر زەرافەت دەكریتە قوربانی.. حەكیم بە
 شا دەلێت.. ئەو كچە عاشقی زەرنگەریکی سەمەرقەندیە، ئەگەر بەلاتەوہ
 گرنگە چاك بیتەوہ دەبێ دیداری ئەو دووانە ريك بخریت.. شا چەند
 چاوساقینك دەنیریتە سەمەرقەند و كابرای زەرنگەر دەدۆزنەوہو بەلینی
 شای پێ دەگەپەنن، ئەگەر لە گەلیاندا بیت بۆ دیتنی كچە، ئەوا زەر و
 سامانیکی زۆری پێ دەدریت. كورہی زەرنگەر دەگاتە لای كچی عاشق و
 كچی دەدنی، بەلام حەكیم دەواو دەرمانیک بە زەرنگەر دەدا لە ماوہیەکی
 كەم و كورتدا زەرد و زەعیفی و ناتەوانی لیدیت، كچە عاشقی زەرنگەر لە
 دل و دەروونیدا خامۆش دەبیتەوہ، وەك ھەزاران عیشقی عوشاقي
 روخسارو پەیکەر و لەش و ئەندام زۆر ناكینشیت زەرنگەریش دەمریت..
 بەلام لەپیش ئەویدا بمریت، زەرنگەر دەزانی بۆچ وایان بەسەر ھیناوە..
 مەبەستی مەولانا لەو جیرۆكە جوانە، تەنھا پەنجە لەسەر دانانە، كەوا
 عیشقی بایەلۆژی كەم نەفەسە، ھەواو ھەوہسە.. بینی كورته، لە عیشقی
 حەقیقەوہ، دوورو پەرتە، ئەوہ عیشقی خودایە بۆ ھەمیشە پا بەرجایە،
 دەریایەكە دوایی نایە، زاھیرەن مەرگی زەرنگەر بەدەستی دەسەلات و
 گەردەلولی ھەواوہەوہسی تەن پەرستانە ی شایەکی شەھوہت پەرست، دوو
 رووباری خروشاوی پر لە ئاوی تینكەلە ی زاتی ئینسان دەخاتە روو..

جوانی و ناشیرینی، پاکی و ناپاکی، خیر و شر، تاریکی و روشنائی، کویری و چاو ساغی و بینایی، مرؤقی لهخۆ بوردوو به گوزهشت پهیرهوی مهرجی ئاسمانی یهزدانیه، به غهیری خودا نیاز و تهماحی به هیچ بهندهیهکی خودانیه.. لیرهدا مهولانا چهندین داستانی تیهه لکیش دهگنریتیه وه که وایهت و مه بهست سه رچاوهی حهقیقهته، که چۆن [حه زرهتی خدری زیندو] مندالیک دهکوژیت، یان کهشتی کون کردن و نغرؤکردنی کهشتی.. ئه و شایه رازی به کوشتنی زهرهنگر بووه، له پیتاوی ئهنگیزه و بیرو رایهکی گه وره تردا، ههروهها دهفهرموئی: ئه گه ر شا ئه و زهرهنگرهی له بهر ههواو ههزی خۆی کوشتبا من ناویم نه دههیتنا، باسی ناپاکان کاری پیاوانی رینگای خودا نیه، وه دیسان چهندین ورده داستانی تر دهگنریتیه وه.. گوایه رۆن فرؤشیک توتیهکی ده بی و کاسه یهک له رۆنه کهی ده رژینتی و رۆنفرؤش داریک ده مالینیتیه سه ری توتیه که داو تهواوی پهرو پۆی سه ری توتی ده روتینیتیه وه، رۆژیک کابرایهکی سه ر که چه لی بی مو، دیته دوکانی رۆنفرؤشه که، توتی ده نواریت کابرا سه ری بی "مو" وه.. روو له کابرا ده لیت: "ئه وه تۆیش رۆنت رژاندوو وه وا سه رت باقلیس و بی "مو" وه؟

ههروهها ده می مهولانا له گول بارانا به رده وامه و ده لیت: "میشهنگ و زهره واله و ئاسکی عه نبه ر بز و ئاسکی ئاسایی و قامیشی درک داری نه ی شه که ر دینیتیه وه که ئه وانه چهنده له رواله تدا له یهک ده چن و چه وه ریان جیا به .. که واته مهولانا وا وه در ده خات، ته نها له یهک چوون وه ک رهنگ، وه ک دهنگ راسته قینه ی رواله ته که وه در ناخات.. ئه وه ناخه، ئه وه ده روونه، ئه وه رینگای راسته قینه ی خودا پیاچونه به روالهت شاراوویه و به لای خودا وه عه یانه.. ئه و بابه ته جوانانه مهولانا مرواری ئاسا ده یه زینیتیه وه، وه ستاکاران ه پیندا ده چیتیه وه، سه پر ئاسا رووبه رووی خام بیران و نه فامان رای ده گری و رایده گه یه نی و بانگه وازی غه فلهت و نه زانینیان له مینه بری حهقیقه تدا ده گه یه نیت، ئه وانه وه لامی کۆتابیرانی سه رده می خۆیه تی که چهنده گه و جانه له په یوه ندی رۆحی نیوان خۆی و

شەمسی تەبیریزیدا دواون و بە داھیتانی دوور لە شەریعەتیان داناو، یان
سەمای عیشق و نەوای نەی و سەماعیان بە داھیتانی دوور لە شەریعەتی
ئیسلامی زانیوہ..

چاوساقانی دونیای دەریای مەسنەوی ئەم داستانە بە شینوہی جۆراجۆر
لینکەدەنەوہ.

عەقل شایە، ئارەزوو کەنیزە مەعشوقەییەتی، تیماری ھەواوھەوہسی بی
بنەما نیو بەلگەیی خۆی ھەیە، تیمارەکەیی بە دەستی مورشیدی تەبیبە،
ئەوہ تیمارکەرە، ئەوہیە چارەسەر لەم داستانەیدا.. شا بەشینکە لە عەقل،
کچە کەنیزەکەش بەشینکە لە ھەواوھەوہس، زەرنگەر دورەندازی دونیایە،
وہ سەرئەنجام حکیم تیکرای عەقلە، وا باوہ برینک و بەشینک لە عەقل
پابەندی ھەوہسی نەفسە، وہ نەفسیشی لە سایە و سینبەری دونیاو
لەزەتەکانی بە دوور نیو شا لیزەدا رۆل و نەخشی تئوری عەقل
وہدەرەمخا و ھەکیمیش کار و کردەوہی ماوہرای تەبیبەتە، ئەمەیی وا
وتم.. لەگەل بۆچۆن و مەبەستی مەولانایدا ناگونجیت، لە مەسنەویدا لەو
جۆرە داستانانەیی گەلینک تیا دایە، ئەگەرچی برینک لەو داستان و چیرۆکانە
ناکریت ببە دیار دە و سەرپۆپەیی رەوشتە شیاوہکانی کۆمەلایەتی، بەلام
مەبەستی مەولانای بەراورد کردووە..

مەولانا، خاوەنی وشە و واژەیی خۆییەتی، زۆرکەم شوەراو چاوساقانی
دەریای ئەدەبیاتی فارسی بەکاریان بردووە، بەلام ئەو زاتە بە ئەندازەیک
پەر لە وردەکاری و حیساب کراو لە تاجی زبیریندا نەخشاندویەتی، ئەوہسا
نوای چەندین سەدە ھەر دەدرەوشیتەوہو گولی نیتو گۆلدانی مەجالیسە،
راستە برینک لەو موفرەداتانە لە فەرھەنگی تەسەوفا دەبینرین، بەلام
زۆربەیان تاییەتمەندی ئاودزی فکری مەولانا خۆییەتی، رەنگە من نەتوانم
برینک لەوانە پەر بەپینست وەرگێرمە سەر کوردی، بزێہ وەک خۆی
دەبێتەوہ، وہ زۆربەشیان لە بنەمادا بە موفرەداتینکی عارەبی دەژمێردرین،
شینکە لە بەکارھێنانی دوورە دریز زەرەفەتی زمان و ئەدەبیاتی ئێرانیدا

توانه ته وه وای لیهاتووه ئەگەر به و شیوهیه بیگیرنه وه بۆ نێو ئەدهبیاتی
عاریبی نامۆ نه خواز له قهلم دهدرین و لێی تی ناگهن له کاتیکدا له
وردهکاری ته سه و فی فارسیدا ماناو مه فاهیمی تر دهگهیهنن.

ئه مانه ی خواره وه، بریک له و موفره داته ن، مه ولانا له مه سنه ویدا به کاری
بردون و بریکی تایبه ته مندی خۆیه تی:

نه قدی حال: دوپومه رجان، ئیستسنا، رازی کنگین، سه فرا، هه لیله، قه بز،
ئیتلاق، چه کیم فه نا، سحری موته لق، مه زاج، ئەخته ر سوز، خه یال [مه رویان
ستان خدا] مانگ روخسارانی [بوسیانی خودا]، حاجب، ناپیش، به حری،
توفیق، ئەدهب، لوتف، زه لله [گداپو سوالکه ر روخسار]، نادیده، نه بینراو،
فراز، زولمات تاریکستان، عه زازیل، ره باب، که ناران، سه بر، نه بز، قاروره،
عه لامات، ئەسباب، زاری، سه مه ر، غه ریب، ئەسیر، کونج، وقت، ئیبنولوه قت،
ته ریق، مه کشوف، برهنه، غلول، ده فع داده ن، خارچین، فاشه، سه رپول،
کوی غاتفه ر، گۆرخانه، تاسه گیر، گنخ ره وان، سوئولقه زا، تراز، شه معی
تراز، شه ربه ت، خه فته ن خون، کاوکیا، ئیلهام، وه حی، خون که رده ن،
ریازه ت، نوقره، جوقا، زه به د، حجام، کول، هه رگون، شکوفت، جوله قی،
ئه بدال، زه وق، ساحیب زه وق، مری، ته بع، بوزینه تبع، ئستیزه رو،
ئوممولکتاب، به رزه خ، حیره ت، سه لیم، شیری په شمین، بوموسلیم، باده.

هه ر ته قه لایه ک بکریت له خه لوه تگای سو فیگه ریدا به دژوار خۆشی و
سه رفرازی ته واو به ده ست بکه وی، ئەوه مه حاله و بۆ ساتیک نه شیواوه
تواناو قودره تی خودا له بیر بکریت، له دونیای سو فیاندا دوعا و پارانه وه
خه و بینین، خه یال و کاردانه وه ی پابه ند بوون به ئەولیا و پیاوچاکان،
ئه ده ب و ره وشتی په سه ند و هه روه ها بی ئەده بیش، کارو کرده وه ی رۆژانه
و کاردانه وه ی له سه ر کارو کرده وه ی باتنی و غه یبی ئەندازه ی مه ردایه تی و
نامه ردی نیشانه ی دیدارو تیشکه تیکه له کان له ره فتاری رۆژانه دا
کاردانه وه ی وه ده رده که ویت، جه زبه و حال لیهاتن و سلوک رینگای
پینگه یشتنه، رینگای تینگه یشتنه، عیشق بی پایانه، نه سه ری هه یه نه بن، عه قل

به رانبر نه و دیاردانه دهسته پاچه و عاجزه و دهوش داماو..

رهوشتی مهولانا

نهوانه‌ی خویندته‌وه، به‌شیکه له دیارده‌کانی عالمی ته‌سه‌وف، مهولانا و دونیای مهولانا له و دیاردانه نامز نیه، چیه مهولانا ره‌وشت و شیوه‌ی خزی هیه، به‌راوه‌رده‌کانی تایبه‌تمندی پیوه دیاره، له مه‌سنه‌ویدا نه‌ک ده‌و بیست، ژماره‌ی هه‌زاره، له‌ویزا مهولانا عیشقی به‌ریگه و ریچکه‌ی عیشقی خودا ده‌ناسی، هه‌ر باسی له‌ویزا په‌نجه‌ی خستوه‌ته‌سه‌ر، دار و درختیکه پر به‌ر، باس له‌ نازیزی ده‌کات، باس له‌ شه‌مسی ته‌بریزی ده‌کات، مه‌عنه‌ویته له‌ودا ده‌بینی، مه‌عریفته له‌و باخچه‌یه‌دا ده‌چینی، له‌ویزا مه‌جزوبانه به‌دوای فرسه‌ت و هه‌لا ده‌روا، له‌ ده‌شتدا له‌ هه‌لدیرگادا، که ده‌روا له‌ که‌لا له‌ عیشق دوور ناکه‌ویتته‌وه، ریشه‌ی زات و خزیته‌ی له‌ بن دیتی و دووباره له‌ وجودیا ده‌رویتته‌وه، ئیدی مه‌سنه‌وی پره له‌ رازداری، پره له‌ مه‌حرومیته و لیوبه‌باری، داستان سه‌راییه، مه‌سنه‌وی بز حه‌قیقه‌ت په‌نا بردنه، فه‌ناو ده‌ردو ژان و ئیش له‌گه‌ردنه وه‌ده‌رخستنه، لیزانی و چاوسا‌قی حوکه‌مای نه‌وسا هه‌ی له‌ په‌سا مرواری ئاسا، له‌ مه‌سنه‌ویدا ده‌یه‌زنیته‌وه، له‌ویزا په‌نجه له‌سه‌ر دانانه، ره‌خنه له‌ کاروکرده‌وه‌ی گه‌وجانه، سودی شارندنه‌وه‌ی رازو په‌رده‌پوشی مه‌نتیق هیتانه‌وه‌و مه‌داوا بز نه‌خوشی، جیاوازی نیوان درۆ و راست، یا کلاوکلای ساخته و چه‌واشه‌کردن، یا به‌رجابونی عیشق و با برده‌له‌یی حه‌زو هه‌وه‌س..

هه‌روا مه‌ولانا له‌ مه‌سنه‌ویدا، ده‌فه‌رمویته و ده‌فه‌رموی و ده‌ریده‌خات:
"پینگه‌یشتن مایه‌ی شاکامی ناپاکه، خه‌لات کردن مه‌رجی به‌رده‌وامی عیشقه، به‌ره‌و خودا رژیشتنه، نه‌وه‌ی پیاوچاک ده‌یکا له‌ خۆرا نیه، نه‌وه‌ی ده‌یکا بز به‌ته‌وی ره‌وشتی پاک و به‌ته‌وی وژدانه، ره‌وانیه‌و نه‌شیاهه گیتلانه ره‌خنه‌یان لیگرن، وه‌ک که‌سانی ئاسایی کیتشانه نه‌کرین، سۆفی راسته‌قینه بئ یه‌ک و دوو په‌یره‌وی مورشیده، بریک له‌ کار و کرده‌وه‌ی سۆفی

شاراوه‌یه، نادیاره، بنه‌مای له قولاییدایه و خه‌لکه‌که رووکه‌شانه ده‌ییینن..
گولچینی عاشقان به روالهت نابینن، مانا و بنه‌مایه، ئه‌وه مه‌به‌ست و
سه‌رمایه، چاکه و خراپه له‌یه‌ک سه‌رچاوه‌یه، ته‌رازوی حه‌ق و ناحه‌ق دل و
ده‌روونه، ناکرئ و نه‌خوازه ریاکار و ده‌خه‌ل بازان ببن به چاوساقی ئه‌و
ریبازه..

بشنوید ای دوستان این داستان
نود حقیقت نقد حال ماست آن

نه‌قدی حال: قسه کردن ده‌رباره‌ی خو، یا ده‌رباره‌ی خه‌لک، یا
ده‌فه‌رموی:

آن یکی خر داشت و بالانش نبود
یافت بالان گرگ خر را در ربود
کوزه بودش آب می نامد بدست
آب را چون یافت خود کوزه شکست

آن: مه‌به‌ست له "ئه‌وه" یان مه‌به‌ست له و هه‌وارگه‌یه که تیا‌دایت و
توبه‌کردن "نون" که‌یت و بتگه‌یه‌نیتته مه‌به‌ست..
یا ده‌فه‌رموی:

ار که دران کرد مرجان مرا
برد گنج و در و مرجان مرا

مه‌ولانا، ئاماژه به‌وه‌ی ده‌کا هیچ شتیک ته‌واوی ته‌واو نیه، خودا نه‌بیت
و هه‌موو کاریک هه‌ر کرده‌وه‌یه‌ک هه‌رچی بیت نات‌ه‌واوه‌و ئه‌ندازه‌ی
ته‌واوبونی "ریشه‌یه" وه هیچ کاریک بی ته‌قه‌للاو ره‌نج و عه‌ره‌ق رشتن
به‌ده‌ست نایه‌ت، وه ئه‌وه‌ی به‌ده‌ست دیت له پیناویدا شتی‌تر له ده‌ست
رؤیشتوو.

در: مرواری ده‌نک گه‌وره‌یه.

مه‌رجان: ئایه‌تینکی قورئانی ده‌فه‌رمویت:

[یخرج منهما اللؤلؤ والمرجان]

ئه‌بوره‌یحانی بیرونی‌یش، دور، هر به مرواری دادنیت. زه‌مه‌خشه‌ری
ده‌باره‌ی مه‌رجان ده‌لینت:

که‌وه‌رینکی نه‌باتی سوری ده‌ریاییه

دیسان ده‌فه‌رموی:

گر خدا خواهد نگفتند از بطر
بس خدا بنمود شان عجز بشر
ترک استثناء مرادم قوتیست
نی همین گفتن که عارض حالتیست

ئوسوله له‌فزیه‌کان

له‌ قورئانی پیروژدا خودا فه‌رمویه‌تی:

[ولا تستنون]

ده‌باره‌ی خوو خسه‌له‌تی پیاوچاکان وتراوه:

ولا یتکاملون الا والاستثناء فی کلامهم

له‌بیرو بۆچونی ئوسولیه‌کاندا، استثناء و مه‌رج "له‌یه‌که‌وه‌ نزیکن، وه
وشه‌ی "مه‌رج" ئیستیسنای تیکه‌لاوه، وه‌ک بلینن: کشتوکالمان ئه‌مسال چاک
ده‌بن، ته‌گه‌ر بارانی باش بیاریت... که نه‌باری "ته‌گه‌ر" که ده‌یگریته‌وه.
حه‌کیمان، باوه‌ریان به‌ تواناو لیزانینی خویان زۆرتره‌ تا توانا و قودره‌تی
خوداوه‌ند، بۆیه‌ خودا، ده‌یانخاته‌ ته‌نگه‌به‌ریه‌وه و ده‌که‌ونه‌ به‌ر گله‌یی و
ناره‌زایه‌تی نه‌خۆش و که‌س و کاریان، ئینسان ناکرئ گومرایانه‌ ته‌نها
باوه‌ری به‌لینه‌تویی و توانای خۆ بیت، هر کارو کرده‌وه‌یه‌ک مه‌رجی خۆی
هه‌یه، راسته‌ لینه‌تویی مرؤف مه‌رجینکی سه‌ره‌کیه، به‌لام هه‌موی نیه‌و ره‌نگه
به‌ریک مه‌رجی پیشبینی نه‌کراو له‌ کاتی نه‌نجامدانی کارینکدا سه‌ر هه‌لداو
بیته‌ کوسپ و ته‌گه‌ره‌یه‌کی گه‌وره و کابرای نه‌نجامده‌ر زه‌بون و ده‌سته

پاچه بکات.. کابرا به زمان دهلایت:

تینشاللا" به لام به دل و دهر وون و راسته قینه وه بیبری له و تینشاللابه
نه کردوته وه، لیزه دا ئه و وشه و واژانه ی که به دهنک له دهم دهرده چن و
دهگاته پردهی گوئی، جیاوازه له گهل ئه وانهی له قولایی دل و ئه ندیشه وه
دهوتریت، هر دووکیان وهک "وشه" دهگانه پردهی گوئی، به لام ئه م له
گوئی و ئه وه گوئی؟!

وشهی قسوه ت"ی له بنه مادا عاره بی و به فارسی کراوه له مه سنه ویدا
مانای هه مان دژواری ده دا.. به لام [حاجی مه لا هادی سه بزه واری] لای وایه
به مانای قوه ته، هیزه، توانایه "مه ولانا ده فهرمویت:

ای بسا ناورده استئنا بگفت

جان او با جان استئنا جفت

وتمان "استئنا" به لای مه ولانا وه هیزی دله و له پهروه ردگار پاراندنه وه،
ئیدی هه رکات ئه و وشه یه به کار ده با "تینشاللا" که به زمان ناهیتیت و لای
وایه دل و دهر وون راسته قینه تیفکرین دهر بارهی خودا بوخوی هه مان مانا
و مه دلوله..

ده فهرمویت:

از قضا سرکنکبین صفرا فزود

روغن بادام خشکسالی مینمود

از هلیله قبض شد، اطلاق رفت

آب آتش را مدد شد همچو نفت

سرکنکبین: عاره بیه که ی "سکنجه بین"ه، شه ربه تیکه تیکه له ی سرکه و
شه که ره، حه کیمانی ئه وسا بو له ناوبردنی سه فرا به کاریان ده برد.

صفرا: ماده یه کی، که له زراو جه رگدا پینکدیت و به هزی ره گیکه ره
دهرژیته ناو که ده وه و هاوکاره بو ئاسانکردنی خواردنه منی نیو که ده و
ریخوله کان و پاککردنه وه ی له به لغه م، رهنگه که ی زهر دینکی کاله به لام

چاروبار زهر ديبه که ی له زهر دینه ی هیلکه ده چی، جزری مه ترسیداری.
رهنگه که ی له رهنگی ژهنگ ده چیت..

هلیله: میوه ی دره ختیکی بهرز و بلنده، گلاکانی باریک و دریتژن، بؤ سک
چوون به کار ده بریت..
إطلاق: رهوان بوون..

مه بهست له هینانی ئه و دهوایانه، سا حکیم له رووی نه زانینه وه
دهرمانی نابه چی پینشیار بکات، یا به ئه مری خودا، به پینچه وانه وه دهواکه
بکه ویته کار

شه چو عجز آن حکیمان را بدید

پا برهنه جانب مسجد دوید

حکیم: لیره دا به مانای ته نها پزیشک نیه، به لکی به کارزان و لیزان و
کابرایه کی سه ره و زانا دهوتریت، به و که سه ی هیتده هوشیاره له
رووداوه کانی پشتی په ردهش ناگاداره. چه زره تی سه عدی ده فهرموی:

عاشق آن گوش ندارد که نصیحت شنود

در مانیک نباشد بمدا وای حکیم

عاشق یه ک لایه نه تیده فکریت و گوئی له ئاموژگاری هیچ کهس ناگری،
دهردی ئیمهش بین دهرمانه و حکیم له چاره و دهرمانماندا ناته وان و
دهسته پاچه یه:

مه ولانا ده فهرمویت:

رفت در مسجد سوی محراب شد

سجدگاه از اشک شه پر آب شد

ئه وه خه سه تی مرؤفه تا نا ئومیدو ناته وان بؤ پهل و پؤی لئی نه که وئی،
به نا ناباته خودا، له پؤپه ی نا ئومیدیدا روو له دهرگای حق و غه یب دهست
به ده مینتی قودره تی ئیلاهی ده بین له قورئانی پیرؤزدا، زؤرجار ئاماژه به وه
کراوه،

[فإذا ركبوا في الفلك دعوا الله مخلصين له الدين]...

شاو پاشاکانیش هرچهنده به توانا و به دهسه لات بن ليقه ومان له
گرفتاريدا په نايان هر خودايه.. کاتیک شا ده بينی وا دهواو ده رمانی
حه کيمان بی چاره و ته کبیره نه و ده مه یه په نا ده باته مزگهوت و میحراو
پاراندنه وه، دیاردهی پۆپهی بی چاره گی و پاراندنه وه گریان و فرمیسک
رژاندنه.. "سه هلی کوری عه بدولای نه سه توری" له ۲۸۳ کۆچی، کۆچی
کردوه.. وتویه تی: نه و دوعاو نزاو نالانه دیته دی نه گهر له دله وه بکری و
تیکه لی گریان و لئو به باری پۆپهی نا چاری پیوه دیار بیت.. له م به یته دا
مه ولانا ئاماژهی دهکا دوعای شا گیراو و به جی گه یشتوه..

چون بخویش امد زعزقاب فنا

هوش زبان بگشاد در مدح و دعا

عزقاب: ئاوی قولی هه زار به هه زاره

فنا: بی ده ربهستی ده ربارهی خو، وه لاهه نانی ئاره زوو و له زهت و چوار
ته نیشت، نیکرانی زات [له خو بوردن]

عزقاب فنا: له خو بوردن وهک خنکاوی نیو ئاوی قول بی هوش و بی
ته قه للا..

کاتیک شا هوشی وه به رهاته وه، که وته وه دوعا کردن و سوپاسگوزاری..

پس عمر گفتنش که این زاری تو

هست هم آثار هشیاری تو

راه فانی گشته راهی دیگر است

ز آنک هشیاری گناهی دیگرست

هست هشیاری زیاد ما ماضی

ماضی و مستقبلت پرده خدا

یه کیک له جی به جی بوونی دوعاو نزا خودی دل و دهروونی ئینسانه..
په یامبهری خودا فه رمویه تی:

إن الله لا يستجيب دعاء عبد من قلب لاه

خوا دوعای کویلهی خوی گوی لئی ناگری ئه گەر له دله وه دوعاکی
نه کردوبیت.

درمیان گریه خوابش در ربود
دید در خواب پیری رو نمود

خواب: خه و بینین له دونیای سۆفیگه ریدا، دهروازه یه کی کراوه یه بز
گرفتاریه کان یا ده رگا داخراوه کان..

زۆرمان خویندۆته وه یا بیستومانه که سۆفیه کان له گری و هه له فه کانی
دونیاو دیندا له خه ودا چاره سه ری زۆر رو کرده وه یان کردووه، یا بز کراوه،
ئه ویش له رینگه ی خه و بینینه وه یه، پیرو وه لی بینین له خه ودا چاره سه رو
رینگا نیشان دانه...

مه ولانا ده فه رموی:

در علاجش سحر مطلق را بین
در مراجش قدرت حق را بین

سحر مطلق: جادوی بی مهرج، یانی پیشهاته یه کی دوور به راورده
ئینسانیه کانه وه.

گر ساقیم حاضر بدی و زباده او خورمی

در شرح چشم جادوش صد سحر مطلق کردمی

پیاوچا کانی خودا به شینوه و روالهت وه ک ئه م خه لکه وان، به لام له روه ی
که سایه تی راسته قینه یانه وه له بنه مادا جیاوازن، هه زار ئاوازن، کارو
کرده وه ی وایان له ده ست دئ عه قلی مرؤفینکی بایه لۆژی به ئاسمان قه بولی
ناکا، چونکی له توانای به شه ردا نیه له موعاده لاتی عه قله وه به دوره..

دید شخصی فاضلی پرمایه

آفتابی در میان سایه

مه به ست له "آفتاب" که سایه تی مه عنه ویه، وه "سایه" له ش و ئه ندام و
جسمه، سۆفیان ته عبیری "ظل و سایه" به کار ده بن، یانی "روح و نه فس"

وه وشه‌ی "تافتاب" ناماژه‌یه به په‌روه‌ردگار. یوسفی کورپی نه‌حمه‌د مه‌وله‌ی ده‌لایت:

هه‌تاو یانی دل و ده‌روونی په‌روه‌رده‌که‌ره، وه مورشید و سایه بوونی نه‌وه، وه سه‌رسامی له‌وه‌دایه که هه‌تاو نه‌بیت، سینه‌ره هه‌یه، هه‌ردووکیان پینکه‌وه ناگونجین هه‌ردووکیان ته‌واوکه‌ری نه‌وی ترن..

میرسد از دور مایه ی هیلال

نیست بود و هست بر شکل خیال

نیست و ش باشد خیال اندر روان

تو جهانی بر خیالی بین روان

بر خیالی صلحشان و جنگشان

وز خیالی فخرشان و ننگشان

خه‌یال: شینوه و شه‌مایلیک له‌خه‌وو هوشیاردا ده‌که‌ویتته به‌رچاو، یا تارمایی و په‌یکه‌ریک له‌دوور وه‌ده‌ر ده‌که‌وئی که به‌ته‌واهی نه‌بعاد و نه‌دازه‌ی وه‌دیار نیه و لیل و ته‌ماویه..

وه‌ک حه‌زره‌تی حافزی شیرازی ده‌فه‌رمووی:

می رفت خیال تو ز چشم من و می گفت

هیئات از این گوشه که معمور نمانده است

له‌سه‌ر نه‌و بنه‌ماو نه‌دازه‌یه خه‌رمانه‌ی مانگ و تیشکی هه‌تاو هه‌سونه زیرینه و ناله و بابه‌تانه چه‌شنیکه له‌خه‌یال، "ته‌بوعه‌لی سینا" له‌م رووه‌وه برینک ورده‌کاری کرده‌وه له‌کتاوی "طبیعیات شفا" دواوه و ده‌لایت: "هر شتیک نه‌بعادی مادی نه‌بی، نه‌وه بوخوی به‌ته‌یف و خه‌یال ده‌ژمیردریت.."

هینزیک نه‌رکی راگرتن و وه‌ده‌رخستنی لینه‌ بیت و به‌هوی هست و ده‌رککردن هستی پی بکریت، نه‌وه به‌رازی هه‌کیمان ده‌دریت له‌قه‌له‌م.. له‌دونیای زانستی پزیشکیدا که تاگردو برینک شینوه‌ی وه‌به‌رچاو ده‌که‌وئی و

دهیخاته سنوری ورپینه کردنه وه، یا نهوانه‌ی مه‌جزوب و شیتانه ره‌فتارن..
خاقانی له‌م رووه‌وه ده‌فهرموی:

در پرده دل آمد دامن کشان خیالش
جان شد خیال بازی در پرده وصالش

ئه و جوره شیوانه له نه‌ده‌بیاتی ئیرانیدا فانوسی خه‌یالی پی ده‌لین، هر
شیوه‌یه‌ک به زه‌بری خه‌یال ته‌جه‌سوم کریت وه له پیچ و په‌نای عالمی
ته‌سه‌وفدا، عالمی به‌رزه‌خی پی ده‌لین. یانی خه‌یال وجودیکی ده‌ره‌کی بۆ
نیه، یا هر له بنه‌مادا نه‌بووه و نیه و به‌خه‌یال واده‌بینریت..

برینک وجودی ئینسانی یا بایه‌لۆژی هیز و توانای خه‌یالی یه‌کجار
به‌هیزو به‌ربلاوه‌و له‌کارو کرده‌وه‌یدا ره‌نگ ده‌داته‌وه، وه مه‌ولانا په‌نجه‌ی
خستوه‌ته‌سه‌ر ئه‌وه‌ی ئاره‌زوو و ئاوات و نیاز کاردانه‌وه‌ی هه‌یه له ره‌فتار
و کرداری رۆژانه‌یدا چ خۆی وه‌ده‌رده‌خا ساوه‌ک ئومید، یان ترس و ته‌ماح،
یا گومان و دوو دلی.. ئیدی ئه‌و ئاوات و ئاره‌زوویانه به‌چاک و خراپیانه‌وه
زاده‌ی فکر و خه‌یالی خاوه‌نه‌که‌یه‌تی، وه به‌شیوه‌ی جوراجۆر خۆیان وه‌ده‌ر
ده‌خن، برینکیان به‌زه‌قی و ئاشکرا، برینکی تریان وه‌ک تارمایی بومه‌لینی
ده‌که‌ونه به‌رچاوی خاوه‌نه‌که‌ی، که واته ئه‌و ئاره‌زوویانه دیدگایه‌کی
ناسراوی چوارچیتوه داریان نیه، وه له که‌سه‌کاندا جیاوازن.

یوسفی کوری نه‌حمه‌د مه‌ولانا، لای وایه، مه‌ولانا پتی وایه دونیای
هه‌ست تیکرای به‌خه‌و ته‌شبییه کردووه وه زۆربه‌ی سوفیه‌کان دونیا به‌خه‌و
و خه‌یال ده‌زانن برینکی تریان لایان وایه، خه‌یال بره‌براکه‌ی جیهانه..

هر زنده را می کشد وهم و خیال سوبو
کرده خیال را لقب لشکر کشی و صاحب عام
دیگر خیالی آوری ز اول ریاید سروری
انرا اسیر این کنی ای مالک الملک چشم

یا ده‌فهرموی:

آن خيالانى كه دام اولياست

عكس مه رويان بستان خداست

مه بهست له [مه رويان بستان خداست] موفره داتىكى غه يىي نه ده بياتى
 سؤفيانه يه، سؤفيان نه وه به فه يزو لوتفى خوداوهند ده زانن و پله پله به
 سه ريا سه رده كه ون و ده بيته هؤى نارامى و ئاسايشى فكر و دل و
 ده روون.. به لام وا روو دهدا، به لاي برينك له سؤفى و نه ولياوه خوليايه
 هه ستىك، ئاره زويهك له ده روونياندا كه لاله ده بين كه دووره له عيشقى
 په روه ردگار وه، نه و هه سته، نه و ئاره زويه ريگره له شه پؤلى فه يزى
 په روه ردگار، سه رنه نجام ده سته پاچه و ريچكه گوم كردنى نه و سؤفيه يا
 نه و پياو چاكه له دونياى سؤفياندا له عيشقى خوداوهندا وه ستان و
 ماندوبوونى بؤ نيه، وه هه ميشه به ته ماي زؤرتى و زؤرتى.. ده گيرته وه،
 بايه زىدى بستامى وتويه تى:

نه گه ر سه فاو خاوينى چه زره تى ئاده م و پيرؤزى جبرائىل و گونگرى
 فه رمان به ردارى ئيبراهيم، شه وقى موسى و پاكى و خاوينى عيسا
 خو شه ويستى محمه دى بيده نى رازى نه بين و ديسان داوا بكه..
 سه عدى شيرازى فه رمويه تى:

بگفت احوال ما برق جهانست

گه ي پيدا و ديگر دم نهانست

گه ي بر طارم اعلى نشينم

گه ي تا پشت پاى خود نيينم

سه عدى، له و به يته يدا ئامازه ي بؤ نه و سؤفيانه ي جوان په ره ستان
 كردؤته رييازى خؤيان.. يا به شيوه يه كى تر برينكى تر واى بؤ ده چى كه
 جوان په رستى بؤ خؤى داوينكه، ته له يه له رينگاي تازه موريده كاندا تا بكه ونه
 سه ر رينگاي راستى خودا په رستى وه له م رووه وه كه و ره پياو چاك
 [يوسفى كورى نه يوبى همدانى] - كه له سالى ٦٣٨ كؤچى، كؤچى كردوه -
 وتويه تى:

[تلک خیالات تربی بها اطفال الطريقة].. زۆربهی زۆری چاوساقانی
مهسنهوی لایان وایه [مهرویان بستان خدا] دیاردهیهکی نهگزاروه له
روانگهی موتهجهلیدا، وه ئه مه ئه وهی دهگهیه نیت مهولانا بیروپرای [محمیدینی
عه ره بی] لاپه سه ند و شیاو بووه خواجه ئه یوب و یوسف کوری ئه حمه د
مهولانا وتویانه:

"مهرویان" مه به ست له ته جهلی خسه لت و ناوه، وه [بستان خدا] دل و
دهروونی و لیبه و یا دونیای بی رهنگ:

شه بجای حاجبان فا پیش رفت

پیش ان مهمان غیب خویش رفت

حاجب: ده رگاوان، چاوساقی ده رگای ده ولت و ده سه لات.
فاپیش: چاوپینکه وتنه.

هر دو بحری آشنا آموخته

هر دو جان بی دوختن بر دوخته

بحری: چاوساقی ناو ده ریا، ئه وکه سه ی گه شتی ناو ده ریاکانی زۆر
کردوه وهک [سیندبادی به حری]
آشنا: مه له کردن

آن چون نهنگ آیان شده دریا و حیران شده

وین بحری نو آشنا در آشنا آمیخته

ئاداب و نه ریه تی

به شی دووه می ئه م به یته ئامازه یه به په یوه ندی و ئاشنایی ننیوان
چاوساقانی که رامه ت و ئه ولیا..
له مه سنه ویدا فه رمویه تی:

جان گرگان و سگان از هم جداست

متحد جانها شیران خداست

یا ده فه رموی:

ز هر سو بانگ نای و چنگ مستان

ز هر کاری بلا بدکار زاید

ای مرا تو مصطفی من چون عمر

از برای خدمتت بندم کمر

عومری کوری خهتاب، خهلیفه‌ی دووه‌می راشدین و خوشکه‌زای نه‌بو
جهلی کوری هیشام یه‌کینک بوو له ده‌م‌راسانی سه‌رده‌می خوی و
سه‌ره‌تای ئیسلام، تا نه و ئیمانی نه‌هینا، ئیمانداران به ئاشکرا خویان
وه‌ده‌رنه‌خست، له‌سه‌رده‌می خهلیفه‌یه‌تیدا به عومری دادپه‌روهر و پاریزگار
ده‌ناسرا، وه له‌سه‌رده‌می نه‌ودا ئیسلام توانی دوو ئیمبراتوریه‌تی نه‌و
سه‌رده‌مه به‌ه‌ژینیت و له‌ناو بیات..

از خدا جویم توفیق ادب

بی ادب محروم گشت از لطف رب

توفیق: له نه‌ده‌بیاتی جه‌ماعه‌تی موخته‌زله‌یدا داوای خودایه بۆ په‌ره‌ستنی،
وه له فه‌لسه‌فه‌ی نه‌شعه‌ریه‌کاندا پینکهاتنی ده‌سه‌لاته به‌سه‌ر فه‌رمان
به‌رداریدا.. له حه‌قیقه‌تدا جوړیکه له سازش و پینکهاتن له نئوان خودا و
کوئله‌ی خویدا..

ادب: هه‌لس و که‌وتینکی شیاوه ده‌رباره‌ی که‌سینک یا ره‌فتارینک، وه نه‌وه
به ده‌قینکی هه‌موو جینگیر ناژمیردریت میلیه‌تان، ده‌وروزه‌مان و
جینگه‌و شوین و مه‌وقیعه‌تی جوگرافیایی هه‌ر یه‌که به جوړینک هه‌نگاو
ده‌نین و بیرورا پینکدینن و سه‌ره‌نه‌جام ده‌بیته ئاداب و نه‌ریتی بۆ هه‌ر
میلله‌تینک، له زۆر میلیه‌تاندا نه‌و ئاداب و نه‌ریته جیاوازن، هه‌لبه‌ته بیرو
بۆچونی ئاینی خوی بۆخوی ره‌فتارو کردار و گفتاری تایبته به خوی
پینکدینیت..

لطف: نه‌رمی و دل‌سۆزی و میهره‌بانی، موحه‌به‌تی ئیلاهی که‌وا به‌نده‌ی
خودا ناچاره‌ی عیبادت ده‌کا.. وه له دونیای سۆفیگه‌ریدا نه‌ده‌ب یه‌کینکه له

خاله سهرکییه‌کانی رینیازی دونیای ته‌سه‌وف، سزفی راسته‌قینه
پابه‌ندیه‌تی...

گوایه "سوقرات"یش وتویه‌تی: [بی ئه‌ده‌بی مایه‌ی ته‌واوی شه‌رو
ئاژاوه‌کانه..]

بی ادب تنها نه خود را داشت بد
بلکه آتشی در همه آفاق زد

یا ده‌فهرموی:

ماید از آسمان در می‌رسید
بی شری و بیع و بی‌گفت و شنید
درمیان قوم موسی چند کس
بی‌ادب گفتند کو سیر و عدس
منقطع شد خوان و نان از آسمان
ماند رنج زرع و بیل و داس‌مان

به پنی داستانه‌کان، قه‌ومی موسا دوا‌ی ئه‌وه‌ی له میسر وه‌ده‌ره‌اتن، چل
سال له بیابان و سارا‌کاندا ویل و سه‌رگه‌ردان بوون، وه خودا خۆراکی
پزرو په‌له‌وه‌ری له ئاسمانه‌وه بۆ ده‌ناردنه خواره‌وه.. له‌به‌ر ئه‌وه‌ی به‌بی
دژواری و زه‌حمه‌تیک ئه‌و خواردنانه‌یان ده‌ست ده‌که‌وت و ده‌خوارد
ناشو‌کور بوون و له‌ه‌زه‌رتی موسا داوای سیر و پیاز و نیسک و
ته‌ره‌باریان لئ ده‌کرد، وه ئه‌و نیعمه‌ته ئاسمانیه ئیدی له ئاسمانه‌وه نه‌هاته
خواری و برا، له ئایه‌تی "۵۷ - ۶۱" سوره‌تی "البقره" دا به‌دریژی باسی
لیکراوه، ناوی "سیر" هینانی مه‌ولانا له رووی ئه‌و ئایه‌ته‌وه‌یه: دیسان
مه‌ولانا له‌م رووه‌وه فهرمویه‌تی:

باز عیسی چون شفاعت کرد حق
خوان فرستاد و غنیمت برطبق
باز گستاخان ادب بگذاشتند

چون گدایان زلها برداشتند
لابه کرده عیسی ایشان را که این
دایمت و کم نگردد از زمین
بدگمانی کردن و حرصی آوری
کفر باشد حیش خوان مهتری
زان گدارویان نادید ز آز
آن در رحمت پریشان شد فراز

زله: پاشقه‌وانی سفرهی خوراک، وه بریک له سوڤیان نه
باشقه‌وانانانیهان ده‌بردو ده‌خوارد.

گدارو: پر روو بی حه‌یاو سوڤبون له‌سه‌ر سوالکهری
نادیده: چاوچنوک

من و او هر دو بحجره درومی مونس ما
بازکرده در شادی و در حجره ما

به پیی بریک له وتراوه‌کان.. گویه حه‌زره‌تی عیساو بریک له هاواله‌کانی
گوزهریان ده‌که‌ویته چوله‌وانیه‌که‌وه، هاورپیکانی حه‌زره‌ت داوایان کرد دوعا
بکاو خوانی خواردن له ئاسمانه‌وه بیته خواری، حه‌زره‌ت نه‌و دوعایه‌ی
کردو خوانی جزراجوری خواردن له ئاسمان هاته خواری و بریک لایان
وابوو که‌وا نه‌وه سحر و جادووه..

هرچه بر تو آید از ظلمات و غم
آن زبی باکی و گستاخیست هم

ظلمات: کوی تاریکیه، زورتر بز رهش دل و ده‌روونه مه‌جازهن به‌کار
ده‌بریت، هه‌روهک روشن دلی و بیر و فکر ئاواله‌یی، کارییه له‌سه‌ر کارو
کرده‌وه‌ی تاکه که‌س، دل رهشی و ناپاکی دل و ده‌رونیش به‌و نه‌ندازه‌یه له
ژیانی رۆژانه‌ی خاوه‌نه‌که‌یدا خوی وه‌ده‌ربخا. لیره‌دا ده‌توانریت بوتریت بی
نه‌وه یان سه‌رچاوه‌که‌ی له ده‌روون و دل رهشییه وایی، نه‌ده‌بی له ره‌فتاردا

هر که بی باکی کند در راه دوست

ره زن مردان شد و نامرد اوست

تهرازو و کهیل و کیشانهی مهولانا جهر و زۆر و شههوت و ههز و
نارهزووهکان نین. ئەو پیاوه له پۆپه‌ی دهسه‌لات و دارایی و مه‌کنه‌تدا
داچوریته‌وه بۆ ناو دونیای زه‌رافه‌تی ئینسانی، تا مه‌ستی حه‌قیقه‌ت ده‌بی و
دوور له شه‌هوت ئەوانه‌ی ئەندازه و ماوه له نیتوان خۆی و خوداو، خۆی
و پیره‌کاندا ناپاریژن، به‌لای مه‌ولاناوه ناپیاو و ناکه‌س به‌چهن و دزو
رینگری مله‌و گه‌رده‌نه‌ن و حال و مالی خه‌لکی به‌تالان ده‌به‌ن

از ادب پر نور گشتست این فلک

وز ادب معصوم و پاک آمد ملک

ئاسمانی کۆماوه وه‌ک کابرایه‌ک ته‌شبهیه ده‌کا، که‌وا سه‌ری ته‌عزیم
داده‌نوینیته‌وه، وه‌ له‌م به‌یته‌یدا مه‌ولانا "فلک‌ی به‌ واتای ئەده‌ب هیناوه‌ته‌وه،
وه‌ ئەده‌ب مه‌لایکه‌یه که‌ به‌ پیتی فه‌رامینی په‌روه‌ردگار له‌ کار و کرده‌وه‌و
فه‌رمان به‌رداریدا..

بد ز گستاخی کسوف آفتاب

شد عزازیلی ز جرأت رد باب

عزازیل: شه‌یتان..

رد باب: ده‌رکراوی به‌رده‌رگای حه‌ق، مه‌لعون..

ئاماژه‌یه به‌ قیامه‌ت وه‌ خودا تیشکی مانگ و خۆر ده‌گریت.. به‌ بیرو
لینکدانه‌وه‌ی [مه‌لا هادی سه‌بزه‌واری] "گستاخی" یا مله‌وپی له‌ مانگ، وا
رووی هه‌تاوی گرتووه..

دست بگشاد و کنارانش گرفت

همچو عشق آندر دل و جانس

کناران: په‌ل ، پۆی له‌ش، یا کوشه‌و که‌نارو ئەملاولا..

پرس پرسان می کشیدش تا بصدور

گفت گنجی یافتم آخر بصیر

پرس پرسان: پرس و جو.. لیره و لهوی پرسین

صبر: خزر اگرتن، تامول، دهر باره‌ی کارینکی نه‌خواز.

په‌یام‌به‌ری خودا فهرمویه‌تی: [الصبر مفتاح الفرج] تامول کلیلی دهرگا

به‌سراوه‌کانه، تامول ناواله‌ی ده‌کا

ای لقای تو جواب هر سؤال

مشکل از تو حل شود بی قیل و قال

ترجمانی هر چه ما را در دلست

دستگیری هر که پایش در گلست

دیداری عاشق و به‌گیشتنی به‌حزوری مه‌عشوق زور قفل و گری

ده‌کاته‌وه، ناوه‌هاش دیداری نیازم‌ند به‌خزمه‌تی بی‌او چاک و وه‌لی خودا،

زور له دروازه‌گیراوه‌کان ده‌کاته‌وه. مورید شه‌یدای دیتنی مورشیده،

مورشیدیشی که‌م لوتف ناییت دهر‌ح‌ق به‌په‌یره‌وه‌که‌ی، پرس و جز و

ناشوفته‌گی تا نه‌وکاته‌یه نه‌و دیداره نه‌نجامی نه‌گردوه که دیدار روویدا ئیتر

پرسیار مانای خوی له‌ده‌ست ده‌دا..

مه‌ولانا له‌م رووه‌وه فهرمویه‌تی:

تو سؤال و حاجتی دلبر جواب هر سؤال

چون جواب آید فنا گردد سؤال اندر جواب

له‌و بابت‌ه سه‌عدی شیرازیش وتویه‌تی:

دیدار تو حل مشکلاتست

صبر از تو خلاف ممکناتست

سه‌نائی یش فهرمویه‌تی:

تنگ شد بر ما فضای عافیت بی هیچ جرم

اینچنین باشد إذا جاء القضاء ضاف الفضا

مولانا دیسان دہلیت:

رنگ و روی نبض و قارورہ بدید

ہم علامتیش ہم اسبابس شنید

نبض: جولانہ وہی رہگہ کہ پہیوہندہ لہگل لیدانی دلدا بہ تاییہت نہو
رہگانہی لہ قولایی ناو گوشتدا نہبن و لہ ٹیسکے وہ نزدیک بن.. پزیشکان
دہماری مہچہک دہگرن تاژمارہی لیدانی دل بزائن..

قارورہ: شوشہیہکی مل دریژہ بؤ گمیزکردنی نہخوش، شوشہی
لولکدار.

علامات: دیار دہیہ و نیشانہی نہخوشیہ کہ بہسہر لہشہوہ
دہردہکے ویت..

اسباب: ہوی نہخوشیہ، ساوہک رووداویان نہخوشیہک دہکے ویتہ ناو
لہشہوہ.

رنجشی از صفراو از سودا نبود

بوی ہر ہیزم پدید آید ز دود

دید از زاریش کو زار دلست

تن خوشست و او گرفتار دلست

عاشقی پیداست از زاری دل

نیست بیماری چو بیماری دل

زاری: پڑپہی نہخوشی و لہ مردن نزدیک بوونہوہ

"فإن لفض زار يدل في الحجمية على الشرف على الهلاك.." کتاوی احیاء العلوم

بہراو بؤ چوونی مولانا ہر کارو بارو رہفتار، گفتاری ٹینسان لہ
چزنیہتی دل و دہروون و تیفکرینیہوہ ہلہدہقولیت وہ پیاو چاکی تہواو
عیار و ہوشیار ٹاگاداری تہوہیہ و لہوہی غافل نیہو ئازا پہی بہ جؤش و
خرؤشی دل و دہروونی کابرا دہباو بہوردی ہلہیدہسہنگینیت و ہلاجی
دہکا.. ہر لہ داستانی کہ نیزہکے پیدا مولانا باس لہ دکتوری ٹیلاہی دہکا

ورده ورده نه بز لیدانی کچه دهکاته دیاردهو له شارو گه رکه و کوچه و
کزلان و جینگه و شوین نون دهکا و سهرته نجام دهیدوزیته وه..

هست سر مرد چون بیخ درخت
ز آن بروید بر گرماش از چوب سخت
در خور آن بیخ رسته بر گرما
در درخت و در نفوس و در نهی
این طبیبان بدن دانش ورنند
بر مقام تو ز تو واقفترند
تا ز قاروره همی بینند حال
که ندانی تو از آن رو اعتلال
هم ز نبض و هم ز رنگ و هم ز دم
بو برند از تو بهر گونه سقم
بس طبیبان الهی در جهان
چون ندانند از تو بی گفت دهان
هم ز نبضت هم ز چشمت هم ز رنگ
هم سقم بینند در تو بی درنگ

شاردنه وهی هستی دهر وون

نه فلاکی دهر باره ی مه ولانا ده لیت:

تېزنی دهم و هه ناسه ده بیته بونینکی سهره کی بز خاوه نه که ی، هه ناسه ی
کابرا گویای که سایه تیه تی، له قورثانی پیروژدا فه رمویه تی: [و لو نشاء لأربنا
لهم بسیماهم و لتفرخنهم فی لحن القول].

مه ولانا دهر باره ی نه و نایه ته له مه سنه ویدا نه مه ی هونیه ته وه:

گفت یزدا مر بنی را در مساق
یک نشانی سهلتر ز اهل نفاق

گر منافق زفت باشد نغز و هول
واشناسی مرورا در لحن و قول
چون سفالین کوزه ها را میخوری
امتحان می کنی ای مشتری
می زنی دستی بر آن کوزه چرا
تا شناسی از طنین آسکته را
بانگ اشکسته دگرگون می بود
بانگ چاوشست پبشتی می رود
بانگ می آید که تعریفش کند
همچو مصدر فعل تصریفش کند

زوربهی مرؤف همیشه راسته قینهی ناخ و دل و دهر وونی
دهشاریته وه و نه وهی تنی دهفکری و باوه ری پنی هیه وه دهری ناخا و
نایخاته سهر زمان .. له م رووه وه مه ولانا له غزه لیاتدا فهرمویه تی:

هر اندیشه که می پوشی درون خلوت سینه
نیشان و رنگ اندیشه ز دل پیداست بر سیما
ضمیر هر درخت ای جان زهر دانه که می نوشد
شود بر شاخ و برگ او نتیجه شرب او پیدا

که واته چه کیمی خودایی که نواری و زانی نه وه دهردی عیشقه نه وه
نازارو ژانی عیشقه وا پهریشانی کردووه، به و دهردهی بردووه، نه و سوزو
سوتانی دل و دهر وونی برژاوه وا خستویه تیه ناو نه و داوه، نه وه توفانی
بنی نامانی دهر وونی که ف کردووه وا زهر دو زه عیف و ناته واوی کردووه و
بنی دهنک ده برژی و ده سوتی .. عاشق وهک مؤمینکی داگیرساو بنی دهنک
کلپهی دیت و غمی خزی نادر کیتی .. بزیه مه ولانا له و چند بهیته دا ده لیت:
هیچ بیماری و دهرده دارییهک ناگاته نازاری دل و عیشقدا، عیشقه شوین
پهنجی به سهر له شه وه مؤر ده کاو به دریتزا له ش و نه ندای عاشق

ده توينيته وه، وه هيچ دهردينك ناگاته دهردي بئ دهرماني عيشقدا نه و بئ
دهنگ دهسوتئ نه گهر متمانه ي پئ بكا بيدويتئ رازئ دهر كيتئ كاتيك گززه
دهسينئ به پلتوك لي دهدهئ تا بزاني شكاهه.. درزي تن كه وتوه يا نا
علت عاشق ز علتها جداست

عشق اسطراب اسرار خداست

اسطراب: دهستگايه كي تينكه له، نهستيزه ناساني كؤن به كاريان دهربرد بز
رمل و بهخت گردنه وه و ههروه ها به رزي و بلندي و دووري نهستيزه كان..
دكتوره كان نه خوشي عيشق زورتر به نه خوشيه كي عه قلي دهزانن تا
عوزوي يا بهدني وه تا راده يه ك ده يخه نه تاي ماليخوليا وه، نه رسته و له
رووه وه وتويه تي:

"عيشق كويره و عهيب نابيني"

ئيبنولسيناش وتويه تي:

[هذا مرض وسواس شبيه بالماليخوليا، يكون الانسان قد جلبه الى نفسه
بتسليط فكرته على استحسان بعض الصور و الشماثل التي له، ثم اعانه على
ذلك شهوته او لم تعن..]

له كاتيكدا مهولاناو ته واوي په پره واني دوني اي ته سه وف و مهولاناش
لايان وايه، عيشق ناسكترين ههستي ئينسانيه ته رازويه كي پر له ورده كاريه،
پالاوتئ له شه له هه واو هه وهس و شه هوهت و حهزه گلاوه كان..
دوني اي شيتان و ديوانه كان، له گهل دوني اي سؤفيان و عاشقاندا جياوازه،
هر به و نه ندازه يه عيشقي سؤفيان له گهل عاشقي ئافرهت و حهزيكي
بايه لوزيدا جياوازه، وه رهفتارو كرداري نه و سئ بركانه هر بركه يه ك
دوني اي تايبه تمه ندي خزي هيه، وه مهولانا گه ليك جار نه م باسه ي له
مهسنه وي و غه ره لياتدا باس كردووه و هر باس كردنيكي له وه ي تر
جياوازه.

عاشقي گر زين سر و گر زان سرمست

عاقبت مارا بدان سر رهبرست

رهنګه مه به ست له وهی بیت، نه ګر عیشق حه قیقی و راسته قینه بی یا
 مه جازی، سه رنه نجام ته واوی ناروزو و ناواته کان له که سینګدا له زاتینګدا
 تاک ده کاته وه و ئیدی دوو دلۍ و شهک و ګومان ده خریده لاه، وه نه و
 په ګانه ګیه پره له زهرافهت و که مالی رژی عاشق و سه رنه نجامه که شی
 عاشق له ته واوی هه واو هه وه سی شه هوه تاوی رووتده کاته وه و پاک و
 خاوین بی نارایش، ناوینه نما ده بیته دیاردهی شه فافیهت، بزیه و تراوه
 [المجاز قنطرة الحقیقة]. مه جاز، پردی حه قیقه ته و به سه ریا ده ګوزه رینین،
 نه م به یثانه له مه ولانا بیسه:

این از عنایتها شه ر کز کوی عشق آمد ضرر
 عشق مجازی زا گذر بر عشق حقت انتها
 غازی درست پور خود شمشیر چوبین آن بود
 تا او در آن است شود شمشیر گیرد در غزا
 عشقی که بر انسان بود شمشیر چوبین آن بود
 آن عشق با رحمان شود چون آخر آید ابتلا
 عشق زلیخا ابتدا بر یوسف آمد سالها
 شد آخر آن عشق خدا می کرد بر یوسف قفا

نه وه ناماژیه به وهی، نه ګر عیشق له رووی که مه نکینشی مه عشوقه وه
 هه لګیرسی و بیته هزی وه ده رخستنی مه رجه کانی عاشق بوون و بکه و یته
 به رچاوی خه لکی، یا عیشق له رووی ته قه لای عاشقه وه ورده ورده
 په روره بیت و پی بگا و دانه دانه خاله کانی دونیای عیشق تی بگا.. له هر
 حاله تینګدا عیشق پله کانی حه قیقه ته، سارداوی ګرګانه، کژتاترین رینګای
 عیرفانه:

هر چت گویم عشق را شرح و بیان
 چون بعشق آیم خجل باشم از آن
 عیشق ده ریایه کی هه لکردووی شه پولداره.. مرژف توانای به ربه ره کانی

و ملنه دانی بؤ نیه، ئاهه نگیکه له گوینی هه ر بیسه ریک بکه ویت ناتوانیت
نیه ته سه ما.. سه مای مه عریفهت، سه مای رینگا و رینیازی ته ریفهت.. ک
که وته سه ر ئه و رینگایه و ئه و رینیازه، ئیدی په یوه سه ته چاو له ئاسزی
مه عشوقه و چاه روان.. عیشق دیارده یه کی خوداییه و یه کیکه له سیفات و
خه سه ته ئاسمانیه کان، ئینسان به ئاسانی ناتوانی به وردی لئی بدوی

گرچه تفسیر زبان روشن گرس

لیک عشق بی زبان روشن ترست

عیشق کارو کرده وه و رووداویکی وژدانیه، هه سه ته، خولیا یه کی یه زدانیه،
که روو بدات به جوانی خۆی وه ده رده خات، ئه وه ی ده رو ده رگا گلاره کانه
ئازا داده خا.. عیشق به ئاسانی لیکنادریته وه..

عقم در شرحش چو خر در گل بخت

شرح عشق و عاشقی هم عشق گفت

عه قلی مرؤف ته رازو تابلزنامی ته واوی رهنگه کانه و هه مور
کارو باره کان هه لده سه نگی نیت.. به لام عیشق بی سنوره دوور ئه ندازی
ئاسزی دووره، عه قل به رانه ر عیشق سنورداره و زه بوونه.. ده سه ته پاچه
گیژ و ویژ هیچی له ده سه ته نایه

آفتاب آمد دلیل آفتاب

گر دلالت باید از وی رو مهتاب

هیچ به لگه یه ک وه ک بوونی مانگ نیه بؤ بوونی، کاتیک دل گیر زده ی
داوی عیشق ده بی، ئیدی به لگه و لیکدانه وه ی پیناوی داستانی عیشق به لای
دله وه یه، دله غه مخواری سۆز و ئازاری عیشق و مه رجه کانی له ئیمه وه به
دوور نیه و ئیمه ش له دامینی چپای به رز و بلنیدیدا به زیوین و هه ر یه که به
جۆری خۆی به خاوه نی هه وارگه ده زانی دور نیه روژیک له روژان توفانی
عیشق هه لکاو من و خویشی رامالی.

زولنون ده لیت: "عرفت ربی بربی، ولولا ربی لما عرفت ربی".

له قورئانی پیرۆزدا دهقه رمویت: [او لم یکف ربک انه علی کل شی شهید]

از وی ار سایه نشانی می دهد
شمس هر دم نور جانی می دهد
سایه خواب ارد ترا همچون سمر
چون برآید شمس انشق القمر

سمر: سیوهری دهر و دیوار و لهش و ئەندام له روشنایی مانگه شه ودا،
له بهیتی دوایدا ئاماژهیه بۆ ئایه تینکی قورئان، ئەگەر ههتاو و شهوقی ههتاو
نهیت سینهرینک و دیناکریت، کهواته ههتاو و سینهر تهواوکهری بهکترن،
ههتاو حهقیقهته، وه ئیمه ناکریت روو به ئەسل نهروین و له سینوهردا
سهرگهردانبین، بریک هینده گرفتاری سایه و سینوهرن گروتیشکی ههتاویان
لهبیر چوهته وه یانی له حهقیقهته وه به دوورن و سهرقالی پینچ و په نای
ئەملاولای لهناو چونن..

خود غریبی در جهان چون شمس نیست

شمس جان باقی کش آمس نیست

غریب: یانی رۆح و رهوانی ئینسان له دونیای مادی و لهناوچودا
گرفتاری و گرفت له وه دایه، رۆح ناسین له هه موو کهس ناوشیته وه، کهم
کهس دهتوانی دهست له دامیتی گیر بکات..

چونکه هر جزوی بجوید ارتفاع

جون بود جان غریب اندر فراق

گوید ای اجزای حسف فرشیم

غربت من تلختر من عرشیم

رۆح پهیرهوی کات و شوین نیه و بهشیکه له رازهکانی پهروهردگار و
توری زهمان و جیگه و شوین نایگرنه وه و بهزتر و بالاتره له چه رخی
زهمان و بهشیکه له غهیبیات، بۆیه مهولانا فهرمویهتی: [شمس جان باقی
کش آمس نیست] یانی، با سادهتر و ئاسانتر لینی بدوینین، دابهشکردنی کات،

ز همان به سهر دویتنی و نه مرؤو سبه یینیدا، بز که سانیکه به سهر زه وییوره
بژین و به گویره ی خور هلهاتن و ناوابون شه وو رؤژ ده گوزهرینن و
نه و نه ندازه ی دابه شکراره، نه وه له جه دوهلی مه ولانا و تیفکرینیدا نه، که
چون له رؤح و پله و پایه ی ده دوی..

چون زمین برخاست از جو فلک
نه شب و نه شایه باشد ط ولک
هر کجا سایه ست و شب یا سایه
از زمین باشد نه از افلاک مه

واته رؤح له جینگه یه کی وادا نییه ببینریت و پهیره وی عالمی غه ییه و
ناتوانین نه مرؤو سبه یینن بز دابین بکه یین. له مه سنه ویدا چه ندین جار نامازه
به وه ی ده کا:

لا مکانی نه درو نور خداست
ماضی و مستقبل و حال از کجاست
ماضی و مستقبلش نسبت بتوست
هر دو یک چیزند پنداری که دوست

ثیتر مه ولانا دوا ی دیداری شه مس دهروونی ده بیته توفانیکه ه لکردوی
وا جگه له عیشقی شه مس هرچی بهرکه و تبایه بی نامان دای ده مالی و
رایده مالی:

شمس در خارج اگرچه هست فرد
میتوان هم مثل او تصویر کرد
لیک شمسی که ازو شد هست اثیر
نبودش در ذهن و در خارج نظیر
در تصور او را گنج کو
تا در آید در تصور مثل او

اثیر: تزپه له ی ناگر

گنج: دانانی شتیک له نیو شتیکی تردا بنی کهم و کهسری هر وهک

خوی

شمس: به ته نکید یانی هتاو، وه مه بهست له هتاوی کز مه لگای

هتاویه..

دیسان ده فهرموی:

چون حدیث روی شمس الدین رسید

شمسی چارم آسمان سردر کشید

مه بهست لیزه دا شه مسودینی محمه دی کوری عهلی کوری مه لیک دادی
ته بریزییه، که بووه به ده ستگیره و مه عشوقی مه ولانا و توفانی له بیر و
نه ندیشه ی مه ولانا دا به وجود هیتاوه، خه لکی شاری ته وریز و له سه ره تاوه
بووه به موریدی [ئه بوبه کری سه وته چنی ته بریزی] و له دواییدا رژیشتوته
هه له قه ی زکری روکنه دینی سو جاسی یه وه.. تا سالی ۶۰۶ کزچی، زیندو
بووه، له دوا ی نه و میژووه کهس نه یدیوه، کهس هیچی لی نه بیستووه، به م
شینوه شه مسودین له چاره کی یه که می سه ده می شه شه می کزچیدا هاتوته
دو نیا وه.. وه له رژی شه ممه ی بیست و شه شه می مانگی جه مادا
رژیشتوته ناو شاری قونیه وه ۶۴۲ کزچی نه و ده مه ته مه نی نزیک ی شه ست
سال بووه، وه تا رژی پینج شه ممه ی بدست و یه که می مانگی شه وال ۶۴۳
کزچی له شاری قونیه دا هاو ده م و هاورازی مه ولانا بووه، وه له بهر ئیره یی
و نامه ردی بریک له لایه نگرانی ده ورو به ری مه ولانا، ناچار کراوه قونیه به
جن بهیلینت و بز شاری دیمه شق بروات. وه له سالی ۶۴۴ کزچی
که راوه ته وه بز قونیه و یه ک سال له ویدا ژیاوه و له ویدا نه بینراوه، یه شتا به
دروستی یا به وردی نه زانراوه بز کوی چووه، چی به سه ره هاتووه، ..
کوژراوه؟ سه ری خوی هه لگرتووه؟.. داستانی عیشقی بلنسه داری مه ولانا
بز نه و سه رده مه له دونیای سو فیکه ریدا تا نه م سه رده می هه زاره ی
سیه مه ش ویردی سه ر زمانانه، دیوانی که وره ی مه ولانا گرو گلپه ی
ده رونیکی بلنسه دار ده خاته روو، وه بز خوی داستانیکی رازدار و پر له

نازارو شیفته گیہ:

عیشقی فنا فی لاهی

لا تکلفی فانی فی الفنا

کلت أفهامی فلا احصی ثنا

لا احصی ثنا: له حه دیسی نیسلامی وه رگیراوه..

اللهم انی اعوذ برضاک من سخطک و أعوذ بسمعافاتک من عقوبتک و أعوذ بک منک لا احصی ثناه علیک انت کما اثنت علی نفسک

پنداهه لدانی مهولانا بز شه مسی ته بریزی له عالهمی هوشیاریدا نه بروه،
نه وه له رووی عیشقیکی ناسمانی و دونیایه کی پر له شیفته گی و
شوریده گی وه سه رچاوه ی هه لگرتووه، که فچه رینانه که وتوته هه له له و
شه پزلدان، بنواره چی ده فهرموئ:

من چه گویم یک رگم هشیار نیست

شرح آن یاری که او را یار نیست

نه وسا مهولانا که وتوته نالین و نه ی خودا چی بگم و ده فهرموئ،
هیچم له دهستی خوما نه ماوه، هه تا وه کو به وردی ناتوانم له زاری
مه عشوقم بدویم.. نای چند دهسته پاچم:

از من رگ جان بریده بادا

گر بی تو رگیم هست هشیار

یان ده فهرموئ:

یک رگ اگر در این ما هشیار هست

با او حساب دفتر هفتاد و آند کن

هر له م رووه وه ده فهرموئ:

آندر تن من یک رگ هشیار نماندست

ای رفته ئی عشق تواندر رگ در پی

مهولانا که وتوته درکاندون و زاری و ناله نال و لیدوان بو پهریشان

حالی خزی و دهلیت هیچم پیوه نهماوه شهوهی هم بووه به تالان چووه،
چهپاو کراوم نای خوابه چ دهر دو نازارینکی لهزهت بهخشه منت تی
هاویژتوه، شادمانم بهوهی هرچی دهماره موم هیه هموی مهستی
عیشقی خوداییه ئیتر مهولانا له دهریایه کهوه دهپه ریته وه بز ئوقیانوسینک
نهوسا خزی هاویژتوته دهریای بی نامانی زه مانه وه و فکر و زمانی
خستوه ته کار بز گرنگی زه مان و کات و سات و دهم و چرکه

قال اطعمنی فإني جائع

و اعتجل فالوقت سيف قاطع

وقت: به شیکه له زه مان، رووداویکی تیا روویداوه وه له موفره داتی
سزفیکه ریدا مانا و مه دلولی جوژراجوری بز لیکده دریته وه..

الوقت سيف: ته عبیرینکی دیرینی نه ده بیاتی سزفیکه رییه..

ئیمامی شافعی فه رمویه تی: "صحبته الصوفیه عشر سنین ما استفتت

منهم إلا هذين الحرفين، الوقت سيف و أفضل العصمة ان لا تقدر..."

پهیره و کاتی خزی له ده ستداوه، چۆن شمشیر له هرچی که ویت

ده بییریت، بریک وتویانه شمشیر ساف و لووسه و برهنده شه.. کات وهک

شمشیر وایه نهی بریت ده تبریت، ئیتر فریای ناکه وی.. له راستیدا وهقت، له

ئه زه له وه له جینگه ی خزی نه جولاهه، شه وه ئیمهین ده گۆرین و لامان وایه

"وهقت" کاری تینکردوین.. به سهر شه وانه هه موودا، له میژه کورد وتویه تی:

[کاری شه مرۆ مه خه سبه ی..] سه عدی شیرازی له م رووه وه وتویه تی:

مکن عمر ضایع و بافسوس و حیف

که فرصت عزیز است و الوقت سيف

عومرت به هه ده ر مه ده، له ئاهو ناله و ئاخ و ئوفدا، هه ل فرسه ته و له

دهستی مه ده، کات نه بییری وهک شمشیر ده تبری..

مهولانا له دیوانی کبیر"دا له م رووه وه فه رمویه تی:

اسباب عشرت راست شد هر چه دلم می خواست شد

الوقت سيف قاطع لا تفکر فی ما مضی

مهولانا به و بهیته رازی نابیت و پهنا دهباته وشه و واژهی سؤفیان و له
زمانی عارهبی و - سیف قاطع - دور دهکه ویتته وه و تیکه له یک له
زهرافهتی وشه ی سؤفیان به زمانی ئه دهبی دونیای سؤفیگه ری به فارسی
شیرین دههؤنیتته وه و دهفه رموی:

صوفی ابن الوقت باشد ای رفیق
نیست فردا گفتن از شرط طریق
تو مگر خود مرد صوفی نیستی
هست را از نسیه خزد نیستی

ابن الوقت: ته عبیریکی ئه ده بیاتی سؤفیگه رییه، ئه و که سه ی
هه لده قوزیتته وه و به فیروزی ناداو ئه و ئه رکه ی ده که ویتته سه ر شانی نایخاته
سبه ی و له کاتی خؤیدا ئه نجامی ده دا

طریق: ری باز.. ری گای په پره و .. سلوک

له دونیای ته سه وفدا گرنگی به کات و زه مان زور ده دریت، له
باوه ری کدان سؤفی ده بی په یوه سه ته ده ست و دلی ده رویش له کار دابن وه به
پنی نیاز کا رو کرده وه ی پنیو یستی بینراو نه بینراویش ئه نجام بدهن، وه له
هه مان کاتدا هه واو هه وهس و هه زه کانیش ده ست به ردار نین بیکارو
کرده وه دانامرکین، هه زاران دوودلی و ئه ی خوا چیبکه م ده خنه بیرو
ئهنیشه و ده بنه هؤی ئاشوفته گی و سه رلینشینواوی، وه و تراوه کات
شتیکی نایابه بزیه و تراوه "ئینلولوه قت"، وه ئه وانه ی له خه یال و به ئومیدی
سبه ی نه وه کاره کانیان ناکه ن و ده لئین، لینگه ری سبه ی ره نگه سبه ی نه یکه له
گؤردا نه بیت و به سبه ی نیدا نه گه یت و ته من له ده ست برپوا، وه ک و ابیت
سه رمایه که ت هه میسه به قهرز بده یت و وه رینه گریته وه، وه مه به ستی
مهولانا ئه وه یه له چه ندلای تره وه ده یلئته وه:

چو ابن وقت بود دامن پدر گیرد
چه صوفیم که بامید دی و فردا بم

یا ده لئیت:

مگو نام فردا اگر صوفی
همین دم یکی شو اگر همدمی

یا دیسان دهفهرموی:

چو مرد عشرتی ای جان بکفکن دامن ساقی

چو ابن الوقتی میاور یاد یار ای دل

رازداری و پاریز له وتی و دۆر له خۆ به چاوساق زان یه کینکه له
نهرکه کانی ته سهوف که له سه ره تاوه سو فی فیر ده کریت، مورید ده بی
بکوشی راز و نیازی خۆی له دلی خۆیدا بی و نه یدر کینتی

گفتش پوشیده خوشتر سر یار

خود تو در صحن حکایت گوش دار

خوشتر آن باشد که سر دلبران

گفته آید در حدیث دیگران

بزیه که سینک ده بیته مورید سه ره تا به لاین نامه یه کی وژدانی و پیاوانه
تۆمار ده کا له رووی هه واو هه وه سه وه هیچ رازیک نه در کینتی، مه ولانا له و
روه وه ته ربوی بارانی در کاندن بووه و خاوه و با جه که شی داوه، عیشقی
مه ولانا به شه مسی ته بریزی سنوری ولاتانی هاراندووه به سه ر یه کداو
نه وه سا دوا ی چه ندین سه ده نه و عیشقه و یردی سه ر زمانی ئیمه شه.. بزیه
له چه ندین جینگه یدا باسی له و در کاندن و زهره رو زیانه ی ده کا که
دوو چاوی بووه..

مدح حاضر وحشتست از بهر این

نام موسی میبرم قاصد چنین

ور نه موسی کی روا دارد که من

پیش تو یاد آورم از هیچ تن

یا ده لیت:

گفت مکشوف و برهنه و بی غلول

بازگو دفعم مده ای بوالفضول

مکشوف: بئ پهرده، ئاواله، ئاشکەرا

برهنه: روت، بئ سەرپه‌زش، راسته و خز

غلول: دزی، خیانت، به غلول، یانی بئ که م و که سری

عه‌تار فەرمویەتی:

ز خود می دفع داد از روی خوابش

نداد این یک سخن یک جوانبش

مه‌ولانا له م رووه‌وه فەرمویەتی:

باتو برهنه خوشترم جامه تن برون کنم

تاکه کنار لطف تو جان مرا قبا بود

دیشان هر له رووی پیچه و روت و قوتیه‌وه فەرمویەتی:

بکشا نقاب از رخ که رخ توست فرخ

تو روا مبین که با تو زیس نقاب گویم

یا دیشان هر له م رووه‌وه وتویەتی:

گفتم ار عریان شود او درعیان

نه تومانی نه کنات نه میان

سۆفیان یا چاوساقانی ته‌سه‌وف لایان وایه دهرکه‌وت و دیارده‌ی
حقیقت له روانگی سۆفیاندا په‌یوه‌نده به ئەندازه‌ی سەر سوپورده‌گی و
بئ نیازی سۆفیه‌وه‌یه، چ دهرباره‌ی له‌ناو بردن و تیا چونی هه‌وه‌سه‌کانی
په‌په‌وه‌دا یان بئ نیازی له دونیای خاکیدا، دیتنی ئەو دیارده ئاسمانیانە له
وزه و توانای هر په‌په‌وه‌ینکدا نیه، وهک واییت هه‌تاو که هه‌لبیت هه‌رچی
ئه‌ستیره هه‌یه نادیده و نه‌بینراو گوم ده‌بن، یا مۆریانه‌یه‌ک داوه‌ت له فیلێک
مه‌رجه‌کی فه‌ناو تیاچونی عاشقه له دونیای عیشقدا، ئەوه مه‌عاده‌له‌یه‌کی
بئ ئەملار ئەولایه و بز هه‌تا هه‌تایه..

سه‌عدی شیرازی له‌م رووه‌وه فهرمویه‌تی:

یا مکن با پیل بانان دوستی

یا بناکن خانه‌ای در خورد بیل

خزت دووچاری هاوده‌می و دؤستی قیل مه‌که.. هاتوکردت،
خانوبه‌ره‌یه‌ک بسازینه جینگه‌ی قه‌دو قه‌باره‌ی فیلی تیادا بیته‌وه، نه‌گینا
خانوه‌که به‌سهرتا ده‌روخی..
مه‌ولانا فهرمویه‌تی:

نرم نرمک گفت شهر تو کجاست

که علاج اهل هر شهری جداست

حه‌کیمان و پزیشکان نه‌وسا له‌باری جوگرافیه‌وه شاره‌کانی جیهانیان
له‌سهر نه‌ساسی دووری یا نزیکی خه‌تی نیستیوا و دوو قوتبی باکورو
باشور دابین کردووه، وه تاچ راده‌یه‌ک له‌ده‌قهری شاخاوی یا ده‌ریاییه‌وه
دوورو نزیک بووه وه له‌رووی تاو و هه‌وای نه‌و ده‌قهره‌وه ده‌واو
ده‌رمانیان نووسیوه، وه مهرجی هه‌کیمی لیزان و سه‌ره له‌وه‌دا بووه له
هر ده‌قهرینکا بیزانیبا چ جزره خواردنیک ده‌خون، چ جزره نه‌خؤشی و
درمینک له‌ویدا زؤره‌و واگیره، نه‌و ده‌م ده‌واو ده‌رمانی بز بیماران
ده‌نوسی..

ده‌گیزنه‌وه زه‌که‌ریای رازی نه‌خؤشیه‌کی چاره‌سهر کردووه، دوا
نه‌وی زانیویه چ جزره تاوینک ده‌خواته‌وه..

مه‌ولانا له‌م رووه‌وه وتویه‌تی:

خار در دل گر پریدی هر خسی

دست کی بودی غمان را برکسی

به‌دوو شیوه ده‌توانریت نه‌م به‌یته لیک‌بدریته‌وه، یه‌که‌م نه‌وه‌یه خه‌یال و
تینفکرین زاده‌ی هیچ نیه و بنه‌مای هه‌یه سا له‌رووی نه‌فسی و ده‌روونیه‌وه
بیت، یان هزکاری ده‌ورو به‌ر، نه‌و هه‌ستانه‌ی له‌ده‌رووندا دینه‌کایه‌وه

رهنګه يهک ههست له دهروونی دوو کهسدا دوو جزر حالتی جیا
پنګبهیتیت، پهکینکیان مایه ی خوځحالی نهوی تریان، دلتهنگی رهنګ
هردووکیان بهوردی نهتوانن بزائن بز واههستیک روویتیکردون، بزیه
خه مزیکی بز خوی به دهردیکی گران دهژمیردرییت.. له دونیای تهسه وفدا
نهو جزره غه م و شادیانه سوږی راسته قینه ئیدی ههستی پین ناکا.. هیته له
عیشقی حه قیقیدا تواوه ته وه، دهست بهرداری نیازه دونیاییه کانی بووه ر
جګه له مه عشوق هیچی تری بهلاوه گرنګ نیه، بزیه مه ولانا پهنجی
خستوته سهر نه م لایه نه و ده لیت..

آن خدای کز خیالی باغ ساخت
وز خیالی دوزخ و جای گداخت
پس که داند راه گلشنهای او
پس که داند راه گلخنهای او
دیدبان دل نبیند در محال
کز کدامین رکن جان آید خیال
گر بدیدی مطلعش را ز احتیال
بند کردی راه هر ناخوش خیال

بزیه دهواو دهرمانی نه خوشی و نازاره کانی دهروون ناسان نیه و هه
حهکیم و پزیشکینک توانای دهرمانی نهو جزره نه خوشیه ی پین ناکری، بزیه
له م رووه وه مه ولانا فرمویه تی:

کسی بزیر دم خر خاری نه د
خر نداند دفع آن برمی جهد

لهو جزره کارانه ی له رابوردوودا کراوه، درکیان ناوه ته ژیر کلکی
نهسپ و نازیل تا سواره که ی بگلیننی، نهو کاره ناشیرینه له م زه مانه پیدا
به کارینکی ناشیرین و نه شیاو بینراوه.. یان ده لیت:
آن حکیم خارچین استاد بوو

دست می زد جابجا می آموزد

خارچین: وشهیه کی مه جازیه، به لام ئامازهیه بز ئه وکسه سی بتوانی
دهست بخاته سهر دورد و هوی ئازاره که، بزانی تا دهواو دهرمانی بز
بدوزیته وه..

با حکیم او قصه ها میگفت خاش
از مقام و خواجکان و شهر و باش

رازه نه و تراوه کان

ئیتیر له خۆرا نه و تراوه مه ولانا دهریایه، په ناگایه، دهرگایه، ههر ئاشوفته و
په ریشان حالیک ده توانی له دهر و دهرگای بد او دهواو دهرمانی خزی له
دهرمانخانه رۆحیه کانیدا بدوزیته وه و ئاسایش و ئارامی دهر وونی خزی
به دست بهیتی

نبض او بر حال خود بد بی گزند

تا برسد از سمرقند چو قند

سه مه رقه ند: پیشینان شاری سه مه رقه ندو دهورو به ره که یان به
به هشتیکی روهی زه مین نه چو واند، له بهر سهر سه وزی و باخ و دارو
درهختی ده قهره که ی..

چوار ده قهر له و سه رده مانه یدا ناوبای خۆشیان هه بووه:

یه که م: غوته ی دیمه شق

دوهه م: شعه ب پینوانی ده قهری فارس

سیهه م: ئوبوله له به سره..

چواره م: سه غدی سه مه رقه ند.. له تفي مافیه تا، مه ولانا ده لیت: له م

ده قهره یدا ژیاوه و دیاره دهورانی مندالی له و پرا خۆشی لئ گوزه راوه..

دیسان ده لیت:

گفت کوی او کدماست در گذر

او سرپل گفت و کوی غاتفر

سرپل: ناواترین و رازاوه‌ترین گهره‌کی سه‌مه‌رقه‌نده، که‌واته کۆلانی‌غاتفر
نزیک‌ی نه‌وپرده‌یه..

روده‌کی، شاعیری روشندلی ناسراو و تویه‌تی:
ور بیلور اندرون ببینی گوی
گوهر سرخست بکف موسی عمران

نیظامی ده‌لنت:

گورخانه راز تو چون دل شود
آن مرادت زودتر حاصل شود

گورخانه: گۆر، مه‌زار، قه‌ور

گورخانه‌ی راز، مه‌به‌ست له پاراستنی رازه، وه‌ک و تراوه گوايه
حه‌زرتی عه‌لی و تویه‌تی: "صدورالاحرار قبور الاسرار" ..

گورخانه وشه‌یه‌کی پر مانای نه‌ده‌بیاتی سؤفیکه‌رییه، بۆیه بریک بیروپای
وایه هه‌لدانه‌وه‌ی گۆر ره‌وانیه و ده‌بیته هۆی ئاشکرا بونی رازی، سه‌ر
داپۆشراو.. نه‌وه‌ش و تراوه نه‌وانه‌ی رازدارن که‌متر ده‌دوین و نه‌وانه‌ی
زۆربیتن که‌متر به‌دوای تۆله‌سه‌ندنه‌وه‌یدا ده‌رۆن، چونکه به‌و قسانه‌ی
کردویانه بریکی زۆر قین و ئالۆزی ده‌روونیان تورداوته ده‌ره‌وه..
"سه‌ناتی" له‌م رووه‌وه ده‌لی:

کین دیرینه در دل آر تمام

کان ضوغ باعثی است بر اقدام

بۆیه و تراوه سه‌گیک بوهریت که‌س ناگرئ و هر ته‌نها ده‌وه‌رئ،
نه‌وانه‌ی به‌خودا هه‌لده‌دن هه‌ست به‌ له‌زه‌ت و رازی بونی خۆ ده‌که‌ن..
"وصف العیش نصف العیش" ..

له‌وانه گوزه‌شته، وه‌ده‌رخستنی راز یان وه‌ده‌رخستنی بریار بۆخزی
ته‌گه‌ره دروستکه‌ره له‌ رینگای نه‌نجامدانی بریاره‌که‌یدا.. نه‌و ته‌گه‌ره و
کۆسپه، یا له‌ رووی ئیره‌یه‌وه‌یه یان گالته پینکردن یان تینکدانه‌وه نه‌نجام

دهدريت..
مولانا دهليت:

گفت پيغامبر كه هر كه سر نهفت
زود گردد با مراد خویش جفت

مه بهستی مه ولانا ئەم حه ديسه يه:

استعينوا على انجاح الحوائج بالکتمان فإن كل ذي نعمة محسود..

يا ده فهرموي:

دانه چون اندر زمين پنهان شود

سر او سر سبزی بستان شود

تۆرکه له ژیر خاکدا داده پۆشیری، رازه که ی ده بیته هوی شینایی دهشت و

دهرو بويسان..

يا، سه نائی "هر له م رووه وه فهرمويه تی:

آن نبینی که تخمها در گل

ننماید بهیچ ظالم دل

کم ز خاکی و خاک نعمت ساز

از زمستان نهفته دارد راز

مولانا وتویه تی:

وعدها باشد حقیقی دل پذیر

وعدها باشد مجازی تا سه گیر

تاسه گیر: ناقره گرتن، ئەو حاله ته ی ئاشوفته گی و دوو دلی خه فه قان به
وجود بهینیت، وهک و ابیت دهست وه بین فرا بیت و مرؤف توشی ته نگه
نه فسی بیت.. لیزه دا مه ولانا خال به ندییه کی وژدانی و دهروونی داناوه بز
درؤ و راستی، دلی پاک و ئەندیشه ی خاوین درؤ و راست له یهک جوئ
دهکاته وه، ئەو ده مه یه ئاسایشتیکی دهروونی وه ئارامیه کی له ش و ئەندام
پیکتینی، به مهرجیک پاکی دل و بیرو را له قزناغیکی پینگه یشتودا بیت،

نه گینا دیده‌ی دل و دهر وون، چاوساقانه نانوارن و بهوردی بریار نادهن..
بروانه مهولانا چی دهفهرموی..

دل بیارامد بگفتار صواب
آنچنانکه تشنه ارامد بآب
جز دل محجوب کورا علتیست
از نبیش تا غبی تمیز نیست

وته‌ی راستی شیاو و په‌سهند له دل و بیر و نه‌ندیشه‌دا به وردی
جیگه‌ی خزی ده‌گریته‌وه، هر وهک تینویهک چزن ثاوی پیا رابگا، ثاوا
ثارامی و ثاسایش ده‌به‌خشی به‌لام دل پیسان و دهر وون گلاوه‌کان به‌رپای
خزیان نابینن و جیاوازی له نیوان په‌یامبه‌ران و گیله‌کاندا ناکهن نه‌وسا
مهولانا له گول چنیندا به‌رده‌وام خه‌ریکه:

وعدة اهل کرم گنج روان

وعدة نااهل شد رنج روان

گنج روان: خه‌زینه‌ی پر له زه‌رو جه‌واهیتر

نه‌وانه‌ی نه‌هلی خیزو کارو کرده‌وه‌ی شیاوی په‌سهندن سه‌رئه‌نجام
ده‌گه‌نه گه‌نجینه‌ی پر له زه‌رو جه‌واهیتر، نا پاکانیش رهنج و ته‌قه‌لایان
به‌رباده و بی سود:

اندر آمد شادمان در راه مرد

بی خبر کان شاقصی جانش کرد

نه‌و به‌یته له‌گه‌ل وته‌ی چه‌زره‌تی عه‌لی‌دا ده‌گونجیت که فهرمویه‌تی:

[و رب ساع فی ما یضره]

یا له کتاب المبین‌دا له به‌رگی دووه‌م لا ۴۸۱‌دا هاتووه:

و کم من طالب یسعی لشی

وفیه هلاکه لوکان یدری

یا فهرمویه‌تی:

ای شده اندر سفر با صد رضا

خود بهای خویش تا سوء القضا

سوء القضا: چه دیسیکه له لایه ن (ئه بی هورهیره) وه گیزدراو هته وه
إن النبي كان يتعوذ من سوء القضاء و من ترك الاعداء و مهد البلاء
مهولانا ده فهرموی:

در خیالش ملک و عز و مهتری

گفت عزرائیل زواری بری

ئه و بهیته له گهل ئه م و ته عاره بیه دا ده گونجی:
يقدر المقدر و القضاء يضحك

یا ئیمه ی کوردیش ده لئین:

ئه وه لای به نه خه یاله لای خوا به تاله

ده فهرمو بزانه مهولانا چی ده لئیت:

سوی شاهنشاه بردندش بنار

تا بسوزد بر سر شمع طراز

طراز: شاریکی به ناوبانگه، ژن و پیاویان خوش رو خسارو سیما جوان

بوونه..

شکر شاهین از طراز گذشت

می خور از دست لعبتان طراز

له دیوانی "قطران" دا ده لئیت:

یک زمان خالی نباشد مجلس و میدان او

از سواران جنگل وز ماهرویان طراز

همیشه مهیدانی پره له سوارکاری لینهاتو، وه مهجلیسی شوخ په یکه رانی
شاری طراز ده یگیزن و ده یرازیننه وه له نیو ئوده با و عارفانی دونیای
ئوده بیات و ته سه وفدا ته عبیری "شمسه خویان طراز" بز جوانی بن ئارایش
و زهرافهت به کاریان بردووه..

"قرخی" شاعیری به ناوبانگ ده لئیت:

باد باد آن شب کان شمسه خوبان طراز

بطیب داشت مرا تا بگت بانگ نماز

یان وشه‌ی نامه نیکوان چین و طراز نه‌مه‌ش هه‌مان ماناو مه‌فهومه له
دیوانی شاعیری گوره قطران لا‌په‌ره ۱۸۸۴ دهلیت:

ز چین زلف مه نیکوان چین طراز

همیشه سلسله ساز است باد درع طراز

یا نه‌عبیری، آفتاب ترکستان یش هر به و شیوانه به‌کار هاتون له
دیوانی قرخی‌دا، لا ۱۲۵۴، دهلیت:

بنفشه زلف من آن آفتاب ترکستان

همی بنفشه پدید ارد از دولاله ستان

نه‌وه‌سا دیسان مه‌ولانا، بولبول ناسا به‌سه‌ر چلی لینه‌اتویی عیرفانه‌وه‌و
ده‌فریته سه‌ر پزپه‌ی چلیکی‌تر و ده‌فرموو بزانه چی دهلیت:

عشقهایی گز پی رنگی بود

عشق نبود عاقبت ننگی بود

عیشقی کم هه‌ناسه و زو‌وگوزه‌ر بن مه‌ودایه .. دوور له سینبه‌رو سایه‌ی
خودایه، تام و چیژی، یا رنگ و رووی بن بنه‌مایه، عیشقی بن مه‌وداو بن
بنه‌ما مایه‌ی رسواییه، عاشق سه‌ر سوپورده‌یه‌کی خوداییه، دووره له
خزده‌رخستن و هه‌وه‌س، عیشقی خودا له‌به‌ر نه‌م و نه‌و نیه، له‌به‌ر من و
تزو کس نیه، عیشق رووبارینکی که‌فچه‌رینی نه‌زه‌لیه، مه‌له‌وانی ده‌ویت،
نه‌وه‌ی مه‌له‌ی تیا کرد و له‌ش پیسی خوی ده‌ره‌یناو خوی سپارده
شه‌پزله‌کانی، نیتر غه‌واس ناسا له قولایی ده‌ریاکاندا مرواری و مه‌رجان
وه‌ده‌ردینن و له ناسماندا شینایی ده‌چینن به‌سه‌ر پزپه‌ی چیاکانه‌وه، که‌و
ناسا ده‌خوینن، عیشقی راسته‌قینه جگه له موحه‌به‌تی خودا نیازی به
ته‌ماحه‌کانی دونیا نیه، هه‌وه‌سه‌کانی تور داوه‌ته لاوه، دره‌ختیکه له میوه‌ی
موحه‌به‌تی زیاتر به‌ری دیکه ناگری، وه‌ک له حه‌دیسدا وتراوه: [من احبک

لشن ملك عند نفضانه].. يانی دهگینه نه وهی نه گهر سرچاوهی عیشق بریق
و هزبری رهنگه کان بن به زوویی نه و رهنگانه کال دهبنه وه:

کاش کان هم ننگ بودی بگری

تا نرفتی بر وی آن بد داوری

به پنی نه و داستانه عیشقی کچه که نیز کاله وه بووه، کچه رووی له
عیشقینکی تر کرد و مه عشوقی نه و کوژرا:

دشمن طاووس آمد بر او

ای بسی شه را بکشته فر او

له کزنه وه و تراوه، جوانی و لاو چاکی همیشه بووه ته هزی ئیره یی
خه لکانیک، وه سر نه نجام کوشتن و له ناو چوونی:

و قد يهلك الانسان فضل ريشه

کما يذبح الطاووس من اجل ريشه

مرزف رهنگه بگریته قوربانی لینهاتویی و کارو کرده وهی، وهک چۆن
تاوس له پیناوی رهنگاله یی پهرو بالیدا دهگریته قوربانی.. ناسر خسرو
دهلنت:

نگاه کن که بحیلت همی هلاک کنند

ز بهر پر نیکو طاوسان پران را

چهند به فیل و نار هوا، لینهاتوان له ناو دهبرین، نه وه نیه تاوس له پیناوی
رهنگاله یی په ره کانیدا سرده بربرین، سه عده دینی کافی فهرمویه تی:

طاووس را بدیدم می کند پر خویش

گفتم مکن که پرتو بازیت بافراست

بگریست زارزار مرا گفت ای حکیم

اگه نیی که دشمن جان من این پر است

روانیم تاوسیک خریکی په رکه ندنی په ره کانیه تی، وتم.. مه که وا جوانی
تر به و په رانه وهیه، زارزار به گریانه وه وتی: نهی دانا بزانه جوانی نه م په ره

رهنگار رهنگانیه هزی تیاچونمه له کلیله و دمنهیدا و تراوه:
شد ناف معطر سبب کشتن آهو
شد طبع موافق سبب بستن کفتار

جزریک له رهگهزی ناسک هه ن دهبنه قوربانی بژن خۆشی ناوکیان له
وشک کردنهوهی ناوکی خۆشترین بژنیان لئ دروست دهکرد ههروهها
راوکردنی نههنگی "عهنبر" زورتر بژ نهو مههستهیه، جا هه ر نهو
خهسلهته بووهته هزی راوکردنی نهوجزره ناسک و نههنگه و ناوه روت
کردنی بهرووبالی رهنگار رهنگی تاووس
سهرنهجام به قوربانی بونی ههوهسی کهمتیارو مرۆفی سووجو..

عشقی دهستهگیریه

مهولانا دهلینت:

انک کشته تم پی مادون من
می نداد که نخسید خون من
خفتن خون: پامالی حق، لهناوچونی ماف، وه وشهی خون نخسید،
مهولانا بهو مهفومه بهکاری بردووه..

دیده خون گشت و خون نمی خسید
دل من از جنون نمی خسید

یا دهلینت:

تو مگو دفع که این خون کهن است
خون عشاق نخفته است و نخسید بجهان
تر مالن نهه شهرو شهرو ناشوفته بازارییهی هی خوینی رابوردوو
کزنه قینه، نهخیر خوینی عاشقان هههمیشه سوریهکهی بهردهوامه و وشک
نابیتهوه..

عیشقی دهستهگیریه، نهردهبانه، وهسیله و بهلگهیه بژ پینگهپشتن و
رزگاربون که رزح له لهش و پهیکر وهدهرچون ئیتر خویشان و خزمان و

پاران دهکونه تهقلای به خاک سپارښی، عیشق داینه مزی زیندگیه، ناوی
حیاته، سرچاوهی کانیای پاکي و خاویتیه، بزیه عیشق به مردو ناتوانیت
پردهوام بی و کهم مهودا و لهناو چووه، دهبینن مهولانا عاشقی شه مسی
تهبریزی بوو، که مرد دهست به دامینی سهلاحوبینی زهرنگر دهینی که
تهویش مرد دهست به دامینی حوسامه دینی چهله بی بووه..

عشق آن زنده گزین کو باقیست

کر شراب جشن فزایت ساقیست

هیمت و توانای مرؤف روو به هر کردهویهک ههنگاوه بنا،
نومیندهواره نهو کاره هه میشه بی و پایه دار بمینیتته وه. نهگر کابرایهک
خانویهک دروست بکات بهو نومینده ساله های سال تیایدا بژی، یان تزویک
به زهویهوه بکات تهماحگیری شینایی و بهرهمه که یه تی، به شینویهیه کی
تیکرایی نومید هیزو توانای راسته قینه ی مرؤفه. نهگر دایک بزانی
منداله که ی له بار دهچیت توخنی سک پر بوون ناکه وئی، نهوانه ی بز
نازیزیکیان دهگرین، لایان وابووه نهو نازیزه هر نه بی جاریک نه مره و
دهمینیتته وه بزیه بزی دهگری.. بزیه مورشیدهکان هه میشه هانی مورید
دهدن تهنها عاشقی پهروه ردگار بن و بهس نهوه نهوه، نهوه ناخر، نهوه
هتا هتا تا نهولای رؤژی بهقا.. جا که وایه ریشوی عیشق که خویایه،
سزفیان بزیه لایان وایه خؤشه ویستی و عیشق تیشک و شوعاعی
پهروه ردگاره، بزیه نهو رهوشته له دونیای سوفیسمدا سازگاره.. مهولانا
لهم رووه وه فهرمویه تی:

عشق آ بگزین که جمله انیا

یافتن از عشق او کار و کیا

کاروکیا: دهسهلات و توانایی و فرمان رهوایی.

کیا: زؤرجار وهک نازناو سهلاتینی مازیندهران و قلای نهلموت و
فرمانره وایانی نهو کزمله بهکاریان بردووه وهک، کیایان بیستون، کیایان
چلاب، کیایان هزار نهسپی، وه له مهسنه ویدا دیسان بهکار هاتووه:

تو مگو ما را بدان شه بار نیست

با کریمان کارها دشوار نیست

خۆشه‌ویستی به‌نده‌ی خودا بۆ په‌روه‌ردگار، ره‌نگه نه‌توانریت ئەندازه و
که‌یل و کینشانه‌ی بۆ دانریت، خودا به‌نده‌ی خولقاندوه هر که‌سینک به
گویره‌ی کار و کرده‌وه‌ی مامه‌له‌ی له‌گه‌لدا ده‌کات، له‌ دونیای ته‌سه‌وفدا هیچ
شتینک و هیچ که‌سینک شایسته‌ی خۆشه‌ویستی و عیشق نیه، جگه له‌ خودا
نه‌بیت..

وه سۆفیان لایان وایه، په‌یوه‌ندیه‌کی پته‌و هه‌یه له‌ نیوان خه‌لک و
خودادا، له‌م ئایه‌ته‌یدا خودا ده‌فه‌رموی:

[و نفخت فیهِ من رُوحی..]، وه له‌ حه‌دیسدا وتراوه: [خلق الله آدم علی
صورتہ..].. لێره‌دا خۆشه‌ویستی له‌ حه‌قیقه‌تدا به‌ واتای ده‌ست به‌ردار بوونه
له‌ ئاره‌زووکان و توانه‌وه‌یه له‌ وجودی مه‌عشوقدا، وه ئه‌و عیشقه بۆ خۆی
ئاگرینکه له‌ دل و ده‌روونی په‌یره‌ودا بلیسه ده‌سینتی و ته‌واوی هه‌وه‌سه‌کان
ده‌سوتینتی و ده‌یکاته قه‌ره‌بروت، ئیمامی غه‌زالی ده‌رباره‌ی مه‌حه‌به‌ت
ده‌لینت:

مورید و عیشقی مورید له‌ پیناوی پینگه‌یشتنی ته‌واو دایه، که‌مال
عیشقی سه‌ره‌و ته‌واو ته‌نها له‌ زاتی خوداوه‌ندایه و به‌س، له‌ کاتینکدا مه‌ولانا
له‌و به‌یتدا به‌ شینوه‌یه‌ک له‌ شینوه‌کان ئه‌و بیرو رایه رهد ده‌کاته‌وه‌و ده‌لینت:
خودا به‌خشنده‌و که‌ریمه.. که‌ریمیش ئه‌و که‌سه‌یه بی به‌رانبه‌ر به‌خشنده
بیت..

مه‌وله‌وی تاوگوزی له‌م رووه‌وه ده‌فه‌رموی:

یا خه‌لیل ئامان کی عاده‌ت که‌رده‌ن

تویشه وه‌ده‌رمال که‌ریمان به‌رده‌ن

مه‌وله‌وی تاوگوزی، له‌و به‌یتدا روو ده‌کاته خوداو ده‌لینت:

خودا دیوه‌خانه‌که‌ت پره له‌ نازو نیعمه‌تی فراوان عاده‌ت وا نیه من بینم
میوانی ئه‌و دیوه‌خانه و تویشه له‌گه‌ل خۆما به‌ینم و له‌ دیوه‌خانه‌که‌تدا

بیخزم.. نهی که رهم و به خشه نده گیت بز کوی دهر وا..؟
 سزفیان لایان وایه خودا بزخوی ریگا تاریکه کان روشن دهکاته وه، بزنه
 رنی، هه له تکان هه موار دهکا، خودا له و رووانه وه نه دژواره و نه
 سه خنگیر..

گشتن آن مرد بر دست حکیم
 نه بی اومید بود و نه زبیم
 اونک تشی از برای طبع شاه
 تا نیامد امر و الهام اله

مهولانا لیزه دا له چه کیم پاریزه ری دهکا.. نه و زهرنگه ری به و شینوه
 کوشتووه پاساوی دهکاته وه، نهی نه وهی له بهر زهرو زوری شا
 نه کردووه.. نه وهی به فرمانی خودا نه جامداوه، نه وه به رژه وهندی خه لکه
 زوره که ی تیادا بووه:

آن پسر را کشتن خضر ببرید خلق
 سر آن در نیابد عام خلق

خدر لیزه دا مه به ست له خدری زیندووه، که به فرمانی خودا تا دوا
 رژی قیامت به زیندویی ده مینیتته وه، که موسا په یامبه ر ده یبینی نه لبه ته با
 نه وهش بلیم ناوی خدری زیندوو له قورئاندا نه هاتووه.. وا باوه و
 وازنراوه که وا خدری زیندوو له توانایدا هه یه، له یه ک ساتدا له زور جینگه پدا
 هه بیت، وه نازناوی زوریان بز داناوه، وه ک الیسع، خضر، ایلیا، که گوایه
 دایکی رومی بووه و باوکیشی نیرانی، وه خدر ناوی حه یاتی نزشیوه بریک
 له سزفیان خدریان دیوه و له گه لیا دواون:

نه و به یته ی مهولانا له سهر نه م نایه ته پیروزه یه:
 [فأطلقا حتی اذا لقیَا غلاماً فقتله، قال أقتلت نفساً زکیة غیر نفسٍ لقد جنت شیئاً
 نکراً]

خز مهولانا په یوه سته له دیمهن و به نده نیکی رازاوه یه، هه ر ساتیک له
 باخچه و گولزاریکدایه، هه ر ساتیک له تافگه و به نده نیکدایه، هه ر تاوینک
 بیروپای جوزاجوری له نارادایه بزیه فرمویه تی:

آنک از حق یا بد او وحی و جواب

هرچه فرماید بود عین صواب

وحی نیلهام: روونبوونهوی له خودا، یان له رینگهی مه لائیکه و
په ریانه وه په یامی خودا گه یاندن به په یامبه ران، له قورئانی پیروژدا هاتوره:
و اذا اوجبت الی الحواریین ان آمنوا بی و برسولی

مه ولانا ده فهرموی:

نه نجومست و نه رملت و نه خواب

وحی حق و الله اعلم بالصواب

از بی روپوش عامه در بیان

وحی دل خوانند آنرا صوفیان

مه روهها له م روه وه دیسان فهرمویه تی:

آنک جان بخشد اگر بکشد رواست

تا بیست و دست او دست خداست

یا ده لیت:

شیشه گر کو بدمی صد قدح و جام کند

قدحی گر شکند زو نتوان گشت بری

نامازهیه به کوشتنی زهره نگره که له لایه ن حکیمه که وه، نه و که سهی
سوراحی و پیاله و شوشه سازی دهکا نه گه ریه کی که له و شوشانه به
دهستیه وه بشکنی به کارینکی ناشایسته و نه شیواو ناژمیردریت..

همچو اسماعیل پیشش سر بده

شاد و خندان پیش تیغش جان بده

نیسماعیل ناسا سهرت بخه ئیختیاریه وه شادمانه برؤ ژیر چه قوی تیژو
شمشیری برانیه وه..

نامازهیه به داستانی حه زره تی ئیبراهیم که ویستی حه زره تی سمایلی
کورپی بکاته قزچی قوربانی، به لام خوا به رانینکی ناردده خواره وه تا له
جویه ی کوره که ی بیکاته قوربانی، بریک لایان وایه حه زره تی ئیبراهیم

دېستېنه ئيسحاق به قوربانى بكا، بړيكي تر وای دهزانن ئيسماعيلي كړدوته
قوربانى نهكو ئيسحاق، بهلام زورتر وا باوهره كه سمايل بووه نهك
ئيسحاق..
ديسان مهولانا لهسهر كوشتنى زهرنگر دهروا و دهلنت:

شاه آن خون از بی شهوت نکرد
تو رها کن بد گمانی و نبرد
تو گمان بردی که کرد آلودگی
در صفا غش کی هلد یالودگی

خون کردن: خوین رژان، كوشتن..

مهولانا له و دوو بهیتهیدا شا به پیاوكوژ نازانیت نهگه رچی به فرمانی
نه و كوژراوه، بهلام له رووی ههواو ههوهسهوه نه و قهتلهی نهكردووه،
بلكو بهرژهوهندی كوژراو له كوشتنیدا بووه، وه له بهر بهرژهوهندی گشتی
نه و خوینه رژاوه، وه نه مه به حكیمهتی خودا دهژمیزدریت و دووان له
حكیمهتی خودا نه شیاوه

بهر آنست این ریاضت وین جفا
تا بر آرد کوره از نقره جفا
بهر آنست امتحان نیک و بد
تا بجوشد بر سر آرد زر زبد

ریاضت: خۆ پهروه رده كړدن، دووری له ههز و ههوهسهكان، دووری له
كارو كړدهوهی خراب، ریاضت كاریکی سخت و دژواره پره له
مهحرومیت، پهنجه گیركړدنه له دهروونی خۆ زورتر موریدهكان به
نامازهی مورشیدهكانیان دهست بهو كارهی دهكن، ریاضت چهندین
شپوهیه، به شپوهی عیبادهت و پههستن و له خۆ بوردنی بهدنهیه، یا كارو
كړدهوه وهك خاوین كړدنهوهی مهزاری پیاوچاكان و نهولیا، یا یاریدانی
لیقهوماوان وهك نهخۆش و یارمهتیدانی ریبوار و نامۆ و بی دههتانان به

شینوهیه کی تینگریبی کار و کرده وهیه ک له پیناوی خودادا، وه په رگردن له
عیزه تی نهفس و ویقار هه تاوه کو بینراوه دهسه لاتداریک سوالی کردووه، یا
ئاودارخانه ی مه زارینکی شؤردووه..

نقره: زیو

جفا: که فچه راندنی لافاوی زؤرو هه لهه له ی..

زبد: که ف

شینتانه رفتار

گر خضر در بحر کشتی را شکست

صد درستی در شکست خضر هست

وهم موسی با همه نور و هنر

شد از آن محجوب بی پر مبر

ئاماژه به داستانهای خدای زینده و چه زره تی موسا هه ردوو سواری
که شتی بونه و له ناوه راستی ده ریادا خدر که شتی کون دهکا بز نه وهی
که شتی که نغزبیت وه له م رووه وه ئایه تینکی قورئانی هه یه
فأنطلقا حتی إذا ركبنا في السفينة خرقها قال أخرجتها لتغرق أهلها لقد جئت شيئا أمراً
یا ده لیت:

آن گل سرخست تو خونس مخوان

مست عقلست او تو مجنونش مخوان

مه بهستی له شهیدایی و شوریده گی بریک له چاوساقان و سو فیانه،
ئاماژه به بز نه وانهی دیارده و رفتاری شینتانه یان هه یه، به لام له راستیدا
هوشیار و لیزان و ئاگادارن، زؤرکه س رووکه شان به و که سانه یدا ده نوارن
و ترازوه که یان له کیشانه یدا لاره سه نگه و باش هه لیناسه نگینن، هه تاوه کو
دؤژمنانی ئیسلام و په یامبه ر خودی په یامبه ریان به دیوانه له قه له م ده دا

گر بدی خون مسلمان کام او

کافر مگر بردمی من نام او

می بلرزد عرش از مدح شقی

بدگمان گردد ز مدحش متقی

لنزه‌دا مه‌ولانا باسی له خویه‌تی، وه زاهیره‌ن له کوشتنی زهرنگ‌ردا شا
هاورای کوشتنه که بووه، وه نه‌گر مه‌ولانا له و کوشتنه و خیرخوازی
خه‌لکانیکی زور له و کوشتنه‌یدا نه‌دی بینت مه‌ولانا ستایشی له و کوشتنه‌ی
ناکا، نه‌ویک ناگاداری نه‌ویه پالپشتی زورداران و بکوژان عهرشی
خوداوه‌ند دینیتته له‌رزین ئیدی چون دهم له باشی نه‌و کوشتنه‌ی ده‌کوتی..
وه به‌یتی ده‌یه‌م ناماژیه به‌م حه‌دیه‌سه:

[إذا مدح الفاسق غضب الرب و اهتز لذلك العرش]..

به‌پیاو چاکاندا که گویه هاوده‌نگ و هاورای زوردارانن که دیارده‌ی
لایه‌نگیری زاهیری له‌لایه‌ن پیاو چاکانه‌وه وه‌ده‌ر ده‌که‌وی..

بچه می لزرده ز آن نیش حجام

مادر مشفق در آن دم شادکام

حجام: شینوه‌ی خوین وه‌ده‌ره‌یتان له له‌ش..

جو لقی سر برهنه می گذشت

باسر بی مو چو پشت طاس و طشت

جولقی: کز مه‌لنک بوون لیزوله‌وی ده‌بینزان، موی سه‌ریان ساف
ده‌تاشی، مه‌روه‌ها ریش و سمیلیان، به‌رگینکی کولکنیان له‌به‌ر ده‌کرد، زورتر
پینه‌پینه‌کراو، ده‌لین یه‌که‌مین که‌سینک به‌وشینوه ده‌رکه‌وتووه [شینخ محمه‌د
به‌لخی] بووه، که نه‌و جینگری جه‌لالودینی ده‌رگزینی بووه، وه له دوا‌ییدا
قه‌له‌نده‌ران ره‌وش و شینوه‌ی به‌رگ پۆشینیی به‌لخیان کردوه‌ته پیشه، وه
نه‌و خه‌لکنی یه‌هاوچه‌رخیی مه‌لیک زاهیری کورپی سه‌لاحدینی نه‌یوبی بووه

کار پاکان را قیامی از خود مگیر

گرچه ماند در تبشستن شیر و شیر

نه‌وانه‌ی له‌به‌ر خاتری زاهیر پارینزکاران مه‌رج نیه راست بکه‌ن، زور کار

و کرده وه ههیه دهقه کانی ناشکرایه، به لام بهرژه وهندی شتیکی تر دهخوازی،
بژ نمونه له دادگادا قازی بریاری کوشتنی تاوانباریک دهدا له هه موو
حاله تیکدا کوشتن کوشتنه، یانی له ناو بردنی گیانی که سینگ، یان به
دهسته وه گردنی مال و حالی کابرایه کی ناته واو به فرمانی قازی، له
دونیای ته سه وفدا ناکام و سه رنه نجام گرنگه، نهک دهسته گیره "وه سیله".
ئه گهر به دوی زانیاری نایینیدا گهران بژ وه دهست هینانی پله و پایه و
مادیات به لای خواوه نه شیواو له قه له م دهری، له دونیای سۆفیکه ریدا
مورشید ناگاداری دل و دهر وونی موریده کانیه تی، بژیه مورید بی رینمایی
و چاوساکی مورشیده که ی هیچ کاریک ناکات.. مه ولانا فه رمویه تی

جمله عالم زین سبب گمراه شد

کم کسی ز ابدال حق آگاه شد

ابدال: ئه و که سانه ی ره وشتی نه شیواو و ناپه سه ند تور دهنه لاهو و کار
و کرده وه ی پاک و خیرخوازانه ی دهکن.. له مه سنه ویدا ئه م به یته
نوو سراوه:

همسری با آبیبا برداشتند

اولیا را همچو خود پنداشتند

نامازه به ئایه تیکی قورئان: [إن انتم إلا بشر مثلنا] مه ولانا سوره له سه ر
ئه وه ی ئه وه ی به لای خه لکه زوره که وه دیارده یه کی دیاره، گویای حاله
به لای ئه ولیا و چاوساقانه وه نه شیواوه و مه حاله.. خه لکه زوره که زاهیر و
حال ده بینن، نمونه دینیتته وه و ده لیت: "زه رده واله و میشه نگ له یه ک
شیناییدا ده خون و بۆن و گیراوه هه لده مژن، هه نگ هه نگوین سازه و
زه رده واله ش بی سود و نازار به خشه، له وه ی مه پرسه ئه ولیا و یاخیان چی
ده خون، ره نگه هه ر دووکیان رۆژانه هه مان خۆراک بخۆن، کار و کرده وه ی
ئه م له کوی و ئه و له کوی؟.. ئه و خواردنه په له ش و به دهنی هه ر دوولا وه ک
یه ک "ته فاعول" ده کن و ده بنه خوین و گوشت و گوپ، به لام له کار و
کرده وه ییدا دونیایه ک جیاوازیه، وه له موسنه ویدا چه ندین جار مه ولانا

پهنجای خستوهته سهر ئەم مەبەستە..

یاخیان لە مەولانا و مونکیسانی رفتار و گفتاری هاتن و وتیان:
بەرای تۆ شەراو حەرامە یا نا؟!.. وە ئەو پرسیارەش مەبەست لە
شەیدایی و مەدھۆشی مەولانا بوو کە بە عیشتی شەمسێ تەبەریزیدا
پلکاوەتەو و بۆخۆی مەبەستی مونکیسانی زانیو، بۆیە لەو لامدا وتویەتی:
مەشکەیک شەراو برژینیتە ناو دەریا لە هیچ کۆیو وە دەرناکەوئ، وە
دەستتویژ گرتن لەو ئاوە جایزە.. بەلام چەند دلۆپ شەراو برژیتە ناو
کاسەیک ئاو، ئاوەکە وەک ئاو مەردودە، لێرەدا وەدەدەکەوئ، مەولانا
دەلیت: تەگەر من شەرابی شەمسەدین دەنۆشم و مەستم دەکات من ئەو
دەریایەم.. وە داستانی تونی وەلامی مونکیسان بێ و پاکی و خاویتی
عیشتی خۆی وەدەر دەخات:

هر دو صورت گر بهم ماند رواست
آب تلخ و آب شیرین را صفاست
جز که صاحب ذوق کی شناید بیاب
او شناسد آب خوش از شوره آب

ذوق: چیژ.. تام، بەلای لێزانانەو وە زمان چیژەکان جیا دەکاتەو، لە
دونیای ئۆدەباو عارفاندا لوژیک و تەبی شیاوو ناپەسەند لەیک جوی
دەکاتەو، لە دونیای تەسەوفا تەرازۆکە جیاوازە، لەوێرا تام و چیژی
شەراوی تفت و تالی عیشتی ئەو تیادایە، یا دیداری مورشیدو و تەبی
بەپیزی چاوساقانەیی ئەو زاتە وا لە مورید دەکات سەراپا مەست و
مەدھۆش و بێ ئاگا لێ دەکا، جگە لە زکری خودا، دونیای مافیهای
لەبیردەچیتەو و لە مەعشوقدا دەتویتەو..

صاحب ذوق: ئەو کەسەیی خاوەن لێکدانەو وە مەستە دیاریەکانە یا
مەستە شاراوەکان.

ئەم دوو بەیتە گەلێک گەرنگە، بە تاییەت بۆ بۆچونەکانی مەولانا و
شینووی سەماع و رەفتار و نەوعیەتی شەیدایی مەولانا ئاوی شیرین لەگەل

ثاوی سویردا بهراورد دهکات ثاوی شیرین تینویه تی ده شکینتی، سویریش
تینویه تی زیاتر دهکات، مورشیدی تهواو عیار ده توانی پهیره وی خزی
ثارام و پته و پابه رچی کاو ثاسایش و ثارام به خشی پی بیه خشیت، ثهوانه ی
سهر به هوان، ثاشوفته و پهریشان و دهرمانده و ثالوز و سه رلینشیناوان..
ثهوانه ی دیده بانیکی هوشیارن بهوردی ده توانن جیاوازی بخه نه نیوان نه و
دوو کزمه له وه.. هر له م رووه وه فه رمویه تی:

ساحیران موسی از استینره را
برگرفته چون عصای او عصا
ز این عصا تا آن عصا فرقیست ژرف
زین عمل تا آن عمل راهی شگرف
لعنه الله این عمل را در قفا
رحمه الله آن عمل را در قفا

از ستیزه را: له زمانی فارسیدا به کار براوه، لیره شدا دیسان مه ولانا به ک
کارنیشان دهاو، که دوو دهسته ی جیاواز ده یکن، له لایه که وه حه زره تی
موسا و براکه ی له ولاشه وه جادوگرانی دهرباری فیرعه ون که هر دووکیان
دارده ست دهاویژن و ده بیته مار، به لام جیاوازی له نیوان نه و دوو
کرده وه یه دا فره زوره، نه و دوو کاره به لای پهروه ردگار وه چه نده جیاوازن،
کاری جادوگران له هیز و توانای کفره وه یه کاری موسا به فرمان و
توانای خوداوه نه انجام دراوه: دیسان ده فه رموی:

هر یکی سوی مقام خود رود
هر یکی بر وفق نام خود، رود

مه به ست له کاروکرده وه ی خاوه ن باوه رو پی باوه رانه، رهنگه هر دوو
به زاهیر یه ک شینوه کار نه انجام بدهن به لام سه رنه انجام کاری نه و دوو
دهسته یه به لای خوداوه یه، مملانی حه زره تی موسا له گه ل جادوگراندا له
قورنانی پیروزدا چه ندین جار باسکراوه:

کافران اندر مری بوزینه طبع

آفتی آمد درون سینه طبع

مری: له زمانی عاره بیدا "مراء"، یانی خو به حق زان و موجدله کردن

بژئو مه بهسته
طبع: چونیه تی دروست بون، یا چۆن مرؤف خولقاوه، یا دیاردهی خیرو

شهر...
بوزینه طبع: مه یمون لاسکایی مرؤف دهکاته وه، مه یمون رهفتار..

او گمان برده که من کردم چو او

فرق را کی داند آن استیزه رو

استیزه رو: لاسار و مونکیر..

گرچه هر دو بر سر یک بازی آند

هر دو با هم مروزی و رازی آند

مروزی و رازی: دوو مانای دوور له یهک، وهک ناوی دوو شار له
نیراندا "مرو" له رۆژه لاتو "ری" له رۆژئاوا، یا له بهر دهمارگرژی مه زه بی
شاری "مرو" که په پیره وی ته سه نونن و دهمارگرژی خه لکی شاری "رهی" له
شبعه گه ریدا یا ده لیت:

هر یکی سوی مقام خود رود

هر یکی بر وفق نام خود رود

مه بهست له کاری موئینی و مونافه قی هه ردووکیان به رواله ت ئه رکی
ناینی ده بن به ریگه وه، به لام ئاکام و سه رئه نجامی کاری ئه و دووانه وهک
یهک نین، مونافه قه کان ده رۆنه قولایی دۆزه خه وه و به شی ئیماندارانیش به
هسته..

[إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ]

هردوو به رده وامن له کارو کرده وهی خویاندا.. به ههشت بۆ پاک
نیهادانه و، مونافه قیش له دوو رووی و ئاژاوه نانه وه و زهره رو زیان
که یاندن به خه لکی و خودا به رده وام تاوانه کانی به سه ردا کۆمه ل ده بی و
له نیوان ئه و و خودادا سه دان په رده و روپۆش ده که ویته نینوانه وه:

مومنش خوانند جانش خوش شود

ور منافق تیز و پر آنش شود

مونا فقه‌کان نه‌وانه‌ن بیرورا نیهادی ده‌روونیان ده‌شارنه‌وهو له‌نیو
نیمانداراندا خزیان حشارداوه تا وهک باوه‌رداران خزیان به‌رچاو بخن..
یان ده‌فهرمویت..

گر نه این نام اشتقاق دوزخست
بس چرا در وی مذاق دوزخست
زشتی آن نام بد از حرف نیست
تلخی آن آی بحر از ظرف نیست
حرف طرف آمد درو معنی چو آب
بحر معنی عینده ام‌الکتاب

أم الکتاب: له شرعی نیسلامدا به که و حوله حفوز" ده‌وتری، جه‌ه‌نه‌م،
دوزه‌خ، له دونیای نه‌ده‌بیاتی سوزیگه‌ریدا یانی ره‌وشت و کار و کرده‌وهی
نه‌شیاو و ناپه‌سه‌ند، وه دوو به‌ره‌کی نانه‌وه‌ش دیسان به کرده‌وهی
مونا فقه‌قانه و ناشیرین له قه‌لم ده‌دریت.. بریک نایه‌تی خوا له‌فزی بیت یا
کرده‌وه تا له یه‌ک نه‌دریته‌وه مانای راسته‌قینه‌که‌ی وه‌ده‌ست نایه، ناو
نه‌گر تال‌بئی یا سویز هزی جام و گلاسه‌که‌ی نیه، هه‌ستی پیتا‌که‌ی تا
نه‌بخزیته‌وه، نه‌وه پنی ده‌لین "بحر معنی"

گفت المعنی هو الله شیخ دین

بحر معنیها رب العالمین

له مه‌سنه‌ویدا نه‌خلاق‌ی نه‌شیاو ناپه‌سه‌ند کاکله‌ی دوزه‌خه.. یا
ده‌فهرموی:

بحر تلخ و بحر شیرین در جهان

در میانشان برزخ لا بیغیان

به‌رزخ: له نیوان دووشتدا، ماوه‌ی له‌نیوان مهرگ و روژی قیامه‌تدا..

له قورئاندا ده فہرموی:

مَرَّحَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقَانِ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَّا يَبْغِيَانِ [

نہم نایہ تہ بہ شیوہی جزراجزر لہ یک دراوہ تہ وہ، بہ لام بریکی زوری
لینکدہ رہ وہ کانی بہ دہریای شیرین و دہریای شؤر لینکدہ دہنہ وہ، یا بہ دوو
دہریا، یہ کیک لہ زہ ویدایہ و ئہوی تر لہ ئاسمانہ، لہ مہ زہ بی تہ شہ یوعدا بہ
شیوہ یہ کی تر لینکدراوہ تہ وہ کہ گویاہ ئہو دوو دہریایہ [عہلی و فاتمہ] ن، وہ
بہ رزہ خ خودی پہ یامبہ رہ، وہ کؤلؤ و مرجان یش "حسہن و حوسہین" ن
بہ لام لہ دونیای تہ سہ وفدا بہ کفر و ئیمان [قلب، نفسی، خوف، رجا، قبض،
بسط، انس، ہیبت] لینکدراوہ تہ وہ، وہ لہ وہی دلنیام مہ بہستی مہ ولانا دوو
وشہیہ: [نفاق و اخلاص] ہ، کہ ئہو دوو وشہیہ مانا و مہ دلولی کاری باش و
کاری خراپہیہ ..

ئیمان و بن ئیمانی دوو رووباری جیاوازن، بہ لای خودا و دوو دیار دہی
لہ یہ کہ وہ دوورہ، بہ لام بہ ہوی وجودی پەرور دگارہ وہ ئہو دوو دیار دہیہ
ہاتوہ تہ کایہ وہ، بہ لای سوفیانہ وہ تہ واوی دیار دہکان، تہ واوی گیانلہ بہ ران
لہ برونی پەرور دہگارہ وہ سہریان ہلداوہ ہتاوہ کو چاکہ و خراپہش لہ
قورئاندا ده فہرموی ..

كَلَّا نَمُدُّ هُوَآءَ و هُوَآءَ مِّنْ عَطَاءِ رَبِّكَ [

بروانہ مہ ولانا چی دہلی:

زر قلب و زر نیکو در عیار
بی محک هرگز ندانی ز اعتبار
هر کرا در جان خدا بنهد محک
هر یقین را باز داند او ز شک
در دہان زندہ خاشاکی جہد
آنکہ آرامد کہ بیرونش جہد
در ہزارن لقمہ یک خاشاک خرد
چون در آمد حس زندہ پی برد

له بهر شهوی ره‌واو نار‌ه‌وا حق و ناحق شان به شانی بهک
وه‌ده‌ده‌کون به ناسان له‌یهک نادریته‌وه مه‌گه‌ر ته‌رازوی بژ هه‌لگیرئی یا
بدرین له بیژنگ.. نه‌و ته‌رازوو بیژنگه دل و ده‌روونی خاویته، نه‌و هه‌سته
پاکه ده‌بی له هه‌واو هه‌وه‌سه‌وه دور بیت و عادیلانه که‌یل و کیشانه‌ی بژ
دانریت و لاره‌سنگ ته‌رازوه‌که هه‌لنه‌سه‌نگیتریت.

مه‌ولانا نمونه دینیتته‌وه‌و ده‌لیت.. له تیکه‌یه‌کدا پوشیک، مزیه‌ک له ده‌مدا
هه‌ست پی بکریت، نه‌گه‌ر په‌نا ببریته هه‌ستی مردو، نه‌وه ئیتر که‌یل و
کیشانه‌که سه‌رتاپا هه‌له ده‌بی و به دروستی ناتوانریت جیاوازی له نیوان
راست و هه‌له‌دا، خه‌یر و شه‌ردا بکریت...

ماملانی ده‌روون

حس دنیا نردبان این جهان

حس دینی نردبان آسمان

صحت این حس بجوید از طیب

صحت آن حس بجوید از حبیب

مه‌به‌ست له "حس" دونیای ته‌قه‌للا و هه‌له‌په‌یه بژ وه‌ده‌ست هینانی

مه‌به‌سته تایبه‌تمه‌ندیه‌کانی رۆژانه‌ی ژیان. سا له ریگای نادروست و فیل و

که‌له‌ک و نار‌ه‌واوه بیت و به سه‌ر پلیکانه‌ی نه‌شیاودا سه‌رکه‌وئی، و "حسی

دینی" ناماژه‌یه به روانگی ئاینی و دونیایی پاک و بینگه‌ردی ئاینه‌که که به

ریتمایی پیرو مه‌عشوقی راسته‌قینه‌وه به‌ده‌ست دیت، نه‌وه ریتما، نه‌وه

پزیشکی ده‌رده‌کان، نه‌وه راسته‌ره‌وه‌ی هه‌له‌کان، نه‌وه په‌روه‌رده‌ی ساوای

ده‌روون، تا تیگه‌یشتن و پیگه‌یشتن..

صحت این حس ز معموری تن

صحت آن حس ز تخریب بدن

معموری تن: مه‌به‌ست له زال بوونی حزو نار‌ه‌زوه‌کانی له‌ش و

هه‌وه‌سه‌کانه، سه‌رئه‌نجام گ‌لاله کردنی چوار ته‌نیشتیکی نادروست و گ‌لاو

وه به پینچه وانه وه [تخریب بدن] جله وکردنی نه و هسته گلاوانه له فکر و
 دهر وون و سرته نجام لهش و به دهندا.. نه وانهی توانا و قودر هتی لغاو
 کردنی هه وه سه کانی خزیان هه بیت و نه رکه کانی ناینی به جی بگه یهنن و
 سلوک و رهفتاری شیاو یان هه بیت، چ به لای خوداوه یان خه لک به ته نکید
 ده توانن بگه نه پله و پایهی بهرز و بالاتر و رینچکهی حقیقهت له بهر ده گرن
 و به ره و بهرزتر و بهرزتر به گویره ی کارو کرده وه ی شیاو ده توانن له
 مه عشوقه وه نزدیکتر ببنه ه، نه وه ره وشت و رینبازه له دونیای ته سه وفدا به
 فقری محمدی ناسراوه، وه نه وه ره وشته له ناینی مه سیحانیشدا هه یه و به
 [فقر عیسوی] ناسراوه.. نه وه حاله ته به ئاسان به ده ست نایه و ته قه للا و
 موجه ده تی ده وی، وه له رووی عه قله وه ده گاته نه و قزناغه و بز وه ده ست
 هینانی نه و پله یه چیه به دهن کوژی ده کا.. خزی کهر ناکا.. خزی کویر
 ناکا، خزی ناکوژی.. مه ولانا بز خزی ژن و مال و مندالی هه بووه، وانهی
 وتووه ته وه، له کاروباری ده ورو به ردا رای خزی وتووه، وه مه جالسی
 سه ماو سه ماعی پینکه هیناوه و نه وه به ندانه له داستانی تاووس و حکیم دا
 به وردی وه ده رختووه، و ده رگای ره وشتی چله نشینی به ستووه، شه مسی
 ته بریزی، لای وابووه "چله نشینی" کار و کرده وه ی پهیره وانی موسایه نه وه
 بهک و دووی بز نیه، نه وانهی فه رمانبه ری ئاره زوکانن جگه له به ده ست
 هینانی حزه کانی نه بیت، فکر له هیچی تر ناکه نه وه، به ته نکید ناگه نه هیچ
 هه وارگه و قزناغینکی خودایی، بزیه له دونیای سو فیکه ریدا مه رچی سه ره کی
 خز رزگار کردنه له و کۆت و به ندانه ی هه وه س ده یئالیننی له مرؤف و توشی
 تاوان و چه واشه کاری ده کا.. مه ولانا ده لیت: نه وه حاله ته وهک لهش پیسی
 وه ده رکردنه، تز تاکو نه رۆیته نیو سه رشورگه وه له شی خۆت
 وه ده رنه هینی له ده ره وه ی سه رشورگه وه نه وکاره نه نجام نادریت.

راه جان مر جسم را ویران کند
 بعد از آن ویرانی آبادان کند
 گرد ویران خانه بهر گنج زر

وز همان گنجش کند معمورتر
آب را ببرید و جو را پاک کرد
بعد از آن در جو روان کرد آبی خورد
پوست را بشکافت و پیکان را کشید
پوست تازه بعد از آتش بردمید
قلعه ویران کرد و از کافر ستد
بعد از آن بر ساختش صد برج و سد

دهکری نه و بهیتانه لیکبدریته وه، یه که م دوی خولی ریازهت و چله نشینی
و عیبادهت پهیره و دهتوانی بگه ریته وه سر ژیانی ناسایی خزی، وهک چزن
نه خزش دوی چاک بوونه وهی ئیتر پاریز له خواردن ناکاو دهخوا، نه و
رهوشته زورتر شیخ مهعرووفی که رخی به کاری بردووه، وه ناوی لیناره
[بسط حال]، یان [بسط معرفت] ی ناوناوه.. نهوانه ی له قزناغی
موجاهه ده وه دهگه نه قزناغی موشاهه ده به گویره ی موشاهه ده و پله و پایه ی
خزی رهفتارو کرداری دهگوری و دهست نیشان دهکا، وه ئیمامی غزالی
له م رووه وه ده رباره ی په یامبهری خوداو مهعرووفی که رخی و عه بدولای
تسه توری زور دواوه..

دووه م پهیره و کاتیک توانی جلهوی هه وهس و ناره زوه کانی به
دهسته وه بگریت و هزه کانی نه م دنیا به لاهه بنیت، نه وکاته دهتوانی
پله پله سهربکه وی و په نجه له دونیای نه و په ری عه قل گیربکاو بکه ویته
دونیای له زهتی عیرفانیه وه، که دویای نایهت وه مه ولانا نه و قزناغی
ناوناوه زینگه ی گیان، وه لهش و نه ندامی چوواندوه به قه لایه کی دژوار و
نهفس و هزه کانیش به په لامار و گه مارژی دوژمن، ململانی و پاپه رچدانی
دژواری قه لا، یانی بوونی ههسته ناجوره کان له فکر و نه ندیشه ی خاوهن
له شدا کاتیک نه و هه وه سانه توردرایه لاهه وه دروستکردنی قه لا پنیوسته
تسبیح و دین صومعه آمد نظام زهد

زنار و کفر و میکده آمد قوام عشق

یا دهلیت:

کار بی چون را که کیفیغ نهد
اینک گفتم این ضرورت می دهد
که چنین بنماید و گه ضد این
ج که حیرانی نباشد کار دین

هر جولانه‌وهیه، هر کار و کرده‌وهیه له ناسمانا له ده‌ریادا له خاکا،
له‌ناو خه‌لکدا بی ناگای خودا نه‌بوه و نابی.. به‌لام وهک ده‌بینین که‌وا شه‌رو
شورو ناره‌واش ده‌دن بی باوه‌ران لایان وایه یا نه‌وانه‌ی باوه‌ریان به‌دوو
هیزی شه‌رو خه‌یر وهک یه‌ک هه‌یه و ده‌لین، خودا ده‌سه‌لاتی به‌سه‌ر شه‌ردا
نیه..

مه‌ولانا ده‌لیت، په‌یره و تا تواناو ئیمکانی زۆرتتر بیت زۆرتتر ئیمانی به
مه‌زنی په‌روه‌ردگار به‌هیزتر ده‌بی.. وه پینگه‌یشتنی په‌یره و مه‌رج نیه ته‌نھا
له رووی ریازه‌ت و موجه‌ده‌ته‌وه بیت.. خودا توانای نه‌وه‌ی هه‌یه له
چرکه‌یه‌کدا په‌یره و بگه‌یه‌نیتته پله‌یه‌کی به‌رزی دونیای عیرفان..
مه‌ولانا وتویه‌تی:

نه چنان حیران که پشتش سوی اوست
بل چنین حیران و غرق و مست دوست

دوودلی و واق و پرمان و حیره‌ت، سه‌رچاوه‌که‌ی بی‌ئیمانی و نه‌زانینه و
گومرایی، وه روو ده‌دا نه‌و حیره‌ت و دوو دلی و گومانه له عقل و
هزشیاریشه‌وه سه‌ره‌له‌ده‌دا، به‌عه‌ره‌بی و تراوه:

[فاطافر له الدور و الحركة الدورية حول القطب فلا یرج منه]

آن یکی روی او شد سوی دوست

آن یکی را روی او خود روی اوست

نه‌وانه‌ی حه‌یران و واق و پرمان روو به‌ده‌روازه‌ی حه‌ق چاوه‌پروانن، له
راستیدا خۆ په‌رستن، نه‌ک خودا په‌رست.

نهوانه عاشقی خودانین، عاشقی دهست که و ته عیرفانیه کانن له بهر خزیان
نهک له بهر زهرافه تی عیشق و گورهیی مه عشوق..

روی هر یک می نگر می دار باس
یوک گردی تو خدمت روشناس

روشناس: رهوالهت ناس، نهوانهیی به روخساردا حهق و ناحهق له بهر
جیاده که نه وه..

خاقانی له م رووه وه و تو به تی:

می دان ظ روی شناسان آن سراسر
شمارش از غریب شماران این سرا

مولانا ده فرموی:

چون پس ابلیس آدم روی هست
پس بهر دستی نشاید داد دست

نه مه ته می و پهن دیکه مولانا دهیداو دهلی: پهیره و سالک، نانی خزی
ته سلیمی هر خانه قاو به زاهیر مورشیدیک بکات زورکس نه و به زمه بیان
کردوه ته دهستگاو دوکان و زور نانی له سهر ده خون، فرهیده دینی
عه تاریش، له م رووه وه فره مویه تی:

بسی دجال روی هستند
که چون دجال از پندار مستند
بی دجال جادو چند گیری
نه وقت آن که آخر پند گیری

مولانا له م رووه وه فره مویه تی:

در این بازار طراران زاهد شکل بسیارند
فریبندت اگر چه اهل و عقل متینی تو

یا ده لیت:

حرف درویشان حد زدد مرد دون

تا بخواند بر سلیمی ز آن فسون
سلیم: بنی نازار، ساده دل، تا راده یه ک خزش باوهر
یا ده لیت:

شیر بشمین از برای کد کنند
بو مُسیلم را لقب احمد کنند

شیر بشمین: په یکه ری شیر دروست کردن له په رۆ و پاتال و خوری
مه بهستی مه ولانا، بریک له پیرو مورشیدانیکی خوری پۆشه.
بومسیلمه: مه بهستی له موسه یله مه ی درۆزنه، که له شه ره کانی
هه لگه رانه وه دا داوای په یامبه ری کردو کوژرا.. موسه یله مه له عه شیره تی
به نی حنیفه بوو..

بومسیلم را لقب کذاب ماند
بر محمد را اولوالباب ماند

موسه یله مه نازناوی "ره حمانولیه مامه" یه بۆ خۆی دای بوو، وه
موسلمانه کان به درۆزن ناویان ده برد، وه ته عبیری "اولوالباب" له قورئانی
پیرۆزدا له سوره تی "البقرة" دا هاتوو: [و ما یذکر إلا اولوالباب]

آن شراب حق ختامش مشک ناب
باده را ختمش بود گند و عذاب

باده: ناوی تری تۆزیک بکولیت و دابنریت تا "هه لدی، ده تورشی" له ناو
ئیسلامدا گوایه "به نی ئومه یه" کردویانه، وه له قورئاندا باس له شه رابی به
هه شتی ده کات: [یسقون من رحیق مختوم ختامه مسک]

دیسانه وه ئاماژه یه به شه روخیر، په یامبه ری خودا و موسه یله مه ی
درۆزنی به نمونه هیتاوه ته وه، په یامبه ری خودا دوا ی هه زاران سال ئه وسا
هه ر به جوانی و حق و حه قیقه ت ناو ده بریت و موسه یله مه ش به درۆزن
و بنی ئاین و هه لخه له تینه ر..

شه رابی سه رمۆزی به هه شتی مه سته یه کی ئیلاهی دینیت و دووره له

دهرده سەر و خوماری و بهدمهستی
داستانی ئەو شاجوله که به که له رووی دهمار گرژیه وه کریستینه کانی
دهکوشت:

سەرچاوهی ئەم داستانە مەسنه و بیوه ئەبولفتوحی رازی لیکیداوه ته وه و
مامزستای پایه به رزی دونیای ئەده بیاتی فارسی و مهولانا ناس "فروزانفر"
به وردی لیبی داوه، ئەم داستانە له کتاوی کشف الاسراریشدا باسکراوه،
له له لایهن نه وهی ئەبولقاسمی مەنسوری کورپی خه له فی کورپی حمودی
مهغریبه وه نوسراوه، که له سالی ٤١٥ کزچی دواپی کردووه..

پولس، په کینک بووه له شاکانی دهسه لاتی ئیسرائیل، زهره رو زیانی
زوری ده که یانده ئیماندارانی مهسیحیهت، به لام ناینی مهسیحی رۆژ به رۆژ
به ربلاوتر ده بن، تا پولس تیده فکری و به یارانی ده لیت، با کارینکی وا بکه
من به روالهت خوم بکه مه لایه نگرانی ئەو ناینه و له ویندا بتوانم له ناو خۆیاندا
زهره رو زیانیان لئ بدهم، بریاریان دا چی به چاک بزانی با بیکا، ئەویش
روخساری خۆی رهش کرد و له کریسیانیه کان نزیک بووه و، سه ره تا نه یان
ناسی، تا خۆی ناساندو وتی: من ئەو که سه م که زۆر ئازاری ئیوهم داوه
ئهوسا په شیمانم و هاتومه ته ناوتان، ده تانه وئ بمکوژن ئازادن، ئازادم
دهکن هر ئازادن، من خه ونم دیووه و عیسام له خه وندا دیوه و په نای
داوم.. ئەوانیش ده بیه خشن و لینی خۆشده بن، ئەو ده م ده لیت:

من کابرایه ک نیم بتوانم برۆمه نیو خه لکه وه، داواکارم سومه عیه کم بز
بسازینن تا له و ریگه یه وه به وه بدهمه خواپه رستی، ههروایان بز کرد،
رۆژگار هات و چو، پولسی کۆنه جوله که ناوباوی ده رکرد، که وا خاوینتترین
سهومه عی هه یه، هه رکه سینک گوزه ری که ویتته ئەو سهومه عیه خودا له
تهواوی تاوانه کانی ده به خشن، رۆژیک خه لکانیکی زۆر له ویرا کزبوونه وه
پولس وتی:

گویی بگرن چه ده لیم.. خودای گه وره له فیله وه تا میشوله ی دروست
کردووه، هر هه موو ئەوانه له بهر سودی گشتیه بز به شه رییهت دروستی

گر دوون، وتیان وایه.. ئینجا وتی: که وایه بز گۆشتی ئەو بەرازه قەلەوانه ناخۆن؟.. مەگەر خودا ئەوانەشی دروست نەکردوو؟.. وتیان: بەلێ وایه و کەوتە خواردنی گۆشتی بەراز، لەولا دەرگای؟ سەومەعەکە ی کردوو و خەلکە هاتتە ژوورە وە وتی:

وەک دەبینن هەتاو لە رۆژەلاتە وە هەلدیت.. دوایی دیسان دەرگای سەومەعەکە ی گرت و دوای ماوێهێک دیسان دەرگاکە ی کردوو، روو بە خەلکە وتی: وەک دەزانن جولهکەکان مندالەکانیان گەیشتنە چل رۆژی خەتەنیان دەکن من ئەوهم بە نەشیاو داناو، بەلام که مندالتان بوو دوای هەوت رۆژ بە ئاوی پەرستگا بیشۆرن.. وتیان: باشه.. دیسان دەرگای سەومەعەکە ی داخستوو، دیسان کردییە وەو چەند چاوساقینکی وەک نەستور و مار یە عقوب و نوشی کۆ کردوو: ئەوانە ی حەزرەتی عیسا کردوییەتی تا ئیستا لەم جیهانەدا کەس نەیکردوو، ئەو مردوی زیندو کردوو، کویری چاوساق کردوو شەلی چاک کردوو.. وتیان وایه..

پولس وتی: مەگەر عیسا خوا بوو لە ئاسمان هاتوو تو خواروو جینگە ی لەسەر زەوی نەبوو تەو جگە لە پزدانی مەریەم نەبی و لەوێرا هاتوینتە دەرە و دادپەرەری بەسەر زەوی و پەخش و بلاوکاتە وەو دیسانە وە بگەڕیتە وە ئاسمان؟.. برینک وتیان: ئەو کوری خودایه.. وتی: رەنگە وایه.. هەرا کەوتە نێوانە وە، بوو بە شەرپینکی خویناوی ئیمانداران زۆریان کۆژان، تەنھا چل کەسیان مایه وە، ئەو دەم ئەو نابەکاره خنجەری دەرھینا و خزی کوشت و چل کەسە کەش پەنایان بردە دەشت و دەر و سەومەعیان سازاند و مانە وە تا وەک ئاینی کریستیان ی تا سەردەمی ئیسلام و پەيامبەری خودا..

بە تەنکید ئەم داستانە ساخته یە و دەست هەلبەستە و دوورە لە حەقیقەت راستە پولس سەرەتا یەهودی بوو و یەکیک بوو لە زانایانی ئاینی یەهود و سەرسەختانە دژ بە حەزرەتی عیسا کۆشاو، وە لەوێش دەر وە حەواریهکان زۆر بەیان پەیرەوی ئاینی یەهودی بوونە، وە پولس دوای

ئەوێ ئاینی مەسیحیەتی قەبول کردوو، راستگویانە و لە دلەو بوو بە مەسیحی و بوو بە کەسینکی دیار و ناسراوی ئەو ئاینە و سەرئەنجام بە فەرمانی تیرون ئی شای رۆمان کۆژراوە لە ساڵی ٦٧زایینی دا، و ئەوێ ئەبولفتوح وتویەتی لە راستەقینەو بە دوورە، وە یەعقوب کە مەزەهەبی یەعقوبیە بەناوی ئەوێ و "تەستوریش" یانی "تەستوری مەرەشە" مەزەهەبی نەستوریە بەناو نراوە، هیچ یەک لە دووانە هاو سەردەمی پۆلس نەبوو "تەستور" لە سەدەمی پینجەمی زایینیدا ژیاوە، یەعقوب لە سەدەمی شەشەمی زایینیدا ژیاوە..

دەمارگرژی ئاینی

مەولانا، بە شینوویەکی تر باس لەو دەکات، رەنگە ئاگاداری چۆنیەتی ژیانی پۆلس بووبینت بۆیە ناوی نەهیتاوە و داستانەکە بەناوی وەزیریکی دەمارگرژی دەسلاتی ئیسرائیلەو دەگیزیتهو، وە برینی لووت و گونیی و دەستی وەزیر زۆر لە داستانی شەری پیرۆزی هەیاتلە دەکا کە (تەبەری) لە میژووی خۆیدا لێ دواوە، لەوێرا وا دەگیزیتهو کەوا "فیروزشای ساسانی [٤٨٣ - ٤٥٩ زایینی] لەگەل شای هەیاتلەدا خۆشنەواز شا بەشەردیئە یەکیک لە لایەنگیرانی شا خۆشنواز دەلیت: وەرن دەست و پام بېرن لک ئەوانە بەرەو سارای بێ ئاو و لەوێ دەبەم، هەر وایان کردو سوپای دوژمن کەوتنە دژواری و فەتاراتەو، ئەو دەم کەوتنە پینکھاتن و ناشتەوایی..

گێزانەوێ لەو چەشنە داستانانە زۆرتر لە رووی دەمارگرژی ئاینیەو سەری هەلداوە. لەسەردەمی مەولانادا شەری خاچ بەردەوام بوو لە نێوان موسلمانان و مەسیحیەکاندا، هەردوو بەناوی ئاینەو خوینیان رشتوو و ئەو دیاردەیه تا بە ئەوێ، یانی دەمارگرژی مەزەهەبی هەتاوەکو لە نێوان ئاینی ئیسلامیدا بەردەوام ئەو شیعەیه، ئەو ئەهلی تەسەنۆنە چوزانم حەنەفیە، شافعیە، حەنبەلیە، مالکیە.. ئەو دەم حەنەفی و شافعی لەشاری

ئەسەفەمان و نەیشاپور و بەغدادا ئاژاوەیان ناوەتەووە بوو بە کێشەیهکی
 خۆیناوی، وە هەر وەها ناکۆکی نێوان فەیلەسوفەکان و دونیای تەسەوف،
 وە خۆدی مەولانا توشی کێشەیی زۆر هاتوو بە تاییەت لەگەڵ وشکە
 پەیرەوانی فیهو بڕیک لە شەریعەتدا وە مەولانا لە زۆر جێگەیدا ئاماژە بە
 نەزانی و نەفامی بڕیک لە دەمارگرزانی دوورو نزیک دەکاو دەیسەلمینت
 کە زەرەر و زیانیان زۆرترە بۆ ئیسلام، تا سویدیان. وە کەوتووەتە
 وەدەرخستنی رەوشت و رینبازی چۆنیەتی خوداپەرستی و عیشقی خۆی
 دەربارەیی شەمسی تەبیریزی دەخاتە تایی تەرازووە دەلێت: دەمارگرزی
 ناگونجیت لەگەڵ دوور ئەندازەکانی ئاین و خودا پەرستیدا.. ئەو جۆرە
 تینفکرینە سەرچاوەکەیی دەگەریتەووە بۆ بەرژەوهندی کەسانیک یان بڕیک،
 وە ئومەراو ئیمامەکان و شیخ و چاوساقان کە سویدیان لەو ئاژاوەو
 هەلخالەتاندنو بی ئاگایی و غەفلەتی خەلکە زۆرە کە هەمیشە لە بەرژەوهندی
 ئەو مەقامانەیدا بوو، سەیر لەو دەدایە دوای هەزار سال ئاش هەمان ئاشەو
 یەشتا لێرەو لەوئ ئەو روخسارەو ناحەزانە لە چەسپانی نەفامی و نەزانی
 و جەهالەتدا بەردەوامن، پەیووەستە دامینگیری ئەو بەزمانە، تەقەللای ئەو
 وەزیرە لە رووی دەمارگرزیو کۆشاو زەرەر و زیان بەو ئاینە بگەیهنیت،
 وە خۆکوژی ئەو وەزیرە پەنجە مۆری تاوانباری خۆیەتی و سەرئەنجام
 روورەشی لە دەرگای پەروردگاردا.. داستانە کە تا بێنی سادە و بی
 ئالایشە، مەولانا رازاندویەتیو و پەل و پۆی فەلسەفی و عیرفانی لێ
 وەدەرھیتاوە و تام و خۆیی پڕ لە حیکمەتی پێو کردوو، ئەو هی بە وردی
 وەدەردەکەوی، ئەنبیا سەرچەم یەک راو یەک بیرن لە یەکانگی و تاک و
 تەنھایی خودادا.. جا با داستانە کە لە زمانی مەولاناوە ببیسین:

لەنیو جۆلە کەکاندا شایەکی زۆردار و دوژمنی بابەکوشتەیی حەزرەتی
 عیسا و مەسیحیەکان فەرمانرەوایی دەکرد.. ئەو هی روونە موسا و عیسا
 هەردوو پەيامبەری خودا بوونە و هەردووکیان پەیرەوی یەک خودا و یەک
 سەرچاوە بوونە، بەلام ئەو پاشا جەبارە خۆینریژە بە تەواوی تواناوە

کوشاوه جیاوازی بخانه نیوان نه و دوو ناینه ناسمانیه وه، نه و هوش له ناکامی
 ده مارگرژییه که وا عقل و لیکدانه وه له ناو دهروات و توندوتیژی و خونین
 رشتن جینگه ده گریته وه و له هه مان کاتدا یه کی به دووان ده بین، وه
 مه ولانا داستانی [قوتابی خیل و مامزستا] به نمونه دینیتیه وه، وه شای
 جوله که کان له بهر نه وهی ته حوهل - خیل بووه، واته خیل و چاوی چهپ
 و راست دیویه، یه کی به دووان دیوه و توشی هه له ی زهق و کرده وهی
 ناشایسته هاتوه، وه به ناوی پاریزه ری له ناینی یه هودی خوینیکی زوری
 رشتوه، وه نه و شایه وه زیریکی یه کجار فیلباز و لیزان و زیره کی هه بووه،
 نه و زانیویه باوه رو بیرو برای ناینی به ناگرو کوشتن و برین له ناو نارواو به
 پیچه وانه وه ریشودارتر و بهر بلاوتر ده بن، وه ههستی مه زلومیته ریشو له
 قولاییدا داده کوتی، پینشیار به شا دهکا تا دهست و پاو لووت و گونی
 بپریت و ناوباوی به مه سیحی بوونی لیزه و له وی بلاوبکاته وه و وه دهری
 نات تا نه و بتوانی دل و دلسوزی مه سیحیه کان به دهست بهینیت، وه شا به
 شینویه مامه له کرد و وه زیر توانی باوه ری مه سیحیه کان به دهست بهینیت
 و به وردی لایه نگرانی زوری لن گلیر بوویه وه و که وته لیکدانه وهی پر له
 ورده کاری تینجیل وه له ناو خه لکیدا که وته وتوویر و ته قه للا و لیکدانه وه،
 به لام له دل و دهروونیدا ده کوشا بژ ناژاوه نانه وه و کیشه و گیره گرفت
 دروستکردن، وه به شینویه کی هه له پهیره وانی ناینی مه سیحی نامزگاری
 ده کرد، وه نه و رهفتاره و له داستانه ییدا مه ولانای هانداوه بیکاته هه ویتی
 باسه که ی و له خودا پارانه وه، تا له هه وای نه فسی بیپاریزیت، وه هه وای
 هه وهس به مشکیک ته شبیه دهکا که چون جهوال دهری و له گونیه و
 فرده ی پر له نازوقه ی دهخوا یا دزی له عه ماری گه نم و جز دهکات...
 عیشقی خودا وهند له وینه ی خه وه، وهک یارانی نه شکوت و سه گه که بیان
 که له عیشقی خودا چه ند سه د سال نووستبوون...
 له نمونه ی یارانی نه شکوت له هه ر قزناغ و زه مه نیکدا هه بوونه و هه ن
 و ته رخانی یهک سه رده م نه بوونه چونکه تا خودا هه بیت که هه یه، عیشق

به خوداش بهردهوامه، شتیکه چاوی ئاسایی ئه و دیاردانه نابینی.. ئه وهی
 مهولانا دهیبینی دهورو بهرهکهی چاوی ئاوا دیتنیکیان نهبووه له روانگی
 دهوره بهریدا شمس ته بریزی یا حوسامه دین چه له بی که سانیکی ئاسایی
 بوونه، بهلام به لای مهولانا وه په نهان نه بوونه و عیان بوونه، وه رهنگه هر
 له سهردهمی ئیمهیدا که سانیکی وهک شمس ته بریزی و حوسامه دین
 چه له بی زور هه بن شتیکه دهورو بهرهکه بی مهولانا یه، زه مه نه که مهولانا ی
 که مه.. بویه ئه و دهسته گیرانه شاراوه و نامۆن په یوهسته مهولانا په نجه
 دهخاته سهر ئازاره کانی که هزکهی کۆتا بیری دهورو بهریه تی و نمونه
 دینیته وه.. وهزیری دهست و لوت براو شش سال سهومه عه نشینی دهکا و
 دهووی و دهکۆشی تا دوودی و گومان له ناو ئیمانداراندا بلاو بکاته وه.
 شش سال به و چه شنه دهجولیته وه وه دوازه تۆمار بۆ دوازه
 سهرکردهی مهسیحیه تی ئه و چه له ئاماده دهکا و هر تۆماریک له وی تر
 جیاوازه، وه ئه و جیاوازیه ی مهولانا دهست نیشانی کردوه، مهولانا دان
 به ودا دهنا که وا ئاینی مهسیحیه ت ئاینی یهک دهنگی و یهک رهنگیه، شتیکه
 سهرانی مهزاهه بی مهسیحی پهل و پۆیان لی کردۆته وه، یهک رهنگی
 کوله که و بربراکه ی پشتی هر ئاینیکه، ماسی هرگیز له ئاو تیرنابی، یهک
 رهنگی وایه بۆ ئاین.. وهزیری ناپاک و دوژمنی مهسیحیه ت دهرو دهروازه
 له پهیره وان داده خاو هرچی دهکۆشن تا ریتمایان بکات ناروا ته ژیر،
 ورده ورده تاک تاک فه رمانده کان بانگ دهکا و هیوای جی نشینی خۆی به
 هر یهک له وانه دهگه یهنی، دوا ی چل رۆژ ده رگا بهستن وهزیر خۆی
 دهکۆژی، دوا ی تازی باری خه لکه که ده که ونه بیری جینشینه که یه وه له نیو
 میرهکاندا ده بیته کیشه، هر یهک له وانه فه رمانی تایبه ت به خۆی بۆ ئیمزا
 کراوه، کیشه گه وره و گه وره تر ده بی، هر برکه یهک لایه نگیری میریک
 دهکات.. بریکی تر به شداری له وکیشه یه ناکه ن و دوور له هه وهس و
 ته ماحی دونیا سهر فه راز روو له خودا ده که ن.. مهولانا لیزه دا ده گاته مه رام
 و ده لیت: "مانه وه ته نها بۆ ئیماندارانه" به لام ئه وهش، راده گه یه نیت که وا

ناکری باور به همو که سینگ بکریت، نهوانه ی به روالهت و زامیرمن
خوپان به پینشهوا ودهر دهخن، جیاوازن له گهل سه رسوپورده،
راسته قینه گانی ده رگای حه قدا، وه مهولانا په نجه ده خاته سه ر خالیگ که وا
ناوی په یامبهری خودا له کتاوی تینجیل تا مه یه و وه زور له چاوساقانی
نه و ناپنه به ریزه وه ناوی په یامبهری نیسلام ده بن.
مهولانا فهرمویه تی:

بود شاهی در جهودان ظلم ساز
دشمن عیسی و نصرانی گذار

جهود: به واته په هودی، جوله که.. وهک ژوزیف به رانبه ره به یوسف یان
ژاکب به رانبه ره به یعقوب.

نصرانی: ناسره شاریکه له فهله ستین، حه زره تی عیسی تیادا له دایک
بووه و حه زره تی مریه می تیازی او، ماله که ی مریه م و نه و کانیه ی وا
روحه لوقدوس هاته لایه وه په شتا ماون، وه شاری ناسره نه ورژکه که وتوته
ناو دهوله تی نیسرائیله وه..

عهد عیسی بود نوبت آن او
جان موسی او و موسی جان او
شاه احوال کرد دراه خدا
آن دو دمساز خدایی را جدا

مهولانا دژایه تی، ده مارگرژی ثاینی کردوه چ وهک ثاین یان مه زه ب،
یان فیرقه و کز مه ل، وه له مه سنه ویدا چه ندین جار ره خنه ی له وه گرتووه
لای و ابووه ته واری ثاینه کان له یهک سه رچاوه وه هله ده قولی و سه ره و
خوار بز ناو خه لکی داده کشین، وه نه و رووداوانه، نه و خوین رشتنانه که
به ناوی ثاینه وه ده کری و کراوه له جیگه ی خویدا نه بوونه له رووی نه فامی
و جه هالت و به رژه وه ندیه کاندان نه انجام دراون، وه خودی په یامبه رانی
ثاینه کان هاوراو هاو باوه ری په کتر بوونه و به پتی فهرامینی خودا
جولاونه ته وه، خودی په یامبه ری نیسلام باوه ری پته وی به حه زره تی موسا

و عیسا هه بووه و به په پیامبرانی خودایانی زانیوه. نه وان مژده ی هاتنی
 نه ویان داوه و نیتتر نه و خه لکه بز چاولیکه ری له په پیامبره کانیا ناکه ن و له
 دوو بهرکی و گوشت و گوشتاری په کتری دهست هه لئاگرن.. له م رووه وه
 که ریده و شاعیری ئیرانی ناصر خوسره و دهلی:

فضل تو چیست بنگر بر ترسا
 از سر هوس برون کن و سودارا
 تو مؤمنی گرفته محمد را
 او کافرو گرفته مسیحا را
 ایشان پیمبران و رفیقانند
 چون دشمنی تو بیهد ترسارا

له م چند به یته ی خواره و هدا مه ولانا شای جوله که کان به "ته حوهل" باس
 دهکا و جیاوازی خستوه ته نیوان دوو په پیامبره وه، موسا و عیسا، که
 هه ردو په پیامبری خودا بوونه و بز یهک مه بهست کز شاون که په رستنی
 په روه ردگاره..

گفت استاد احولی را کاندرا
 زو برون آر از وثاق آن شیشه را
 گفت احول ز آن دو شیشه کدام
 پیش تو نارم بکن شرح تمام
 گفت استاد آن دو شیشه نیست رو
 احولی بگذاز و افترون بین مشو
 گفت ای استا مرا طعنه مزین
 گفت استا ز آن دو یک را در شکن
 چون یکی بشکست هردو شد ز چشم
 مرد احول گردو زمیلان و خشم

زو: کورته ی "زودی" فارسیه، نیمه ی کوردیشی دهلینین "زو وهره"
 فرمان به رویشتنه.

وفاق: له بنه چه کدا وشه په کی تورکیه به مانای چادر، وه له فارسیدا یانی

ژور.

طعن: گالته پینکړدن، په لامار، هست بریندار کردن
میلان: کیشان به لایه کدا، مولانا بز هوهس به کاری بردووه.
ناخ و دهر وونی مرؤف تیکه له یکه له هسته کان له هوهسه کان،
خزشه ویستی و بوغزان دوو هستن له نه ندیشه و ناوهزی مرؤفدا جیکه ی
خزبانیان هیه و نه گهر هر کامیان ته رازوه که یان لاره سنگ بوو.
نه خزشه ویستی به وردی عه بیه کان ده بینن و نه بوغزان ده توانی
جوانیه کان وهک خزبان ببینن، مولانا هه میشه لایه نی بی لایه نان ده گری و
ده لیت: هر داخوایه ک له سر عدالت و ته رازوی حق نه کريت بائله..
بزیه مولانا ده فهرموی:

خشم و شهوت مرد را حول کند

ز استقامت روح را مبدل کند

نالزی و توره بوون، ثاره زوه کان هه ریه ک له وانه له له ش و به بدن و
فکرو جولانه وهیدا شوین پای ده که وی و جیکه ی دیاره هر کاری هر
بریارن یا گفتاری له و روانه وه نه انجام بدریت له عه قله وه دوره و ناکام و
سه رنه نجامی په شیمانیه، زور که سیش وشه و واژه ی په شیمانی و په شیمان
بوونه وه له قاموسیدا نیه و هستی پین ناکات، چونکه توره بوون له دهر و نییا
زاله.. حق و حقیقه تی نه بووه و نه هیه و به لایه وه به رنامه و پرؤزه و
تزمانیکی به تاله، نه وانه ی جوان رهفتارن په سهند کردارن، بی لایه نه کانن
نه وان ده توانن عادیلانه فرمان بدن و یه کسانانه بنوارن و له دونیای
نه حوه لاند به دور که ونه وه، بهری لاره سهنگی ته رازوه کان بگرن تا جوان
و ناحهزی هه ردو و هک خزبان دهر که ون:

چو عرض آمد هنر پوشیده شد

صد حجاب از دل بسوی دیده شد

عرض: مه به ست، نیه ت

چو گرگی می نمودی روی یوسف
چو آن پرده عرض می گشت اظهار

یا دهلیت:

چو دهد قازی بدل رشوت قرار
کی شناسد ظالم از مظلوم زار
رشوهت بدل قرار دادن: تهماح و رشوه‌تدان یا رشوه‌ت و هرگرتن
یا دهلیت:

او وزیری داشت گبرو عشوه ده
کو بر آب از مکر بربستی گره

گبر: کافری ببن دین
عشوه‌ده: فیلباز و حیل‌زان
گره بر آب بستن: کاری دژوار نه‌جامدان
یا ده‌فهرموی:

گفت ترسایان پناه جان کنند
دین خود را از ملک پنهان کنند
پناه جان کردن: جزو پاراستن
یا ده‌لینت:

کم کسی ایشان را که کشتن سود نیست
دین ندارد بوی مشک و عود نیست
سر پنهانست اندر صد غلاف
ظاهرش با تشت و باطن برخلاف
ثاین و بیروپرا و باوهر کارینکه له دل و دهر و وندا جینگیره و شارینه‌وهی
دژوار نیه مه‌گر خاوه‌نه‌که‌ی دانی پیندا بناو بوخوی و دهری بخت..
مه‌ولانا هر له‌سهر داستانی و هزیری زیرهک و گومرا دهر او ده‌لینت:
گفت ای شه گوش و دستم را بر
بینی ام بشکاف و لب در حکم مر

حکم مر: فهرمانی تفت و تال و پر له ژان و ئیش
یا دهفهرموی:

او بیان می کرد با ایشان براز
سر انگلیون و زنار و نماز

انگلیون: له بنه چه کدا وشه یه کی یونانیه و له گهل واژه ی ئینجیلدا یه کیکن
به واتای مژده، یه کیکن له کتاوه کانی مانی سه رده می ئیمبراتوریه تی
ساسانی ناوی کتاوینکی ئینگلیون بووه

زالبون به سه رخودا

ديسان مه ولانا دهفهرموی:

بهر این بعضی صحابه از رسول
ملتمس بودند مگر نفس غول
کوجو آمیزد ز اعراض پنهان
در عبادتها و در اخلاص جان
فصل طباعت را نجستندی ازو
عیب ظاهر را نجستندی که او

غول: دینو، درنج، گیانله به رینکی له نه ته وهی شهیتان، میردزمه.. له
دهشت و دهرو جهنگله دا دهژی، دهرواته سهر رینگی رینوارو هات و
چزکه راندا تا دوو چاری ده رده سه ریان بکات.. عه ره به کان نه فسانه ی زوریان
ده رباره ی سازاندووه، برینک ده لنین به شه رها تون له گه لیا برینک ده لنین
له گه لیا رایان بواردووه.. ئیتر له م بابه ته پرؤپوچانه که زاده ی خه یالی خودی
مرزفه وجودی عیلمی و عه مه لی نه بووه نه هه یشه و سه رچاوه که ی ترسه و
به س..

نتس: له مو فرده داتی ته سه قف و ته عبیره کانیا ندا بریتیه له کز مه له
ره وشتینکی گلاو و ناپه سه ند نفسی، له فه ره هنگی سه فیکه ریدا کز مه له
ره وشت و کردارینکی به گویره ی جووت بوون و بز لوان خزی

وهدده رده خات، بریگی تر لایان وایه نهفسن، سه رچاوهی ته واوی ناحهزی و
ناره زوه کانه له بهرانبه ریدا "روح" یا رهوان به پاکی و خاوینی راوه ستاوه،
که به سه رچاوهی ته واوی جوانیه کان، داهیتانه کان ده ژمیردریت،

أخلاق: خاوینی بیرورا نیهت پاکی، وه وهده رخشتنی ریگای حهق،
مه بهستی مه ولانا له [أخلاق جان] ته نگه به ریبه کانی ریبازی وژدانه که له
بزچونی پاک و خاوین و ریچکهی حهق دوور ناکه ویتته وه [ان یخلص فی کل
حالوجه نظر الحق و علیه عن وجه نظر الخلق] تیاچونی ته واوی هه وه سه کانه،
که م کهس دوتوانی نه و پله و پایه یه به ده ست بهینیت مه گه ر پیاو چاکانی
ریگای حهق...

مه ولانا، دیسان لیره شدا په نجهی خستوته سه ر گرنگی و دژواری زالبون
به سه ر حهزو ناره زو و نهفسیه کانه و به تاییهت ئیخلاس به ئاسان زال نابیتته
سه ر هه واو هه وه سدا، چونکه نهفس فیئل بازو دامین گیری ته واوی حیهله
شه رعه یکانه، په پیره و به ئاسان له مه کرو داوه کانی نهفسی به ئاسان ده رباز
نابن، زور رویداوه په پیره و ساله ها به خزیه وه خه ریک بووه که چی نهفسی
فیئلی لی کردوه و خه رمانی کردوهی تالان کردوه و نهوی هه بیووه داویه
به دم باوه وه و بردویه تی وای بز نه خشان دووه نهوی ناحهقه به حهق بزانی
و کابرای "سالک" پای به ته له وه بووه..

ریشوی هه وهس و حهزه کان هه لکینشان و تورپدانی به ولادا به هه موان
ناکری.. نه گه ر بز ساتینک راستگزیانه موخلسانه روو له ده رگای
په ره ردگار کردن رهنگه ته واوی تاوانه کان و نه کرده کانی به بونهی
ناره زوو وه کردویه وه بزنی ناره زایی لی هاتووه بکه ویتته بهر لوتفی
خودا.. رهنگه برینک له یارانی په یامبه ر هه ستیان به ده خه لبازی نهفس و
داوه کانی کردوبینت و داوایان له په یامبه ری خودا ده کرد تا ریگای خو
پراستن له و داوانه یان فیرکا تا نه بنه قوربانی هه وهس و حهزه
نهفسیه کان.. یه کینک له وته به ناوبانگه کان ده لیت: [قال حذیفة: کان اصحاب
النبي (صلم) یسألونه من الخیر و کنت اسأله عن الشر، قیل لم فعلت ذلك قال من

مو بمو ذره ذره مگر نفس
می شناسیدند چون گل از کرفس
موبمو: وتیه که بز وردهکاری زور به کار ده بریت
شناسیدن: شینوهیه کی تره له ناسین

او بدّ دجال یک چشم لعین
ای خدا فریادرس نعم المعین

دجال: به پنی بیرو برای نیسلامی "دجال" له ناخر زه ماندا ده رده که ویت
گوایه دوو رووبار ده که ویت به رچاو په کینکیان رووباری ناوه، نهوی تریان
روباریکه له ناگر، نهوی خزی بخاته رووباری ناگره وه ناوی سارو
گوارای ده رخواورد ده دن نهوی مل بناته رووباری ناوه وه، نهوه سر له
ناوی ناگر وه ده ردین، نهو حالته سهرتاسه ری جیهان ده گریته وه "مه ککو
مه دینه" نه بیت، له کز مه لگای موسلماناندا ده رباره ی ده جال زور و تراوه،
هه تاوه کو له سهرده می په یامبه ری خودایشدا کابرایه ک هه بووه به ناوی
تیبینولساند" لایان وابووه ده جاله.

چرا سوزن چنین دجال چشم است

که اندر جیب عیسی یافت ماوا

گوایه ده جال له نه سفه هاندایه و له بیرینکدا ده ژی، بزیه خاقانی ده لیت:

چاه صفاهان مدان نشیمن دجال

مهبط مهدی شهر فنای صفاهان

نهوی ده یه وی زورتر ده رباره ی ده جال بزانیّت با "صحیح بخاری"
بخوینیتته وه.. له وهی ده چی وشه ی "دجل" عه ره بی نه بی و سریانی بیت:
مه ولانا ده فهرمویت:

صد هزاران دام و دانه ست ای خدا

ما چو مورغان حریص بی نوا

دم بدم مابسته دام نویم
هریکی گر باز و سیمرغی شویم
می رهانی هر دمی ما را و باز
سوی دامی می روم ای بی نیاز

خزراک و دانه ویله ناره زوه کان ده جولینتی ده بیته هزی وده مرکه و تنی
ناره زو و نالوزی شه هوهت و حه زه کان له و چند بهیته یدامه ولانا ناماژه
ده کاته لاوازی دل و دهروونی مرؤف له ناستی ناره زوه کانداسا
خوارده مهنی بیت یا جل و بهرگ یا هر نیازینکی تر، نه و حه زو ناره زویانه
له وجودی مرؤف دایه و هر نان و سات ناماده گی سره هلدانی ههیه.. زور
کم نه و که سانه ن نه و ناره زویانه تور ده دهنه لاوه و سهری ته عزیز
دانانویته وه.. که واته مرؤف له دهرو دهرووندا هر سات رهنگه ناره زوه کان
په لاماری بدن و نه وهی کارو گوزه شتی رابوردووی ههیه به تالان و
چه پاو بپریت بویه مه ولانا په نا ده باته لای په روه ردگار تا له و هه وه سانه
بپاریزیت. چونکه نه و حه زانه له ناخ و وجودایه و هه همیشه بزبان ههیه نه و
مه ترسیه ی بخنه گر و نه وی مرؤف چاکه ی کردووه بدریته بهر توفان و
ره شه باوه و مال ویران و دوور له خوا لنی بمینیتته وه.

ما درین انبار گندم می کنیم
گندم جمع آهده گم می کنیم
می یندیشیم آخر ما بهوش
کین خلل در گندمت از مکر موش
موش تا انبار ما حفره زدست
و از فنش انبار ما ویران شدست
اول ای جان دفع شر موش کن
وانگهان در جمع گندم جوش کن

حفره: جالی دانه ویله

جوش کردن: همه جان، ناشوفته گی بز به دست هیتانی شتیک.

مه به ستیک

انبار: ناماژه به بز رازی وژدان وه گهنم کار و کرده وهی خواپه رستیه،
مشک ناره زوی نه فسه، هه وایه هه وه سه، یا تیفکرینیکی تیکه ل به هه وه سه
ناجزره کانه، لیره دا نه ندازه و پینگه ی رزح وه دهرده که وی تا چ راده یه ی
توانای به ربه ره کانی ناره زو گلاوه کانی هه یه، زورکس به رواله ت و زاهیر
له خه تی پاریزکاراندایه به لام دل و دهر وون و نیهاد له پاکی و چاکیه وه به
دوره و رزژ به رزژ له حه قیقه تی خودایه وه دور ده که ویته وه له سوتان
و برژانه وه نزیکتر یا نه وانه ی نویژیان له مزگه وتدا لن نارواو هه یینه کانش
رهنگ له جویه ی یه ک مزگه وت دوان بکن، به لام که له بازاردا دینه سر
که یل و کیشانه و مامه له، نه خودا دهناسن و نه وژدان، له رزژینکا سهدان
سویندی درو ده خون، که وا ماله که یان نه مه یه و نه وه یه، ئیتر زاهیرسازی و
درو ده له سه و کلاو کلاو سهرتاسه ری ژیانینی داگیر کردوه تیادا ده ژین و
تینگلاون..

جا له سر نه م بنه ماو نه ساسه دهر وون چاکی وه خو پاراستن له هه و او
هه وه سی نه فس بربراکه ی ئیمان و خودا ناسینه بزیه مه ولانا نه و مه ترسیه
چند باره ده کاته وه..

بشنو از أخبار صدر الصدور

لا صلوه تمّ إلا بالحضور

صدر الصدور: مه به ستی له فه خری کائیناته محمه د سه لاوی خوی لن
بیت.. وه حه دیستیک ده لن:

لا صلاة إلا بحضور القلب

حضور القلب: نیه ت پاکی، ته نها له بییری خودا بوندا، نه ک له به ر
کاروباری دونیای و زاهیر بینی.

گر نه موشی دزد در انبار ماست
گندم اعمال چهل ساله کجاست

ریزه ریزه صدق هر روزه چرا

جمع می ناید درین انبار ما

صدق: راستگویانه، خوابه رستی تنها له بهر عیشقی خودا دیسانه وه
مهولانا له ناهت و معره که ی نفس ده دوی که چنده له نیو فکر و زکرو
بونی له شدا به هیزو کاریه، مهولانا وشه ی چلّی به کار بردووه "چل" له
دونیای ته سه وفدا پیگه ی خوی مه یه، به لایانه وه ژماره یه کی پیروز و
ریزداره.. بنواره دیسانه وه مهولانا چی ده فهرموی:

بس ستاره آتش از آهن جهید

وان دل سوزیده پذیرفت و کشید

لیک در ظلمت یکی دزدی نهان

می نهید انگشت بر استارگان

می کشد استارگان را یک به یک

تا که نفروزد چراغی از فلک

ستاره: مه به ست له داکشانی پارچه ره ها و به ره لاکانه که به ناسمانه وه
ده بینریت و داده کشین و که ده گنه بازنه ی توپی زهوی ده ته قنه وه و پارچه
ریتوکانی ده گنه سه ر زهوی.

یا ده لیت:

که ستاره های آتش سوی سوخته گراید

که ز سوخته بیاید شررش نشان آتش

سوزیدن: سوتان و بزیسکه دانی ناسنی سوتاو

کارو کرده وهی چاک و پاک و دوور له هه واو هه وهس وهک نه و
بزوسک و بزیسکانه خوی له لیواری دل و دهروون دهخشینی وه ورده
ورده نه و حالته له دهرووندا به دریزایی زه مان خوی جیگیر دهکات وه له
هه مان کاتدا نفس و پهل و پوی هه زه کانیش له کاردان و بی کار
رانه وه ستاون، مهولانا نه م حالته ی له مه سنه ویدا وهک داستان

گر هزاران دام باشد در قدم
چون تو با مایی نباشد هیچ غم
چون عنایات بود با ما مقیم
کی بود بیمی از آن دزد لثیم

عنایات: کوی گرنکی پیدان، به لای چاوساقانهوه "عنایات" زانستی
پهروهردگارہ.

مقیم: دامه زراو پی بهرجا، قایم و قول، له قورثاندا هاتووه. [ولهم عذاب
مقیم] شوین پای بتهو..
مهولانا دهلنت:

کشتن این نار نبود جز به نور
نورک اطفا نارنا نحن الشکور

له دونیا و تیفکرینی سؤفیاندا مورشید ناگاداری چؤنیه تی تیفکرینی
موریده که یه تی وهک شوانیک وایه له گورگی شه هوهت و کاری نه شیاره
بیپاریزیت و ناگاداری بیت.

هر شبی از دام تن ارواح را
می رهانی می کنی الواح را
می رهند ارواح هر شب زین قفس
فارغان نه حاکم و محکوم کس
شب ز زندان بی خبر زندانیان
شب ز دولت بی خبر سلطانیان
نه غم و اندیشه سود و زیان
نه خیال این فلان و آن فلان

له سه ره تا وه نه ختیک ده رباره ی خه و ببینن دواوین نهک ته نها سزفیان بهلکی حوکه ماو لیژانه کانی نه دیان و مه زاهبی جوراجور خه و ببینن به گزشه په کی گرنگی په یوه ند و فه رامین ده زانریت و داده نین، خه و بزخوی حاله تیکی روحانیه، مرؤف یا گیانله به ران له دونیای هوشیاری دور ده که ونه وه، نه وی ده که ویته کارو ته قه لاله هستی باتنی و رۆح و ره وانه ده که ویته جه وه لان، رۆح خه وی بز نیه، نه وه ی نوستووه له ش و نه ندانم و توانای به ده نیه، رۆحه مه ودای به ربلاوی بز ده ره خسی و ئیتر کات و زهمان و جینگه و شوین و مه کانی بز نیه، بیگومان خه ون په یوه ند له گه ل تیفکرین و نه ندازه ی رۆشنبیری و کارو کرده وه ی رۆژانه ی خه و ببینه ره که دا.. کابرایه کی شوانی مه ر و مالاتی لای ئیمه ناتوانی خه ون ببینی، خه ریکه به سه ر شانزوه پیاوژ لیده دا، نه وه مه حاله، خه و په یوه ند له گه ل نه حوالا، شکل و شه مایل و روخسار و شتوه له ئاوینه دا هه مانه، به لام هه ست و شعور ه توانای له ده ست ده دا ته واوی هه سته کان له سوره تی ئاوینه دا له ناو ده چیت، خه ون لیکدانه وه ی ده وی، بریک له و خه ونانه راسته و خۆیه و نیازی به لیکدانه وه نیه.. موخته زیله کان خه ون به خه یالاتیکی پر و پوچ ده زانن، لایان و ابوو دور نه ندازه ی مه لموسی و هه ست پیکراوی هه بیت و په یوه ندی هه بی له گه ل رابوردوو و ئاینده دا.. نه شعهریه کان ده لین: خه ون حه قیقه تی هه ست و ئیدراک نیه، به لام به شیکه له بوون، له راستیدا براده رانی نه شعهریه له و روه وه دورن له ورده کاریه وه و ئاشوفتانه تیفکراون، له به ر نه وه ی له هه ندی ئایه ت و حه دیسدا باس له گرنگی خه وی کرده نه یانته وانیوه ره دی بکه نه وه، نه گینا نه وانیش وهک موخته زیله کان له بنه ماوه ره دیان ده کرده وه..

سزفیان خه و نیان به لاره گه لیک گرنگه و به که شف و موکاشه فاتی ده زانن وه ده لین خه ون ببینی پیاوچاکان و چاوساقان وه ده رخستی

حقیقتی حقه و فرین و پرواز و پیوهندی رۇحه له گول دونیای
بهربلاوی روحانیه‌تدا، مرؤف دوو به‌شه له‌ش و رۇح.. رۇحه ده‌توانی
په‌نجه له دونیای غیب و ئه‌ولای پشتی ته‌بیعت گیربکاو رابوردو حال و
داهاتوی گه‌لاله‌کراو به‌ شینوه‌یه‌ک له شینوه‌کان بخاته به‌ر چاو.. له‌م رووه‌وه
"تیببولسینا" باسینکی گرنکی هه‌یه و ده‌لنت: "خه‌ون چه‌نده پیوه‌ندی به
رۇحه‌وه هه‌یه، ئه‌وه‌نده زۆرتتر پیوه‌نده به‌ له‌ش و به‌ده‌نه‌وه، پیوه‌نده به
جۆری تیفکرینه‌وه.. هه‌ر که‌سینک خه‌ون دیتنی تایبه‌تی خزی هه‌یه. مه‌ولانا
له‌ مه‌سنه‌ویدا ده‌رباره‌ی خه‌ونه گرنکه‌کان وتویه‌تی و لینی دواوه‌و گرنکی
پیداوه.. چیرۆکینک ده‌گیزنه‌وه، قاره‌مانیه‌کانی تارژه‌نینکی پیره‌و سنی
گه‌شتیاری جوله‌که‌و مه‌سیحی و ئیسلام و شینوه‌ی گیزانه‌وه‌که‌ی به‌شینوه‌ی
خه‌ون ده‌ری ده‌خات، که‌وا خه‌ون نه‌رده‌بان ه‌ پله‌کانی رۇحه و به‌هزی
خه‌ونه‌وه رۇح ده‌که‌و‌یتته باله‌فره‌و جه‌ولان و ئه‌وی کۆت و زنجیری ئاینی یا
چوارچیوه‌ی کۆمه‌لایه‌تی یا نه‌ریت ه‌ که‌لتوور هه‌یه ده‌یه‌ه‌ری به‌سه‌ر یه‌کدا،
خو باس له‌ تیژی و برینی مه‌وافیعی جوگرافی مه‌که، تیژی خه‌ون به‌رانبه‌ر
به‌ به‌ربلاوی که‌ون دانراوه، مه‌گه‌ر به‌و ئه‌ندازه تیژ رۆیشتنه‌ بتوانریت
کۆمه‌لگای ئه‌ستیره‌ی گه‌لینک له‌یه‌ک دوور ببرددریت، برینک شه‌هوت و
ئاره‌زوو و ره‌غبه‌ت له‌ ژیانی هۆشیاریدا نه‌شیاوه و سنورداره، به‌لام له
دونیا‌ی خه‌وندا ئه‌و چوارچیوه‌ ناسراوانه‌ تور دراونه‌ته لاوه‌و رۇح بئێ ترس
و تۆقیان یا ریاو دوو دلی ده‌خزیتته و هۆبه یا ساغه‌کانی ژیانی هۆشیاری
تاقیده‌کاته‌وه.. که‌ واته ئه‌و ئاوات و ئاره‌زوویانه‌ی مرؤف له‌ هۆشیاریدا
به‌ده‌ستی ناهیتنی له‌ خه‌وندا بئێ شه‌رمانه‌ ده‌گاته مه‌راز..
مه‌ولانا ده‌فه‌رمو‌یت:

چگونه از کف غم می رهانیم در خواب

چگونه در غم وا می‌کشی به بیداری

چاوساقینک مه‌ست ه‌ مه‌ده‌هۆشی دیداره جگه له‌ خودا بیر له‌ هیچ
ناکاته‌وه، وه‌ک زیندویه‌کی نوستو ته‌واوی هه‌سته‌کانی خاو و بئێ مه‌ودا له
خسته‌ رۆیشتوه، بۆیه مه‌ولانا ده‌لنت:

سرمست کاری کی کند مست آن کند که می کند

باده خدایی طی کند هر دو جهان را تا صمد

سرخویشی و سوکری دهر وون و فکری سزفی له کانیای حهق و
حهقیقه، وه نهگر رای حهق لهسر نهو باره نهبیت سرخویشی نه
رووده او نایه ته کایه وه، هه موان ناگه نه نهو لهزهت و سرخویشیه مهگر
رای خودای لهسر بیت، پینووس بهسر کاغزه وه نهگر هیزی دهست و
پهجه و باهوو فکری نووسر نهبیت خز له خویه وه ناتوانیت بنووسی..
مولانا له دهفتیری چواره می مهسنه ویدا ناماژه ی پیکردوه نهو ناماژه یه
له خورا نه یکردوه وه لهسر بنه مای نه م نایه تی قورنانه که دهفه رموی
[و تحسبهم أيقاضاً و هم ورقود و تقلبهم ذات الیمن و ذات الشمال]
مولانا ده لیت:

چنانک عارف بیدار و خفته از دنیا

ز خار رست کسی که سرش تو می خاری

نهو که سانه ی دهگه نه پله ی بهرزی دونیای غه بییات و چاوساقی له
دونیای دهورو به ره که ی داده برین وهک نوستویه کی زیندو نه مش به لای
دوژمنانی دونیای ته سه و فوه نه شیاو و ناپه سه ند له قه له م ده دریت و پنیان
باش نیه مرؤف بز مردن بز ی و دوور بیت له نه رکه کانی ژیان
جگه له گه مژه و ناته واوه کان نه بیت نیه بهرژه وهندی خوی
لیکنه داوه ته وه و نه زانی بزچی ده کوشی، چی ده پوشی، چون کار ده کات،
بزچی کار دهکا و له کوئیهدا ماندویی و نازار بچیژی نهو سزفیانیه ی
پینگه یشتون له دونیای حهق و حهقیقه تینگه یشتون قوناغی له خوبوردنیان
گوزهراندوه و له ناسمانیکی رهنگاورهنگ و ناسوده گی و پر له ره زامه ندی
ساته کانیان دهگوزهرینن، هر رؤژیک له باخچه یه کدا گول له گولزاردا
دهچنن، نهوی بیر ی لی نه کاته وه ژیانی بایه لوژی خویه تی، نهو "قه نافیلایه"
عاشقینکی سه رمهستی خودایه، جگه له عیشقی خودا نه بی هیچ نازویه کی
له بیردا نیه و نه ماوه، به ته نکید ناوا تی فکرینیک به لای گوماندارانه وه

نه شپاوه و به لاپه وه له عقل ، نیازه کان و داپنویسته کانی ژیان به دوورمه
 به سرته که وتوو فاشیلی داده نیت.. باشه دواي سه دان سال له م سه سه پر
 له داهینان و دونیای کامپیوته رو فهیس بوک و چوزانم چیه دا، لیزانانیک
 چاوسافانیک له هر چوار گزشه ی جیهاندا به فکر و بز چون و رهوشتی
 مه ولاناوه خه ریکن، سه پر له وه دایه بریکی زور له وانه په پیره وی نایینی
 دیگن و دوورن له وه حدانیه ته وه، که چی عاشقی زاری فلسفه و عیرفانی
 مه ولانا ده یخویننه وه و له سهری ده نووسن و نامه ی ماجیستیر و دوکتورای
 له سهر ده نووسن.

به نده نه سوزیم و نه دهمارگرژیکی ئیسلامیم و رهنگه زور ئه رکی
 نایینیشم به وردی نه انجام نه دابن، ئه وه سا غه رقم، نو قم له دهریای بی
 لیواری مه ولانا دا، مه ولانا ته نها مولکی په پیره وانی ئیماندارانی ئیسلامی نیه.
 مه ولانا دیارده یه کی پر له عقلانیه ت و ورده کاری زهرافت و تیفکرینه،
 چند پابه ندی دونیای ئه رواج و مردنه، ئه ونددهش باری وژدان و ئه خلای
 له گه رده، ئه وانه ی وا دهسته مزی ورده کاری و هموو روژیک وهک
 دیارده یه ک بیره وه ریبه کانیا، کار و کرده وه یان، بزچونه کانیا،
 به ره مه کانیا له ناوه زو ئه ندیشه ی خه لکیدا ده ته قیته وه و دووباره له
 هزدانی زینده گی و ژیا نی سهرده مانه دا ده خزیه و له دایک ده بیته وه.. ئه وانیش
 به مه ولاناوه خه ریکن
 مه ولانا ده فه رموی:

شمه ای زین حال عارف وا نمود

عقل را هم خواب حسی در ربود

خواب حسی: خه و دیارده یه که، نیازیکه له ش ناتوانی ده ست به رداری
 بیت ئه وه یه ته وای حه واس که توانیا یان له ده ست ده دن و له هوشیاریه وه
 به دوور ده که ونه وه، له به رانبه ریدا خه وتی مه عنه وی هیه که له دونیا و
 ده ورو به ریبه وه دوور ده که ونه وه. ئیبنولسینا ده لیت: [زور رووده دا خه و له
 شکامی ماندوو بوون، نه خوشی، ترس، سه رسام بوون یا ناته و او یه کی

مولانا ده‌لینت: عقل سهرتا‌پا هوشیاریه، بینداریه، عارف که‌مینک
دووچاری مه‌ستی و سوکری نیلاهی ده‌بین عقلی دووچاری سهرسامی و
واق ورممان دینت و هک کابرایه‌کی خه‌والوی به‌سهردا دینت.. بزیه له‌م چه‌ند
به‌یته‌وا فهرمویه‌تی:

رفته در صحرای بی‌چون جانشان
روحشان آسوده و ابدان‌شان
وز صفیری باز دام اندر کشی
جمله را در داد و در داور کشی
چونک نور صبحدم سر بر زند
کرکس زرین گردون پر زند
فالق الاصباح اسرافیل‌وار
جمله را در صورت آرد زان دیار
روحهای منبسط را تن کند
هر تنی را باز آبستن کند
اسپ جانها را کند عاری ز زین
سر النوم اخ الموتست این

صحرای بی‌چون: مه‌به‌ست له‌خوه، له‌عالمی غه‌یبه
در دادو داورکشیدن: هه‌ستکردن به‌به‌رپرسیاری
کرکس زرین: مه‌به‌ستی له‌تیشکی هه‌تاو و خودی روزه
فالق الاصباح: به‌ره‌به‌یان، روشنایی له‌تاریکی جوی بوونه‌وهی
شه‌ورژ به‌دوای یه‌کدا دین، له‌ثایه‌تی پیروزی قورئاندا:
"فالق الاصباح وجعل الیل سکناً"

منبسط: داخراو، یا‌نازاد له‌کۆت و به‌ندو چوارچیتوه. النوم هز الموت.
وتی په‌یام‌به‌ره که‌وا خه‌و برای مه‌رگه.. به‌یتی یه‌که‌م ئاماژه‌یه به‌حال و
نه‌حوالی خه‌لکه‌که له‌خه‌ودا به‌یته‌کانی‌تر وه‌سفی کاتی له‌خه‌وه‌ستانه، له

مهلبهسته‌کانی تریدا مهولانا خه‌وی وهک ته‌له‌و داو چواندوره که چزن
 راوچی کاتیک داو ده‌ناته‌وه‌و ده‌کزشی په‌له‌وه‌ره‌که ته‌ماحکیر بکات به‌نزیک
 بوونه‌وه له‌ داوه‌که، نیت‌ر نه‌وه دانه‌ویله‌ی بز دابنا ده‌نگی خویندنی هاو
 ره‌گزی خزی یا ره‌نگی هاو په‌ر و بال... دیسانه‌وه مهولانا به‌و ته‌شبییه
 رازی نابیت ده‌لینت: به‌فرمانی خودا له‌ رژی قیامه‌تدا ته‌واوی رژه‌کان
 ده‌گه‌ریته‌وه ناو له‌شه‌کانیان و به‌رانبه‌ر ته‌رازوی کار و کرده‌وه‌یان
 راده‌وه‌ستن، لیزه‌دا له‌شی ته‌شبییه کردووه به‌ئه‌سپینگی ناماده‌ی زینکراو
 که‌وا له‌ غاو و جله‌وی به‌ده‌ست حه‌قه‌وه‌یه، تا به‌ره‌و دادگای په‌روه‌ردگار
 ورینکه‌ویت، بزیه و تراوه، خه‌و برای مردنه... فه‌قه‌ره‌ی یه‌که‌می دوابه‌یت له
 شینعیرینکی "زوهیر کوری ئه‌بی سه‌لما" وه‌رگیراوه، که شاعیرینکی سه‌رده‌می
 سه‌ره‌تای ئیسلامه که ده‌لینت:

[صمعا القلب عن سلمی وقصر باطله و عری افراس الصباح رواجه]

ئیمه ده‌توانین نه‌وه بلینین، نه‌و به‌یتانه‌ی مهولانا بز خه‌و و بینداری
 وتوویه‌تی، بنه‌ماکه‌ی ده‌گه‌ریته‌وه بز نه‌م ئایه‌ته پیروژه:

[الله يتوولانفس حين موتها والتي لم تمت في منامها فيمسك التي قضى عليها الموت و يرسل الاخرى الي اجل مسمى]

ديسان ده‌لینت:

لیک به‌ر آنک روز آیند باز

بر نه‌د بر پایشان بند دراز

تا که روزش واکشد زان مرغزار

وز چراگاه آردش در زیر بار

مه‌به‌ستی له‌ نه‌م نیوه به‌یته که‌وا "رازی خه‌و برای مهرگه" ده‌یه‌وی
 جیاوازی نیوان مهرگ و خه‌و رون بکاته‌وه، له‌ خودا ئاره‌زوه‌کان
 په‌یوه‌ندن له‌گه‌ل له‌ش و تینفکرینا په‌یوه‌ندی عه‌قل و له‌ش به‌یه‌کجاری له‌ ناو
 ناچیت، به‌پنچه‌وانه‌وه مهرگ یانی دابرا‌نی رۆح له‌گه‌ل جه‌سته‌دا،

کاش چون اصحاب کهف این روح را

حفظ کردی یا چو کشتی نوح را
تا ازین طوفان بیداری و هوش
وارهیدی این ضمیر و چشم و گوش

وهک و تمان سزفیان بگه نه بازنه ی مهستی مهستیان له بیر دهچیته وه،
به لام له هژشیاریدا تینفکرینه کانی دابهش ده بیته سهر گرفتاریه کانی
رژژانه یدا، بزیه هه میشه سزفی له تاقیکردنه وه یدا به تا هه لنه خه له تی، تا پای
نه خلیسکی و عیشقی خودای له بیر بهچیته وه، وهک و ابیت له ده ریایه کی
تزانیدا بی و که شتی که ی نفرژ بیت و ناچاری باله مه له بیت تا بگاته
که نارو لیاور.. له رینبازه جؤراجؤره کانی عالمی ته سه وفدا په پیره وانی
بایه زیدی بستامی" په پیره وی سوکر و مهستی هه میشه بین، له کاتیکدا
جونه یدیان" په پیره وانی نه بولقاسمی جونه یدیه هژشیاریان له مهستی
هه میشه گی پی باشته ره:
مه ولانا ده لیت:

ای بسی اصحاب کهف اندر جهان
پهلوی تو پیش تو هست این زمان
یار با او غار با او در سرود
مهر بر چشمست و بر گوشت چه سود

له بیرو بزچوونی ته سه وفدا په یامبه ران خانه و پله یه کی گوره ن له پله و
مهرته به کانی په روه ردگارا، وه به ره وشتی ساکار و کرده وه و کاری شیوا
ده ناسرین، سنی ثابینی ئاسمانی، یه هودییه ت، مه سیحییه ت و ئیسلام
هه ریرکه یان خه سه له تی خؤیان هه یه، ئاو له سوراحیدا بی یا لیوان یا جام
تینویه تی ده شکینتی و په رچه می حق ده شه کینتی.. له دونیای زهور و
وه ده رکه و تندا رهنگ و روخسار هیچ له جه وه هری تینفکرین ناگورپی.. حق
و حقیقت له هه ر ده وران و زه مانیکدا هه ر وهک خؤی وایه و ده میتیه وه،
هشوی "برقدم" به مانای هاو مهرته به، هاوشانه، به سزفیه ک ده لین کابرا
هاو مهرته به ی "خدری زیندو" وه، یا فلان مشایه خه، شتی که شیوازه کان

دهگزين له دونياى ته سه وفدا ته عبيري كراس گزين به كار ده بن، وه ناوا
باوهريك له ناو بير و باوهري نيسماعيليه كاندا چه سپاوه، هروه ها له ناو
قناعه تي دروزه كاندا ده لين حاله تي "تقص" كه له كراسه وه وه رگيراوه وه
له بزچووني سزفيانه وه و نزيكه، وه باسي "دوناوبون" له ناو ميله تاني ديوا
كه ليك ده كريت و باوهردوناودون هيه له ناو نيمه ي كورديشدا براده راني
يارساني هه مان باوهريان هيه.
مهولانا له مروه وه ده لينت:

آن سرخ قبایي كه چو مه پار برآمد
امسال در اين خرقه زنگار برآمد
آن ترك كه آن سال به يغماش بدیدی
آنست كه امسال عرب وار برآمد
آن يار همانست اگر جامه دگر شد
آن جامه به در كرد و دگر بار برآمد
آن باده همانست اگر شیشه بدل شد
بنگر كه چه خوش بر سر خمار برآمد
ای قوم گمان برده كه آن مشعله ها مرد
آن مشعله زين روزن اسرار برآمد

مهولانا له و چوار به يته دا بيروراي سوفيانى وه ده رخستوو وه باس له وه
دهكات نه گه رچي شوشه كه رهنگاو رهنگه، باده كه هه مانه، رهگه ز و نه ته وه
رهنگي هيج له كاكله ي جه وه ره كه ناگورپي، با هر كه واو كراسيني تری
له بهر بكات..

شه پزلی په يتا په يتای مهولانا، راوه ستانی بۆ نيه نه وه سا له هر
وشه يه كي قورثانی پيرۆز داستانينك زيندو ده كاته وه له گه ل حيكه تي
خودادا په يوه ند ده داته وه:
بنواره:

گفت لیلی را خلیفه کان توی

کز تو مجنون شد پریشان و غوی
از دگر خوبان تو افزون نیستی
گفت خامش چون تو مجنون نیستی

داستانی عیشقی مجنون بژ له یلا رنگه زوربهی خه لکه که بزانی وه نه و
داستانه بژ خزی په کیکه له عیشقه ترازیه دبییه کانی دونیای عیشق. بزیه
دوای نه وهنده سده یه شتا هر ماوه ته وهو به نمونه دیهینه وهو باسی
لیده که ن، مه ولانا به شیوه یه کی تر له و داستان دهنوی و ده لیت:

ته وهی به بهرچاویه وه ده بینریت، نه و دیتقانه ش جیاوازن به شیوهی
جزراجزر ده خریته ناو قالب و چوارچنیه وه، هموان توانای بینینی مه بهستی
حقیقی و پشتی پرده داپوشراوه کانی تیا نیه، وهک ده بینریت پیری
روخساران و نازدار له ش و لاران له جیهاندا گه لیک زورن، به لام که م که س
ده توانی وهک مه جنون بیت، یان مه جنون ئاسا مامه له له گه ل عیشقدا بکاو
سه ری سه رسوپورده گی بژ عاشقی دانوینتیه وه، چاوی هموان خاوه نی
دوو چاون عدا "رؤشن دلان" به لام که م چاو ده توانی دیده و چاوی مه عشوق
بینی.. نه وانه ی توانای بینینی جوانی و بینگه ردی و نازداری مه عشوقیان تیا
نه بیت، ناتوانن عاشق بن، دژواره بتوانن خزیان له هه لدیرگای عیشق بدن
و په نجه له شهیدایی دونیای عیشق گیر بکه ن و مه جنون ئاسا ساراو بیابان
ته ی بکه ن و به ته مای سبه یینی "که ی که ی؟" نه بن، له ژیاندا زور نمونه له و
بابه تانه به بهرچاویه شتیکه هموان نه و دیارده یه نابینن وه زور حاله تیش
به بهرچاویه وه یه ده بینریت، بژ نمونه، کابرایه ک عاشق و سه رسوپورده ی
رهفتار و کرداری که سینکی تر ده بی، همان که س به لای زور که سه وه
شایانی نه و ریزو حورمه ته ی نیه، یا که سینک عاشقی ئاههنگ و گزوانی و
موزیکیک ده بی، همان نه و ئاههنگ و موزیکه به لای که سینکی تره وه نه ک
خزش و دلنهواز بیت به ناساز و ناههنجاری دیته گونی.. له قورئانی
پیرزدا هاتوه:

"ختم الله علی قلوبهم و علی سمعهم و علی ابصارهم غشاوة"

هاوسه رده مانی په یامبه ری خودا نه وانته ی په بیره وی ناینی نیسلام بوو
بوون هرکه سیان پینگی تایبه تی خویان هه بووه و دوژمنانی په یامبه ریش
روژ به روژ دوژمنتر دریز هه نگاویان ناوه و نه یان توانیوه په ی به رازی
عیشی بیمن و له رحمتی خوداوه به دور بوونه له "میرسادولعبادا" نه م
به یته هاتووه.

معشوق بچشم دیگران نتوان دید

جانان مرا بچشم من باید دید

تو ناتوانی معشوق به چاوی په کینکی تره وه ببینی، تنها چاوی عاشق
ده توانی معشوق به و جوانیه ی له روانگه یدایه وه دهر بکه وی:
مولانا له م رووه وه ده فهرموی:

آفتی نبود بتر از ناشناخت

تو بر یار و ندانی عشق باخت

نایابه زیره که کان

یا دهر باره ی هوشیاری و زیره کی که سانیک ده دویت که زیره کیه که بیان
ده بیته مایه ی ویلی و سرگه ردانی:

هر که بیدارست او در خواب تر

هست بیداریش از خوابش بتر

چون بحق بیدار نبود جان ما

هست بیداری چو در بندان ما

دربندان: دهرگا بهستن، یا ثابلقه دان، مه بهست له بهستنی ریگا و
ریبازی حق و حقیقه ته

مولانا، په لار له زیره کی و هوشیاری که سانیک ده دا که وا زیره کی و
توانا که بیان به شینوه یه ک به کار ده بن ده بیته هوی گومرایی و په رته وازی
بیرو پای خه لک و تومه تی پر و پوچی خه یال و بوچونه کانی دونیای
ته سه وف ده دن و خنکاو نیوکار و کرده وه ی روژانه ی ژیانن و دورن

له عیشتی مهله کوتی و سکوتی چوار تهنیشت دهشکینن و دهبنه پردی
 گومرایی نهوانه هیتده سوتاو و برژاوی دونیای پر له سودجویی و
 تهماحکاری کاری رۆژانهن، غافلن له رهنگاورهنگ بوونی دونیای عیشق و
 عاشقی، وهک نهوه وایه کابرایهک له زینداندان کۆت و زنجیرهکراپی و دهرو
 دهروازهی لی بهسترابیت، قفلینکی تر له زنجیرهکهیدا.. نهو زیرهکییهو
 وردهکارییه له راستیدا دهبیته کۆت و تهوقینکی تر و له گهردنی خۆی
 دهئالینن، بئ پەروا لهوهی له پاشه رۆژدا بهدهم عهزایی خودایهوه دهئالینن
 و پهی بهوهی دهبا زیرهکی و هۆشیارییهکهی له دونیای تاریکی و
 نههریمهنهوه پنبهخشاوه:

جان همه روز از لگدکوب خیال
 وز زیان و سود وز خوف زوال
 نی صفا می ماندش نی لطف و فر
 نی بسوی آسمان راه سفر

ئه م دوو بهیتهی هر به هه مان مانایه، کهوا بهلای هۆشیارو
 سوذجوکانی ژیان تهنه سودی رۆژانه رهوایه و دوورن له بهرزی و بلندی
 و زهرافهتی دونیای عیشق و نهوهی دهرو دهروازهی دونیای مهعنهوییهته
 له رووی خۆیاندان بهستویانه، بهلایانهوه خوداو مهعنهویات و دونیای رۆح و
 مرگ و خودا تهنه سودی رۆژانهیهو بهس.

بۆیه نهو پهرو بالانهی که هه یانه کهم مهودایه و ناتوانن له ئاسمانی
 مهعنهوییهتدا بفرن و نهو ئاسمانه بهربلاوهی تهی بکهن و له قهقههسیکی
 بچکۆلانهی زهمینیدا دهمیننهوه بئ دهسهلات و بهندکراو.. مهولانا له
 مهسنهویدا لهم بابته زۆر دواوه و چهندین بهیتی دارشتهوه دهلایت: نهو
 زیرهکانه وهک وایی خهو زۆریان بۆ بهیتی و توانای جولانهوهو تهقهللای
 ههستی و حسیان بۆ نههیلکی و تهسلیمی ههواو ههوهسی شههوت نهنگیزی
 فکری خۆیان بن و له خهودا ئارهزووی فکری حهياتی رۆژانهیان له خهوندا
 بهدی بهیتیت.. وه خهیالاتی دونیای هۆشیاری له خهودا پهل و پۆی لی

دهبیته وهو دهکه ویته جولانگاوته قه لالا، که به خه ودا دینت، نهوی نه و دیویه تی
خه یاله و بهس.

مرؤف و سروشتی مرؤف تایبه تمه ندی خوی هه یه، تیزخواردنی بز نیه،
دهست بهرداری ناره زووه گانی ره غبه ته گانی نابین و په یوهسته بز
دهکوشی هر بهوشینوه له دونیای مه عریفهت و مه عنه ویپه تی رزحیدا له
ته قه لادایه و دامرکاندنی بز نیه و دهکوشی، عالمی که مال پایانی نیه، هر
وهک پول و پاره په رست و نهوانه ی مالی دنیا کز ده که نه وه تیزخواردنیان
بز نیه و تا ده می مهرگ بز دهکوشن و په یوهسته خه لکی ده دوشن، وه
هیچ ناسایش و نارامیه کی فکریان نیه و لینه ی دوورن و له ره نیج و
دهر ده سهری رؤژانه دا ته پاولتیانه، وهک کابرایه کی نه لکولی یا نه فیونی رز
به رؤژ نه ندازه ی خواردنه وه که ی یا ژه من یا قومی یا مژی دوکه له که ی یا
مه واده که ی زؤرتر دهکا و به هه وای نه وه ی بگاته نارامی و ناسایش، که ی
رؤژ به رؤژ به ربادتر و ناشوفته بیرترو تیکه لاو و نالوز و نالانتر ده بن و
سه رنه نجام ته ندروستی و ناو و باویشی له هه لدیرگای نابودی و
نه شیاویدا نوقم و نغرؤ ده بی..

روده کی شاعیری رؤشندلی دونیای نه ده بیاتی فارسی ده لیت:

این جهان پاک خواب کردار است

آن شناسد که دلش بیدار است

نه م جیهانه خوی کارو کرده وه و رهفتاره، نه وه ی ده ناسی یا نه وه ی تیا
دهحه سیته وه دلی ناگادارو هؤشیاره. دیسان هر له م رووه وه مه ولانا
ده فهرموی:

مرغ بر بالا و زیر آن سایه اش

می دود بر خاک پران مرغوش

ابلهی صیاد آن سایه شود

می دود چندانک بی مایه شود

بی خبر کان عکس آن مرغ هواست
بی خبر که اصل آن سایه کجاست
تیر اندازد به سوی سایه او
ترکشش خالی شود از جست و جو
ترکش عمرش تهی شد عمر رفت
از دویدن در شکار سایه تفت

تفت: گرم و سوتینهر

به بیروبر او بژچونی مهولانا سه رچاوهی تهواوی شادمانیه کان دلی
ئینسانه، خۆشی و له زهت بهشینکه له نیازهکانی مرژف که له وجودیدا ههیه
و خۆی مهلاس داوه کاتیک ئه و له زهته ئاوات خوازانهی به دهست دینین و
ئه و ئاره زویه هاته دی، ئیدی ئه و تام و چیژهی جارانهی له کاما له مه راما
وهک خۆی نامینیتته وه و برینکیان وا تور ده دریتته لاه کابرا شهرمی پیدی که
رژژیک له رژژان عاشقی زارو شیفتهی ئه و کاره یا ئه و ئاره زویه بووه، بز
نمونه پرسنی نیازی به خواردنه، که تیری خواردنه خواردنه که با شاهانهش
بی، ههروه ها ئاره زوو شکاندنیش هه ر به و شیوه شه، توانی بگاته مهراز و
هاوینخه فی ئه و ژنه، ئیدی به دواوی له زهتینکی تر دا ده گه ری و له پیناویدا
دهکژشی وهک و ابی کراسی جۆراجۆر بپۆشی تا گورو توانای تیا دابیت،
دهست بهردار بونی بۆنیه.. نیزامی گه نجه وی، له کتاوی "مخزن الاسرار" دا،
به بیتی شیرینی ههیه و ده فهرمویت:

صبح گران خسب سبک خیز شد

دشنه بدست از پی خونریز شد

ترس و تۆقیان له به دهست نه هینانی دارایی و مالی دونیا و پینگه و جینگه ی
دونیا ی مادی وا له برینک که س دهکات ئه وهی مه عنه وییات و زه رافه تی
زینگی پاک و خاوین و دوور له خه تا ههیه بیخاته لاه و خودا و رینگه ی
چاکان گوم بکا و ئه وهی په ر و بالی فرینی ئاسمانی مه عنه ویه ت ههیه، به

گرو بلنسی ته‌ماح و هه‌ه‌س و شه‌ه‌وت بسوتیتنی و له به‌ندی نه‌ه‌سا له
 قه‌ه‌سا چوار ده‌ورگیراو، تینوی کانیاوی ئیلاهی، لئو هه‌لقرچاو نیازمه‌ندی
 دلۆپنک ئاو.. نه‌وه‌ی خویندته‌وه مانا و مه‌فهومی ئه‌م به‌یتانه‌ی خواره‌وه‌یه..
 مه‌ولانای بالا ئالای دونیای مه‌عریفه‌ت ده‌فه‌رموی:

خفته آن باشد که او از هر خیال
 دارد اومید و کند با او مقال
 دیو را چون حور بیند او به خواب
 پس ز شهوت ریزد او با دیو آب
 چونک تخم نسل را در شوره ریخت
 او به خویش آمد خیال از وی گریخت
 ضعف سر بیند از آن و تن پلید
 آه از آن نقش پدید ناپدید

آب: ئاوی شه‌ه‌وت

بخویش آمدن: هه‌شیار و ئاگادار

مه‌ولانا له به‌یته‌کانی پیشودا هه‌لدیرگاکانی هه‌ز و هه‌ه‌سی خستوه‌ته
 به‌رچاو، نه‌ه‌سا له‌م به‌یتانه‌ی خواره‌وه‌یدا ریگای رزگاری و سه‌رفرازی
 ده‌خاته به‌رچاوی گومراکان تا له داوی هه‌ه‌سه‌کان خۆیان بپاریزن:

دامن او گیر زوتر بی‌گمان
 تا ره‌ی در دامن آخر زمان

آخر زمان: دوا‌دوایی بوون و نه‌بوون، برینک له چاوساقانی دونیای
 ئیسلام لایان وابووه ته‌مه‌نی دنیا هه‌وت هه‌زارسال ده‌وام ده‌کاو له‌م
 روه‌وه هه‌دیسینک به‌م شینوه‌یه هه‌یه که ده‌لینت:

عمر الدنيا سبعة آلاف و بعثت انا في السبع الاخير منها - میژوی طبری
 به‌رگی به‌که‌م لاپه‌ره‌ی
 مه‌ولانا ده‌لینت:

کیف مد الظل نقش اولیاست

کو دلیل نور خورشید خداست

نو بهیته ناماژه به نم نایه ته پیروزه که دهفه رمویت:
[الم ترالی ربك كيف مدّ الضل ولو شاء لجعله ساكناً]

بریک تفسیری نم نایه ته وا لیکده دهنه وه که وا ناماژه به لوتقی
پروهرنگار دهرباره ی نه ولیاکانی خوداوهند بریکی تر لایان وایه رب
مهست له مورشده و ظلّی به کار بردووه مه بهستی که سایه تی
راسته قینه ی ته واو عیاره کانه که دیارده کانی رینیازی حقیان پینوه دیاره و
رینچک بیان مه لگرتووه:

اندرین وادی مرو بی این دلیل

لا احب الاقلین گو چون خلیل

ناماژه به نم نایه ته پیروزه: [فلما جن علیه لیل رأی کوکباً قال هذا ربی فلما
اقل قال لا احب الاقلین].. حزره تی نیبراهیم له شهودا نه ستیره یه کی دی پنی
وابوو نه وه خودایه، به لام که ناوا بوو، وتی من خودایه کم ناوی ناوایت و
ون بیت، خودای من همیشه یی، من خودایه کم خوش دهویت هتا هتایی
بیت..

وادی: وشه یه کی فره هنگی ته سه وفه به مانای رینگای سلوک و ره وشت
و دژواریه کانی، نه و رینگاو رینیازه که پره له زه حمت، پره له مهینه ت، ئیتر
نومیده، ناومیندیی، دژواریه، ناسایشه، نالوزیه، به زییه، ترسه، هیوایه..
نه و دژواری و هله ت و هلدیرگایه "مورید" به بنی مورشیدی لیزان و
هزشیار و سه ره ناتوانیت به ره گه بگری و دژواریه کان ته ی بکا، بویه له
دونیای ته سه و فدا په پره و بنی مورشیدی ته واو لیزان توشی سه رسه ختی و
به به ختی و ناهه مواری زور ده بنی، پیره رینما و چاوساق، پیره هانده رو
پاتیوان تا له رینچک گومراکان بیپارینزیت..

موریدی بنی مورشید

خواجه حافظی شیرازی دهفه رموی:

قطع این مرحله بی همراهی خضر مکن
ظلمات است بترس از خطر گمراهی

نه که ی نامان نه و قزناغه به تنهایی پیندا برؤیت و له ریتنمایی "خدر" به
دور بیت.. نه و ریگه تاریکستانه ریگه ی هات و نه هاته، له وهی بترسه
سه رنگونی نیو هه لدیرگابیت..

لیزه دا هه لیزاردنی پیرو چاوساق مهرجی سه ره کی سه رفته رازی و
ریگه ی دژوار برینه، هه ر شیخ و مورشید نمایه ک توانای دهلیل بوونی نیو
وهک دکتوهینکی نه زان و دهرمان و دهوای هه له به نه خۆش بداو ببیته هزی
سهخت کردنی ده رده که ی لیزه دا مهولانا باس له [ئیبراهیم] دهکا، که چزن
به دوای خودا و مورشیدی راسته قینه ی خۆیدا دهگه ریت.. مهولانا
موریده کان ناگادار دهکاته وه تا نه که ونه نیو که مه ند و کۆتی نه و شیخه
پروپوچانه که له بیرو خۆدان و خودایان له بیر نه ماوه.

روز سایه آفتابی را بیاب

دامن شه شمس تبریزی بتاب

ره ندانی جانب این سور و عرس

از ضیاء الحق حسام الدین بپرس

دامن کسی تافتن: عیباره تیکی مه جازیه، دهست به دامن بوون،
پهیره و بوون.

عرس: خوانی رازاوهی به زم و شایی کردن، کاتیک بوکی تیا دهگانه
جن..

مهولانا، له و دوو بهیته دا مه بهستی له سایه و سینه ری حقی خودایه،
به لای مهولانا وه نه و سایه و سینه ره نه و دهسته گیره یه زاتی شه مسی
ته تبریزی، که وا به چاوساقی داناوه، به پیرو دهلیلی خۆی هه لیبزاردووه، له
بهیتی دووه دا ناوی [حوسامه دین چه له بی نه رمه وی] دینیت، که مهولانا به
جیگری خۆی دایناوه وه له سه ر داوای نه و، مهولانا "مهسنه وی" داناوه..

ور حسد گیرد ترا در ره گلو
در حسد ابلیس را باشد غلو
کو ز آدم ننگ دارد از حسد
با سعادت جنگ دارد از حسد

نیره‌یی به یه‌که‌مین تاوان ده‌ژمیردریت شه‌یتان نیره‌یی به نادم بردو له
فرمانی خودا یاخی بو کرنژی بژ نادم نه‌برد، دووه‌مینیش نیره‌یی
نیوان هابیل و قابیل که بویه مایه‌ی کوشتن و خوین..
عقبه‌ای زین صعب‌تر در راه نیست
ای خنک آنکش حسد همراه نیست

عقبه: ریگای پر هه‌له‌ت و دژواری شاخاوی، گه‌رده‌نه و تاشی سه‌خت
یان دهر دو نازاری ریگای سلوکی پیگه‌یشتن، نیره‌یی هه‌وینی زور کارو
کرده‌وه‌ی نه‌شیاوو ناره‌وایه وه نه وه‌سته که له بیرو وجودی کابرای
حه‌سودایه بۆخۆی دیارده‌ی که‌مایه‌تی زاتی نه وه که‌سه‌یه، ده‌توانین بلنن
حه‌سادت سه‌رچاوه‌ی کینه و بوغزو نامهردی و به‌دخواهییه، حه‌سود
په‌یوه‌سته له کۆشش و ته‌قه‌للای له‌ناوبردنی کاری شیاو و په‌سه‌ندی
خه‌لکیه، چونکی بۆخۆی زه‌بوونه، ناته‌وانه تا نه و کاره شیاوانه‌ی که‌سی
مه‌حسود نانجام بدا له ناگری نیره‌ییدا ده‌سوتی و ده‌برژی بۆیه په‌نا ده‌باته
هه‌موو کاریکی ناپه‌سه‌ند و نه‌شیاوو درۆ و ده‌له‌سه، وه له رووی ناسایشی
ده‌روونیشه‌وه په‌یوه‌سته حه‌سود له ده‌رده‌سه‌رو نازاردایه، وه نه و ده‌روونه
دۆزه‌خیه‌ی حه‌سود هه‌یه‌تی ناتوانی بژ هه‌میشه شاراوه و سه‌رپۆشی به‌رودا
بداو ده‌ستی به‌لای خه‌لکیه‌وه روو ده‌بن و ناوی ده‌خریته لیستی پیاوخراپان
و خه‌لکی لاتهرازکه‌ی لی ده‌به‌ستی و توخنی ناکه‌ون و پاریز له نزیکی
ده‌کن، بۆیه حه‌سادت به گه‌وره‌ترین کۆسپ و هه‌له‌تی ریگای سلوک
ده‌ژمیردریت..

مه‌ولانا، له‌م رووه‌وه فرمویتی:

این جسد خانه حسد آمد بدان
از حسد آلوده باشد خاندان
گر جسد خانه حسد باشد ولیک
آن جسد را پاک کرد الله نیک
طهرا بیٹی بیان پاکست
گنج نورست ار طلسمش خاکست

طهرا بیٹی: نماڑهیه بهم نایه ته پیرۆزه:
﴿عهدنا الی ابراهیم و اسماعیل ان طهرا بیٹی﴾

جسد: جهسته و نه ندام

لهش و نه ندامی مرؤف که دهکاته تهواوی به دهن و میتشک و پهلوپزی
نینسان پنیوستی به نیازهکانی هیه بزیه سه رچاوهی تهواوی
گرفتاریهکانی مرؤف دهژمیردریت وه نیرهیی له نیاز دیته کایه وه، مهولانا
بزیه لهشی مرؤف به سه رچاوهی نیرهیی داناوه، وه نه وهوارگه نالوده و
ناپاکه که له شه، به مهزلگاوه وهوارگی زور له نه شیاو و ناپه سه ندهکانی
دهژمیردریت.. دل و دهرونی مرؤف له ناو جهسته دایه وه دل ه وهوارگی
راسته قینهی حق نه گهر پیس کرا له حقیقه تی به زدانیه وه خاوه نه کی
دور ده که ویته وه..

حهکیم، سه نایی له کتاوی تسیر العبادت دا ده فهرموی:

کعبه را جامه کردن از هوس است

بای بیٹی جمال کعبه بس است

مه بهستی سه نایی له ناوی که عبه دلی مرؤفه نه گهر نه وه سه رچاوه پر
بوو له خرینی کیناوی و له ناوی لیخن و لیتاوه کارو کرده وهی خاوه نه کی
پر ده بن له نه شیاو.. ناشیرین کرداری ناپه سه نده رفتاری. مهولانا په کجار
له دیاردهی حه سادته نارحته بووه هرچی نامؤژگاری دهورو به ره کی
کردوو تا له و ناله تهی به دوربن به گوینان نه کردوو به تایبته دوا

شهيدا بوونی.. دواى نهوہى شهمسى تهبریزی دهکاته دهستهگیرهوه
له رارهوی وجودی نهودا باس له عیشقی خودایی دهکا، سه رنهجامی نهو
نیزه ییه ده بیته هزی نوقم و نغرز بوون و دیارنهمانی ههتا ههتایی، شهمس،
دهورو بهری مهولانا بهوهی رازی نهبوونه و ههمان حهسادهت و شاکامی
به حوسامه دین یش ده بهن.

ورد به رهو مهولانا چی فهرمووه:

هر کسی کو از حسد بینی کند
خویش را بی گوش و بی بینی کند
بینی آن باشد که او بویی برد
بوی او را جانب کویی برد
هر که بویش نیست بی بینی بود
بوی آن بویست کان دینی بود

بینی کردن: ناماژه یه بز فشه و فیشال و خز به گه وره زانین نهوی به
وردی له بیرو فکری مهولانا ناگادار نه بی رهنگه زور له زهت له
هه له بسته کانی نه با، به تایبته له شاکاری مهسنه ویدا، له م به شهیدا هر بز
نیزه یی و شاکامی و حهسادهت.. چه ندین بهیتی جورا جوری نه خشاندووه..
ورد به رهوه:

بی عز و نازنینی کی کرد ناز و بینی
هر کس که کرد والله خامست و قلتبانست

یا خود دهلی:

دلا به کوی خرابات ناز تو نخرند
مکن تو بینی و ناموس تا جهان بینی
دیشان هر له م رووه وه فهرمویه تی:
ز آب تشنه گرفته ست خشم می بینی
گرسنه آمد و با نان همی کند بینی

له نیو میله تاندا هر نه بیت له روزه لاتی ناوهر استدا بریک ته عبیر به کار
ده بریت په یوه نده له گه ل کوت یا که پز تا... لوت به رزی لوت شکانندن. لوت
به خاک و خولدا مالین. لوت به بالان بوه وه بوو. ئیتر له و وشه و واژانه ی
مه سنه وی ناسان به شیوه یه کی تر له یه کی دهنه وه.

شاکامی و ئیره یی خه سله تیکی ناحه زو به رگره له دونیای پاکي و چاکي
و که مال کاتیک حه سود ورد ده بیته وه له کارو کرده وه ی مه حسود و
کرده کانی هه لده سه نگینیت و له گه ل توانا و رهفتاری خزیدا به راوهردی
دهکا.. دهنواری نه و گه یشتوه ته کوئ و نه میش له کام هه لدرگادا
هه لدر اووه تاي ته رازوه که ی پوشکه یه و با برده له، نه و دهمه یه ژيله مری
ئیره یی دل و دهر وونی گر ده گری و بلنسه ی دهورو به رو نه وی جوانی و
حق و حقیقت و زهر افه تکاریه ده یسوتینیت.. کابرا نه چاوی هه یه بیینی.
نه که پزی ده توانی بونی خژی کارو کرده وه ی جوان و ساکار هه ست پی
بکاو، نه گوئی وشه ی شایان و سود به خشی سازنده ده بیینی و نه
چاوی شنی کار و کرده وه ی جوانی خه لکی ده بیینی.. چاو دهورو به ر ده بیینی.
گوئ شت ده بیینی، لوت یان که پز" بون هه ست پنده کا و هه سته کان ده چنه
یارمه تی فکر و بیره وه و ده زانی نه و بونه چ جوره بونیکه، خوشه بونگه نه له
کونوه دیت، ئیتر وه ک نووسراویک بخوینتریته وه ده که ویته به ر پانورامای
فکر و ناوه ز، مرؤفی حه سود ده کؤشی که س په ی به قولایی دل و دهر وون
و ره شایی ناو هه ناوی نه باو، په نا ده باته به ر فیئل و درؤ و ته له که و
پرده پوشی، تا توشی تومه تی راسته وخؤ نه بی و دوو جاری باری گران
نه بی و بوختانه که ی یا کرده وه که ی بخاته نه ستؤی که سانیکی تر و یه خه ی
پاکي بته کینتی و به و شیوه تزوی ناکؤکی و شهرو ناژاوه له وهردی پر له
دهردو مهینه تدا بوه شینتی.. نه وسا مه ولانا له م چنه د به یته ی خواره وه دا
نامازه به و سه رپوشانه ی ده کا که چؤن حه سوده کان تال و شیرین تیکه ل
ده کن ژهر و شه ربه ت نامیخته و تیکه لاو به خورد دهن.. زیره کانه په نا
ده بنه داستان سه رایبی و پیچ و په نای جورا جور بؤ ژهر چیژکردنی کابرا

گیلانه کارناکا به تفاقى مه به سته که وه پزشته یه و هژشيارانه وه ستاکاران له
کار دایه ..

ناصر دین گشته آن کافر وزیر

کرده او از مکر در گوزینه سیر

سیر در گوزینه کردن: یانی حهق و ناحق تیکه ل کردن بژ سه لماندنی
مه به ست وهک شرینه مهنی و سیری تیکه ل کرابی ..
هر که صاحب ذوق بود از گفت او
لذتی می دید و تلخی جفت او

هینده زیره کانه باسه که ی داده ریژی گوینگر سه رسام دهکا و نهوانه ی وا
ساویلکن و کهم درایه تن توانای لینکدانه وهی راسته قینه ی مه به سته که ی
نابن ..

هر له م رووه وه فهرمویه تی:

نکته ها می گفت او آمیخته

در جلاب قند زهری ریخته

نکته: مه به ست له وه ده رخستنی مه به ست به شیوه یه کی په سه ند و
شیاو ..

جلاب: شه به تیکه تیکه لاوی گولاو و بونی خۆشه، یا وهک گیراوه له که ل
ههنگوین دا مه به ست له و به یته گیرانه وهی باسینک وه ستاکاران به لام بژ
نانه وهی ناژاوه و شهر و شور مه ولانا له م چند به یته ی خواره وه دا
دیسانه وه ده که ریته وه بژ داستانی وه زیره لوت براوه که و په پیره وانی عیسا
و نیره یی و مملانی، ئامیخته و تیکه لاوی حه سادته و دیسان له و باره وه
ده فهرموی:

قوم عیسی را بد اندر دار و گیر

حاکمانشان ده امیر و دو امیر

هر فریقی مر امیری را تبع

بنده گشته میر خود را از طمع
این ده و این دو امیر و قومشان
گشته بند آن وزیر بد نشان

داروگیر: دهسولات و فرمانرهوایی
فریق: کومه له، دهسته بز زورو بزکام دهوتریت
تبع: پهیره و

بدنیشان: دهروون پیس و ناشیرین کردار و رهفتار

داستانی رابوردو که چزن وهزیری لوت براو دهبیته پیرو پیاوچاکی،
برادهرانی عیسهوی و رههبریه تیان به دهست دیننی و فرمانی جیگری
خزی بز دواتره کهسه که دهنوسیت بی نهوهی نهوی تر بزانی بهوی
دهک بیان دها تا له دواي مهرگی خزی چند بهرکی بکه ویته نیوانیان..
له نیوی کوردهواری لای خزماندا داستانیک له م بابه ته به شینویه کی تر
رویداوه و تا به نه مرز وهک نمونه دیگیرنه وه به ناوی کوری سیوله
باخه ل:

دهگیرنه وه، بیوه ژنیکي نازداری ته روتول له گوندینکدا ده ژیا، گنجان ر
پیاوانی دئ هموان چاوه روانی بزه که نینیکي بوونه و کشت و کالینکی ززر
دهوشیننی و دهک وینه بیری پیاوان و هرزه کارانی ناو دیدا که چزن
دروینه که ی بز بکن، تاک و تنها عاشقانی ده بیننی و دروینه کردنی
گه نمه که ی باس دهکا و به هر یه کینک له وانه سینویک دهاو ده لیت: تکایه کم
هیه سینوه که مه خو و له باخه ل تا بیت تا دروینه که ته واو ده بی، نه و هم
سینوه که بخو.. نیتر به و شینویه دوازه پیاو و هرزه کاری ناو دئ
هله ده بزیری و هر یه که به و شینوه سینویکیان پی دها و دهست به دروینه
دهکن و له رژی دروینه دا به راسه ریا نه وه راده وه ستیت و تاویک نا تاویک
ده لیت:

[به قوربانی کوری سیوله باخه ل بم]

نیتر هر یه که و لای وایه مه بهستی نه وه و به تواناو وزه یه کی واره

دروینه دهکا ده دروینه کوری ئاسایی پیادا نهگات، له یهک رژژدا په له گه نم
دروینه دهکریت و مه لۆ دهکه نه خه رمان، له دواى ته واو بونی کار هه ریه که
سنوی خۆی له گیرفان دهردیتنی بۆ خواردنی که ئاو پروده ده نه وه هه
هه موویان یهکی سنوینکیان له باخه لدا بووه.. مه ولانا ده لیت:

ساخت طوماری به نام هر یکی

نقش هر طومار دیگر مسلکی

طومار: له میژدا نامه ی دریژو پان و پۆر ده نووسرا. سه روپایینی به راسته
داریکه وه ده به ستر و له خویندنه وهیدا دوو راسته داره که ده گیراو
ده خوینترایه وه..

یا ده فه رموی:

در یکی راه ریاضت را و جوع

رکن توبه کرده و شرط رجوع

ریاضت: به ته عبیری پزیشکان و به راوردمان و هاوکارکردنی له ش به
بریک جولانه که بگاته ماندوو بوون به لام له فره هنگی ته سه وفدا
لینکدانه وهی تری بۆ ده کری، به مه فهومی په روه رده کردنی ره وشت و له ش و
زات و نه فسه.. بریکی تر به شینوه یه کی تر لیکیده ده نه وه نویت و رژژو به
چاودیری له هاتنی شه و رژژ داده نین و دووری و که نارگرتن له خه لک و
ده وروبه ر به مانای پاریزکردن له گوناح و تاوان، وه نه بنی ئه م جزره
ریازه ته تنها له نیو ئایینی ئیسلامدا هه بیت.. له زۆربه ی ئایینه کاندای وه دی
ده کریت.. ره هبه نه ت دیارده یه کی دیاری و ئاشکرایه له ژایانی گهلانی
جزراجوردا هه تا وه کو له ناو بت په رستانیشدا په پیره وانی تایبه تمه ندی خۆی
هه یه.. رهنگه تا راده یه ک شینوه که جزراجور بیت، به لام ئازار و
مه حرومیته که یه که، برسیتی، مه حرومیته، مل نه دان و راوه ستان
به رانه ر نیازه کانی له ش و به دن و ئاره زوو هکان و هه روه ها
داینبویستیه کانی نیازی بایه لۆژی.. له بریک ئایینی تر دا برینی ئاله تی نیرینه ش
خزریکه له ره هبه نه ت

له دونيای سؤفيگه ريدا نه گه ر په پيره و "موريد" له سهر ناموزگار په گاني
 پيرو مورشيده کي مو به مو ههنگاو مامه له نه کا ناگاته مه به ست و
 سه رنه نجام به رگي برسيتي "سن روزه" که بز خزي په کيگه له
 ره وشته گاني سؤفيان، يان "پينج روزه" يې ده لیت، که وا به روکنيگي
 سه رهي ده ژميردرينت.. نه بو حامدي غه زالي" له برسيتي و ره وشني
 مه حروميه تدا ده سودي بز داناوه... "سه هلي کوري عه بدوللاي ته سه توري
 که له ۲۸۲ کزچي مردووه. به و ره وشته ناو باوي هه بووه و به تواناوه
 ده ردي برسيتي چيژاوه، هه روه ها "ته بو عه بدوللاي محمه دي کوري
 حه فيضي شيرازي" [که له ۲۷۱ کزچي مردووه] ديسان به م جزه
 رياه ته وه ناسراوه، که له شه و روژيکدا ته نها ده دانه ميژي خوارده ووه،
 له م دوا دوايانه يدا مه شه دي محمه دي حه سن مه راغهي" ته نها به
 نه دازه ي "ده نؤک" خواردي خواردووه..

توبه: ياني گه رانه وه و په شيمان بوونه وه له کار و کرده وه ي پيشور، ره
 په نا برده به ر په روه رديگار، مه فهمي په شيماني له وه دايه تاوانکار دان به
 تاوانه کانيدا بنا و داواي لنيوردن بکاو، په شيماني له سن فه قه رهي سه رهي
 پينکديت [داننان به تاوانه کاندا، په شيماني راسته قينه، ناماده بوون بز کار
 کرده وه ي شياو] سؤفيان تۆبه کردن به يه که مين ههنگاوي رينبازي ته سه ر
 دادونين، که واته تۆبه کردن کرده وه ي ده روازه ي دل و ده روونه
 دوورگرته له نه شياوه کان و سه رته ي مه حروميه ته کانه.. په پيره و بوون له
 ثاره زووه گاني به که لينيني گوره ي تۆبه ده ژميردرينت
 حافظي شيرازي ده فه رموي:

اساس توبه که در محکمی چو سنگ نمود
 بين که جام زجاجی چه طرفه اش بشکست
 يا مه ولانا فه رمويه تي:

به عزم توبه سحر گفتم استخاره کنم
 بهار توبه شکن می رسد چه چاره کنم

تذبه کردن بین ریاضت کردن قبوله، به لام ریاضت به بین تذبه کردن له
نابینی نیسلامدا نه شیواوه..

در یکی گفته ریاضت سود نیست

اندرین ره مخلصی جز جود نیست

جود: به خشینی بین به رانبر، سه خاوهت ئه وهیه که ده به خشی چاوت له
پاداشتی بین به خشر او دا نه بین.

مولانا ناماژه به شیوهی به خشین و بیرکردنه وهی ئه بو حوسه بینی
نه حمدهی کوری نوری - له سالی ۲۷۵ کزچی مردووه - ده کا که ده لیت:

تجود بالنفسی إذا ضن الجواد بها

والجود بالنفسی أقصى غاية الجود

هر له م رووه وه مولانا وتویه تی:

در یکی گفته که جوع و جود تو

شرک باشد از تو با معبود تو

جز توکل جز که تسلیم تمام

در غم و راحت همه مکرست و دام

توکل: په نابردنه بؤ خوا، له دونیای سؤ فیاندا حاله تینکی ده روونیه که
سه چاوه که یه قینه.. یه قینی په پیره و خودا ئاگاداری رهفتار و چۆنیه تی
تینفکرینی عیبادی خۆیه تی وه له سهر ئه نجام و پایاندا رحمه تی خۆی بین
ده به خشنی و ئه و رۆشناییه له په پیره وه نمایان و دیاری هر به و ئه میده وه
توانای به رده و امی هه یه

تسلیم: سهر دانواندنه وه بؤ توانا و قودرته تی ئیلاهی وه برسیتی و
به خشین هه ریه که بؤ خۆی به کاروباری په پیره و داده نریت و ئومید به لوتفی
خودا ده بیته مایه ی گورو به هیزبوونی توانا و بهرگه گرتن.
سه عدی شیرازی وتویه تی:

طریقت بجز خدمت بخلق نیست

بتسبیح و سجاده و دلوق نیست

په نابردن به خوا و کاری خۆت به خوا بسپیره، مانای ئه و نیه داماو
سه رلینشیناو گیزو ویز لینی راوسه تی و بلینی ته وه کولم به خودایه، ئه ی
عه قل چی؟ ئه ی خودا بز عه قلی به مرؤف به خشویه، ده لنین: عه ره بینک له
زه مانای په یامبه ردا وشتره که ی به ره لالا کرد و وتی، ته وه کول به خودا،
په یامبه ری خودا فه رمووی پای بیهسته وه ئه و دهم ته وه کول به خودا بکه
ئه وه سا له و به یته یدا، سه عدی ده لنی، رینباز رینگه ی خزمه ته به به شه ریبه ت،
وه خزمه ت ته نها به ته زبیح و به رمال، پرچ و حه ی ئه لالا، یا هو یامه ن مز
نیه.. مه ولانا فه رمویه تی:

در یکی گفته مکش این شمع را
کین نظر چون شمع آمد جمع را
از نظر چون بگذری و از خیال
کشته باشی نیم شب شمع وصال

مومی هه لگیرساو

ئه م دوو به یته وه لامینکی زه ریف و ناسکه بز ئه وانه ی وا له دونیای
ته سه وفدا لایان وایه سه واد و زانست و لیکدانه وه ده بین مه ولانا زانست و
سه واد به پردینک داده نیت بز به مه راز گه یشتن، زانسته کلیل و رینمایه
رینکا تاریکه کان ئه وانه ی چرای زانست بکوژیتنه وه پایان له تل و به ردی
گومرایی و نه زانی هه لده که وی کومه له ی ئیسماعیلیه لایان وایه زانست
ده بین له ئیمام زه مان تا حوجه تی ئه و فیربن.

ئه وه له گه ل مه رجه کانی ژیانی به شه ردا نه گونجاوه، مزم به و گچکه یه
له نینو دونیایه ک تاریکیدا وه ده رده که وی روشنایی له تاریکیدا رینماپه
له سه رالیژ بوون بز ناو هه له ت و هه لدیرگا.. که چی برینکی تر وا فکر
ناکه نه وه ده لنین، زانست هوکاری په رده سازیه، زانستی حه قیقی له خاوین
کرده وه ی زات و نه فسدایه، ده روون که خاوین بووه وه ده روزه
گیراوه کانی لئ ده کریتته وه، ئه وه ش له رینگه ی موجه ده ت و خه لوه ته وه

به دست دیت و پرده‌کان هله درینه‌وه و رازه‌کان ناشکه‌را ده‌بن، نه‌بو
حامدی غه‌زالی له‌م رووه‌وه له‌کتاوی [احیاء العلوم] دا به‌دریژا باسی
لینکردووه، نیت‌ر له‌م رووه‌وه بیرو‌را زوره، به‌لام نه‌وه‌ی سه‌لمین‌راوه‌ چرای
زانست روشنه‌که‌ره‌وه‌ی رینگای تاریکستانی پر له‌نه‌هات و هله‌دیرانه.

در یکی گفته که بگذار آن خود
کان قبول طبع تو ر دست و بد
راههای مختلف آسان شدست
هر یکی را ملتی چون جان شدست
گر میسر کردن حق ره بدی
هر جهود و گبر ازو آگه بدی

نه‌وه‌ی ئاره‌زوه‌کانه مرؤف نیازمه‌ندیتی به‌لام ئاره‌زو‌خوازن زور به‌یان
له‌به‌ده‌سته‌ینانی زهره‌ز مه‌ندن، وه‌ نه‌و یاخی بونانه که مرؤف ده‌یکاو‌ه‌زی
لینکردووه بویه کردوویه‌تی، وه‌ له‌ باوه‌رینکداین نه‌وانه‌ی تاوان ده‌کن ده‌بن
سزابدیرین که‌واته‌ ناکرئ له‌ یاسا یاخی بین و ده‌بن به‌نده‌کانی یاسا چون
به‌سه‌ر خه‌لکیدا به‌ره‌وای ده‌زانین هه‌روه‌هاش به‌سه‌ر خۆمانیشدا هه‌روابیت،
کاتیک ئاره‌زوه‌کان له‌ ناخدا ده‌جولیت زور شت تور ده‌دریته‌ لاه به
هزشیارییه‌وه یا له‌ رووی نه‌زانینه‌وه به‌رژه‌وه‌ندی رۆحی خۆ پامال ده‌کرئ
له‌ مه‌زاهبدا زور کارو کرده‌وه به‌جیاواز لینکه‌دریته‌وه‌و بین‌راوه‌ بریک
ریبازی خۆی گزریوه، یا وای به‌چاک زانیوه یا به‌رژه‌وه‌ندی‌ه‌کانی خۆی
پاراستووه، نیت‌ر مرؤف که‌میان عاشقی جوانی و گه‌وره‌ی خودا و ته‌نها
له‌به‌ر عه‌زه‌مه‌تی خوداو به‌س مه‌ولانا ده‌لی:

در یکی گفته که استادی طلب
عاقبت‌بینی نیابی در حسب
عاقبت دیدند هر گون ملتی
لاجرم گشتند اسیر زلتی

عاقبت دیدن نباشد دست‌باف
ورنه کی بودی ز دینها اختلاف

حسب: ریشودار بوونی بنه‌ماله، سا له رووی ثاینه‌وه یان مال و دارایی
و دهسه‌لاته‌وه.

دیسانه‌وه مه‌ولانا ئاماژه به گرنگی هه‌لبژاردنی پیری هژشیار و سه‌ره‌ر
ئاگادار دهکاته‌وه، تا لیزانانه په‌یره‌و و رینمایی بکاو له هه‌له‌ه‌له‌شایی
بپاریزیت، چونکه کهسانی یاسایی توانای لیکدانه‌وه‌ی چاکه و خراپه‌ی نیه،
ئه‌گه‌ر نه‌و لیکداوانه ئاسان بوايه ئه‌م هه‌موو نارینکی و چهند به‌ره‌کییه له‌ناو
خه‌لکیدا رووی نه‌ده‌دا.. وه به ته‌ئکید جیاوازی له نیتواندا له هه‌له‌ر
هه‌له‌شایی و بزچون و لیکدانه‌وه‌ی نادره‌ست پینکدین، که‌واته نیاز به
که‌سانینکی هژشیارو ئاگاداره تا له وه‌له‌تانه په‌یره‌و بپاریزیت، ئه‌وه
به‌وردی راست و هه‌له‌له‌یه‌ک جیای دهکاته‌وه، ئه‌وه حه‌ق و ناحه‌ق ده‌خاته
تای ته‌رازووه‌وه، ئه‌وه وه‌ستاکارانه چرا به‌ده‌ست رینگای باریک و تاریک
رۆشن دهکاته‌وه و هه‌روه‌ک چۆن مملانیی سیاسی نیازی به‌رامبه‌ر و
چاوساق هه‌یه ئه‌گه‌ر فه‌رمانه‌ده‌ریکی لیزان و کارامه نه‌بیته پیش قه‌ره‌ول
ئه‌وا ئاشوفته‌بازاری و هه‌رکه‌س بزخۆی و من منم له نیتواندا ئازا
وه‌ده‌رده‌که‌ویت، سه‌رئه‌نجام ناگه‌نه ئاکام. مه‌ولانا دیسانه‌وه ده‌رباره‌ی
ته‌وکول ده‌لینت:

در یکی گفته که واجب خدمتست

ور نه اندیشه توکل تهمتست

په‌یره‌وانی رینبازی ئیبراهیم کوری ئه‌حمه‌د ئه‌لخواسی که سالی ۲۹۱
کۆچی مردووه، یاوه‌ری بن ئه‌ملاولایان به رینبازی ته‌وه‌کول بووه، له‌و
به‌یته‌دا مه‌ولانا مه‌به‌ستی ئه‌و کۆمه‌له‌یه:

خدمت: خزمه‌تی خه‌لک و خواکردن، وه هاوده‌ردی ليقه‌وماوان، ئه‌وانه‌ی
له پینتاوی خزمه‌تی خه‌لکیدا بن به‌رانبه‌ر ده‌کۆشن ئه‌وه عیب‌دینکی
راسته‌قینه‌یه، ئه‌وانه‌ی سودی خۆیان به‌لاوه ده‌دن و به‌رژه‌وه‌ندی خه‌لک و

خوایان له بهرچاوه، نه وکاره نیازی به سه بر و تامول و ململانی دهر وونی و بیرونیشه.

سوفیان لایان وایه خزمه تکریدن له ریگی موجهه ده ته وه ره وایه و لاواندنه وهی زات و نه فسی خو به لایه لایه ی حق و له خو بوردن شایسته یه، جا بریکیان گزوی خانه قاکان دهنن ناودهستی مزگه و ته کان خاوین ده که نه وه، یان تیماری نه خوشه کان ده کهن یا چاره سهری ناژیله بین خاوه نه کان ده کهن، یا یارمه تی غه ربیان و تئینولسه بیل ته کان دهنن تا په پره و ته مه ل و نان گوژانه به رده وام نه بیت و نه بیته باری گران به سه ر کز مه لگاو، چیه کابرا سوفیه و پیاوی خودایه .. مه ولانا ده لیت:

در یکی گفته که استا هم توی

زانک استا را شناسا هم توی

مرد باش و سخره مردان مشو

رو سر خود گیر و سرگردان مشو

له م دوو به یته دا دیاره مه ولانا له شینوهی ژیانی سوفیان نارازییه و له دهسته پاچه کی و سه رده رگومیان نارحه ته، بویه ده لیت، تو ماموستا و شینخان دیسان له رووی سه واد و زانینه وه گه یشتونه ته نه و پله و پایه، ئیدی تویش بزی بکوشه وه سه وادو زانست بؤخوی به پردی عقل و هوشیاری ده دیریت له قه له م، پردیک له پر نه هاتوه ته کایه وه، که ره پوچ به که ره پوچ به تاموله وه له سه ر یه ک دانراوه و ته و او بووه و خه لکی به سه ردا ده گو زهری، که واته عقل و لیزانین یه کیکه له مه رجه گه وره کانی ره وره وهی به شه رو میژووی ناینه کان، له ناینی [پارسانی و مه نداینه کان و براهمه] ادا که باوه ربیان به دوناودون هیه، ده لین عقله توانای لینکدانه وهی تیادایه و پنجه ده خاته سه ر به رژه وهندی سه رتاسه ری مرؤف و ریگا و چاره سه رییه کان هه لده بژیری و هه له و راست له یه ک جوئ ده کاته وه، نه وانه ی په یامبه ران ده یلین نه گه ر له گه ل عقلدا بگونجیت ئیدی نیازمه ندی په یامبه ران نابین وه نه گه ر له گه ل عقلدا نه گونجا نه و دورگردن له و

موفره داتی مه ولانا

مه ولانا هر له م رووه وه ده فهرموی:

در یکی گفته که این جمله یکیست
هر که او دو بیند احول مرد کیست
در یکی گفته که صد یک چون بود
این کی اندیشد مگر مجنون بود

حقیقت نه زه مان و نه زمان ناتوانیت بیگوری شتیکه به شیوه ی
جزرا و جزر له حقیقت ده دوتین و باسی لیوه ده کریت، چاوی راست بین
حقیقت وهک خوی ده بینن، بریک که س خیلن یا گیلن له ته ماشایه کدا
حقیقت به چن شیوه و شه مایل ده بینن.. له ئاینه ئاسمانیه کاندایا
رینبازی نه و ئاینانه که پهل و پوی زوریان لی بووه ته وه، په یامبه ران و
نولیا و شینخ و چاوساقانیان له ئه سلا هاوده ننگن، شتیکه لینکدانه وه
بیرلینکرده وه له زاتی ئیلا هیدا بۆ چونیان جیاوازه و ئیلا نه وانه له وه حدانیه تدا
هیچ کیشه و دوو دهنگیه کیان نیه، نه وه نه بیت نابنه یهک کۆمه ل یا خود
یهک دهنگ له لینکدانه وه ی حقیقه تدا..

بنواره مه ولانا ده رباره ی یهک رهنگی چی ده لیت:

نیست یکرنگی کزو خیزد ملال
بل مثال ماهی و آب زلال
گرچه در خشکی هزاران رنگه است
ماهیان را با بیوست جنگه است

یک رنگی: راست کرداری جوان، رهفتاری دوور له هوا و هوهس،
تهنها له بهر زهرافهت و خزمه تگوزاری راسته قینه
لذت: سه رچاوه یهکی سه رهکی وجودی ئینسانه وه له زه ته کان
رهنگا وره ننگن و چند باره ده کرینه وه وه دوو باره کردنه وه ی کاری، باری به

دریژایی زهمان ده‌بیته هزی بن تاقه‌تی و بن دهر به‌ستی، له‌زهت چیزه‌که
 تنها ره‌وشی حه‌زرتی عیسیایه مرزفی لن بن تاقه‌ت نابیت، نه‌ویش عیشقه
 و موحه‌به‌ته، که سه‌رچاوه‌یه‌کی وابه وشک بوونی بز نییه و عیشق نه
 رنگی هه‌یه و نه‌بزن، به‌لام به‌سه‌ر چاوه‌ی ته‌واوی له‌زه‌ته‌کان
 ده‌ژمیردریت، وه عیشق توند و تیژترین وه به‌تینترین نوعی موحه‌به‌ته
 مه‌یله‌وا خاوه‌نه‌که‌ی په‌یوه‌سته که‌یله‌و راستگزیانه باوه‌ش بز عیشق
 ده‌کاته‌وه له مه‌سنه‌ویدا عیشقی ئیلاهی به‌شینوه‌ی جزراجزر باسکراوه، نه‌و
 عیشقه وه‌ک "ئاو" هینراوه‌ته‌وه که ماسی بی ئاو ژیانی بز نابن، په‌یره‌ویش
 ماسیه و نیازی به‌ ئاوه، بنواره مه‌ولانا چی ده‌لینت:

ای دل من در هوایت همچو آب و ماهیان

ماهی جانم بمیرد گر بگردی یک زمان

ماهیان را صبر نبود یک زمان بیرون آب

عاشقان را صبر نبود در فراق دلستان

جان ماهی آب باشد صبر بی‌جان چون بود

چونک بی‌جان صبر نبود چون بود بی‌جان جان

ئاو لیره‌دا عیشقه، عیشقی‌ش به‌خزدا ماسی ئاماژه‌یه به‌ عاشقان، ماسی
 بی ئاو ناژی.. مه‌ولانا، هر له‌م بابه‌ته به‌یتانه چهند باره‌ی کردووه‌ته‌وه
 وه‌ک ده‌زانن دووباره‌و چهند باره له‌ بیرو نه‌ندیشه و گویندا ناسازگاره،
 نه‌وه مه‌ولانایه تیکرارو موکه‌ره‌رات به‌لایه‌وه هر یه‌که له‌وانه کوچه و
 کزلان و ده‌روازه‌ی چه‌ندین شاره، شاره‌کانی مه‌ولانا پرن له‌ رازو نیاز و
 مه‌ته‌لی جزراجزر، به‌نده وه‌ک خوینه‌رینک کاتیک له‌ شارو گه‌ره‌ک و کزلان
 و کوچه پینچ پینچه‌کانی شاری عیشقی مه‌سنه‌وی مه‌ولانادا ده‌گوزهرم
 هه‌سته بایه‌لژیه‌کانم له‌ده‌ست ده‌دهم و په‌نجه‌م له‌ برینک هه‌له‌فه و هه‌لقه
 گیرده‌که‌م، له‌به‌ر ناتا‌واوی "نه‌فسم" هیچم نایه‌ته ده‌سته‌وه، تژ بلنی رژی‌ک
 له‌ رۆژان گزوی مه‌ینه‌ت به‌ ده‌سته‌وه بگرم بکه‌ومه ته‌میز کردن و خاوین

کردنه و هی کزلانه کانی دهر و ونم؟
تو بلیه ی فریاکه و م رژیک و بیژهنگی حق له ژیاندا بمپالی ویت و لم
به ندو کوته ی نفس و حزه کانی رزگار کا و نه و دم سهر فه رازانه سر
بنیمه وه...؟

له میژه وه و تراوه. "ته وه ی لای به نه خه یاله لای خوا به تاله".
به پنجه وانه که شیوه دروسته، لام خۆشه بیمه ماسی و سهرتا سهری
ژیانی داهاتوم له نیو ناوی حه یاتدا به سهر به رم، نه فسوس و هه زار ناخ
یه شتا دهشت ناوییم، یه شتا گیرژده ی ئالوده ی سهدان ئاره زوی نه شیاو و
گلاوم، هه موو ریگایه کی دورو دریژ بژ برینی به یه که مین هه نگاو دهست
پنده کات، منیش وا ملم ناوه ته نووسینی ئاوا لیدوانیکه وه، دهستم داوه ته ناو
قه د و قه باره ی ئاوا لیدوانیکه وه قینا لیوانم هه لقرچاوی سارای گوناح و
تاوانه، قه ینا یه شتا زاتی نه وه له خۆما شکه نابهم بدهم له دهر و دهر وازه ی
تۆبه کاری خودا، ده زانی له حه یاتدا ئیره ییم به که سی نه بردووه، به لام پر
به دل ئیره یی به سوچه و کرنۆشی راسته قینه ی پیاوچا کانی ریگای یه کتا
پهرستی ده بهم، له دووره وه مهستی یا هو یامهن هژیانم که ده یان بینم
نه بوون و مانم له تاوا دیته حه شۆکه و له رزین، چین چین عاره قی شهرم و
خه جالت له په سا دهرده دم، ئیتر چاو و گویم، ده مم، نه ک پچر پچرو دم
دهم له په سا له خودا دیته پارانه وه و تکا..

بگه ریینه وه بژ لای مه ولای سۆفیان، پۆپه ی عیشق و وژدانی مه ولانا
جه لالودینی به لخی یا "رومی"

کیمیاسازست چه بود کیمیا

معجزه بخش است چه بود سیمیا

کیمیا! وشه یه کی یۆنانی کۆنه، به مانای فیئل و چاو و راوی زانستی که
به و عیلمه وه ده توانی مس بکاته زینو قلا ییش بکاته زیو و سیم.
معجزه: کاریکی گهره ی له راده به دهر ته نها له توانای په یامبه ران و
ئه ولیای خودادا هه یه و به س..

سیمیا: وشهیه کی عیبری، یانی زمانی کۆنی یه هودییه کان "یشم" یانی ناو
یه یانی خودا وه ته رکیبی نه و دوو وشهیه دهکاته زانستیک که مرزف کار
و کرده وهی سه رسام ناوهر نه نجام بدات، ئیتر گۆران یان پینکهیتانی شیوه و
شه مایلیک نه بینراو
یا ده فهرموی:

ور نبودی او کبود از تعزیت

کی فسردی همچو یخ این ناحیت

واباوه له کۆسکه و تندا خۆی له رهنگی "خم" هه لژه نین، نه وسا کراوه و
نیستاش هه مان رهش پۆشی و خۆم پۆشی یه شتا ماوه وه له و دیرهیدا
مه ولانا ته عزیزه بار به غه مگین و نه فسورده ناو ده باو وشه ی نه فسورده له
فارسیدا جگه له غه مگین به مانای سه رما بردو و رچا ویش دیت.. مه ولانا
لای وایه نه وهی هه وه سی له پیتاوی ناوی خودادا له ناوچونی تیادا نه بینت
به ته عزیزه بارو نه فسورده ی ناو ده باو لاشی وایه نه وانه له زهوق و
شهوقه وه به دوورن، وه رهفتاره کانیان له هه لسان و دانیشتن و فکری
خه لکیدا کاریه و ده بنه هۆی چاولینکه ری، من لام وایه، له و به یتهیدا مه ولانا
ناماژه ی کردوه به بیرورای مادی که رایان و دونیای عیلمانیهت..

شاعیری که وره ی دونیای نه ده بیاتی فارسی وتویه تی:

ز لبش نشان چه جویی ز دلم سخن چه رانی

نشیده ای که کس را ز عدم خبر نیاید

مه نواره دم و لئویدا، که هیچ به ده میا نایه، تۆ نازانی له دل و دهروونی
مندا چ شهیداییه کی تیدایه، نه تبیستتووه نه وه براوه ته وه کهس له عه ده مه وه
هیچ هه والینکی نه هیتاوه ته وه.

به عه ره بیه که شی و تراوه [المعدوم لایخبر عنه]

عه نتاری نه یشاپوری فهرمویه تی:

بگذر ز وجود و با عدم ساز

زیرا که عدم، عدم به نام است
می دان به یقین که با عدم خاست
هرجا که وجود را نظام است
اری چو عدم وجود بخش است
موجوداتش به جان غلام است

دم: و محدوده‌ی کی زمه‌نیه و ه رنگه ته‌جلی خودای مه‌به‌ست بی، و ه ل
دونیای ته‌سه‌وفدا به تایبته "ثیبینولعه‌ره‌بی" لای وایه "نفس الرحمان"

صد چو عالم در نظر پیدا کند

چونک چشمت را به خود بینا کند

رهنکه بتوانین بلین کاتیک په‌روه‌ردگار ره‌حمته‌ی زور ده‌بین و په‌یره‌وی
ته‌ریقه‌ت چاو ده‌کاته‌وه‌و نه‌و ده‌مه‌یه زانسته‌کان په‌یره‌و له ناسایی وده‌ر
ده‌چن و به‌ربلاو عه‌قل و ه‌زشی زانیاریه‌کانی په‌ره‌ده‌سینتی و هم په‌رده‌ی
گویی و هم بیبیله‌کانی چاوی زور شت ده‌بیسن و ده‌بینن.. یا ده‌فه‌رموی:

این جهان خود حبس جانهای شماست

هین روید آن سو که صحرای شماست

این جهان محدود و آن خود بی‌حدست

نقش و صورت پیش آن معنی سدست

گیان واته رۆح.. رۆح له له‌شدا هۆکاری زۆره وه‌ک مینشک و ناوه‌زو
تیفکرین و پهل و پز و حه‌واسه‌کان، له هه‌رچوار لاهه رۆح ده‌وره دراوه
شوره‌یه‌کی بته‌وی له‌ش و به‌دهن ئابلقه‌ی داوه‌و توانای وه‌ده‌رچونی نیه،
مه‌گه‌ر به‌ره‌زای خودا، له‌و به‌نده‌دایه‌و په‌یره‌وی فه‌رمانی خودایه، وه‌تا رۆح
له له‌شدا بیت له‌زه‌ت و خۆشیه‌کان سنوردارن، که رۆح له له‌ش ده‌رچوو،
دونیایه‌کی به‌ربلاو به‌ رووی رۆحدا ده‌روازه‌که‌ی ده‌کریته‌وه‌و له‌زه‌ت
رۆحیه‌کان وه‌ک له‌ش و په‌یکه‌ری ئینسان نابنه به‌ربه‌ستی فه‌رینه‌کانی رۆح"
دونیای غیب بی سنوره،

صد هزاران نیزه فرعون را
 در شکست از موسی با یک عصا
 صد هزاران طب جالینوس بود
 پیش عیسی و دمش افسوس بود
 صد هزاران دفتر اشعار بود
 پیش حرف امی اش عار بود

آمی: نه و که سهی بنی سه واده، نه خوینده واره، نه وانهی توانای
 خویندوهیان تیا نیه، یا نه وانهی باوه ریان به کتاوه ناسمانیه کانی خودا نیه..
 هیزی دونیای مادی گه رایبی به راورد دهکا له گهل هیزه معنه وی و
 رضحیه کاندا، فیرعون و جالینوس و شاعیرانی عاره ب به راورد دهکا له گهل
 دارده سته که ی موسا و نه ژدیهاکانی جادوگه رانی فیرعه وندا، یا لیزانی
 زانستی پزیشکی جالینوس له گهل دوعای ره بانی حه زره تی عیسادا که چون
 دهرده بنی دهرمانه کانی دهواو دهرمان ده کرد.. یا لیزانی و موعجیزه ی
 قورثانی په یامبه ری خودا به راورد کردن له گهل شیعیری شاعیرانی نه و
 دهمه ی عه ره بدا، به و شیوه موعجیزه ی په یامبه رانی خودا به گویره ی
 زهمانی خزیان که روویداوه دوا ی سه ده ها سال یه شتا وهک روژی یه که م
 وایه..

له و بهیتانه ی پیشودا، مه ولانا ناماژه به هیزو توانای هه واو هه وه سی
 دهکا و که مرؤف گیروده ی بوو، نیتر عه قل و درایه ت و حکمه ت له ننیو
 دهروا، نه وه ی زهرافه تی حه ق و حه قیقته وهک په ری بهر ره شه با لوول
 ده داو بای ده داو سه رنگون، وه نه و بهیته ناماژه یه به م نایه ته إلی الله یحول
 بین المرء وقلبه]

رینبازی ته سه وف زیره کی و زرنگی له کاروباری دونیاییدا په سه ند
 ناکن و خزیان لی وه دور ده خه نه وه و ته واوی هوشیاری و لینه اتویی هه ر
 ده بن دهرباره ی نه و دونیایه بنی و بهس، نه وی گرنگه پالاوتنی نه فس و زاتی
 خزیه تی به لایانه وه، گرنگه هه تاوه کو له به رانیه ره که ی له فزی و شه فه وی

پاريز ده‌کن و لايان وايه نيسپاتي خودا به دهم و زمان نه‌شياوه. نه‌وي
گرنگه ته‌قللاو موجه‌ده‌ته زور له فهيله‌سوفه‌کان ته‌واوي ژيانيان له
لندوان و به‌حس و لينکدانه‌وه‌ي فهلسه‌فيدا گوزه‌راندووه سه‌رته‌نجام له
دونيای گومان‌دا ژيان ده‌گوزه‌ریتن، هر له و گومانه‌يشدا سه‌ر ده‌نیتته‌وه..
بزيه مه‌ولانا نه‌مه‌ي فه‌رمووه:

ای بسا گنج آگنان کنج کاو

کان خیال‌اندیش را شد ریش گاو

ریش گاو: ناماژه‌یه به گیلی و ده‌به‌نگی

وه هر له‌م رووه‌وه له دیوانی (مسعون سعدا) دا هاتووه:

دعوی زیرکی همی کردم

زد لگد ریش گاویم هنجار

در جهان هیچ آدمی مشناس

بتر از ریش گاو زیرک سار

مه‌ولانا ده‌فه‌رموی:

چون زنی از کار بد شد روی زرد

مسخ کرد او را خدا و زهره کرد

روی زرد: شهرمه‌زاری، خه‌جالت کیشان

مسخ: روخسار تینکچون و ناحه‌ز وه‌ده‌رکه‌وتن، یا ره‌فتارو خوری

نینسان گورین، وه‌ک برواته‌خو و پیستی درنده‌یه‌که‌وه، لیره‌دا ناماژه‌یه به

بیروپای "دوناودون" هه‌روه‌ها ده‌کری نه‌و به‌یته ناماژه‌یه بی به "هاروت و

ماروت" که له رینگای زوهد و موجه‌ده‌تدا له‌خزبایی بوون و له ناسمانه‌وه

داب‌ه‌زین و به‌سه‌ر زه‌وییه‌وه شیفته‌ی ژنیک بوون به‌ناوی زوهره‌ی تیرمه‌ی

گوزاری و رابواردن و تاوانی کوشتن و نار‌ه‌وایی کردنیان کرده‌پیشه، ژنه

زوهره‌ی ناوی هه‌ره‌که‌وره‌ی رازی له‌وان فیربوو، خزی‌که‌ی‌انده ناسمان و

خودایش زوهره‌ی کرده‌نه‌ستیره‌یه‌ک به ناسمانه‌وه.

هر داستانیکی نیو قورئان له مهولانا نهگوزهراوه و بهشینوهی خزی پر
 له زهرافهت خستویهتیه دهقیکی شیعریت وه و دایرشتووه:
 عورتی را زهره کردن مسخ بود
 خاک و گل گشتن نه مسخست ای عنود
 روح می بردت سوی چرخ برین
 سوی آب و گل شدی در اسفلین
 خویشان را مسخ کردی زین سفول
 زان وجودی که بد آن رشک عقول
 پس ببین کین مسخ کردن چون بود
 پیش آن مسخ این به غایت دون بود
 عورت: هر کاریک ببیته مایهی شهرم و خجالهت، نهو جینگانهی له
 لهشدا دهشاردرینهوه، له زور جینگه و دهقوری کوردهواریدا به زی و
 زهکوری ژن و پیاو دهلین عورهت.
 اسفلین: کزی نهسفهله، یانی ژیرترین، نهو وشهیه له قورئانی پیروژدا
 بهکار هاتووه [نجلناهم الأسفلین] مهولانا بز کابرایهکی گه مژه و ناتهواو
 بهکاری بردووه.
 سفول: به واتای بی سهر و پاو سهرسهری و هیچ تیابهسهر نهبوو،
 هر وهک به شیوهکی مادی یا بایه لژی روخسار دهکری بشیوی و به
 شیوهیهکی نهشیواو ناشیرین و ناحهز و ترسینهری بهسهر بیت.
 له دونیای تهسه وفدا رژی مرژف بزیه هیه نهویش مهسرخ و
 گزرانکاری ناحهزاندنی بهسهردا بیت که هرچی سیفاتی جوان و شیواوی
 هیه لینی بتاری و نهوی نهشیواوه لای پهسهند بی و روی تینکاو بیته
 سهرسوپوردهو غولامی [مهسخی. باتن، مهسخی دل و دهروون] نهوانهی
 ناماده و نیازی سهفهریان هیه یا دهیانهوی گه شتیک بکن له میژدا
 نیازمهندیهکانی نهو سهفهروهو پیویستهکانی نهو گه شته ناماده دهکا، سا به

نەسپ و بەرز و لاخ یا خود ئوتۆمبیل یا فرۆکە و کەشتی بیکا، یا بە پیادە کە
 گەشتە هەوارگە و جینگە و شوین و جینگە خۆی و مایەو، ناچارى
 فیزبۆن و لیزانینی کولتور و زمان و وشە و زاراوەی ئەو دەفەرەى دەبن
 وە شینوازی دەگۆڕی، رەنگە ناسنامەى خۆشى بگۆڕی.. ئیدی ئەو نیازو
 جەبرى زەمانە، ئەو گۆرانکاریانەى ئەنجام دەدا، مرۆف کاتیک دەگاتە
 قەناعت و بیروپایەکی تایبەتى، قۆلى لى هەلدەمالی و لە پیناوی ئەو
 بیروباوەرو بۆچونیهدا گۆرانکاری بەسەردا دیت، ئەوانەى بەدواى ژناندا
 دەگەڕین و سەودای نازو نیعمەتى ئافرەت دەکەوێتە خولیاو کەللەیانەو
 هۆشیارانە خۆیان دەرازیننەو، زمانى ئافرەتان فیز دەبن و بۆنى خۆش و
 سەد ئەفسون بەکار دەبن، تا دلی ئەو ئافرەتانە بەدەست دیتن، یا ئەوانەى
 خولیاى مال پەرسى و کۆکردنەوێ زەرۆزۆر دەکەوێتە برۆاو
 بەرنامەیانەو، ئەوى زەرەفەتە لەبیری دەکن و ئەو خولیاو بۆگەنە دەکنە
 ئامانژ و ئاواتى رۆژانەیان و گوێ نادەنە ئەوێ لەسەر حیسابى ناحەقى یا
 رەوشتە زەرەیفەکان، کارو کردەو و ژدانیهکان، خیرخواهى، ئەوێ چاکو
 پاکیه لە فەرەهنگیاندا نیو توپى دەدەنەلاو، سۆفیان ئەو مرۆفانە بە
 [مەسخى دل] ناو دەبن، مەولانا لەدوا بەیتى ئەو شیعەرەیدا مەسخى
 روخسارى باس کردووه، هەرۆهەا شینواو بوونى مەسخى باطنیش،
 کەواتە مرۆف بە کردەو و گفتار و رەفتاریدا پلە و پایەى ئینسانیهتى بۆ
 دادەنریت و هەلدەسەنگیردریت، ئەگەر رەفتار خۆیناوی بێ، ئەگەر لەزەت و
 چیژ لە ئازارو زەرەرو زیانى خەلکی بیاو بۆى بکۆشى ئەو تەنها بە شکل
 و شەمايل مرۆفە، ئەگینا لەسەر درندەکان لە قەلەم دەدریت:

اسپ همت سۆی اختر تاختى

آدم مسجود را نشناختى

وەرگێرانی دەق بە دەقى بەیتەکانى مەسنەوى شتىكى بە تام و چیژى لى
 وەرناگیریت، بۆیه من کۆشام جەوهرى ئەو بەیتانە بەبەرچاو بخەم،
 فەرمو بنوارە وەرگێرانی دەق بە دەقى ئەو بەیتەیدا.

ئەسپى ھىمەتو توانا بەرھو ئەستىزە تاو دەدەى مرۆڧى كرنۆش بەرت
نەناسىوھ.. ئەو بەيتە نىيازى بە لىكدانەوھ ھەيە، كە بگونجىت لەگەل فكر و
زكرى مەولاناڧا بۇيە بەندە لەو بابەتە لىكدانەوھ بە دورم.

آدم مسجود: يانى راستەقىنەى مرۆڧايەتى و شىوھو شەمايلى زاتى
پەروەردگار، كە جىهان و زىندەوھەران بە دياردەى پەروەردگار دادەنریت
وھ خودا بۇخۆى ئاوينەى زىندەگانى و كەون و كائىناتە، وھ پىزانىن و
لىكدانەوھى مرۆڧ نەگەيشتوھتە ئەو پلەو پایەى زانىارىە، تا بە تەواوى
بتوانى وجود بە شىوھەيەكى تىكرایى لىكداتەوھ، ئەوھسا ھەردەمى نا دەمى،
كۆمەلگایەكى تازەى ئەستىزەكان دەدۆزرىتەوھ دەست نىشان دەكریت..
كەواتە يەشتا زۆر لە زانىارىە نەزانراوھكان سەرپۆشى بە سەرەوھەيە و
عەڧلى ئىمەى مرۆڧ پىنى نەگەيشتوھ، وھ لە دونىای مەعنەوېەت و
ماوھراى تەبىعەتىشدا بۆ پىن زانىن يەشتا ھەنگاوھكان سەرتاين ئىمە
نارۆينە نىو لىكدانەوھى دونىای ئەرواح و مەلائىكە و پەرى ئاسمان،
ئەوانىش زانىارىەكانيان سنوردارە و ھەر يەكەيان كاریكى تايبەتياى پىن
سپىزاوھو فەرمانى خودا جى بە جى دەكەن و ھەر ئەو لىزانىنە سنور دارە،
بۇيە ھۆى ياخى بوونى شەيتان لە فەرمانى خودا و كاتى كرنۆشى بۆ ئادەم
نەبرد.. ئەگەر ئەو پىنگەيەى "ئادەم"ى بەلای خوداوە بزانیبا، بى يەك و دوو
كرنۆشى بۆ ئادەم دەبرد.. لەو بەيتەدا مەولانا رەخنە لە ئەستىزەناسان
دەگرى و لای واىە "ھات و نەھات" تەنھا بەلای خوداوەيە ئىدى كاریگەرى
ئەستىزەكان و "كواكب" بەسەر ژيانى رۆژانەى خەلكیەوھ نىو ئەو كاریكى
بى خود و ناپەسەندە كەردویانەتە پىشە.. يا دەفەرموى..

وزر او و صد وزير و صدھزار

نیست گرداند خدا از يك شرار

عين آن تخييل را حكمت كند

عين آن زھراب را شربت كند

ورز: بارو قورسايى تاوان.

تخیل: خه یال کردن، خه یال.

حکمت: وتهی راست و شیاو.

هیزو توانای خوداوهند، بین مهرز و سنوره، نهوی بیهوی دهیکا، هر
لینهاتنیک یا سرکه و تنیک یا بهدبهختیهک یا خزشبهختیهک سرچاوهی
سهرهکی زاتی خودایه.. نهوه نهوهل، نهوه ناخر..

پرورد در آتش ابراهیم را

ایمنی روح سازد بیم را

ناماژهیه به داستانی حه زرهتی ئیبراهیم، که چون نمرودهاوینشتیه نیو
گرو کلپهی ناگرهوهو خودا فرمانی ساردبونهوهی ناگرهکهی دا به مهرجی
سهلامهتی و نازار لی نهکهوتنی حه زرهتی ئیبراهیم، نهگینا له سهرما و
سولهیدا دهچا..

یا دهفهرموی:

از سبب سوزیش من سوداییم

در خیالاتش چو سوسفطاییم

سودایی: نهوانهی دووچاری خه یالات دهبن

مالیخولیا: شینت و ویت..

سوسفطائی.. نهمانه کز مه لیکن حهقیقت وهدهرخسته روی به پنیویست
نازان، زورتر گرنگی دهدهنه لیدوانی لیزانانه و زال بوون بهسهرغهریمدا،
به هر وهسیله و نامیریک بیت، پهناهی بز دهبن راست بی یا هله گرنگ
نهوهیه بهرانبه رهکات یا بکینشیتتهوه، یا سهری تهسلیمی بز دانه ویتیتتهوه..
چاوساقانی ئیسلام دهربارهیان دهلین: بریک لیزان بونه نارونه ژیر هسته
چوارچنوه دارهکانهوه، نهوانه دابهش بوونه ته سهر سنی تاقدما [لا ادریه،
عنادیه، عنادیه]، بهکه میان لایان وایه هیچ له گزردا نیه و راستیهکان ریژهیه،
بهلام تاقدی "عنادیه" لایان وابووه که حهقیقت نهوهیه باوهرت پنی ههبن،
زانایانی ئیسلام، تاقدی سوسفهتاسیهکان و گوماندارانیاں تیکه ل کردووه..
مهولانا نهوهسا له دهرگایهکی دیکه هدا و دهلینت:

پنبه اندر گوش حس دون کنید
بند حس از چشم خود بیرون کنید
پنبه آن گوش سر گوش سرست
تا نگردد این کر آن باطن کرست

پنبه در گوش کردن: لژکه له گوئی نان بز پاریز له دهنگه نا هاله کانی،
توانایی بیستنی گوئی مرؤف سنورداره له رزینه وهی تونی دهنگ نه گره
تونی دهنگ نه گره له بیست له رزینه وه که متر بیت گوئی مرؤف نایبیستی،
وه نه گره له بیست هزار له رزینه وهش زورتر بیت له یه ک چرکه پدا نه وا
گرفتنکی گوره بز گوئی مرؤف ده سازینیت، توانایی نیوان یا رهنگ یا
قه باره.. نه دو وهستی مرؤفه نه گره نامیری ته کنه لژزیایی به کار ببریت،
نه وا تواناییه کانیاں سه رسام ناوهره، وه نه وه به توانای "حسی" تاسراوه،
به لام سزفیان به جزرنیکی تر تینی ده فکرین و ده لین.. نه گره چاویان گری له
هستی "حسی" دیتن و بیستن بتوانری رزگار بکریت مه به ست پینگه یشتنی
سزفیان، نه وا ده توانریت ناوازه ناسمانیه کان بیبیسیت و دیمه نی سه رسام
ناوهریشی ببینی، مه ولانا ناوری له و مه به ست داوه ته وه..

بریک بیستن و دیتن لیکده یته وه زهره ری زورتره تا سود،
ده مارگرزه کان جگه له دهنگ وتهی رابه ری خوی نه بیت هیچ
ناموزگاریه کی تر نایبیسیت، وه نه وه بیستنه ده بیته چاو بزخوی به لگه یه کی
راسته وخزیه، له فارسیدا وتراوه [اینکه عیانست چه حاجت بیانست] نه وی
به بهرچاوه وهیه نیازی به لیکدانه وه نیه، نه وه موو داهیتان و نامیره
سه رسام ناوهرانه ی دونیای ته کنولژزیای نه م سه رده مه. نه وه سا به
بهرچاوه یه تونانوی ئینکاری بکیت، نه وه حه ی عه لا سه لاته:

بی حس و بی گوش و بی فکر ت شوید

تا خطاب ارجعی را بشنوید

تا به گفت و گوی بیداری دری

تو زگفت خواب بویی کی بری

ارجعی: ناماژه به بز نه م نایه ته پیروزه [ارجعی الی ربک راضیه مرضیه]..
بگریره وه بز لای خودا، له هسته نه شیواو گلاوه کان به دور که وه و روو
به حقی ته عالا هه نگاو بنی..

به لای سزفیان وه، خودا له هه تاو دیاری تره و رۆشتتره

سیر بیرونیست قول و فعل ما

سیر باطن هست بالای سما

حس خشکی دید کز خشکی بزاد

عیسی جان پای بر دریا نهاد

گفتار و لیدوان به هزی جهسته و به بدن و فکر و زمان و زاره وه ده کړئ
و له دم وه دهر دیت، وه نه و پیت و گفتاره به پنی بیرو راو بوچوونی فکر و
لینکدانه وهی زات و هه واو هه وه سی نه فسه وه و تراوه، باشه، خراپه،
چارو راوه، حیکمه ته، سایه ی دهر دهر و نه گبه تیه یان پروپوچه، نه وه یه
و شارده ی تینفکرینی خاوه نه که ی، جا بزیه وا باوه وه دهر که وتنی نه فس و
زات له ناستی کارو کرده وه دا نه وه بوخۆی به هاتنه خواره وهی نه فسی
داده نریت.. وه به پینچه وان هه شه وه دروسته..

رۆح بوخۆی که هاتوته وجود پاک و خاوین و دور بووه له نالوده گی،
وه هه زره تی عیسا نمونه ی یه کتایی و به نه ندازه ی خاوینی رۆح "مونه زه"
بووه، بزیه پنی و تراوه "روح الله" وه به شی دووه می به یته که ناماژه به به
وته یه یه په یامبهری خودا "محمد د.خ"

"إن عیسی علیه السلام یقال انه مشی علی الماء، فقال، دخ، لو ازداد یقیناً مشی علی
الهواء"

هر له م رووه وه ده فهرموی:

موج خاکی وهم و فهم و فکر ماست

موج آبی محو و سکرست و فناست

محو: تیاچون له خوداو، بنی ناگایی له چوار ته نیشته به رانبه ره که ی'

هزشياري و ناگاداريه وه ئه و دياردويو له كه م چاوساقتا رووده دا كه وا
بتواني له وه حده تي خودادا بگاته "فه نافيللا"

شكر: مهستي و ناشوفته گي له زهت به خش، رۆح له و حاله تهيدا له ش و
ئندام به گوئي فكه و عهقل ناكاو سه رگه رمي دونيayi باتن و شاراو هيه و،
ئه وه ي مهستي هه يه توپيدا وه ته لاوه، ئه وه ش له گه ل مهستي خوار دنه وه ي
ئه لكولدا جياوازه، كحوليات حه رامه و ناپه سه نده، به لام مهستي رۆحي له
دونيayi ته سه وفدا عاله ميكي به ربلاوه، مه ست له عيشقي خودادا سه رسامه و
دوره له ليكدانه وه ي هه يه و هاني.. ئه وي ئه وه ي تيا دا يه جگه له زاتي
حه ق نه بيت فكه له هيج ناكات وه، نيازه بايه لۆژيه كان بالايه وه مه فاهيميكي
نيه، ئه گه ر كۆشه يه ك له هه ره گه وره يي مه عشوقي بۆ ده ركه و توو بيت، وه
ئه گه ر ئه و ديدارانه دووباره و چه ند باره بيته وه خۆ بگريته ئه و ديدارانه وه
عاشق به رگه ده گري، وه ئه و حاله ته سوڤيان پني ده لين "صحو بعد المحو"
ئه بولقاسمي قشيري له م رووه وه ده ليت:

"الصحو رجوع الى الاحساس بعد الغيبة"

هزشياري دواي مه حوبوون گه رانه وه يه بۆ هه ست و شعور..

وه عه لي كور ي عوسماني هجويري، وتويه تي:

"هزشياري ياني به ده ست هيناني مه به ست، وه سوكر ريبازي بايه زيدي
بسطاميه.."

شه پۆل به بي جولانه وه ي "با" و تۆفان روونادا، به ته ئكيد بيروپاي
ده رونه وا "موحو وه سوكر و فه نا" به وجود ديتي وه به وه و تراوه
شه پۆلي ناوي

مه ولانا ده فه رموي:

تا درين سكري از آن سكري تو دور

تا ازين مستي از آن جامي نفور

له دونياو ئه حواله مه له كوتدا نه كراوه و نه گونجاوه "بانينك و دوو هه وا"
ناكري له يه ك ساتدا دوو حاله ت هه بي و سه ر گه رمي هه ردوو كيان بيت،

هم دونیایی هم روحی و مهله کوتی، مادام سرگه رمی دور نه اندازه گانی
مه رجه گانی ژیانی، ناتوانی په نجه له مهله فهی زه رافه ته گانی دونیایی
مهله کوتی دا بی..

مهستی له گه ل حال و نه حوالی دونیایی مادیکه راییدا نه وانهی روو به
دونیایی مهستی و شهیدایی دهرؤن، ده بی هوشیارانه رازی دل بپاریزن و
دهرگای ههسته گانی تر داخه ن

گفت و گوی ظاهر آمد چون غبار

مدتی خاموش خو کن هوش دار

خاموش: بی دهنگی و سکوت و خاموشی

وتی، وتی، یا گوی گرتن له بریک باس وهک توزو گه ردیکه بنیشیته
سه ر رووی ناوینه وه، وه نه و وتووویژانه ده بنه هوی فه راموشی یا وه لاره
خستنی ریگه و رینیازو کارو کرده وهی مهله کوتیه وه، وه ورده ورده چزن
ناوینه ژهنگ هه لدینتی، ناوا چاو و دیدهی ههست پیکردن کویر ده بنه وه.

مه رچی فه نا له په کدانه وهی فه نایه

دیسانه وه مه ولانا نه وه سا گه راوه ته وه سه ر رینیازی فه نافیلایی و له گه ل
خزیدا په یمان تازه ده کاته وه و ده فه رموی..

ما چو چنگیم و تو زخمه می زنی

زاری از ما نه تو زاری می کنی

ما چو ناییم و نوا در ما ز تست

ما چو کوهیم و صدا در ما ز تست

ما چو شطرنجیم اندر برد و مات

برد و مات ما ز تست ای خوش صفات

وه سف و لیکدانه وهی "فنا" په کیکه له مه رجه گانی خودی فه نا، مرزف و

رژی مرژف کارو کرده وهی خودایه هر نه بیت نیمه ی باورداران لمان
 وایه خودا یه که مه خودا سهره تایه، خودا پایان و سهرئه انجامه، بوون و
 نه بوون و ناکام و سهرئه انجام به بی فرمانی خودا ناکری، مرژف جگه له
 وجودی بایه لژی نیازی به لاواندنه وهی هسته گانیه تی، بزی ده گزشی، به
 دهستی بهینیت، بریک بز وه دهسته تینانی، نه خودا ده ناسی و نه پیریشی له
 وژدان و ره وشت و مافی خه لکی تر ده کاته وه، بریکی تریش هینده له ناو
 ده ریای بی سنوری پهروه ردگارا نغرون، خزیان و هه وهس و
 نارزه و وه گانیان له بیرچوه ته وه، له به رانبه ردا خودا نه و که سانه ی له نیر ناکاو
 به سرودینکی یه زدانی دهیان لاوینیتته وه و رژ به رژ پله و پایه ی زانین و
 معرفه تی رژی پی نیشان دها وه له ناو نه و که سانه یدا دیسان پله و پایه ی
 جزا جزر هیه بریک ده گنه مه رته به ی تیا چون له ناو وجودی خودا
 فه نافیللا.. له ویرا پهیره و ته وای تو ناو کارو کرده وهی وه که سینکی
 زیندوی ناسایی نیه و وه که ویش بیر ناکاته وه و نیازه بایه لژی به کانیس
 تور داوه ته لاوه وه... مه ولانا بز رونکردنه وهی نه و مه به سته نه وه سا باس
 له نامیزی موسیقا وه که چنگ و نه ی و پیای سواره و پیاده و شه تره نج
 ده کات.

پهیره و که پا ده ناته سهر رینچه کی دونیای "سلوک" تیکه له یه که له
 بیرو پای جزا جزر، جوان و ناشیرین، پاک و ناپاک، شیوا و نه شیوا، به لام
 هیج یه که له وانه دهق به سته نین و په یوه سته له گژرانکاریدان، وه به
 رینمایی و چاوسا قی پیره که ی، چاوسا قه که ی ده توانی له قژناغینکه وه
 بکونیزیتته وه قژناغینکی تر نیتر ورده ورده پهیره و به گویره ی ته قه للاو
 موجه دهت خزی وه به چاوسا قی پیره که ی رژ به رژ به رینگه یه یدا ده روا
 تا له باری دهروونیه وه نارام دهگری و له ناسایشینکی دهروونیدا رژگاری
 به سهر دهبا و ده کاته پله و پایه ی به رزترو بالاتر

نقش باشد پیش نقاش و قلم
 عاجز و بسته چو کودک در شکم

پیش قدرت خلق جمله بارگه
عاجزان چون پیش سوزن کارگه
گاه نقشش دیو و گه آدم کند
گاه نقشش شادی و گه غم کند
دست نه تا دست جنباند به دفع
نطق نه تا دم زند در ضر و نفع

بارگه: بارهگا، نهو جینگه و شوینه گه ورهیه که وا گه ورهکان خه لکیان تیا
دیوه یا دودی، به لام نهو وشهیه به لای مه ولاناوه مه جازیه، به مانای خه لک
و خوابیه، سه رتاسه ری نهو دونیایه. له وه ده چی مه ولانا له جزیه ی وشه ی
حضرت به کاری بردوبی، له ته عبیرو وشه و واژه ی فره هنگی ته سه وفدا
به واتای هه ریه ک له پله کان و مه رته به ی وجوده [الحضرات الخمسه الالهیه]
کارگه: کارگه یه، نهو جینگه و شوینی کاری تیاده کریت، کاری پیشه سازی،
یان قالی چنین. یا هه رکاریکی عه زه لی له ناکامی جولانه وه ی ده ست و پا
بیته کایه وه، وه ک کارو کرده وه ی جولاکانی نه وساو نیستاش..

مه ولانا مرؤف ده شو به نیته نه خش و نیگاری سه ر کاغهن، یان تورمه و
سورمه سازی سه ر پارچه و قوماش، که چون نه خش و نیگار له ناکامی
ده رزی سوژن شکل و شه مایل پهیدا دهکا، سا نه گه ر جوان و رینک و پینک
بی یا به پینچه وانه وه، له هه ردوو حاله تدا نه وه ناکامی کارو کرده وه ی
نه قاشه که یه تابلوکه تاوانی نیه [لیزه دا بهنده بیر له به حسه دورو
دریژه که ی موخه یه رو موسه یه ر ده که مه وه] مه ولانا له و چوار به یته دا
لایه نیگری موسه یه ر بوون دهکا و ده لیت: له میژدا بریار له سه ر نهو قالب
و چوارگوشه و رهنک و شکل و شیوه و شه مایله دراوه.. که واته جوانی یا
ناشیریتی کارو کرده وه ی چاک و خراو له نه زه له وه بریاری له سه ر دراوه،
بزیه روو بهو دؤل و ده ربه ند و رینگا و رینچکه یه ورده ورده ده که ویته ری
و سه رته انجام فه رمان به ره و وای بو نوو سراوه.. یا ده لیت:

توز قرآن بازخوان تفسیر بیت

گفت ایزد ما رمیت اذ رمیت

ناماژه‌یه بز نم نایه‌ته پیروزه که ده‌فرموی:

"و ما رمیت اذ رمیت ولکن الله رمی"

شیعه و نه‌شعریه‌کان ده‌لین.. تیرهاوینژتن یا خؤل پرژان له حه‌قیقه‌تدا
کاری په‌یامبهری خودا بووه [دخ]وه له‌بهر نه‌وه‌ی خودا کاره‌که‌ی به‌لاوه
په‌سند بووه، وه نه‌و کاره به کرده‌وه‌یه‌کی خودایی داده‌نه‌ن، بزیه
نه‌شعریه‌کان ته‌واوی کار و کرده‌وه‌ی به‌نده‌کانی خودا به کاری
په‌روه‌ردگار داده‌نین به‌م شینویه به‌شهر نامیره بز جی‌به‌جینکردنی فه‌رامیتی
خودایه نه‌وه‌ی لئی ده‌وه‌شیته‌وه به فه‌رمانی په‌روه‌ردگار و خودی نه‌و
وسیله‌یه و به‌س، وه "سالک" خزی له وجودی خودادا ده‌بینیته‌وه، راسته
کاره‌که نه‌و کردویه‌تی به‌لام به فه‌رمانی خودا بووه:

دیسان مه‌ولانا هر له‌م رووه‌وه فه‌رمویه‌تی:

زاری ما شد دلیل اضطرار

خجلت ما شد دلیل اختیار

گر نبودی اختیار این شرم چیست

وین دریغ و خجلت و آزرم چیست

زجر شاگردان و استادان چراست

خاطر از تدبیرها گردان چراست

دیسانه‌وه ناماژه‌یه بز "موخه‌یه‌رو موسه‌یه‌ر" نه‌لبه‌ته نم باسه باسینکی
دوروو درینژی فه‌لسه‌فیه، وه له مه‌سنه‌ویدا له‌م رووه‌وه له شه‌ست و پینج
لاوه باسی کردووه‌و په‌نجه‌ی خستوه‌ته سر، به‌نوره ده‌مینک "موخه‌یه‌ر"
بوون زال ده‌کاته سر "موسه‌یه‌ر" بووندا.. وه وا دیاره که‌وا بیروپرای به
په‌کجاری "موسه‌یه‌ر" بوون په‌سند ناکاو له‌باره‌ی فه‌لسه‌فیه‌وه ره‌دی
ده‌کاته‌وه، وه له برینک حاله‌تدا "موخه‌یه‌ر" بوونی به‌لاوه په‌سندترو شیاوتر
دبته به‌رچاو.. نه‌مه‌ش ده‌گهریته‌وه بز نه‌وه که‌وا به‌شهر دوولایه‌نه دوو
رووباری خرزشاوه له یه‌ک که‌سدا، بیروپرای روحانیه‌ت و کارو کرده‌وه‌ی

خودایی وه کاروباری عمه‌لی که سه‌که‌یه، که له ژیاندا دهیکا چ له بی
چاره‌بیدا یا به‌پنی نیاز و هه‌وه‌س، نه و ته‌رازوو به پنی که‌یل و کیشانه‌ی
که هه‌ردوو لایه‌نه دیته کیشانه‌و ته‌رازو، له دونیای ته‌سه‌وفدا به [جه‌بری
محمود] ناو ده‌بریت، وه جه‌بری مه‌زموم که بیره‌رای کومه‌لی
جه‌بریه‌کانه، که په‌یره‌وی جمع کوری سه‌فوان بونه

مه‌ولانا ده‌لیل دینیته‌وه که مرؤف به‌رانبه‌ر هیز و توانای ته‌واو نه‌بووی
خودا به هیچ ده‌ژمیردریت، نه‌وه‌ش راسته مرؤف وا خولقاوه تا توش نه‌بی
و نه‌کوه‌یته ته‌هلوک‌وه هه‌لدیره‌وه که متر په‌نا ده‌باته خوا، که‌واته پارانه‌وو
زاری و گریان له ناچاریه نه‌ک ئیختیاری، وه هه‌روه‌ها هه‌ستی په‌شیمانی
ده‌باره‌ی کارینک کرده‌وه‌یه کابرا کردوو‌یه‌تی که‌وایه هه‌ست به‌و تاوانی
ده‌کات وا کردوو‌یه‌تی، وه په‌شیمانی ده‌باره‌ی کاری خه‌لکانیکی‌تر
مه‌فهومینکی نیه، سه‌رزه‌نشستی ماموستا له قوتابی نه‌وه کارینکی ئیختیاربه..
له (مه‌نتیق ولته‌بری) عه‌تاری نه‌یشاپوریدا هاتوو:

کفر کافر را و دین دیندار را

ذره دردیت دل عطارا

ده‌ردی ناشوفته‌گی و بی قهراری به‌لای سؤفیانه‌وه به کلیلی ده‌روازه‌کان
ده‌ژمیردریت چونکه بی قهراری هه‌ست به نیازه به حاجه‌ته، به‌و شتی
نه‌وی خستزته خولیا‌یه‌وه وه‌تا نه‌و نیازه به‌ره نه‌سیتنی له‌ش و مه‌وجودیه‌ت
نایه‌ته حه‌شزکه و هه‌یه‌جان و ناتوانی به‌ره و کوچه و کزلانی شه‌یدایی
هه‌نگاو بنی، وه نه‌و نیازه تا به هیزتر ده‌بیت، مه‌ولانا نه‌و نیاز و دارایه بو
نیشانه‌ی مه‌عرفه‌ت و په‌نگ خواردنه‌وه‌ی ده‌رد و نازاره‌کان ده‌زانی و لای
وایه له هوشیاری و پی زانینا وا په‌ریشانه مه‌ولانا ده‌فه‌رموی:

تا به زیر چرخ ناری چون حطب

من نسوزم در عنا و در عطب

چرخ ناری: له میژدا وا باوه‌ر بووه له بازنه‌ی ده‌روه‌ی جازیبیی
زه‌وییه‌وه چوار ته‌نیشته‌ئاگره.

عنا: رهنج و دهرده سهرو بژ نوهات

پهلوی عیسی نشینم بعد ازین

بر فراز آسمان چارمین

له ناینی کریستیانی و نیسلامدا باوهر بهوهیه که عیسا بژ ناسمان
هلکینشراوه، نهوبهکری عهتیق کوری محمد سورنابادی [مردوی ۴۹۴
کزچی] لای وایه له نهومی چوارهمی حوت نهزمهکهی ناسمانه، وه نهو
باوهره له کتاوی قصص الانبیاء تا هاتووه، یا له دیوانی سهنایی وه
هروهها له دیوانی خاقانی دا لایان وایه له ناسمانی سینهمدایه بهلام
زوربهی چاوساقان لایان وایه له نهومی دووهمدایه، برینکی تر لایان وایه،
هوارگهی عیسا له دامیتی عهرشی خودادایه، وه "ئیبنولعه رهبی" لای وایه
عیسا له نهومی دووهمدایه. نهومی چوارهم له لایه ن وهزیره کافره که وه
دهست نیشان کراوه وه مهولانا له و رووه وه وردهکاری نه کردوه و پهی به
حقیقت نه بردوه.

یا ده لیت:

چون خدا اندر نیاید در عیان

نایب حق اند این پیغامبران

له ناینهکاندا مه بهستی سه رهکی پهروه ردگاره وه له ته سه وفدا تینکزشانه
بژ نزدیک بوونه وه له خودا، وه خودا نه له شیوه دا وه نه له جینگه دا نه
دهبیریت و نه دهست نیشان ده کریت. خودا له هموو جینگایه کدایه، بهلام
رهفتار و کرداری خودا ته له بی له برینک پیران و چاوساقاندا نمایانه
نهگرچی و ناو و سیفتهی خودایی له سهرتاسه ری نه رکه کانی وجودا
هیه و ده رکه وتووه.. بهلام نه و نائیبهی که نوینه ری خودایه وه "سالک"
دهبی فرمانبهری بیت.

داستانی شاه و جوله که که که چون دهیویست نایبی عیسا له ناو بهریت

ئه م داستان له راستیدا داستانی یارانی ئخدود، که له قورنانی پیرازدا
له سورتهی البروج دا هاتوو، وه به سنی شیوه لیکدراوده وه، بریک بملین
ئه وانه خه لکانیکی ژیردهستهی شاکانی پهیرهوی نایبی زهردهشت بوون
"مه جوسی" و له فرمانی شایان یاخی بوونه و ئه ویش ئه وانهی خستون
نیو خه رمانی ئاگره وه، وه له شانامه ی فیرده وسیدا داستانی سیاوهش و
سودابه" همان به زمه، دووه م، گوایه ئه و پاشایه بت په رست بووه وه
یارانی "ئخدود" خوا په رست و باوه ردار بوونه، سینه م گوایه ئه و شای
په هودی بووه و پهیره وانی چه زره تی عیسا ی توردا وه ته نیو ئاگره وه، به
گویره ی گیزانه وهی "تعلی" ئه و روودا وه له ولاتی یه مهن دا رویدا وه، شا
یه هژدی که ناوی [یوسف] و نازناوی "دونواس" و به دوا هه مین شاکانی
زنجیره ده سه لاتی "حمیه ر" ده ژمیردریت. وه له شکری چه به شه که پهیره وی
نایبی مه سیحی بووه په لاماری یه مهن دهن و ئه و ولاته داگیرده کن.
ئه گه ر واین سوتانی پهیره وانی مه سیح له گه ل سه ره تای ئیسلامدا ماوه یه کی
زوریان له نیواندا نیه، مه ولانا ئماژه به داستانی سینه م ده کا و نه ختیک
داستانی دووه همیشه تیکه ل کردوو. وه باس له بت په رستی ئه و شایه
ده کا. مه بهستی مه ولانا له م داستانهیدا، برین و کوشتن و زورو زولم و
ناتوانی بژ هه همیشه یثمانداران و پهیره وانی بیر و باوه ر ببه زینیت، ئه وه بوو
ئه و شایه سه رئه نجام سه رنگون کراو تهخت و بهختی له ناوبرا، ههروهک له
داستانی وهزیری دروزندا فیل و دووبه ره کی نانه وهش نه یقوانی زال بیت
به سه ر حق و حقیقهت و ئیماندا، وه مه ولانا به شیوه یه کی شیرین و
ناسک و ژیربیری لئی ده وی که مندالیک له ناو گری ئاگردا ده سوتینن و
دایکی بی ده سه لاتانه ته ماشاکه ری ئه و ده بن، خالی دووه م، شا که چزن
له گه ل ئاگردا ده دوین ئیتر پهروه ر دگار سه رچاوه ی ئاوی شیرینی له یه ک
جوی کردۆته وه وه کاری چاک و خراپ هه ریه که یان بسینی خوی هه به.

لڙهه دا مهولانا ٿا ماڙه به وتهيهڪي خودا دهڪات كه له قورٿاندا هاتووه:
[اورثنا الكتاب]

بڙ له مهولاي ٿم دهريا پان و پڙه، نيازم به كهشتي پهيدا كردووه،
ٿهگينا لهو دهريا پر له شهپول و كهف چرڙينهيدا.. ناگهه ليوار و كه نارو
قراخ.. چي بگهه؟ سهريڪه و هيتاومه و نايگه رڙينهوه يا سهري له سهه
دادهنيم و له نيو شهپوله بين ٿامانهڪاني دهرياي مهولانادا نغرو دهيم و بين
ناوونيشان دهيمه خوراڪي ماسي و جانهوهراني دهريا، يا به نيازم كهشتيه
شرولهكهه بگهه نمه كه نار.. خوانهڪا هينده له خوم بايي بيم، لام و ابني بهلني
منيش لهو دهريا بين ٿامانهدا گهيشتومهته كه نار، بهلني گهيشتمه كه نار به لام
نهڪ كه ناري مهولانا.. ٿو و دهرياهي هينده بهربلاوه كه نارنيڪ له
گڙدانيه. بڙيه دهسته پاچانه كوشام تا نغرو نه بوومه و نه خنڪاوم، خوم
بگهه نمه كه ناري خوم و بليم.. چي بگهه، هر ٿه وهندهم له وزه دا بوو، هر
ٿه وهندهم تواني.. ٿه وهي ته واوه.. هر خواهي، ٿه گهر بتهوي و بتواني
دهربارهي مهولانا ڪانياوي زه لالي مهولانا و رووبارهڪاني، دهرياچهڪاني،
دهرياڪان و ٿوقيانوسهڪاني مهولانا بنووسي، سالهها دهخايه نيت و ناگهه يته
قناعه تنيڪي سهه له سهه، بهلني ٿه وهيه مهولانا، تا له مهولانا ورد بيته وه،
شتي تازه تر و عالهي تازه و نه بينراو دهكه ويته بهرچاوت، لام وانيه تاكه
كه سينڪ بتواني به شيوهيهڪي گشتي بتواني مهولانا له چوارچنوه بنا بلي،
بهلني مهولانا ٿه مهيه.. رهنگه رڙنيڪ له رڙان ٿه نجومه ننيڪي گه وره و
بهربلاو له چاوساڪاني هڙشيار و ٿاگاداري مهولانا له ٿاستي نيودهوله تيدا
به توانايهڪي بهربلاوي مادي و زانستي پنيڪ بهيتريٿ و بانگه وازي بڙ بڪريٿ
و كڙشو و بڙچوونهڪاني دابهش بڪريٿه سهه ليزاناني مهولانا بناسدا..
ٿه قهلاڪهه له هيچ باشتره، هر نه بيت لاي رڙشنيبران دهچه رختمه لاي
ٿو تزفانه بين ٿامانه وهه به زماني دايڪم بريڪ له تي فڪرينهڪاني دهخه مه بهر
دهستيان و رهنگه له پاشه رڙدا كه ساننيڪ پهيدابن و له من باشتر و له من
بهربلاوتر بگهه و نه خولياي مهولانا و رازهڪاني مهولاناوه.. لهه به شهيدا،

دهكۆشم به گويزه‌ی توانا ده‌رباره‌ی په‌یوه‌ندی رۆحی نیوان مه‌ولانا و شه‌مسی ته‌بریزی بدویم، چۆن ئاشنایی مه‌ولانا و شه‌مس به‌ کوده‌تایه‌کی ده‌روونی ده‌ژمیردینت له‌ ده‌روونی مه‌ولانادا، ئیتر مه‌ولانا ئه‌و مه‌ولانای جارانه‌ نه‌مابوو، پای نابوو ده‌ژ و ده‌ربه‌ندیک هر رۆژیک پای له‌ گابه‌ردینکی عیرفان و ماوه‌رای ته‌بیعه‌ت هه‌لده‌که‌وت، خه‌لکه‌کی ده‌وروبه‌ری سه‌ریان له‌و له‌ بنه‌ماوه‌ گزیرینی مه‌ولانایه‌ سه‌ر مابوو، هرچی لیکیان ده‌دایه‌وه‌و ده‌یان هیناو ده‌یان برد تینه‌ده‌گه‌یشتن، پێ نه‌ده‌گه‌یشتن، ئه‌و باله‌فره‌ بوو بوو له‌ قولایی ئاسماندا له‌ شه‌قه‌ی بالی ده‌دا و ئاسمانی ته‌ی ده‌کرد، بنواره‌ چی فه‌رموه‌:

شمس تبریزی بروحم چنگ زد

لاجرم در عشق گشتم ازغنون

شه‌مسی ته‌بریزی په‌نجه‌ی له‌ رۆحم گیرکرد، کۆتی له‌ ملم ناو له‌ دونیای عیشقدا ئه‌سیری کردم نه‌مامی چیتا، ئه‌وه‌سا ده‌مبینی سورم له‌ خوینا.. دیسان ده‌فه‌رموی:

تارهای چنگ را مانیم ما

چونک در سازیم زیر و بم زنیم

من ته‌لی تارم وا ده‌نگی لی وه‌ده‌ردینت، من بۆخۆم له‌ قولایی ئاگره‌که‌دام وا شه‌یدایانه‌ شیوه‌ن ده‌گیرم. له‌ دیوانی شه‌مسدا، مه‌ولانا کۆشاوه‌ ریتم و نه‌وای موسیقا بگاته‌ هه‌وین و په‌کینک له‌ به‌لگه‌کانی دونیای شه‌یدایی، ئیته ناتوانین له‌ باسی شیعو موسیقا بگوزه‌ریم و ته‌نها له‌ شه‌یدایی مه‌ولانا بدوین، وه‌ برینکی زۆر له‌ مورید و لیزانانی دونیای مه‌ولاناش هه‌روایان کردوه، به‌ تایبه‌ت مامۆستای گه‌وره‌ی خوالیخۆشبوو "عه‌لی ده‌شتی" له‌م روه‌وه‌ به‌ وردی دواوه‌ ده‌لینت:

"راستی ئه‌و هه‌موو تیشک ئاوێژیه‌ی له‌ قولایی ئاسمانه‌وه‌ بێ وه‌ستان ده‌گاته‌ ئیته، ئه‌وه‌ له‌ کوپوه‌ دینت؟" ئه‌و بێ بن و بینخی ئاسمانه‌، تیفکرینی خه‌یالووی و باس و لیدوانیش ناتوانی بگاته‌ لیواره‌که‌ی.

زمين.. ٺه و موعاده له نه زانراوه، بي سه ره تاو بن پايانه هينده لوس و
 تواره هيچ عقل و نه نديشه يهڪ ناتواني له قالب و چوارچنويهى دابني و
 عقي نيمه ي به شوري بن چاره و ناتوان له تاريخي سه رسام ٺاوه ردا گيڙ و
 ويڙ ڪريووه.. ٺه وه چييه؟! ٺه و خاله دره خشانانه ي له تاريخي شهوا له
 روانگو و بيهدي ٺه و ٺهوا دهره خشينه وه ده لني ته لقرمه ي سه رپارچه ي
 ترمه ي شينن و دهره خشينه وه، هر يه كه له وانه هه تاويكي سوتينه ري
 زبلاحن. وه هر چنده زانستي مرؤف به ربلاوتر بي، به و ٺه نذازه يه ٺه و
 ڪونه بن سفورهش به ربلاوتر ده بي، ٺه و ٺه ستيرانه نه سه ره تايان هه بووه و
 نه پايان. به پني زه مان و جيگه هه بوونه و ده شمينن تا ٺه به د.. راستي ٺه و
 ٺه ستيره ناخ و سوتينه رانه شه وانه ٺاسماني ٺه م تڙپه خؤلاويه ي لاي
 نيمه يان رازاندو ته وه.. بڙچي هاتونه و بؤڪوي ده رڙن و بڙچي راوه ستاون؟
 ڪي ده ڪوڙينه وه؟ بڙ وا رڙشنن؟ ڪه ڪوڙانه وه جي جيگيريان ده بي؟..
 نيمه ي مرؤف له م هه موو تاريخستانه ي ده وري داوين، چؤن ده توانين خؤ
 به رباز بڪين؟.. به راستي نيمه ي مرؤف سه يرين له زؤر لاوه گه و جانه
 نينه فڪرين، ٺه ڪر ورد بينه وه به و تواناي لينڪانه وه مانه وه، ڪه چنده بين
 ڪوڊت و ڪم مه و باو هه ناسه ته نگين ڪاتيڪ بير له مه ته لي هه لئه هينراوي
 ڪون و وجود ده ڪينه وه، به راستي هه تاوه ڪو بير لين ڪردنه وه شي سامناڪه و
 ترسيته ره.. زانستي نيمه ي مرؤف ده سه ته پاچانه و له رمل ليدانه فري
 به سه ٺه ولاي نه زانراوه ڪانه وه نيه و به وشه ي "زهنگه" به خؤماني
 نه سه لمينين و خؤ ده خه لافينين، سه ير له وه دايه تا پله و پايه ي زانست و
 سه تعريفه به ربلاوتر بي، ڪم و زؤر نه زانراوه ڪان نيو روخسار خؤ
 به ريمخن و ده بنه مايه ي سه رسامي و گيڙو ويڙي زانياران و چاوسا قاني
 ڪوني بن جله وه سه سون راوه ستاو.. من ليره دا پرسياريك له خؤم ده ڪم..
 ناي راج و ره واني سه رڪيشي ده سه ته مزي ژان و ٺيشي مه ولانا دووچاوي
 سه رسامي و واق ورمان نه بووه؟
 له رووه وه ٺوستاد خوالينخؤ شبو "عهلي ده شتي" ده لئيت:

ههردهم له دیوانی شه مسی ته بریزیدا روو به رووی مه ولانا ده بهوره..
گیژو ویژی و سه رسامیه کی وا دامده گری پهریشان حال ده کهومه پرسیار..
مه ولانا چی دهوی؟ به دواي چیدا عهداله؟ دهیه وی چی بلی؟ ههستی به چی
کردوو؟ نه بگروه بهرده پر له زریانه له چی توفانیکه وه هه لیکردوو؟ وا
تهنوره ده بهستی و وجود لوول ده دا.."
دهشتی دیسان له م رووه وه ده لیت..

"شه وینک گویم له ناله و نه وای تهلی تار بوو، ژنی تار شیوهنی ده گیزا،
که وتبووه دۆل و دهر بهند و سه رای شیعروهه شیعرینکی وا زمان و پیت
و شه و واژه دهسته پاچه له ناستیدا رچاو بوون و عهقل و هژش جهلهوی
دابوو دهست رۆحی تیژ بالی ناسمان تهی که ره وه.. ههستم دهسته مزیان
که وته ژیر ره شمالي خه وینکی قورسه وه.. موسیقا که رده لوول ناسا فراندی،
بردی و بردی، که یستمه هه وارگی نه ستیزه کان رینچکه ی نه به دیته
ته و او نه بۆم هه لگرت مهستی چوار ته نیشتی رهنگاو رهنگ بوو بووم،
نارهزو خاکیه کانم له له شمدا به ستویان، رۆحم بوو بووه موشه کینکی
یه زدانی تیژی تیژ ده رۆیشتم، هه زاره هاو ملیونه ها دیمه نی سه رسام ناوه ری
پر له رازم ده دی و نه ده که یستم و پنی نه ده که یستم، ههستم کرد بووم به
خالینکی موته قیهت و هه تاهه تایی من له که ولم به دهر چو بووم، له
هه تاهه تاییدا تیا چو بووم.."

مرۆف له ژیانی ناساییدا توانای هه لسه نگاندن و به راوردی شه پوله کانی
مهستی و نه شته ی زاتی خۆی پنی ناکری، زۆر دیمه ن و رووداو ده بینریت و
بینه ر دهسته پاچه یه له وه سف و هه لسه نگاندن "عهقل" جاره و بار سه ری
ته عزیز و نه وازش له ناستی بریک له رووداو و دیمه نه کان گیژوو ویزانه دا
ده نوینیته وه و هه چی پنی ناکری هه چی پنی ناوتری، ده ستگای ههسته
فرمانبه ره کانی مرۆف که ره والانه له کار ده که ون، نه وان بۆ ناسمانی
ئیزه دی و رۆحانیهت نه خولقاون، نه و ئه لف و با و زمانه ی نازانن، نه گه ر
لینان بهرسی چیت دی؟ چیت بیست؟ چیت چیت، هه ستت به چی کرد؟

هېچيان بې ناورترې.. نه وه رڼې بې مهودا و سنوري مهولانا په. له
ناسمانه رهنګاو رهنګيدا نه ستيره ناسا له فرين و پروازدايه، له
وردبوونه وه له رهنګاو رهنګ بووني دور نه دازه و رازدايه..

تو هنوز ناپيدې ز جمال خود چه ديدې

سحری چو آفتابی ز درون خود برآيي

من لام وايه، شيعر به شينګه له زانست و حيكمه تي جادو له ميژا عاره ب
وتوبه تي [لكل شاعر شيطان] يا وتراوه [شيطان الشعر] هموو شاعيريك
چاوساقيكي نه هریمه ني له پشتيوه ي و هر شاعيريك سرکه وتن و
دهرکه وتن ده که ویته مه زاجي نه و نه هریمه نه وه.. شيعر جاره و بار تواناي
دهواو دهرمانی تيا دايه و به وشه و اژه ي پر له رازو نه فسون ژان و ژيان
دهلاوينيته وه، نه وي بؤ نه هات و ناته واوي و ناشيريني و نه شياوي هيه
دهشاريته وه و ده بيته هان و بده وامي زينده گی و بهرګه گرتن، شيعره
هوي تي بده وامي مملاني و تامولي هه له ت و هه لديرګاي به سه رها ته.. با
نه وهش بئين، شيعر تا شيعر هيه، هموو هه له بستيك تينو تي ناشکيني،
مرؤف ماندووه، مرؤف تينو وه، مرؤف دهسته مزي خيال و
ناره زووه کانيه تي، شيعر ده تواني له چرکه يه کدا گوینګره که ي له خزي
دور بخته وه، دهر دو نازاره کاني له بير ببا ته وه و جووتن بالي بې به خشي
و له که ولي به ينيته دهره وه و بيخاته سر ريچکه ي خه يالني ته فسوناوي.
مهولانا، له ناوا چوار ته نيشتيکا کات و ساتي دهرده سر و بزيه
ګيشتبووه مه دارو مزلګه ي بازنه ي نه ستيره کان ديواني شه مسي ته بريزي
خزي له خزي دا کومه لګايه كي ناسمانيه، فه زايه كي پر له ته واو نه بووي
وژدانيه، خوانيكي رڼه يه، سه روکارت له ګل گيان له به راني ناسمانيدايه،
نه وهش جيګاي سه رسامه، مه نګي و بې دهنګي گيژانه يه..

نه وه ده ليل، نه وه چاوساق و ريچکه هه لګره، روو به کوشه و نه ملا و
نه ولاي ناسماني بې ليوارو که نار، له و ناسمانه بې بن و بيخه يدا ناهنګ و
نه وايه كي خودايت ديه گوي، نه وه ي مهولانا دا يرشتووه پني ګه يشتووه، له

دیوانی شاعیرانی دیکه دا نه هه یه و نه ده بیری.. وا زانراوه مهولانا به
دهوری گوته یه که وه له سهر نه واو ئاههنگی موسیقا چه رخاوه و چه رخاوه و
شیعری به ده ما هاتووه، زانای به توانا "فروزانفر" له کتاوی بیره وهری
مهولانا ده لیت:

"مهولانا ئاشنایه کی ته واوی له موسیقادا هه بووه و بز خوی تاری
لیزانانه ده ژهنده. وه هر نه و ریتم و نه وزانی موسیقایه که بوووته هوی پهن
زانینی کیشه شیعییه کان.. فروزانفر، هه روا له و رووه وه به رده وامه و
ده لیت.. "۳۵۰۰" سی هزار و پینج سهد غه زهلی مهولانا له په نجاو پینج کیش
و په رده ی جزوا و جزوردا و تراوه، نه گینا نه و هه موو ریتم و په رده یه، نه و
دونیا ئاههنگ و به حرانه، نه و هه موو گه رمی و سۆزی ده روونه شه پزل
ئاسا له په سا چون له ده روون و قولایی نه ندیشه ی مهولانا وه ده رهاتووه؟"
بنواره:

چنگ را در عشق او از بهر آن آموختم

کس نداند حالت من ناله من او کند

نه وه سا مهولانا یه خه ی خوی ده ته کینتی و ده لنی نه وه ی من ده یلیم.. من
نیم.. نه وه و ته و نه ندیشه یه کی ئاسمانیه، تۆمارینکی و ژدانیه، ئیزه دان په نجه
مۆریان کردووه.. نه وه ی ده لیت دوا ی ئاشنایی له گه ل شه مسی ته بریزیدا
ئیتر ژیانیه مهولانا سه روژیر بووه، له شه وانی "سه ماعدا" حال و نه حوالی
په ریشانانه ی لئ ده بیری، ده من شیعی دهوت، ده میک سه مای ده کرد،
تاوینک په نای بز تاره کانی ده برد، تارونه وای شمشال و خرنگه ی ده ف بزیه
جزوا جزو بوونی به حر و په رده و نه وزانی شیعی هاواپای موسیقا و
ئاههنگه کان کردوه.

نور دل ما روی خوش تو
بال و پر ما خوی خوش تو
با من صنما دل یک دله کن

گر سر نهم آنگه گله کن
تو خدای خوبی تو صفات هوئی
تو یکی نباشی تو هزارتویی

نه و بهیتانه له دهر و دهر و ازیه کی شهیدایانه وه دهر چو وه، به لام پرن له
ریتم و وه زن و کیش و نه اندازه کانی موسیقا و دونیای ناهنگی
سه رسته ستانه و ریتمی نه وزان، ده فهرمو دیسان بنواره:

دل من دل من دل من بر تو
رخ تو رخ تو رخ بافر تو
دم تو دم تو دم جان وش تو
می تو می تو می چون زر تو
صنما صنما اگر جان طلبی
بدهم بدهم به جان و سر تو

نه و هه موو دووباره کردنه وهی پر له کیش و وه زن، ریتمی موسیقایه،
خراو تینه گهی، نه وه بزخوی هه له ی چاپ نیه، نه وه هاو ناهنگی ریتمه کانی
موسیقایه، نه وه رازی به قایه، مه ولانا له بیابانی عیشقداه هم تینووه و هه م
سه قایه.. له و بابه تانه ی زوره، فهرمو ته ماشاکه:

حیلت رها کن عاشقا دیوانه شو دیوانه شو
و اندر دل آتش درآ پروانه شو پروانه شو

یا ده لیت:

ای هوس های دلم باری بیا رویی نما
ای مراد و حاصلم باری بیا رویی نما
از ره و منزل مگو دیگر مگو دیگر مگو
ای تو راه و منزلم باری بیا رویی نما

بهیته ریتم داره کانی مه ولانا

چاره‌وبار شیعی "موله‌مع‌یش به‌کار بردووه، یا نایه‌تیکی فورنانی یا
حه‌دییسی تیکه‌لاو کردووه:

باز آمدم باز آمدم هذا جنون العاشقین
باسوز و با ساز آمدم هذا جنون العاشقین
دیوانه ام دیوانه ام دردست عشق افسانه ام
در هر صدف دردانه ام هذا جنون العاشقین
عالم زمن پر، من تهی از کثرت و از اینهی
که میتری نق منتی هذا جنون العاشقین

نه و به‌یتانه، هاوده‌نگ و هاو ریتم و هاو ناوازی موسیقاییه، موزیک
زانان په‌نا ده‌بهنه به‌ر هاوده‌نگی نامیره‌کان، وه یه‌ک ناواخنی نامیرژنه‌کان
چاره‌وبار بریک وشه‌یان له‌دهم ده‌رده‌چی وه‌ک:

[ره‌م ره‌م ره‌م ره‌م ره‌م، یا، تن ته‌تن، تن ته‌تن] نیتر له و بابه‌تانه،
مه‌ولانا وه‌ک ماسترویه‌کی سیمفونیا رابه‌ری موزیک ژنه‌کانی کردووه و
ده‌نگ و ورد و شیعی مه‌وزون و جزلان‌ه‌وی له رزحانیه‌تی ره‌نگ نامیزی
کردووه.. نه و جزره شیعه مه‌وزونه پر له کیشی موسیقاییه، حافظو
سه‌عدیش له و بابه‌ته‌یان کردووه، به‌لام جیاوازیه‌که له وشه‌وشیوه‌ی
نوسینه‌که‌دایه، هه‌لبه‌سته‌کانی مه‌ولانا به‌وشیوه سوک و بن ده‌ربه‌ستییه
یه‌شتا پره له زه‌رافه‌ت و چنگ له ناخی دل و ده‌روون گیر ده‌کا و فکرو
نه‌ندیشه‌ی به‌ربلاو دیل و نه‌سیر ده‌کا.. مه‌ولانا په‌ی به‌گرنگی و جادورازی
موزیک بردووه، زانیویه تا چ راده‌یه‌ک خولقینه‌ره، بزیه دوژمنان و
نه‌یاره‌کانی به‌داهینه‌رو "بدعت" سازیان داناوه گوایه له ره‌ده‌و موعادله
ناسراوه‌کان به‌ده‌رچووه و نفرینی ره‌وشت و شیوه‌ی زینده‌گانیان کردووه..
نه‌وانه ناحه‌قیان نه‌بووه، نه‌وه‌ی بیریان لن نه‌کردووه موزیک و نه‌وای
ساز و لاواندنه‌وه‌ی شمشال و نه‌ی و خرنگه‌ی ده‌ف و سه‌مای شه‌یدایانه‌ی
حال و نه‌حوالی ناسمانی بووه.. نه‌ورژکه به‌پنی زانست و چاوساقانی

دهرووناسان موزیک وهک دهواو دهزمان بهکار دهبریت. بۆ بریک له
گژشه و کهناری دهروون، له ئاینی میللهته جۆراجۆرهکاندا ههتاوهکو
مهلهمه و ههنگامه ی رهگهزهکان، میتولوژیهکان [مهابهارتا، ئۆدیسه و
ئیلیازه و شانامه] دونیای موزیک پینگه و جینگه ی خۆی ههیه و دهست
نیشانکراوه..

موزیک و دونیای موسیقا گرنگی خۆی له دهست نهداوه بهلکو جینگه و
شوینیکی بهربلاوتری له عهقلی مرۆفی نهمرۆدا داگیرکردوه، نهوهسا له
پهسا پهنجه زینینهکانی دونیای موزیک نهک سال، رۆژ نیه شتیکی تازه
نهخولقینن من ناگه پیمهوه بۆ سهردهمی بتهوژن، که چۆن توانی له
تاریکستاندا بزیسک و بروسکه ی واگردار بخولقینیت، نهک ژورهکه ی زۆر
له کژشه ی جیهان رۆشنکاتهوه، به تهئکید و دلنیاپیهوه دهیلیم، موزیک
رۆشنبیرییه، جارهوبار زمان دهبراره ی دهبرین دهسته پاچهیه، له کاتیکدا
موسیقا کژشه و کهناری ناو تاریکی دهروونمان رۆشن دهکاتهوه و
هستهکانمان له ناو تاریکی دهروونماندا رۆشن دهکاتهوه و ههستهکانمان
دینیتته جوله و ههشۆکه، تا به ئیستا کهس نهیتوانیوه نهو رازه نهیتیه، نهو
پهوهنده سحرئامیزه ی نیوان ههستی نوستوی مرۆف و نهوای موسیقا
روونکاتهوه رهنگه نهوه رازیک بئ بۆ فرین، له سنورهوه بۆ بئ سنوری، له
مادیاتهوه بۆ مهعههویات، له کهولی خۆ وهدهرچون بۆ ئاسمانی بئ بن و
بیخ، له دیوانی شهمس تهبریزیدا، بهوردی مهولانا پهنجه ی خستوهته
سهری، ههه خۆی و ههه خهلکی پئ دهلاوینیتتهوه، لاواندنهوهیهکی رازدارو
شاری بهخش شادیهکی پئ له ناسکی و خۆ به دهستهوهدان..

دیوانی شهمس، پره له جوانی و خرۆشان، پئ له جولان، دهریایهکی
شهپولداره، خۆ دوینته، کهف چهپیتته ههموو رهنگه، پئ له یاهو و ههروا
دهنگه، سهوزه، شینه بهنهوشهیه دهریای دیوانی شهمس، سهوزه، نهوازشه،
پئ له دهرده، ئاوینهیهکی ساف و بیگهرده، مانگ و نهستیرهکان خۆیان قیا
دهبیننهوه، دیوانی شهمس دیوانیکی شیعره ی نیه، تۆفانیکی ههلکردوه،

مهولانا له و ديوانهيدا شيعرى نهوتووه، وتهكانى ناله و نزاى هستيكي
شهيدايه بزيه دهليت:

همه جوشم، همه موجم سر دريای تو دارم

لیم گهرين يهک پارچه جوش و خرؤشم، دونيايهک شهپؤلى سهرکيشم،
من رازى دهريا و ئؤقيانوسى تۆ له دل و دهروونمدايه، مهولانا فره گرتكى
نه داوته قافيه و کيشى شيعر، ئه و ههرچهنده سولتانى شيعرى له
به رانبه ردا راوه ستابن، له تۆفابى نه زمى مؤسيقا و نه واکاندا با برده لهر
گرده نشينه، ئه و به دواى قافيه دا نه گه راوه، ئه وه قافيه يهک به دواى يهکا
نادهن له ده رگای و ده رونه ماله وه، برينک جار قافيه ي لى ياخى دهين
که مته رخمه مانه ده ليت:

قافيه و مغلطه را گو همه سيلاب بپر

پوست بود پوست بود درخور مغز شعرا

قافيه و مغلطه را گو همه سيلاب بپر

پوست بود پوست بود درخور مغز شعرا

ئه وه سا له ده ستى قافيه هاتوه ته سكاللا و گازانده و ناره زايى:

من خمش کردم ای خدا لیکن

بی من از خان من فغان آمد

خودايه چى بکه م، ئه وه سا بى ده نگم، بى ئيراده م، که چى بى من له به سا
ئاشوفته گى له ده مم وه ده ردیت..

به راستى مهولانا سهيره،! خؤمه هه موان ده توانن خؤيان له بيروبراي
مهولانادا بدؤز نه وه، تۆ کاتينک گوزه رت ده که ويته ولاتينک، ده فه رينک که
له ژياندا نه تدیوه، که چى لى نامؤ تیت، لاتوايه ئه ويت دیوه، يا کؤشه يهک له
بوون و وجودت له وه ده فه ره يدايه، نازانى له خه ودا ئه ويت دیوه، له خايالا
گوزه رت به وى که وتووه، وهک وابى ئه وى له پينست و که ولى تۆدايه، له
ميژدا له ويندا بووبیت، ئه و چرکه بيرکردنه وه و له که وى وه ده ره اته وهک
فیندار و په رکه ماوى له خؤ بى ئاگا ده بى و ده رؤيته دونيايه کى تره وه.

په ره ی په که می مه سنه وی تاوا حاله تیک ده به خشیته خوینه ره که ی و به ره و
 نیقلیمی نامزو نه زانراوت ده با.. مه ولانا زورتر به مه سنه ویه ناسراوه و
 ده ناسریت مه سنه وی کتابیکی وانه ییه، مه ولانا له پیریدا نووسیویه تیه وه،
 نه ویش له سهر داوای "حوسامه دینی چه له بی" پره له مهرگ و له ژیان و
 قورنان، لیکدانه وه، حه دیس، حکمهت، ته سه وف، فه لسه فه، چیرزک، وته ی
 پیشینان، نیتر ته رو وشکی تیادایه، وهک له نایه تی قورنانی پیروژدا هاتووه:
 لا رطب و لا یابس إلا فی کتاب مبین

کتابی مه سنه وی توانی بریک له کتاوه لایه نداره کانی وهک حه دیکه ی
 سه نایی، مه نتیقولته یری عه تاری نه یشاپوری وه گولشه نی رازی
 شه بستری بخاته ژیر تیشک و پرشنکی خزیه وه، نه گهرچی له نیو
 په بره وانی دونیای مه عریفهت و عیرفانا مه سنه وی جینگه ی خزی هه یه،
 یشتا نه توانراوه نه زانراوه کانی نه قالیمی مه سنه وی به وردی بخریته
 بهرچاوان.. به لام دیوانی شه مس دونیایه کی جیاوازی پر له رازی تره،
 دهفتری عیشقه، عیشق به جوانی عیشق به بوون و نه بوون راپه رینه
 به ره و دونیای پینگه یشتن و تینگه یشتن، فرینیکه به ره و بی سنوری و ته واو
 نه بوون سهرچاوه و کانیای موسیقای دیوانی شه مس له و کانیه پر له
 نه فسون راز و سحره وه هه لده قولی و پنی سه رالیژی حه واسی هوشیارو
 مه نگ و مه ست وهک یهک تیکه لاو ده بی نه و دیوانه کوره یه که پره له گلپه و
 بلنسه، سینه ریکه بز رۆحی ناشوفته و په ریشان، دیوانی شه مس وهک
 مه سنه وی رهنگ روخساری مورشید و پیری تیا وه ده رده که ویت، به لکی
 روخسارو رووی مورید و حال نه حوالی مورید زورتر تیادا نمایانه، نه و
 جیاوازیه په نهانیه ی نیوان نه و دوو شاکاره نه وه ی وه ده ر ده خا له دوو
 قزناخی جیاوازی نووسراون، مه ولانا که سینی هوشیارو ناگاداره، به لام له
 دیوانی شه مسدا روو به میعراج رۆیشتووه، له گه ل خودا ده دوی و شوین
 پای په ریانیه هه لگرتووه..

له مه سنه ویدا مه ولاناو رۆحی مه ولانا یهک به دوامی یه کدا چیرۆکی

عیرفانی حکمت و فلسفه دهه‌نیت‌وه له دیوانی شه‌مسدا په‌یام‌به‌ر ناسا
 ئومید و ئەمەل دە‌پ‌رژینن، ریشوی شەک و گومان لە‌بن دە‌ردینن، له
 مە‌سنه‌ویدا له‌ چوار دە‌وری بی‌رو‌پ‌رای شە‌ریعت و دە‌ورو بە‌ری خۆی رە‌ها
 نە‌بووه‌و پای له‌ زه‌وی نە‌بر‌اوه، بە‌شی‌وه‌ی خۆی دوور له‌ لاسایی کرد‌نه‌وه‌ی
 بە‌نده‌کانی شە‌رع و قورئانی کرد‌وو‌ه‌تو هە‌وین و مایه‌ی هە‌لبە‌سته‌کانی،
 جارە‌وبار ناخۆ ئا‌گایانە‌ لاسایی بال‌نده‌کان دە‌کات‌ه‌وه‌و دە‌یه‌وئ ب‌فرئ و
 پە‌رده‌ی هە‌میشە‌یی د‌ا‌درئ سە‌بورانە‌ دە‌گە‌ریت‌ه‌وه‌ هە‌مان شوین، یا ئیتر ب‌ای
 مە‌عریفه‌ و پئ زانین دە‌یه‌یتیت و دە‌یبا، له‌ دیوانی شه‌مسدا هیچی بە‌ده‌ست
 خۆی نی‌ه‌و گە‌رده‌لولی هە‌ل‌کرد‌وو‌ه، ب‌ای دە‌داو لوولی دە‌دا..
 فە‌رمو بن‌واره‌ چی دە‌لئ:

اینکه فردا آن کنم یا این کنم
 این دلیل اختیار است ای صنم
 جمله قرآن امر و نهی است و وعید
 امر کردن سنگ مرمر را که دید

له‌ مە‌سنه‌ویدا مە‌ولانا ئە‌وانه‌ی بووه‌ به‌ نە‌ریت و خوو و خە‌سلە‌تینکی
 ناسراو و چوار‌چین‌وه‌دار، جارە‌وبار تۆ‌ر‌ده‌داتە‌ لاوه‌و سوننە‌ت شکینە‌ ئە‌گەر
 وای نە‌کرد‌با، ئە‌گەر وای نە‌وت‌با تا ئیستا ناو نە‌دە‌بر‌ا، خۆ سۆ‌فی رە‌فتاران و
 شو‌عه‌رای جۆ‌راجۆ‌ر چ له‌ پێش ئە‌ودا، یا لە‌سە‌رده‌می ئە‌ودا زۆ‌ر هە‌بوونه‌،
 کوا ناویان؟.. کوا باویان؟ زۆ‌ر داستان و رووداوی نە‌شیاو و ئە‌فسانە‌یان
 پ‌اپیچی مە‌ولانا کرد‌وو‌ه، ئە‌وانه‌ له‌ حە‌قیقه‌ت‌ه‌وه‌ به‌ دوورن، ئە‌وه‌ی وه‌ک
 دیکومینت و سە‌نە‌د بە‌ده‌سته‌وه‌یه‌ دوو کتاوی مە‌سنه‌وی و دیوانی شه‌مسە‌،
 له‌وێ‌را پینگە‌ی باوه‌‌رو ئیمانی مە‌ولانا له‌ باوه‌‌ری هاو‌رایانی خودی
 په‌یام‌به‌ری خودا و هاو‌ده‌مانی حە‌ز‌رە‌تی مە‌سیح که‌متر نی‌ه، زانیاریه‌کانی،
 بی‌ر و بۆ‌چونه‌ رۆ‌شنە‌کانی دە‌رب‌اره‌ی ئاین و رازە‌کانی ئاین به‌ تاییه‌ت
 دە‌رب‌اره‌ی "وه‌حی" و مە‌رجی په‌یام‌به‌رایه‌تی له‌ هینانی موع‌جیزه‌یدا نازانی
 بۆ‌یه‌ و تویه‌تی:

موجب ایمان نباشد معجزات

بوی جنسیت کند جذب صفات

وه نه بیت چاره و بار نه کز شایبیت "موعجزه" نه سه لمینیت و له گه ل ده ورو
به ردا سازگار نه کاو رچی سه رکینشی ته ریوی دونیای فلسفه و عیرفانی
وه دهر نه که وی، نه و لای واپوه سونهت شکاندن، دهق شکاندنی که ون نیه،
شتیکه نه و دیاردهیه به لای بازیکه وه شاراوهیه، نه و ته نها تونکی هزکان
دهبینی نه ک کاکله که ی، بزیه ده فهرموی:

هست بر اسباب اسبابی دگر

در سبب منگر در آن افکن نظر

دیده ای باید سبب سوراخ کن

تا حجب را بر کند از بیخ و بن

یا هر له م رووه وه ده فهرموی:

بیشتر احوال بر سنت رود

گاه قدرت خارق سنت شود

ای گرفتار سبب بیرون مپر

لیک عزل آن مسبب ظن مبر

هر چه خواهد آن مسبب آورد

قدرت مطلق سببها بر درد

به لای مه ولانا وه هیزی موتله ق شهریعت چی له ق ده کا

مه ولانا لای وایه هزکاری به لگه کان هیزی موتله قه له ئاستی نه ودا
سونهت و نه ریته کان چی له قه وه له بهر نه وه ی هیزو توانای موتله قه زانین
و هوشیاریش بنی حدو سنوره، وه له بهر نه وه ی بیرورا جزو راجوره کانی
نیو ئیسلام جیاوازن له گه ل سه رده می په یامبه ریته تی و مهرگی په یامبه ری
خودادا، نه و ده مه مهرگ له پیناوی ئیسلامدا به نه رکینکی ئاسایی داده نراو،

وه له قورنانی پیرزدا هیچ له م باس و بیرورایانهی نهمرۆ هیچ وهدی
 ناکری. قورنانی نهوساو نیستا هر یهکه، شتیکه خه لکی نیسلامی نیستا
 له گه سهردهمی په یامبهردا جیاوازن، وهتا له و سهردهمه وه دور
 بکه وینه وه، به هه مان نه ندازه له جه وهرو کاکلهی واقعیتهی نیسلام به
 دور ده بین، به لام نه گه رچی موعجیزهی په یامبهردان کۆتایی هاتووهر
 په یامبهردی نیسلام دوا په یامبهردی ناردهی خودایه، نه وه ناگه یه نیت
 چاوساقان و پیرانی له خودا نزیک دهستیان له که رامات و چاویان له
 قودرتهی خودا نه نیت وهک بایه زیدی بسطامی، محیدینی عه ره بی، غهوزی
 گه یلانی، شیخ نه بوسه عید نه بولخهیر و زۆری دیکه ناسراو و نه ناسراو...
 له دیوانی شه مسی ته بریزیدا روو به رووی رۆحی سهر کینشی و
 دونیای ره های مهولانا، روو به روو ده بینه وه، نهوی په یوهنده له گه ل ئاداب
 و نه ریتی و په یوهنده خاکیه کانه هر هه مووی خراونه ته لاوه و جگه له
 شکمهندی و گه وهریی خودا نه نیت بیر له هیچ بابته و لایه نیک
 نه کراوته وه..

آینهام آینهام مرد مقالات نهم

دیده شود حال من ار چشم شود گوش شما

من سهرتا پا رۆشنم، ئاوینه نهم، دوورم له وتهی بی بنه ماوه، نه گه ر
 شهیدایم ببینن و به چاوی خۆت حالی زارم ببینی و گویم لی بگری چی
 ده لیم چاوت بی یهک و دوو ده یسه لمینتی بریک له جوانیه کان زه مان یا
 حاله تیک دیته سهریا، یا له ناو ده چیت، یا گۆرانکاری به سهردا دیت، بریکی
 تر له جوانی نه زه مان نه مه کان، نه چه ند باره ی دیتن هیچی لی که م ناکاته وه،
 چاوگه یه که وشک بوونی بۆنیه، هه رسات نه ندازه ی جوانی و زه رافه تی
 په نجه له دل و دهروون و عه قل و هۆش گیر ده کات. دیوانی شه مس، نه و
 جوانیه رازداره ی تیا دایه.

نیسه له م کتاوهیدا، باس له مهولانا بیرورای مهولانا ده کهین، مهولانا
 چاولیکه ری نه کردوو، به ده میا هاتوینت وتویه تی بی بهرنامه و پلاندانان و

له میژا دارشتن، مهولانا غه زهل و ته سه و فی تیکه لاولو کردووه. دهقه
عیرفانیه کانی له سه ر نه زم و نه وای مزیقیه کی عاشقانه دارشتوو جگه له
نهوانه ی شهیدای و ناوازی رۇحانی و عیرفانی نه بن به زه حمت له زهت و
چیژی لی وهرده گرن بریک به وای باس و خواسی عیرفان و دونیای
مه عریفه تی رۇحانیدا ده گه رین، نهوانه کتاوی مه سنه ویان به لاولو گرنک و
ره و اجداره. مه سنه ویه ته وای کتاوه عیرفانیه کانی له ژیر بالی خۇدا
شاردۆته وه. بۆیه په یوه سته له چاپ ده درئ و دیسانه وه چاپ ده کریت..

زۆر به ی خه لکه که له باسی راسته و خزی عیرفان و پینچ و په نای عیرفانی
راسته و خۇ، خۇ لاده دن، بۆیه زۆر تر په نا ده به نه بهر "سه عدی و حافظ" که
نه و دووانه به شینوه یه کی سه رپۆشدار ناماژه ی بز ده کن، که وای
شعیره کانیان ده بیته هه وینی کومه لی به زمداران و ژهنیاری موسیقا و
نوده با و نه ده ب دۆستان. له م رووه وه مهولانا شاعر به گرنکی کاکله که ی
داده ناو نایکاته قوربانی قفل و کۆتی بنواره ده لیت:

ای برادر قصه چون پیمانہ ایست

معنی اندر وی مثال دانہ ایست

زۆر که س لایوایه به ندو کۆتی نه زم و قافییه ده بیته هۆی له ده ستدانی
زه رافه تی شاعر و مه به سته که ی.. راسته نه زم و قافییه ش پرن له جوانی و
هونه رو لیه اتن و نه و تواناییه به هه موو شاعیرینک ناکریت، وه زۆر له
به ره می شاعیران ده خوینتریته وه بز خوا به ییتیکی نه چنگ له دل ده کوتی و
نه له بیر ده میتنی تا له تی فکرینا ده ق بیه ستی.. که واته نهوانه شاعرین..
شاعر تا قه یه کی پر له زه رافه ته، له قولایی فکره وه ساف و ره وان
ده ره چی و هه له له ئاسا هه ستیکی جادویانه ده به خشیته گوینگره یه که ی،
نه وای خزی هه ستی پین نه کردووه و نه یه توانیوه بیلیت، شاعره که ده بیته ریتما
و قافله سالاری و ریچکه ی گرفته که ی ده دۆزیته وه و بز هه میسه نه و
شعیره ی له بیر ناچیته وه، نه و شاعرش وه نه بیت له خۇرا نه و جینگه
بگریته وه. نه گه ر نه یه توانی بیت مه عناو وشه و موفره دات و قافییه که ی له گه ل

یەكدا وهك ههسونه زبیرینه نه درهوشینه وه، نه وهیه شیعر.. شیعر وهك خانویهکی هونهری و سازندهی دهستی میعمار وایه روالهتی خانو شکل و شه مایل که رهسته و رهنگ ئامیزی نه اندازه و قه بارهگان دهبن وهك تیپیکی موسیقا، ئامیرهگان له ژیر دهستی ژهنیاردایه پینکه وه بکهونه نه واو ناله و نزا، نه گینا رینکخستن و له یهك ئالاندنی وشه و واژه به مانای نه سالهتی شیعر نیه..

گرنگی چیه تیهگان

زور له شاعیران وشه و واژه دهخه نه قالبیکی رینک و پینکی مهوزونه وه، تهراز وهکی به مو لانا، به لام له مانا و مهفومدا نه خواهنی فکرن و نه نه ندیشه، نه وهیه کیشه، کیشهی سه رهکی، نه و جوره شاعیرانه نه و مهفامی و بۆچونانه هیچ جوره داهینانیکی تیا وهدی ناکریت و له میژدا و تراوه و خه لکانیکی تریش ده یلینه وه، سهیر له وه دایه خه لکه زوره که برینکی زوریان له رووی لینکانه وهی روو که شان و ساده وه یاری به وشه و واژهی دهکن نه و جوره شاعیرانه یان لا سه رسام ئاوه رو په نجه موری شاعیریه تیان بۆ دهکن، نه مهش ده بیته گرفتینکی سه رهکی دونیای شیعر، وه نه و بره که سانه ته نها نه ولایه نه ده بینن و فه راموشکردنی لایه نه گرنگه گانی شیعر تهرازوی حه قیقی له دهست ده دن، وه نه بنی ئاوردانه وه له ئه رکانی تری شیعر ده بیته هزی له بیری کردنی جوانی له فزو وشه و نه زم و کیش شتی که مه عنا و مه فهوم و کاکله بۆخۆی خۆیه تی و ناکری له بیری بکریت، نه و توانا و لینه اتته ی به لاغه تی و ته و مو فره داته، نه گه ر تینکه لی مانا و لینکانه وهی ورده کاری عه قل و نه ندیشه بکریت نه وه مه رچی سه رهکی شیعری شایان و په سه ند و له بیره نه چوو وه..

مه به ست له شیعر و به یانکردن، که یاندنی فکره، بیره، تی فکری نه، به شیوه یه کی پر له ورده کاری و زه رافه ت بۆ گوینگر یا خویته ر، مه رچه نه ده نه و شیعره سوچ و پینچ و په نای شیعری تیا دا به رووی لینکدرا بیته وه.

مانه وه بز زهرافهته، بهلای خه لکوه زورتر و جوانتر له دل کاردهکا..
کهواته فهساحهت و جوان خویندنه وهی شیعر بهمه بهست ناژمیردریت،
ئه وه وهسیلهیه، بهلام بهلای رووکesh تیفکرینه کانه وه نه وهسیلهیه، بووه
به مه بهست، نهک دهسته گیره وه نه وه بز خزی بووه به هزی پاشکه وتنی
دونیا یئه ده بیات و شیعر جگه له ئهوانه نه گهر به شیوهیه کی تایبته له
شیعر و ئه ده بیات بدوین و په نجه بخینه سهر روشنبیری ولاته که مان و
ئه م قوناغهی وا تیایداین، زور شتی به نار هوا و دور له ته رازوی حه قیقی
به رجهسته کراوه، زور هۆکاریان خستوه ته پیش گه شه کردنی شیعر و
دونیا یئه ده بیات، ئیتر نه وه شارچیتیه، گهره ک چیتیه، حیزب چیتیه، گزفار
چیتی و روژنامه چیتی و که نال چیتی و زور چیتی تر له کاردایه بز
ناره واکردنی رهوا، بز له ناو بردن و که م بایه خی جوانی و زهرافهتی داهینان،
وه نه و جوره مامه لانه نه ورۆکه نه وی زهرافهت و داهینان هیه به و
له چکه ی دایان پۆشیوه، قوناخه که وهک گوینیکی پوکهل، وهک سازینکی بی
قورمیشی، وهک کاره بایه کی بی گلۆپی لی هاتووه. بی رهحمانه جوانی و
لینهاتویان به سهر ته ته شوری نه و "چیتیا نه وه" کردوه ته قوربانی، له وهش
سهرتر، دهستگا و دهسه لاتی نه م سهردهمه به وپه ری توانایانه وه، دهستیان
داوته ژیر بالی چیتیه کانه وه.. ناخوژاگا، یا به وپه ری زانینه وه هانی نه و
واقعیته تفت و تاله ی دهن.. وه نه بی زرته زهلامه کانی ناو دونیا ی
ئه ده بیاتی نه مرۆی ئیمه ی کورد له م ناشوفته بازاریه دا یه خه ی خزیان
به کینن و ته وای تاوانه که بخه نه سهر دهزگا و دهسه لاتی نه م سهردهمه.
جگه له دهسه لات و داهۆله کانی ناو بويسان، خه لکه زوره کهش له بهر
دهوامی ناوا هل و مهرجینکا، یا که م ته رخنه من، وه یا چه پله لینه رن.. نه و
هۆکارانه بووه ته هزی له بارچوونی جوانی و زهرافهت، نه گهر وا بروات
نه زۆکی به رینگه وهیه، له م قوناخه ییدا به دهگمه ن په نجه له سهر جوانی و
لینهاتوی داهنریت، بزیه جوانی و ناشیرینی، چاکه و خراپه، رهش و سپی
سهر نه نجام دۆ و دۆشاو تیکهل بووه و روژ به روژ له کاکله ی راسته قینه کان

دورو روژ به روژ له کاکلهی راسته قینه کان به دوور ده که وینه وه و کرنکی به توینگه و تویره تۆز او په که ده دریت و نه وسا لینه اتوی راسته قینه مان له هیچ بواریکی نه ده پیدا تیا دا ه لنه که وتووه. نه گه ر چند ناویکیشی له سر کایل و کیشانه ی نه و "چیتیا نه وه" ناوباوی بز دانرا بیت، به ته نکید خوینده وارانی پاشه روژی نه م میله ته له و "چیتیا نه وه" به دوور ده بن و زه رافه تیان لی گوم نابیت و نه ک ته نها هی سه رده می خزیان به لکو ده گه ریته وه بو نه م سه رده مه بی کایل و کیشانه یه و ده که ونه بزارو ته رازو ه لسه نگان دینکی نئی و تازه.. با نه وهش بلیم، هر ده وره و زه مانیک مه رج و هژکاری خزی هه بووه، نه وه شاعیری ده ربار بووه، نه وه ها وده می خلیفه و سولتان بووه به لام نه بووه ته هزی بنبر بوونی داهیتان و زه رافه تکاری وه له م قزناخی نیمه شدا زورکارو کرده وه ی جوان و ساکار رهنگ کرا بیت، شتی که بی خبو و خاوه نن، دوورن له دونیای ده هزل ژه نانه وه، به ته نکید روژ گاریکی نه م میله ته له پیشه، که بیته خاوه نی نه و داهیتانه چۆن و که ی نازانم، به لام له و روژه ی دلنیا م.. وه له هه موو ده ورا نی کدا پیا ه لدان و شان ته کین و قه له م گلاوان و په یره وانی ناشوفته بازاران هه بوونه و نیستاش هه ن..

خه لکه زوره که ی جاران له رووی نه زانین یا هه ست پی نه کردنه وه شاعیری که، نوو سه ری که چوزانم پاله وانیکیان خستبووه سه ر ته ختی زیرین، نیستا که له بریک له وانه ورد ده بیته وه شیعه ره کانی موسته حه قی نه و ری که و جینگه یه نه بووه نه هه یشه، یا نه و پاله وانه له حه قیقه تدا فس فس پاله وان بووه، نیستا نه و دیارده ی جاران "چیتیه کان" جینگه یانی گردۆته وه و بوونه ته هزی گه شه نه کردنی دونیای روژ شنبیری.

نیمه نه گه ر بیت و شیعه ره کانی دیوانی شه مسی ته بریزی مه ولانا له گه ل هه لبه سته کانی حافزی شیرازی و خه یام، سه عدی شیرازی، فیرده وه سی، نیزامی، ناسر خوسره و، سه نائی و عه تاردا به راورد بکه ین بزمان وه ده ر ده که وی دیوانی شه مس له رووی کیش و نه زمی شیعی، وه ک دیوانه

شیعری ئەو زاتانە نیه، بەلام لە رووی مانای روحی و تەرازووی روح و قالب سەرو گەردەنیک بالاترە، مەولانا وەک ئەوان لە هەلبژاردنی موفەردات و یاری بە ئەلفاز سەرکەوتو نیه و بە پێچەوانەی ئەوانەو لە ماناو کاکلەکاندا دەوله‌مەند و وەستاکار خۆینەر دەخاتە دەریای بێر و فکر و ئەندیشه وە.

جیاوازی موفەرداتی فەرھەنگی تەسەوف

مەولانا دەلێت:

آبی میان جو روان آبی لب جو بسته یخ
آن تیزرو این سست رو هین تیز رو تا نفسری
لە سەرتاسەری دیوانی شەمسدا غەزەلێک وەبەرچاو ناکەوئێ کە بز
غەزەل سەرای و تراپێ، ئەوێ مەولانا لەوێرا وتویەتی وەک وابێت لە
دەر وونیدا کە سینک لێی دانیشتووێ و پنی دەلی دەی بنووسە..! ئەو بێرو
تێفکرینە لە ئاوەزو دەر وونیدا وەک هەورینکی بەھاری ئاوس لە پەر دەیکاتە
مەشخەلانی بزێسکە و بروسکە و بارانی لێزمەیی بەخوێری بێ و چان و
بەسەر پردی شیعردا دەگوزەرینت و دەگاتە هەوارگە دەگاتە مەزلکا، بزێ
خۆینەری دیوانی شەمس لای وایە ئەو شیعرانە لە حالەتیکێ ناساییدا
نەوتراوێ..

چون بیدار کردم بود هوش نو
چو بخوابم بیاید به خواب اندر او
چو جویم برای غزل قافیه
به خاطر بود قافیه گستر او

ئەوێسا ئەو دەیسەلمینێت کە لە حالەتی سروشتیدانیه ئەوێ بە دەمیا
دیت لە ئاکامی فکریکی مەنگی عیرفانیەوێ وەدەردیت و ئیتر نای پەرژیتە
سەر جوملەبەندی و سەنعەتی شیعەر دارشتن: لەوێش دنیام مەولانا بە
تەواوی تەواو ئاگاداری ئەدەبیاتی عەرەبی و فارسی بوێ، وە سوارکارانە

نه سپی خوی تاو داوه له زمانه وانی و کوشه و که ناری ههردوو زمانه که دا.
وه سروشتی ناسک و مهوزونی نه و بوه ته هوی ههلبژاردنی ههلبهستی پر
له کیشی موسیقا و ریتمدا، بنواره نه م چه ند بهیته شیعره ی:

بازرسید آن بت زیبای من
خرمی این دم و فردای من
در نظرش روشنی چشم من
در رخ او باغ و تماشای من
بر در من کیست که در می زند
جان و جهان است و تمنای من
دور مکن سایه خود از سرم
باز مکن سلسله از پای من
جوشش دریای معلق مگر
از لمع گوهر گویای من

نه وه وا که یشت شاجوانی دونیای من ئومیدی نه مرؤ و سبهینی و
دوارؤژی من، روخساری نه وه هوی نوری دیده کانم له روخساریدا باخی
به ههشتینکه له سهیرکردن و تماشای مندا، راستی نه وه کینه وا دهر
لینده دا؟ نه وه رۆح و گیان و تهواوی ئومید و ئاره زومه نه کا
دوورکه و یته وه له سینبهری مه حروم بکه ی، نه کا ههلقه و ههله فه ی پیوه ندو
زنجیری پام بکه یته وه، ئامان نه که ی، نه وه سا دهریای وجودم هاتوته
جۆش و خرۆش و کولان، له شهوق و بریقه ی گه وه هری بریقه داری تز...

یا ده لیت:

آتشی از رخ خود در بت و بتخانه زدی
و اندر آتش بنشستی و چو زر می خندی
مست و خندان ز خرابات خدا می آبی
بر شر و خیر جهان همچو شرر می خندی

بوی مشکى تو که بر خنگ هوا می تازی

ز چه باغى تو که همچون گل تر می خندى

رو خسارت هه تاوینکی گرداره خومه بت و بتخانه ی سوتاند بۆخۆت له نیو
خهرمانی گرو ئاگرداری که چی بی دهر به ستانه دهم به پیکه نینی، که نینه کانت
مه ستانه یه، بونی خوشی تۆ په رژی نراوه به دهور و به ردا، ئه وه نالنی گولی
کام باخچه و بویتسانی، ده لینی گولی ئاونگ داری هیتده جوانی..
له م بابه ته شیعرانه ش له دیوانی شه مسی ته بریزیدا ده بینریت، به لام نه ک
به زۆری، ئه وه یه دیوانی شه مس، یه ک ریتم و یه ک ده ست نین، هه تا وه کو
له یه ک غه زه لدا ته واوی به یته کان یه ک ده نگ و یه ک کیش و وه زن نین..
بنواره ئه م چهند به یته دا، ئه گه ر له دیوانه که ی شه مسدا نه بوایه، له هه ر
کویه کی تر دا ببینرایه وا پنی ده زانرا هی مه ولانا نیه و سه عدی شیرازی
وتوو یه تی..

امروز نگار ما نیامد

آن دلبر و یار ما نیامد

آن گل که میان باغ جانست

امشب به کنار ما نیامد

صحرا گیریم همچو آهو

چون مشک تتار ما نیامد

ئه گه ر فکر له وشه و موفره داتی فره هنگی ته سه وف نه که یته وه و
لینکدانه وه ی ئه و چهند به یته نه خه یته قالبی ئه و فره هنگه وه، پاک و پوخته
به غه زه لینی عاشقانه ده ژمیزدریت و عاشق دهر باره ی مه عشوق ده دوی،
له چاوه روانی و دووریدا دهر برژی و ده سوتی، به لام له حه قیقه تدا پره له
وشه و واژه ی دونیای سوفیگه ری و فره هنگه که ی حال و جه زه به و
شه پۆلی تیادابه..

مه ولانا، بۆخۆی، خزی له پینشبرکینی شیعر و مملانی نیو شاعیران به
دورر بووه، ئه و شیعره ی له بهر هونه رنمایی خودی شیعر نه وتوو، ئه و

شیعری کردوہ تہ پردینک و بہ سہریا گوزہ راوہ بؤیہ بہ راورد کردنی شیعری
مولانا لہ گہل شیعری شاعیرانی تردا ٹاسان نیہ.. لیزہ دا بہندہ دوو "غزہل"
دہخہ بہرچاو، کہ لہ ووزن و قافیہ دا ہاوکیشن، یہ کیکیان ہی سہدی
شیرازیہ، ٹہوی دیکہ یان ہی مولانا جہ لالودینی رومیہ..

سہدی دہلینت:

یک روز بہ شیدایی در زلف تو آویزم
زان دو لب شیرینت صد شور برانگیزم
گر قصد جفا داری اینک من و اینک سر
ور راہ وفا داری جان در قدمت ریزم
گفتی بہ غم بنشین یا از سر جان برخیز
فرمان برمت جانا بنشینم و برخیزم
بس توبہ و پرهیزم کز عشق تو باطل شد
من بعد بدان شرطم کز توبہ بپرهیزم
سیم دل مسکینم در خاک درت گم شد
خاک سر ہر کویی بی فایده می بیزم

چی بکہم، خؤمہ گرفتاری کہ مہندی زؤلف و ٹہگریجہی تؤ بوومہ، ٹہو
دوو لئوہ شہکر بارہن مایہی سہدان شورو شہیدایی منن، ٹہگہر بتہوی
لیم دوورکہ ویتہوہ سہرم لہ رینگہ تہ ہم خؤم و ہم سہر، ٹہگہر
وہ فاداری و پابہرجینی و مانہوہت دہوی من سہرومالم لہ ژیر پیتہ، ٹہوی
ہمہو ٹہوہی نیمہ ہمووی لہ پیتہ.. ٹہگہر دہلینی لینگہری بہو غم و
مہرومیہ تہوہ بسازی و بہرگہ بگرہ.. تؤ فرمان بدہو لہ من فرمان بردن
و جی بہ جینکردنی فہرامین.. ٹہگہر تؤبہ بییتہ ہؤی لہ ناوچوونی عیشقی تؤ،
دلنیابہ لہ تؤبہ کردن بہ دورم و گوریزان.. چی بکہم، دارایی دلی بیچارہم
لہ خاکی فہرمانی دووری تؤدا ون بووہ.. لہ خؤرا خاک و خؤلی کٹو
کئیوی ٹہملاولا بؤن دہکہم..

نهمه ش عهزه له کی مه ولانایه:

من عاشق جانبازم از عشق نپرهیزم
من مست سراندام از عربده نگریزم
گویند رفیقانم از عشق نپرهیزی
از عشق بپرهیزم پس با چه درآمیزم
پروانه دمسازم می سوزم و می سازم
از بی خودی و مستی می افتم و می خیزم
گر سر طلبی من سر در پای تو اندازم
ور زر طلبی من زر اندر قدمت ریزم
فردا که خلائق را از خاک برانگیزند
بیچاره من مسکین از خاک تو برخیزم
گر در عرصات آید شمس الحق تبریزی
من خاک سر کویش با مشک بیامیزم.
گر دفتر حسنت را در حشر فروخوانند
اندر عرصات آن روز شوری دگر اندازم

منی عاشق سهرسوپورده، له عاشقی باکم نیه، منی مهستی خودایی له
پاریزو ستایشی خو لانادهم و نامادهم، دوستانم دهلین له و عیشقه گه ری..
من له عاشقی گه ریم نهی خوئی کوی به سردا بکم و به چیه وه گرفتار
بم؟.. من په پووله یه کی سهرمه ستم، په روباالم سوتاوه هینده سهرمه ست و
شهیدام له هه لس و که وتدام، سهرم له رینگه ته، فه رمان بده، زیر و زیوت
دهوی له ژیر پاتدا دهیر پیژم، هر نه هاماتیک بلنی له رینگه تا دهیچیژم..
سبهی له چه شری خودادا، منی بی چاره له خاک و خوئی تودا به رزه
بالا راست ده بمه وه منم دهسته مزی چوار دیواری هه تاوی شه مسی
ته بریزی، کوچه و کولانی نه و دیواره گولا و په رژین ده کم، که بووبه
پرسیارو وه لام، کارو کرده وهی چاک و باشت ده ژمیرم، نه و ده مه یه

سهرفرازانه حال و نهحوالی راستهقینه بهدهست دینم..

هینانی نه م دوو غهزه له بؤ بهراوردکردن و ههلسهنگاندنی نهدهیی
نیوانیان نیه.. ئاشکرایه شیخی سهعدی شاسواریکی کارامه و لیزانی دونیای
نهدهبیاتی فارسیه، ههروهها غهزه له کهه ی مهولاناش له و که متر نیه، حال و
نهحوالی سزفی گهریشی سهرباقی، له قهسیدهیهکی سهعدیدا شا بهینهکی
له وشه ی "برخیزم" دایه..

گفتی به غم بنشین یا از سرجان برخیز

جانا برمت فرمان بنشینم و برخیزم

قهسیده که ی مهولانادا، هه مان قافیه بهکار رویشتوو، شتی که له
سهنعتهی شیعهروه به دووره، بهلام پره له حال و جهزه به.

پروانه دمسازم می سوزم و می سازم

از بی خودی و مستی می افتم و می خیزم

له شیعهرهکانی مهولانادا هیچ حالهتیکی دهست کردانه و سازاندنی تیا
وهدی ناکریت.. سادهیی به چاکی تیا دهبینری، راستگزیانه له ناخ و
هستهوه ههلقولیوه.. دووره له یاری به موفره دات، سهعدی شیرازی له وهدا
وهستاکار بووه شاسواریکی بن تیوه گلان پرتاو نهسپی تاوداوه، بنواره له
سن وشه دا [سهر، دهست و پین] چی سازاندوو:

دانی چه میرود بسرما ز دست تو

تا خود بیای خویش بیای و بنگری

دهزانی چی هاتوته سهرما له ئاکامی کاری دهستی تو؟ باوه رناکه ی به
پنی خۆت وهره و تهماشاکه سهعدی نهوهنده وهستاکارانه له سهنعتهی
شیعهردا نه و سن وشه یه ی بهکار بردوو، نه دهست سازی، نه لهنگی، نه بن
جینی له و بهیته دا وهدی ناکری، هه ر یه که یان کراسه که یان پری پری
بهریه تی و هیچ ته که لوفی تیندا نیه.. وه نه بن سهنعتهی شیعر له هونهروه
به دوور بیت، نه ویش توانایی لینهاتویی خۆی دهوی، به مه رجیک هه مود
زهرافه ته شیعهرییه که نه کاته قوربانی سهنعته که، له په خشانیشدا هه مان

مهسه له په، که کراوه ته کارگای وشه سازی، نیتز بریک له و بازیه نه شیاوانه
 بهزه قی ده که ونه بهرچاو به تایبته له نه ده بیاتی رابوردوودا [سه جمع و
 نایات و وتهی پیشینان] ای عه ره بی و فارسی تیتاخنراوه خوینته ر له دیزی
 په که مدا هست به دست کردو بوون، بن جینگ و شوینتی موفره داته که
 دهکات. بریک له شاعیران بز وه ستاکاری خوی قه سیده ی سه یرسه یریان
 نو سه وه، قه سیده ی بنی خال، قه سیده ی بنی ئلف، یا قه سیده ی بنی دال، نه و
 جزره بازار که رمیه ی تاراده یه زه رافته تی حه قیقه تی، بریک له شیعی
 شاعیره ناسراوه کان له ده ستداوه دیوانی شه مسی ته بریزی کانیاوینکی
 ره وان له دلی چپای حه قیقه ته وه، سه رالیژه و هر تینویه ک هست به
 که وارایی هر دلزپینکی دهکا و بنی دوو دلی دهینوشی.. بنواره مه ولانا چی
 ده فهرموی:

شب که خواب از این خرقة برون می آیم

صبح بیدار شوم باز در او محشورم

شه و که هه نوز ده کم و خه وم لن ده که وی، راست و ره وان له که ولم
 وه ده ردیم، سبه ی که هوشیار ده بمه وه دیسانه وه له بهندی هه مان که ولدا
 گیروده م.

یا ده فهرموی:

ما را سفری فتاد بی ما

آن جا دل ما گشاد بی ما

ماییم همیشه مست بی می

ماییم همیشه شاد بی ما

که شتیک که و ته به رم، بنی من کردم، له ویزا دل و دهروونم کرایه وه و
 منی تیا نه بووم، من بنی مه ی مهستی خوداییم و شادمان.. مه بهستی
 مه ولانا له و دوو بهیته، نه وه ی ده که یه نیت، که ده نوئی رژی به بنی له ش
 ده فری و ده روا ته ناسمان و له ده ردو میخنه تی دونیای مادی و خاکی
 دور ده که ویته وه مهستی عالمی رژیانه ت ده بنی، نه وه یه خو وه

خسالتی مولانا ٺو ڪه حالي ليندیت، جگه له خودا دهوروبهرو چوار
ته نیشٽ و خوارو سهري له بپير دهچيتهوهو پهنجه له دونيايهکي نه بينراوی
رهنگاو رنگ گير دهکا، نيتر هه لبهستي پر له مانای به دهمدادئ:

بار دگر آن دلبر عيار مرا يافت

سرمست همی گشت به بازار مرا يافت

پنهان شدم از نرگس مخمور مرا دید

بگریختم از خانه خمار مرا يافت

پنهان شدنم چيست چو صد بار مرا يافت

گفتم که در انبوهی شهرم کی بیابد

آن کس که در انبوهی اسرار مرا يافت

ای مژده که آن غمزه غماز مرا جست

وی بخت که آن طره طرار مرا يافت

از خون من آثار به هر راه چکیدست

اندر پی من بود به آثار مرا يافت

جامی که برد از دلم آزار به من داد

آن لحظه که آن یار کم آزار مرا يافت

من گم شدم از خرمن آن ماه چو کیله

امروز مه اندر بن انبار مرا يافت

در کام من این شست و من اندر تک دریا

صاید به سررشته جرار مرا يافت

این جان گران جان سبکی يافت و بپرید

کان رطل گران سنگ سبکسار مرا يافت

امروز نه هوش است و نه گوش است و نه گفتار

کان اصل هر اندیشه و گفتار مرا يافت

هر چنده خزم شاردهوه چاوی نه رگز ناسای خوماری دوزیمیهوه، رام

کردو کهچی له مهیخانهیدا دیسان دوزیمیهوه، نهوه ٺو خزشاردهوهوه

راگردننه له چیه؟ سه دجاران خۆم په نهان و چه شار بدهم هر
 ده مدوزیتته وه، وتم له ناو قهره بالخی شاردام لینگه ری بابیت، که هات به رازی
 فراوانی خزی ئاسان دیسان دوزیمیه وه.. لیوانیکی پین به خشمیم، نه وهی
 دهر دو میخنت هه یه له بیبری برده وه، من له خهرمانی زهرافهت و جوانی
 مانگ ئاسایدا گوم بووم، که چی له قوژبنی تاریکی خهزینه یدا دیسان
 دوزیمیه وه، نه وهی چیژ بوو له دهم و دهر ووندا سرپیه وه و که وتمه بنی
 دهریا، راوچی به تژی راو دیسان دهریه ننام، نه و گیانه نازداره، گیانیکی
 سوکی هاته دهسته وه، ئیستا که نه هژشم ماوه نه بیستن و نه گفتار.. چ
 باکم نه و له هر تیفکرین و وتووینیکا به من دهزانی و ده مدوزیتته وه..

نه وه هر گیزانیکی راسته و خزی نه و قه سیده یه به لام جه وه ره که ی مانا و
 مه دلولیکی دیکه ی هه یه له ویزا مه ولانا گیرۆده ی فکری خزیه تی، نه ک
 دوو چاری گری و هه له فه ی قافیه.. که سینک به و شینوه به ئاسانی له و
 هه موو کون و قوژبنه دا بیدوزیتته وه، ده کری دهسته پاچه ی قافیه ی بکا؟.. نه و
 که سه له هژشیا ریدا خزی بز جه لالودین وه دهر ناخا، که ههستی سر بوو
 ناخی مهست بوو، نه و دهم مه عشوق روخساری نازه نینی خزی بز
 دهر ده خا..

له مه سنه ویدا زۆر زهرافه تی شیعی گرنکی پین نه دراوه، له ویزا ته عالیم
 و ریبازی مه ولانا سه رقافله ی سه رتاسه ری مه سنه ویه، مه سنه وی پره له
 لیکدانه وهی وته کانی په یامبه ری خودا، وه ریبازی راسته قینه ی ئاینی
 ئیسلامی و دونیای ته سه و فه.. له دیوانی شه مسی ته بریزیدا به رواله ت
 غه زه له، وه خوینهر به ته مایه شینوه ی غه زه لیاتی سه عدی یا عه تتاری
 نه یشاپوری یا عیرا قی بخوینیتته وه، چوار پینچ هه زار به یتی عیرفانی، تامول
 و توانای زۆری ده وی، وه خزی ناخاته نه و گیر و گرفته وه، به لام نه وهی
 جینگه ی سه رسامی خوینده وارن و چاوساقانی نه ده بیاتی فارسیه، نه و
 ته عبیر و وشه و واژانه ی مه ولانا له مه سنه وی و دیوانی شه مسدا به کاری
 بردوه، له دیوانی هه چ شاعیریکی تر دا وه دی ناکرین..

جهنابی ناغای فروزانفهری لیزان و چاوساقي دونیای مهولانا دهلیت:
"مهولانا سه رجه م [۷۵۰۰۰] ته رکیبات و جومله بهندی تاییه تی خزی هیه،
له و هفته و پینج هزاره، زورتر له [۱۰۰۰۰] ده هزاری له میژدا
نه بیسراوه و زادهی فکر و زکرو پینوسی خودی مهولانایه، بز نمونه
"اوباشی خیال" یانی خه یالی نه شیاو وه ناجور، پرؤفیسور عهلی دهشتی،
دهلیت:

وشه ی "اوباشی خیال" دهست کردی خودی مهولانایه و له پیش نه ودا
که س نه وهی به کار نه بردووه، به لام له نه ده بیاتی قونای فیکتوریدا نه ناتول
فرانس" وشه ی "هه رزه هه وه سی خه یالی" به کار بردووه، یا "رومان رولان"
وشه ی "بره لالی" به کار بردووه، بز به ره لالی خه یال...

به ربلاوی و جینگیربونی هه ر زمانیک بریکی زوری قهرزاری تی فکرینی
لیزانان و نه ندیشمه ندانه.. که بز وه درخستنی بیرو راکه یان وشه و
ته عابیریک به کار ده بن که له پیشدا به کار نه براوه... نه وه ش زانراوه
زمانی وتوویت له دوو سی هزار وشه زیاتری پیناوی، هه ر چهنده
بیرو پای نه ده بی، فهلسه فی زانستی، پیشه سازی پیش بکه وی به و نه اندازه یه
زمان به ربلاوتر ده بن و موفره داتی زورتر.. وه له و رووه وه نووسه ره کان،
ئوده با، شاعیران، دهستی بالایان هه یه بز به ربلاوی زمان و زمانه وانی و
فه رهنگی زمان...

نه وانن ده توانن به هیزو توانای خولقاندن نیازه کان بخه نه قالبیکی شیاو
و په سه نده وه.. که واته مهولانا به ناچاری نه و موسته لاحاته ی به کار
بردووه، یا داهیتاوه و به شینویه کی ناخو ناگا قافیه شی بز دروست
کردووه و وهک شیعر خستویه تیه به رچاو..

ئیمه گه یشتوینه ته نه و باوه ره ی که مهولانا نه کوشاوه و نه یویستووه
له ریزی شاعیراندا دایبنین و وهک شاعیریک مامه له ی له گه لدا بکه ن، من وا
نازانم نه و باوه ره له رووی لوت به رزی و خو به زل زانین هه لقولابیت، نه و
به ته وای وجودیه وه کوشاوه به شینویه کی تازه ی ستایش و

خودپارستی دایبنین، ههتاوهکو داهینانهکشی لهرووی بهرنامهریژی و پلانهوه نهبووه، شیعرهکانی، جل و بهرگی، رهفتاری، کرداری شیوهی ژیانی، نهو نامیزانهی بهکاری بردووه، بهتایبته لهدوای ناشنا بوونی لهگهله شهمسی تهبریزیدا، نهوهسا بهزمانی خزی نکولی له شاعیربوونی خزی دهکاو حاشا له شیعر و شاعیری دهکا و دهلنت:

شعر چه باشد برمن تا که از آن لاف زم

هست مرا فن دگر غیر فنون شعرا

شعر چو ابريست سیه، من پس آن پرده چومه

ابر سیه را نو مخشوان، ماه منور بسما

شیعر نهوهی نیه من شانازی پنهوبکه، من گیرژدهی هونهریکم دوره له هونهری شاعیرانهوه، شیعر وهک ههوریکی رهش وایه، من له پشتی پردهوه، لاهه بیر له ههوری رهش مهکهوه، بنواره مانگی پر شهوقی ئاسمان... شیوهی شیعره مهولانا لهسه ریهک قالب و شیوهیه نیه و لهگهله شاعیرانی تردا جیاوازه، مهولانا ریک و راست پهنجهی خستوته سه مهبهست و پینچ و پهناو تهکه لوف له شیعرهکانیدا نابینریت، نهو بییری له شیوهی شیعره شاعیرانی پینش خزی نهکردوتهوه، نهوهی لهو کات و چرکه یه دا بهدهمیا هاتووه وتوویهتی، جارهوبار تهواوی سهبکهکانی تیکهله کردووه، ئیتر نهوه غهزهله، عیرفانیه، قورئانیه، حیکمهته بز مهولانا نهوهی گرنگ بووه مهعناو مهفاهیمهکهیهتی، نهگه ر باسی له ئاسمان کردبئی، یا باخ و بزسان، نهوانهی کردوته وهسیله و ئامیزی مهبهسته سهرهکیهکی که دونیای عیرفانه، نهویش به شیوهی خزی پهنجهی له دونیای لاهوت و یهکتاپارستی گیرکردووه. مهولانا لیزانانه تهشبیهی کردووه کاتیک چیمه، گولزارینکی وشکهوه بوو یا زهرد ههلهگهراوی به ژیانی پیرینک یا مورشیدینک تهشبیه کردووه، له راستیدا ئاماژهیه بز نهو بیرو زاهیده درۆزن و خهله ههلهتینانهیه، بنواره، نهم تهعبیرهی [چمن از لب باده بخش توست شد] مهبهستی له مهعشوقی خویهتی که چهنده به توانایه دهتوانی به قودرتهتی

ئیلاهی ئەوانەیی لە راستی و مەعریفەتەو بە دوورن بخاتە سەر رێگای
 راست... هیزی تەعابیری مەولانا بوو تە هۆی جگە لە لایەن عیرفانیەکی
 بەربلاوی زمانەوانی، یا دەفەرموی [دود دل لالەها ز آتس جان رنگ تو].
 ئەگەر بیگوتایە "داخی دل" رەنگە بەلای خوینەرەو جینگە ئاوردانەو
 نەبواوە، ئەویش بەدوای شتی و تراودا نەگەر او... هەمیشە کۆشاوە بز
 خۆی، خۆی بیت، چل بە چلی مەولانا لە دوانی شەمسدا باخ و بويسانیکی
 بی سنورە، ئەو ئەلفازانەیی بەکاری بردون مولکی خۆیەتی و پەنجە مزی
 مەولانای بە سەرەو یە،

کەعبەیی ئومید

بنواری چی فەرموو:

این خانە کە پیوستە در او بانگ چغانەست
 از خواجە بپرسید کە این خانە چە خانەست
 این صورت بت چیست اگر خانە کعبەست
 وین نور خدا چیست اگر دیر مغانەست
 خاک و خس این خانە همه عنبر و مشکست
 بانگ در این خانە همه بیت و ترانەست

ئەم خانەقایە کە هەمیشە دەنگی زکری خودای تیادایە لە چاوساق
 بپرسە، ئەو خانەقایە چ جزو جیگە و شویتیکە ئەو چ جزو رفتار و
 شینووی خوداپەرستییە ئەگەر ئەو مەلبەندە بە کەعبەیی ئامال دانراوە، وە ئەو
 نیشک و مەشخەلانە، نەوع چیه، لەو پەرستگایە پەخشانە، خاک و جۆلی
 ئەو خانەقایە پر لە بۆنی خۆش و گولاو، ژوورودەری ئەو خانەقایە
 هەمووی بانگەوازی ویردو ناوی خودایە وا بەربلاوە.. ئەو لیکدانەوی
 ئەو پارچە هەلبەستەیی مەولانایە لەسەر موفرەداتی فەرھەنگی تەسەوف..
 بەلام بز ئەوانەیی فارسی نازانن و ئاگاداری وشە و واژەیی فەرھەنگی
 تەسەوف نین، مانای ئەو چەند بەیتە شتیکی تر دەگەینیت، کە من لێرەدا

دهق به دهق وریده گنیرمه سەر زمانه حیاته کهی خۆمان. گوردییه شیرینه که

چییه ئه وه له و ماله دهزله شمشاله سرنایه

له لیزان بپرسه ئه و جینگه چ جینگه و شوینیکه؟

ئه گەر ئه و ئاوینه که عبهی هیواو ئومینده. که عبه و بت و پهیکه ریان نه وتوو، ئه گەر مه یخانهی مهست و سه رخۆشه کانه و چاو و راوه. نهی نه و مه شخه لانی تیشکه چییه؟ له ویرا په خش و بلاوه؟

بژنی دهرو دیوارو خۆلی نه و جینگه هینده بلاوه که یشتوته حه وشه و سه ر رینگه، بنواره گوئی بگره، شاییه له و ماله. ئاههنگ خۆشیه مایه ی حال و نه حواله ..

جا بهنده ناچارم په بیرهوی مه فاهیمی شیعره کانی مه ولانا بم. نه رکی من وه رگیزانی راسته و خۆ نیه و وا بکه م له مه بهست و رینباز و رۆحی مه ولانا دوور ده که و مه وه .. مه ولانا ده لیت:

خاک و خس این خانه همه عنبر مشک است

لینکی به ره وه و به وردی سه یری بکه کاتیک مه ولانا باسی مال و شوینی دهروون و فکر بکا، له دونیای مادیات به دوور ده که ویته وه و بلند فرین و مه شخه لانی نور و نار ده خاته گرو مه تاوه کو خاک و خۆلی نه ویرا به بژنی خۆش و عه ترو گولاو ده شو بهیننی، سه یرکه چۆن وه سفی نه و ماله دهکات، ده یرازیننیه وه خۆ به زیر و زیوو مه رمه ری گران به ها نایر ازیننیه وه، ده لی پره له به یتی شیعره ی جوان و نایاب، له هر چوارلاوه دهنگی ساز و گزرائی ریتمدار بهرز بووه ته وه، رۆحی ئینسانی خاوین په یوهنده له گه ل ئاههنگ و نه وای مزسیقیدا و رۆح زاخاو ده داته وه ..

ئه و جۆره مه لبه ستانه تا به ئه مرۆ نه زانراوه له چی حال و نه حوالیکدا وتراوه. مه ولانا ده فهرموی:

گل گفت مرا نرمی از خار چه می جویی

گفتم که در این سودا هشیار چه می جویی

لهم بابت هژراوهی مولانا نهوهی دهکجه نین. نهوانه‌ی تواناو تامولی
دژواری رینگای عیرفانیان پیوه نیه. نهوانه له سهرهتاوه دمین
ههوهسهکانیان بپالینون و رفتاریان بدن له بیژهنگ و گزرزهکه توردهن
لاوه. نهو دهم رووبه رینگا و رینبازی تهریقته وهری بکهون:
یا دهلیت:

این بار من یک بارگی در عاشقی پیچیدهام
این بار من یک بارگی از عافیت بیریدهام
دل را ز خود برکندهام با چیز دیگر زندهام
عقل و دل و اندیشه را از بیخ و بن سوزیدهام

نه‌مجاره‌یان به ته‌واوه‌تی دووچاری دهردو ژانی عاشقی بوومه.
نه‌مجاره‌یان رینگه‌ی دژواری عیشقم به یه‌کجاری گرتووهو پیاچوومه نهوهی
ناره‌زوو چه‌زه‌کان نه له فکر و زکری خۆم تورم داوه‌ته لاهه. نهوهی
عه‌قله. نهوهی فکر و نه‌ندیشه‌یه دووچاوی دهردو نازار و کیشه‌یه.. نهوهی
دونیای عیشقی و عاشقی.. ناله‌م جۆره هه‌لبه‌ستانه له‌دهمی مه‌ولانا هاتوته
دهره‌وه، دووره له ره‌والی شاعیرانی پیش خۆی، یا هی سهردهمی خۆی،
که دیوانه‌کانیان پره له باسی سه‌روی بلند بالای وهک ئالا، دهم و لئیوی
خونچه ئاساو روخساری مانگه چوارده و زولفی سیاره‌نگی دریژ و
عه‌نبرین خال، نهو جۆره بگره و به‌رده‌یه له دیوانی شه‌مسی ته‌بریزیدا
نه‌وتراوه، مه‌ولانا له پینداه‌لدانی ده‌سه‌لاتداران به دوور بووه، یا وه‌سفی
دلارامینک یا جوانی سروشت و دهرکه‌وتنی شوخ یه‌یکه‌رینک، مه‌ولانا
له‌وانه‌وه خۆی دوورگرتووه، زانیویه‌تی نهو موفره‌داتانه گویای نیاز و
رینبازی نهو نین، به‌وزمانه ناگاته مه‌به‌سته عیرفانیه‌کانی.

ناهه‌نگه‌کانی مه‌ولانا

دهی فهرمو گوی له‌م ناهه‌نگه بگره، گوی له‌م نه‌واو ریتم و سه‌مای پر
له رۆحیانه‌ته بگره و ته‌ماشاکه:

مردم بدم زنده شدم
گریه بدم خنده شدم
دولت عشق آمد و من
دولت پاینده شدم
دیده سیر است مرا
جان دلیر است مرا
زهره شیر است مرا
زهره تابنده شدم
گفت که دیوانه نه‌ای
لایق این خانه نه‌ای
گفت که تو شمع شدی
قبله این جمع شدی
جمع نیم شمع نیم
دود پراکنده شدم
رفتم دیوانه شدم
سلسله بندنده شدم
گفت که سرمست نه‌ای
رو که از این دست نه‌ای
رفتم و سرمست شدم
وز طرب آکنده شدم
گفت که تو کشته نه‌ای
در طرب آغشته نه‌ای
پیش رخ زنده کنش
کشته و افکنده شدم

گفت که با بال و پری
من پر و بالت ندهم
در هوس بال و پرش
بی پر و پرکنده شدم

ئو کودهتا پر له رۆحیانهته، ئو دل و دهروونه ئاشوفته لهت لهته. له
فکر و ههلسان و دانشتنی مهولانادا خۆی وهدهر دهخا، بهو بهیته کورت و
پر له مانایه نهبی وهدهر ناکهوی، مهولانا چاره‌ی بۆ نهماوتهوه، هه‌ر ده‌بی
دوکه‌ل ئاسا له ئاسماندا په‌خش و بلاوبیتهوه، نه هۆش و عه‌قل و ته‌رازووه
ناسراوه‌کانه له‌بیری بچیتتهوه، نه فه‌رمانبه‌ری ده‌وله‌تی عیشقه وه له عیشقی
خۆیدا سه‌ر سوپوردانه فه‌رمانبه‌ره، ئیتر هه‌ست به غه‌م و بۆ نه‌هات و
ده‌ردو ئازار ناکا، ته‌واوی هه‌نگاوه‌کانی پر له له وزه، پر له توانا [گریه
بدم خنده شدم] ئیتر ئه‌وه‌ی غه‌مه داویه به‌بادا، سه‌رمه‌ستی عیشق و
شادیه.

مهولانا به شیعری و تراوی رابوردوو و سه‌رده‌می خۆی ئه‌و وه‌ستاییه‌ی
[ده‌ست ره‌نگینی] باشته‌ری پی ناکرئ و ئه‌و زاراوانه گویای گرو گلپه‌ی
ده‌روونی ئه‌ویان نیه، بۆیه په‌نای بردوته به‌ر ئه‌و مو‌فره‌داتانه، چ له
مه‌سنه‌ویدا، یا له دیوانی شه‌مسدا مامه‌له‌که له‌سه‌ر مو‌عاده‌له‌یه‌کی
راستگویانه‌یه مه‌کینه‌ی رۆحی ئه‌و ده‌خاته سه‌ر زمانی و مه‌ولانا
به‌رنامه‌ریژی بۆ نه‌کردوو، خودسه‌رانه له‌ده‌م و زمانی ده‌خزی و خۆی له
په‌رده‌ی گوی ده‌خشینی و گویگر ده‌خاته گۆره‌پانی تیرامانه‌وه... وا باوه‌که
شاعیر به‌رنامه‌ریژی بۆ شیعیر نووسین ناکا، شیعیر له چرکه‌یه‌کدا له ده‌رگا
ده‌دا یا به‌بی پرس خۆی به‌ مالا ده‌کا، به‌لای مه‌ولاناوه ئه‌و حا‌له‌ته
مه‌رفوزه‌و ره‌د ده‌کریتتهوه، مه‌ولاناو ئاریه‌له سحرئامیزه‌که‌ی نوکی له‌نینو
بریسکه و بزیسکه‌ی مه‌شخه‌لانی تیشک و نوره‌و شه‌پوله پر له داهیتان و
پر له زه‌رافه‌ته‌کان خۆیان له ئاریه‌له‌که ده‌خشین و له چرکه‌یه‌کدا ده‌که‌ویته
سه‌ر زمانی مه‌ولانا... ده‌لین مه‌ولانا که ئه‌و شیعیرانه‌ی وتوووه و به‌ ده‌میا

هاتوه یا له حالتی سوکردا بووه، یا له سه‌مایه‌کی شیتانه‌یدا نه‌وانه‌ی
ده‌وروبه‌ری شیعره‌کانیان بز نووسیوه‌ته‌وه و له دواییدا خستویانه‌ته بهر
دهستی

ببردی دلم را بدادی به زاغان
گرفتم گروگان خیالت به تاوان
درآیی درآیم بگیری بگیرم
بگویی بگویم علامات مستان
بجوشان بجوشان شرابی ز سینه
بهاری برآور از این برگ ریزان

به ئاسان عیشتت بالی داکینشا به‌سه‌رما، خودسه‌رانه خه‌یالی ترم خسته
نیو که بکه و دامه‌وه، ئیتر له بگره‌وبه‌رده‌ی هه‌یه و هانیدا سه‌ره‌تای شه‌یداییم
وه‌ده‌رکه‌وت و ورده‌ورده هاتمه جۆش و خرۆش، پایزی پر له گه‌لاریزانمت
پر کرد له گول و وه‌نه‌وشه‌ی به‌هاری

به‌نده له‌م به‌شه‌یدا ده‌کۆشم چه‌ند دوو به‌یتی هه‌لبژارده بخه‌مه به‌رچاو
که له حه‌قیقه‌تدا هه‌ر یه‌که له‌وانه به شاقه‌سیده‌یه‌کی دریزی مه‌ولانا
ده‌ژمیردرین..

ای بر سر هر سنگی از لعل لبت نوری
وز شورش زلف تو در هر طرفی سوری
لنوی له‌عل ئاسات، تیشک باران ده‌کا به‌ردو خۆل کو‌ده‌تای ناوه‌ته‌وه
زولفی په‌ریشان‌ت، وا له ده‌شت و شار و دۆل هه‌رایه یا ده‌لێت:
اندر تن من یک رگ، هشیار نماندست
ای رفته می عشق تو اندر رگ و در پی
قولایی ناخ‌م، خۆمه‌ست و سه‌رخۆشه، باده‌ی عشقی تۆ تالان کهری ناخ
ده‌هۆشه.. له‌م به‌یته‌دا راسته و خۆمه‌به‌ستی مه‌ولانا، شه‌مه‌سه و به‌س:
زیر دیوار وجود تو تویی گنج گهر

گنج ظاهر شود ار تو ز میان برخیزی

به وهرگیزانه راسته و خوک دهلنت: له ژیر چوار دیواری تژدا.. به تژ
بؤخوی، نه و هموو زیرو زیوو گوهره شاراوویه که هستای نه و
گنجینه ودهرده که ویت..

نه گهر سؤفیانه لیکي بدهینه ووه به زمانی مهولانایی بدوینین دهلنت: نه ی
شهمسی ته بریزی.. له و خه لکه گهری.. من تو باش دهناسم، دهزانم له چ
پله و پایه یه کی عیرفانیدای، بؤخوت نه گهر بته وی حه قیقهت و کانی نایابی
خوت بخه یته بهرچاو، نه و دهم دهزانن چ سوارکارینک و قلابگیرینکی دونیای
عیرفانی.. دیاره مهولانا و شهمس له وهدا هاو بیروونه له سهر نه درکاندنی
مهقامی بهرزی عیرفانی شهمس، وه نه و نه درکاندنه بوو ته هوی نه وه ی
دهور ووبه ری مهولانا ریز له دهرویشه روو ته یه کی نه ناسراوی وه ک
شهمس نه گرن و شهمس بیته مایه ی ئیره یی و سهر نه نجام ون بوونی
هه تاهه تایی شهمسی ته بریزی..
یا دهلنت:

ای دم آتشین من خیز تویی گواه دل
ای شب دوش من بیا راست بگو چه دیده ای
نه ستیره ی کلک ناگرینم، هیزو توانام نه توی که ده تبینم، نه ی شه و
دؤستی من وهره نه ی سهرتاسه ری شهوی من راستم پی بلنی چیت دیوه؟
یا دهلنت:

چشم مست تو قدح بر سر ما می ریزد
ما چه موقوف شراب و می و افیون باشیم
چاوانی مهستی تو پهیتا پهیتا لینوانی شراب به سهرما ده ریژی، ئیتر چ
نیاز به تریاک یا هه وه سم شه رابی سور بچیژی؟
یا دهلنت:

بهر هزار سال اگر بر لخدم گذر کنی
مشک شود همه گلم روح شود همه تنم

نهگر دواى هزار سال مردنم به لای گوره که ما رابویری گوزهرت خاک
و خولم گولاوریز دهکاو، رۆح ده که یته وه به له شی مردومدا، له بۆنی خۆشدا
راگوزهر مهنگ گیتژ دهکا.. سه عدی شیرازی له م بابه ته ی وتووه:

بوی محبوب که بر خاک احبا گذرد

نه عجب دارم اگر زنده کند عظم رمیم

بۆنی خۆشه ویست نهگر بگاته سهر خاکی مه زاری دلدار، سه رسام نابم
نهگر زیندوی بگاته وه پیشه و په لا حافزی شیرازیش ههر له م رووه وه
وتویه تی:

بعد صد سال اگر بر سر خاکم گذری

سر برآرد ز گلم رقص کنان عظم رمیم

نهگر دواى سه دسال به لای خاکمدا تینه پری، پیشه و په لام به سه ماوه
سهر له خاک و خۆل وه دهردیتنی و دهگمه ئاره زوو و مه رام.. نهگر
دواى سه دسال به لای مه زارما بگوزهری بینه دیه نی، له عه زره تا پیشه و
په لام سه ما که رانی سهر له گۆر وه دهردیتنی

مولانا دیسان فهرمویه تی:

گنده پیر است جهان چادر نو پوشیده

از برون شیوه و غنچ و ز درون رسوایی

نهم کۆنه سه رایه، که جیهانی ناوه، عه بای تازه ی رهنگاورهنگی
بۆشیره.. ده تدویننی و هه لته خه له تیننی پینچه ی هه لده یته وه سه د داستانی
نه شیواو ده خوینتی.

یا ده فهرمویت:

گر تو خوبی و منم آینه روی خوست

پیش رو دار مرا چونک جهان آرایی

نی غلط گفتم سرمست بدم زفت زدم

کی بود آینه را با رخ تو گنجایی

تزیو چاکی و پاکیهت، منم ئاویتتهی روخساری تۆ، لاکه لامهوه تۆ
دونیا دهرازیتهوه.
نهخیر ناماقولم وت، نهشیانم لهدهم دهرهات، کام ئاویتته. دهتوانی
روخساری تۆی تیا جینیتهوه؟
هر لهم بابته "خواجه" دهلیت:

دل بر این پیرزن عشوه گر دهر میند
نوعروسیست که در عقد بسی دامادست

ئهم چهرخه بن وهفایه، پیرهژنیکه هینده پاپنچی مهکه هر رۆژهی تازه
بوکینکه و لهباوهشی زاوایهکدایه.. هر لهم بابته "حافز" فهرمویهتی:
عروس جهان گر چه در حد حسن است

ز حد می برد شیوه بی وفایی

ئهم جیهانه رازاویه، تا بلنی لهزهت بهخشه، له خاکی بن وهفایینا
دایکوتاوه ریشهیی بن بهقایی کردوته کارو کردهوهو پیشه
سهعدی شیرازی دهفهرموی:

پرده بردار که بیگانه خود این روی نبیند

تو بزرگی و در آینه کوچک نمایی

پرده لاده با بیگانه و نهزنان روخسارت ببینن هینده گهرههی کام
ئاویتته جینگهی روخساری تۆی تیا دا دهبیتتهوه.
مولانا دهفهرموی:

با جام آتشین چو تو از در درآمدی

وسواس و غم چو دود سوی بام می رود

به ئاوینهی ئاگرینهوه که لهدهر وهدهرکهوتی وهسوهوهو غم فرین
بهرو ئاسمان تینکچو رهوتی..
یا دهفهرموی:

می گردد آسمان همه شب با دو صد چراغ

در جست و جوی چشم خوش دلربای تو
له تاریکی شه و ئاسمان به دووسه د چراوه تاریکی ده بشکنی به دواي
چاروی پر له نازتا ده گه ری کون به کون..
یا ده لیت:

اگر یک دم بیاسایم روان من نیاساید
من آن لحظه بیاسایم که یک لحظه نیاسایم
رهنگه من له هه نۆزدابم، به لام رۆحم بی هه نۆزو مال به کۆلم، که وا
به دواي عیشقی تۆدا ئاواره ی هه رده و چۆلم
سه عدی ده فهرموی:

گفته بودم چو بیایی غم دل با تو بگویم
چه بگویم که غم از دل برود چون تو بیایی
ئاواته خواز بووم به اتایه ت تا غه مه کانم بژماردایه، چی بلیم شادم به وهی
غم برواو تۆ جینگه ی بگرتیه وه، قهینا وجودم ببرژابا
یا مه ولانا ده فهرموی:

مثال لذت مستی میان چشم نشستی
طریق فهم بیستی چه آفتی چه بلایی
هه روهک نه شه ئه ی مهستی له هه ردوو چاوما دانیشتی چه پاوت کرد
هز و عه قلم نه ویش به شیوه یه گشتی. کام به خشین؟ مال ویرانت کردم
خست به خشتی.. یا ده فهرموی:

لباس فکرت و اندیشه ها برون انداز
که آفتاب نتابد مگر که بر عوران
جل و بهرگی تیفکرین و ئه ندیشه تورده ره لاوه، نه تیستوووه که ده لین،
له بی بهرگیه روتهل مهیلی هه تاوه، یا ده فهرموی:

چو مست چشم تو نبود شراب را چه طرب
چو همهم تو نباشی سفر چه سود کند

نه‌گه‌ر مه‌ستی دیداری تو نه‌بن من چیمه له شه‌راوو ئاواز؟ نه‌گه‌ر
هاورپیی تو نه‌بم نه‌م ریگه دورو دریزه‌م چون پئی ده‌بریی..
بریگ له شاعیران ده‌کوشن به عقل و درایه‌ته‌وه مامه‌له له‌گه‌ل عیشقا
بگه‌ن. به‌لام عیشق و عقلیان نه‌وتوه.. نیزامی گه‌نجه‌وی ده‌لئیت:

تدبیر کنم هر شب تا دل ز تو برگیرم

چون مهر برارد سر مهر تو ز سر گیرم

هر شه‌وه له ته‌کبیرم. نه‌گه‌ر جارینکی‌تر توخت که‌وتم نه‌علت له
شیرم.. هر که سوزی عیشقت ده‌روونم دینیتته جۆش، به چه‌پاو ده‌بیا
عقل و تیفکرین و هۆش..!!
سه‌عدی ده‌فه‌رموی:

هر شب اندیشه دیگر کنم و رای دگر

که من از دست تو فردا بروم جای دگر

بامدادان که برون می‌نهم از منزل پای

حسن عهدم نگذارد که نهم پای دگر

هموو شه‌ویک خولیاپه له‌سه‌رما دیت و ده‌روا.. که‌وا من له ده‌ستی تو
بروم بز جینگه‌یه‌کی‌تر. به‌یانیان له‌مال وه‌ده‌رده‌که‌وم تا ریبه‌کی‌تر بگرم،
داوینکی‌تر جوانیت په‌یمان شکینه و ناتوانم بنیم هه‌نگاوینکی‌تر..
هرله‌م رووه‌وه سه‌عدی ده‌فه‌رموی:
ده‌لئیت:

هر شبی گویم که فردا ترک این سودا کنم

باز چون فردا شود امروز را فردا کنم

هموو شه‌وی ده‌لئیم عیشقت به‌لاوه ده‌نیم سبه‌ی، که سبه‌ی دیت، ده‌لئیم
لینگه‌ری قه‌ینا، نه‌مرز نا سبه‌ی.. شاعیریک به‌ناوی [دیگری] وتویه‌تی:

مرا رفیقان گز بلا پرهیز

بلا دلت من از دل چگونه بپرهیزم

دۆستان دهلین هۆشیار به، له بهلا خۆت بپارێزه بهلا ده پر له
خۆشهویستی ئازیزه، بریک بهیتی شاعیران له یهک دهچن، ئه و لیکچونه
له روی بهرنامه ریژی و چاولیکه ریبه وه نه بووه.
مهولانا فهرمویهتی:

ذوق دشنام وی از شهد ثنا بیش آمد
لطف خار غم او را گل خوش خند گذشت
هه وه سی وتهی نه شیاوی ئه و بهلامه وه له ههنگوینی پینداهه لدان
شیرین تره، درکی درهختی غه می ئه و بهلامه وه له گولی ده مکرای وی پر له
که نین شیاو تره.

سه عدی شیرازی ده فهرموی:

زهر از قبل تو نوشدارو^۱
فحش از دهن تو طیباتست
مامۆستای به لاغته له و به یته یدا ده لیت:
زه هریشم بدهیتی بۆمن ده واو دهرمانه، جنیوی ده م و لیتوت بۆمن بۆنی
خۆش و جوانه.

حافزی شیرازی هه ر له م بابه تهی فهرموه:
قند آمیخته با گل نه علاج دل ماست
بوسه ای چند برآمیز به دشنامی چند
شه کرو کولاو عیلاجی ده ردی دلی من ناکا واز بیره لیره ماچیک تیکه لی
جنیوکه و سه دجاران بۆم بنیره..
ئه گه ر به وردی له و بابه ته شیعرانه بدوین که شیعره کانیانی له یه ک
ده چن، به لام له جه وه ردا جیاوازن، مهولانا زۆرتتر په نجهی خستۆته سه ر
مهعنه ویات و ئه فکاری ره ببانی، بۆیه ده لی: دوا ی هه زار سال به لای
گوره که ما بگوزه رینی خاک و خۆلی مه زارم گولاو ریژده که ی.. که چی حافز

۱- درماتیکه هه موو برین و نه خۆشیه ک چاک ده کانه وه..

و سعیدی شتینکی تر دهلین.. که نه‌گه‌ر به‌لای گزریاندا بگوزهریت پیشه‌و
په‌لایان به‌سه‌ما کردنه‌وه سهر له گزِر دهر دیتن.. ههر له و بابته لیکچونه
مه‌ولانا قه‌سیده‌یه‌کی هه‌یه، به‌م به‌یته ده‌ستی پیکردووه:

این ساغر روحانی صهبای دگر دارد

ن‌سائیب شاعیری گه‌وره‌ی نه‌ده‌بیاتی فارسی، ههر به‌و مه‌فهومه
قه‌سیده‌یه‌کی دوورو دریزی هه‌یه:

امروز جمال تو سیمای دگر دارد

امروز لب نوشت حلوای دگر دارد

آن آهوی شیرافکن پیداست در آن چشمش

کواز دو جهان بیرون صحرای دگر دارد

هاوار نه‌ورز جوانیت هه‌روا غه‌وغای ناوه‌ته‌وه، دوو لئوی شه‌کربارت
تامی حه‌لوای به‌سهر ماوه‌ته‌وه. نه‌و ئاسکه شه‌رئه‌نگیزه دوو‌چاوی مایه‌ی
خزشه‌ویستی و ریزه‌ بئ سود بوو، بگه‌ربگه‌ر له دوو جیهان تئیه‌ری و
گه‌یشته ساریه‌کی‌تر

در میان پرده خون عشق را گلزارها

عاشقان را با جمال عشق پیچون کارها

عقل گوید [شش جهت حد است بیرون راه نیست]

عشق گوید [راه هست و رفته ام من بارها]

له‌نینو په‌رده‌یدا خوینی عیشق ریچکه‌ی به‌ستووه‌و گولزارینکی
نه‌خشان‌دووه، عاشقانی رینگای عیشق به‌و رینگه‌و ریبازه‌یدا ده‌رژن، عقل و
هژش لای وایه [له‌ شه‌ش ریان به‌ولاره رینگه‌ی‌تر نیه] بئ یه‌ک و دووم..
عیشق هاته‌جوار وتی: [رینگای عیشق له‌وه زۆرتره، من زۆر جار
پیایداچووم]. نه‌مه‌ش بابته و لایه‌نینکی دیکه‌ی مه‌ولانایه که فه‌رمویه‌تی:

فتنه و آشوب و خون‌ریزی مجوی

بیش ازین از شمس تبریزی مگوی

به‌دوای هراو هوریاو ده‌عوا مه‌رافه‌و خوین ریژیدا ئیتر مه‌رژ له‌مه
زیاتر واچاکه‌ ده‌رباره‌ی شه‌مسی ته‌بریزی مه‌لین...

موسیقای دیوانی شه‌مس

پرزفیسوری خوالیخوشبو [عه‌لی ده‌شتی] ده‌رباره‌ی مه‌ولانا ده‌لینت: "من
لام سه‌یره‌و جاروبار له‌خۆم ده‌پرسم و ده‌لیم.. خه‌لکی ئەم ولاته، ولاتینک
نموونه‌ی وه‌ک فارابی و ئیبنولسیناو، حافظو خه‌یام و سه‌فایی تیا په‌روه‌رده
بووه، چۆن توانیویانه‌ به‌رگه‌ی مه‌شخه‌لانی رۆح و ره‌وانی مه‌ولانا بگرن؟
چه‌ندینک له‌مه‌وپیش کتاوی [اسرار التوحید فی مقامات شیخ أبو سعید].
که له‌لایه‌ن یه‌کینک له‌ نه‌وه‌کانیه‌وه ده‌رباره‌ی ئەو سۆفیه‌ی نووسی بوو
ده‌مخوینده‌وه، خوینه‌ری ده‌خسته‌وه بیری داستانه‌کانی [ئه‌سکه‌نده‌رنامه‌ و
مه‌ته‌ر نسیم عیار].. له‌و کتیبه‌دا شتی زۆر نه‌شیاوی تیا‌دایه، گوایه
ئه‌بوسه‌عید به‌ ئاسماندا فریبه‌ و پای له‌ زه‌وی بپاوه، وه له‌م باب‌ه‌ته
توره‌هاتانه‌شیان ده‌رباره‌ی مه‌ولانا جه‌لالودینی رومیش نووسیوه، بۆ
نموونه "ئه‌فلاکی" نووسیه‌یه‌تی، کاتینک مه‌ولانا مردووه، حوسامه‌دین
وتوویه‌تی، که ته‌رمه‌که‌ی له‌لایه‌ن [ئیختیارولدینه‌وه] شۆراوه په‌یره‌وانی
مه‌ولانا نه‌یان هینشتوووه دلۆپینک له‌و ئاوه‌ برژیته‌ سه‌ر زه‌وی و
خواردویانه‌ته‌وه، وه موسلمانان کاتینک په‌یامبه‌ری خودا مردووه، هه‌مان
کاریان کردوووه.. هه‌روه‌ها "ئیختیارولدین" وتویه‌تی، که ده‌ستم خسته‌ سه‌ر
سنگی پیروزی مه‌ولانا، له‌پر راپه‌ری و منیش هاوارم لئ هه‌ستاو زارزار
گریام، به‌ده‌ستی راستی گویی گرتم و زمانم له‌ گۆ که‌وت.. ده‌نگی
هاته‌گویم: [لا إنّ اولیاء الله لاخوف علیهم ولاهم یحزنون].. به‌ ته‌ئکید ئەم
داستانه‌ وشارده‌ی فکری خودی "ئیختیارولدینه" و به‌س، نه‌گویی راکیشاوه،
نه‌ مه‌ولاناش جو‌لاوه‌ته‌وه و نه‌ ئاوا ده‌نگینکی قورئانی پیروزی به‌رگویی
که‌وتوووه.. کاتینک هه‌ندی که‌س ئاماده‌ی سه‌لماندن ئاوا بیروپا‌یه‌کن بی
یه‌ک و دوو کردن له‌م جۆره‌ داستانانه‌ش ده‌سازینن.

خهلکانیکیش ههن باوه‌ری پهن ده‌کن و بلاوی ده‌که‌نه‌وه، دیسانه‌وه ده‌گینه‌وه شه‌مسی ته‌بریزی بریک له کتاوه ده‌سنووسه نایابه‌کانی تورپایه ناو تاوه و زۆربه‌ی نه‌و کتاوانه هی باوکی مه‌ولانا بووه... مه‌ولانا نه‌و کاره‌ی لا ناخۆش ده‌بی و گازانده له شه‌مس ده‌کا، شه‌مس کتاوه‌کانی له‌ناو ناو وه‌ده‌ردینی بی نه‌وه‌ی یه‌ک دینه‌ی کوژایته‌وه... یا خوساییت

له‌و جوړه داستانه و فکرو نه‌ندیشه‌ی خۆش باوه‌رانه‌ی ئیمه بووهت جینگه‌ی نه‌رم و گه‌رمی له‌و باب‌ه‌تانه و سه‌یر له‌وه‌دایه، تا ته‌م ده‌ورو زه‌مانه‌ش چاوه‌روانی قه‌بول کردنی ناوا داستانه‌گه‌لیکن.. من نازانم که‌ی نه‌و باب‌ه‌ته فکره سحرئامیزانه لاده‌ده‌ینه لاه‌وه ده‌کوشین رۆح و ره‌وانمان له ئیره‌یی و ره‌زالت و کینه‌و نازار پیدانی خه‌لکی له بیژنگ بده‌ین و خزمان پپالنیوین.. سه‌ره‌تای ئاینه‌کانیش دووچاری فکری نه‌شیاوای خه‌لک بووه و به‌و جوړه تیفکرینه‌ته‌گه‌ره‌و کۆسپیان خستوه‌ته به‌ر په‌یامبه‌رانی خودار به‌هانه‌ی سه‌یر سه‌یریان له په‌یامبه‌ران گرتوه، یا داوای شتی سه‌یرو سه‌مه‌ریان له په‌یامبه‌رانی خودا کردوه، له سوره‌تی اسرآتا هاتوه:

[وقالوا لن نؤمن لك حتى تفجر لنا من الارض ينبوعاً او تكون لك جنة من نخيل و عنب فتفجر الانهار خلالها تفيجراً، او تسقط السماء كما زعمت علينا كسفاً او تأتي بالله والملئكة قبلاً، او تكون لك بيت من زخرف او ترقى في السماء ولن نؤمن لرقيك حتى تنزل علينا كتاباً نقرأه، قل سبحان ربي هل كنت إلا بشراً رسولاً].

لیره‌دا ئیمه ده‌بی له سه‌ره‌تای ئاشنایی مه‌ولانا و شه‌مس وردینه‌وه، نه‌گه‌ر نه‌و موعجیزه‌یه روینه‌دایا مه‌ولاناش مه‌لایه‌ک ده‌بوو وه‌ک هه‌زاران مه‌لای نینو خانه‌قاکان و ناوباوی له‌شاری قونیه وه‌ده‌ر نه‌ده‌چوو، نه‌و ئاشناییه بووه‌ته هۆی ته‌قینه‌وه‌ی مه‌ولانا له‌ناو خوداو بیرو فکری ژبانی رۆژانه‌ی مه‌ولانای سه‌رولیتژ کردوه و توانیویه رینگه‌و جینگه‌ی تایبه‌تعه‌ندی خۆی له نه‌ده‌بیاتی فارسیدا ته‌رخان بکاو تا به ئیستا ئاماژه‌ی بۆ ده‌کریت، رۆژ به رۆژ نوی ده‌کریته‌وه، خالیکی گرنگی‌تر هه‌یه نابنی لنی بگوزه‌رین لام وانیه نه‌و شه‌یدایی و شوهره‌نگیزی مه‌ولانا به‌و کوت و پره‌ی بوو پینت.

مهولانا بؤخۆی له میژدا ئامادهی ئه و گۆرانکاریه ی بووه و به دوای به لگه یدا
گهراوه، مهولانا دهسه لاتیکه به ربلا ی له ئه ده بیاتی فارسیدا هه بووه، که به
ئاسانی توانیویه ههفتا ههزار بهیت شیعر بنووسیته وه، وه نه بی ئیلهامی
شیعری مهولانا له سهردهمی ئاشنایی شه مسدا بۆی هاتییته، له وانه
گوزه شته مهولانا نه له سه ره تاوه وه نه له نیوه ی رینگادا وشکه مهلا
نه بووه و بیرو پرای منه وه رانه ی زۆر له فکرو زکردا هه بووه و بؤخۆی
سه ره شهستی خانه قاو موریدانی خۆی و باوکی کردووه و شه ریهت و
ریبازی به خه لکی فیکر کردووه، خودی مهولانا له گه ل باوکیدا له شاری
نه ی شاپوردا گه یشتونه ته خزمه تی عه تتاری نه ی شاپوری، ..وا ده گێر نه وه
گوایه عه تتار به "به هائودین وه له دی" باوکی مهولانای وتووه:

"ئاگات له م کورهی بیت، من تیشکی تایبته له ناوچاوانیدا ده بینم" ..
ئاشکرایه "عه تتار" که سیکه ئاسایی نه بووه، به لام فالگیریش نه بووه،
ئه وه ی لیکدا وه ته وه زانیوه زیره کی، لینه اتویی تیادایه، رهنگه له داها تودا بیی
به شتیک، ئه وه ی له رووی فه راسه ته وه وتووه، نهک غه یبزان ی ..

ناو باوی مهولانا ته نها له شاری "قونیه" دا نه بووه ..
باسی شیعر و خانه قاو لینه اتویی و شه ریه ته زانی مهولانا به چوار
ده وردا بلاو بوو بوویه وه، ئه و زانیارییه ی به لای شه مسه وه هه بووه به
به رنامه وه رووی کردووه ته قۆنیه و له خولیایدا بووه، تا رووبه رووی مهولانا
بیته وه ..

مهولانا له پیش رووبه روو بوونی له گه ل شه مسی ته بریزیدا بؤخۆی
خانه قانشین و پهروه رده ی دونیا یه کی عیرفانی و ریبازی ته سه وف بووه،
شتیکه ئه و دیداری نیوان ئه و و شه مسه بووه ته هۆی گۆرانکاری شینوه و
رهفتاره کانی و ریبازیکی تری خسته وه ته پیش خۆی، وه ته واوی غه زه له کانی
مهولانا به ناوی شه مسه وه نیه، برینکی به ناوی "خاموش" یان "خمش" وه
تۆماری کردون، وه ئه و هه لبه ستانه له پیش دیداری شه مسدا وتویه تی ...
خالی سه ره کی جیاوازی مهولانا له گه ل شاعیرانی تردا، رۆحی مهولانا،

زاتی مهولانا، نهدهبی مهولانا، ههلبهستهکانی مهولانا تیکهلاو و نامیختهی
نهوای موسیقا بووه، بهودش رازی نهبووه سهرمهستانه ههستاون
سهرپاو هاوراو هاو ناهنگ و نهوای تار و خزنگهی دهف لاواندنهوهی نای
بهرزه پا له سهما و چهرخاندا شهپۆلی ناسک و نهوای ریتمداری موسیقا
نفرزی سهمای عاشقانهی سۆفیگهرا نه بووه..

من وا دهزانم، نهو خوو و خهسلته، لهزاتی مهولانادا ههبووهو جگه له
فکرو زکرو نهندیشهی خزی نهبیت هۆکاریکی دهرهکی هانی نهباوه، یا
دهستیکی غهیبی هانی نهو جزره جولانهوهی دابین، شهمس بووه به
سهرهتای قۆناغیکی تازهی ژبانی مهولانا دابین.. مهولانا به مهسنهوی
دیوانی شهمسدا وهدهردهکهوئ تا چ رادهیهک هانیانداوه تا دوور بیت له
چاولینکهری و خزیانه رهفتارکاو به چاوی دۆستی و رحمهتهوه بنواریت
دهورو بهرو ههتاوهکو تاوانبارانیش، رۆحی پر له ناهنگ و نهوای موسیقا،
مهولانا جگه له موحهبهت و دۆستی نهبنی جینگهی رق و کینه و ئیزهیی و
پلهوپایه و شاکامی تیا نهبووتهوه.

نهوهی ناشکرایه "شهمس" عارفیکی گهڕیدهو بن جینگهوشوئین بووه،
سهدان عارف و پیری جزراوجزری دیوه، ناخی هیچ یهکیک لهوانهی نهی
ههژاندوه، چ رازیک بووته هۆی نهو ههموو شهیدایی شوڕنهنگیزی
دهروونی مهولاناو واسهری تهعزیمی له ناشتی شهمس دانواندۆتهوه؟
بنواره چی دهفرموی:

آه که جست آتشی خانه دل درگرفت

دود گرفت آسمان آتش من یافت باد

ناهو نالهی من ناگری نایهوهو دل و دهرونی سوتاندوه، ناسمانی پر
له دوکهل کردو ناگرهکه م کهوته بهر بای ههکردو، کهواته خۆلهمینشی دلی
مهولانا پهیهسته لهچاوهروانی بایهکی ههکردودا چاوهروان بووه، تا
خۆلهمینشهکهی دهروونی گر بگری و شوعلهی عالم گیربکا، بزیه دهلیت:

شمس تبریزی درآمد در دلم

من دو عالم را پر از غوغا کنم

روخساری شهمسی ته بریزی که و ته خولیاو دله وه، به و خولیاپه وه
دو نیاو قیامت ده رازینمه وه.

نه وه هسته به رزه، پر له عیرفانه پیره میردیک و ا شهیدا ده کا له پاکي و
خاوینی و دونیای عیشقد ا تیرخواردنی بۆ نه بی و که "شهمس" ده تۆری و
روو له دیمه شق ده کات نه نجومه نیکی به دوا دا ده نیریت و ده فهرمویت:

بروید ای حریفان بکشید یار ما را

به من آورید آخر صنم گریزپا را

به ترانه های شیرین به بهانه های زرین

بکشید سوی خانه مه خوب خوش لقا را

و گر او به وعده گوید که دمی دگر بیایم

همه وعده مکر باشد بفریید او شما را

دم سخت گرم دارد که به جادوی و افسون

بزند گره بر آب او و ببندد او هوا را

رانه وهستن دۆستان، برۆن یارو دلداری من بدۆزنه وه و په له کینشی بکن
و بیگه به ننه لام، نه گهر وتی لینگه رین و برۆن دوا بی دیم، به لینی فیله هه لتان
ده خله تینی، نه و به توانایه، جادو وه، گفتاری نه فسونه رهفتاری، گری له
ناگر دها، به ربهستی باو هه وایه، به ناهنگ و گزرائی خوش و شیرین، به
به هانه و وتووویژی رهنگین بیگیزنه وه بۆ نه م خانه و کاشانه، نه و پیاره
نازداره جوانه. شهمسی ته بریزی نه و دم ته مهنی له شهست بووه که
که یشتۆته قۆنیه و مه ولانای دیوه ئیدی که سینی تر مه ولانای چاو پی
نه که وتوووه، ته وای کات و ساتی له گه ل شه مسدا گوزه راندوو وه، نه و
خله و ته دوورو دریزانه بووبه هزی ناره زایی لایه نگیران و قسه و باسی
نه شیوا و ناجۆری ناحه زان، مه ولانا گوینی له و کاروبار و وتووویژانه
نه ده گرت و له شینوهی په یوه ندی خۆیدا به رده وام بوو، شه مس، ناو پیدایه وه

وا چوار تهنیشت و ده‌وروبەر دوور له موحه‌به‌ته‌وه تنی ده‌نوارن، شاری
 قزنی‌ه‌ی به‌جینه‌یلو رووی له شاری دیمه‌شق کرد، مه‌ولانا کوره‌گه‌وره‌که‌ر
 چند که‌سینکی نارد به‌دوایدا و هیتایانه‌وه، دیسانه‌وه ده‌وروبه‌ری مه‌ولانا و
 موریده‌کانی که‌وتنه‌ وتی وتی و زۆری نه‌خایاند شه‌مس بۆ جاری دووهم
 گوم بوو، ئەمجاره‌یان به‌ جزریک بی سه‌رو شوین و بی ناو‌نیشان
 رژیشتبوو... مه‌ولانا هه‌رگیز نه‌یدی‌ه‌وه و نه‌ک ته‌نها مه‌ولانا به‌لکو هه‌چ
 که‌سینک له هه‌چ کونیه‌کدا شه‌مس وه‌به‌رچاو نه‌که‌وته‌وه، وابووه باو که
 شه‌مس له‌لایه‌ن کوری بچوکی مه‌ولاناوه کوژراوه و بی سه‌رو شوین
 کراوه...

خه‌زینه‌ی شه‌یدانی

ده‌رباره‌ی وشه‌و واژه‌ی "مه‌ خوب خوش لقا" مه‌ولانا برینک شیعی
 نووسیوه له زۆر ولاتاندا ده‌نگی دایه‌وه:

گر رود دیده و عقل و خرد و جان تو مرو
 که مرا دیدن تو بهتر از ایشان تو مرو
 آفتاب و فلک اندر کنف سایه توست
 گر رود این فلک و اختر تابان تو مرو
 اهل ایمان همه در خوف دم خاتم‌تند
 خوفم از رفتن توست ای شه‌ ایمان تو مرو
 با تو هر جزو جهان باغچه و بستان است
 در خزان گر برود رونق بستان تو مرو
 هجر خویشم منما هجر تو بس سنگ دل است
 ای شده لعل ز تو سنگ بدخشان تو مرو
 کی بود ذره که گوید تو مرو ای خورشید
 کی بود بنده که گوید به تو سلطان تو مرو

لیک تو آب حیاتی همه خلقان ماهی
 از کمال کرم و رحمت و احسان تو مرو
 هست طومار دل من به درازی ابد
 برنوشته ز سرش تا سوی پایان تو مرو
 شمس تبریز حیاتست لب لعل خوشت
 مرو از پیش من ای چشمه حیوان تو مرو

نه‌گه‌ر چه‌واس و هوشم به تالان چو توّم هه‌بنی هه‌مووم هه‌یه، سا مه‌رؤ
 که‌س نیه وه‌ک من وا جوان بتبینی، بؤ کوی ده‌رؤی؟.. تو مه‌رؤ.. جوانی تو
 هه‌تا هه‌تایه، هه‌تاو له‌ژیر سایه و سینبه‌ری تو‌دایه، ئاسمان ده‌شه‌له‌قی
 لینگه‌ری به‌س تو مه‌رؤ.. باوه‌رداران، روریان له‌ دل‌دایه، من ترسم له‌و
 به‌لایه، که ده‌رؤی.. تو مه‌رؤ.. بؤمن باخی به‌رینه ئەم جیهانه، گه‌ر به‌هار
 رژیشت و پایز هات به‌لامه‌وه هه‌ر جوانه.. به‌س تو مه‌رؤ.. لیم زیزمه‌به و
 سا مه‌رؤ و مه‌توری، تیرم لیت نه‌خواردوو به‌رسیمه نه‌ تیر، ئەی ئەوه‌ی
 سه‌نگ ده‌که‌یته جه‌واهییر.. تو مه‌رؤ.. ئەی هه‌تاوی پرشنگذار، ئەی سولتانی
 به‌ ده‌سه‌لات، دیده و ئاوات، تو مه‌رؤ.. منی بی تاو وه‌ک ماسی و ئاو، تو
 ئاوی زینده‌گانیت تو مه‌رؤ.. تو‌مایه‌ی به‌خشینی نازه‌نینی، قبیله‌ی چاکانی تو
 مه‌رؤ.. تو ئەوه‌ی هه‌ته، به‌لامه‌وه تو‌ماری ئەبه‌دیه‌ته تو مه‌رؤ شه‌مسی
 ته‌بریزی دەم به‌ پینکه‌نینه، لئو سوره بؤمن به‌نده‌گیه، زینده‌گیه، سامه‌رؤ...
 زمانی مه‌ولانا و غه‌زه‌له‌کانی خه‌زینته‌ی شه‌یدایی و حالی کۆمه‌ل بووه له
 ده‌روونا، که هه‌ستی ده‌یخاته سه‌ر زمان ئیتر جیگه و پینگی پیرو
 مورشیدی بؤ نیه، که‌ی عیشق پله‌و پایه‌و مه‌قامی ناسیوه.. له هه‌ر به‌یت و
 غه‌زه‌لینکیدا خه‌رمانیک عیشق و شه‌یدایی په‌نگری خواردۆته‌وه، ئەگه‌ر
 غه‌زه‌له‌کانی دیکه‌ی مه‌ولانا ری خوشکه‌ری لینگدانه‌وه‌و روونکردنه‌وه‌ی
 غه‌زه‌له‌کانی پیشووی تیا نه‌بوایه به‌ وردی ئیمه په‌یمان به‌ نه‌ختیک له‌ رازی
 مه‌ولانا نه‌ده‌برد، من وا نازانم ئەو مه‌لحه‌مه‌و هه‌نگامه‌یه ته‌نها له‌به‌ر عیشقی

گه ریده یه کی بی ناوونیشانی وهک شه مسی ته بریزی وتووینت، نه و پردانهی
مهولانا دروستی کردونه و به سه ریا گوزه راوه هیج نه اندازیاریکی کارمه و
لینهاتوو توانای دروستکردنی له و بابه تهی نه بووه و نه هیه .. راپه رینه کی
مهولانا له راستیدا کوده تایه ک بووه به سه ر خزیدا کردوو یه تی. به ربهستی
دهریاچهی دهروونی شکاندووه، لافاو هه له له ی ناو به تاش و دارو گابه را
داویه و بردوو یه تی ..

ده بنواره نه م له خز بووردنه، نه م ورده کاریه، نه م راستگزی و
سه راحه ته له م چند به یته یدا ده بینریت:

خویش را چون خار دیدم سوی گل بگریختم

خویش را چون سرکه دیدم در شکر آمیختم

کاسه پر زهر بودم سوی تریاق آمدم

ساغری دردی بدم در آب حیوان ریختم

دیده پردرد بودم دست در عیسی زدم

خام دیدم خویش را در پخته ای آویختم

عشق گوید راست می گویی ولی از خود مبین

من چو بادم تو چو آتش من تو را انگیختم

خزم وهک درک و دال بینی و روو به گولزار رویشتم، خزم تفت و تال
بینی به مرامه وه کاسه یه ک لینوان لئوی زهر بووم و له شه که ردا

توامه وه .. له دهردو ژان دابرام، نامیخته ی زینده گانی کرام، شکابوو پشتتم،

چاوم کلاراوی بوو به کل رشتتم، رزحم هه واله ی چاوساقی به ته کبیر کرد،

دهستم له هه له فه ی عیشق گیر کرد .. عیشق وتی، ده زانم نه و ناشوفته گیته

له چیه .. راسته کی تز لینهاتووینت له خزرانیه .. منم تا و توفان، توش

ناگری. بزانه من تزم هه لگیرساند، نه وه روونه وهک تاوینته، ره شه بای

هه لکردو ناگر هه لگیرسینه ..

مهولاناو رژی مهولانا جهولانگای ناهنگی موسیقاو و بلوینرو نه ی

بووه، بۆیه ههلبهستهکانی پرن له ئاههنگ، دهف و دهنگ له گهلیا دهگونجی
 نهک بهلای خهکه پهراویزنشینانهوه، بهلکی که له شاعیران و روشنبیرانی
 گوره و سه رهش سه رسامی شیوه و مهرامی مهولانا بوونه.. له دلانی
 رهش گهڕی، ئهوانه عیشق نه بینن.. ئهوانه له کونه باجی روانگی
 بهرزه وهندی خۆیان ههوه دهنوارن و دهست بۆ تهرازوو و کهیل و کیشانه
 دهبن، چ ئه مرۆ له دویتی دهچی، له م سهرده مهیدا کهوا ههزارهی سینه مه
 سهدهی بیست و یهکه مه، جینگهی داخه ئیمهی کورد له دونیای روشنبیریدا
 نه تهرازومان ههیه و نه کهیل و کیشانه، داخه که م ئه م مال و کاشانه له و
 رووه و ویرانه یه و بی خاوه نه.. ئیتر ئه وه تهی مرۆف خولقاوه زۆر که م
 کس له و کونه باج ههوه نهینوارپوه و نهیتوانیوه دان به حهقیقهت و واقعه تدا
 بنیت، ئه وه سا ده ربارهی مهولانا هه رکه سینک به گویرهی لیکدانه وهی خزی له
 مهولانا ده دوی، گوایه شه مسه دینی مهلتی وتویه تی: رۆژیک له خزمه تی
 مهولانا بووم، پینکه وه بۆ باخچه و بۆیسانی "حوسامه دین چه له بی" چووین،
 مهولانا ههردوو پای خستبووه نیوئاوی جۆگه لهی بۆیسانه که وه، ده یفه رمو،
 له نیو باسدا که وته وه سفی لینه اتویی و پینگی به رزی شه مسی ته بریزی
 په کیک له پهیره وانی [به دره دینی وه لد مده رس] هه ناسه یه کی هه لکیشاو
 وتی، به داخه وه به نده هه ستم به پینگی به رزی شه مس نه کردبوو..
 مهولانا یه ک کاتر میز بی دهنگ ورته ی له دم وه ده رنه هات له دواییدا
 هاته قسه و وتی: "به روح و ره وانی پیروزی باو کم قه سه م.. روو به رووی
 که سینک دانیشتوی هه ر ته لیک موی سه ری هه زار شه مسی ته بریزی پیندا
 ئالاره" ئاوا گنیرانه وه یه ک دووره له فکرو تی فکرینی که سینکی وه ک مهولانا..
 من وانا زانم ده ربارهی شه مس و واتیفکرا بیت ئه و هه زاران به یتی به ودا
 هه لداوه و هۆنیوه ته وه، له وانه گوزه شته، ئه و خۆ هه لنانه ی له سایکۆلۆجی
 مهولاناو روحی به خشنده و پر له خۆ بوردنی ئه وه وه دووره، مهولانا
 مانورینکی راخراو بووه، هه ر نه بیت خۆی وای زانیوه ده بیت به سه ریا
 بگزره رینین و پای له سه ر دانه ن، مهولانا هه یج نیازینکی به پیا هه لدانی خۆ

نه بوره، نه و له وپه پری ریز و حورمه تی خه لکیدا ده ژیا و هه تاوه کو
دوژمانیشی نه یانتوانیوه به چاوی ریزه وه تی نه روانن. به پیچه وانهی نه و
داستانه تنها نه فلاکی ده یگیریته وه:

که سولتان وه له دی کوری مه ولانام بیستووه ده یگوت: رۆژیک له گه
چهند براده رینکدا سواری نه سپینک بوو بووم و نارام نارام روو به باخچه و
بزیسانی حوسامه دین ده رۆیشتم، براده ران پیاده به دواوه مه وه بوون، له پر
له کۆشه یه که وه باو کم په رپوت و خۆلاوی وه ده رکه وت، له دله وه وتم،
نه متوانیبا نه وانهی ره خنه له باو کم به ناحق ده گرن به شمشیر له ت له تیانم
کردبا وتی: به هائودین تیژ مه رۆ هینده به خۆتا مه نازه، نه و جزره تی فکرینه
به لایه که له به لاکانی خودا، بنواره.. تۆ سواریت و هاورپییانت پیاده به
دواته ون، واتی مه فکری به و شیوه بیر له نه یاران ده که ویتته وه تاوانه وه..
تۆ کارت به خۆ به زل زانان و یاخی بوانه وه نه بیت.. ئازا له نه سپ دابه زیم
و که وتمه سه ر پای مه ولانادا و داوی لینیوردنم لی کرد.. مه ولانا وتی: من
لام خۆش نیه نه یاران به خراوه ناو بیهیت.. نه وانیش په پیره وی فرمانی
خودان به ئومیدی خودا نه و جزره بیرکردنه وه یانه تۆر ده دهنه لاوه و وهک
تۆ تینه فکرین..

نه مه یه دل و دهروونی راسته قینه ی جه لالودینی محه مه دی مه ولانایه،
نه مه یه که سایه تی پر له گوزه هشت و نه زا که تی مه ولانا، ئاوا که سینک دوعای
چاکه بز دوژمانیشی دهکا، نه شیواوه به و شیوه ی پیشووه ده رباره ی شمس
دوایت..

رهنگه مه ولانا به لای یارانیه وه وتو بیت.. ئیوه شه مستان نه ناسیوه، رهنگ
زۆر به تان نه تان دیوه، خهفت بز رابوردوو مه خۆن و نرخه ئیستا بز انن..
مه ولانا به چاکی نه وه ی ده زانی ده ورو به ری ئیره ییه کی یه کجار زۆریان به
شمس ده بردو، به کینه وه مامه له یان له گه لدا ده کرد، له بهر نه وه ی
جه وه ری شه مسیان نه زانیوه، شه مسیان نه ناسیوه.. بۆیه شمس به
ناچاری شاری قزنیه به جی ده هیلی و سه ری خۆی هه لده گری، نه مه نه وه ی

دهسه لمینتی ته زکهره نووسان به نه مانه ته وه رووداوه کانیا نهنووسیوه و نه گنبراوته وه، برینکی زور له وانه به گویره ی دلی خویان نووسیویانه یا گنبرایانه ته وه.. نه و جزره گنبرانه وه یه له گهل رۆحی کتاوی مه سنه وی و دیوانی شه مسدا ناگونجی و نه شیاه، به لای زور که سه وه مه ولانا وه ک وهلیبه ک وا بووه و له دهرو دهروازه ی پهروه ردگار وه نزیکه بۆته وه، له "انک لعلی خلق عظیم" وه نزیکه بووه.. مه ولانا و کانیاوی دهروونی مه ولانا وشک بوون و که مبوونه وه ی بۆ نه بووه، مه ولانا گۆشه تاریکه کانی قۆناخی خزی رۆشن کردوه ته وه، هیچ جزره ره شیبینی و شاکامی و ئیره یی له فرهنگی مه ولانا دا به نووه، دهروونی مه ولانا لیاوان لیاوی عیشق و موحه بهت و له خوردن و سهفای عیشق بووه، دوا ی بی سهروشوین بوونی شه مس ته بریزی، مه ولانا په نا ده باته بهر پیره میردیکی زرنگه ری ساف و ساده ی بینلاف و گه زاف و بۆ شیوه نی مردنی نه م قه سیده یه ی وتوه:

پوشیده چون جان می روی اندر میان جان من
 سرو خرامان منی ای رونق بستان من
 هفت آسمان را بردرم وز هفت دریا بگذرم
 چون دلبرانه بنگری در جان سرگردان من
 تا آمدی اندر برم شد کفر و ایمان چاکرم
 ای دیدن تو دین من وی روی تو ایمان من
 بی پا و سر کردی مرا بی خواب و خور کردی مرا
 در پیش یعقوب اندرا ای یوسف کنعان من
 از لطف تو چون جان شدم وز خویشتن پنهان شدم
 ای هست تو پنهان شده در هستی پنهان من
 گل جامه در از دست تو وی چشم نرگس مست تو
 ای شاخه ها آبست تو وی باغ بی پایان من

ای جان پیش از جانها وی کان پیش از کاناها
 ای آن پیش از آنها ای آن من ای آن من
 ای شه صلاح الدین من ره دان من ره بین من
 ای فارغ از تمکین من ای برتر از امکان من
 مر اهل کشتی را لحد در بحر باشد تا ابد
 در آب حیوان مرگ کو ای بحر من عمان من
 چون می روی بی من مرو ای جان جان بی تن مرو
 وز چشم من بیرون مشو ای شعله تابان من

نم قه سیده یه سهرتاپا نه وازشی رۆح و رهوانی سه لاجودینی زهرنگره،
 که له پیش مهولانادا مردوه و دوی نهمانی شمس بوو بووه هاو دهه و هاو
 سوزی مهولاناو دهسته گیری نیلهامی مهولانا، هروهک رۆحیکی بهلهش و
 نه نام داپوشراو له نیو جهسته و گیانما، نه و هسا وهدهرده چیت و ده پزی، تز
 بووی سهروی بلند بالای باخ و بو یسانی من، ته اووی حوت نهومی
 ناسمان گهرام و ه کز مه لگای هه تاویشی گوزه رام تا به ره حمه وه ناو له
 رۆحی سهرگهردانم بده یته وه، که به ده رکه و تنی ته رازوی باوه پرو بین
 باوه ریم که و ته بهر چاو، نهی نه و که سهی دیتنت بووه به هزی ناینم نهی
 روخساری باوه ریم، تز خوردو خوراکت لینم حهرام کردووه، سهرو پاو
 جولانه و همت لینم ستاندووه وهک یه عقوب و یوسف لی ون بووم لینهاتووه،
 مهرحه همت من دینیتته وه سهر حال و روحم له که ولم وهدهردی، ههست و
 وجودی تز له کاکلهی وجودما جینگی خوش کردووه، نهی که وا رهنگین،
 نهی ژبرگز رهوانه که، تز ناوی زینده گانی باخ و گولستانی منی، تز
 گرانترین رۆحی رهوانی، تز به نرختترین کانی له نیو کانه کاندام تز هرسات
 و ده می منی، نهی ساتی من، نهی هه ناسه و نرکه ی من، نهی سات و
 چرکه ی من، نهی هزی ده ربه ده ری من، نهی رینماو ری پیشانده ری من،
 نهی شا سه لاجودین تز ئیدی له یارمه تیم به دووری، تز له من به توانا

تری، تۆ دەریاو کەشتیی هەتاھەتابیت، تۆ دوو مەرچانی دەریای عوممانی،
کەوا دەرۆی، بێ من مەرۆ ئەی رۆحی رەوان، بێ گیان مەرۆ، لە دیدەما
شینوو روخسارت نەما توخوا نەرۆ ئەی شەوق و شوعلە ی پرشنگ داری
من

ھەر کەسینک ناگای لە چۆنیەتی ژیان و فەلسەفە ی مەولانا نەبیت، ئەم
قەسیدە یە بە پەیوەندیکی نەشیاو لیکدەداتەوہ لەنیوان دوو کەسدا، وەک
پەیوەندی نیوان [مەحمودی غەزنەوی و ئەیازی ھاودەمی]...
ئەمەش قەسیدە یەکی عاشقانە یەکی دیکە ی مەولانایە، کە دوا ی مەرگی
سەلاحودین، بۆ حوسامەدین چەلەبی وتووہ، کە جینگە ی سەلاحودینی
گردۆتەوہو بووہ بە ھاودەم و ھاورازی مەولانا:

وہ چلبی زدست تو وز لب و چشم مست تو
صد چو دلم شکست تو وہ چلبی زدست تو
جای دگر تو سرخوشی با من بی دل آتشی
چند مرا فریفتی وز بر من کریختمی
خون دلم بریختی وہ چلبی زدست تو

ئەم غەزەلە یەک پارچە پرە لە عیشق و سوتان و برژان و سۆز و
تۆران و شکایەت، ئەم غەزەلە مەولانا بە [حوسامەدین چەلەبی] دا وتویەتی،
کە دوا ی مەرگی، مەولانا جینگە ی کردوہتەوہ لەنیو خیل ی موریداندا بە
"جۆنەید" وە لەسەر داوا ی ئەم حوسامەدینە مەولانا مەسنەوی دەست
پیکردووہو لە پینج دەفتەری یەکەمدا زۆر ناوی حوسامەسین دینی مەولانا
ئەو شیعەرە ی بە چەلەبیدا وتووہ، ئەوی دەیخوینیتەوہ وا دەزان ی غەزەلینکی
عیشقی نیوان دوو دلدارە.. من لێرەدا دەیکەمە کوردیە حەیاتەکە ی خۆمان
و دەیکەمە بەرچاوتان:

تای چەلەبی لە دەستی تۆ، ئای لەو دوو لێوو چاوانی مەستی تۆیە کە
نامدوین ی سەدجاران دلم دەشکین ی، کورە ھاوار لە دەستی تۆ..

دوباره بونه وهکان

له وه دهچی سه رخوش و مه دهوشی جینگای تری، منت هاوار له بیرچوره، بز منی داماو وهک گری ئاگرت لیهاتووه، هاوار خوومه ده مسوتیتنی.. ئای خودایه چهنده شوخ و سه رکیشی، زامی ده مکراره و ئیشی، هاوار چه له بی له دهستی تو، چهند جارت منت هه لئه تاند و بزوی ده رچووی وهک پسکی بانان و دل و دهروونت بریندار کرد، وجودمت پر له ژان و ئازار کرد.. کوره هاوار له دهستی تو.."

ئهم دونیا پر له روحانیه تهی مه ولانا، بز خه لکانی بی ئاگا له مه ولانا یان، له لا دژواره وه نه سه لمینراو، ئه وانیه له پاکی دهروونه وه به دوورن، ده رکی ئه و سوزه و سه ودایه ی مه ولانا یان بز گرانه، رهنگه خودی مه ولانا ش ده منی حالی خزی ورد ده بیتته وه لای وایه ئه و نه یوتوووه هی که سینکی تره و رهنگه بلنی: تو بلنی ئهم شیعرا نه من وتوومه؟! که واته من و خه لکانیکی تر رهنگه به وردی نه توانین په ی به رازی دل و دهروونی مه ولانا بیهین و شیعه کانی به زمانیکی تر وه رگیزین، زه رافه تی شیعه کانی مه ولانا و سحر و جادوی ئه و شیعرانه له زمانه شیرینه که یدایه، له ئاواز و ریتم و هاوبه سته گی رژی مه ولانایه له گه ل زه رافه تی شیعه کایه، وهک و تراوه، شیعر وه رناگیزدریته سه ر زمانیکی تر، ئه گه ر کرا ئه وه زۆربه ی زۆری تام و چیژی له دهست ده دات به نده هه میشه وتومه، شیعر له زمانیکه وه بز ئه وی تر وه رگیزدریت وهک ماچی نیوان ژن و پیاوینک بیت شوشه په ک له نیوان هه ردوو لیوانیاندا دانرا بیت..

بزیه له م کتاوه دا وا لیکده دریته وه که زۆر شتی تینکراری دووباره بووه ته وه، به لام ئه گه ر له فه لسه فه ی شیعه کان ورد بینه وه، هه ر قه سیده په کی مه ولانا بۆمه به ستیک وتوو یه تی.. له ژیا نی مه ولانا دا دوای ئاشنا بوونی ب شمس، دوو ده سته گیره و سه رچاوه ی ئیلهامی دیکه ی بز خزی سازاندوو، سه لاحودینی زه رکوب و حوسامه دینی چه له بی.. ئیتر مه ولانا له عاله می خزیدا که پر بووه له حال و ئه حوالی ئاشوفته ی عیشق و

سوزی په کتاپه رستی، به شیوه‌ی جزاجزر وه‌دهری خستووه، حکمته‌ی
 شیعه‌کانی مه‌ولانا له‌راست گزیه‌تیدایه، ره‌نگه خوینه‌ری ناسایی به وردی
 هست به‌و راست‌گزییبه‌ی نه‌کات، له‌راستیدا شیعه‌کانی مه‌ولانا وه‌ک شیعه
 ناگاته ره‌وانبیزی شیعه‌کانی سه‌عدی شیرزای، یان لیزانی شیعه‌ری حافظی
 شیرزای تا وشه وازه‌ی رازوه‌ی نه‌نوه‌ری و فره‌وخیدا، شیعه‌کانی
 مه‌ولانا له‌رووی هونه‌ری شیعه‌رییبه‌وه ناگاته لیزانی خاقانیدا نه‌وانه له
 ترکیب و رازاندنه‌وه‌ی هه‌لبه‌سته‌کانیاندا وه‌ستاکارانه دایانرشتووه، به‌لام
 هه‌لبه‌ستی مه‌ولانا له‌هر به‌یتیکیدا چه‌ندین کاسه‌ی خوینی دلی خزی تیا
 رشتووه، مه‌ولانا گه‌رده‌لول ناسا رایمالیوه، نه‌وه‌ی له‌سه‌ر رینچه‌ک و رینگای
 بووه لوولی داوه‌و نه‌هلی دل و عیرفانی مه‌ست و مه‌ده‌زشی خزی کردووه
 له‌ده‌روونی مه‌ولانا تینفکرینی سوک و هه‌وه‌س و ناره‌زووی خاکی جینگه‌ی
 نه‌بووه‌ته‌وه... بز نارام کرده‌وه‌ی توفانی هه‌لکردووی ده‌روونی په‌نای
 بردووه‌ته به‌ر زور به‌لکه و ده‌ست پینچ و ده‌ست گیره
 نه‌مه‌ش گزسه‌یه‌کی‌تری عیرفانی مه‌ولانایه

اگر چو چنگ بزارم از او شکایت نیست
 که همچو چنگم من بر کنار رحمت او
 ز من نباشد اگر پرده‌ای بگردانم
 که هر رگم متعلق بود به ضربت او

نه‌گر ناله‌و نه‌وام وه‌ک ته‌لی تار به‌رزئی باوه‌ربکه‌ن ده‌می شکایه‌تم
 ورته‌ی له‌ده‌م وه‌ده‌رنایه له‌حزورتا، نورو نارم وه‌ک ته‌لی تارم. لینگه‌ری با
 تال تال ره‌گ و ده‌مارم به‌رزیته‌وه، نه‌و نه‌وایه ویردو سه‌لاواتی خودایه.
 یا ده‌لینت:

تا تو حریف من شدی ای مه‌دلستان من
 همچو چراغ می‌جهد نور دل از دهان من
 که بویته هاو‌دهم و هاو‌رازم، شادم به‌وه‌ی له‌گه‌ل تژدا ده‌سازیم، چرای
 نار تاریکستانی بی‌ری منی، مایه‌و سه‌رمایه‌و ته‌کبیری منی..

ای که میان جان من تلقین شعرم می کنی
 گر تن زخم خامش کنم ترسم که فرمان بشکنم
 نهی نه وهی له قولایی رۇحمدا خۆت مه لاس داوه و شیعر ده خه یته سه
 زمانم و دهمدوینی، ده ترسم ملهوری بکه م و ببیته مایه ی فرمان شکینی..
 له زمانی مه ولانادا شه پۆل یهک به دوا ی یه کدا دین و دهرۆن، کس
 خۆی پهن ناگیرئ و رایده مالی ته قه لالا کردن و پا له زهوی گیرکردن مه حاله،
 نه و حال و نه حواله مه ولانا تیایدا بووه، نه و چال و هه لدیگرگایه ی مه ولانا
 تینی که وتوووه به ناچاری تیی ده که وی، ئیتر نوره، ئیتر گر، ده تسوئینی و
 ده تبرژینی، تا له دل و دهروونتتا ریشووی شهک و گومان وه دهردینی..
 نه وانهی واگیری دهردی مه ولانا دهن، زهمان و زانست و قزناخیان لا
 گرنگ نیه، ده که ونه خولیای ژانه کانیه وه له گه ل زاراو که یدا هه وارگه به
 هه وارگه ده به زن و شه وانه ش ده که ونه سه مای شه یدایی و ناشوفته گی..
 بهنده، بۆخۆم که توشی ده راوکه و یهک و دوو ده بم، په نا ده به مه بهر
 مه ولانا، په نا وه بهر مه سنه وی و دیوانی شه مس ده به م، له خۆرا نه وتراوه
 "مه ولانا" نه شه ه دو جه لالودین مه ولای واگیره کانیه تی.. نه وه دا په تی
 سه رسو پورده گی و یه کانه کی په روه ردگاری له گه ردنی خۆی و په یره وانی
 ئالاندوووه، نه وه سوره له سه ر وه حدانیهت و بی یهک و دوو، نه وه نه وی
 له زهت و چیژی دونیایی هه یه له عیشقدا له بیر چوووه، له خۆرا مه ولانا
 نه بووه به مه ولانا..

ده فهرموی:

کار ندارم جز این کارگه و کارم اوست
 لاف زخم لاف لاف چونک خریدارم اوست
 پر به ملک برزخم چون پر و بالم از اوست
 سر به فلک برزخم چون سر و دستارم اوست

بر مثل گلستان رنگرزم خم اوست
 بر مثل آفتاب تیغ گهردارم اوست
 خانه جسمم چرا سجده گه خلق شد
 زانک به روز و به شب بر در و دیوارم اوست
 گفت خمش چند چند لاف تو و گفت تو
 من چه کنم ای عزیز گفتن بسیارم اوست
 نه قه سیده‌یه راسته‌وخۆ، دواندنه له‌گهل په‌روه‌ردگار و بز گویگری
 ده‌لیته‌وه، نه‌وه‌سا ده‌لینت:

کاری چی؟ من ته‌واوی کار و کارگاو کرده‌وه‌م ته‌نھا نه‌وه، به‌خودا
 ده‌نزام که‌وا سه‌روه‌رو سایه‌بانم ته‌نھا نه‌وه، من که‌وتمه‌ته‌ فرین و په‌روبالم
 لی‌وه‌ده‌ره‌اتوه؟؟؟ چون په‌روه‌ردگارم، نه‌وه ئیدی چون له‌ ناسماندا نه‌فرم
 که من په‌روه‌رده‌وه مایه‌ی تیفکرینم، نه‌وه گولستان و گوله‌ ره‌نگاو
 ره‌نگه‌کانی نیو ده‌روونم هه‌تاوی شه‌بستانم مه‌ی و مه‌ینۆشم هه‌ر نه‌وه..
 من سه‌رتاپا له‌ کړنۆشم په‌یوه‌سته مه‌ی ده‌نۆشم که‌وا شه‌وو رۆژ تیشکی
 سه‌ره‌رو دیوارم نه‌وه وتی.. ئیتر به‌سه لاف لیدان..
 چی بکه‌م نه‌ی نازیزی من.. من که‌م و زۆرو سه‌رو خوآرم هه‌ر نه‌وه..
 یا ده‌لینت:

از چار و پنج بگذر
 در شش هفت منگر
 چون از زمین برآنی
 هفت آسمان ببینی
 هفت آسمان چو دیدی
 بر هشتمین فلک شو
 پا بر سر مکان نه
 تا لامکان ببینی

نهوهی دنیام مهولانا جگه له چوار ته نیشته و ژیانی و زیندهگی ئاسایی
ئیترا نازانم له خودا له حال و چه زبهیدا دونیایه کی تری دیوه، جگه له فکر
به چاوانی ته ماشای نه و حاله تانهی کردووه که وا خه لکانی ئاسایی نه
بیریان لیکردۆته وه نه په یان پئی بردووه، ورد به ره وه چی وتووه: له چوار
و پینچ گهری و بیر له شهش و هه وتیش مه که ره وه، تۆ زادهی خاک و
خۆلیت و ههوت نهومی ئاسمان ده بیینی که ههوت نهومی ئاسمانت دی،
سهرکه وه بۆ نهومی هه شته م، ماناو مه فهومی نه و چه ند به یته له وهی دایه
که ده لیت: تۆ که بوویته خاوهن بیرو سه لماندنی بی سنوری خودا، نه و ده م
ققلی ئاسمانی بی بن و بینخت بۆ ده کریتته وه..
یا ده لیت:

تو نطفه بودی خون شدی وانگه چنین موزون شدی
سوی من آ ای آدمی تا زینت نیکوتر کنم

تۆ ئاوی زینده کانی بوویت و بوی به خوین، نه وه سا بووی به م مرزفه
وا راسته یه.. وه ره لامه وه نهی پیاوچاک تا نه سپت بۆ زین بکه م و
سوارکاریت پئی فیر بکه م.
یا ده لیت:

غیرت تو گفت برو راه نیست

رحمت تو گفت بیا هست هست

لیره دا مهولانا په نجه ده خاته سهر به ربلاوی رحمه تی خودا که چه ند
توندو تیزبیت به رانبهر تا وانکاران چه ند نه وه ند به زهیی و رحمه تی
به ربلاوتره.
یا ده لیت:

همه را بیازمودم ز تو خوشترم نیامد
چو فروشدم به دریا چو تو گوهرم نیامد
سر خنبها گشادم ز هزار خم چشیدم

چو شراب سرکش تو به لب و سرم نیامد
ز پیت مراد خود را دو سه روز ترک کردم
چه مراد ماند زان پس که میسرم نیامد
دو سه روز شاهی را چو شدم غلام و چاکر
به جهان نماند شاهی که چو چاکرم نیامد
برو ای تن پریشان تو وان دل پشیمان
که ز هر دو تا نرستم دل دیگرم نیامد

ئو خه لکه ی که ناسیومه، ئو رینگایه که زانیومه، تا قییم کردو هته وه و
پیاچوومه، که له ده ریادا نغرز بووم هیچ دورو مهرجانیکم وهک تۆ نه دی،
ئای کوپه ی شهراوم تا قی کرده وه و لیم نوشی، توشی هیچ کوپه شهرابی
وهک تۆ نه بووم و نه مچیژاوه.. وام به چاک زانی بوو سنی رۆژنیک له خۆم
که ریم ئه وه ی بۆم روون بووه ته وه هیچی ئه م بونیا یه سه رگه رمم ناکا،
ئه وانه ی شاهو ده سه لاتداران، کزیله و خزمه تکاریان زۆره، کام شا به تۆدا
دهگا، من وهک خۆم سۆپاسگوزارم، نه ی لاچۆ، نه ی به له ش و ئه ندای
ماندوو په ریشان، برۆ ئه ولاره، نه ی دلی په شیمان، به وه ی شادمانم و
پنموانیه هیچ عشقیکی تر جینگه ت بگریته وه.. مه ولانا، سه رتا پای تاوو یاوه،
ئو له باوه ری به تینی خۆیدا ده سوتی، نیازی به به لگی گوره و بچوک
نه ماوه، که سینک له ئاوا برژانینکا رۆژگاری بگوزه ریتیت چ نیازی هونه ری و
که لام و رازاندنه وه ی مه رامه، ئو له و ورده شیعرانه یدا، له و جومله کورت
و که مانه یدا بیرو پای خۆی پینه و په رۆ دهکا و که واو کراسی رهنگاو رهنگی
لئ ده دوریت و له به ری دهکات ئه وه ی گوئی له مه ولانا بگریته، توانای
"نه خیر" وتنی لئ ده سینتریت و نایلینت.. نالی نه و نابین..!! وه رچه رخانندی
نه ناسه، ئه وه ی لا باش و خاسه به وشه یهک به مانایهک یه کتایی خودا
بسه لمینتی، باوه ر له ئاوه زدا بچیتنی شینوه ی کاری مه ولانا وهک سروشت
ناسهکان یا به لگه و موعاده لاتی ماتماتیک و زانستی فیزیکی نیه، ئو له

دونیای [ماوراء الطبیعه] دا به لایه وه نه کراو و نه شیاهه له دونیایو حکمه تی
عیشقی په روه ردگارا شیاه سازگار ه.. له دونیای لاهوت و به لگه تاشیندا
فکری مرؤف هه میشه خالی لاواز ده دؤزیته وه و په نجهی له سهر داده نی،
نه وه سایکؤلؤژی زانستی نه م چهرخ و زهمانه یه.. مه ولانا بوو نه و دیارده و
توانای عه قله که زور شت ده خاته خولیای بیمه ندانه وه و به باشی به لگه بز
ره تکرده وه ده تاشی، بزیه مه ولانا له م روه وه ده لیت:

عقل بند ره روانست ای پسر
بند بشکن ره عیانست ای پسر
عقل بند و دل فریب و جان حجاب
راه از این هر سه نهانست ای پسر
چون ز عقل و جان و دل برخاستی
این یقین هم در گمانست ای پسر

له و چند به یته یدا، مه ولانا گله یی له بی باوه ری ده کا که چؤن عه قل و
مه تنیق کوریک به ربهستی نه سه لماندنی کارو توانای دونیای نه ولای ژیانی
سروشتی ده کات، که توانا و قودره تیکی وایه نه ک ته نها جینگه ی سه رسامی
مادی گه رایان بیت، به لکو نه وانه به چاوبه ست و فیل و فر ده زانن، نه وه سا
مه ولانا ده لیت:

کوره کابرا بزانه عه قل ریگری ریگه ی راسته کؤسپی ریگه وه لاهونی
نه وه سا ریگه که حسی عه لا سه لایه و ناواله یه، نه گهرچی سن کؤسپ له
ریگه تایه، عه قل دلی هه لخه له تاو سه ریپؤشه کان، نه گهر له دل و عه قل و
گیان راپه رین په قینیش ده که ویته نیوگومانه وه.. پرسیاریک دیته پیشه وه،
نه گهر له شه ویکه تاریکی بی تروسکه دا له دهشت و دهردا ویل بیت، چی
ده که ی؟ نه ستیره و مانگ به ئاسمانه وه نابینریت، بیابانیکه ته واو نه بوو،
چپ و راست له یه ک جیا ناکریته وه.. به ته نکید نه گهر بروسکه نه یکانه
مه سخه لان، نه ستیره کان به جهرگی ئاسمانه وه جریوه جریویان نه ببینریت و

سهرنه نجام به ره به بیان له ناسزوه خزی وه دهرنه خات، تو ریگه که ت
نادوزیته وه.. من وا ده زانم مه ولانا خزی به و ون بووی نیو تاریکه سه لاتی
زانپوه و به تیشک و نوری ناسمان ریگه کان ده دوزیته وه و ده گاته کینوی
[تور]، بزیه ده لیت:

من چو موسی در زمان آتش شوق و لقا

سوی کوه طور رفتم حبذا لی حبذا

من وهک چه زره تی موسا له گرو ناگری چاوپیکه وتندا رووبه چپای تور
رزیستم، خوزگه و هزار خوزگه مرامم بز به دی ده هات.

نیتر مه ولانا له دونیای غه بیباتدا دیت و دهر وا، وهک و ابیت توانای
جولانه وه و بیرکردنه وهی به ده ست یه کیکی تره وه بیت و ته و اووی
هسته کانی له ژیر فرمانی که سیندا، چوزانم نه و هیزه یدا، هو هسته یدا بیت،
بی فرمانی نه و جوله ی پی نه کری، بی نه و ورته ی له دم دهرنه یه ت، وهک
له خه ودا بیت، یان ورینه بکا شتیکه ورینه کانی مه ولانا به رد له سر به رد
دانانی سازهنده گی، بلدوزهریکه ریگه و بان دروست ده کات، تاویر ده تاشی،
گابرد تل ده دا، ده وهن و سهنگی خارا به لاوه ده تی. له وه سه یرتر، نیمه که
مه سنه وی یان دیوانی شمس ده خوینمه وه به ناچاری به دوای ده که وین،
په په ره، و ته و ته، تیراده مینن و له فکری خزماندا ته پاوتل ده که ین.. نازانم
نه و ده ست به رد دار نه بوونه، ناو بنیم تالان و چه پاوی نیراده ی خوینره یا
هیزو ژانی شهک و گومانه، به دوای خزیدا که مه نکیشمان ده کا، تا ناومیدانه
ده ست له سر ده ست دهنه نین و به دوای نه و رازه نه نینیه دا ریچکه ی مه ولانا
و شیعه کانی هه لگرین..

من شه خسه ن که دیوانی شمس ده خوینمه وه لام وایه قامه تم
به ستوره و نه وه سا سهری ته عزیزم داده نوینمه وه و له نویژدام، چ نویژیک؟
بیرکردنه وه له هر وشه و فه تحه یه ک له ته و اووی رسته کان نیتر پام له زه وی
ده بری و روو به که هکه شانی فه له ک ده که ونه فرین.. به یته کانی دیوانی
شمس روحم له پیستم ده که نی و ررحم سه رفرازانه ده که ویته مامه له وه،

مامه‌له‌ی عیشق، له خۆبوردن، فیداکاری، دوور له هه‌وه‌سه گلاوه‌کان،
ته‌ماح، هه‌وه‌س، ئیره‌یی، زولم وتی وتی، دووبه‌ره‌کی، درۆ، کوشتن، ئیتر
حه‌زه مادیه‌کان هه‌ر نه‌بیت له ساتی ئه‌و خویندنه‌وه‌یه‌دا ده‌ینیمه‌ لاره،
خوداوهندی گه‌وره له قورئانی پیرۆزدا فهرمویه‌تی:

[إن الصلوة تنهى عن الفحشاء و المنکر]

من لاموایه ئه‌و خویندنه‌وه‌یه وه‌ک میعراجیک وایه له‌گه‌ل رۆحدا، رۆحیک
که‌وا عاشقی ئازادی و دوور له ته‌لبه‌ند و هه‌شاردراوی ناو که‌ول و له‌ش.
جادوی مه‌ولانا جادویه‌کی خیرخوازانه‌یه، باوه‌شینکی گه‌رم و نه‌رمی
ئاسمانیه، له زه‌رافه‌ته‌وه نزیکه پر له جوانیه، وه نه‌بی مه‌ولانا به‌لگه‌ بز من
و تۆ بتاشیت، به‌لگه‌ هه‌میشه به به‌لگه‌یه‌کی تر جی له‌ق ده‌بی و شایانی
لیدوانه، ئه‌و خۆی به بانگه‌واز دهر دانه‌ناوه، ئه‌و فکره ده‌ردی دلی
ئاشه‌فته‌ی خۆی له مه‌سنه‌وی، دیوانی شه‌مسدا وه‌ک مافوریک راخستوه و
به به‌رچاوه‌یه، ده‌توانی له ره‌نگ و گوڵ و بزنه رازاوه‌کانی ورد بیه‌وه
ده‌شتوانی به‌سه‌ریا بگوزه‌رینی، ئه‌و هه‌رچی نووسیوه بۆخۆی نووسیویه و
به‌ته‌مای ده‌هۆل ژه‌نی من و تۆ نه‌بووه، بنواره ئه‌وه‌سا به زمانی خۆی
ده‌لینت:

چون چنگم از زمزمه خود خبرم نیست
اسرار همی گویم و اسرار ندانم
در اصبع عشقم چو قلم بیخود و مضطر
طومار نویسم من و طومار ندانم
من فرق ندانم ز شب و روز در این دم
من غلغل تسبیح ز اشعار ندانم
در بینش دیدار چنان مستم حیران
کر نور فراغم بود و نار ندانم
از کفر و زاسلام برون است نشانم

از خرقه گریزانم و زنار ندانم

نال و نه وایهک له ده می مه ولانا وده در دیت، له هیزیکه وه دیت زاتی
نه وی رامالیوه بز خویشی سه ری سرماوه له و رازانه ی که به ده میادیت و
ده لیت نه وه من نیم و هیچی لی نازانم، من وهک خه والویهک ناچارانه
ده نووسم، تو مار ده نووسم نازانم چیم تینا نووسیوه، هیتده بی ناگاو بی
هزشم جیاوازی ناخه مه نیوان شه وو روزه وه، راسته وخو شیعر ده نووسم
و دوورم له رازاندنه وه و به حری ویرده کان، نه وهنده سه رخوشی کاتی
دیدارم ههروهک ناگر ده سوتیم و دهروونم پره له تیشک، له کفرو
نیمانه وهیه دوورم، خه رقه و رینیازم تو رداوته لاه، به وهی خوشحالم بز
مه ولانا "نارونور" وهک یهک وایه، مه بهستی نیسلام و کفر" قالبه
کزه لایه تیه کانه که لینی یاخی بووه.. کهس نهیدیوه پیریکی پیره میزدی به
ویقار له هفتاو نه وهنده سالیدا دهستی سه ما به رزکاته وه و به ده وی
خزیدا لول بخواو خزی سو ردا، نه و مهخته و نیستاش له نه شیواوه کان له
قهلم ده دریت، نهک ههزار سال له مه و پیش

تا ز خود افزون گریزم در خودم محبوستر

تا گشایم بند از پا بسته بینم پای من

هه رچی له خزم و زاتی خزم دوورتر که وه وه، زورتر له که ول و
ناره زوه کانما به ندو یه خسیرم، تا هه له فه و کزتیک له پاوپلم ده که وه که
ده نوورم پاوپلم به ندی کزت و زنجیری تری لی نالاه..

ده پرسن کیم و چیم؟ من مهستی ناوی تری نیم

زورکهس بز نه وهی له خزی و چوار ته نیشتی وه ده در ده چیت په نا ده باته
مه وادی نه شنه ناوه ره هزشم به ره کان و له قالب و دونیای خزی
وه ده در ده رواو جیهانیک تر وه ده ست دیتی، که پره له وه هم و تاپز و
خه خیالاتی تیکه ل و پیکه ل که له واقعیه تی خزی دوور ده که ویته وه، بریکی تر
دوو چاری مالیخولیای یا نه خزشی رژی ده بن و له زینده گانی سروشتی

که ناره ده گرن و ده و روبه ر له ئا وینته یه کی تو پزاوی یا که وانه داردا ده بیین
و له ته رازویه کی لاره سه نگدا به کیش و که یلی تایبته خۆ هه لده سه نگین..
جاره و بار ئه و جزره رهفتاران له برینک له وشکه سو فیه کان و په یره وانی
ئاین بینراوه.. رهنگه هۆکه ی بگه ریته وه بۆ نه بوونی پیرینکی هۆشیار یا
چار ته نیشتیکی به سترای سنووردار که له مندالیه وه تیایدا بووه. ورد
به ره وه له م دوو به یته

شرابی که نوشیدم از سر غیب

زمستی انگور و صهبا نبود

بیمو دم این عالم از عقل و فهم

بجز در دل مست و شیدا نبود

شهراب و باده یه کم نوشیوه نه مهستی ئاوی تریم و نه باده یه کی تر..
یاران په یمانه که ی پری پره له رازی غه یب، سه رانسهر جیهانی گه رام و
عقل و تینگه یشتنم تا قی کرده وه و دواندومه و لیکم دایه وه. مهستی و حالی
من هی دلی شهیدا و په ریشانمه..

له شهیدا ییدا مه ولانا سنورو چوارچنوه ی بۆنیه، ئه وه سا په نای بردوته
چۆنیه تی سه رخۆشیه کان و له گه ل سوکری خوداییدا به راوردی دهکا و
دهلنت: هه ردووکیان نه شته ئاوه رن.. ورد به ره وه ئه م له کوئی و ئه و
له کوئی..! یا دهلنت:

ای دشمن عقل من وی داروی بی هوشی

من خاییه تو در من چون باده همی جوشی

ئه ی دوژمنی عقل و درایه تم وه ئه ی ده رمانی شینوه ی له خۆ بی ناگایی
و بین هۆشیم، من کاسه یه کم تزیان تیرشتوم بۆیه له عه زه تا ده کولیم و
ده جۆشیم..

عه لی ده شتی ده لنت:

له نینو چاوساقانی دونیای عارفاندا جگه له مه نسوری هه لاج، که تا

دواهه ناسه بیباک له نازارو پهل په لکردنی تو ابویه وه له عیشق و بی
دهر به ست له ژانه کانی ههروهک خوی و ابی و نه گزری، نه وه سا مه ولانا
چه لالودینی رومی نه ویش ته سلیمی دهر وونی خوی بووه و ناگای له
دهر ووبه ری نیه. نه وه ی جلوه ی نه وی به دهسته وه یه هیزینکی یه کجار به
توانای رازداره نه و فرمانده رو مه ولانا یه فرمانبر

پرؤفیسور عالی دهشتی ده لیت: ناتوانم چنده دیری نووسه ری گوره
رومن رؤلان بز و راسته وخو په یوه ند دهده مه که سایه تی مه ولانا وه و بز
ساتیک له یهک په نجره وه سه یریان ده که م "رومن" ده لیت:

هه وره ناشوفته کان له دور ولاتانه وه هاتوون و شیتانه له په لاماردان
مه شخه لانی بزیسکه و بریسکه ته خته ی هه وره کان داده دپرن.. که چی
دووباره شپوه و شه مایلی ترسناک و ترسینه ر له خو دروست ده که نه وه و
ناسوی رۆح داگیر ده که ن و نه وی ته رازوی وجوده لاره سه نگی ده که ن،
مرؤف ده که ویته په له قاژی و ده لی مهرگ ده یه وی په نجه کانی له گونی
مرؤف گیربکاو رۆح و رهوانی له ته لبه نی زینده گانی نازادکا.. نه و نازادی له
مه رگدا ده بیینی..

عالی دهشتی، هه روا له م رووه وه ده لیت:

له کاتیکدا دیوانی شه مسم به دهسته وه یه هه ست به ترفانینکی سه رکیش و
بی نامانی دهر وونی بی قهراری مه ولانا ده که م، له و دیوانه یدا وهک
موعاده له یه کی ریازیات ناسته کان به لای مه ولانا وه ده قیان به ستروه.
نه که رچی پرن له خورپه ی دل، پرن له ناسایش و نارامی، پرن له هه راو
ناشوفته گی، نه که ر که سینک ناگاداری چو نیه تی فکری مه ولانا نه بیت،
دوو گیانه کی و دوو فلیقانه یی ده که ویته خولیاو بیریه وه، که له دهر وون زکر
و فکری مه ولانا دا کومه لیان کردوه، هه روا ماموستا دهشتی ده لیت:

تو بلنی نه و دوو رووه له گه ل یه کدا نه گونجاوه یه کینکیان هی سه رده می
پیش ناشنایی شه مس بوو بیت و نه وی تریان دوی نه و تیکه ل بزونه ی
شه مس بیت؟

من له وهى دلنيانيم زور له غزه له كان ناوى شه مسى هيناوه و پرده له
 نارامى و له سر خويى بريكي تريان هيچ ناويكى له شه مس نه بردووه.
 كه چى پرده له عودالى و پهريشان حالى.. نه مه ديسان نه وه دهسه لميئني
 زاتي مه ولانا دهسته مزي گرده لولولى ههسته كانيه تي، كه ههلى كردووه پهي
 به هه رچى بردووه وتويه تي، نه وه ههسته سه ركيشه، نه ره شمه و نه جله وى
 به دهستي عه قلى مه ولاناوه نه بووه، كه دهروونى پر دهبن له توفان نه وهى
 وه به رى ده كه ويت راي ده پيچى و رايده مالي و بير له نه وسا و ئيستاي
 ناكاته وه، نه وهك پينووسى نيو دهست و په نجهى نووسه ريكي به توانا
 بووه، دوور له عه قل و ئيرادهى خوي، نه وهى پني و تراوه، نه وهى نووسه ر
 ويستويه تي پينووس نووسيوويه تي، ئيمه له وهى گومانمان نيه نه وه توفان و
 گرده لولولى له دهروونى سه ركيشى ژاناوى و پر ئيشى مه ولانا
 هه ليكردووه، پاي مه ولاناي له زه وى بريوه و به ره و مي عراجيكي سزفيانه ي
 بردووه و دهنگى هه له له و خروشي ده رياهه كي نه بينراو ده بيسيت و وهك
 وا بيت له چر كه يه كدا توشى جه زه به يه كي فيدارى هاتو بيت، بزيه وا بين
 دهسه لاتانه ده ليت:

باز فروريخت عشق از در و ديوار من
 باز بريد بند اشتر كين دار من
 باز سر ماه شد نوبت ديوانگى است
 آه كه سودي نكرد دانش بسيار من

نهى خوايه خزمه ديسان عيشق مال و يرانى كردم، خزمه ديسان رهگ و
 ريشه ي هه لكه ندووه، له فه ته را تيدام، خزمه ديسان سه رى مانگ هاته وه و
 زامم كولايه وه، جه زبه و ديوانه گيم له دهروونمدا هه راي نايه وه.. چى بكم،
 ليزانى و مه ولايم سودي نه بوو به و ده رده وه سه رم نايه وه..
 من په نجه ده خمه سه رخاليك، بزچى "سه رى مانگ" نايا مه ولانا
 په يره وى به رنامه و پلانيكى كاتدارو سنوردار بووه كه ده ليت "سه رى مانگ
 هاته وه؟"، مه ولانا كه ي توشى نه و جه زه به و حالانه هاتووه؟.. بهنده لام وا به

نک من خودی مهولاناش ناگاداری کات و ساتی دهی جهزه به و حالی
خزی نه بووه.. دیسان له دهفتیری پینجه مدا له بهیتیکا دهلیت:

من سر هر ماه سه روز ای صنم

بی گمان باید که دیوانه شوم

باش بزانه من له هر سه ری مانگینکا سنی رۆژ حال و دیوانگی و
جهزه به ده مگریت و شهیدا و شیتانه یه رهفتارم.. باله وهی بدوین رازی
دهنگ و نهوای موسیقا، تا چ راده یه ک هستی ناسک و شاعیرانه ی
مهولانای جولاندووه و هیناویه ته شیعر نووسین و سه مای سۆفیانه..؟
وازانراوه له شهوانی "سمع" دا، مهولانا له سه ر نهوای تارو چنگ و
بلوینر و نای خودایی سو ری خوار دووه و شیعی ری وتووه و پهیره وانی
نوو سیویانه ته وه، بزیه بریک له غهزه له کانی وهک نا ههنگی گزرائی وان،
ریتم دراو وهک و ابیت نه وهی مهولانا وتوویه تی دهورو به رهکی به دوایدا
وتویانه گزرال ناسا" وهک زکریکی تیکرایی، من که نه و غهزه له ی
دهخوینمه وه، دهنگی دهف و ناله ی نه ییم دیته گوئی و له گه لیا نه رمه
سه مایه کی بز ده کم، تا بگاته نه وهی پهیره میزدیک به دهوری پایه کدا
بچرخیت و سور بخواو شیعی ری له ده م وه ده ربیت و موزیک هاو رایی بکا،
دهین نه وانه ی له و زیکره یدا چ حاله تیکیان به سه ردا ها تو بیت؟ نه وه سا به
نوو سینی نه م کتاوه وه خه ری کم کاسیتی شه هرامی نازریم خستوه ته سه رو
به و دهنگه ناسمانیه ی شیعی ری پر له ستایشی و زهریفی مهولانا ده لیته وه
به و مزیقا وه ستا کارانه.. داوات لی ده کم به ورده کارییه وه نه م قه سیده یه
بخوینه ره وه:

خلق منم خانه منم دام منم دانه منم

عاقل و دیوانه منم دور مشو دور مشو

شاد منم داد منم بنده و آزاد منم

اندوه دلشاد منم دور مشو دور مشو

کعبه اسرار منم جبه و دستار منم

راهب و زنار منم دور مشو دور مشو
 نفخ منم صور منم قرب منم دور منم
 واصم مهجور منم دور مشو دور مشو
 فصل منم وصل منم فرع منم اصل منم
 روضه منم نقل منم دور مشو دور مشو
 روضه منم حور منم نار منم نور منم
 جنت معمور منم دور مشو دور مشو

بهم غزه له یدا دهرده که ویت، کاتیک ئەم شیعره ی وتووہ نہ له میژا
 نووسیویہ تیه وه نہ له بهری بووه، ئەو دووباره کردنه وه ی میسراعی
 دووه می شایه تی ئەوه ی دەدا، که موسیقا و خەلکانیک به دوایدا له گەلیا
 وتوویانە تە وه، ئەم غزه له ی مەولانا له بێ ناگایی و دونیایه کی پر له حال و
 ناشوفتە گیدا وتویه تی، هیزو هەوای دونیای لاهوت به سەر مەعنا و یاتی
 مەولانادا زال بووه و هەر جولانە وه یه ک هەر جوانیه کی له وجودی موئله قدا
 دیوه، هەر دەنگیکی مەوزون، ئەوی ناشوفتە تر کردووہ، دەگیرنە وه رۆژیک
 مەولانا گوزهری دەکه ویتە بازاری زرنگەران له سەر چه کوشی زیرلیدانی
 سەلاحودین به سەر وەرەقە ی زیردا، مەولانا خزی پی راناگیراوه و به و
 دەنگ ریتمداره هاتووہ تە سەما..

ئەفلاکی نووسیویه تی و دەلێت: رۆژیک مەولانا له گەل چەند کە سینک له
 موریدانیدا رۆیشتونە تە دەرە وه ی شاری قونیه، "ناش یکی ئاو له ویدا بووه و
 له کاردا بووه، مەولانا دەر واتە ئاو ناشه که وه و زۆری پێ دەچیت و نایه تە
 دەرە وه، هاوڕیانی له نەهاتنە دەرە وه ی مەولانا نیگەران دەبن، شیخ
 سەبرەدین و قازی سوراجەدین، دەرۆنە نێو ناشه که وه، دەنوارن مەولانا
 له سەر دەنگی دوو بەردە ناشه که له سەما کردنایه:.. مەولانا دەفەر موی:

دل چو دانه ما مثال آسیا
 آسیا کی داند این گردش چرا

تن چو سنگ و آب او اندیشه‌ها
 سنگ گوید آب داند ماجرا
 آب گوید آسیابان را بپرس
 کو فکند اندر نشیب این آب را
 آسیابان گویدت کای نان خوار
 گر نگردد این که باشد نانبا
 ماجرا بسیار خواهد شد خمش
 از خدا واپرس تا گوید تو را

دل وهک دانه‌ویله و نیمه‌ش چمانه ناشی ناو ناسیاو بزخوی عیله‌تی
 سورخواردن و چهرخانی خوی نازانیت، له‌ش وهک بهره‌ناشه، ناویش
 وهک بیری خراوه‌و باشه، بهره‌دهلنت له‌من مه‌پرسن، راستی به‌لای
 ناوه‌ویه، نه‌و خاوه‌نی وه‌لامی ته‌واوه.. ناو ده‌لنت، نه‌خیر له‌ناشه‌وان
 بپرسن، وه‌لامی راست لای نه‌وه‌و به‌س.. ناشه‌وان ده‌لنت، نه‌ی نان
 خوره‌کان، نه‌گر نه‌م ناشه‌نه‌گرئی رووداوی سه‌یر سه‌یر روو ده‌دا..
 که‌واته بیده‌نگ به، رازه‌که به‌لای په‌روه‌ردگاروه‌ویه، له‌م داستانانه به‌لای
 مه‌ولاناوه زورن، له‌ بیرو نه‌ندیشه‌یه‌کی ناساییه‌وه وه‌ده‌رنه‌هاتووه، نه‌وه
 زاده‌ی رۆحیکی نه‌ندیشه‌نده لینوان لینوی حکمه‌ت و په‌نده، له‌ هاره‌ی بهره
 ناش چپه‌یه‌کی عیرفانی نه‌گه‌یشته‌وته مه‌ولانا به‌لکی هه‌یاهوی ده‌روونی
 سه‌رکینشی خۆیه‌تی، بهره‌ناش ده‌کاته ده‌سته‌گیره و ده‌یدوینی و
 پارچه‌یه‌کی نه‌ده‌بیانه و سۆفیانه ده‌سازینی، ئیتر دونیای مه‌ولاناو
 ته‌شبییه‌اتی جزراوجۆری تیادایه نه‌وه بزخوی نامیرینی زهرینی موسیقایه،
 نه‌وه وشارده‌ی فکری مه‌ولانایه کردوویه‌تی به‌پرد و به‌لایه‌وه رازی
 به‌قایه، نه‌وه مه‌ولانایه، هاره‌ی بهره‌ناش له‌ بیرو فکریا ده‌کاته نا‌ه‌نگینی
 مه‌وزونی شاد و مه‌حزون و پیی دیته‌سه‌ما، رۆحی پر له‌سه‌مای مه‌ولانا
 خالی به‌رانبه‌ری روخسار گرژان و ده‌روون داخراوانه، نه‌وه‌موو تیفکرینه

بهربلاوو فراوانه به ئاسانی بیر و فکری ده‌ورو به‌ره‌که‌ی هه‌لسه‌نگاندوه‌و
چاک و خراپی لاهه‌یانه، به‌سه‌ر ئه‌وه‌شدا باوه‌شی گهرمی بۆ هه‌موان
کردوه‌ته‌وه به‌بی جیاوازی ده‌کۆشی رازی مه‌عریفه‌ت و عیرفان بسه‌لمینی و
ریشووی شه‌ک و گومان له‌ ناخیاندا ده‌ربیتنی ئه‌وه‌سا ده‌لینت، وه‌رن رازی
سه‌فا و راستیتان پی فیربکه‌م و لئوی تینوتیتان له‌ ئاوی زینده‌گانی تیرکه‌م.

خواجه بیا خواجه بیا خواجه دگر بار بیا

دفع مده دفع مده ای مه عیار بیا

عاشق مه‌هجور نگر عالم پرشور نگر

تشنه مخمور نگر ای شه خمار بیا

پای تویی دست تویی هستی هر هست تویی

بلبل سرمست تویی جانب گلزار بیا

گوش تویی دیده تویی وز همه بگزیده تویی

یوسف دزدیده تویی بر سر بازار بیا

از نظر گشته نهان ای همه را جان و جهان

بار دگر رقص کنان بی‌دل و دستار بیا

روشنی روز تویی شادی غم سوز تویی

ماه شب افروز تویی ابر شکر بار بیا

ای علم عالم نو پیش تو هر عقل گرو

گاه میا گاه مرو خیز به یک بار بیا

ای دل آغشته به خون چند بود شور و جنون

پخته شد انگور کنون غوره میفشار بیا

ای شب آشفته برو وی غم ناگفته برو

ای خرد خفته برو دولت بیدار بیا

ای دل آواره بیا وی جگر پاره بیا

ور ره در بسته بود از ره دیوار بیا

ای نفس نوح بیا وی هوس روح بیا

مرهم مجروح بیا صحت بیمار بیا

خواجه وهره واوهرگه پئی، روو بهلامه وه بکه جارینکی تر په له مه که، په له مه که ئه ی جوانخاسی هوشیار وهره ورد بهروه له منی تاک و ته نه ای شهیدا، بنواره نه شئه و سه رخوشیم ئه ی مایه ی بی هوشیم وهره.. تزد دست و پای منی، هستی و معنای منی، بولبولی خوش خون تزی، شهیدای گولزار تزی، ئه ی هست و هستیاری من، وهره نیو بازاری من ئه ی له دیده ی خه لکی په نهان ئه ی معشوق و رۆحی رهوان جارینکی تر به سه ماوه له گه ل مندا وهره لاوه، رۆشنایی رۆژ همووی هر تزی، غم رهوینی خه لکی، تزد هژی مانگی چوارده ی ئاسمانی، وهره ئه ی ئالیه ی جوانی، هر تزی زانستی جهیانی، ئه ی شهوی نه خواراو برۆ، ئه ی گمی نه زانراو برۆ، زانستی خه وتو برۆ، دهوله تی هوشیار وهره، ئه ی فکری ئاواره وهره، جهرگی له ت له ت و پاره وهره، ئه گه ر ده رگیرابوو له شارا به سه ر دیوارا وهره.. ده رمانی ده ردم وهره، هژی رهنگی زه ردم وهره..

ئیمه ده رباره ی مه ولانا به پنی عه قل و مه نطق ده دوین و حال و جه زبه کانی لیکه دهینه وه، به لام جاره وبار عه قلی لیکدانه وه مان توانای لیکدانه وه و هله سه نگاندنی ده روونی مه ولانای نیه و ناتوانین بزانین ئه و ده روونه ئاشوفته یه به چی دیمه ن و به نده نی سه یره یرو ته لیسماویدا گوزه راوه و سه رگه رمه، به لام له وه ی دلنیا یین مه ولانا له په روه ردگار دور نه که وتوته وه و په یره وی ئه م ئایه ته پیرۆزه یه:

[ما ينطق عن الهوى إن هو إلا وحي يوحى]

سرو رازه شاراوه کانی ده روونی په یوه ندو په یوه ست له گه ل رۆحی قورئاندا، جارینک ئه ندیشه کان ده درکینى، جارینکی تر ههسته کانی ده رده خا، جارینکی تریش چرای رینمایى و نیشاندانى به دهسته وه یه، جارینکی تر به دم نه وای موزیقاوه خۆی ده لاوینیتته وه لایه لایه بۆ ده روونی بی قه رارو سه رکینشی خۆی ده کا، شینوه ی ئیمان په رستنی مه ولانا ئاسایی نیه، مه ولانا

په يامبه ر ناسا خاوه نى په يامى خزيه تى، خاوه نى شنيوه ي تايبه تى خورا
په رستى خزيه تى نه و نيمان و باوه رى به و شنيوه خواپه رستيه يه، نه وده سا
دژ به رزيشتن بژ مه ككه له چنه د لاي مه سنه وى و ديوانى شه مسدا حه ي
عه لا سه لاته، بنواره چى ده لى ت:

اى قوم به حج رفته كجايد كجايد
معشوق همين جاست بيايد بيايد
معشوق تو همسايه و ديوار به ديوار
در باديه سرگشته شما در چه هوايد
گر صورت بى صورت معشوق ببينيد
هم خواجه و هم خانه و هم كعبه شمايد
گر قصد شما آن خانه جانست
او رخ اينه به صيدى بزدايد
احرام چو بستيد از آن خانه پرستيد
از خرقة ناموس بكلى بدر آيند
يك دسته گل كو اگر آن باغ بديدت
يك گوهر جان كو اگر از بحر خدايد
با اين همه آن رنج شما گنج شما باد
افسوس كه بر گنج شما پرده شمايد

نم خلكه بژ حه ج رزيشته و كان.. كوا له كوئين؟ نازيزى نيوه ليزه پ
مه رزن به ره و خوار، نه وده سا هاوسنى ديوار به ديوار تانه.
له و بيا بانه يدا ويل و سه رگه ردانى.. چونه وه زعت، دياره زور په ريشانى؟
نه گه ر به تهمای ديتن و شنيوه و شه مايلي فه رمانزه و ايانى ناسمانى، له وه ي
گه رى، نه وه خه ياله.. نه وه به تاله.. نه وه مه حاله..
حاجى تزيت تخانه ش بژ خوتى خانه و كاشانه هر تزيت..!! چ مه به ست
له ديتنى نه و هاله؟ بپر كه ره وه، ناوړ له ناوينه بده ره وه، نه حرام بيه ست.

مه ترسه.. له و ماله بپرسه..

له خه رقه ی شهرم وه دهرنی، تیفکری.. نه گه ر نه و باخچه و گولزاره ت
دیوه، له و باخچه یه یدا گولت چنیوه؟ کوا چه پکه گوله کانت؟
که تز باله مه لت زانیوه و دهریای خوداوه ندت دیوه.. کوا مرواری و
که وه ری دهریا، هیچم به ده سته وه نه دیوه؟
لام خزشه بویته خاوه ن زیرو زیوو گه نجینه و دوو، مه رۆ، گه نجینه
تزی دل و دهر ونته گه نجینه خولقینه..
هر له م رووه وه ده لیت:

آنها که بسر در طلب کعبه دویدند
چون عاقب الامر به مقصود رسیدند
رفتند در آن خانه که ببینند خدارا
بسیار بجستند خدا را و ندیدند
چون معتکف خانه شدند از سر تکلیف
ناگاه خطابی هم از آن خانه شنیدند
کای خانه پرستان چه پرستید گل و سنگ
آن خانه پرستید که پاکان طلبیدند
آن خانه، دل و خانه و خدا واحد مطلق
خرم دل انها که در آن خانه حزیدند

نه وانهی به دل و داوه وه روو به کابه" رویشتن، سه ره نه نجام گه یشتنه
مه رام به هه وای دیتنی خودا، زۆر گه ران و پشکنیان و زۆریان پرسى چون
و چی، زۆر گه ران و خویان نه دی و پنی نه گه یشتن و مانه وه و پارانه وه،
ده نگیک هات گونیان له ده روازه ی ئیمان وه، نه ی خانو په رستان، چیه ئیوه
دارو به رد ده په رستن؟ به ره و نه و په رستگایه برۆن، پاکان و چاوساقان به
دوایه ون، نه وی را دل و ده روونی تۆیه هه وارگه ی راسته قینه ی خودایه،
شادن نه وانهی وا له و جۆره خانوو به رانه دان، نزیکترین خانه ی خودا، دل
و ده روونی تۆیه...

طواف کعبه دل کن اگر دلی داری
 دلست کعبه معنی تو گل چه پنداری
 هزار بار پیاده طواف کعبه کنی
 قبول حق نشود گر دلی بیازاری
 ز عرش و کرسی و لوح قلم فزون باشد
 دل خراب که آن را کهی بنشماری
 کنوز گنج الهی دل خراب بود
 که در خرابه بود دفن گنج بسیاری
 خموش وصف دل اندر بیان نمی گنجد
 اگر به هر سر مویی دو صد زبان داری

به دهوری که عبهی دلدا بسوره وه نه گهر لات وایه خاوه نی دلی و
 گریدهی دوا ی عیشقی..

دل مانای راسته قینهی کابه یه نهک تل و بهردو خاک و خزل.. هزار
 جار به دهوری کابه یدا بسور بیته وه به لای خودا وه نه شیا وه نه گهر تاک
 دلیک نازار بدهی.. دلان هوارگی خودان.. زور عرش و کورسی و
 لهو، قهلم له نارادایه، چ نه وهی بی یا نیره، دل که ناپاک بوو له سه ره یچ
 مه یژمیره، گنجینهی خودا "باشه و خراپه" له دلی ناپاکدایه، نه تیستروه
 زور له گنجینه له که لاه کاندایه.. له خانووه روخا وه کاندایه له زیر خزل
 شارا وه ته وه.. لهو چند به یته دا مه ولانا له نیرشاده وه به دووره، وهک
 وایت له گل خزیدا بدوی، وهک چه زره تی موسا که فرمویه تی: [ای آنست
 ناراً]، من که نهو به یته ده خوینمه وه، هست به ناگری کیوی طور ی
 مه ولانای ده کم

مامزستا علی دهشتی، له لیکدانه وهی چند دیریک شیعی مه ولانای
 دهلیت: مه ولانا روونیکردوته وه هیچ کارو کرده وه یه یهک بی نیرادهی خوبا

نه کراوه و ناشکری، به لام خودا عقل و [مهنتیق] ژیربیری کردوته
 دهسته گیره و نامرازی یه کجار زوری خستوته بهره ست، تا نه و کاره
 نه شیوانه روونه دا، که روویدا نه گره له سهر فرمانی راسته و خزی نه و
 نه بی بهره زایه تی نه و روویداوه، کارو کرده وهی نیمه ی مرؤف له ناکامی
 تیفکرین و جولانه وهی رووده دا، نه وه سه رنه نجامی فکری نیمه ی مرؤفه،
 فکر و عقلی به شهریشی سازاندووه و دروستکراوی دهستی په روه ردگاره،
 کاتیک دوپشکینک به یه کیکه وه دهوات خودا نه یفه رمووه به و که سه وه بدات،
 دوپشک خودا دروسه تی نه کردووه تا بدا به خه لکه وه و نه وه تاکه چه کی
 خز پاراستنیتی [ما جعل الله الشمس مشماً بل اوجدہ] که واته "عقل"
 به خشینیکی یه کجار گه وره یه به مرؤف، به خشینراوه، یه کیک وه ک موسا
 خولقاوه و نه وی تر وه ک فرعه ون، کاتیک تیشکی بن رهنگی هه تاو له
 شوشه یه ک ده دا و تیشکه که دیته ژؤوره وه چه ندین رهنگی جزراجوری لی
 ده بیته وه، هه تاو بن رهنگه، نه و رهنگه سورو، زهره و سهوز و شینه له
 کویوه خولقاوه..؟

با برزینه سهر باس و حکمه تینکی که ی مهولانا:

چه حریصی که مرا بی خور و بی خواب کنی
 درکشی روی و مرا روی به محراب کنی
 آب را در دهنم تلختر از زهر کنی
 زهره ام را ببری در غم خود آب کنی
 سوی حج رانی و در بادیه ام قطع کنی
 اشتر و رخت مرا قسمت اعراب کنی
 گه ببخشی ثمر و زرع مرا خشک کنی
 گه به بارانش همی سخره سیلاب کنی
 چون ز دام تو گریزم تو به تیرم دوزی
 چون سوی دام روم دست به مضراب کنی

بادب باشم گویی که برو مست نه‌ای
بی ادب کردم تو قصه آداب کنی
در توکل تو بگویی که سبب سنت ماست
در تسبب تو نکوهیدن اسباب کنی

سوری له‌سەر ئه‌وه‌ی بی‌خه‌وو خورده‌و بی‌هه‌نۆزم که‌ی رووم لێ
بچه‌رخینی و بی‌ناوو په‌له‌کێشی لای می‌حراوم بکه‌ی ژیانم تیکه‌لی ئازارو
ئاوی شیرین له‌ده‌مما وه‌ک ژه‌هری مار که‌ی، ب‌مده‌ی به‌ده‌م لافاوداو به
دۆلا سه‌ر به‌ره‌و خوارم که‌ی..

به‌ره‌و چه‌ج به‌مرانی و له‌سارادا ده‌ربه‌ده‌رو سه‌رگه‌ردان که‌ی، عاره‌ب
چه‌پاوم کاو دووچارێ تالانم که‌ی ئه‌وی کشتوکالم هه‌یه‌ له‌بێ ئاویدا وشکی
هه‌تاو که‌ی یا وه‌ک نغزۆی لێزمه‌و باران و لافاو که‌ی که‌هه‌توانیم راکه‌م و
بۆی ده‌رچم له‌دووره‌وه‌و به‌قوربانی نوکی په‌یکان که‌ی..
ره‌نگه‌ له‌رووی ره‌حمه‌وه‌ ده‌رده‌سه‌ری ئه‌م عه‌به‌ده‌ ئاسان که‌ی..

قه‌لای عیشق

مامۆستا عه‌لی ده‌شتی ده‌لێت:

دیوانی شه‌مس با وه‌ک له‌رووی له‌فزو فه‌ساحه‌ته‌وه‌ په‌کسان نیه،
له‌رووی ماناو مه‌فاهیمیشدا جه‌زاجۆره‌، من واده‌زانم جوانیه‌که‌ی له‌وه‌دایه
که‌ له‌یه‌ک ده‌ستی وه‌ده‌رچووه‌، وه‌ک که‌شته‌یه‌کی بێ له‌نگه‌ری دووچارێ
گێژه‌نگ، که‌ وایه‌.. من وا ده‌زانم هه‌ر رۆژیک له‌ژیانێ مه‌ولانا، له‌رۆژی
رابوردوو نه‌چووه‌، بێ کاریش دانه‌نیشتووه‌، ئه‌وه‌ی له‌خه‌وو مه‌ستی و
هه‌شیاریدا دیویه‌تی، خسته‌ویه‌تیه‌ سه‌ر کاغه‌ز.. جارجاریکیش له‌راده‌به‌ده‌ر
ده‌رچیت و سه‌ماو ویردو شیعر و ئاهه‌نگ و موسیقا له‌فکر و زکریدا
تیکه‌لاو ده‌بی و شیتانه‌ دیته‌ سه‌ماو له‌سه‌ر ئاهه‌نگینی مه‌وزوون رازی تازه
ده‌درکینێ و گوی گره‌کانی بۆی ده‌نووسنه‌وه‌.. ئه‌وه‌ سه‌زوو حاله‌ له‌ده‌می
ده‌ردی ده‌یقۆزنه‌وه‌..

ای یوسف خوش نام ما خوش می‌روی بر بام ما
 ای درشکسته جام ما ای بردریده دام ما
 ای نور ما ای سور ما ای دولت منصور ما
 جوشی بنه در شور ما تا می شود انگور ما
 ای دلبر و مقصود ما ای قبله و معبود ما
 آتش زدی در عود ما نظاره کن در دود ما
 در گل بمانده پای دل جان می‌دهم چه جای دل
 وز آتش سودای دل ای وای دل ای وای ما

نه‌ی یوسفی خوش ناوی من، جوان کشاوی بؤسه‌ر پۆپهم، شکینه‌ری
 کاسه و باده‌م.. نه‌ی خاوه‌نی نه‌وه‌ی زیندوه‌و نه‌ی نه‌وه‌ی ته‌له‌و داومت له‌بن
 و بینج هه‌لکه‌ندوه نه‌ی تیشک و نووری من، نه‌ی مایه‌ی شادی و سروری
 من، نه‌ی ده‌وله‌ت و ده‌سه‌لاتی سه‌رکه‌وته‌ی من، وه‌ره نه‌ی مایه‌ی هه‌ستی
 من له‌مه شه‌یداترم بکه تا باده و شه‌راوم ده‌گاته پله و پایه‌ی مه‌ستی، تۆ
 دوا مه‌به‌ستی منی، تۆ په‌رستگای منی، ئاگرت له تارو عودم ناوه نه‌وه‌سا
 ده‌سوتیم، ده‌برژیم.. ده‌ی ده‌ده‌ی سه‌یری دوکه‌لی سوتانم که دلم له
 جینگه‌به‌ک به جیناوه په‌کی که‌وتوو.. دل چیه له جویه‌ی دل هانه‌وه گیان..
 چی بکم له ده‌ست ئاگر و سه‌ودای دلم نه‌ی وای هاوار بی په‌نام.. هاوار..
 هاوار وا به‌بی گر سوتام..

ئیمه ناچارین له‌م دۆل و ده‌ربه‌نده پر له عیرفانه وه‌ده‌رچین و برژین و
 برژین تا ده‌گه‌ینه شوره‌و قه‌لایه‌کی‌تر، قه‌لایه‌کی به‌رزو بلند، شوره‌که‌ی تا
 چار برده‌کا ده‌رواو ده‌روا، هه‌زاران ده‌روازه‌ی تیا‌دایه، ده‌روازه‌کان
 داخراون، نیازیان به‌ لیدان هه‌یه تا ئاسان بکرینه‌وه، که کرانه‌وه شاره‌که
 شاری عیرفانه هه‌ر کوچه‌و کۆلانیکی تا خودا هه‌ز بکا جوانه.. پره له
 حکمه‌ت.. حکمه‌ته‌که له‌وه‌دایه دل و ده‌روون و دلی عاشقان دینیتته جۆش
 و خرۆش.. عاشقانی ته‌واوی ئاینه‌کان، ته‌واوی که‌لتوو‌ره‌کان، هه‌تاوه‌کو

نهوانه د دورن له په کتا پرستيوه، نهوانه ش دینه سهماى ریتم و ناهنگ
 و نهواو شیعری جوان.. بهنده له هر کویدا کږپله په کی شیعری جوان
 بخوینمه وه، په خشانیکی پر له ورده کاری مه وزون بخوینمه وه موسیقاییه کی
 مه وزونی دست و په نجه ی هونه رمه ندیکم دیته گوئ، یا نهواى ناواز
 خوینیک مه قامی یا دهنگینی حه زره تی داودانه ی له دم وه دهر دى و
 ده چریکینی مه ولانام بیر ده که ویتته وه، بیرو به راوردی ده کم له گه ل
 بزچونه کانیدا، یا ده رباره ی که سایه تی مه ولانا ده که ویتته خولیا مه وه [فیکتور
 هیگز] رومانووس و شاعیری گه وره ی فرهنگى ده لیت: شکسپیر هیچ مرچ
 و سنورینک و به ربه ست و که نارینکی بؤ نیه، نه و شاعیره، خزی خستوه ته
 به رده ست و چاو، ده به خشى بلاوه ده کا، سنورینکی بؤخوی دانه ناوه، هرگیز
 خالی نابیتته وه، پری پره، لیوان لیه، دیسانه وه په خش ده کاته وه و پر
 ده بیتته وه، نه و هه لکه وتویه کی ده گم نه له ده روونیدا توفان و هورو هه لاه
 وزه جادویه کانی تیا کومه ل و تږپه ل بووه، که له گه ل شنه ی سحرنامیزی
 نه ناسراو له ناخیدا هه لده کات و روح و رهوانی به رباده به راستی، مایه ی
 زینده گی و حیاته .. له عیشقی شکسپیریدا بالنده و په له وه ره کان ده خوینتن،
 شینایی سه وز دهن، عاشقان عاشق دهن، غه مه کانی له دلدا جینگیر دهن،
 نه و گرمی به خشه، ساردی و فینکی هیتته ره، که شه و دادی زه مان
 ده گوزه ری، جهنگه له کان ده که ونه چپ و هور، ناواته به ربلاره کانی
 نه به دیت بال به سر هه موو شتینکا ده کیشن..! نه و په خشان و
 هه لسه نگانده هی "فیکتور هوگو"یه، که خویندمه وه راسته وخز مه ولانام
 که وته وه بیر، به راستی "هزگز" توانیویه نزیکى روحیانیه تی مه ولانا بیتته وه..
 نه وه ی تا نیستا خویندته وه، بریکه له خه رمانی شاعیریتی مه ولانا، نیدی نه و
 چوارینه غه زه ل و مه سنه وی بوو رهنگه هیچ شاعیرینک به نه ندازه ی مه ولانا
 شیعری نه وتوینت، زورتر له حه فتا هه زار به یتی جؤراوجؤری نووسیوه
 نه وه ی تا نیستا دیومانه شاهنامه ی فیرده وسیه سه رجه م په نجا هه زار
 به یتته و، باس له نه فسانه کږنه کانی ئیرانی ده کا، به شیکى زور که می شاهنامه

زاده‌ی خودی فیرده‌وسیه.. ئه‌وه‌ی مه‌ولانا له شاعیرانی‌تری جزئی ده‌کاته‌وه، زۆری شیعره‌کانی نیه، به‌لکو زانیاریه‌که‌یه‌تی ده‌رباره‌ی فیه‌قی ئیسلامی، وته‌کانی په‌یامبه‌ر، لیکدانه‌وه‌ی قورئان، زانیاری و داستانه عه‌ره‌بیه‌کان، فه‌لسه‌فه‌ی عیرفان، ته‌سه‌وف، ئاگاداری به‌ربلاوی ده‌رباره‌ی ئه‌ده‌بیاتی فارسی و عاره‌بی، له‌وانه تینکرا به‌ده‌ر ئه‌و رۆحه سه‌رکیشه، ئه‌و عالمه ده‌ردو ژان و ئیشه، ئه‌و هه‌موو گروگله‌په‌و ئاگره له‌ش و فکریکا چۆن گلیربۆته‌وه، ئه‌و له‌ش و خوینه چۆن توانیویه وا به‌رگه بگری؟ ئه‌وه روونه بریک خوو و خه‌سه‌لت و هۆکار له‌ نیوان مرۆفدا هاوبه‌شن به‌ ره‌نگ و ره‌واله‌تیش زۆر له‌یه‌ک ده‌چن، ئیتر ئه‌وه سه‌پی پینسته، زه‌رد پینسته، ره‌ش پینسته، یان سور پینسته، ئه‌وانه ره‌گه‌زه‌کانی دونیای مرۆفن، به‌لام ئه‌وه‌ی جیگه‌ی سه‌رسامیه له‌ناو ئه‌و مرۆفانه‌یدا جیاوازی نیوان رۆح و ره‌وانیانه، یان دونیای مه‌عنه‌ویات زه‌وی تا ئاسمانه، بۆ نمونه ده‌که‌س له‌یه‌ک جینشت په‌یدا ناکریت، دل و ده‌روونه‌کان بریکیان هیچ تاریکیه‌کیان پیاراناگا، ئه‌هریمه‌ن ره‌فتار و ئه‌هریمه‌ن خون، بریکی‌تر نوری خودا له‌ ده‌روونیاندا پرشه‌ی دی و ئاهوراییین به‌کار و کرده‌وه‌یاندا په‌یره‌وی فه‌رامینی خوداییین خواهه‌لناگری ئه‌نشتاین و گاندی، له‌گه‌ل خه‌لکانیکی بی سود و گه‌مزه‌یدا به‌راورد کرین چ له‌م دنیا و چ له‌و دنیا..

چاره‌وبار رۆح و ره‌وانی مرۆف وه‌ک جه‌نگه‌لینک وایه‌ پره‌ له‌ نه‌زانراوه‌کان، یا له‌ ده‌ریایه‌کی پان و به‌رینی ئارام ده‌چن، که‌چی له‌ بنه‌وه هه‌زاران گیانه‌به‌ری جزراجۆری تیا‌دایه‌ په‌کتری ده‌خۆن ئه‌گه‌ر یاساو شه‌ریعت و ئاینه‌کان نه‌بوایه‌ به‌ ته‌ئکیدکۆمه‌لگای به‌ شه‌ریعت شه‌ریعتی جه‌نگه‌لینک ده‌بوو خویناوی، ئینستاش به‌و هه‌موو سنوره عه‌قلانی و وژدانیانه‌وه ئه‌و تاوانانه‌ی له‌ناو مرۆفدا ده‌کریت له‌ ناو گیانه‌به‌رانی‌تردا نیه‌و ناکری، ئه‌و کوشتاره تینکرایانه، ئه‌و شه‌ره خویناویانه، ئه‌و چه‌که بکوژو روخینه‌رانه‌ی مرۆف به‌کاری ده‌باو رۆژ به‌ رۆژ عه‌قل و زانست و پاره‌و پولی بۆ به‌کار ده‌با بۆ چرکه‌یه‌ک رانه‌وه‌ستاوه‌و په‌یوه‌سته له‌و

رووه وه له تهقه لادایه .. کام درنده ی پیا راده گا؟

رؤحی پهریشان و سازنده ی نارام نهگرتووی مهولانا له و جهنگل و
دهریانه ناشوفته تره .. له ناسزی دیدو روانگی مهولانا دا ناسمان و
مهوره کان شکل و شه مایلی ناساییانه نیه، هه رساتیک له بیری مهولانا دا
مهوره کان ویردو رازو داستانیک دهگیزنه وه تیشکی هه تاو، یا، نه خشه ی
مهوره کان دهگۆرن هه ر به و نه ندازه بیری تازه رازی نه بیستراو دهچرپینه
گویی مهولانا دا، نه وه ی له دیوانی شه مسی ته بریزیدا ده یخوینیته وه توشی
سه رسامی و گیزو ویزیمان دهکا و هه ریه که به جۆرنیک لیکیده داته وه، سهیر
له وه دایه ته واوی لیکدانه وه کان یهک له یهک جوانترن .. فهرموو باله م شهرو
شۆره ی مهولانا وردبیته وه:

دی میان عاشقان ساقی و مطرب میر بود
در هم افتادیم زیرا زور گیراگیر بود
عقل باتدبیر آمد در میان جوش ما
در چنان آتش چه جای عقل یا تدبیر بود
در شکار بی دلان صد دیده جان دام بود
وز کمان عشق پران صد هزاران تیر بود
آهوی می تاخت آن جا بر مثال اژدها
بر شمار خاک شیران پیش او نخجیر بود
دیدم آن جا پیرمردی طرفه ای روحانی
چشم او چون طشت خون و موی او چون شیر بود
دیدم آن آهو به ناگه جانب آن پیر تاخت
چرخها از هم جدا شد گویا تزویر بود
کاسه خورشید و مه از عربده درهم شکست
چونک ساغره های مستان نیک باتوفیر بود
روح قدسی را بپرسیدم از آن احوال گفت
بیخودم من می ندانم فتنه آن پیر بود

شمس تبریزی نو دالی حالت مستان خویش

بی دل و دستم خنداوند اگر تفصیر بود

جگه له دهریای زانیاری و نوستادیی مولانا له شپهر و به حردگانگی
شپهردا، جگه له "توتته" زانیی مولانا و ریتمه مهوزونه گانی ناهنگی
موسیقا، نهوهی مولانا له و قهسیده په پیدای هژناویه تپه وه ته جه سومی کردووه
پهی به شکله کان بردووه، رنگه گانی هه لپزار دووه، نهوه دهگه په نیت مولانا
نه قاشینگی به توانا بووه، شکل و قه دو قامت و نه اندازه گانی زانیوه، من لام
وایه مولانا تابلز و نیگاری سهدان نه قاشی دیوه و له زهتی له و نیگارانه
بردووه، نه و شکل و شه مایلانهی هیناوته جوله و جه وه لان و هر په کیکیان
نه رکینگی په سپاردووه، نه رکینگی ناسمانی..

باوردبینه وه له فلجه و په رمویی دهستی مولانا و تابلزکھی، له کزری
عاشقاندا باده و ناهنگ زال بوو له نیو کزردا بوو به هه رمان و که وتینه
بگره و بهره، عقل و ژیری که وته ناو بزی کردنی نیوان.. له خوولیکی
ئاوا توند و گرو بلیسه دا کوا جیگهی عقل و درایه ت؟

له راوی عاشقاندا سهدان دیدهی کراوهی تیادابوو له عیشقدا له نیو
که مان و ژیی ئیشقدا سهد تیرو په یکان له نیو دهست و په نجه پیدای ده کیشرا،
هه را بوو، ناله و هه را ده بیسترا.

ناسکیک له ناکاوا دهر پهری ههروهک نه ژدیها دهر پهری سهدان شیر
به لایه وه وهک نیچیر بوو، له ولاره پیره میزدیکی چاو خویناوی داینابوو له پ
له سر له پی موی ههروهکو شیر سپی، ناسک رووبه رووی پیره میزد
هه لهات دیمه نه کان له بنه ماوه گزران، مهی گیزه کان هینور بوونه وه.. شهرو
هه را له بیرچوونه وه، "له روح القدس"، پرسی، چیه، نه و کاسه و نیم
کاسه یه.. نالینی نه وه چ باسه!؟ وتی، نازانم و له من که ری.. نه وه کارو
کرده وهی نیره یه.. له ژیر سهری نه و پیاوه پیره یه..

شمسی ته تبریزی، ده بلی.. خوتز ناگاداری ههستی و نه ستیت.. خودایا
لیم مهگره تاوانم، نه گهر نه مزانیوه.. هه ره نه وهنده ده زانم

نه‌گه‌ر شيعر و ديوانی شاعيرانی له‌گه‌ل يه‌کدا هه‌لسه‌نگينن زۆريان
 له‌يه‌ک ده‌چن. يان يه‌کينيان له‌وی‌تريان به‌تواناتره يا ئوستادتره، به‌هه‌ر
 حال هه‌لسه‌نگانن و به‌راورده‌کان له‌يه‌که‌وه نزيکن و په‌يوه‌ندن به‌زه‌وق و
 تيزوانينه‌کانه‌وه‌يه ئه‌وه‌ی شکسپير و گۆته، نالی، خانی، شينخ ره‌زا، له‌گه‌ل
 بریکی‌تردا جيا ده‌کاته‌وه، رۆحی سازنده‌يانه، هه‌روه‌ک زۆری‌تر ئه‌و
 پيشکەيان به‌رکه‌وتوو، قوليتر و رۆسۆ به‌شيان که‌وتوو، ده‌راوه‌کی
 دايستوفسکی دونیای پر له‌هه‌ياهووی پرست، يان ژان کريستوف
 سه‌رگوزه‌شته‌ی رۆحیکی سه‌رگه‌رادنه، له‌راستیدا هه‌وه رومان رولان بر
 خۆيه‌تی، هيزی تواناسازی و دراما مامه‌ندی بالزاکم توانا و ليهاتویی هزگر،
 يا زه‌رده‌شتی نيچه له‌رۆحی سه‌رکيش و هه‌لم و ته‌ماوی نيچه‌دا سه‌دان
 راز وه‌ده‌رده‌خا.. نرخ و بایي به‌رز و بلندی خه‌يام له‌نه‌وعيه‌ت و شيوه،
 که‌بوونی نيه.. ئه‌وه بيه‌ر ئه‌ندیشه‌کانيه‌تی که‌گوياي راسته‌قينه‌ی روح و
 ره‌وانی خستوه‌ته سه‌رکاغه‌ز به‌شيوه‌ی چوارينه، زۆرکه‌س به‌چاوليکه‌ری
 خه‌يام، چوارينه‌يان نووسیوه، نه‌يان توانیوه ئاوينه‌که‌ی خه‌يام به‌ده‌سته‌وه
 بگرن و رۆح و ره‌وانی خۆيانی تيا وه‌دی بکه‌ن.. ئاوينه‌کانيان ژه‌نگاره‌ی،
 هه‌نگاوه‌کانيان له‌بێ تاوييه.. شاکاری شاهنامه زۆرتتر له‌به‌ر ئه‌وه‌يه‌ک
 ميژووی ئيرانی پاراستوووه و نه‌يه‌نلاوه ده‌سه‌لاتی داگیرکه‌رانی بينگانه
 ته‌وشی له‌ريشوی رابوردووی نه‌ته‌وايه‌تی ئيران بدا، رووداوه‌کانی
 نه‌خشاندوو، چيرۆکه‌کانی نيزامی گه‌نجه‌وی، له‌رووی داستانه‌وه هينده
 به‌هينين، ئه‌وی شایانی ستايشه بيه‌ر به‌ربلاوه‌که‌يه‌تی.. يا سه‌نایی و
 عه‌تار، رۆحيان له‌نيو ديره‌کانياندا له‌فرينه، به‌لام وه‌ک مه‌ولانا باله‌ فره‌يان
 پێ نه‌کراوه.. ئه‌وانه‌ قسه‌ی عه‌لی ده‌شتی بن..

له‌هونه‌ری شيوه‌کاریدا له‌ئێستادا شيوه‌ی جۆراجۆری شيوه‌کاری
 داها‌توو و بووه به‌باو، داکی ته‌واوی ئه‌و شيوانه هونه‌ری کلاسيک بووه،
 يانی سه‌ره‌تای ئه‌و هونه‌ره له‌مرۆڤه سه‌ره‌تايه‌کانی نيو ئه‌شکه‌وته‌کانه‌وه
 سه‌رچاوه و سه‌ره‌تای ده‌ستی پي‌کردوو، که‌له کتوييان هه‌ر وه‌کو خزی

په سهر ديواری نه شکه و ته وه نه خشان دووه، فيلی ماموت، هر وهک خوی،
 چانه و هره کانی تریش هروا.. هونه ری کلاسیک، شینوه و شبهه سازیه، دم
 و چاو و روخسارو جل و بهرگ هر وهک خوی، یا وهکو سروشت دارو
 پردو، جهنگل و دیمه نه شاخاویه کان هروهک خویان هونه رمنه ندانی
 داهینه ر به وه رازی نه بوونه، سهدان لیکدانه وهی دهروونی، کومه لایه تی،
 هنده سی، ریازی یا ژینگه بیان لیکدانه وه، به شینوه یه کی جیاواز پورتره،
 یا سروشتیان کردوه ته تابلو.. لیره دا، دهق به دهق نیگار کیشان له مه بهستی
 هونه رمنه کده وه به دووره، نه وهی له سهر تابلوکه یه و شاردهی دیمه نی
 کردوه ته دهسته گیره و نیگاره که ی به شینوهی خوی کینشاه، هروها نه و
 جزره تیفکرینه شاعیران، یا نووسه رانیش تیا دا به شدارن و بریکی زوریان
 به راده یه کی زور خویان گونجان دوته نیو به ره مه کانیا نه وه هر کامیان
 تیشکی بیرو تیفکرینیان به ربلاوتر بیت کارو کرده وه که یان نمایانتر و
 شیاوتر وه ده رده که وی.. که واته ذات و که سایه تی نووسه ر پردیکه
 نووسه ران شاعیره کان به سهر یا گوزه راون، له و نووسه رانه نمونه یان زوره،
 وهک.. ندگار نه لن پو، کافکا، بودلیر، رامبو، دایستوفسکی و که سانی تر..

به راستی شهیداکه ی شاری شیراز حافظ جوانی وتوه:

یک قصه بیش نیست غم عشق وین عجب

کز هر زبان که می شنوم نامکرر است

داستانی عیشق و غمی عیشق هه مووی هر یه کن سهر له وه دایه
 هه ریه که له و عیشقانه هه واو نه وایه کی تری هه یه، نازاره کانیا ن جیاوازن.
 نه وه راسته رووکه شان لایان وایه چیرۆکی عیشق له زهت به خشه..
 نه خیر پره له دهردو مهینه ت و عیشقی چیرۆکی رۆحی مرۆقه..
 سه رگوزرشته ی رۆحیکی سه رگه ردانه، نه وانه ی رۆح و ره وانیا ن
 سه رکینشترن، یا پینچاوپینچترن، یان نه وانه ی تینوی نه زانرا وه کانن، یان
 په بره وی موعاده لاتی ریازین، عیشقه کانیا ن ته ماشایی تر و قولتره..
 جیاوازی نیوان مه ولانا و شاعیرانی تر، له م خاله گرنگه دایه چیرۆکی

رۆحی سەركێشی مەولانا تەواو بوونی بۆ نەبوو تۆماری عێشقی ئەو بەدریژی نیوان زەوی و نەزمەکانی ئاسمانە. با باشتر بلین، تۆماریکە بە دریزی ئەبەدیەت.

ئەو، ئەو، دەگەیهنیت، دەتوانین نازناوی شاعیری شاعیرەکانی بۆ دابنێن. دیوانی شەمس و مەسنەوی، سەرگوزەشتەیی روحیکی ھەرە گەورەیی ئاشووفتە و سەرگەردانە، مەولانا و رۆحی مەولانا زۆرتر لە ئاوینتەییکی نیوێ تاریکی شەپۆلدار دەچن، فەزای ئەو ئاوینتەیی پەرز لە تاپۆی جۆراجۆری ناخی خۆی، ئەوی ئەو وتوویەتی لە میژدا نەوتراوە، لە پەرتوک و کتاوێکاندا نەنووسراوە، رۆحی مەولانا لە ئاسمانی رەنگاوریەنگا پەخش و بلاو، رەنگە جۆراوجۆرەکان، ھەوروەھەلا شەکل دارەکان، باو و تۆفانی ھەلکردو، پزیسکە و بریسکە، ئەستێرەکان دین و دەروون و دادەکشین ئیتر ئەو دنیا تاییبەتمەندی مەولانا ھەیبوو ھەر دیاردەییکی کردووە دەستەگیرە و بەلکە بۆ وەدەرخیستنی بیروپرای سەركێشی خۆی.. ئەفلاکی دەگێزیتەو..

زۆزێک مەولانا لە چوارسوچەییە کدا راوہستا بوو شیعر و مەفاهیمی دەوت، خەلکی شار کۆبوو بوونەو ھەرابوو.. مەولانا روو بە دیوار و پشت بە خەلکی دەیوت و دەیوت، تا نوێژی خۆرئاوا داھات، خەلکە بە بلاوہیان کردو سەگی خویزی ناوشار لە مەولانا کۆبوونەو، مەولانا دەیوت و دەیوت، سەگەکان کەوتنە کلکەلەقن و قۆزەقۆز، ئەو دەم فەرموی: "بالله العلي القوي القاهر الذي لا قادر و لا قاهر في الوجود إلا هو.."

ئالەم جۆرە داستانانەیی پەپرەوان دەربارەیی مورشیدەکانیان وتوویان، دەبلین ئەو وتانە جینگەیی متمانە نیو و گومانی زۆری تیا دایە، بەلام ئەو ھە دیوانی شەمس دەخوینیتەو بەیتەکانی دارشتنە کەیی ھەلبژاردنەکانی، ھێچ یەک لەوانە لە دەم و دلی کەسینکی ئاساییەو دەرنەچوو، ئەو ھە مەولانا وتوویەتی ھەیاھو، بیگرە و بەردەیی تۆفانی نیو دل و دەروون و ئەندیشەیی، ئیدی نیاز بە داستان سەراییی لایەنگیرانی نیو، بۆ خۆی

ههله به سته کانی رازداره و، رهنگه جگه له نیمه ی مروف گیانله به رانی غهیری
مروفیش لینی تی بگات.

دونیای زانستی دهروونناسان به شیوه یه کی زانستی بویان ده رگه و تووه
برینگ کهس له حاله تینکی تایبه تدا فرمان بهرداری هیزیکی به توانایی
نه ناسراوه و نه وهی بیهوی پنی دهگا.. نه و مه سجانهی، نه و په یامانه ی پنی
دهگا، خال به خالی نه انجام ده دا.. نه وه سا مه ولانا به زمانی خوبی ده لیت:

باری ز شکاف در برق رخ تو بینم

زان آتش دهلیزی صد شمع برافروزم

چاره و بار له نینوان دادرانی بریسکه یه دا روخساری تو ده بینم له راره وی
نه و مه شخه لانه یدا دهت دوینم و سه دان مؤمت بو داده گیر سینم..
یا ده لیت:

امروز چنان مستم

کز خویش برون جستم

ای یار بکش دستم

آن جا که تو آن جایی

نه ورژ به نه اندازه یه کی سه رحال و سه رخوشم، له کهول و له شم
وه ده رها تووم، خومارو بیهوشم.. نه ی نازیزی دل، دهستم بگروه بمبه بو
نه و جینگه یه توی تیادایه، دلنیام له وی نه سیم و شنهی بای خودای تیادایه..
یا ده لیت:

ساقیا هشیار نتوان عشق را دریافتن

بوی جامت بی قرارم کرد آخر جام کو

مه یگنر هوشیار به، له عیشقه وه به دوورم، نیازم به باده یه.. و امه که
بونی لیم دووره، دوا لیتوانت کوا بومن وهک ناوی حیات وایه و نیازیکی
زه رووره.. شاعیرانی کوردی لای خزمانیش ویستویانه له م بابته تی مه ولانا
بنووسن، یا دهق به دهق نه وی مه ولانایان وه رگنراوه ته وه سه ر کوردی..
یا ده لیت:

جام چو نار درده بی رحم وار درده
تا گم شوم ندانم خود را و نیک و بد را

مه بگیز باره به کی ناگرینم بده به، ره حمم پین مه که، بده به مه ی، هینده
مهست بم نه زانم چاکه و خراپم که ی کردووه و که ی لیم وه شاهه ته وه..
یا ده لیت:

از من رگ جان بریده بادا
گر بی تو رگیم هست هشیار

لینگه ری با شاده ماری زینده گیم بپرن و سفره ناسا هلمدرن، نه گه ری
تو هیچ ده ماریکم هوشیار بی..

مه ولانا وهک لافاو بردویهک، په نجه له گز و گیاش گیر دهکات تا نه وه ی
له دهروونیدایه وه ده ری خا: برینک له غه زله کانی دیوانی شه مس له دوکان
و کزگای نانتیک فروشان ده چن، له ویزا پارچه و قه باره ی جزراجزر
ده بپرنیت، بابه تی زهوقی هموان له جینگه ی تردا له بازاره کاندایا کزگا و
مزه کاندایه دی ناگرین، نانتیکه کان هه ری که یان زاده ی دهست و په نجه ی
هونه رمه ندینکن، پینوه ی ماندو بوونه، هه ری که له وانه داستان و
سه رگوزه شته ی تایبته به خزیان هه به، تا که وتوه ته نه و قوژبه و
ته ماشاکه ری لینی ورد ده بیته وه و ده کوشنی بیکریت. زوری له غه زله کانی
دیوانی شه مس، له و نانتیکانه ی ده چن.. له راستیدا له دیوانی شه مس
مه ولانا به دهست خزیه وه گرفتاره، به هه ری چوار ته نیشیدا پهل ده کوتی و
خزی ده دوتی، ورد به ره وه چی ده لی:

چو طفلی گم شدستم من میان کوی و بازاری

که این بازار و این کو را نمی دانم نمی دانم

چی بکم، هاوار وهک مندالینکی گوم بووی نیو کوچه و کزلان و بازارم
لینها توه، که له و بازارو کزلانانه یدا شوین پایه کم هه لکردووه پینی ناگم و
به دویدا سه رم تیاچووه..
یا ده لیت:

از آن از خود همی رنجم که منهم در نمی گنجم

سزد چون سر نمی گنجد گر از دستار بگریزم

دونیایهک دوردو نازارم لی کز مهل بووه، ئیتر له فکرو که ولمدا جینگه یان
ناپیته وه، سهرم هینده زهلام و به قه باره یه، هیچ لغاو وره شمه یهک به
سهر و گوینلاکم ناگونجی و بچوکه ..

ئهوانه ی روو که شانه غه زه له کانی مهولانا دهخویننه وه، ههست به
دووباره و چه ندباره یی ده که نه وه، له راستیدا له مانا و کاکله دا ئه و شیعره
له یهک چووانه دونیایهک جیاوازی له نیوانیاندا یه، سهره تا ویستم ئه م
غه زه له ی مهولانایه بپه رینم و نه ینووسم و نه لینی بدویم، چه ندین په ره و
لاپه رهش گوزه رام، که چی هزم کرده وه سهری و له ناو هه له له و لافاوه که یدا
خنکام و نه گه ر زیندو ده مبینی پاشماوه ی لافاوم و سهری کرنوشم له
ناسنی ئه و پیره مه زنه دا دانواندۆته وه و شوکرانه ی خودا ده که م، رهنگه
په کیک بلیت "خوسره و جاف" چپته له و جزره کرنوش و
سهر سوپورده گیانه ی تو که پیاوی به زم و ره زمی جزراجوری، چون به و
شینوه یه خسیر و ئه سیری ئه و کۆت و به ندانه ی مهولانا بووبیت؟

ئه سه وف و مملان

راستت بویت، بزخۆم وهلامی ئه و پرسیاره م پی نادریته وه، هینده ی
ده زانم له کانیاوی مهولانایدا باده یه کم خوارده وه، تا به ئه ورژ ئاوا باده و
لنیوانی سه ره مستیم نه دیوه و نه خواردۆته وه .. چون سه رخۆش نه بم کاتیک
له م قه سیده یه ورد ده بمه وه و تیایدا نه خنکیم و نه یه مه سه ما:

باز از پستی سوی بالا شدم

طالب آن دلبر رعنا شدم

آنایی داشتتم زان سوی جان

باز ز آنجا کآمدم آنجا شدم

چار بودم سه شدم اکنون دوام

از دوئی بگزشتم و یکتا شدم
 سه هزاران سال و قرن بشمار
 تا که پیش از آدم و حوا شدم
 موی گشتم آن ره باریک را
 تا میان آن بت رعنا شدم
 مدتی در بحر خوفش دم زدم
 مدتی جویای لا تخفی شدم
 دردهان عاقلان شهدم ولی
 در درون جاهلان صفرا شدم
 غوره بودم مدتی در باغ جان
 مدتی چون باده حمرا شدم

دیسان خزمه له چالی و چۆلی ژیان و تاوانه وه بی خه بهر هاتمه سهرو
 که مه نکینشی عیشقینکی ئاسمانی بوومه ده مزانی دولبه رو دل رفیتم له
 کونیدایه به دوایدا رویشتم و چۆن ده مزانی و تیفکرا بووم وایه، ناره زوه کانم
 یهک دوو نه بوو، چوار چوار بوو.. کردمه سنی، نه خیز له دوویشی تینه بریم
 ئه وه سا یه کم، له یهک دانه وهو ته کبیرما زه مان توایه وه له بیرما وهک
 به شینک له ههوا تیز رویشتم تا لای ئادهم و حهوا گه یشتمه هه وارگی دلان
 و مه پرسه چیم دی به لئی من گه یشتمه عیشقی ئه به دی ئه وهی ده زانم.
 ئه وهی ژیره وه به ته کبیره بیدوینم، ده زانی شیرینم وهک هه نگوینم. لینگه ری
 له گه وچ و نه زان، داخه که م زۆرن و فراوان لایان وایه فره تالم، که لینگ کالم.
 خۆم ده زانم له باخی رۆحدا نه نزدیک نه دوورم.. به رسيله ی مینو بووم و
 ئیستا وا سه رنه نجام وهک شه رابی سورم..

به لای موسلمانه کانه وه، ته وسه وف یا عیرقان ریبازینکه فه لسه فه و ئابینی
 تیا تینکه ل بووه و لایان وایه له و رینگه وه ده توانن بگه نه حه ق و حه قیقت و
 سه رنه نجام پهیره وهی راسته قینه به شینوه یه کی پر له راز ده توانی په نجه له

نهينيه کاني گيربکات و نهوکاته پهیره و بهسزفي و عارف و نهلی حق
دهناسرین ..

راستی با بپرسین، خودی تهسوف و عیرفانی نیسلامی یانی چی ثایا
مه بهستان له و دیه که عیرفان پینش نیسلامه و هاتووته نیو ولاته به
نیسلام کراوه کانه وه و رهنک و دهنک و بونی نیسلامی و هرگرتووه و
هلمژیوه، یان رهوشتی نیسلامی و نیسلامی گه رایان بز خزیان
راسته و خویانه جزریک له عیرفانیان پیکهیتاوه؟ .. یان له بنه مادا عیرفان
بؤخزی زادهی خو و خهسله تی سروشتی مرزفه، که له ناو میلله تانی
غهیری نیسلامدا وه له پینش نیسلامدا بؤخزی هه بووه و نیستاش هه یه؟
نه وانه پرسیارگه لیکن دینه سهر زمان و دهکرین .. کاتیک باس له
سزفیکه ری دهکریت .. نیتر له و رووه وه بیرورا جزراجوره، پرسیار و
لینکانه وه فراوان و زوره .. بریک دهلین: سزفیکه ری و رینیازی تهسوفی
نیسلامی کؤشش و تهقه لایه کی دژ به دهسلات و رهفتاری بؤچوونه
عهربه بیه کانه وه نه وهش به سهنگه ریکی دهروونی و نهفسی دهزانریت
به تایبته دواي شهري خویتاوی قادسیه و تالان و برؤی نیران و دؤرانی
نه و شه ره و راونانی نیرانیه کان له لایه ن بیابان نشینه کانی برسی و شرولی
نیسلام و په ییتا په ییتا سه رکه و تنیان له شه ره کانی حهلوان و جهله ولای
نه اوه ندا به دهست هیتا و نيمپراتوریه تینکی چهند سه د و ساله ی نیرانیان
له ژیر سمی نه سپ و یه ره غه ی حوشتردا پامال کرا و وه زؤر به ی میلله ته
نیرانیه کان چونه ژیر په رچه می ثایینی نیسلامه وه .. به لام نه وه حاشا
هله نگره دهسه لاتی ساسانی و نیرانیه کان به شینوه یه کی جوان یا
ریزداره وه نه بان دهروانیه ره گزی عه ره ب و شینوه ی ژیانیندا، که بوونه
راونراوی هیز و بازوی شمشیری عه ره ب و ژیر دهسته ی تواناو
دهسه لاتیان، نه یان توانی هه روا به ناسانی سه ری ته سلیم و بی ده ره به سستی
دانه ویننه وه و له یه کسانی نایندا دیسان عه ره ب په رچه مداری ثاین و
ولاته که یان بیت، بویه په یوه سته کؤشاون ماوه و مه ودای ره گزی، شینوه ی

زیندهگی، تیفکرینی مادی و معنوی رۆژ به رۆژ زۆرتر و زۆرتر بکهن،
نیت شەری مەیدانی و بگرو بەردەیی بە یەکاچوونی مەیدانیان گۆرپیە سەر
بگرو بەردەیی فکری ه ئەدەبی و ئاینی و کۆمەلایەتی و سیاسیی، وه
تەشەبوع و شیعەگەراییی بنەما سەرەکیەکی دەگەریتەوه بۆ ئەو چۆرە
جیاوازیانەیی وهک [شیعەگەری و سۆفیگەری]، من لەوهی دانیام ئەو چۆرە
تیفکرینانە یا ئەو هەولانە لە سەرەتاهە رینکخراویک نەبووه بە ئەنقەست
بۆی کۆشایینت، یا نەخشە و پلانی بۆ دانایینت، بەلکو لەرووی هەوار
هەناسە و تیفکرینیکی بێ بەرنامەیی دەروونیهوه کینشراون بەرهو ئەو لێواره
رۆیشتون، برینکی تر لایان وایە لە یەکاچوونی نیتوان تەسەوفی ئیسلامی و
برینک کۆمەلی هیندی و شینوهی کردار و رەفتاریان کە گوایه تەسەوف لە
کۆمەلانەوه وەرگیراوه و ناسراوه بە تەسەوفی ئیسلامی..

خەلکانینکی تر وا تیندەفکرین تەسەوفی ئیسلامی زادهی فکری فەلسەفە بە
تایبەت فەلسەفەیی [نویی ئیفلاتونی]، وه دەلین لە یەک نزیک بوون و لە یەک
چونی فەلسەفەیی ئیشراق و تەسەوف یەکجار زۆرە، وه فەلسەفەیی یونانی
لە پینش ئیسلامدا و دواي ئیسلامیش لە ئاسیادا پەیرهوانی زۆری هەبووه، با
ئەوش بلین، فەلسەفەیی ئوفلاتونی زۆر بیروپرای لە رۆژەلانەوه
وەرگرتووه، وه خودی "فلوطين" بۆ زانین و کەلک وەرگرتن لە فەلسەفەیی
رۆژەلات، چەندین سەفەری رۆژەلاتی کردووه... برینکی تر دەلین: نەخیز،
تەسەوف دیار دەیهکی ئیسلامیهو، لە نیو ئیسلامدا پینکەتووه و ئەلک و
باکەشی هەر ئیسلامیه، رەنگە لە شینوه و رەفتاردا لە نیو میللەتانی تردا ئاوا
خەلکانینک بیینرین بەلام لە تەسەوفی ئیسلامیهوه بە دورن.

تاقینکی تر دەلین: سەرچاوهی تەسەوفی ئیسلامی لە مەسیحیەت و
رەهبانیەتی مەسیحیهکانەوه وەرگیراوه.

دەستەیهکی تر لایان وایە تەسەوف و رەوشی سۆفیگەری لە ئاینی
بوداییهوه لاسایی کراوه.. خودی سۆفیهکان، ئەو چۆرە تیفکرین و
بۆچونانەیان بەلاوه کەمایەتیە بە دونیای سۆفیگەری و دونیای تەسەوف

لایان وایه ته سهوف شیرهی حقیقی نورثان و وته کانی په پامبهری خودایه،
ناکام و سه رنه نجامی کارو کرده وهی نهولیا و چاوساقانی خودایه که رینی
پالوتنی نفس و له هیلهک دانی دهر وون و تهقه لای همیشه گی
خوداپه رسته وه هاتوته کایه وهو بووه به سه رمایه ی رینبازی حق و
حقیقت.

دکتور قاسم غنی " له کتاوی [تاریخ تصوف در اسلام و تطورات و
تحولات مختلفه آن از صدر اسلام تا عصر حافظ] ده لیت: نه بو حه سه نی
علی کوری عوسمانی هجویری له کتابی [کشف المحجوب] دا ده لیت:
محهمدی کوری فه زلی به لصی وتویه تی: [العلوم ثلاثة، علم من الله و علم مع
الله و علم بالله].

زانست له خوداوه، زانستی شهریه ته که په پیره وهی لیده که بن، زانست
له گل خودادا، پله و پایه ی نهولیا ی خودایه وه زانین بن بهنده کانی
شهریه ته ناته واوه...

هست به خودا کردن.. نه گره نه وهسته له دهر وون و فکر و زکری
نهولیا و په پیره واندا که لاله و بهرجهسته نه بیت و حقیقه تی ره ها - موته ق-
له دهر ووندا جیگیر نه بیت به جوانی، هست به جوانی و گوره یی خودا
ناکریت..

بگروه به رده ی به رده وام له نیوان په پیره وانی دونیای فلسفه و
په پیره وانی دونیای ته سه وفدا هه بووه، نیمامی غه زالی که په کینک بووه له
گوره پیواونی دونیای ته سه وف له کتاوی [المنقذ من الضلال] دا ره وشتی
عقلانی دونیای ته سه وف بوو، مزه به کان و پیرانی ته ریه ته
دهه زینته وهو ده لی: سه رجه م فه یله سه وفه کان په پیره وهی هر مزه هب و
ثابینک بن کافرن، وهک سوقرات و نه فلاتون، نه رستو، تا ده گاته فارابی و
نیبولسینا. دوی نه وهی زانستی فلسفه دابهش ده گاته سه ر شش به شدا
لریازیات، مه نقق یا ژیربیری، سه روشت، حیکمه تی خودایی، زانستی
سیاست و نه خلاق]، هه روه ها ده لیت، له به شی نیلاهیاتدا که نزیکه ی بیست

برگه، سی برگه کفرینگی ته واوه و نهو حه قده که شی داهینانه و
بدعت ته...

دیسان له کتاوی [تهافت الفلاسفة] دا غزالی دژ به ته واوی
فهیله سوفه کان دده وی به تاییهت دهر باره ی ئیبنولسینا.. وه زور له فهیله سوفه
ئیسلامیه کان که له دونیای فلهسه فهدا توشی ناشوفته گی فکری ده بن په نا
ده به نه دونیای عیرفان [ئرنست رنان] له و رووه وه ده لیت: نه و جزره
که سانه دوژمنی راسته قینه ی دونیای فلهسه فه ن، نه وه له ناکامی عه قل و
ژیرییه وه نیه، به ره و نه و دؤل و دهر به نده ی رویشتون به لکو له بی چاره کی و
سه ر لئ شینواوی نه زانم کارییه وه بووه..

غزالی بن په روا، به رده وام بوو له هیرش کردنه سه ر فهیله سوفه کان و
زه بوونی عه قل و تیفکرین دهر باره ی روچانیهت و عیرفان، وه توانی پینگی
فهیله سوفه گه رایان جئ له ق بکا، له کاتیکدا له مهیدانه که دا فهیله سوفانی
وهک ئیبن ولباجه ی نه نده لوسی و ئیبن ولروشدی نه نده لوسی له
گزره پانه که یدا بوون.. به دوا ی غزالیدا شاعیران و نووسه رانی گه وره ی
دونیای ته سه وف وهک: سه نایی، شیخ فهریده دینی عه تثار و مه ولانا
جه لالودینی رومی، سه رزه نشت و په لاری هه میشه بیان دژ به فلهسه فه و
فهیله سوفه کان به رده وام بووه

سؤفی و پیره گه وره کانی دونیای ته سه وف لایان وایه که وا ته واوی
مه زه ب و ریبازه کان هه رییه که به شینوه یه ک زور و که م له گه ل حه قیقه تدا
گونجاون، نه وی یه کپارچه حه قیقه ته، ریبازی ته سه وفه په یوه سته پره له
تیشکی یه زدانی و سرودی هه میشه یی خوداو نه و ورده حه قیقه تانه ی له
مه زه به کانی تریشدا هه ن. نه وان هه ش بگریته خو هه رکاتیک به راوردیکی پر له
ورده کاری دهر باره ی بوچوونه کانی پیرانی سؤفیگه ری و بیروپا
جورا جزره کان له هه ر سه ده یه کدا و له گه ل فکر و بوچوونی هیندی و ئیزانی
و فلهسه فه ی نه فلاتونی و مه سیحیه تدا هه لسه نگینریت و هؤکاره
کؤمه لایه تیه کان و میژووی رووداو بوچوونه کان له بیر نه کرین، ده بینین

شينوهو شه مايلي ته سهوف لهو بابه تانهي به دوور نايينرين، بز نمون
 [زوهدي ئيبراهيم نه دهههه و عيشقي راييعةي عهدهوي و عيرفاني جونهيدي
 بهغدادى زهنون و فهنافيلابوونى بايهزيد بستامى و حلاجى پهلهلكر او وه
 ياس و بزچوون و دهقى مرؤقى تهواو [الانسان الكامل] كه له بنه ماوه ههلاج
 به خاوهنى دهناسرنت و له دواييدا ئيبنولعه ره بي و ئيبراهيمى كورى
 عهبدولكه ريمى كه يلانى، پهيرهوي بوونه و شينويهكى تايبه تمه نديان بين
 به خشيوه، وه فلسه فهى ئيشراقيه تى سه هره وه ردى به ناوى [حكمة
 الاشراق] كه ناوه كهى بزخزى به تيكه لاوى نيوان ته سهوف و فلسه فه
 دهژميردرنت.. دكتور قاسم غني ده لنت:

تهواوى نهو به لگانه نهوه دهگه يه نيت كه چنده ته سهوف له نه نديشهى
 هيندى و نيو نه فلاتونى و ره هبه نه تى مه سيحييه ته وه نزيكه و له يهك
 دهچن.. نه لبه ته له يهك چوونى دوو سروشت، نهوه ناگه يه نيت نهو دووانه
 يهك بن يا له يه كتر وه رگيراون...

سەرھەتای تەسەووفی ئیسلامی

بیرورای ئاینی ئیسلامی نە دەمارگرژە و نە بەرەللا بە شینوویەکی مام ناوەندی مامە لە گەل حەقیقەتدا دەکا و هانی چیژ وەرگرتن لە ژیان و زیندەگی دەداو بەو ئەندازەشە پابەندی دونیای دیکەش دەبن و فەرەمۆش ناکن، وە هەر وەها لای باشە بەرینووەبردنی گوزەرانی خەلکە کەشی بە دەستەووە بێت، وەک لەم ئایەتە پیرۆزەیی قورئاندا هاتووە: [ابتغ فیما آتاک الله الدار الآخرة ولاتنسی نصیبک و احسن کما احسن الله الیک و لاتبغ الفساد فی الارض إن الله لایحب المفسدین.. صدق الله العظیم].

وتە زۆری پەیامبەری خودا بە دەستەوویە کە تەمینی ئیمانداران دەکات کەوا ژیان فەرەمۆش نەکەن و تەنھا بۆ پەرستن و مەرگ نەژین... ئیبنولجوزی، لە کتاوی [تلبیس ابلیس] دا دەلێت: عوسمانی کورپی مەزەون بە چاولیکەری رەهبانە مەسیحیەکان ویستویەتی خۆی بخەسێتی و ژنەکی تەلاق بدات لە دەورودیار دووربکەوێتەو و تەواوی ژیان بۆ پەرستنی خودا تەرخان بکات، پەیامبەری خودا ئامۆژگاری کرد تا لەو جۆرە تیفکرینانە بە دوور بێت..

بوخاری دەیگێرێتەو: پەیامبەری خودا لە کاتی تەوافی دەوری کابەدا دەسوڕایەو، کابرایەکی دی لوتی خۆی کون کردووە و پەتینکی تی خستووە و پەتەکی بە دەستی پەکینکەو داو، وەک ئازەلێک رایدەکێشی.. پەیامبەری خودا پەتەکی بریووە و ئەو کارەیی بە نەشیاو داناو...

ژنیک بەناوی "زەینەب" گوریسیکی لە نیوان دوو گولتەیی مزگەوتدا بەستووە تا کە لە نوێژی بەردەوام ماندووبێت بەسەر زەوییهو دانەنیشیت و بەسەر ئەو گوریسهو وەنەوزیک بدات.

پەیامبەر فەرمانی کردنەوێ گوریسهکی داو و ژنەکەشی تەمینی

کردوهه.. "نیکلسن" لای وایه تهسهوف خودی ئیسلامیهکان به وجودیان هیتاوه، چونکه ئیسلام ناینه و یه کینک له روکنه گورهکانی باوهر به زیندوو بوونه وهیه، باوهر به ژیانی دواى مهرگ و خزشبهختی تهواوی تهواو له ژیانی دواى مهرگدا نیازمندی گوزهشت له لهزهت و خزشی و چیزهکانی دونیای فانیه.. له روویهکی ترهوه باوهری ئیسلامی وهک هر ناینیکی تر پره له ترس و تۆقیان و ئومید و هاندان، په یامبهران هم [هم "تذیر" و هم "بشیر" ان یانی هم دهترسینن و هم ئومیدبهخشن.. [جنات تجری من تحتها الانهار] بههشتی رازاوهی خودا دهخنه بهرچاو، فکری ئیمانداران. وه له زور رووهوه بریک بزچونی عیرفانی له خودی قورئان وهرگیراوه، بز نمونه پتوهندی نینوان خودا و مرؤف، له سورهتی "الحجر" دهفرموی: [و نفخت فیهمن روحی]، له رهوانی خۆم پوپیاکرد.. مه بهست له هه زرهتی ئادهمه، یان [ونحن أقرب الیه من حبل الوريد]، وه له و روانه وه نایاتی جزراوجۆر له قورئانی پیروزدایه، به ته نکید نه و نایه تانه له فکری ئیمانداراندا کاری خۆی کردوه و له دوایدا له بیرورا و رینبازی سزفیکه ریدا رهنگدانه وه و نه بعهدهکانی نمایان و دیاره، وه بز وه ده رخستنی چه سپاندنی بزچونهکانیان سزفیان په نا ده به نه نه و نایه تانه و به شینوهی خزیان لیکتی دهه نه وه، ههروهها نه یارهکانیان نه وانیش به جزرینکی که نه و نایه تانه لیکدهه نه وه.. هه له به ته له سهردهمی په یامبهری خودادا لیکدانه وهی جزراوجۆر نه ده کرا، په یامبهر بزخۆی قورئانی لیکدهدایه وه و نه گه رگرفت و ته گه ریهک له تیگه یشتنیدا رووی بدابا، په یامبهر بزخۆی روشنی ده کرده وه و لیکدهدایه وه.

دونیای تهسهوف و پیرانی ته ریهتی سوفیکه ری لایان وایه، قورئان دوو رووی هیه، [زاهیر و باتن] واته روالهت و ناوه رۆک، وه سزفیان زۆرتر گرنگی به ناوه رۆک دهه دن، تا نه وهی که دیاریه...
 هه زرهتی مه ولانا له لیکدانه وهی هه دیسینکدا که ده لیت: [ان للقرآن ظهراً و باطناً و لبطنه بطناً الی سبعة أبطن]، له و رووه و مه ولانا فرمویه تی:

حرف قرآن را بدان که ظاهر است
 زیر ظاهر باطنی بس قاهر است
 زیر آن باطن یکی بطن دیگر
 در شعر اصلی نیست
 خیره گردد اندر او فکر و نظر
 در شعر اصلی نیست
 زیر آن باطن یکی بطن سوم
 که درو گردد خردها جمله گم
 بطن چارم از نبی خود کس ندید
 جز خدای بی نظیر بی ندید
 همچنین تا هفت بطن ای بوالکرم
 در شعر اصلی نیست
 میشم تو زین حدیث معتصم
 در شعر اصلی نیست
 تو ز قرآن ای پسر ظاهر مبین
 دیو آدم را نبیند جز که طین
 ظاهر قرآن چو شخص آدمیست
 که نقوشش ظاهر و جانش خفیست

به نده ده کوشم شیعه که ی حه زره تی مه ولانا وهک شیعر بخرمه بهرچاو،
 به زمانه حه یاته که ی باو با پیرانمان، کوردییه هه نگوینه که که تا عاشقانی
 دونیای نه ده بیات و دونیای عیشق و مهستی و شهیدایی تا له ریپازی پر له
 زاری ته سه وف چیژی زورتری لی وهرگرین:

مه پروانه رواله تی قورئاندا نه وهی که دیاره
 له و دیوی دیارده کانه وه ماناکانی هزار به هزاره
 له پستی هه مانایه کی تره
 سه رسام ده بی له مانای تیادا فکر ناشوفته نه زهره

له پشتی نه و مانایه مانای سینه مه
 هینده پر مانایه هرچی لینی بدوینی که مه
 مانای چوارهم کهس له په یامبهری نه بیست و نه دی به چاو
 جگه له مه زنی و گوره یی خودای نه بینراو
 نیتر هر ووا مانایه و له تویی مانای تر دا
 بز هوشیار شاراو هنیه و دیاره وهک چرا
 خودایه که و نه کا به ته مای دووانه بی
 هوشیار به نه زاهیر بینی قورثان بی
 قورثان وهک مرؤف جوان و رازاویه
 خؤ ده بینی رؤح له له شدا دیارنیه و شاراویه

هر نه و لیکدانه وه جؤراو جؤره ی قورثانه بووه به هؤی په یدا بوونی
 برکه و کؤمه لی نایینی جیاواز، دوا ی مردنی په یامبهری خوداو شهره کانی
 هه لگه رانه وه له ئیسلام و به تایبته کوشتنی خلیفه ی سیهه م، ناکؤکی
 گوره و سه ره که و ته نیو موسلمان ه کانه وه، وهک:

- ۱- په پیره وانی چه زره تی عه لی
- ۲- کؤمه لیک خوینی عوسمانیان کرده به هانه و په رچه می دؤژمنایه تیان
 دژ به چه زره تی عه لی به رز کرده وه، وهک: چه زره تی عایشه ی کچی
 نه بو به کر و ته لحه، زو به یر، معاویه و عه مرو عاس و کهسانی دیکه..
- ۳- تا قمیک دوا ی شهر ی [سه ففه ین] و دادوهری دوو نوینه ری چه زره تی
 عه لی و معاویه په یدا بوون به ناوی [خوارج]. ته نها کؤمه لیک بینلایه ن مانه وه.
 دوا ی شه هاده تی چه زره تی عه لی، یانی له سه رده می ده سه لاتی مه عاویه دا،
 کؤمه لیک په یدا بوون به ناوی "مه رجیه" مه رجی ئیمانیان له سه ر بنه مای په ک
 بوون په یوه سته گی، ده یان وت:

تاوان زیانی زؤر ناگه یه نیتته ئیمان وه کهس ناتوانی گونا هکاران سزا بدا
 له خودازیاتر دؤزه خ و به هشت ته نها به فرمانی خودا ره وایه و ده کری،
 ئینه ده بی ئومیدمان ه بی به به خشنده یی په روه ردگار..

نه و بزچوونه، بوو به مایه‌ی دلخوژی دهسه‌لاتی نه‌مه‌ویه‌کان، له کاتیکدا
 کۆمه‌لیک که له‌بته‌ماوه له‌سه‌ر "خه‌وارج" ده‌ژمیردران به‌ناوی "ئه‌زارقه"
 په‌یره‌وانی [نافیعی کوری نه‌زره‌ق] بوون. ده‌یانوت، نه‌وه‌ی ئیسلامه‌و غه‌یری
 ئیسلامه‌ تاوانی لی رووبدا به "موشریک" ده‌ژمیردریت، وه کوشتنی
 موشریک و مندالانی موشریک نه‌رکه‌و ده‌بی بکری، کۆمه‌لیک هر له
 نه‌زارقه‌ رایان له‌سه‌ر کوشتنی تاوانکاران نه‌بوو، کۆمه‌لیکی سینه‌م هر له
 نه‌زارقه‌ به‌ناوی "بخدات" ده‌یانوت، نه‌خیر ته‌نها نه‌وانه‌ی تاوانی گه‌وره‌یان
 نه‌نجام داوه ده‌بی بکوژرین، نه‌ویش به پنی شه‌ریعه‌تی ئیسلامی و
 عوله‌مای ئیسلام... زۆری نه‌کینشا بیروپرای [جه‌بر و ئیختیار] هات
 نیوانه‌وه.. کۆمه‌لیک به‌ناوی "جه‌بریه" یانی "مجیره" ده‌یانوت: نه‌وکارانه‌ی له
 مرؤف روو ده‌دا چ باش یا خراو، نه‌وه به‌دهستی خۆی نیه‌و، بز
 نووسراوه تا بیکات، برینکی‌تر به‌ناوی "قدریه" لایان وایه چاک و خراپ
 لیکه‌داته‌وه، کۆمه‌لیکی‌تر به‌ناوی "معتزله" خۆیان به په‌یره‌وانی په‌کسانی
 بوون و دادوه‌ری ده‌زانی، ئیمان و ئاین و کارو کرده‌وه‌یان له‌سه‌ر عه‌قل و
 هۆش بونیادناوه، پینچ به‌ندیان دارشت، وه له کتاوی [ملل و نحل] دا به
 دریزا لینی دواوه... که ده‌سه‌لاتی به‌ربلاوی عه‌باسیه‌کان ولاتانی دوورو
 نزیکیان خسته ژیر رکینی خۆیانه‌وه و تینکه‌لاوی میله‌تانی دیکه‌ی به ئیسلام
 کراو بوون، وه جگه له بیروپرای سارانیشینی عاره‌ب فه‌ره‌نگی پینگه‌یشت و
 هاتنه‌ریزی ئیسلامه‌وه، وه‌ده‌ست کرا به وه‌رگیرانی کتاوه فه‌لسه‌فیه‌کانی
 یۆنان و بیروپرای جزراوجۆری غه‌یری موسلمان، وه‌ک نه‌فکاری [مانی] وه
 کتاوی مرقيون وه [ئیبین دیسان] وه‌رگیرانه سه‌ر عاره‌بی و نه‌نجومه‌نی
 [بیت الحکمه] له شاری به‌غدادا دامه‌زرا، که ته‌واوی زانایانی نه‌و نه‌نجومه‌نه
 غه‌یره عاره‌ب بوون، وه له‌سه‌ره‌تاوه بیروپرای فه‌لسه‌فه‌ی زۆر پابه‌ندی
 شه‌ری ئیسلامی نه‌ده‌بوون و ئازادانه تینده‌فکران کۆمه‌لی جزراوجۆری
 گه‌وره‌و بچوک پینکها‌تن، تا راده‌یه‌ک ده‌کۆشان بواری فه‌لسه‌فه و عیرقان و
 حکمه‌ت له‌گه‌ل به‌نده‌کانی شه‌رعدا بگونجینن، چاوساقانی سه‌ره‌تای دونیای

جزره ئاپه تانه دلی لاسارترین کهسانی دههینایه لهرزین.. ئەو جزره
سەرەتایانە گەلیگ لە خەلکانی موسلمانانی تەسلیمی فەرامینی خودایی کرد..
بۆخۆی ئەو ترس و تۆقیانە بووبە هزی که نارگەدن و خەلوەت نشینی
خواپەرستان. وە ئەو خەلوەت نشینانە بە سەرەتای رینیازی تەسەوفی
ئیسلامی دەژمێردریت..

کۆی ماسینون لیزان و چاوساقی فەرنساوی، لە رینیازی تەسەوفدا
دەلیت: لەوێ دنیام ئەوانە پەیرهوانی رینیازی تەسەوف دەربارە
پەيامبەری خودا دەیلینەوێ هێ چەند سەدەیی دواي سەردەمی خۆلەفای
راشیدینە و دواي بە وجود هاتنی دنیای تەسەوفی ئیسلامیە.. بەلی و بە
تەئکید شینووی ژبانی سوفیانە و سۆفیگەری لەنیو میللەتانی غەیری
ئیسلامدا هەبوو و لەنیو موسلمانیشدا لە دوو سەدەیی یەکەم و جینگە
پینگەیی خۆی کردۆتەو، سەرف نەزەر لەو چیرۆک و مەتەلانی دەربارە
سۆفیان دەم بە دەم دەوتران [جاحز و ئیبنولجوزی] زیاتر لە چل ناوی
سوفیە بەناوبانگەکانی ئەو دوو سەدەیان ناو بردوو، وە لەپیش ئەواندا،
چەند کەسێکی سەرەتای ئیسلام لە زوهد و خواپەرستیدا ناسراو بوون،
وەک: ئەبوزەری غەفاری، حوزەیفەیی کۆری نوعمان، ئەویسی قەرەنی، وە
دواي ئەوانە چەند بڕکەیک پیکهاتن بەناوی "نەساک" و "زاهید" و "بکائون"
گرینوکهکان...

سەرەتا تەسەوف تەنها بە رهوشت دەژمێردرا و بەس جۆنەیدی
بەغدادی، وتویەتی: ئیمە خۆ رینیازی تەسەوفمان تەنها لەبەر وتی وتی
پەیرهوی نەکردوو...

لە سەرەتاوە، جیاوازیەکی ئەو تۆنەدەبیرا لە نیوان زاهیدەکان و
سۆفیەکاندا.. سۆفیەکان خەلوەت و دووری لە خەلکیان هەلەبژارد، بۆ
بیرکردنەوێ زۆرتر لە خودا و بە جیهینانی ئەرکانی ئیسلامی، وە
پەیرهوانی تەسەوف هەرگیز بەبیراندا نەدەهات رۆژیک لە رۆژان دەسەلات
و دەولەتە ئیسلامین و پیاوانی شەریعەت گرفتاریان بۆ دروست بکەن..

نووسراوهکەى [ئەبوهاشمى کوفى] لە دوادواى سەدەى دووهەمى کۆچیدا
لەشارى زەملەى فەلەستین خانەقاىەکى بۆ سۆفیهکان سازاند، بەلام
لەوکاتەدا سۆفیهکان وەک گەڕیدە دەگەران، لە جینگەیهکەوه بۆ
چینگەیهکى تر، لە سەرەتاوه دوو هۆ بووهو هۆى بەربلاوى رینبازى
بەسەوف

پەكەم: موسلمانەکانى سەرەتایى ئیسلام گەلینگ نەدارو بى دەست و
هەژار بوون و ژيانىكى سادەى سارانشینیان دەگوزەرانند، دواى داگیرکردنى
ئیزان و ولاتانى تر و دەستکەوتى زورو فراوانى ولاتانى تر و
دەولەمەندبوونى پەلاماردەران "سۆفیان" و خوداپەرستەکان ئەو گزراڤکارىیە
ئابورىە لە پرهیان نەدەتوانى بسەلمیتن.. دەگێرنەوه حەزرەتى عومەر ژيان
و دەبدەبەى معاویەى کورپى سفیانی بەچاوى، گەلینگ ئالۆز بوو هەر وهها
هەمان ئالۆزى دژ بە خالدى کورپى وهلیدیش وهدەرخت، وهپرینگ دەلین:
شۆرشى خەلکەکە دژ بە حەزرەتى عوسمان لەسەر دەولەمەند بوونى
کەسان و خوینشانى خەلیفە بووه...

دووهەم: شەرو شوره ناوخۆییهکان، کار و کردەوهى فەرمانرەوايانى
ولایەتە داگیرکراوهکان، ناھەقى کۆمەلایەتى، ناعەدالەتى نینوان توێژەکان و
کۆشتنى حەزرەتى عوسمان قۆناغىكى شوم و نالەبار لە کۆمەلگای ئیسلامدا
هاتە کایەوه، بەتایبەت شەرى نینوان حەزرەتى عەلى و نەیارانى وەک
معاویە و خوارجى نەهرەوان و ئەو ناكۆکیانە لەدواى مردنى "معاویە"ش
لە نینوان کورپەکانى و دوژمنەکانیاندا بەردەوام بوو، سەرئەنجام
شەھیدبوونى حەزرەتى حوسەین.. ئیتر پەلاماردانى شارى مەككە و
هەر وهها مەدینە و شۆرشى [موختارى کورپى ئەبى عبید سەقفى وه
ئىبراھیم کورپى مالیکى ئەشتەر] و هەلسانى مەسەبى کورپى زوبەیر و
خەلیفەى ئەمەوى عەبدولمەلىكى کورپى مەروان و فەرماندەکانى وەک
حەجابى کورپى یوسف سەقفى خوینتریز و قوتەیبەى کورپى موسلیم
باھیلی... تەواوى ئەو شەرو شورانە هەزاران کەسى تیاياندا کۆژران و

شارانی تیادا کاؤل و تالان کراوه، وه نهو رووداوانه له فکرو رۆحی
موسلماناندا کاری بووه، وه بووه به هۆی به دیهیتانی گروپ و کۆمهلی
جزراوجۆری رینبازی جیاوازی نایینی...

نهو هه موو بیگره و بهردهیه بووبه هۆی جولانه وهی فکری میله تانی
ئیرانی، که رۆژگارینک به چاوی ریزه وه نه یان دهنواریه ره گهزی عه ره بدا، وه
بیریان له رابوردوی پر له شانازی خۆیان ده کرده وه له گه ل وه زعی
ئیس تایاندا به راوردیان ده کرد، که چۆن شه رمه زارانه به "مه والی" ناو ده برین،
وه ک مال و مندالی په خسیرو کزیله تیان دهنوارن.. مه سعه ب کورپی زو بیر
کاتینک به سه ر موختاردا سه ر که وت له یه ک رۆژدا چوار هه زاری له لایه نگرانی
سه ر بری...

برینک له خوا په رستان، له کوفه و به سه ر هدا، که له سه ره تا وه هاو بیر
حه زه تی حوسه یین بوونه و خیا نه تیان له وه عدو په یمانی خۆیان کرد بوو،
له و کاره په شیمان بوو بوونه وه و کۆمه لیکیان له خۆیان دروست کرد بوو
به ناوی "تۆبه که ران"، نه وانه له په شیمانیدا په یوه سه ته له خه لوه ت و
خوودا په رستیدا ژیانیان ده گوزه راند.. له و هه ل و مه رجه ئاشوفته و ئالۆزه دا،
خه لیفه یه ک له زنجیره ده سه لاتی نه مه وی هاته سه ر کار، به ناوه [عومه ری
کورپی عه بدولعه زیز] ده کۆشا دادوه ری حه زه تی عومه ر زیندو بکاته وه،
به لām شیرازه ی نه و کاته تینکچوو بوو، خه لکه که له په ریشان فکریدا
رۆژگاریان ده گوزه راند "حه سه نی به سه ری" به پینش قه ره ولی رینبازی
ته سه وف له قه له م ده دریت. عه تاری نه یشا پوری، له کتاوی [تذکره الاولیاء] دا،
ناوی حه سه ن به سه ری و نه وه یسی قه ره نی، به سه وفی ده ژمیردریت له و
قۆناغه یدا وشه ی "عیشق" و [مه به ت] و [فه ناو به قا] نه ده زانرا و به کار
نه ده برا، نه و مو فره داتانه ی وه ک:

سه حو هوشیاری، سوکر، فیض، مبسط، وقت، حال، وجد، جمع، تفرقه،
ذوق، محو، اثبات، تجلی، حاضره، مکاشفه، لوائح، طوابع، تمکین.. وشه و
واژه ی گه لیک زۆرتر که ئیستا بووه به فره نه گیککی تاییه ت، به ناوی

فرهنگی سۆفیگه‌ری.. وه‌ک پینشتر ئاماژه‌مان بۆ کردووه، سه‌ره‌تای ته‌سه‌وف به‌شینوه‌یه‌کی کردار و رفتار ده‌بینرا نه‌ک وه‌ک حاله‌تینکی تیئۆری و په‌یره‌وان، به‌مو له‌ شه‌ریعت لایان نه‌ده‌دا، ئه‌وه‌ی له‌ شه‌ریعت زانراو نه‌بوایه‌ نه‌یان ده‌کرد.. [ئه‌بولحه‌سه‌ن نوری] ده‌لێت: ته‌سه‌وف ره‌وشته، ئه‌خلاقه.. نه‌ ره‌سمه‌و نه‌ ره‌واله‌ته، ئه‌گه‌ر ره‌سم بوایه‌ به‌ موجه‌ده‌ به‌ده‌ست ده‌هات، ئه‌خلاقینکی خوداییه.. هه‌روه‌ها [ئه‌بو محهمه‌دی رویم] له‌ ته‌زکه‌ره‌تولئه‌ولیا"دا ده‌لێت: ته‌سه‌وف سوربوونه‌ له‌سه‌ر کارو کرده‌وه‌ی جوان و شیاو.."

"تیبولوجوزی" ده‌لێت: ناو وشه‌ی "سوفی" که‌مینک له‌پیش دووسه‌د سالی کزچیه‌وه‌ بیستراوه، وه‌ له‌باسی ته‌سه‌وفدا سۆفیان زۆریان وتووه، که‌ سۆفیگه‌ری بریتیه‌ له‌: ریازه‌تی زات، ته‌قه‌للا موجه‌ده‌ت بۆ دوورکه‌وتنه‌وه‌ له‌ کارو کرده‌وه‌ی ناپه‌سه‌ندو کارو کرده‌وه‌ی شیاوو په‌سه‌ند ئه‌نجامدان، وه‌ک: زوهد، علم، تامول، راستی، ئه‌خلاق، "رومی" ده‌لێت: ته‌واوی خه‌لکه‌که‌ پابه‌ندی ره‌سم و ره‌والن، سۆفیان به‌دوای حه‌قیقه‌تدا ویلن، به‌لام ئه‌وه‌ ناگه‌یه‌نیت ته‌واوی سۆفیان و سۆفی ره‌وشته‌کان له‌گه‌ل خوای خۆیاندا راستگۆ بوونه‌و توشی هه‌له‌و کاروباری نه‌شیاو نه‌هاتین.. له‌کتاوی "تلبیس و ابلیس"دا باس له‌ هه‌له‌ی زۆر له‌ سۆفیان ده‌کات، که‌ له‌ لۆژیکي ئه‌رکانی ئاینه‌وه‌ به‌دوورکه‌وتوون، بریک پابه‌ندبوون که‌ نه‌خه‌ون، بریک مال و پاره‌ی دونیایان به‌ئه‌ژدیه‌او مار ده‌زانی، بریک بیریان له‌ له‌ش و نیازه‌کانی نه‌ده‌کرده‌وه، بریکي تر مانای حه‌دیه‌سه‌کانی په‌یامبه‌ریان هه‌له‌ لیکه‌دایه‌وه، بریکي تر گۆزانی و چه‌په‌له‌لێدانیان کرده‌ دیارده‌یه‌ک، ئیتر هه‌ر شیخ و پیری ته‌ریقه‌تیک شتیکیان به‌ناوی خۆیانه‌وه‌ ده‌خولقاند، ده‌سته‌گیره‌ی سه‌یرو سه‌مه‌ره‌یان ده‌هینایه‌ نێوانه‌وه، بریکي تر باوه‌ریان به‌دوناودون په‌یدا کرد... "تیبولوجوزی" یه‌کیک بوو له‌ دوژمنانی رینبازی ته‌سه‌وف، وه‌ له‌کتاوی "تلبیس و ابلیس"دا ده‌لێت: ناوی "مسلم، مؤمن" دوای وشه‌ی [زاهد و عابد] په‌یدا بووه‌ وشه‌ی سوفی دوای دوو سه‌د سالی کوچیدا بیستراوه.

قوناغی دووهه م: ته سه ووف له سه دهی کوجیدا

له روا بهشی سه دهی دووهه می کوجیدا، خه لکانیک به دی ده کران، ژیان و زینده گی و ره وشت و شه مایلیان له خه لکه که جیاواز بووه، جلی زبرو نه ستوری خوریان له بهر ده کردو له نه شکه و ته کاند، یا له دهشت و سارا کاند، دوور له ناوه دانی ژیانیان ده گوزه راند، سه رنه نجام نه و جزره که سانه به ناوی "سزفی" ناسران.. یه کینک له وانه، به ناوی [ئیبراهیمی کوری نه دهه م]، که ناسراوه به میرزاده ی به لخی، دهستی له پینگی به رزی خزی هه لگردوه و جینگی دوور له خه لکی هه لبژاردووه، له نه شکه و تینکی نزیکی نه یشاپوردا چوارده سال ژیاوه...

یان، "بشرحافی" و شینوهی ژیانی زورتر له چۆنیه تی ژیانی "دیوجانس" یونانی ده چی.. به شهر رۆژیک ده روا بۆلای پینه چیه ک تا بزماریک له که وشه دراوه که ی بدا... پینه چی، لینی تورپه ده بی، نه ویش که وشه کانی فری ده داو تاما به پای په تی ده گه را [ئیبنولخه له کان].. شیخ ماری که رخی به سه ر جینگی مه رگه وه ده لیت: نه م کراسه ی له به رمدا یه بیده نه هه ژارینک، تا بیسه لمینتم به رووت و قوتی هاتومه ته دونیاوه و به رووتیش لینی ده رده چم.. سری سه قطی.. خالزی جونهیدی به غدادی، گوزه ناوینکی ده بی، به لقیندا هه لیده واسنی تا توزینک فینک بیته وه، له خه ودا خه ون ده بین.. که نه و کاره هه وای نه فسه و یه کینکه له هه زه کان، له خه و هه لدهستی و گوزه که ده شکینی [ته زکه ره تولنه ولیا].

مالک دینار، چل سال له به سرهیدا ژیاوه، تامی خورمای روتابی نه کردووه و زوریشی هه ز لیکردووه.. تاده نگیک هاتوه ته گوینی، که به لنی برۆ روتاب بخۆ.. ده روا برینک روتاب ده کړی و ده روا ته مزگه و ته وه، تا روتابه که ی بخوات، له پر مندالینک ده یکاته بانگه واز، که وا کابرایه کی جوله که خورمای روتابی پینه و رۆیشتۆته ناو مزگه و ته وه.. کابرایه ک گوینی له منداله که گردو رۆیشته ناو مزگه و ته که وه، روانی جوله که ی ناوبراو، مالک

دینار، ه، کابرا به مالک دهلیت، نیکه ران مه به، نه وه منداله .. مالک له گهل
 خزیدا تیده فکریت و دهلیت .. خودایا، من هینشتا روتابم نه خواردووه وا به
 جوله که ناوبرام، به جه لالت سویندبئی، تا مردن چه شکهی خورمای روتاب
 نه که م. فه ریده دینی عه تار، له کتاوی [تذکرة الاولیاء] دا دهر بارهی محمه دی
 واسع دهلیت: نانی وشکه وه بووی به ناو دهخوساند و دهیوت، نه وهی به مه
 رازی بیت نیازی به هیچ که سی تر نیه .. هر نه و زاته وتوویه تی: "نه و
 که سی خۆشبه خته شه و به برسیتی سهر بنیته وه و به برسیتی هه لسیتته وه
 سوپاسگوزاری خودا بیت ... هه روه ها "عه تار" دهلیت: زور بینراون له نیو
 برسیتی و نه داری و تامول و سهر سوپورده گی و ریازه تدا ته پار تلیان
 کردووه، سوپاسگوزاری په روه ردگاریان له دم نه که وتووه، نه و جزره
 زینده گی و به رده و امی له و نازارانیدا له سهر دوو به ند بوونیان نراوه:

یه که م: په نا به خواو پشت به ستن له په روه ردگار "توکل" به شینویه کی وا
 که په پیره و هه تاوه کو له نه خۆشی و نازاری له شیدا دوعاو داوای چاک
 بوونه وهی له خودا نه کردووه ..

هه رله و کتاوه دیدا عه تار ده فه رمویت: "توبه کار و عاشق و په پیره وی
 عیشقی خودایی "رابیعه ی عه ده وی" دهلیت: عه بدولعامر ده یگیریتته وه که
 [نه بو وسفیان سه وری] ده رۆن بو هه والپرسی رابیعه، له سام و هه ییه تی
 رابیعه دیدا نه مانتوانی هیچ بلین، به سفیانم وت: شتیک بلن، تا خودا دهر دو
 نازاری که م بکاته وه ... له پر رابیعه هاته قسه و وتی: نه ی سوفیان دهر دو
 نازاری من بی فه رمانی خودا نه بووه، که واته داوای چاک بوونه وهی خۆم
 له په روه ردگار ناکه م ..

سوفیان پرسى: نه ی رابیعه، ناره زوت له چیه؟

وتی: سوفیان تو پیاوینکی ژيرو زوشنبیری، چون پرسیاری وا له من
 ده که ی .. به عیزه تی خودا دوانزه ساله حه زم له خورمای روتاب ده که م و
 له م دهوروبه ردها که ده زانی چرستانی دار خورمایه، دانه یه کم نه خواردووه،
 من به نده ی خودام و به نده گییش له ناره زووه وه دووره ... وتم: باشه له

خۆت گەری.. بە من شتیک بلی و ئامۆژگاریم بکە...

وتی: تۆ پیاویکی چاکی، بەلام دونیات بەلاوێ خۆشە.. دەگێزێنەوێ.
رۆژنیک سنی کەس [حەسەن بەسەری، مالک دینار، شەقیق بلخی] دەرۆن بۆ
دیتنی رابعە بۆ هەوالپرسی نەخۆشێهەکی، حەسەن کە رابعە دەبینی
دەلێت: [لیس بصادق فی دعواہ من لم یصبر علی ضرب مولاہ].. ئەو کەسە
بەرگەیی و تامولی لێدانی گەرەکی نەگریت راستگۆ نیە.. رابعە دەلێت:
"ئەو قەسە یە بۆنی منی لێوێدیت" نۆرە دیتەسەر شەقیق و دەلێت: "ئەو کەسە
راستگۆ نیە ئەگەر سوپاسگوزاری خودا نەبیت لە لێدانیدا". ئینجا نۆرە دیتە
سەر مالک دینار، دەلێت: "ئەو کەسە راستگۆ نیە ئەگەر لەزەت لە ژان و
ئازارەکانی گەرەکی نەبا.."

دووھەم:

ئومید بە دەرگای خودا، کە رحمەت و بەزەیی بۆ تەواوی گیانلەبەرانی،
خودا تۆبەیی تاوانبارانی لا قەبولە، ئەگەر شایانی بەخشین بیت، بەلام
ئەوێ ئاشکرایە هەتاوێکو ئەولیاش عەزاب و تاوانیان لەو دونیا دەکەوێتە
گەردن، ئەگەر بەربلاوی رحمەتی پەرۆردگار نەکەون...

رینبازی تەسەوف زنجیرەییە کە لە سەدەیی یەکەمی ئیسلامیەوێ دەستی
پێکەردووێ تا بە ئەوێرۆ.. ئەو رینبازە رەوشتەیی شتیکە پەل و پۆیتری
لێکەوتۆتەوێ..

ئیمە ئەگەر وردەکارانەتر لەسەرەتای تەسەوف بدوین، دەبینین لە
سەرەتادا بریک بیرورای سەدەکانی داھاتوی تیا نەبینراوێ، ئەگەر
هەبوو بیتیش بەم چۆ پرییەیی سەدەکانی داھاتوو نەبوو، وە لە بیرورای
[مەبەتی خودایی، وەحدەتی وجود یا فەنا] بەدەر بوونە، وە لە سەدەکانی
دواییدا وشەیی سۆفی و تەسەوف دەست نیشان کراوێ..

بۆ نمونە کاتیک پیاوچاکی خودا [سەری سقطی] لە جۆنەیدی بەغدای
دەپرسیت: خۆشەوێستی چیە؟ جۆنەید وەلامی دەداتەوێ دەلێت: بریک
دەلێت رەزامەندیە و بریکیتر دەلێت، ئاماژەییە.. شتی تریش وتراوێ..

سری، به دوو په نجه پیستی دهستی خوی دهگری و رایده کیشی، پیستی
دهستی به په نجه یه وه نایهت و دهلیت: به گوره یی نه و سویند بی.. نه گره
بلیم پیستم وا وشک هه له اتوو، له عیشقی نه ودا وایه درؤم نه کردوو..
هر له [ته زکه ره تولئه ولیادا] هاتوو: دهر باره ی خوشه ویستی له
مه عرفی که رخیان پرسپوه:

وتویه تی: [خوشه ویستی مه وهیبه تیکی خوداییه] له وانه له هه موویان
زورتر دهر باره ی عیشقی خودایی دواون: [رابیعه ی عه دهویه] بووه، له
حقیقه تدا ریبازی ته سه وف له رابیعه وه سه ری هه لداوه، یانی له نیوه ی
سه ده ی دووه مه وه که قوناغی ژیانی رابیعه بووه... کاتیک حه سه ن
به سری، به لای رابیعه وه گریاوه فرمیسکی به ره للابوو.. رابیعه ی پنی وت:
"نه و گریانه نه شیاوه کانی نه فسه.. فرمیسکت راگره..". ده گپرنه وه
دهلیت: په یامبه ری خودا دپته خه وی، رابیعه ی عه دهویه، دهلیت: "رابیعه منت
خوش دهویت؟

رابیعه دهلیت: کی هه یه توی خوش نه ویت..
شتیکه دلی من پره له خوشه ویستی خودا و جینگه ی بوغزان و
خوشه ویستی تری تیا نابیته وه."
دهلین.. له وهرزی به هاردا پیشخزمه ته که ی رابیعه هات و وتی: وهره
دهره وه سهیری کردگاری خودا بکه..

رابیعه وه لای دایه وه: [شغلتنی مشاهدۀ الصانع عن مطالعة المصنوع].
من به جوانی و زهرافه تی کردگاره وه سه رگه رمم، چیمه نه مهش دوعای
رابیعه یه که وتویه تی: په روه ردگارا، له م دونیایه هه رچیت به قسمه تی من
کردوو بیبه خشه به دوزمنانت هه رچیش له ناخیره تدا به خشپوه ته من
بیبه خشه دوستدارانت، من توم به سه...
به وته کانی رابیعه دا دهرده که ویت که وا سه ره تای گزرا نکاری فکری
هاتبووه خولیاوه.

"وه حده تی وجود" له و قوناغیدا زورکه م به کار براوه، به لام پیشه کی

ئەوجۇرە تىفكرىنە دەستى پىن كىردو بووۋە لەسەرە تايدا بووۋە...

راستەوخۇ بۇ چوونەكانى و سەراحتى بايەزىدى بستامى و ئاشوفتەگىەكانى ھەلاج و شىبلى، يا ئەوانەى ۋەك ئەوان رەفتار و كىردارىان كىردوۋە بۇ بەرھەلستى نەيارەكانى رىيازى تەسەۋف، وشەى [اصحاب اللّٰكرا] يان بۇ دانان... ديارە زۆر لە كاروبارو بىرورپاۋ گۆرپانكارى كەم كەم رویداۋە و بەپىنى زەمان و دەۋرۋەبەر وردەوردە حالەتەكانى پەرەيان سەندوۋە بوون بە رىياز و تەرىقەت، لە ياسا سىروشتىەكاندا ھەرگىز رووداۋى كوت و پىرى روینەداۋە، ھەمىشە بەستەگى بە زۆر ھۇ و ۋەسىلە بووۋە... سەرچەم سۆفىەكانى سەدەى دوۋەم تىژرەۋىان نەكىردوۋە زۆر كۆشاۋن تومەتبارى بىن شەرىى نەبن و كۆشاۋن تارادەپەك بىن دەنگى بپارىزن و لە قالە و گالەۋە بەدووربن، لە دوا دوايى ئەو سەدەپەدا ناۋى "سۆفى" رىيازى تەسەۋف كەۋتوۋەتە سەر زار و لىرە و لەۋى باسىان لىكىردوۋە...

پەيدا بوونى وشەى سۆفى و متەسەۋف

لە سەرە تاى ئىسلامدا ھىچ جۇرە مەزھەب و تەرىقە تىك دانەھىترا بوو، خەلكە ئىماندارەكە لە دلەۋە خەرىكى خودا پەرىستى بوونە، ئەوانەى گوئىگرى ۋتەى پەيامبەرى خۋا بوونە بە ھاۋالانى "صحابەى پەيامبەر دەناسرىن و ئەوانەى گوئىگرى ھەۋالانى پەيامبەر بوونە بە پەيرەۋان "تابعىن" ناۋ دەبران.. لە سەردەمى دەسەلاتى معاۋىيەى كۆرى ئەبوسوفىاندا، پەيوەندە كۆمەلايەتپەكانى زال بووۋە بەسەر تەقۋاۋ كاگلەى خۋا پەرىستىدا، بەسەر ئەۋەشدا بىرىك ھەر بە پاكى و ئىماندارى مانەۋە و لە ھەۋا ھەۋەسى بە دوور بوون، ۋە ئەۋ حالەتە بووبە ھۇى چەند بەرەكى و پەرتەۋازى كۆمەلگای موسلمانان، ۋە ھەر بىركە و كۆمەلىك خۇيان بە ئىسلامى راستەقىنەتر دەزانى، لە سالى دوو سەدى كۆچىدا، كۆمەلىك دەرگەۋتن بەناۋى سۆفى و متەسەۋفە ئىبنولخەلدون-

"تیبولوجوزی" دهلینت: له سهردهمی په یامبهردا دهوترا موسلمان، نیماندار، زاهد، عابد، له دواییدا بریکی تر په یدابوون له ژیان و زیندهگی کومه لایه تی که ناریان دهگرت و به خواپه رستیه وه خه ریک بوون. وا زانراوه یه که مین که سینک خزی بژ خوا بهخت کردوه کابرایه ک بووه له نزیکی کابه یدا دهژیا، به ناوی [صوفه]، که ناوی حه قیقی [غوث بن مر] بووه...

کومه لیک دهلینت: ناوی [ته سهوف] له کومه لیک هاتووه هه ژارو نه دار بوونه، له سهردهمی سهره تای نیسلامدا له نزیکی مزگه وتی ره سوله لادا دهژیان و خیره مهند خیریان پی دهکردن، که هیرشی نیسلام دهستی پیکردووه دهستکه وتی هیرشه کان بووه ته مایه ی بوژانه وه یان... سه محانی، له کتاوی "أنساب" دا، ده رباره ی "الصوفي" دهلینت: [هذه النسبة اختلفوا فيها منهم من قال منسوبه الى لبس الصوف، و منهم من قال من الصفا، و منهم من قال من بني صوفة و هم جماعة من العرب كانوا يتزهدون و يقللون من الدنيا، فنسبت هذه الطائفة اليهم].

له رووی نه و ناوه وه بیروپا زوره، بریک دهلینت له بهر نه وه ی نه و کومه له هه میسه خوری پش بوونه، بریکی تر دهلینت، نه خیر نه وانه له تیره ی "به نی صوف" بوونه، که په یوه سته به خوداپه رستیه وه خه ریک بوون..

بریکی تریش دهلینت.. ناوی سؤفی له گیایه که وه هاتووه، به ناوی "سوفانه" که زور ناسک و کورت و کوتا بووه و سؤفیه کان له و گیایه یان خواردووه...

بریکی تر دهلینت.. ناوی سؤفی له [صوفة القفا] وه هاتووه، یانی نه وانه ی موی پشتی سهریان زوره... بریکی تر لایان وایه، له ناوی خوریه وه هاتووه... "نقشیری" که سؤفیه کی سده ی چواره م تا ناوه راستی سده ی پینجه م زیندوو بووه، دهلینت: ناوی سؤفی ناکریت له بهر نه وه هاتبیت که خوریان له بهر کردووه.. نه مه له گه ل حه قیقه تدا ناگونجیت، چونکه سؤفیان خوریان له بهر نه بووه له وه دهچیت نه و ناوه زورتر له بهر سهفای روح و رهوانی پاکی په یره وانی نه و رینبازه بووه

تهبو نه سر سه راجی توسی" له کتاوی "اللمع" دا، ده لیت: "هه ر ناویک له شینوهی کاره که یدا ناو تراوه وهک حه دیسی خوان مَحَدَّث" نه وانهی له زانیاری فیهی نیسلامیدا کاریان کردووه به "فقیه" یان، زاهید له "زوهدهوه"، "مه وه کیل"، له "توکل" هوه. په پیره وانی سه برو تامول به "صابر" ناو ده برین بریکی تر ده لین وشه ی سؤفی خه لکی به غدا دایان هیتاوه به لام وا زانراوه له سه رده می "حه سن به سری" دا ناوی سؤفی هه بووه و به کار براوه...
تهبو نه سری سه راج" لای وایه ناوی "سوفی" له خوریه وه وه رگیراوه، وه زؤربه ی په یامبه ران و پیواونی خودا، خوری پؤش بوونه، وه کارو کرده وهی سؤفی خودا په رسته یه...

"ماسیتون" لیزانی دونیای ته سه وف ده لیت: "وشه ی سؤفی بؤ یه که مین جار له دوا به شی سه ده ی دووه می کؤچیدا په یدا بووه، نه ویش بؤ [جابر بن حیان] به کار براوه، که ره وشتیکی تایبه تمه ندی له خودا په رستیدا به کار بردووه، هه روه ها ده لیت: له سه ده ی سینه می کؤچیدا، یه که مین که سینک به ناوی سؤفی له به غدا ده ناسرا [عبدک سوفی] بووه، نه و زاته له پینشی [به شهری کوری حارس حافی] دا ژیاوه، سالی دووسه دو بیست و حه وتی کؤچه ری، وه ناوی سؤفی سه ره تا له کوفه وه به کار براوه و دوا ی په نجا سال گرنگی پندراوه، وه "صوفیه" مه به ست له کؤمه لگای عارفانی ئیراقی بووه، وه به رانبه ر وشه ی [هلامیه] وه له سه ده ی چواره مدا تینکرا ناسراوه به سؤفیه کان.. "ئیبینولنه یمیه" بیرو رای تری هه یه و له نوسراوینکا به ناوی "صوفیه و فقرا" دا ده لیت:

وا زانراوه سؤفی له خوریه وه هاتو بیت، بؤ یه که مین جار ناوی سؤفی له شاری به سه روه سه ری هه لداوه، یه که مین که سینک خانه قای بؤ سؤفیه کان دروستکرد، که سینک بوو به ناوی [عبدالواحید کوری زهید] که بؤ خزی په پیره وی له حه سن به سری ده کرد... له میژه وه وتراوه، شاری کوفه، به زانستی فیهی نیسلامیه وه ناسراوه و شاری به سه رش به خودا په رسته یه وه..

بریک له زانایانی ئه وروپایی لایان وایه ناوی سۆفی و وشه‌ی "سوفیای" یونانی یهک سه‌رچاوه‌یان هه‌یه، یان وشه‌ی له‌یهک چوونی وشه‌ی ته‌سه‌وف، له‌گه‌ل "تئوسوفیا" دا ئه‌وه ده‌سه‌لمیتنی که یهک سه‌رچاوه‌ن.. به‌لام "تولدگه" ئه‌مه ره‌نده‌کاته‌وه..

ته‌سه‌وف له‌ سه‌ده‌ی سینیهم و چواره‌مدا

له‌ سه‌ده‌ی سینیهمدا رینیازی ته‌سه‌وف بووبه‌ دیارده‌یه‌کی ناسراو وه‌ پینگه‌و جینگه‌ی خۆی به‌ده‌ست هینا، یانی ده‌توانین بلین ته‌سه‌وف و رینیازی حه‌قیقی ته‌سه‌وف له‌ سه‌ده‌ی سینیهمدا به‌روونی ده‌رکه‌وتوو، وه‌ له‌و سه‌رده‌مه‌یدا ئه‌بعادی رینیازه‌که له‌ قورئان و وته‌کانی په‌یامبه‌ر و په‌رستن و ده‌ست به‌ دامیتنی ئه‌ولیا گیرکردن زیاتر نه‌بووه، به‌لام ورده‌ ورده‌ دوورته‌ندازی ته‌سه‌وف په‌ره‌ی سه‌ندوو، لیزانی رینیازه‌که لیزه‌و له‌وئ وته‌و بیروزکه‌ و ره‌فتار و کرداریان هه‌لبژاردوو و په‌نجه‌مۆری رینیازی سۆفیکه‌ریانه‌ لیداوه، وه‌ ئه‌و ته‌قه‌للایه‌ له‌ هه‌ر خانه‌قایه‌کدا به‌ شینوه‌یه‌کی تایبه‌تمه‌ندی خۆدی په‌یره‌وه‌که‌ی بۆ به‌ربلاوی رینیازه‌که ئه‌نجام داوه..

بۆ ئه‌وه‌ی بۆمان ده‌رکه‌وئ چ گۆرانکاریه‌ک له‌ ته‌سه‌وفی سه‌ده‌ی سینیهمدا رویداوه، سنی که‌س به‌ نمونه‌ ده‌هینمه‌وه:

"جونه‌یدی به‌غدادی، سری سقطی خالزی مورشیده‌که‌ی "سری" که‌ بکاته‌ مه‌عروفی که‌رخی"... ئه‌م سنی که‌سه‌ یه‌ک به‌دوای یه‌کدا مورید و مورشیدی په‌کتر بوونه، یانی جونه‌ید موریدی "سری سقطی" بووه، سقطی موریدی مه‌عروفی که‌رخی بووه.

شینخ ماری که‌رخ، له‌ باوک و دایکینی مه‌سیحی بووه و بووه به‌ ئیسلام و ئیتر دونیای ناوه‌ته‌ لاه و سه‌رتاسه‌ری ژیا‌نی به‌ په‌رستنی خودا گۆزه‌راندوو، سه‌یر له‌وه‌دایه‌ هه‌رسی ئاینه‌که، په‌هودی، مه‌سیحی و ئیسلام لایان وایه‌ په‌یره‌وی ئه‌و بووه.

ده‌گیزنه‌وه، شینخ ماری، به‌ رۆژو بووه، توشی کابرایه‌ک ده‌بن له‌ناو

بازاردا، ناوی سارد دهفرۆشی و دهلینت: [رحم الله من شرب]، خۆی بی
ناگیری و له و ناوه دهخوانهوه. دهلین، بۆ واتکرد؟
له وهلامدا وتی: ههڕچیم کرد، نه‌متوانی دلی نه‌و پیاوه بشکیتیم و

ناوه‌کی نه‌خزمه‌وه..
سری سقطی موریدی شیخ مارف بووه، به‌لام له بریک کردارو
ره‌فتاردا تایبه‌تمندی خۆی راگرتووه، له عیشقی خودایی دواو، هه‌ر نه‌و
وتویه‌تی، له‌مه‌حشهردا میله‌ته‌کان به‌ناوی په‌یامبه‌ره‌کانه‌وه بانگ ده‌کرین،
به‌لام دۆستدارانی خودا به‌ناوبانگ ده‌کرین..

یا وتویه‌تی: شه‌وق و گه‌رم و گوری عیشق به‌رزترین پله‌ی سوفیه..
یا وتویه‌تی: عارف وه‌ک شه‌وقی هه‌تاو وایه تیشکی ده‌که‌وێته سه‌ر
هه‌موو جیگاو شوینیک، زه‌وی شیوه‌یه‌که قورسایی ته‌واوی گیانله‌به‌ران
هه‌له‌گرێ، ناو مایه‌ی زینده‌گانیه، ناگر ره‌نگیکه جیهان رۆشن ده‌کاته‌وه،
زمانی تۆ وه‌رگیری بیروفکرو دلی تۆیه، روخسارت ناوینته‌ی دل و
ده‌روونه، دل و ده‌روون سیانه.. دلێک وه‌ک چیا وایه، به‌هیچ هیزیک
ناجولنی، دلێکی‌تر وه‌ک دره‌خته و ریشووی له زه‌ویدایه، که با هه‌له‌کات
ده‌یجولینتی، دلێش هه‌یه وه‌ک په‌ر وایه، با به هه‌ر کویدا بشنی له‌گه‌لیا
ده‌روا..

قه‌درو به‌های هه‌ر که‌سێک به‌ نه‌ندازه‌ی نزیک بونیته‌تی له خوداوه...
به‌لام جوته‌یدی به‌غدادی، که نازناوی [سیدالطائفه] پێ وتراوه، هه‌روه‌ها
[لسان القوم] ، [سلطان المحققین]یان پێ وتووه، سۆفیه‌کی مام ناوه‌ندی
بووه له‌سه‌ر خۆو نارام، له سه‌رده‌می جوته‌یدا سۆفیه‌کان بریک ره‌فتاریان
گۆراوه، برسیتی سالانه‌و ریازه‌تی شه‌و و رۆژیان که‌م کردۆته‌وه...
جوته‌ید، ده‌لینت: دوا‌ی چل سال ریازه‌ت و شه‌و نخونی و خه‌لوه‌ت
گرتن، لام وابوو که گه‌یشتوومه‌ته مه‌رام، ده‌نگیکم هاته گوی وتی: نه‌ی
جوته‌ید، کاتی نه‌وه هاتوو له‌ت ئالزبیم، وتم: خودایا چ تاوانیکم لی
رویداوه؟

دهنگه که وتی: تاوان چۆنه.. ئەو ده نیه ده لینی، به لنی وا گه یشتووم...؟
جونهید، چه ندین جار توشی بهر بهر ده کانی و رکه به رایه تی عوله مای دین
و مه شایخی ئیسلامی هاتوهو، تومه تی زه ندیق بوونیان پیندا کردوه..

ئهمانهش چه ند وتیه کی جونه ی دن

[من لم یکن للوصول اهلا، فکل احسانه ذنوب]

ئه وانهی ئاماده کی پین گه یشتنیان نه بیت، خیره کانیشیان تاوانه..
پهروه ردگار سی سال به زمانی خودی من قسه ی له گه لم کردوه، وا
زانراوه جونهید هه میشه بهر ژوو بووه، که بریک له دۆستانی رۆیشتون بز
دیداری، رۆژووی شکاندووه و تویه تی، ها خیری هاو ده م بونی یاران له
رۆژوو گرتن که متر نیه..

• جونهید وهک عوله مای ئاینی ئه وکاته، بهرگی له بهر کردوه، بریک
له یارانی پرسینه.. ئه ی جونهید، بزچی جل و بهرگی پینه کراو له بهر
ناکه ی؟

له وه لامدا وتویه تی: [لیس الاعتبار بالخرقة، انما الاعتبار بالحرقة].. پایه و
بۆندی به خه رقه له بهر کردن نیه، به لکو به جۆش و قرچه و سوتانی
دهروونه...

به شینویه کی گشتی، جونهید په رستنی خودای ته نها به نوێژو رۆژو
ریازه ت نه زانیوه..

کهس به ره فتاریدا ده ناسریت، نهک به روخساری... جونهید وتویه تی:
رۆژیک دل و دهروونم ون بووبوو له خودام پرسی، خودایه دلم بده ره وه..
دهنگیک هاته گویم.. ئه ی جونهید یا ده ته وی دلت بدهینه وه و بیده ی به
که سیکه تر؟ ده گیزنه وه، کابرایه کی دزیان گرتبوو، هه لیان واسی بوو
جونهید رۆیشتوو په پای دزه که ی ماچ کردوو.. پرسیان بز واده که ی؟ وتویه:
ئهم پیاوه له کاری خۆیدا لیزان و چاوساق بووه، له کاره کانیدا له گه ل خۆیدا
راست بووه سه ری له سه ر داناوه، بۆیه به لامه وه ریزداره...

- ئەوانەى دلى ترسى خوداييان له ليداندايە، ئەوانە ئاگادارى رازى خودان.
- خوداش رازى خۆى ناخاتە دلى ناپاكانەو، دلى پاكان ھەوارگەى رازى خودايە
 جونهيد پەيرەوى بيروپاي "وحدة الوجود" بووہ..
- دەگىرنەو، شەوينك موريدىكى لەگەلدا بوو، سەگىك ناوى جونهيدى بردوہ.. جونهيد وەلامى داوہتەو [لبيك لبيك] موريدەكەى پرسى، ئەى جونهيد ئەمە بەچى تى بگەم؟.. وتى، قوزەو نوزەى سەگم بە دەنگىك ئاسمانى ھاتەگوئى، من سەگم بە چا و نەديو بۆيە وتم: "لەبەيك"...
- تەسەوف ئەو رىيازەيە پەروەردگار ھەرچى لەتۆدايە لەناوى داو تەنھا بير و زكرى خودا جىنگىرى بىت..
- ئەوانەى خەلوت نشينن، دعاء نيازىان بە دەمدا دىت، ئەگەر خەلكە تىكرابەكە ئەوانە ببينن بە كوفرى دەزانن ئەگەر وتەكانى جونهيد لەگەل تىفكرينى سۆفياكانى سەدەى دووہمدا بەراورد بەكەى جياوازى و گۆرانكارى زۆر دەبينى، ھەتاوہكو لەرووى زاھيريشەو، جل و بەرگى دراو پىنەكراو لەناو سۆفياندا تور دراوہتە لاو، ھەروہا شىوہى پەرستىن گۆرانكارى بەسەردا ھاتوہ، عىشق و موحبەت، باسى لە دل و دەروون جىگەى ئەو جۆرە عىباداتەى گردۆتەوہو ھەموو كارىك لە حەقىقەتى حەقدا بينراو، وە زۆر لە كەلە سۆفياكان، ھەر يەكەيان بەشىوہى خۆى پەيرەوى "وہحدەتى وجود" بوونە، وەك: بايەزىدى بستامى، حوسەينى كورى مەسنەوى ھەلاج، ئەبوبەكرى شىبلى... شىوہى بۆچونى ئەو زاتانە بەلاى پياوانى ئاينىوہ بە كوفر و ئىلحاد دانراون، وە تەسەوفيان بەو شىوہ بە تاوان داناوہ لە رىز و رەدەى ئاين و شەرىعەتدا بەدەرچو

"ئەبو سەئید ئەبولخەیر" دەلێت: یەكەمین هەنگاوی جەماعەتی سۆفیان بەلاوه نانی زانست و كتاو نووسینه.

بۆ رەتکردنەوهی ئەو جۆرە تومەتانه سۆفیان بە پنی قورئان و وتەکانی پەيامبەر دەستیان کردوو بە كتاو نووسین.

"جامی" دەلێت: [زولنون ئەلمیسری] بە یەكەمین كەس دەژمێردریت كە لەو رووهوه كتاوی نووسی بیت.. "زولنون" سۆفیهکی مەیانەرەو بوو.

"خواجە عەبدوللای ئەنساری" دەربارەوی "زولنون" دەلێت: زولنون بە یەكەمین سۆفی دەژمێردریت كە بە پنی قورئان و شەرع كتاو و ریسالەیی نووسیبت، وە "جونەیدیش وەك ئەوی کردوو، بە نووسین وەلامی نەیارەکانی دەدایەو، كە شبلی هاتە مەیدانەو لەگەل "سردا" بیروپراکانیان بەسەر مینبەرەو گەیانده خەلکی و ئیتر لە گۆشەو كەناردا یا دوور لە خەلکی بیروپرایان وەدەرھیتاوە حەي عەلا سەلات بانگەوازی ریبازی سۆفیکەریان راگەیاندا.

"زولنون" وتویەتی: سێ سەفەرم کردوو، سێ زانیاریم بە دەست هیتاوە، سەفەری یەكەم، زانستیکم هیتا تەنھا بەلای چاوساقانەو خەلكە زۆرەكەشەو قەبول كرا، سەفەری دووھەم زانیاریەكەم هیتا، تەنھا بەلای چاوساقانەو سەلمیترا و خەلكە زۆرەكە قەبولیان نەكرد، سەفەری سێھەم، زانستیکم هیتا نە چاوساقان قەبولیان كرد و نە خەلكە زۆرەكەش، بۆیە [فبقت شریداً طریداً وحیداً] تاك و تەنھا و بیكەس و بێ یار و یاوەر و بیزراو مامەو...

زانستی یەكەم: تۆبەكردن بوو، ھەموان قەبولیان كرد، زانستی دووھەم: تەوھكول و خۆشەویستی بوو، تەنھا چاوساقان سەلماندیان.

زانستی سێھەم؛ زانستی حەقیقەت بوو، نە زانست نە عەقڵی خەلكی ھیچیان نەیانسەلماندا و دژم راوہستاون - لە ۲۴۵ ك مردوو - وا زانراوە "زولنون" ئاگاداری بواری فەلسەفەیی ئەفلاتونی بوو و زۆریش سوودی لی

وهرگرتوووه..

بایه زیدی بستامی" له چونه یید و زولنون تیژره وتر بووه و بئ مه بادا
ئه وهی فکری لی کردۆته وه و تویه تی، تا ئه وهی و تویه تی [لیس فی جبتي سوی
الله]. وه بایه زید له بونیانگوزارو دامه زرینه ری بازی [سوکر] ی ته سه وف
ده ژمیزدرینت..

"حوسین کوری مه نسوری هه لاج" ری بازی [وه حده تی وجود] له بهر
ده گری و بانگه وازی [ئه نالحه ق] ده کا، که بریتیه له تینکه لاوی خوداو مرۆف،
وه هر ئه و بانگه وازه بوویه هۆی په ل په ل کردنی، وه وته کانی هه لاج بووبه
مایه ی راز و نیازی ئیبنولعه ره بی و خه لکانی تر.. بواری فه لسه فی
ئیبینولعه ره بی" و "سه هره وه ردی" وه بونیان نراوه.. به لام هاوکیش کردنی
شهرع و ته سه وف زۆرتر له لایه ن "غه زالی، قشیری، ئه بونه سری سه راج،
هجویری یه وه دارپژراوه

سئ خالی زۆر گرنگ هه یه ناچارین لئی بدوینین، ئه ویش تاییه تمه ندی
ری بازی ته سه وه له سه ده ی سینه مدا

یه که م: زۆرتر به بیرو ژیر بیرو لیکدانه وه و چاوساقانی ته سه وف
خه ریک بوونه، تا ریازه ت و خه لوه ت که رابیعه ی عه ده وی و ئیبراهیم
ئه ده م په ی ره ویان لیکردوه.

دوو هه م: بیرو رای وه حده تی وجود سه ره ئه نجامینکی وایدا که
په یوه ندرکن به خودا وه بکریته مه رامی سه ره کی، وه هر سۆفیه ک ئه وه ی
به ده ست به یئیت ئیتر نیازی به هیه کارو باری زاهیری نامینیت.

سینه م: سو فیان له حاله تی یه ک و دووان و دیارده یه کی که م و نه بینراو
وه ده رها تن و بوونه کۆمه ل و وه ک حیزبیکیان لیهات، وه له دوایشدا بوونه
حیزبگه لیک جۆراو جۆر و به پنی تیفکرینی مورشیده کان سه یر و سلوکی
تاییه تمه ندیان دارشتوووه و هر تا قمیک خاوه نی ره وشت و سلوکی خزیان
بوونه و به وه له یه کتر جوئ ده کرانه وه.

ئه مه ش ناوی که له سۆفیانی ناوه راستی سه ده ی دووه مه تا کو سه ده ی

- ۱- رابیعہی عہدہویہ، لہ سالی ۱۳۵ کزچی مردووه.
- ۲- ئەبو ہاشمی سۆفی، هاو دەورہی سوفیانی سہوری
- ۳- سوفیانی سہوری، لہ سالی ۱۶۱ کزچی مردووه.
- ۴- ئیبراہیمی کورپی ئەدھم، لہ سالی ۱۶۲ کزچی مردووه.
- ۵- داود تائی، لہ سالی ۱۶۵ کزچی مردووه.
- ۶- شہقیقی بہلخی، لہ سالی ۱۴۷ کزچی مردووه.
- ۷- فہزیلی کوری عہیاز، لہ سالی ۱۸۷ کزچی مردووه.
- ۸- مہعروفی کەرخی، لہ سالی ۲۰۰ کزچی مردووه.
- ۹- ئەبو سلیمان دارانی، لہ سالی ۲۱۵ کزچی مردووه.
- ۱۰- فہتھی کورپی عہلی موسلی، لہ سالی ۲۲۰ کزچی مردووه.
- ۱۱- بہشری کورپی حارس حافی، لہ سالی ۲۲۷ کزچی مردووه.
- ۱۲- ئەحمەدی کورپی حەواری، لہ سالی ۲۳۰ کزچی مردووه.
- ۱۳- حاتمی کورپی عینوان ئەسم، لہ سالی ۲۳۷ کزچی مردووه.
- ۱۴- ئەبوحامدی بہلخی، لہ سالی ۲۴۰ کزچی مردووه.
- ۱۵- ئەبووعەباس حەمزەہی کوری محەمەد ھەرہوی، لہ سالی ۲۴۱ کزچی مردووه.

- ۱۶- محاسبی، لہ سالی ۲۴۳ کزچی مردووه.
- ۱۷- ذولنون میسری، لہ سالی ۲۴۵ کزچی مردووه.
- ۱۸- ئەبو تورابی نەخشەیی، لہ سالی ۲۴۵ کزچی مردووه.
- ۱۹- سہری سہقتی، لہ سالی ۲۵۳ کزچی مردووه.
- ۲۰- زہکەریای کورپی یەحیا ھەرہوی، لہ سالی ۲۵۵ کزچی مردووه.
- ۲۱- یەحیای کورپی معازی رازی، لہ سالی ۲۸۸ کزچی مردووه.
- ۲۲- بایہزیدی بستامی، لہ سالی ۲۶۱ کزچی مردووه.
- ۲۳- ئەبو حەفسی حەداد، لہ سالی ۲۶۴ کزچی مردووه.
- ۲۴- ئەبو ئیسحاقی نەیشاپوری، لہ سالی ۲۶۵ کزچی مردووه.
- ۲۵- شاہ کورپی شوجاعی کرمانی، لہ سالی ۲۷۰ کزچی مردووه.

- ۲۶- حمدون قەسار، لە ساڵی ۲۷۱ کۆچی مردوووە.
- ۲۷- فەتەح کوری شەهزی مەروزی، لە ساڵی ۲۷۳ کۆچی مردوووە.
- ۲۸- عەلی کوری سەهلی ئەسفەهانی، لە ساڵی ۲۸۰ کۆچی مردوووە.
- ۲۹- سەهل کوری عەبدوللای تەسەتوری، لە ساڵی ۲۸۳ کۆچی مردوووە.
- ۳۰- ئەبوسەعیدی حەراز، لە ساڵی ۲۸۶ کۆچی مردوووە.
- ۳۱- عەباس کوری حەمزە نەیشاپوری، لە ساڵی ۲۸۸ کۆچی مردوووە.
- ۳۲- ئەبو حەمزە بەغدادی، لە ساڵی ۲۸۹ کۆچی مردوووە.
- ۳۳- ئەبو حەمزە خوراسانی، لە ساڵی ۲۹۰ کۆچی مردوووە.
- ۳۴- ئیبراھیمی خەواس، لە ساڵی ۲۹۱ کۆچی مردوووە.
- ۳۵- ئەبولحوسەینی نوری، لە ساڵی ۲۹۵ کۆچی مردوووە.
- ۳۶- عەمرو کوری عوسمانی سۆفی، لە ساڵی ۲۹۶ کۆچی مردوووە.
- ۳۷- جۆنەیدی بەغدادی، لە ساڵی ۲۹۸ کۆچی مردوووە.
- ۳۸- ئەبو عوسمانی حەبەری، لە ساڵی ۲۹۸ کۆچی مردوووە.
- ۳۹- ئەبو عەباسی کوری مەسروقی توسی، لە ساڵی ۲۹۹ کۆچی مردوووە.

- ۴۰- ئەبو عەبدوللای مەغریبی، لە ساڵی ۲۹۹ کۆچی مردوووە.
- ۴۱- مەشاوی دینەوهری، لە ساڵی ۲۹۹ کۆچی مردوووە.
- ۴۲- روهیم کوری ئەحمەد، لە ساڵی ۳۰۳ کۆچی مردوووە.

سەرچاوەی غەیری ئیسلامی تەسەووف

لە سەرەتای سەدەى سێهەمی کۆچیدا، بیروپاوی بۆچونی تازه لە رینیازی تەسەووفدا هاتە نینوانەوه، وەک: عیشق، مەحەبەت، عیرقان، مەعریفەت، فەنا، بەقا.. وە لەگەڵ بۆچونەکانی رابوردوودا وەک زوهد، تەعەبود، تەلەب، نەجات.. شان بە شان دەرژێشتن.. کە ئەو دیاردانە نەکەوتە خولیاو سەر زمانانەوه وشەو واژەى رازداریش کەوتە خولیاوهو دەوترا کەوا رازی حەق و پەروردگار نەشیاوە بکەوێتە سەر زمانان ئەوانەى رازی خودایان بۆ وەدەرکەوتووە نەشیاوە باسی لێ بکەن و

دهبی و ده میان ببهستن. فهریده دینی عهتتار، وتویه تی: گوره پیاویک
وتی: نه و شهوهی هه لاجیان له سیداره دا، به سبه ییندا رویشتمه ژیر
سیداره که یه وه و نویژم کرد، دهنگینم هاته گوی و وتی: هه لاجمان سزادا
چونکی رازی ده درکاند...

حافزی شیرازی له م رووه وه وتویه تی

گفت آن یار کز او گشت سر دار بلند

جرمش این بود که اسرار هویدا می کرد

وتی نه و هاوړینه که ده بینی وا به سیداره وه یه، تاوانی راز درکاندنه و

به س.

کاتیک هه لاج رویشتم بژ دیتنی جونه یه، ده رباره ی سه حو، سوکر، دوا
جونه یه ره خنه ی گرت و وتی: له سه ر خۆت، یه کجار تیژده رۆی، کاری بی
معنا ده که ی. هه ر له م رووه وه مه ولانا جه لالودینی رومی فه رمویه تی:

بر لبش قفلست و در دل رازها

لب خموش و دل پر از آوازا

عارفان که جام حق نوشیده اند

رازها دانسته و پوشیده اند

هر کرا اسرار کار آموختند

مهر کردند و دهانش دوختند

دهمی قوفلی لیدراوه دل و دهروونی پر له رازه، دهمی به سراوو دل و
بیری پر له ناوازه.

چاوساقان لیوانی حه قیان نوشیوه

رازه کانیان لایه و دایان پوشیوه

نهوی رازی خودای لایه و فیرکراوه

دهمی دوراوه و مزی بی دهنگی لیدراوه..

به لام، بریک له سزفیان توانای راز پاراستنیان تیا نه بووه، شتیان

ودهر خستووه. له سهر نه وهش سهريان دؤراندووه. ليزاناني رؤژه لاتي و
 رؤژناوایی. نه وانهي به رازو نيازي سؤفيانه وه خهريك بوونه و سه رگرم.
 به وردی نه يانتوانيوه بيروپاي سوفيان هه لاجی كهن و وایان ليكداو ته وه.
 نه و بزچونه يان دژايه تي شهرع و بنه ماكاني ئيسلامه و له سه رچاوه غهيره
 ئيسلاميه كانه وه دزه ي كردۆته ناو رينبازي ته سه وف، وه هه ريه كه به
 جزريك لينكيان داوه ته وه، بريك لايان وابووه، ته سه وف زاده ي فكري ئيزاني
 ژير دهستي عه ره بي و به زؤر به ئيسلام كراوه، له كاتيكد ته قينه ري
 راسته قينه ي رينبازي سوفيگه ري له ناو ره گه زي عاره به وه، سه ري هه لداوه و
 گه يشتو ته ناو ره گه زه كاني تر... بريك تر وایان ليكداو ته وه كه رينبازي
 ته سه وف سه رچاوه ي له ئايي "بوداييه وه" داكشاو ته ناو ئيسلامه وه، يان
 نه وه سا له فه لسه فه ي نيو نه فلاتونيه وه و هه روه ها ئيشراقيه كانه وه له پيش
 ئيسلاميه وه وزه ي كردووه..

خودی سؤفيان ته واوی نه و بيروپايانه ي رهد ده كه نه وه و سه رچاوه ي
 سه ره كي ته سه وف به قورئان ده زانن و به س وه مه به ست له داگير كردني
 ولاتان ته نها له بهر ده سه لات و دارايي به ده ست هيتان نه بوه، هؤي سه ره كي
 نه و په لامارانه زؤر تر نه نگيزه يه كي رؤحي بووه تا مادي...

[يبتغون عرض الحيوه الدنيا فعندالله مغانم كثيرة] يان: [تريدون عرض الدنيا و
 الله يريد الأخرة] وه بريك له ئايه ته كاني قورئاني پيرؤز له گه ل ليكداه وه ي
 سوفياندا ده گونجي..

ده توانين بلين ته سه وف رينبازي كي گه ليك پر پينچ و ئالؤز و تيكه لاوه، وه
 جگه له قورئاني پيرؤز له زؤر بيرورا شتي وه ركدوه و ده مارگرژانه فكري
 نه كردۆته وه و كؤشاون رينبازه كه يان شياوتر و ده وله مه ندر بكن، به لايانه وه
 گول به سه ر هه ر چليكه وه بيت، بزخؤي هه ر گوله و ئيتر له پيناوي
 ده وله مه ندر كوني ته سه وفدا كؤشاون. نمونه شي "مه سنه وي" جه لالوديني
 مه ولاناه په نجهي خستۆته سه ر زؤرانبازي و رازي دوورو نزيك.
 وه ستاكارانه له مه زني و عيشقي خودايي دواوه نه وه سا دواي هه زار سال

چارساقانی ئیسلام و غیری ئیسلام له شکومهندی ئه و زاته ده دویین..
دهمهوی ئه وهی بلیم، سه رچاوهی رینیازی سو فیگه ری به غیری قورثانی
پیرۆز لیره و له وی شتی تری و هرگرتوو ه ئه مه ش حاشا هه لنه گره، میله تانی
غیره عاره ب که به ئیسلام بوون و هه ریه که له وانه که لتوو رو ئاداب و
نهریتی خزیان هه بووه، چ بمانه وی یا نا، به گویره ی نیاز و دریژی زه مان
دزه ی کردوو ته ناو ئاینی پیرۆزی ئیسلامه وه.

که واته، سه رچاوه غیره ئیسلامیه کانی ئه مانه بوون:

۱- ئاینی مه سیحیه ت، فه لسه فه ی نو ئفلاتونی، حکمه تی ئیسرائقی پیش
ئیسلام وه بیرو راو بۆ چوونی بودائی..

ئاینی مه سیحیه ت

ره هبانیه ت، یه کیکه له ره وشته سه ره که یه کانی ئینجیل و له گه ل رۆحی
مه سیحیه تدا تیکه لاوه، وه بیرو بۆ چوونی عیرفانی له پیش مه سیحیه تدا له ناو
ئاینی یه هو دیشدا هه بووه... بیرو را ی [فیلونی حه کیمی یه هو دی] که له
سه رتای سه ده ی یه که می زایندا به راوردی له گه ل ته ورات و ئینجیلدا
کردوه و لیک ی داوه ته وه.. هه مان کار و لیکدانه وه سو فیانی ناو ئیسلام له گه ل
قورثاندا کردویانه، و کتاوی [ملل و نحل] ی ئیسلامی له وه دواوه.. بریک له
که شیش و قه شه و تۆ به که رانی ناو ئاینی مه سیحیه ت، ژیان و زینده گی
ناو خه لکیان به لاوه خستوه و ته واوی ژیانیان ته رخان کردوو بۆ په رستنی
خودا.. جلی تایبه تیان له بهر کردوو، یا له گوشه یه کدا دوور له خه لکی، یا
به شیوه ی که ریده و لاتان که راون...

ده میری" له کتاوی [حیاة الحیوان الکبری] چیرۆکیک ده رباره ی
دوو پشک ده گیزیته وه و ده لیت: "کاتیک زه نونی میسری له لئواری نیل"دا
ده بینی بۆ قنیک له ناو ئاوه که وه ده ردیت و دوو پشک سواری پشتی بووه و له
ئاوه که ده یپه رینیتته وه، گه نجیک له و به ره وه له ژیر دره ختیکیکدا سه رخۆش،
نوو ستوو، دوو پشک رووی کرده گه نخ و له پر مارینکی ژه هراوی په یدا

بوو، روو به گهنج داکشا، دوو پشک، دای به سه ری ماره که وه و مار تژی و
دوو پشک دوو باره به سه ر پشتی بزقه که وه گه رایه وه نه مبه ر.. زهنون
ده لیت: چاره روان بووم، تا گهنجه سه رخوشه که له خو هه ستا.. نه وی
دیووی بز گهنجه که ی گنرایه وه، نه و گهنجه تژی به ی کردو جل و به رگی
گه ریده یی له بهر کردو ته رگی دونیای کردو...

بریک چیرۆک و رووداوی سه ره تای ئیسلام گه یشتونه ته ئیمه، چۆنیه تی
په یوه ندی نینوان موسلمان و راهیبه کانی مه سیحیه ت روون ده کاته وه وه ک
له پیندا باسما ن لیکرد، له یه کینک له یارانی په یامبه ری خودا به ناوی
[عوسمان کوری فەرعون] وتوو یه تی [آرید ان أختصی]، ده مه وی خۆم
بخه سینم، نه و خه ساندنه، کرده وه یه کی بینراوی ناو ره ه بانانی مه سیحیه ت
بووه.

کاتیک ئیسلام له ولاتانی سوریه و ئیراق و ئیران و میسر دا بلاو
بووه ته وه، په یوه ندیان له گه ل راهیبه مه سیحیه کاندای په یدا کردو وه و له
چۆنیه تی کردار و گفتاریان ئاگادار بوونه و زۆر تر تیکه لاوی نه نجام دراوه و
تا راده یه ک چاو لیکه ریان کردو وه. بریک له دوژمنانی ته سه وف، شیوه ی
ژیانی سوفیانیانی به و راهیبه نه چوواندو وه.

"سرگریوت" رۆژه لاتناسی ئینگلیزی ده رباره ی [حارس محاسبی] که
یه کینک بووه له سۆفیه کانی سه رده می جونه یدی به غدادی که به نووسینه وه
سه رگه رم بووه، ده لیت:

زۆر بیرو پای له ئینجیله وه وه رگرتووه، وه له [ته زکه ره تولنه ولیای
عه نتاری نه یشاپوریدا دوو باره کراوه ته وه...

عه نتار ده لیت: محاسبی، تیز رۆیشتووه، به لام له ریپاز لای نه داوه و
په یوه سه ته له بهر خاتری عیشقی خودایی له ته واوی له زهت و چیرۆکه کانی
دونیا وه به دوور بووه...

زۆر به ی سۆفیان په یره وی ره وشته په سه نده کانی، یه که م نه وه یه سویند
به خودا، نه به درۆ نه به راست نه خۆی، دووه م، له درۆکردن به دوور

به، سینه‌م، به‌لینتی درۆ به کهس مه‌ده، تا ده‌توانی به‌لینتی که دیدی
نه‌نجامی بده.. چواره‌م: هیچ که‌سینک نفرین مه‌که، هه‌تاوه‌کو زالمایش..
پینجه‌م: دو‌عای نه‌شیاوه مه‌که، نه به گفتار و نه فتار.. شه‌شه‌م: شایه‌تی
له‌که‌س نه‌دهی که کافره یا بی دینه.. حوته‌م: بیرو‌رای یاخی بوون نه له
دله‌وه، نه به کردار نه‌که‌یت هه‌شته‌م: مه‌به به بار به‌سه‌ر که‌سه‌وه و
نا‌ئومیدی مه‌که به پیشه..

ئو مهرجانه له ئینجیلدا نووسراوه.. له‌وانه گوزه‌شته ئو ره‌وشته
په‌سه‌ندانه له زۆربه‌ی ئاینه ئاسمانیه‌کان و غه‌یری ئاسمانیش هه‌ن و
بینراون

له ئینجیلی مه‌تی‌دا، با بی پینجه‌م ده‌لینت:

سویند به درۆ مه‌خۆ.. سویند ده‌خۆی، ئه‌نجامی بده، هه‌رگیز سویند به
ئاسمان مه‌خۆ، چونکه عه‌رشی خودایه، به‌عه‌رزیش سویند مه‌خۆ بی
ئه‌ندازه‌ی په‌روه‌ردگاره، ئو جۆره به‌ندانه له‌یه‌ک ده‌چن.. ئیتر زۆر له
خه‌لکی تریشه‌وه په‌سه‌ند و شیاوه، درۆمه‌که، زینا مه‌که، به‌چاوی ناپاکه‌وه
له ژنان مه‌نواره، به‌وه‌ی خۆش‌حاله‌به که جنیوت ده‌ده‌نی.. ئوه خیرت
پنده‌کات له سه‌ده‌ی دووه‌می کۆچیدا، له‌ناو سۆفیاندا گۆشتیان نه‌ده‌خوارد
وا با‌بووه، ئوه‌ی چل رۆژ گۆشت نه‌خوا تیفکرینی ده‌شه‌له‌قیت، مالک
دیناری سۆفی ناسراو له‌و رووه‌وه وتویه‌تی:

"من ئوه بیست ساله گۆشتم نه‌خواردووه، رۆژ به رۆژ عه‌قلم زیادی
کردووه و کهم نه‌بووه..."

سۆفیان له باوه‌رین‌کدان نه به وه‌سفی خه‌لکی شادمان ده‌بن و نه به جنیو
و په‌لاریان زویر ده‌بن، بۆخۆیان ده‌لینت.. خۆشبه‌خت ئوه‌یه به‌سکی برسی
بنویت و به‌ره به‌یانیش به برسی‌تییه‌وه هه‌لسیته‌وه، ئوه ره‌زامه‌ندی خودا
به‌ده‌ست دینیت...

له سه‌ده‌ی یه‌که‌می ئیسلامدا، گفت و گوئی زۆر له نێوان راهیبه‌کانی
مه‌سیحی و پیاوانی ئیسلامدا رویداوه، وه ره‌فتار و کرداری زۆر له‌و

راهیبانه وه وه رگیراوه، وه عیشقی خودایی یه کیک بووه له ره وشتی راهیبه
مه سیحیه کان، به تایبته نه وانهی له ولاتی سو ریادا بوونه.
زنده گی کردن له خانه قاکاندا، تا راده یه ک چاولیکه ریه له راهیبه کان...
"جامی" له کتاوی [نفحات الانس] دا ده لیت: "ته بوهاشم سؤفی، یه کیک بووه
له سؤفیه کانی سه دهی دووه می کۆچی و به یه که مین که سینک ده ژمیزدریت
که به سؤفی ناو براوه.. وه نهو بووه یه که مین خانه قای بۆ سؤفیان
دروستکردووه.

فهلسه فهی نوئفلاتونی

دوای به ربلاوی ئاینی ئیسلام و په یوه ندی راسته و خۆی میلله تی عه ره ب
له گهل میلله تانی که وا که نسبه ته ن له عاره ب به فه ره نگرتر و پینگه یشتوترو
تیگه یشتوتربوون، تیکه لاو بوون ده سته و ته زانستی و مه عنه و یه کان له
مادیه کان که متر نه بووه، نه وهی روون و ئاشکرایه له په یامبه ری خودا له
مه که که دا روویدا عاره ب له نیو نه زانین و جه هاله تدا ده تلانه وه، ئاینی ئیسلام
بوو به کلیلی ده روازه ی رستگاری و زینده گی که شایان و هه روه ها
ده ولت و ده سه لات.. شاعیرانی عه ره ب جینگه و پینگه ی فه یله سو فه کانیان
گردبووه وه، له شیعه ره کانیا ندا په ند و ئامۆژگاری و حکمه تی تیا ده بینرا
تۆزه کیک په یوه ندی له نیوان میلله ته مه سیحیه کاندا و نه واندا به هۆی هات
و چۆی بازرگانیه وه نه نجام ده درا وه بریک داستان و رووداوی ناو ئیران
و روم و هیندستان له ناو عاره بدا ده گیرد رایه وه، ئاینی مه سیحیه ت تا
را ده یه ک له ناو تیره کانی ره بیعه و غه سانیه کاندا ره خنه ی گردبوو، که ئاینی
ئیسلام هاته کایه وه راپه رینیکی ئاینی و ئینسانی و فکری له ناو عه ره بدا
روویدا، ئیتر له سه ر بنه مای ئاینی ئیسلام سیاسه ت و حکومه ت و دادگا کان
و ده ولت داری شیوه ی زینده گی دامه زرا.. سه رده می په یامبه ری ئیسلام و
خوله قای راشدین له سالی یازده ی کۆچی تا کو سالی چلی کۆچی له ناو
میلله تی عاره بدا رۆحی یه کیتی و برایه تی به شیوه یه کی ئاشکرا و روون

وهه درده كهوت... وه نه وه رۇحى ئىسلام بوو كارىكى وای به و ميلله ته نيوه
و محشبه كرد تا په يوه ستيه كى وژدانی پته و له ناوياندا رووبداو
كۆمه لگايه كى پته وى ئاينى پىكبهينن و له زه مه نىكى كورتدا دوو دهوله تى
دهسه لاتندارى وهك ئيمبراتوريه تى ساسانى و بيزه نته له ناو بيهن و
په ريشان بكن.

ته نها بواريك له ره دهى ئاين هاتوه ته ده رى سه نعه تى پزىشكى بوو،
ئىبنولخه له كان، له م رووه وه ده لىت، خالدى كورى يه زىدى كورى معاويه ي
ئه بسوفيانى ئه مه وى كه له سالى هه شتاو پىنجى كۆچيدا مردووه، زاناترين
كه سىك بووه له و سه رده مه دا. له ناو قوره يشدا له كىمياگه رى و زانستى
پزىشكى دا به توانا بووه، وه ئه وانى ئه و نووسىويه تى گويای چاوساقى و
لېزانى ئه و ده كا، وه ئه و زانسته ي له راهىيىك به ناوى [مريانس الرومى]
فىزبوه و دهوله تى ئه مه وى دهوله تىكى ميرزاده يى له سه ر بنه ماى په لامارو
داگىر كردنيان بونيات نرابوو، پايته ختى دهسه لاته كه يان له شارى ديمه شقدا
دامه زراندو رۆژ به رۆژ سه رزه وى دهسه لاتيان به ربلاوتر ده كرد، وه له
سه رده مى دهسه لاتى ئه واندا دوو شارى تر بوونه هه وارگه ي زانست،
ئو يش كوفه و به سه ره بوو، كه خه لكى ئه و دوو شاره تىكه له يه ك بوون له
عاره ب و ئيرانى و مه سىحى و يه هودى و مه جوسى، وه له و دوو شاره دا
بازرگانى دوورو نزيك ده كرا، له دوا دوايى دهسه لاتى ئه مه ويدا زانستى
[ماوراء الطبيعىة] كه وته ئاراوه... له دهسه لاتى عه باسياندا، كه له سالى
[۱۳۲ كۆچى] دهستى پىنكردووه فه ره نكى موسلمان گه شه ي كردو زانيارى
جؤراو جؤر هاته ناو ميلله ته موسلمان ه كانه وه، وه پايته خته كه يان له به غدادا
دامه زراند و كۆمه لىك له سوڤيه ناوداره كان له به غدادا نيشته جى بوون و
يه كه مين كۆبونه وه يان به ناوى [هه لقه] له شارى به غدا ئه نجام داوه،
يه كه مين شه ره قوچۆ و ململانى له نىوان ئه وان و زانايانى شه ريعه تدا
دهستى پىكرد، دهوله تى عه باسى هه ستى به وه كردبوو كه ناچاره زانستى
ميلله ته به ئىسلام بوه كان بزانييت و كه لتورو ميژوو ئه ده ب و نه ريتى

گهلانی تر بخوینریت، له هر مزگه وتینکدا کتابخانه و قوتابخانه یهک دانرا،
دوور له ده مارگرژی ئاینی، زانسته جۆراو جۆرهکان خراڤه بهردهستی
قوتابیان

له سهدهی ههشتهمدا، که سهردهمی خواجه حافظی شیرازییه، درۆ و
دهلهسه و ریاو پیداهه لدان باوینکی زۆریان بووه و خواجه له زۆر شیعریدا
پهلاری لهو حالهتانه داوه.. بهلام بانهوه بلین، له دوا دواپی دهسهلاتی
ئه مهویدا "سه رجیوس" ناویک له زهمانی "مهروان" دا کتاوینکی له بواری
پزیشکیدا وهرگنراوه ته سه زمانی عاره بی، بریک کتابی فلسه فی دیسان
لهو قوناغهیدا به عاره بی کراون، له دواپیدا کتاوی "منطق" له زمانی
پهله ویهوه له لایه ن "ئیبنولموقه فعه" وه وهرگنراوه سه عاره بی، بهلام ئه
ئاشکرایه زۆر بهی وهرگنراوهکان له سریانیه به عاره بی کراون.

له سهردهمی دهسهلاتی عه باسیدا، به تایبته له سهردهمی خهلیفایه تی
"مه ئمون" دا، به شیوه یهکی دیاری دهست به وهرگنران کراوه، وه "بیت
الحکمه" دامه زریتراره و زانایانی تیدا کۆ بوونه ته وه، ئیتر زانستی پزیشکی،
ههندهسه، جوگرافیا، فلسه فه، سروشتناسی، ئیلاهیات، مهنتیق، سیاسهت و
ئه خلاق وهرگنراونه ته سه عاره بی و له سهدهی دووهه م و سینه می
کۆچیدا کتاوهکانی ئه فلاتون، ئه رهستو، ئقلیدس، بئلمیوس، جالینوس و
کهسانی تر کراونه ته عاره بی و له ناو موسلمانهکاندا خوینراونه ته وه، وه له
بواری کیمیاگری و کانهکاندا زۆر زانیاری ته رجه مه کراوه، زانیاری
ئیسلام لایان وابووه، که وا فلسه فه ی یونانی تیکه ل و پیکه له و ئه میان
ئه وی تریان ره ده کاته وه.

"شینخولره ئیس ئه بوعه لی سینا به قوتابیه که ی جورجانی وتووه: - چل
جار کتاوی [مابعدالطبیعه] ی ئه رستوم خویندۆته وه، به شیوه یهکی وا
هه موویم له بهر کردووه، بهلام یه شتا به دروستی تئی نه که یشتوم،
ناو می دبووم و وتم له وهی تیناگه م تا کتاوی ئه بونه سری فارابیم وه چنگ
هینا به ناوی [أغراض الكتاب مابعدالطبیعه] وه به هزی ئه و کتا به وه له

ٲرهستو ٲينگه ٲيشتم. هٲكهشى بٲ نادروستى وه رگيزانه كه دهگه رٲته وه،
ٲهوانه ٲى زٲرتر فهلسه فهى يونانيان وه رگيزاوه زٲرتر سريانى بوون...
دهسه لاتى ٲه موى زٲر گرنگى به زانست نه داوه و به دٲى ٲاينى
ده زانى، وه زٲر بهى مه دارسى زانست و فهلسه فهى داخست و مامٲستايانى
به ناچارى ولاتيان به جنيه ٲلا، له ٲيراندا جينگير بوونه و له [جوندى شاپور] كه
جيجى زانست و ٲزيشكى بووه دهست به كار بوونه، نه ستوريه كان به نيوه
مولحيد ده ناسران و ناچارى كٲچكردن كراون...

له فهلسه فهى ٲيسلاميدا ٲه رهستو به ناسراوترين فهيله سوفى دانراوه،
ناوى مامٲستاي يه كه م ٲى لينراوه. وه [فلوتين] وهك ٲه رستز نه ناسراوه. له
كتاوى [ملل و نحل] دا شه هرستانى به فلوتبن ده لى [الشيوخ اليونانى]، كه به
بو بونيا تنه رى فهلسه فهى نوٲيفلاتونى داده نرٲت. فهلسه فهى ٲه فلاتونى تازه
له ناو موسلمانه كاندا ناسراوه و ده ماوده م باسى لينكراوه.. واش زانراوه كه
ٲه بوعلى سينا ٲه نها گرنگى به فهلسه فهى ٲه رستو ٲاوه، له كتاوى ٲشفاء
نجات ٲه وه به وردى دياره و مه سعودى له كتاوى [التنبيه و الاشراف] ده لٲت:
فهلسه فهى زانراوه له زه مانى ٲيمه دا فهلسه فهى ٲيساغورسيه وه
مه به ستى له فهلسه فهى ٲه فلاتونى تازه يه..

به عقوبى كه ندى، به يه كه مين موسلمان ده ناسرٲت كه له بوارى
فهلسه فهى به توانا بووه، وه به فهيله سوفى عاره ب ناوده برا..

ٲه بو نه سرى فارابى، ٲه وٲش ٲه ٲيره وى فهلسه فهى ٲه فلاتونى تازه بووه..
ٲيبنولر وشد ٲه كتاوى [ٲهافت ٲهافت] دا ٲيبنولتوفويل، له كتاوى [حى
بن يقضان] دا ده لٲت: ٲيبنولسينا له كتاوى [حكمة المشرقين] باوه ٲى به
لوحده الوجود] هه بووه...

ٲه ه حاشا هه لئه گره، بيرو ٲاى فلوتين و فهلسه فهى نوٲيفلاتونى له نٲو
موسلمانه كاندا زٲرتر له ناو سٲفياندا وه ده ركه و ٲووه، وه بيرو ٲاى
لوحده ٲى وجود] له فهلسه فهى نوى ٲه فلاتونيدا له نٲو رٲبازى ته سه وفدا به
ردى جيجى خٲى كرده ته وه و به وه قه ناعه ٲيان كرده وه كه ته واوى

دونیو گیانله بهران ناویننه قودرهتی خوداوهندن، مرؤف ده بی بکزشینت
په ردهی حق وهلاوه بنی و تیشکی خوداوهندی وه بهرکه ویت و بگاته
کامهرانی هه میشه کی.

مهولانا، جوانترین دیاردهی بیرورای فلوتینه و فلسه فهی نوئه فلاتونی له
مهسنه ویدا به جوانی نمایانه، بنواره، ورد به ره وه مهولانا چه فرمووه:

عشق آمد و شد چو خونم اندر رگ و پوست

تا کرد مرا تهی و پر کرد ز دوست

اجزای وجود من همه دوست گرفت

نامیست ز من بر من و باقی همه اوست

عیشق هات و رایمالیم و رهگ و ریشهی داگیرکرد و نه وهوی نه شیواو
بوو توری داو به دهردی عیشق و دوستی داگیرکرد هیچی بز نه هیلامه وه،
همووی به تالان برد، جگه له ناوی زاتی نه و نه بینت...

فردا که به محشر اندر آید زن و مرد

از بیم حساب رویها گردد زرد

من عشق ترا به کف نهم پیش برم

گویم که حساب من از این باید کرد

سبهی له مهحشردا ژن و پیوا راده وهستن، له ترسی حیسابدا رهنگ
زهرد و دهررون پهستن، عشقی تژ دوو دهستی دهخه مه ناو له پیم دهرژم
به ره و نه ربایم دهلیم نه وهیه سه رمایه ی تیکرای حیسابم...

بیرورای بودائی و هیندی و مانهوی

بریک لایان وایه، گویه رینیازی ته سه وف له نایینی بودائی یا هیندیه وه
وهرگیراوه، من وا نازانم، به لام به دلناییه وه بریک ره وشت و که لتوری
بودائی و هیندی تیکه لاو کراوه..

نیسلام توانی له سنوری عه ره بستان به زوی پرواته دهره وه، وه
زوری نه کیشاوه که یشتوته سه ر سنوری چین و سند، وه کاروانی

بازرگانی ئیسلام له سنوری ئیسلام وهدهرچووه..
لهسهدهی دووههدا زۆر له کتاوی میلهتانی تر وهرگیز دراوون وه بریک
کتابی بودائی و هیندی کراونه ته عه ره بی..

"جاخط" دهلی: ئهوانه گه ریدهن، نهستوریهکان گه ریده گیان کردبووه
پیشه، هر که یه کینک لهوانه ت بدیبا، یه کینکی تریان بهرینگه وه بوونه و حازر
دهبوون.

دوشه و له جینگه یه کدا نه نووستون، وه ئه وگه ریदानه بهرپای سؤفیه
موسلمانهکانیان روشن کردۆته وه، به پینی سه رچاوه ی جۆراوجۆر ئایینی
بودائی هه زار سال له پینش ئیسلامدا له رۆژه لاتی ئیراندا جینگه و پیگه ی
خزی هه بووه، به تایبته له بهلخ و بوخارا و ئه ولای رووباریش، له سه ده ی
یه که می ئیسلامدا بهلخ بوو بووه هه وارگه ی سؤفیان، وه بیرو بۆچوونی [فنا
فی الله] تا راده یه ک له بیرو پای هیندی وه رگیراوه و له رینگه ی سؤفیه
خوراسانیه کانه وه ره و اجی پیندراوه، وهک: بایه زیدی بستمی، ئه بو سه عیدی
ئه بولخه یر..

به بیرو بۆچوونی بودا، که شهرو دهر دو نازار له دونیای مرؤف جیا
نابیته وه، ته نها رینگای رستگاری ئه وه یه له رینگه ی خودا وه نده وه پاریز له
تاوان و کرده وه ی نه شیوا و بکریت و تینکۆشان بۆ کارو کرده وه ی په سه ند
بکریته پیشه و ورده ورده مرؤف بگاته دونیای نیرقانا.

فه ریده دینی عه تتار، له کتاوی "ته زکه رتولنه ولیا تا ده لیت":
ئیبراهیم ئه ده هم شا و فه رمانه وای بهلخ بووه، ده سه لاتیکه به ربلاوی
هه بووه، شه وینک خه و ده بینن که واه سه ربانی خانوه که ی ده له رزیته وه، وای
پیزانی که که سینک له سه ربانه ...

پرسی، ئه وه کینیه؟.. وه لام درایه وه.. منم..
وشتریکم ون کردووه بۆی ده گه رینم..
ده لیت: تۆ زۆر گه وجی وشتی و سه ربان؟!
دهنگه که وه لامی ده داته وه: ئه ی تۆ له ناو کراسی ئاوریشمدا به دوای

پهروهردگاردا دهگهړنی؟
به بهیانیدا له دهرباریدا به تیفکرینهوه بهسهر تهختهوه دانیشتبوو، له پهر
کابرایهک بڼی ترس و مهبادا هاته ناو دهربارهوه، پرسیان: تۆ بۆ کوی
دهرؤیت؟!

وتی: دهرؤم بۆ ئهه خانه..
ئیبیراهیم وهلامی دایهوه: که ئیره خان نیه و دهرباری منه..
کابرا وتی: له پینشدا هی کی بوو؟

وتی: هی باوکم..
له پینش ئهوه دا؟

هی باپیرهه و ئهه باپیرهه
له پینش ئهواندا چی؟
هی کهسانی تر بووه..

کهواته، ئیره هی تۆ نیهه و ئهوهی وت و کابرا دیار نه ما..
وازانراوه کهوا خدری زینده بووه، ئهه رووداوه بووه ته هزی
تۆبه کردنی ئهه و شا دهسه لاتداره.. له یه کچونیکي تریش له نیوان مهزه بهی
بودائی و تهسه وفدا هیهه ئهه ویش بهرز بوونه وهی پلهه و پایهه په پیرهه و به
گوپهه خاوتنی و مواهه دهه تا دهگاته بهرزترین پله، که ئهه ویش فه ناپه...
له ریبازی تهسه وفدا "مراقبه" یه کینکی له رهوشته کانی له ناو بودائیه کاندای
[دیانا] ی پڼ ده لیت..

ئه مانهش بریک له وته کانی بایه زیدی بستامیه:

له بستام وهدهرهاتم، ههروهک مارکارژم فری دا

• عاشق و مهعشوق و عیشقم ههرسی بهیه کهوه..

• له خوایه کهوه بۆ خوایه کی تر رۆیشتم، تا دهنگیک هاته گویم، تۆ

منی.. من تۆم، زانیم که یشتومه ته پلهه و پایهه فه ناهیللا...

• پهروهردگار سی سال ئاوتنهه بوو.. ئیستا بۆخۆم ئاوتنهه خۆمم..

من که بوم هیچی لی نه ماوه ته وه، نه وهی ماوه ته وه تاویننه که ی خودایه
 • سهرده میک به دهوری کابه دا ته و افم ده کرد، که گه ی شتمه حق
 نه وه سا کابه به ده ورمدا سور ده خوات...

• پرسیان که ی مرؤف ده زانی گه ی شتوته حقیقه ت؟
 وتی: نه و ده مه ی بگاته سنوری فه ناو بن نه فس و بن حزو هه وه س،
 یانی فه ناوه له هه مان کاتدا بوخزی باقیه و له دونیای [به قا] دا ده مینیتته وه..
 لیزه دا ده بن نه وه ی بسه لمینین، فه نافیلای سؤفیان و نیرفانای بودائی
 هردو وکیان یه کیک نبن.

نیرفانای بودائی، تیاچونی سهرتاسه ریه، له کاتینکا [فه نا] ی ته سه و ف،
 تیکلی [به قا] یه، یانی حه یاتی هه تاهه تایی له خودادا...
 فه نای سؤفیان له دونیای وه جدی خزیدا له جوانی و زه رافه تی خوداییدا
 خزی گوم کردوه و تواوه ته وه و له وجودی خودادا ماوه ته وه، له کاتینکا
 [نیرفانا] هیچ جزره سه و دایه کی له سهردا نیه، جگه له تیاچون نه بیت.. بودا
 ده لیت: هردو ژان پنیو یسته بز ژیان و زینده گی، به دبه ختی دیارده یه کی
 زینده گی، ژان و هرد لابر دن دابرا نه له ژیان و زینده گی کردن.. گوزه شت
 له حزو نار ه زو وه کان و چیزه کان، رینگای راستی به نیرفانا گه ی شتنه، له
 کاتینکا له رینیازی ته سه و فدا "فه نافیل" یانی مانه وه له خودی خودا بز
 هه تاهه تابه، بریک سؤفی له ژیاناندا توشی بیزیزی و ناو زرانی نه شیوا
 دین و به ناچاری تامول و سه بر ده که نه پیشه و له خه لکه که که نار
 ده گرن.. نیمامی غه زالی، نووسیویه تی و ده لیت: ده لیت نه بولحه سه نی ده راج
 گیزاویه ته وه و تویه تی:

له به غدا ده رچووم به هه وای دیتنی یوسفی کوری حوسه ینی رازی
 به ره و "ره ی" که وتمه ری، له ویزا له هه رکه س هه والی ماله که یم ده پرسی،
 ده بیان وت، چیت هه یه له گه ل نه و "زه ندیقه" دا؟ ویستم نه یبینم و بگه ریمه وه
 بز به غدام به لام بیرم کرده وه نه م رینگه دووره م بریوه نه شیوا وه نه یبینم و
 بگه ریمه وه... رژی شتمه خزمه تی، پیریکنی به ویقار و ناراسته هاته به رچاوم

و قورئانینکی له باوهشدا بوو دهیخوینهوه.

پرسی: له کویوه هاتووی؟

وتم: بهغدا

بۆچی بۆلای من هاتووی؟

وتم.. تهنه بۆ ئاشنایهتی..

وتی: له رینگه دا که سینک پینشنیاری پیت نه کرد مهرو بمینهوه خانو و مال

و ژن و که نیهت دهدهمی.. دهمایتهوه؟

که سینک پینشنیاریکی ئاوی لی نه کردم.. نازانم نه گهر بیکردایه دهمامهوه

یان نا..؟

وتی: دهتوانی گۆرانیم بۆ بلنیت؟

من نه دوو بهیتهم به ئاواز بۆی خویندهوه:

رأيتك تبني دائماً في قطيعتي

ولو كنت ذا حزم طرمت ماتبي

كأني لبكم و لليت افضل قولكم

ألا بيتنا كنا ان البيت لا يغني

قورئانه که ی به لاوهنا و زارزار دهستی به گریان کردو وتی:

تۆ به و دوو بهیته گرت تی بهردام...

له لیزدا ده رباره ی وشه ی "سۆفی" و "ته سه وف" دیارده ی سۆفیگه ری

وهک حیزبینکی لینهاتوو به ناچار هر ده بوا ناوی تایبه تمهندی خزی

هه بوایه. بۆیه ناوی [سۆفی و ته سه وف] یان لینرا.. له ئاگای پهیدا بوونی

زانسته جزرا و جزره کانی گهلانی تر، به تایبهت بواری فهلسه فه رینیازی

ته سه وف رۆژ به رۆژ ههنگاوی تازه و به ربلاوی دهنا به شیوه یهکی وا له دوا

دوایی سه دهی سیهه م و سه دهی چواره مدا رینیازی ته سه وف زۆر له

کهلتورو کار و کرده وهی گهلانی تری تیکه لاوکرا.. رهنگه ئاسان نه بینت

به وردی له ناوی ته سه وف بدریین، چونکه رینیازی ته سه وف چوارچینه یهکی

دیاری سنورداری نه بووه..

عهتتار، له کتاوی "تهزکهره تولئه ولیا تا ده لیت: جگه له قورنان و وته کانی
 په پام بهر، گرنگی و باوه ربوون به وتهی پیرانی ته ریفه ته، نه وانه له
 رینبازه که دا کزشاون له ناکامی نه و حاله ته نه و پایه و پله په نه کاله گالی،
 نه و به بز چاوساقان عه یانه نهک وته و به بیان، نه و به رازی نه سراره نهک وتن
 و دووباره و تیکرار، زانیاریه کی خوداییه، جوش و خرؤشه نهک تیکشکان.
 به ته نکید ته سهوف به قؤناغی جؤراوجؤردا گوزه راوه و رؤژ به رؤژ
 پیگه پشتوترانه رهفتاری کردوه و دهورو بهرو که لتوری گهلانی له نه زهردا
 گرتووه و له بریک حاله تیشدا له چوارچینوهی رینبازه که به ده رچووه، بز
 نمونه بیرو برای "فه نافیللا" که گرنگترین خالی رینبازی ته سهوفه به قؤناغی
 جؤراوجؤردا گوزه راوه له سه ره تاوه به لایانه وه به مانای له ده ستدانی
 نیرادهی شه خسی لیکدراوه ته وه، وه پایه نندی وتهی [الطرق الی الله بعدد
 انفس الخلائق]، رینگای گه یشتن به خودا به ژمارهی گیان له به رانه..
 سه ره وه ردی، له کتاوی [عوارف المعارف] دا سه دان ته عریف له
 رینبازی ته سهوف و عارف، عیرفانی، مه عریفه ت کردووه، "هجویری" له
 کتاوی المحجوب دا لیدوانیکی به ربلاوی کردووه... "نیکلسن" له باسی
 ته سهوفی نیسلامیدا ده لیت:

که زمانی عه ره بی و فارسیدا زؤر له "ته سهوف" دواون، من به ئاسانی
 نازنم ته عریف له ته سهوف بکه م، به نمونه، ئاماژه ده کات، بز به رگی
 سینه می مه سنه وی مه ولانا جه لالودینی رؤمی.. وه له بهر نه وهی بیرو
 بزچوونی ته سهوف په یوه نده له گهل دهروونی مرؤفدا، به ئاسان ناتوانریت
 به یک زمان و یهک ته عریف پر به پیستی باسی بکریت، بز
 رؤشکردنه وهی زؤرتتر، بریک له چاوساقانی رینبازی ته سهوف له مانای
 ته سهوف دواون، زؤرتتر له بریک کتاودا وهک [تهزکهره تولئه ولیاء] عه تار وه
 که شفو له محجوب تی هجویری، وه "نه وراق و لمه عاریف تی سه ره وه ردی،
 چند لیدوانیک هه لده بزترین...

له زهنونی میسری یان پرسی: کی سؤفیه؟

له ولامدا وتى: ئەوانە سۆفین، خودا بەلایانەوہ بالای بالابیت و خوداپش
ئەوان لە پینگەپەکی شیاودا دانیت.

له شیخ ماری کەرخیان پرسی: تەسەوف چیە؟
وتى: ئەوانەن حەقیقەت دەلین و چرکە ژمارەى دەگەن بۆ وەدەرخستنى
راستىەکان و ناٹومید نەبون لە رینمایى خەلکى..

جونەید بەغدادى، وا لە تەسەوف دواو: ئەمە رینبازیکە دەبن کتاوی
خودات بەدەستى راست گردبیت و سونەتى پەيامبەرىش بە دەستى چەپ،
بەو دوو مزمە رینگای تاریکت بۆ رۆشن دەبیتەوہ.. ھەرودھا وتویەتى: -
دلى سۆفى دەبن وەک دلى نىبراھىم پاک و خاوین بىت، بن ئەملاوئەلا
فەرمانى خودا جى بەجى بکات، وەک داود غەمگین و ھەژار نەوازە وەک
عیسا، بە تامول وەک ئەیوب، بە شەوق وەک موسا، وە لە راستگزیى و
ئىخلاسدا وەکو محەمەدولموستەفا.

تەسەوف ئەوہیە، تۆ بمریت و خودات تیا زیندوتر بیتەوہ.

تەسەوف ئەوہیە، تەنھا بە عىشقەوہ خودات بویت..

عومروکۆرى عوسمان مەکی وتویەتى:

تەسەوف ئەوہیە لە خودادا بتویتەوہ ە پر بیت لە تیشكى خودا

سەھلى كۆرى عەبدوللاى تەسە توری وتویەتى:

ئەوہ سۆفیە رقى و كینە و بوغزت لەدلا نەبیت و دەروونت پر بن لە
تیشكى خودا.

ئەبولحوسەینى نوری وتویەتى:

ئەوانەى سۆفین لە بونەھاتەکانى ژیان بن غەمن و جگە لە خودا بىر لە
ھیچ ناکەنەوہ..

ھەر ئەو وتویەتى: تەسەوف نەزانىارییەو نە رەسم و رەوالە، بەلكو
ئەخلاقى شیاوہ..!!

تەسەوف پیاوہتى و مەردانەگى و ئازایەتیه..

تەسەوف دوژمنى باوہکوشتەى دونیاىیەو دۆست و دلدارى مەولایە..

شیلی وتویه تی: ئه وه سوفیه، له ههردوو دونیادا جگه له خودا هیچ
که سی تر نه بینیت.

عهلی کوری بنداری نیشاپوری وتویه تی: سۆفی خۆ نه بینه..

کۆمه لگای ته سه ووف له سه دهی پینجه مدا

له سه ده کانی رابوردودا، ته سه ووف و دوور ئه ندازه کانی ناسران و
بیرو پای سۆفی هه گه وره کان له فکرو زکری خه لکیدا گه لاله کراو له سه ده کانی
داهاتودا که له سوفیانی گه وره و ناسراوه جینگه و پینگه یان به ریزه وه
ته ماشاکراو خه لکانیکی زۆریان لی گلیر بوه ته وه، وهک: محمه دی غه زالی و
ئهمه دی غه زالی برای و عهینولقوزاتی هه مه دانی و سه نائی و عه تار و
ئینولعه ره بی و سه دره دینی قونه ری و شیخی عیراقی و جه لالودینی رۆمی.
هجویری له ناوه راستی سه دهی پینجه مدا کتابة به ناوبانگه که ی نووسی،
به ناوی [کشف المحجوب]، به شینکی زۆری له و کیتابه ته رخان کردوو ه بۆ
باسی کۆمه لگای ریبازی ته سه ووف.. هجویری ده لیت: ئه وانه دوازه تا قمن
دووان له و دوازه یه جیاوازن، له و ده کۆمه ل گه یه وه هه ر یه ک له وانه
پهیره وی جزریک له موجاهه دات و ئه ده بیاتی تاییه تمه ندی خۆیانن، وه له
بریک بوارد له یه کتر جیاوازن وهک [مجاهدات، مشاهدات، ریازات] به لام له
شهرح و یه گانه گیدا له یه ک جیاوازن نین..

۱- محاسبه

یانی ئه و کۆمه له ی پهیره وی [ئهبو عه بدوللای حارسی کوری ئه سه د
محاسبی آن، ئه وانه زۆرتر له ده قهری خوراساندا به زۆری ده بینرین وه
له گه ل سوفیانی عیراقددا جیاوازن، لایان وایه "رضا" که روکنیکی ته سه ووفه
به لایه نه وه به گرنگی داده نین و له سه ر "ئه حوال تی ده ژمیرین..

۲- قصاریه

یانی پهیره وانی [ئهبوسالهی حمدون کوری ئهمه دی کوری عمار
قه سار] که ریبازه که ی له سه ر بنه مای "مه لامه ت" داناره، که پهیره و وای لی

بیت خوی به پیشگیشتمو بزانیئت، به لای خه لکوه به گرنگی بزانتن، نه وهسته
 تاپه سنده. خوپه سه ندیه و به لای پهروه ردگار هوه به نه شیواو له قه له
 ده ریت. سؤفی ده بی خوی بز هه نه هامتی و بزونه هاتینگ ناماده بکاوه هر
 بز ریزی و ناجوریه کی له خه لک و خوا قه بول بکا، تا نه فس و دهروونی
 رایت.. هجویری، ده باره ی فشار ده گنریت هوه:

رؤژیک له دهشت و ده ری نه یشاپوردا ده گه رام، "نوح" ناوینک که نه
 دهه زرته بوزی دهوران بوو زور کهس له ملهورانی له دهور کزبووه وه
 پرسیم: نه ی نوح پیاو هتی و مهردانه گی له چیدایه؟
 وتی: له وه دایه نه م که وای خومه فری بدهم و کونه بپوشم. جزریک
 رهفتار بکم لایقی سوفی گه ری بم.

کومه لیک له برکه ی [مهلامه تیه] ناسراون به کومه لی قه له نده رهکان، که
 پابه ندی ری و ره سمی ناسایی نابن و نویژو رؤژو ده کهن و ده یگرن، وهک
 فهرزو ئیتر بهس. نه وه ی چیژی ره و او حه لاله ده یکهن، ته و او ی کارو
 کرده وه میان ناشکه راو حه ل عه لاه سه لاته و بی ده ره به ستن، په ی ره وه ی هه رچی
 هات هاتن..

مه قریزی، ده لیت: له سالی ۷۶۱ کچی سولتان حه سه ن کوری محه مه دی
 قه لاون، فره مانى دا، که قه له نده ران ریش نه تاشن و جل و به رگی عه جه م و
 مه جوس له بهر نه کهن، [وا باو بووه قه له نده رهکان سه رو ریش و نه بزوی
 خویان ده تاشی]...

له شیعه رهکانی خواجه حافزی شیرازیدا، زور جار ناوی قه له نده رو سالار
 پیوان و ره وشتی مهردایه تی هاتووه، نه مه نه وه ده رده خات، نه و شاعیره
 به رزه ریزی تاییه تی بز ری و ره سمی قه له نده ران هه بووه، وهک
 فره مویه تی:

بر در میکه رندان قلندر باشند
 که ستانند و دهند افسر شاهنشاهی
 یا ده لیت:

قلندران حقیقت به نیم جو نخرند
قبای اطلس آن کس که از هنر عاریست

یا دهلنت:

سلطان و فکر لشکر و سودای تاج و گنج
درویش و امن خاطر و کنج قلندری

تواوی نه و بهیتانهی حه زره تی حافظه به راوردیکه له نیوان دهسه لات و
دارایی و سه لته نه ت له لایه که وه له و تاکه یشیدا پیاوه تی و مهردایه تی و
نازایی له خو بوردن و باوه ر به خز بوونی قه له نده رانه ..

۳- طیفوریه

بانی پهیره وانی بایه زیدی کوری ته یفوری کوری عیسیای بستامی عارف
و سوتاو دلی دونیای ته سه وف، به و ته ی هجویری: پهیره وی دونیای [سکر]
بانی مهستی عیشقی خودا.. نه وان لایان و ابووه که وا هوشیاری [صحوا]
سبفانیکی نینسانیه وه ده بیته هزی حیجاب و پرده له نیوان پهیره وو
خودادا. بیرورای بایه زید له بنه ماوه دژ به ره وشت و شینوهی جونهیدی
به غدادی بووه ..

په یامبه ری خودا که دعای فهرمووه و تویه تی: [اللهم ارنا الاشياء كما هي]
خودایا نه و شتانه مان ههروهک خوی بژ دهرخه ..
پهیره وانی بایه زید.. تیکه لی خه لکی نه ده بوون، هه همیشه له گهل خودای
خوباندا له خه لوه تدا بوونه.

بایه زید و تویه تی.. سه رده میک به ده وری خانودا [کابه] ده سورامه وه،
نیستا خانوه که به ده ورمدا ده سوریتته وه. [رهنگه مه بهستی له خانه ی خودا
ینت.. کابه] په کینک لین پرسسی.. عه رش چیه؟

وتی: منم

وتی: کورسی چیه؟

وتی: منم

وتی: له ووح و قه له م چیه؟

وتی منم
ههروهه ها ئه م وتانه هی بایه زیده: [لیس فی جبتي سوی الله]
"سبحانی ما اعظم شأنی"، ههروهه ها وتهی به ناوبانگی [انا الحق] ی هه لاج
و شه ته حاتی ئه بوسعیدی ئه بولخه یرو شیخ ئه بوحه سه نی خزقانی، گه لیک
به ناو بانگن به درپژا له ته زکهره تولئه ولیادا باس کراوه.

۴- جنیدییه

یانی په پیره وانی ئه بولقاسمی جونهد کوری محمه مد، که له بنه چه کدا
خه لکی "نه هاوهند" و له به غدادا ژیاوه و خوشکه زای سو فی ناسراو "سری
سقتی" بووه. یه کیک بووه له سو فیه میانرپه وه کان و له به نده کانی شه رعه وه
نزیک بووه..

زۆربه ی سو فیان په پیره وه ی رینبازی هوشیاری [صحو] ی جونهد بوونه،
ئه و رینگایه به نزیکی نیوان شه ریه ت و ته ریه ت ده ژمیردریت، یان نزیک
بوونه وه ی دیارده کان و شاراوه کان [زاهیر و باتن]، وه که سانیک ی وه ک
"بایه زید و ئه بولحه سه نی خه رقانی و ئه بوسه عیدی ئه بولخه یرو" سه رئه نجام
شه یدا ناسراوه که حوسه ینی کوری مه نسوری هه لاج" ئه وانه بونه ته هوی
فرۆشانی پیاوانی شه رع و ده سه لات و سه رئه نجام نه توانی کوشتنی
پیاوچاکانی رینبازی ته سه وف.

۵- نوریه

یانی په پیره وانی ئه بولحه سه نی ئه حمه دی کوری محمه دی ئه لنوری،
بیرورای ئه م کۆمه له له گه ل بیروبوچونی جونهدا زۆر نزیکه. نوریه کان، دژ
به خه لوته و گۆشه گیری بوونه و تیکه لی خه لکی، به به رژه وه ندی رینبازیان
داناوه و به ئه رکی خۆیان زانیوه له ته می و ئاگادار کردنه وه ی خه لکیدا
گۆشاوان و هه میشه ئاماده ی خۆبه خت کردن بون، وه په یوه سه ته ئایه تی
پیرۆزی [لن تنالوا البر حتی تنتقوا مما تحبون] به سه ر زمانیا نه وه بووه و
په پیره و بیان لی کردووه. فه ریده دینی عه تار، له کتاوی "تذکره الاولیاء" دا
ده رباره ی ژیا نی شه قیقی به لخی نووسیویه تی: کاتیک له گه ل ئیبراهیم

ئەھمدا روو بە روو بوەتەوہ لینی پرسىوہ: ئا چۇن دەژىت؟
ئىبراھىم لە وەلامدا وتوہتەى: ئەگەر شتىکم پى بگا سوپاسگوزارم. ئەگەر
نەشگا ئەوا بە تامولم..

شەقىق پىنى دەلى: سەگەکانى شارى بەلخىش ھەروا دەکن. ئەگەر
شتىکیان تى بگرن کلکە لەقى دەکن. ئەگەر نا ناچارى سەبرن....
ئىبراھىم پرسى: ئەى تۇچى دەکەى؟

شەقىق لەوہ لامىدا وتى: ئەگەر پىمان بگا خۇمانى بۇ بەخت دەکەىن..
ئەگىنا چاوەروانىن
٦- سەھلیە

يانى پەیرەوانى سەھلى کورى عەبدولای تەسەتورى پەیرەوى رىيازى
[مجاھدات و ئىجتىھادات] بوونە لە رىيازى تەسەوفدا [نفس] يانى
سەرچاوەدى تەواوى تاوانەکان و ئارەزووەکان. نەفسە پەردەى حەقىقى
نىوان پەیرەوو خودا، بەر بەرەکانى لەگەل ئەو دوژمنە گەرەیدا بە ئاسانى
نەنجام نادریت. لە تەواوى رىيازەکانى دونیای تەسەوفدا بەر بەرەکانى لە
شەرى [نفس] مەرجىكى سەرەکیە، بەلام ھەمووى نىە رەحمەتى خودا
[ویختە برحمتە من یشاء] بەستەكى بە لوتقى خۇبەتى و بەس..
٧- حەكىمیە

يانى پەیرەوانى ئەبو عەبدوللای محەمەدى کورى عەلى حەكىمى ترمزى،
کە بەکىک بوو لە سۆفیە گەرەکانى سەدەى سىنھەمى کۆچەرى،
لەبیرورای ئەودا "ولایەت" گرنكى زۆرى پىندراوہ.. زۆر لەوہى باسکراوہ
ولایەت ئایا بە ھەرەیکى خودایى، یان بە دەست دەھىترى؟ ئایا ھەرکەوتتى
کرامات لە دونیای ھۇشياریدا روودەدا یان سوکرو بى خەبەرى؟
٨- خەرازىە

يانى پەیرەوانى ئەبو سەعیدى خەراز.. رىيازەکە لىدوانە ھەربارەى [فەناو
بەقا]. لایان وایە ناھەستى پەیرەو لەناو نەچىت، مانەوہ بە دەست نایەت.
٩- خفیفیە

وانه په پیره وانی نه بو عبداللهی محمدهدی کوږی خفیف که به ووردی
د پاره یی [غږه بیت و جزور] دواون.. مه به ست له جزور، یانی هه بوونی
نل و هه بوونی [دل] یانی دوور گرتن له حق..
۱۰- سه یاریه

په پیره وانی نه بو عه باسی سه یاری خه لکی شاری "مه رو" بووه
په پیره وانی کی زوری له دور گلیر بو ته وه.. نه وانه په پیره وی بیرو پای [جمع و
تفرقه] بوونه.

جورجانی ده لیت: ناچارم، جمع و ته فریقه م هه ردوو تیا بیت، نه وهی
تسها بالی ته فرقه یی تیا زال بیت ناتوانیت به نده یه کی باشی خودا بیت،
نه وهی جمع یی تیا نه بیت بی مه عریفه ته...

نه و دوو کومه له یی وا هجویری به راوناویان ناوده با، یه که میان
[حلولیه] یمن، که لایان وایه خودا مومکینه له شینوهی که سانیکدا خزی
وهه رخا، نه وانه په پیره وی [نه بو حلمانی دیمه شق] بوونه، تاخمی دووهم
په پیره وانی [فارسیه]، یانی لایه نگیرانی فارسی دینه وه ریه که خه لکی ده فوری
خوراسان و په پیره وی بیرو پای [دوناودون] بووه..

تسه و فی سده ی پینجه م تا سه رده می حافزی شیرازی

سده ی پینجه م، سه رده می ده سه لاتی سه لجوقیه کان بووه، زور به ی
ولاتی موسلمان له ژیر ده سه لاتی نه واندا بوونه و له ولاتی ئیران و عیراق
و میسرنا قوتابخانه ی جزرا و جزوی تیادا بووه و کتابخانه ی پر له کیتاب له
بندهستی مه درسه کاندا بونیات نراوه و ماموستای لیزان و چاوساق له
بولرکاندا وانه یان وتووه ته وه.. نه و مه درسه سانه زورتر بؤ لیدوان و باس و
پاراستی مه زه به کان بونیات نراون، تا خودی زانست و بلاوکرده وهی
زانیاری، وه زور به ی کیتابی مه رسه کانیا ن هر له و بوارانه یدا بووه، بؤ
ره نکرده وهی نه یاران به زمانیکی ثابینی ساله رووی قورثانه وه بی یا
شریعت، یا وته کانی په یامبه ری خودا.. وه له و قزناغه یدا تیکرا حه قیقه ت

له هیلای خزی به ده رچوو بوو، کاتن زانیارانی ناینی ههروههها پهیرهوانی
 دونیای فلسفه و لژینگ و حکمت به شه ره دهنوکیکی نه زوکی بن
 بهر سهر دهگوزه راه خودی غزالی بووبه دوژمنی باوه کوشتهی
 زانیانی بواری فلسفه و حکمت و تهواوی فهیله سوفهکانی به مورته د و
 کافر دهزانی.. له سالی چوراسه د و سی و دووی کۆچی، سولتان مهحمودی
 غزنهوی له شه ری سهلجوقیهکاندا شکاو راونرا خزی گه یانده هیندوستان،
 وه سهرتاسه ری ولاتی نیران کهوته زیردهستی توغرولی سهلجوقی و
 بهدوای نهودا نلب نرسه لان دهسه لاته کهی بهربلاوترکرد، وه سولتان
 جهالودینی مهلیکشاه دهسه لاته کهی پان و بۆرتر کرد و وهزیره ژیر و
 لیزانه کهی "نیزامولمولک" توانی سهرتاسه ری ولاته که له رووی حکمت و
 لیزانیه وه بهرینه ببات.. دوای مردنی مهلیکشاه و نیزامولمولک نازاوهی
 بهدهست هینانی دهسه لات و ههروههها گیر و گرفتی ناینی بویه هزی هه رای
 گوره و شهرو شۆر لیزه ولهوی...

له سهدهی پینجهما بازاری کۆمهلهی شهعهریهکان که تا خودا چهز
 بکات بوونه هزی بلاوکردنه وهی بیروپای وشک و دووبه رهکی نیوان شیعه
 و سوننه و ههریه که نهویتری به گومراو و بن ناین دهزانی، ههتاوهکو
 سوفیهکانی نه و دهوره له بیراپای دهمار گرژی ناینیه وه به دوور نه بوونه،
 له کتاوی [تهافت الفلاسفه] دا له و رووه وه به وردی باسی نه و قۆناغهی تیادا
 کراوه.. به شینویهکی گشتی سوفیهکانی سهدی پینجهم له گهل یه کدا
 جیاوازی زۆریان هه بووه، بۆ نمونه [شیخ نه بولحه سهنی خرقانی] سوفی
 شهیداو مهست سروشت له تهواوی دونیا که ناری گرتووه و تیکه ل به
 خه لکی نه بووه.. [شیخ نه بولسه عیدی نه بولخهیر] که سه سهختانه پابهندی
 [وحدة الوجود] بووه، هه میسه دهه به پیکه نین و مهستی خودایی، یان بابا
 تامیری هه مه دانی، نه و شاعیره لوره پایه بهرزه، که یه کینک بووه له پینچ
 خلیفه کهی شاخوشین، دونیای ته سه وفی به نهوپه ری هه لبهستی به سۆزی
 سوفیانه رازاندۆته وه، وه پیری رهندان و دونیای زهرافهتی شیعر حافظی

شېرازی، پان سؤفی حافظ ئه بو نه عدهی ئه سفه هانی، دانه ری کیتابی [حلیه
 الاولیاء] پان قازی نوروللای شوشته ری، به هر که سینک راگه یشتوره
 کردویه به شیعهی دوانزه نیمامی، یا [ئه بو عه بدوللای ئه نساری] دانه ری
 کیتابی [طبقات الصوفیه] به توندی په پیره وی مه زه بی حه نبه لی بووه، پان،
 شیخولنیسلام [ئه حمه د نامیقی جامی] ناسراو به "زنده پیل" به سؤفی دوا
 دواپی سدهی پینجه م ده ژمیردریت، په پیره وی [امر بالمعروف و نهی عن المنکر]
 بووه لای وا بووه، ئه وهی مه یخانه هه یه، ده بی بروخیتریت و شراب و
 خواردنه وهی قه دهغه بکریت، نیتر سهدان عارف و چاوسا قی ئاینی تر
 هه ریه که و له وانه به زم و بانگه وازی خزی هه بووه و نه رۆیشتوه ته ژیر بالی
 ئه وی تره وه.. نیستاش ناش هه مان ناشه، ئه وه سا له سدهی بیست و
 په که می نه م ولاته ئیسلامیانه سهدان حیزب و فیرقهی ئیسلامی په رچه می
 خزی بهرز کردۆته وه، یا دوور نه رۆین، هه ر له کوردستاندا ناپرسی چند
 حیزبی ئیسلامی و خانه قاو ته که په رچه می من منیان بهرز کردۆته وه؟ به
 شیوه یه کی تیکرایی ده توانین بلین له سدهی پینجه مدا جۆری لیدوان له
 فه لسه فه و داهینان و لیدوان چووبووه ژیربالی سیاست و
 بهرزه وه ندیه کانه وه، وه هیچ جۆره پینشکه و تنیک له دونیای سؤفیگه ریشدا
 نه نجام نه دراوه، جگه له نووسینی بریک کیتاب بۆ ره تکرده وهی نه یارانی
 رینبازه که، به لام له سدهی پینجه مدا شۆرتهی ته سه وف و ته سه وف له
 شیعره که وتوته بهرچاو و بهر سه ندن، به شیوه یه کی وا له سدهی
 شه شه م و حوته م و هه شته مدا شاعیریک نه ده بینرا به زمانی ته سه وف
 شیعر نه نووسیتته وه. به لام هه ریه که به شیوه ی تاییه تمه ندی خزی له
 سه نه تی شیعره دا هونه رنمای کردوو زۆر به ی ئه و شاعیرانه به ناچار
 کیتابه جزرا و جۆره کانی رینبازی ته سه وفیان خویندۆته وه وهک: "ته به قاتی
 سؤفییه عه بدوره حمانی سه لمانی نه یشا پوری" و حوله تولئه ولیای ئه بو
 نه عیمی ئه سفه هانی، که شفولمه حجوبی هجویری، رساله ی قشریه ی
 نه بولقاسمی قشیری نه یشا پوری، حال و باسه کانی ئه بوسه عیدی ئه بولخه ی،

وه نه سرارولته وحيد و ته زكهره تولئه ولياي عهنتار، فياتولئه عياف
 ئيبنولخه له كان، نهفه حاتولئونسى جامى و چند كيتابىكى تر، وهك
 بوستانولسياحه، ته رائفولحه دايق، رياز العارفين، نهو زانياريانه بووته هزى
 بهربلاوى فكرى شاعيران له بوارى ته سه وفدا، به جزرىكى وا له سه دهى
 شه شه مدا كاكله ي شيعر له سهر بنه ماي ته سه وف داده نراو هه لده سه نكيئرا.
 با نه وهش بلين سوڤيه كانى سه دهى پينجهم نه گهرچى له ده وره يه كى
 ناشوفته و شه رى خويناويدا ده ژيان له لايه ن خه لك و هه روه ها ده سه لاته
 شه نه نكيژه كانه وه ريز لى ده گيران، وهك سه ردانى مه حمودى غه زنه وى بز
 خانه قاي شيخ نه بولحه سه نى خه رقانى، يان رۇيشتنى توغرولى سه لجوقى
 بزلاى بابا تاهيرى عوريان، له هه مه دان وه به پينچه وانهى عوله ماي ئاينيه وه
 سوڤيه كان له ده روازه ي ده ربارى ده سه لاتدارانه وه نزيك نه ده بونه وه..
 سوڤى و عارفانى ناسراوى سه دهى پينجهم برىكيان له دوا دوايى سه دهى
 چواره مدا هاتونه ته دونيا وهو برىكى تريان له دوا به شى سه دهى پينجه مدا له
 دايك بوونه و په روه رده كراون، وه له سه ره تاي سه دهى شه شه مدا كزچيان
 كردووه، وهك شيخ نه بوعه لى ده قاق، له نيوهى دووه مى سه دى چواره مدا،
 له سالى چوار سه د و پينجى كزچيدا له شارى نه يشاپور مردووه، وه
 نه بولقاسمى قشبرى په يره و و زاواى بووه.

- پير نه بولفه زلى حه سه نى سه رخسى، كه به پيرى نه بوسه عيدى
 نه بولخه ير ناسراوه...
- شيخ نه بوعه بدوللاى سه لمانى نه يشاپورى، دانهرى [طبقات الصوفيه].
 له سالى چوار سه دو و دوا زده دا مردووه.
- شيخ نه بوعه بدوللاى داستانى له سالى چوار سه د و حه فده دا
 مردووه..
- شيخ نه بو ئيسحاقى ئيبراهيمى شه هريارى كازه رونى باوكى
 زه رده شتى بووه و بووه به ئيسلام له سالى چوار سه د و بيست
 مردووه.

- حافظى نەبو نە عىمى نە سفەھانى دانەرى "حلىة الاولياء" لە چوارسەد و سى كۆچى مردووه.
- نەبو سە عىدى فەزلولاي كۆرى نە بولخەير مېھنى لە سالى چوارسەد و چلى كۆچى مردووه.
- نەبو عەبدوللاى شىرازى، بە "باباكوهى" ناسراوه، لە سالى چوارسەد و چل و دووى كۆچى مردووه.
- نە بولقاسمى گورگانى، لە سالى چوارسەد و پەنجاي كۆچى مردووه.
- باباتاھىرى عورىان ھەمەدانى، لە ناوھەراستى سەدەى چوارھەدا مردووه.
- نەبو عوسمانى نەيشاپورى، لە چوارسەد و پەنجاو ھەوتى كۆچى مردووه.
- نە بولقاسمى قشبرى، دانەرى [رسالة قشبرىة] لە سالى چوارسەد و شەست و پىنجى كۆچى مردووه.
- نە بولخەسەنى عالى كۆرى عوسمانى ھجوبرى غەزنەوى، دانەرى كىتابى [كشف المحجوب]، لە سالى چوارسەد و ھەفتاي كۆچى مردووه.
- نە بوعلى فارمدى پەيرەوى قشبرى، مامۇستاي غەزالى بووه، لە سالى چوارسەد و ھەفتاوهشت كۆچى مردووه.
- خواجە عەبدوللاى نەنساى ھەرەوى، دانەرى كىتابى [طبقات الصوفية] لە سالى چوارسەد و ھەشتاوى كۆچى مردووه.
- نە بو بەكرى نەساى توسى، مامۇستاي نەحمەدى غەزالى بووه، لە چوارسەد و ھەشتاوى ھەوتى كۆچى مردووه.
- حوججە تولئىسلامى نەبو حامدى مەمەدى غەزالى، دانەرى كىتابى [احياء العلوم و كىمىاي سەعادەت] لە سالى پىنج سەد و پىنجى كۆچى مردووه.

- نهحمەدی غەزالی، برای گەورەیی ئەبو حامدی غەزالییە، لە سالی پینج سەد و بیستدا لە شاری قەزویندا مردوو.
- عەینولقوزاتی هەمەدانی، قوتابی ئەحمەدی غەزالی بوو و یەکێکە لە پینج خەلیفەکی شاخوشین وە لە سالی پینج سەد و بیست و پینجی کۆچیدا کۆژراوە، بەنازناوی ئەبولفەزائل عەبدوللای کۆری مەحمەدی میانجی ناوێرا، لەبەر بیروپرای خۆی لەلایەن عولەمای نایینی ئەوکاتەو بەریاری کوشتنی دراوە و لەشەکەشیان سوتاندوو...
- سەناتی غەزەنوی [ئەبولمەجد مەجدودا کۆری ئادەم] خاوەنی دیوانی بەناوبانگی [حديقة الحقیقة] یەکێکە لە شاکارە ئەدەبیەکانی زمانی فارسی، لە سالی پینج سەد و بیست و پینج مردوو.
- شینخولئیسلام ئەحمەدی نامقی جامی ناسراو بە [زەندەپیل] لە سالی پینج سەد و سی و شەشی کۆچی مردوو، دوژمنی باوەکوشتی مەیحۆرەکان بوو.

ئەسەف لە سەدەیی شەشەمدا

چۆنیەتی تیفکرین لە سەدەیی شەشەم هەرۆک سەدەیی پینجەمدا بەردەوام بوو، کەمیک دەمارگرژی نایینی زۆرتتری تیادا دەبینرا و شەرو نازاوەی نایینی لەنیو مەزەهەبەکاندا زۆرتتر بوو و تیکەلی نەزانین و خەرافات کراوە، وەشەری خاچ نیشانەکانی لە ولاتە ئیسلامیەکاندا دەرکەوتوو، بە تاییەتی لە ولاتانی نزیکی روم و دەریای سپی، کە زۆرتتر دەکەوتنە بەر شالای خاچ بەدەستان، وەشەری دەسلاتی ولایەتە بچوکهکان لەناو یەکدا و مەملانی خویناوی لەناو یەکدا بەردەوام بوو، تا وای لێهات بە پەلاماری بن نامانی مەغول و لەناو چونی خەلافەت و وێران بوونی ولاتانی ئیسلام ئەواوکرا.. ئەو مەملانیە نایینی، دەسلاتە کەم هەناسەکی رەگزی تورک و بلاو بوونەوی ئەوام و تیفکرینی پەر و پوچ وەک خۆرەو ئافات کەوتبوو لەش و پەیکەری ولاتە ئیسلامیەکان و لاواز بوونی فکری مەعنەوی وە

بشینی و نادرستی کاروباری کۆمه‌لایه‌تی له‌ناو ده‌سه‌لاته موسلمانه‌کاندا
بوونه پینشه‌کی په‌لاماری مه‌غۆل و مال و ولات سوتاندن، سه‌یر له‌وه‌دایه
هزی ئه‌و هه‌موو خوینرشتنه به‌کاری خودا و قه‌زاو قه‌ده‌ر له‌ قه‌له‌م ده‌درا
له‌لایه‌ن چاوساقان و میژوو نووسانه‌وه..

له‌ سه‌ده‌ی شه‌شه‌مدا ته‌واوی باسه‌کان، لیکدانه‌وه‌کانی هه‌تاوه‌کو بواری
فهلسه‌فه و زانسته‌کان تینکرا له‌بواری ئایینی و دیانه‌ته‌وه ده‌خولایه‌وه، وا بیر
کراوه‌ته‌و خودا مرۆفی بۆ به‌نده‌گی و عیباده‌ت دروست کردووه‌و به‌س،
ئیتیر زانست و شهرع و سه‌رتاسه‌ری ژیان و زینده‌گی کردن بۆ پاشه‌روژ
ته‌رخانکراوه، یانی بۆ مردن ده‌ژیان..

بواره زانسته‌کانی وه‌ک زانستی ریازیات و بیرکاری ده‌بوا په‌یوه‌ند
دراپایه له‌گه‌ل ئایندا.. زانستی هه‌نده‌سه، بۆ ده‌ست نیشان کردنی قبیله،
ئه‌ده‌بیاتی عه‌ره‌بی پینویسته بۆ زانین و شی‌کردنه‌وه‌ی قورئان و سه‌رف و
نه‌حو و به‌یان زانستی توب و پزیشکی له‌سه‌ر ئه‌م وته‌یه بونیات نرابوو
[العلم علمان، علم الابدان، علم الادیان]، یانی زانستی پزیشکی هاوتای
عیلمی فیه‌قی ئیسلامی بوو. تینفکرینی سه‌دی سی‌هه‌م و چواره‌م که‌وا زانست
بۆ زانست بووه، له‌ سه‌ده‌ی شه‌شه‌مدا کاله‌وی بووه و بیروپرای ده‌مارگرژی
ئایینی زۆر شتی گردوه‌ته‌ خۆی، ئه‌لبه‌ته وه‌نه‌بیت هه‌ر ئه‌وه بووبیته‌ هزی
ئاوا دوورکه‌وتنیک.. راسته زانستی ئایینی له‌ سه‌ده‌ی شه‌شه‌مدا مایه‌ی
مه‌عاش و ده‌رامه‌تی ئه‌و بواره بووه و له‌ ده‌سه‌لاته‌کانه‌وه زانای نزیک
ده‌کرده‌وه، وه زانیاری زانستی عه‌قلی و فه‌لسه‌فی له‌ برسیتیدا ژیانیان
ده‌گوزهراندو تازه دووچاری ترسی مه‌رگ و کوشتنیش ده‌بوونه‌وه... شیخ
شه‌هابه‌دینی سه‌هره‌وه‌ردی دانه‌ری کیتابی [حکمة الاشراق] سه‌ری له‌سه‌ر
زاناری دانا.. وه هه‌تاوه‌کو بریک له‌ شاعیرانیش هه‌مان ده‌هۆلیان کوتاوه‌و
دژ به‌ فه‌لسه‌فه‌و زانست شیعیریان نووسیوه.. شاعیری گه‌وره‌ی سه‌دی
شه‌شه‌م که‌ نه‌خته‌کیک به‌لای بواری فه‌لسه‌فه‌دا ده‌چه‌رخا، په‌رچه‌می دژ به
زانایان و فه‌یله‌سوفانی هه‌لکردیوو، ئه‌وه‌سا له‌ قه‌سیده‌یه‌کی دوورو درێژدا

دژ به فهیله سوف و بواری فهلسهفه ده دویت.. بهنده چند به یتیکی
ده نووسمه وه:

چشم بر پرده اهل ننهید
حرم بر کرده ازل مننهید
علت هست و نیست چون ز قضا است
کوشش و جهد از علل مننهید
بتوکل ز بید و روزی را
وجه جز لم یزل مننهید
تا مرادی مراد خاصان است
بس قدم در راه امل مننهید
رخت دب بر در هوس مبرید
مهر شه بر زر دغل مننهید
ای امامان و عالمان اجل
خاک جهل از بر اجل مننهید

یه کیک له تایبه تمندی سه دهی شه شه م پایبه ندبوونی بووه به رازو نیازه
ثاینیه کان و به رزی و بلندی پایه ی پیاوه ثاینیه کانه وه.

هزیه کی تر لاوازی و بی دهسه لاتی حکومتی ناوه ندی خه لافه ت له
به غدادا بووه، تالان و بروی په لامارده ران و ناشوفته بازار ی سه رتاسه ری
ولایه تی ئیسلامی ئیتر درو و کلاوبازی، تالان، په لار، دوژمنایه تی، پیلان،
خیانه ت و زوری نه شیاو ی تر ریشوی ته واوی جوانیه کانی کۆمه لگای
گه ناندبوو...

شاعیرانی ئەم سه دهیه، له خۆیان زیاتر فکریان نه له خه لک و نه له
رهوشتی شیاو و په سه ند نه کردۆته وه، په لامارو، په لارو نه یار کۆتانیان
کردبووه پیشه ی رۆژانه یان.. له م سه دهیه دا سو فیه کان به چاوی ریزه وه
ته ماشاکراون، زۆرتر له بهر پول په رستی و دهست پانکردنه وه ی زانایانی

دینی، ئەو دەمه که مایه‌ی ناره‌زایه‌تی خه‌لک و خواو ده‌وله‌ت‌دارانیش بوونه و په‌یوه‌سته سرنه‌ژهنی ده‌سه‌لاتیان له‌بیر کردووه، له‌لایه‌کی‌تره‌وه، سۆفیه‌کان له‌بەر بێ وژدانی و کاسه‌لیسی شه‌ریعه‌ت زانانی ئەو قه‌زناغه‌که‌ژشاون رینه‌بازی ته‌سه‌وف ده‌ق به‌ ده‌ق له‌ به‌نده‌کانی شه‌ریعه‌ته‌وه به‌ دوور نه‌بیت، تا به‌ تومه‌تی ناره‌وای عوله‌مای ئاینی ئەو کاته دووچار نه‌بن وه‌ بێ ته‌ماحی خودی سۆفیه‌کان هه‌یه‌کی که‌ی خۆشه‌ویستیان بووه له‌ناو خه‌لکه‌که‌یدا و ئیتر خه‌لکه‌که‌ش به‌ شیوه‌یه‌کی دوور له‌ حه‌قیقه‌ته‌وه پینگه‌ و جینگه‌ی بیری سۆفیه‌کانیان که‌یان‌دوه‌ته که‌هکه‌شانی فه‌له‌ک.

ورده‌ ورده‌ ئەو پینگه‌ و په‌له‌ و پایه‌یه‌ بوو بووه هه‌ی هاتنه‌ مه‌یدانی که‌له‌سوفیانی وه‌ک [سه‌ناتی و عه‌تتار] و سه‌رئه‌نجام له‌ سه‌ده‌ی حه‌وته‌مدا ده‌رکه‌وتنی [مه‌ولانا جه‌لالودینی رومی] که‌واته‌ مه‌ولاناو بیر و باوه‌ری مه‌ولانا چاوه‌ڕوان کراو بووه، هه‌ر ده‌بوایه‌ رینه‌بازی سۆفیه‌گری بگاته قه‌زناغی جه‌لالودین و محیدی نی عه‌ره‌بی، سه‌دره‌دینی قونه‌وی، شیخی عیراقی...

له‌ سه‌ده‌کانی رابوردوودا سۆفیه‌کان رینه‌بازی ته‌سه‌وف له‌ بواری فه‌لسه‌فه و زانستی که‌لام به‌ دوور بوون، به‌لام له‌ دواییدا ئەو دوو بواره‌ بوونه‌ دیارده‌یه‌کی شیواو له‌ رینه‌بازی سۆفیه‌گریدا، یانی ته‌سه‌وف ره‌یشه‌ بواری زانست و فه‌لسه‌فه‌وه، ئیتر به‌ ده‌لایلی قورئانی و وته‌کانی په‌یامبه‌ر و شیعر و په‌ند و حیکمه‌تی جه‌زراو جه‌زریان بۆ چه‌سپاندنی رینه‌بازی ته‌سه‌وف به‌کار بردووه...

ئه‌مه‌ش ناوی بریک له‌ ناسراوانی بواری ته‌سه‌وفه‌ که‌ له‌ سه‌ده‌ی شه‌شه‌مدا مردوون.

شینخ حه‌مادی ده‌باس، که‌ مامۆستای شینخ عه‌بدولقادی گه‌یلانی بووه، له‌ سالی پینج سه‌د و بیست مردووه.

شینخ عه‌ده‌ی کوری مسافر، کوردی هه‌کاری، له‌ سالی پینج سه‌د و په‌نجاو حه‌وت که‌چی مردووه.

شیخ عبدالقادری گیلانی، له سالی پینج سهد و شهست و پهک
مردووه. به دامه زرينهري تهريقه تي قادريه ده ژميردرينت..

نه بولنه جيبی عبدالقاهري سه هره وه ردي، ماموستای شينخ نه جمه دينی
کبری بووه. له سالی پینج سهد و شهستدا مردووه.

سهد نه حمدي کوری نه بوحه سه نی رفاعی، له سالی پینج سهد و
هفتاو هشتی کۆچی مردووه.

نه بومدينی به غدادی، به [شينخ المغرب] ناو ده برا، ههروه ها شينخ
عبدالقادری گیلانی به [شينخ المشرق] ناو براوه، له سالی پینج سهد و
نهوه دی کۆچی مردووه.

شينخ روزبهانی، له سالی شهن سهد و شهشی کۆچی مردووه.
شينخ مهجده دينی به غدادی، له سالی شهن سهد و شهشدا به فرمانی
مه مه شاه خوارزم، فری دراوته ناو رووباری جه یحونه وه نجم دين
کبری به نازناوی [طامة الكبرى] له سالی شهن سهد و شهشدا له جيهادا
کوژراوه.

قوتبه دينی حه يدهری زاوی، له سالی شهن سهد و ههژده دا کۆچی
مردووه.

شينخ فهريده دينی عه تار، که له سو فی و داناو زانای سه رده می خۆی، له
چاره کی په کم می سه دهی حه وته مدا له شاری نه یشاپور مردووه.

تسهوف له سه دهی حه وته مدا

بابه شکر دنی زه واری ته سهوف به سه ر سه ده کاندا رهنگه کارینکی ئاسان
نهینت. به لام بز ئاسانکاری و ده رخستنی قوژناغه کان و روژشکر دنه وهی
نخش و رۆلی پیر و مور شیده سه ره کان، به چاکم زانی دابهش بکه م..
رهنگ شیاوتر و ئاسانتر به رچاو بکه ویت...

پیشتر له وه دوواین که وا زه واری ته سهوف، رووداوه کان، گرفته
تابیه کان، که م و زور له ره و ره وه که یدا خۆی وه ده رخستووه، به لام هینرشی

بی نامانی مهغول و گوشت و گوشتاره‌ک‌ی به تایبته له ده‌قهری خوراساندا له سهرتاسهری بواره‌کانی مادی و مه‌عنه‌ویدا کاری بوه. هر له و سه‌ده‌یه‌دا دووکه‌له پیر و چاوساق دونیای ته‌سه‌وف هاتنه مه‌یدانه‌وه [م‌حیدین عه‌ره‌بی و مه‌ولانا جه‌لالودینی رومی] نه‌وه‌سا نزیکه‌ی دوی هه‌زار سال زۆرت‌ره هینشتا گ‌ری بزیسکه و بریسکه‌ی فکر و بزچوونیان مه‌شخه‌لانیکیان ناوه‌ته‌وه... و ته‌کانیان، شیعه‌ره‌کانیان ماونه‌ته‌وه و هه‌وینی دونیای ریتم و موسیقای گه‌لانه.

میژوونوسان، به تایبته میژوو نووسه ئیرانیه‌کان دوی په‌لاماری عاره‌ب بز سه‌ر ئیران هیرشی مه‌غول له و په‌لاماره که‌متر له قه‌له‌م ناده‌ن، نه‌وه‌ی سازه‌نده‌گی و نه‌ده‌بیات و بواره جزرا و جزیره‌کانی ژیان و زینده‌گی سهرتاسهری ولاتیان له ژیر سمی نه‌سپیاندا، سم مال کردو رووباری خوینیان له زۆر جینگه و شوینی ولاتدا وه‌ریخستوه، وه به هه‌مان نه‌ندازه نه‌وه‌ی زانست و بیرورای مه‌عنه‌ویش بووه خوین ئالودکراو بوو به‌هۆی لاوازی و په‌رته‌وازه‌یی ته‌واوی تواناکانی سه‌ده‌ی دوی خۆی...

نه‌گه‌رچی له سه‌رده‌می په‌لاماری مه‌غولدا زۆر له چاوساقانی بواره رۆشنفکریه‌کان له ولاتدا جینگه و شوینیان دیاری بووه وه‌ک:

- عه‌تاری ملک جوینی
- مه‌ولانا جه‌لالودینی رومی
- شینخی سه‌عدی شیرازی
- خواجه نه‌سیره‌دینی توسی
- یاقوت حه‌مه‌وی
- ئیبینولنه‌سیر
- محه‌مه‌د نه‌سوی منشی
- ئیبینو نه‌بی حه‌دید
- منه‌اج ولسه‌راج

- ئەسىرە دىنى ئەبھەرى
- ئىبنولفوتى
- نەجىبە دىنى سەمەرقەندى
- ئىمامى رافعى
- عىزە دىنى زەنجانى
- ئەسىرە دىنى ئەبھەرى
- سەيد كورى تاووس
- كاتىبى قەزوینى
- مەيسەم كورى عەلى بەحرانى
- زەكەرىيە قەزوینى
- جەمال قورەيشى
- قازى بەيزاوى
- رەزىيە دىنى ئىستىرابادى
- بەھادىنى ئەربىلى
- سەفىيە دىنى ئەرمەوى
- بابا ئەفزەلى كاشانى
- ئەلامە حىلى
- ئەبونەسرى فراھى
- مەھمەدى عوفى
- شەمسى قەيسى رازى
- ناسرى موشى
- ئىبنولبىبى
- كەمال دىن ئىسماعىل

- ئەسىرەدىنى ئوماني
- سەيفى ئىسفرەنگ
- پوربەھى جامى
- قانعى توسى
- ئىمامى ھەرەوى
- مەجدى ھەمگر
- بەدرجاي جرمى
- ھمام تېرىزى

دەتوانىن بلىن زانست و لىكدانەوہ لەسەدەى ھەوتەمدا، كەم ھەناسەو بى مەودا بووہ و پەيرەوى لەوتەى رابوردو و رەواجى زۆرى پىندراوہ و چاولىكەرى دوور لە داھىتان كرابوہ پىشە، وە نووسىن زۆرتەر كتاوى سەدەكانى كرابوہ پىشە، وە نووسىن زۆرتەر كتاوى سەدەكانى رابوردوويان كورت كردووہتەوہ و پەنايان بردووہتە بەر حاشىيە نووسىن و دوور بوونەوہ لە زەوق و شەوقى بىروپراى رۇحى و عىلمى و عەقلان، لەسەدەى ھەوتەمدا تەسەوف پىنگەيشتووہ و تا رادەيەك فەكرى فەلسەفى تيا گونجىنراوہ بە (عىلمى عىرفان) يا [تەسەوفى فەلسەفى] ناوبراوہ.

كىتابى [فصوصى الحكيم] لەلايەن "ئىبنولعەرەبى" يەوہ نووسراوہ، يا كىتابى [فكوك] قونىەوى نووسىويەتەوہ، يان [لمعات] عىراقى و شىعەرەكانى "ئىبنولفارس" قافلەسالارى، ئەو قۇناغە [شىيخ محىدىن عەرەبى] بووہ، خاوەنى كىتابى [فتوحات مكىة] بەدواى ئەودا قوتابىيانى وەك قونەوى...

لەم سەدەيەدا "خانەقاكان نەخشىكى بەربلاويان ھەبووہ، وە پلەى [شىيخ الشيوخ] لەناو دەولەتى و دەسەلاتدا فەرمانى رۇيشتووہم وە خانەقا بووبووہ جىنگەى پەرورەدە كردنى مورىد، چ لەبارەى ئاينىەوہ يان رۇشنىفەكرى، ئەويش بەدوو شىنوہ بووہ.

یەکەم، وتەى شەفەهەى پىرو مورشید، دووھەمى رهوش و ئاموزگارى
عەسلى وەك، رۆژو، نوێژ، زكر، جلەنشینی، سوالكەرى، سەماع و گەشت و
گوزار، وە برىكى تریش سۆفى نەبوونە، بەلام هاتوچى خانەقاىان كردووه.
ئەمەش ناوى عارفە ناسراوھكانى سەدەى حەوتەمە:

- شىخ شەھابودىنى سەھرەوھردى، كە زۆر كىتابى فەلسەفى و ئاینى
نووسیوه، وەك: عوارف المعارف، رشق النصائح، اعلام الهدى] ئەو
زاتە لە سەھرەوھردى زنجاندا لە سالى پىنج سەد و سى نۆ لەدايك
بووه، لەسالى شەش وەد و سى و دوو كوژراوه و بەنەتەوه كورد
بووه.
- ئىبنولقارز، خاوەنى قەسیدەى "تائبه" كە زۆرتر لە حەوت سەد و
پەنجابەیتە، لە سالى شەش سەد و سى و دووئا مردووه.
- محیدىنى عارەبى، ناسراو بە [شىخ الاكبر] ۵۶۰-۶۳۸ كۆچى لە
دیمەشق مردووه، ئەمانەش چەند بەرھەمىكى ئەو زاتەن: فتوحات
مكیە، فصوص الحکم.
- سەید بورھانەدینى محەقق، یەكێك بوو لە پەیرەوانى بەھائولولەھى
باوكى مەولانا، لە سالى ۶۳۸ كۆچى مردووه.
- شىخ رەزىەدینى عەلى لالە، ۶۴۳ كۆچى مردووه.
- شەمسى تەبرىزى، هاو دەورەى باب كەمال جندى بووه، شەمس،
ژيانى بە گەشت و گوزار گوزەراندووه، وە بووه بە دەستەگیرەى
مەولانای رومى [۶۴۵ كۆچى مردووه]
- ئەوحەدەدینى كرمانى، لە بەغدا لە سالى ۶۳۵ كۆچى مردووه.
- بابا كەمالى جوندى، مورشیدى شەمسى تەبرىزى و عىراقى بووه.
- شىخ سەعدەدینى حەمەوى [۶۵۶ كۆچى مردووه]
- شىخ جەمالەدینى گبند [۶۵۱ كۆچى مردووه]
- شىخ عەزىزى نەسفى، خاوەنى كىتابى [مقصد الاقصى]

- شیخ نهجه دینی رازی، نووسه ری کیتابی [مرصاد العباد] ۶۵۴
کۆچی مردووه.
- سه لاهودینی زرکوب یاری نزیکی مهولانا رومی ۶۵۷ کۆچی
مردووه.
- سه یفه دینی باخرزی [۶۵۸ کۆچی مردووه]
- شیخ به هانودینی زه که ریا مولتایی [۵۷۸ - ۶۶۶ کۆچی مردووه]
- مهولانا جه لالودینی رومی [سالی ۶۷۲ کۆچی مردووه]
- سه دره دین محهمه دی کوری ئیسحاقی قونه وی [۶۷۳ کۆچی
مردووه]
- نه جیه دینی علی کوری برغشی شیرازی [۶۷۸ کۆچی مردووه]
- موئه یه دینی جوندی ...
- حوسامه دینی حسن چله بی [۶۲۲ - ۶۷۲ کۆچی مردووه]
- شیخ عراقی [۶۸۶ کۆچی مردووه]
- شیخ سه عدی شیرازی [۶۹۱ کۆچی له شیراز مردووه]

تسه ووف و به ره می نه ده بی

ئاشکرایه سه ره تایی رینبازی تسه ووف سه ده یه که م و دووه م
رینبازیکی ساده و ئاشکرا بووه و تنها به په رستن و قول بوونه وه له ئاین
و پاراستنی دوور نه اندازه کانی شه ریعت. وه له سه ده ی سینه مدا که
فلسفه و حکمت و ورده کاری له لیدوان و زانسته غهیری ئاینیه کان
دزه ی کرده نیو ئیسلامه وه. جۆری تیفکرین وه چ دربارهی ئاین و مهرگ
و ژیان. چ دربارهی که لتووری گه لانی دوورو نزیکی که و ته خولیبای
زۆر که سه وه. وه تسه و فیش وهک بواره کانی تری کۆمه لگا گۆرانکاری له
فکر و زکرو ههروه ها جۆری ژیاندا که م و زۆر تیادا وه درکه و تووه وهک:
بیروبوچونی و محدمتی وجود. فه نافیللا وه به قای خودادا. وه عیرفانی

چه قلمی دهستی پینکردووه و ئیتز وشه ی "عارف" جینگه ی "زاهد" و "عابدی"
 کردوته وه. وه نهو جیاوازی مه عنایه زرتتر فه یله سوفه کانی ده ره وه ی
 نه سوف دهست نیشانیان کردووه. وهک نه بوعه لی سینا.. له و کاتانه یدا
 نووسین و بهره می نه ده بی و نایینی له نیو رینیازی ته سه وفدا نهک بووبیت
 دزی بوونه و باوه ریان و ابووه که [العلم هو المرحوب الاکبر]ه یانی زانست
 پرده گه وره تاویلکه یه. له سه ده ی سینه مدا ره وشت و بزچوونه کان
 عبرفانیه کی ده ماوده م بووه و نه نووسراونه ته وه. وه مورشید به زمانی حالی
 خه لکه که دواوه سنگ به سنگ بلاویان کردوته وه. وه تا راده یه کیش گالته و
 چه فنگ و لاقرتینیان به زانست و روشنفکری فه لسه فی و زانستی کردووه.
 وه کزشاون. دلی له وته کانی ناقوتابخانه پاک بکه نه وه. تا نه وه نه کریت
 سه فار ساده گی له دلدا جینگه ی نابیتته وه. مه ولانای رومی له م رووه وه
 فه رمویه تی:

هست مطلق کار ساز نیستیست

کارگاه هست کن جز نیست چیست

بر نوشته هیچ بنویسد کسی

یا نهاله کارد اندر مغرسی

ئینه لیزه دا بریک له وته ی سوفیه ناسراوه کان ده خه یه به رچاو:
 کاتیک کابرایه ک به ناوی "حبیب عجمی" دیارده ی که راماتی لی ده رکه وت
 که بز خزی کابرایه کی نه خوینده وار بووه. [حه سه ن به سری] که
 سه رتاسه ری ژیانی له ناو کاغزه و مره که بدا گوزه راندوه له حه بیب
 ده پرسه:

نه چه به زمیکه؟

حه بیب وه لامی دایه وه: من ناوی دل سپی ده که مه وه. تۆیش به رهش
 کردنه وه ی کاغزه وه سه رکه رمی..
 • ئیبراهیم نه ده هم وتوویه تی:

هیچ شتیک به لامه وه به نه ندازه ی شهوی پیم و ترا ئیتر مه خوینه وه
سهخت تر نه بووه

• جونه یدی به غدادی وتویه تی:

خودا که رحمت ببارینتته سر که سینکا هه والهی ریبازی ته سه و فی
دهکات و له خویندنه وه به دوری دهخا، مورید نیازی به خویندنه وه نیه،
تهنها بؤ فیر بوونی نویژ نه بیت

• شیخ نه بولسه عیدی نه بولخه یر وتویه تی: بایه زیدی بستامی وتویه تی:
پهروه ردگار که سینکه دهبنی به ته نهایی ده بوایه وه بیت.. تۆ به قه له م
و کاغه زه وه به دوا ی که وتوویت؟

• جونه یدی لای وابووه: خویندن و نووسین مایه ی به ربلاوی
بیروفکری سوفیه، عارف شه وه یه گوئی له وته کانی خودا بیت و بن
دهنگ بیت...

• عه تتاری نه یشاپوری، ده رباره ی، بشرحافی نووسیویه تی:
وا زانراوه حوت باول کیتابی نووسیوه، هه مووی له ژیر خاک و خۆلدا
داپۆشیوه و هیچی لی نه دواوه، وتویه تی:

بزیه لیبی نادویم، تا ههست به خۆ گه وره بوون نه که م..
• بایه زیدی بستامی وتویه تی:

خه لکی زانستیان له مردووه کانه وه وهرگه تووه، ئیمه له زیندوه کانه وه
زانست وهرده گرین.. من ده رباره ی حه ق ده دویم وه به لامه وه دژوارترین
بوار فیربوونی زانستی ئاشکه رایه..

• فه ریدودینی عه تتار، ده رباره ی یوسفی کوپی رازی وتویه تی:
که شه موریدی زهنونی میسری بووه، زهنون فه رمانی پیداووه تا
بگه رپته وه شارو دیاری خۆی، حوسه ین وتویه تی: ئامۆژگایم بکه ...

• زهنون وتویه تی: سنی وه سیهتت بؤ ده که م:
یه که میان، گه وره یه و، دووه میان مام ناوه ندی و، سیهه میان بچووکه ..

یه کهم ئه وهیه.. ئه وهی خویندۆته وه فه رامۆشی بکهی.. ئه وهی نووسیوته
بیشوره وه.. تا په رده ت بز لا ده بریت.

• سه هلی کوری عه بدوللای ته سه توری وتویه تی:

"هر دلینک به زانست زاخاو بدریته وه، سه خترین دلانه.. چونکه پابه ندی
ئه و زانسته یه و کهم بیر له خودا ده کاته وه.

ههروه ها وتویه تی: زانیاران، سنی به شن... زانیاری به زانست، زانستی
زاهیر و به و زمانه ده دویت.. زانیاره به زانستی شاراوو و داپۆشراو
باتن وه ئه و زانسته ته نها به وانهی ده لیت که ناگاداری ئه و بواره ن..
زانیاریه کی تر، ئه وهیه که وا ته نها له نیوان ئه و خودای خۆیدایه و به هیچ
که سینی تری نالیته وه..

• جامی له کیتابی "تفحات الانس" دا، ده رباره ی "عه بدوللای کوری

جازر" دا که خالۆی یوسفی کوری حوسه یین بووه، نووسیویه تی:
یوسف وتویه تی.. که له میسر گه رامه وه، کاتی به لای زهنونه وه بوم
و بز به غدا هاتمه وه عه بدوللای حازر خالومه له ویترا بوو، ده یویست
بز چه ج بره و، لینه وه نزیک بوومه وه.

وتی: له کویوه هاتوی؟

وتم: له میسر وه.. ده مه وی ئامۆژگاریم بکه یت..

وتی: رهنگه قه بولی نه که ی...

وتم: به لکی قه بولم کرد...

وتی: که شه و داهات، هه رچی کتیبیت هه یه بیهاویژه ناو دیجله وه، به

تایبته ئه وانهی له زهنونه وه لیبانه وه فیتربووی..

مه ولانا، له ده فته ری سیته مدا "مه سنه وی" ده رباره ی مؤله ت دانی
هه زه ته ی موسا و جادوگه ران له قه سیده یه کی دوورو دریتدا دواوه،
عه نتار ده رباره ی شیخ ئه بوبه کری واستی نووسیویه تی: که حق
ده رکه وی عه قل فه رامۆش ده کریت، که حق له ناو چو ئه و ده م عه قل
ده رده که وی..

• ئىبنولجوزى، له كىتابى "تلبیس ابلیس" دا رىبازى ته سه وف به كار و كرده وه يه كى بى سهر و پا داده نیت و ده لیت: كۆمه لىكن بى كاره و بى ئورزه و له تارىكىدا ژيان ده گوزه ریتن و زۆر به يان دوژمنى بابه كوشته ی زانست و زانىاره كانن كۆمه لىكى سه یرن، كاتىك خولىای دهروونى نه خۇشيان ده كه ویته حه شوكه و جولان، ناوى [زانستى باتن] ی لىنده نین و ده لىن ئه وه رازى خوداییه و ده بهاو یژیته ناو دل و دهروونى سۆفیانه وه..

برىك له سۆفیان جیاوازیان خستوه ته نىوان شه ريعهت و حه قيقه ته وه، من ئه وه به جهل و كه و جى ده زانم، چونكه شه ريعهت بۇخۇى حه قيقه ته وه هر كه سىك له ده ره وه ی شه ريعه ته وه به دواى حه قيقه ته وه بيت به هه له دا چو وه.. ئه وانه له زانسته وه به دوورن، برىكیان كىتابیان له ژیر خاك ناشتو وه، برىكى تریان كىتیبیان توردا وه ته ناو ده ریا و رووباره كانه وه، وهك [ئه حمه دى كورى ئه بى جه وادى] سى سال به نووسین و كىتابه وه خه رىك بو وه ته واوى نووسینه كانى هاو یشتۆته وه ناو ده ریا وه و وتوویه تى:

ئهى زانست من له رووى كه م هیزىیه وه نغروت ناكه م.. من له رىنگه ی تو وه خوام ناسیوه، ئىتر نیازم پیت نه ما وه، شىلى وتوویه تى، كه سىك ده ناسم حه فتا سندوق كىتابى نووسىوه به لام ته واوى ئه وانه ی فریدا وه ته ناو دیجله وه "ئىبنولجوزى" ده لیت: ئه وه بۇخۇى خورى "شىلى" یه و، كه سى تر نیه..

"جامى" له كىتابى [نفحات الانس] دا، ده رباره ی عه ین ولزه مان "جه مالودىنى گىلى" وتوویه تى: جه ماله دین په یره وى [شىخ نه جمه دین كبرى] بو وه، ده لیت: كه وتمه رى بۇلاى ئه و پیره، برىك كىتابم خسته ناو كۆله باره كه مه وه، تا له رىنگه دا بى هاو ده م نه بم، كه نزیك "خواره زم" بو ومه وه شه وىك شىخ كبرى هاته خوم و وتى: ئهى گىله كى كۆله باره كه ت تورده لا وه.. كه به خه ودا هاتم روانیم من له مالی دونیا ئه و پره كتانوم هه یه و به س..

شەوی دووھەم ھەمان خەونم دیبەو، شەوی سێھەم ھەروا تا لە شینخ
پرسی: کام کۆلەبار؟

وتی: ئەو کتێبانە ی بەلاتەوھن..

کە لە خەو ھەلسام کیتابەکانم ھاویژتە ناو رووباری جەیحونەو، کە
گەیشتمە خزمەتی شینخ وتی: ئەگەر وات نەکردبا بە کەلک نەدەھات.

ئێببولجوزی دەلێت: ئەوانە ی بلێن زانست دەبیته ھۆی سەھەنەیی لە
ئایندا وە ھەروھا فەرماۆش کردنی عیبادەت، با ئەو بزانن زانست و
خویندەنەو گەورەترین عیبادەتە.. دەگێرنەو "شەبلی" قەلەم و ئۆپچیک
بەدەستی [حوسەینی کورپی ئەحمەدی سەفار] دەبینن دەلێت: رەشاییت لیم
دوور بخەرەو، من رەشی دلم بەسمە.. بەسەر ئەوانەشدا کە لە سۆفیانی
دونیای تەسەوف بەرھەمی بەنرخ و پر لە زانستی زۆریان نووسیوھتەو،
کە ئەوڕۆ بە سەرمايە ی ئەدەبیاتی گەلانی موسلمان و غەیری موسلمان
دەژمێردرین..

ئەمەش ناوی بریک لەو بەرھەمانە یە..

۱- ئێببولنەدیم، لە سالی ۳۸۵ کۆچی مردووە، کیتابی "الفهرست" ی
نووسیوھ.

۲- یەحیای کورپی رازی [کیتابی، المریدین] ی نووسیوھ

۳- ئەبو حەفس [عەمری کورپی محەمەدی کورپی ئەلحەکیم] کیتابی [قیام
اللیل و التجدد] ی نووسیوھ.

۴- بشری کورپی مسنف، کیتابی [کتاب الزاهد] ی نووسیوھ

۵- حارسی کورپی ئەسەدی عاسی بەغدادی، کیتابی [التفکیر و
الاعتبار] ی نووسیوھ.

۶- ئەبوسری مەنسور کورپی عەمار [مجالس] ی نووسیوھ.

۷- ئەبو جەعفوری محەمەدی کورپی حوسەینی جلانی، کیتابی [کتاب
الصحبە] ی نووسیوھ.

۸- ئێبب نەبی دویا عەبدوللای کورپی محەمەدی کورپی عیبید،

٧
ئەبنولنەدەيم. سى و سى كىتاوى ناودەبا [كىتاب مكائد الشيطان]، الاخلاص و
النبة. مكارم الاخلاق. كتاب التقوى وە زهد مال بن دينار] ناوى بريك له
بەرھەمەكانى ئەو زاتەن..

٩- ئىبنولجونەيد، كىتابى [المحبة، الخوف، الورع، الرهبان]ى نووسىوھ.
١٠- ئەبولحەسەن عەلى كورى محەمەدى ئەحمەد مىسرى، خەلكى
سارى [من راي - سامراء] بوو، لە ولاتى مىسر ژياوھ و گەراوھتوھ
بەغدام كىتابى [كتاب الكبير] كە چل كىتابى جۆراوجۆرى تىاداىھ، وەكى
[المراقبە، كتاب الخوف، فضل الفقر على الغني]
١١- عەبدوللاى كورى ئەحمەدى كورى محەمەد مەعروف بە غولام
خەليل ناوسراوھ كىتابى [الدعاء و كىتابى الانقطاع الى الله، الصلاة، كتاب
المواعظ]ى نووسىوھ.

١٢- عەبدوللاى كورى سەھلى تەسەتورى، كىتابى [دقائق المحبين،
مواعظ العارفين، جوابات اهل اليقين]ى نووسىوھ.

١٣- ئەبو حەمزەى سوفى، دانەرى كىتابى [المنتمين من السماح و العباد
و المتصوفين]ى نووسىوھ.

١٤- ئەبولحەسەنى ئەحمەدى كورى محەمەدى دىنەوھرى، ئەم كىتابانەى
نووسىوھ [كتاب الابدال، كتاب مواطن العباد]

١٥- حوسەينى كورى مەنسورى ھەلاج، چل و شەش كىتابى نووسىوھ:
[طاسين الازل، علم اليقاد و الفناء، اليقين، التوحيد] بريك له بەرھەمەكانىتى..

ئىبنولجوزى ناوى بريك له نووسەرانى تەسەوف دەبات وەك:

- ١- حارسى محاسبى
- ٢- ئەبو عەبدولرەحمان سەلما
- ٣- ئەبو نەسرى سەراج
- ٤- ئەبو تالبى مەكى
- ٥- ئەبو نەعیمی ئەسفەھانى
- ٦- عەبدولكەریمی كورى ھەوازن قشیری

۱۵- محمەدی رویم کوری ئەحمەد [غلط الواجدین]ی نووسیوه.

۱۶- ئەبی معمر ئەسفەهانی [ئەندره آباحت]ی نووسیوه.

۱۷- دیاری عەلی کوری عوسمان جەلای. گەلی کیتابی نووسیوه. لەوانە:
[البیان لاهل العیان]، [منهاج الدین] و [نحو القلوب]، [انوار
الاصول]..

کاتیک مورشید و پیرهکانی رینیازی تەسەوف دەستیان بە نووسین
کردوو، سەرەتا بە شیوەی رینمایی و هوشیار کردنەوهی موریدان بوو.
ئەوهی مورشید وتویەتی نووسراوەتەوه، وەک ریی و رەسمی سلوک یا لە
بازنە زیکرەکاندا چی بوتریت، چۆن هەلسەن، یا دانیشن، یا رەفتار بکن..
ئەو سەرەمانە هیچ خەوێرو هەواییک و پی زانینیک بە دەست نەهاتوو،
دەیارەیی حکمەتی نوئی ئفلاتونی یان ئیشراق، واتە نووسراوەکان لە
بازنەیی، تۆبە، سەبر، زوهد، ریازەت، وە باس لە کەرەماتی ئەولیای رابوردو
زیاتر باسی دیکە نەکراوه.. لەو دەمدا ئەوهی پیاوانی شەری ئالوز
کردوو، باس لە ختووو و دەسووسەو بوو، بەلایانەوه بە تازەگی و
(بدعت) لە قەڵەمیان دەدا.. [خواتر] باسینکی گرنکی نیوان سوفیان و
زانایانی شەری بوو.. بەلایانەوه "خواتر" هۆی جولانەوهی کردووهیە وە
کردهوهش سەرەتا و ئەنجامدانی کارە، وە ئەو ختورەیه که بە سەرچاوهی
جولانەوهی ئارەزو، بریار و عەزم و سوربون لەسەر ئەنجامدان، وە
ختورە بوو بە دوو بەشەوه، یا ئەوهسا مرۆف بەرەو کاری پەسەند و شیا
و دەبات، یا بە پینچەوانەوه بەرەو نەشیاووی و سەرئەنجام هەلدیرگا..
ئەوهی لەتای تەرازوی خەیردایە پنی و تراوه [توفیق]، ئەوهی لەتای شەرو
شەیتاندایە بە [اغواء]یان هەلخەلەتاندن.. وە زۆر لە پیاوانی شەری وەک
ئینبولجوزی، وە ئیمامی حەنبەلی دژ بە رینیازی تەسەوف دواون..

زۆر بەی کیتابەکانی ئەو سەردەمە بە زمانی عەرەبی دەنووسرا، بە
داخووە زۆر بەیان لەناو چوونە.. لە دەورەیی دوو هەمدا، که بواری فەلسەفە
و عیرفان، ئوسولی ئاین و زانستی وتووێژ، هاتە نینو ئیسلامەوه،

[تەسەوف] یش له بواری خۆیدا سودی له و بیرو رایانه وەرگرتوو. قافله سالاری ئەو قۆناغە، محیدین عارهبی بوو. وە بە دوای ئەودا پەیرەوانی وەک [سەدرەدینی قەونەوی] ە فەلسەفەی ئیلاهی بیروپرای وەحدهتی و جودیان بە ورده کاریه وه شی کردۆته وه.

ئەمەش بریک له کتاوهکانی تەسەوفە تا سەدهی هەشتەم:

- ۱- بەرھەمەکانی حارسی محاسبی، وەکو [رعاية حقوق الله]
- ۲- کیتابی [اللمع في التصوف]، له لایەن ئەبونەسری عەبدوللای کورپی عەلی سراجی توسیەو نووسراو.
- ۳- کیتابی [التعرف لمذهب التصوف]، له لایەن ئەبو بەکری محەمەدی کورپی بوخار کلابادیەو نووسراو، تیایدا نووسراو [لولا التعرف لما عرف التصوف]. ئەگەر کتاوی [تعرف] نەبوا یە سۆفیگەری نەدەناسرا
- ۴- کیتابی [قوت القلوب في معاملة المحجوب] له لایەن ئەبوتالبی کورپی محەمەدی کورپی عەلی کورپی عەتیە تولحارسیە نووسراو.
- ۵- کیتابی [طبقات الصوفیه] له لایەن ئەبو عەبدولرەحمانی محەمەدی کورپی حوسەین سەلمای نەیشابوریەو نووسراو.
- ۶- کیتابی [حلیة الاولیاء] له لایەنی ئەبونەعیم ئەحمەدی کورپی عەبدوللای ئەسفەهانیهو نووسراو.
- ۷- رساله قشرية
- ۸- کیتابی [منازل السائرين] له لایەن خواجە عەبدوللای ئەنساریەو نووسراو.
- ۹- کیتابی [احیاء علوم الدین] له لایەن غەزالیەو نووسراو.
- ۱۰- کیتابی [تمهیدات] و [زبده الحقائق] له لایەن عەینولقوزاتی هەمەدانیەو نووسراو.
- ۱۱- کیتابی [اسراء التوحید في مقامات الشيخ أبي السعيد] له لایەن محەمەدی کورپی ئەلمنۆهری کورپی سەعیدی ئەبولحەیرەو

نوسراوه.

۱۲- کیتابی [صفوة الصفاء] له لایه ن شیخ رۆژبه هانی به قلیه وه

نوسراوه..

۱۳- کیتابی [علوم الحقائق] له لایه ن سه عده دینی حه مهویه وه نوسراوه.

۱۴- کیتابی [مفتاح الغیب] له لایه ن سه دره دین محه مهدی کوری نیسحاقی

قونهویه وه نوسراوه.

ئه وه حاشا هه لئه گره، بیرورای سۆفیگه ری بووه به کۆله که و بنه مای
شیعری فارسی، وه زۆربه ی زۆری شاعیرانی کلاسیک به و زمانه دواون،
وه هه تاوه کو شاعیرانی کلاسیکی ئه ده بیاتی کوردیش کۆشاون به و زمانه
بدوین و درێژه پیدانی له و رووه وه بۆخۆی چه ندین کیتابه، بۆیه هه ر
ئه وه ندی لئی ده دوین هه تاوه کو ئه گه ر وه ک نمونه لییان بدوین ديسان
درێژه ده کینشی

فهرههنگی تهسهووف

وشه و واژهی نهدهبیاتی تهسهووف، ئهلف و بای جیاوازی خزی هیه و شاعیرانی دونیای نهدهب بهو زمانه دواون، جا بزیه بهنده به پنیوستی دهزانم نهو موفرههاته بخهه بهرچاوی خوینهری کورد، تا بهوردی له کاکله و مانای راستهقینهی شیعرى تهسهووف تینگهین، ئهلبهته نهو موفرههاتانه له بنهماهه عارهبی بوونه، وهمن ناچارم ههمان وشه وهک خزی دابنیم و ماناکهی لیکبدهمهوه، وه زۆر کیتاب لهو رووانهوه نووسراون، بهنده گرنگهکانیان ههلهدهبژیرم وهک:

- ۱- ئیبنولعهرهبی، که به [شیخ الاکبر] ناسراوه، دانهری کیتابی [الفتوحات المکیة]یه، شیخ محیدینی محهمهدهلی تایی نهندهلوسی له سالی شهش سهده و سی و ههشتی کۆچیدا مردووه..
- ۲- کیتابی [اصطلاحات الصوفیه] که له لایهن کهمال و دینی عهبدولرهزاق کاشانیهوه نووسراوه، له سالی ههوت سهده و سی و پینجی کۆچی مردووه..
- ۳- کیتابی [تعریفات] له لایهن سهید شهریف عهلی کورپی محهمهدهی جورجانیهوه نووسراوه.
- ۴- کیتابی [الرساله القشیریة فی علم التصوف] له لایهن ئهبولقاسم عهبدولکههریم کورپی ههوزن قشیرییهوه نووسراوه..
- ۵- کیتابی [اصطلاحات الصوفیه] له لایهن کاشانیهوه نووسراوه
- ۶- کیتابی [کشف المحجوب] له لایهن هجویرییهوه نووسراوه..

فهرهنگ

نه نیمه توله سا

نه به د

نینهاد

نیتکال

نیسپات

نه حد

نختیار

نیخلاس

نه دهب

نیراده

نه زهل

نه زهلی

ناوی به که می پروردگار، ناوه نیلاهییه کان [هیی عالم میرید،
قادر، سمیع، بصیر، منکلم] سرچاوه که می کاشانی..

نهوشته ی بین پایانه.. سرچاوه.. "هجویری"
هموو بوارینگ له وجودی حه قدا تهواو دهین، پانی به کانه ی
موتله ق.. "کاشانی"

وشه به که که وا کهس خوی به پابهندی به کینگی تر دانیت..
"کاشانی"

وشه به که به رانه ر نکول و نه خی کردنه وه، زورتر بو نه فی
سیفاتی به شهریت و سه لماندن سولتانی حه قیقهت

ناوی که سینگ زورتر بو غه یپ به کار ده بریت
مه به ست له هه لبراردنی حه قه که پهیره حه ق به سه ر خویدا
زال ده کات..

واته پهیره له کارو کرده مهیدا، جگه له پروردگار په نا بو
هیچ شاهدیک نه بات.. "تعریفات"

نه و زانیاریانه به که بیته هوی پارێزکردن له هه له کردن..
"نیبنوله ره بی"

خۆله میشی ناگری موحه به ته له دل و دهرونی پهیره دا..
"کاشانی"

نه وه ی که من سه ره تام بو نه بیت.. "هجویری"

سج به شه، نه زهلی و نه به دیه که پروردگاره.. با نه نه زهلیه و

نه نه به دی، که دونیایه که سه ره تای هه بووه و دوادوایش هه به،

که دونیایه که سه ره تای هه بووو دوا دوایش هه به، یان نه به دیه

و نه زهلی نه، وه ک ناخیرهت که سه ره تای هه به و بین پایانه..

تەعرىفات	
كارىنكى نانسايى كە جادوگەرنىڭ نەنجامى دا [نفعات الانس]...	نىستىراج
ناوى خودايە.. تەعرىفات	نىسى نەغزەم
ھەوالى بە دل نەبوو.. ھجورى	نىشارە
شىنەوى حال لەرووى ھوق و ناحەقمەوہ.. ھجورى	نىشتباھ
بەلادا كىشانى عاشق بەرەو دىدار.. تەعرىفات	نىشتىاق
خاوتن كوردنەوى دلى پەپرەو، تا دلى پەر لە عىشقى خودا يىت و بەس.. ھجورى	نىستىفا
پەررەردگار بەندەى خۇى بە نەدەب كا و نەوى رەوشتى ساكار ھەيە بىخاتە ناو دل و دەروونىمەوہ...	نىستەنەج
نەو راستەوینانەى دەربارەى خوداۋەند.. كاشانى	نەعیانى سابتە
دوا پلەى پایەى رۇح.. كاشانى	نوفق نەعلا
پایانى پلەى دل.. كاشانى	نوفقى موبین
ناماژمە بە خودى خوا.. كاشانى	نەلف
يانى عدقلى يە كەم.. تەعرىفات	نومولكىتاب
نەو دوو كەسەيە كە لە چەپ و راستى پىرەو دادەنیشن.. نەوى لای راستەوہ بۇچونى بۇلای مەلەكوتە و نەوى لای چەپ، بۇچونى بۇلای مولكەومە كاشانى	نىمامان
دل تاقىكردنەوى پەپرەو، لە بۇنەھاتە كاندا ھجورى...	نىمتەخان
مەبەست لە كۆمەلەى [مەلامەتتە كان]، نەوانەى نەولیان و ھىچى دەرنەخەن ھجورى...	نومەنا
نەمانى بىج دەربەستى لە دلدا ھجورى	نىشتىباھ
گۆرانكارى دل لە كاتى حال لىنھاتندا.. كاشانى	نىنزەعاج
بەندىكە لە رەوشتى سلوك، كە ھۆكارەكەى تەنھا	نونس

خودایه... "هجویری"...

لینسان کامل	لینسان تهواو، کیتاینکی په سندی خودایه.. "کاشانی"
لیحاء	مانا پەرژاندن به پنهانی.. "تعریفات"
لیحا	لیدوان بې نامازه کردن... "هجویری"
باریقه	رؤشنایی له پەروردگاروه، به تیژی له ناوچونی
بانل	جگه له خودا هرچی بیت له ناو چوو، حقیقت جگه له خودا هیچی تر نیه.. "تعریفات"
به ست	دل کردنه وی بې پینچ و په نا.. "هجویری"
به سیرت	نهو هیزه ی به شینکی خودا له دهر ووندا دهرهوشیتته وه.. "تعریفات"
به لا	هر چند نازار و نه خوشی له لهش و نه داما زورتر بیت بهو نه ندازیه له پەروردگاروه نزیک بوونه وه.. "هجویری"
بورده	نهوی له پر له غمبیه وه ده که ورته دلوهو دهیته مایه ی شادمانی.. "تیبنولعه ره بی"
بهیتولحیکمه	دلنک که پر له نیخلاس.. "کاشانی"
بهیتولعیزه	چونیه تی په یوه ند کردنی دلوه به خودا.. "کاشانی"
بهیتولمه حرم	دلی مرؤفی تهواو و سهره.. "کاشانی"
بهیتولمه قدس	دل و دهر وونی خاوتن.. "کاشانی"
ته جرید	خالی بوونی دل له تهواوی ههسته کان جگه له خودا.. "تعریفات"
ته جملی	نهو تیشکه دم ده مانه ی خودا وند که ده که ورته بیر و دل و دهر وونه وه، نهوانه ی شایسته ی نهو تیشکانه ن که په پر وه بیهوی دهیبتیت و نهشی ویست نای بینن.. "هجویری"
ته حلی	خو گیردان به کو مه لیک، دوون له حقیقه ته وه.. "هجویری"
ته خلی	ته قه للا بۆ وه لاهنانی کو سپی بهر پنی په پر وه.. "هجویری"
ته سلیم	پینشوازی له رووداوه.. "تعریفات"

ههلسان و نهجامدانی بهنده کانی شریعت، یا واته روشته په سنده کان.. "ئیبنولعه ره بی"	نه سهول
پشکنین به شیوه کی پر له حقیقت.. "تعریفات" دورخستنی شتیک که نه کرایت.. "هجویری"	نه فرید نه لیبس
نه ملاونه ولای بهنده گۆرانکاری له هه لوستدا "ئیبنولعه ره بی" دهلیت: [کل یوم هو فی شان]	نه لوین
حال و نه حوالی نه وانهی پینگه یشتون.. "ئیبنولعه ره بی" وتویه تی [التمکین رفع التلوین].. "هجویری"	نه مکین
به دوای سوو کردا گه ران.. کتاب حازر نومیدوار بوون به وهی خودا دهیبه خشیت.. "کتاب حازر"	نه وجد نه وکل
دونیای ناوهندی.. "ئیبنولعه ره بی" نزیک بوونه وه له لوتفی په روهرد گار.. "هجویری"	هه پهرت هه زبه
هه وئنی حقیقت بو سنج کوچکی دورنه نداز.. "هجویری" نه وهی په یوهنده به تور به بوونی په روهرد گاره وه	جسم جهلال
نه وسافی لوتفی خودا وهند.. "کاشانی" ناماژیه به حق.. "ئیبنولعه ره بی"	جه مال جمع
پله و پایه کی ته واکه ری جه معه.. "تعریفات" نه وهی ده خرته گه ردنت نه وه "فرقه" و نه وی له تو ده سینریت نه و جه معه.. "تعریفات"	جه معول جه مع جمع و ته فرقه
کۆمه ل کردنی و ره باوه ر به خودا.. "هجویری" کاکله ی هه سته کانی له ش و به دن، هه روه ها عقل و باوه ر.. "کتاب حازر"	جه معیت جه وهر
نه و شته جوانانه ی چا و نایان بینیت.. "ئیبنولعه ره بی" سه رگه ردانی بیروپا.. "تعریفات"	حجاب هیجا بولعیزه
ناماژیه به مرؤفی ته و او بی نه یب.. "کاشانی"	جه توله حق عه له له حق

ناماژیه به برپیک ته جهلیات که په پړو بهر و تیاچون د بات..	هه رق
"ته عریفات"	
نه و حه قیقه تانه ی به بهر چا ووهن.. "ته عریفات"	حروف
خو دهر باز کردن له ته وای نار ه زووه کان.. "ته عریفات"	حوریه ت
رازی بوون به فرمان.. "هجوری"	حوسن
خودا.. "هجوری"	حده ق
نیشته چی بوونی بهنده له جینگه یه کدا که رازی خودای	حده قیقه ت
تیادایه.. "تیب نولعه ره بی"	
پله و پایه ی بیج هاوتای په روه ردگار.. "ته عریفات"	حده قیقه ت اول حه قایتی
هر خولیا یه ک بکه ویته بیرو نه ندیشه وه.. "تیب نولعه ره بی"	خاتر
نه و خولیا یانه ی وه ک خور په ده که ویته دلوه.. "هجوری"	خه تهرات
وتووژی په نهانی له گه ل خودادا.. "هجوری"	خه لوه ت
عه قلی یه که م.. "تیب نولعه ره بی"	دوره توبه یزا
کا کله ی شت و راسته قینه که ی.. "هجوری"	زات
وه ک شراب بیت ته وای کاره کان به جوانی وه درخا..	زهوق
"هجوری"	
له خو وه دوور که و تنه وه.. "له مع"	زه یهاب
په یوه ند بوونی کارنک به مه عشوقه وه په یوه ندی هه ییت..	زه یاب
"ته عریفات"	
حه زی زات بو کرده ی باش و ره غبه تی دل بو حه قیقه ت..	زه غبه ت
"تیب نولعه ره بی"	
رو حی نینسانیک دیارده ی خودای تیادا وه دی بکرنه ت..	روهولنه عزم
"ته عریفات"	
به چا و دیتن، چ له م دونیادا یا له ناخیره تدا.. "ته عریفات"	روه ییت
تیشکی فراوان له ناو بیرو بو چوندا.. "هجوری"	رواند

نه و که سه ی نه ک به هیزی زانست به لکو به هیزی حال له	سوالک
رئبازه که دایه.. "نیبنولعه ره بی"	
له ناوچون، بن چارمی، بنده له تور به بونی په روهرد گار..	سه حق
"نیبنولعه ره بی"	
شاردنه وی حال و نه حوالی دوستایه تی.. "هجویری"	سر
شتیکه په یوهندی به په روهرد گاروه همیه.. "ته عریفات"	سرولسر
رویشن به رهو خودا.. "ته عریفات"	سه لهر
واته مهستی، یا بن هوشی و دور له هوشیاری..	سوکر
"نیبنولعه ره بی"	
تیاچونی تینکرایی له خودادا به شینومه کی وا هیچی بو	سواد الوجه فی الدارین
نه مینیتته وه له خودا زیاتر.. "هجویری"	
داوای حقیقه ت کردن.. "هجویری"	سوال
مرؤفی ته واو.. "نیبنولعه ره بی"	شه جهره
شیرینی عیبادهت.. "هجویری"	شورپ
به دواوی حق و حقیقه تدا گه پان.. "هجویری"	شورود
ناماژمیه به خۆ په سه ندی.. "نیبنولعه ره بی"	شه طبع
حق به حقیقه تته وه دیتن.. "ته عریفات"	شهورد
واته هوشیاری گه پانته وه به ههسته خواپینداوه کان.. "که مع"	سه جو
تیاچون له ته جلی خوداییدا.. "نیبنولعه ره بی"	سه حق
نه وی بهرگهی ره خنه نه گرت.. "هجویری"	سپهت
دیاردهی عه زه مهت و عزیزهت.. "ته عریفات"	سپهانی جه لالیه
نه وی په یوهندی به لوتف و رحمه تته وه بیت.. "ته عریفات"	سپهانی جه صالحیه
وه سفیکه، رنگه له خودایشدا هه بیت وه ک نالۆزی و	سپهانی لعلیه
تور به بون.. "ته عریفات"	
نه و عارفهی توانای نامۆز گاری تیا دایه.. "ته عریفات"	لعلیه روحانی

ههنگاونان له رنباژدا.. "تهعرفات"	تهريفهت
نوقم و نغزو بوونی په پړه له گه وره يی خودادا.. "تهعرفات"	تمس
ههست کردنی دل به چاکه، يان نازار، له کاتی موناچاتدا..	تهوراق
"هجويری"	
تیشک و ده رکه وتنی بو ناو تاریکی دل و ده روون..	تهواقع
"هجويری"	
نانی شتیک بو جینگه يه کی نه شیاو.. "هجويری"	زولم
عارف نه و که سه ی خوی بینوه.. "تیبنولعه ره بی"	عارف و معرفهت
گیانله به رانی په روهر دگار.. "هجويری"	عالم
عالم نه و که سه يه خودا خوی پی پيشانداوه، نه وه به زانست ناو	عالم و علم
ده نریت.. "تیبنولعه ره بی"	
دانانی شت له جینگه ی شیاودا.. "هجويری"	عهدل
زانستی معرفه ته.. "هجويری"	عیلم بیلا
رنگای حه قیقهت و ده رختنی پله و پایه ی نه ولیا.. "هجويری"	عیلم له گه ل خودادا
زانستی شه رعهت.. "هجويری"	عیلم له گه ل خودادا
نه وه ی له ناکامی کارو کرده ی شیاودا ته جهلی ده کات..	عید
"تیبنولعه ره بی"	
کوژانه وه ی ناگرنگی بلیسه دار.. "تیبنولعه ره بی"	فیتروته
ناماژیه به وانده ی له سه ر حه ق نین.. "تیبنولعه ره بی"	فهرق
له ناو چونی کارو پیشه ی ناشایسته.. "تهعرفات"	فدنا
ههست به راز گرتن.. "هجويری"	فدواند
دلگیری نه خواسته.. "هجويری"	قهبز
له ناو چونی دوو دلی.. "هجويری"	قهرار
ههست کردن به نزیک بوونه وه له په روهر دگار.. "هجويری"	قرب
نه و که سه يه له وا له هه موو کاتیکدا له خودا وه نده وه نزیکه..	قوتب

"هجویری"

قہر

لایہ نگیری حق و حقیقت.. "هجویری"

کہرامت

دیاردہی کارنکی نہینراو، کار و کردوہی نہولیا کتاب
حازر"

کیمیا

قہناعت بہوہی کہ ہہیہ.. "کاشانی"

کیمیای خواس

دل خاویز کردنہوہی لہ ہہوہسہ کانی دونیا.. "کاشانی"

کیمیای سعادت

پہروہردہ کردنی نہفس و دل و دہروون.. "کاشانی"

کیمیای عوام

گوڑینہوہی دونیا بہ دوا روژ.. "کاشانی"

لیسانولعہق

پہپروہی بی عہیب.. "تعریفات"

لوتف

لایہ نگیری لہ حق و پہروہردگار.. "هجویری"

لہوامع

تیشک کہوتن سہر دلی تاریل.. "هجویری"

لہوانع

سوربون لہ سہر و دہرخستنی مہ بہست.. "هجویری"

لہیلہ تولقہدر

شہونکی پہپروہی دایناوہ بؤ تہجہلیہ کی تاییہ تمہند

سوجاہدہ

ہوکارہ کردنی نہفس بہ بؤنہہات و نازار.. "تعریفات"

سوحازرہ

دل و دہروون و ہرگیران بہرہولای خودا.. "هجویری"

سوحہقیق

تیاچونی بہندہ لہوجودی خودادا.. "تعریفات"

مہحر

لہناو چونی رہفتار و کرداری نہشیاو.. "تیبنولعہرہبی"

سوراد

نہو کہسہی توانا و عہقلی لی سہنراوہ.. "تیبنولعہرہبی"

سورشید

نہو کہسہی لہپیش گوہرابوندا نامازہ بؤ رنگای راست

دہکات.. "تعریفات"

سوزید

رازاوہ بہ توانای خو، یان نہو کہسہی دہرگای ناوہ کانی لی

کراوہتہوہ.. "تیبنولعہرہبی"

سوسامدہ

وتوویزی خودا لہ گہل عارفہ کاندا.. "هجویری"

سوشاہدہ

دیتنی شتیک لہ رنبازی بہکانہ گیدا.. "تیبنولعہرہبی"

مہقام

ہہلسانی پہپروہی بہو نہرکہی کہوتوہتہ نہستوی.. "هجویری"

نهوهی به زمان نه توانرت بوترتت.. "هجویری"	موکاشفه
باوهروی دل بو به دست هینانی ناوات.. "هجویری"	مهلجه
دژ به زات وهستان.. "تعریفات"	مهوتی نه حممر
برسیتی.. "تعریفات"	مهوتی نه بیهز
نهوانهیناگاداری فکرو زکری خه لکین.. "تعریفات"	نوقه با
خوداوهند.. "تعریفات"	نورولنور
نهوشتهی بی ته قه للا ده پرواته دلوه.. "تعریفات"	وهجد
له ناوچونی سیفاتی به شهریه تله دونیای حه قیقه تدا.. "تعریفات"	وجود
چرکه یه که له نیوان رابوردوو و سبه یینیدا.. "تعریفات"	وهقت
وهستان له نیوان دوو پله ییدا.. "تعریفات"	وهقفه
خولیای پهروهردگار.. "نیبنولعه ره بی"	هاجز
نهو باوه ره ی به هیزه وه ده گاته دل.. "نیبنولعه ره بی"	هجوم
وهدهر کهوتنی جه لالی خودا له بیر و بوچوندا.. "هجویری"	هدهبت
زانیا ریبه ک که خاوه نه که ی لنی دلنیا بیت.. "کتاب حازر"	یه قین

به ئومیدی رهزایه تی پهروهردگار

ته واوم کرد

۲۰۱۴-۳-۲۱

Mewlana Razi Ney

Wusrew Caf

چاپخانهی روزبه‌لالت‌له‌ولیر

نوع ۱۲۰۰۰ بیگار

AMER 246

نورمنی نلونی
تا جاب و بلاه که نینه

بهرگ لنگار چالدا